NAŠ ZBORNIK 1982

NAŠ ZBORNIK

1982, leto 15, št. 1

glavna tema: minilo je mednarodno leto invalidov

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 15 — ŠT. 1 — FEBRUAR 1982

VSEBINA

Ne nove obveznosti družbe, temveč pozabljene — *Zdravko Tomažin* 1

POTA MOŽNOSTI — O poteku mednarodnega leta invalidov oziroma prizadetih poročajo iz vse Slovenije:
Maribor — *Tanja Plemenitaš in Džuro Zvonar* 3
Obala — *Štefanija Cvitan* 8
Ljubljana — *Anica Štancar* 10
Koroška — *Zmaga Prošt* 11
Pomurje — *Cilka Dimec-Žerdin* 12
Celje — *Marija Seničar* 14
Rogaška Slatina — Društvo za pomoč duševno prizadetim Rogaška Slatina 17
Domžale - Kamnik — *Tone Turšič* 18
Ptuj — *Hilda Slekovec-Slivnik* 18
Idrija — *odbor društva* 19
Litija — *-až-* 20
Ormož — *Doroteja Radoš* 20
Krško 21
Slovenske Konjice — *Milena Šegel* 22

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

Tantadruj — *Ciril Kosmač* 23
Izvršni odbor zveze društev o dogodkih v Strunjanu 29
Iščemo pot — *Biserka Esih* 30

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

Prepletanje — *Tonči Koželj in Anton Kotar* 31

STARŠI PIŠEJO

Kako negovati težje prizadete otroke, kako jih učiti, kako jih vzgajati? — *ETJ* 35

Premišljujem o svoji Tini — *Olga Škerjanec* 38
Misli ob obletnici — *Igorjevi starši* 37
Bili smo na proslavi — *Helenčina mamica* . 39

STROKOVNJAKI SVETUJEJO

Kaj morajo starši vedeti o razvoju zob in čeljusti ter preprečevanju zobne gnilobe — *doc. dr. dr. Nenad Djinović* 40
Korak, vreden posnemanja 42

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO . . . 43

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

Oživiti društvo — *Majda Končar* 46
Novoletno srečanje družin s prizadetimi otroki — *Zmaga Prošt* 47
Pogovori s starši — *Maks Perkovič* 47
20 let delovanja OŠ Minka Namestnik-Sonja Slovenska Bistrica — *Vida Berdnik* . . . 48
Šola smučanja učencev OŠ XIV. divizije Titovo Velenje — *N. S.* 49
Praznovali smo 25. obletnico — *Lidija Hrnčič-Tominšek* 51
Novoletno srečanje staršev — *Maks Perkovič* 51
Občani Izole so DPP vzeli za svoje — *Štefanija Cvitan* 53
Praznovanje novega leta v VZ Planina — *Jasna Šebjanič-Pupis* 54
Naših 10 let — *Martina Bevc* 55
Naša »poldelavnica« — *Tatjana Koritnik* . . 56
Črni murni — *Janez Šteh* 57
Povabili smo jih, pa so prišli — *-až-* . . . 58

NOVICE IZ DRUGIH REPUBLIK IN TUJINE — *Sulejman Mašović* 60

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Antonija Habjan, dr. Anton Kotar, Antonija Koželj, Martin Mencej, Marija Mrčela, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Jan Ulaga

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Za člane je letna naročnina vračunana v članarini

Za nečlane je letna naročnina . . . . 100,00 din
Za ustanove in delovne organizacije . . 150,00 din
Za dijake in študente . . . . . 60,00 din
Posamezna številka stane . . . . . 25,00 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je glasilo oproščeno temeljnega davka od prometa proizvodov

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

NE NOVE OBVEZNOSTI DRUŽBE, TEMVEČ POZABLJENE

376.3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM R SLOVENIJE
LJUBLJANA
2
SOŽITJE
Inv. št. R 51

Izteklo se je mednarodno leto invalidnih oseb, leto, v katerem smo si še posebej zadali dosti nalog in ciljev v skrbi za reševanje nerešenih problemov vseh invalidov. Naša društva pa tudi Zveza so se nanj dobro pripravila, predvsem zato, ker je prav na področju skrbi za duševno prizadete osebe še toliko težav in resnih odprtih problemov.

Ugotovimo lahko, da smo z delom naših društev lahko precej zadovoljni. Velika večina je bila zelo aktivna, tako pri krepitvi svoje veljave kot pri vključevanju vedno večjega števila staršev in drugih prijateljev v svoje vrste, dosti pozornosti pa so posvečala tudi vsem sistemskim rešitvam v lastnem okolju in skrbela za boljše obveščanje in osveščanje v svojih delovnih okoljih.

Ne moremo pa biti zadovoljni z rezultati dela, vezanega na eno izmed gesel minulega mednarodnega leta invalidnih oseb — »popolna enakost«. Predvsem zato ne, ker se tudi v minulem letu niso ustvarile dejanske razmere za popolno uveljavitev invalidnih oseb v delovnih sredinah, kjer bi lahko v večji meri razvijali svoje preostale fizične in duševne sposobnosti.

Glede na sprejete načrte v mednarodnem letu invalidov, pa tudi glede na kratkoročne in dolgoročne naloge naših društev in Zveze, lahko ugotovimo, da so bili na nekaterih področjih doseženi lepi uspehi. Predvsem velja to za področje informiranosti in osveščanja. Veliko več kot v preteklosti se je o problematiki skrbi za duševno prizadete pisalo in govorilo. Pojavili smo se v večini sredstev javnega obveščanja vse od televizije pa do lokalnega časopisja in internih glasil v delovnih organizacijah. Javne prireditve in manifestacije, ki so jih prirejala naša društva, so bile dobro obiskane in naše vrste so se zopet močno okrepile. Seveda pa naše zadovoljstvo le ne more biti popolno. Še vedno bi lahko prav s pomočjo sredstev informiranja sproti seznanjali javnost o nerešenih problemih, o ovirah, ki nam otežujejo celovito zagotovitev družbene skrbi za prizadete. Aktivnost društev se je odražala najbolje prav na tem področju. Tam, kjer so starši in drugi člani neprestano navzoči v vseh družbenih sferah, kjer delujejo z roko v roki z vsemi lokalnimi faktorji, so bili uspehi večji. Odpirali so se novi oddelki v vrtcih, zaživele so delavnice pod posebnimi pogoji, skrb za duševno prizadete se je povečala. Drugod, kjer je bilo vloženega manj, pa so bili rezultati bolj skromni. Velik premik je bil v minulem letu opažen prav na področju varovanja in dela odraslih zmerno in teže duševno prizadetih oseb. Odprli smo več novih delavnic, nekaj jih je v pripravi, prvič pa je v našem sistemu nastala nova oblika domskega varstva za odrasle, za tiste, ki iz objektivnih in subjektivnih

vzrokov ne morejo več živeti v družinskem okolju. Vendar so to le začetki, ki jih moramo z vso resnostjo v tekočem letu nadalje razvijati. Prvi rezultati nas namreč ne smejo zavajati, saj ugotavljamo, da je v tako obliko družbene skrbi zajeto danes šele okoli borih pet odstotkov vseh, ki bi bili varstva potrebni.

Eden glavnih ciljev, ki smo si ga zadali v preteklem letu, je ostal, žal, še vedno le cilj.

Materialni in socialni status odraslih zmerno, teže in težko duševno prizadetih oseb, ki so pridobitno nesposobne, namreč še vedno ni rešen. Upali smo, da bomo ob vsej družbeni in politični podpori, ki smo jo imeli pri zagotovitvi ureditve statusa, vendarle lahko ugotovili, da se je na tem področju nekaj premaknilo. Pa, žal, ni bilo tako! Nismo namreč prišli dlje od načelnih ugotovitev, da je to vprašanje potrebno rešiti, od ugotovitev, da so tudi duševno prizadete osebe dejansko invalidi, potrebni vseh družbenih oblik pomoči. Nešteto raznih sestankov in sej je bilo posvečenih rešitvi tega problema, vendar lahko ob zaključku leta ugotovimo le to, da smo zopet na začetku. Kaže, da bo potrebno, če želimo, to pa vsekakor tudi hočemo, da bomo v borbi za ureditev tega statusa še bolj aktivno vključili večje število staršev, ki bodo morali v lastnih delegatskih okoljih vedno znova in znova opozarjati na ta tako akuten in z malo dobre volje tudi rešljiv problem. Naše nezadovoljstvo je toliko večje, ker v boju za pridobitev statusa, žal, nismo prodrli okvirov ožjih strokovnih organov in posameznikov, čeprav je bil naš cilj, da bi o rešitvi tega vprašanja odločali delegati oz. združeno delo.

Podobno lahko ugotavljamo za še eno zadano nalogo. Dolgo let tako težko pričakovani »tretji zavod« za zmerno in teže duševno prizadete otroke in mladostnike, ki je na poti do postavitve doživel že toliko preprek, je tudi v preteklem letu, tik pred začetkom gradnje doživel nov udarec. Potem ko so bile končno premagane težave okoli lokacije in vseh dovoljenj se je zataknilo pri denarju. Rezultat je ta, da se bo zavod gradil v prvi fazi namesto za 250 varovancev le za dobrih sto. Ob znanih restrikcijah pri investicijah je namreč dotok denarja za gradnjo vezan na zbiranje v preteklem obdobju, kjer pa se je del denarja, namenjenega za gradnjo zavoda, porabil za druge namene v okviru socialnega skrbstva. Tak položaj pa pomeni, da bo več kot sto družin, ki jih tarejo najhujši problemi varstva njihovih težko duševno prizadetih otrok, moralo še nadalje čakati na boljše čase. Ker se je vse to dogajalo prav v mednarodnem letu invalidov, je naše razočaranje toliko večje.

Če torej povzamemo vse rezultate, lahko ugotovimo, da skrb za duševno prizadete osebe na nekaterih področjih lepo napreduje, da pa precej osnovnih problemov še nadalje ostaja nerešenih; zato prav ta vprašanja pomenijo še nadalje jedro naših programskih in izvedbenih nalog. Mednarodno leto invalidnih oseb, ki se je formalno izteklo, ostaja za nas še nadalje tudi v naslednjem razdobju, vse dotlej, dokler vsi osnovni problemi skrbi za duševno prizadete ne bodo rešeni, vsaj v taki obliki, ki bi zagotavljala nadaljnji razvoj celovitega sistema in uvajanja novih oblik dela z otroki in odraslimi duševno prizadetimi osebami.

Zdravko Tomažin
predsednik zveze

pota možnosti

O POTEKU MEDNARODNEGA LETA INVALIDOV OZIROMA PRIZADETIH POROČAJO IZ VSE SLOVENIJE

MARIBOR ...

KULTURNE IN ŠPORTNE DEJAVNOSTI INVALIDOV

Generalna skupščina OZN je na 31. zasedanju l. 1976 razglasila leto 1981 za mednarodno leto invalidov. Cilji resolucije se niso zadovoljili le s formalno izpolnitvijo načel o pravicah, svoboščinah in dostojanstvu človeka, njegovi socialni varnosti, temveč so težili k uveljavitvi invalida na različnih področjih, k bolj enakopravnemu in bolj poskupnem enovitem življenju. Temu geslu je pri načrtovanju dejavnosti ob mednarodnem letu in mednarodnem dnevu invalida prisluhnil tudi koordinacijski odbor za družbeni položaj in aktivnost invalidov v Mariboru.

Moja naloga je, da seznanim bralce s športnimi in kulturnimi dogajanji, ki so potekala posebno aktivno v prvem tednu pomladi — ob mednarodnem dnevu invalida in v novembru in decembru — ob mednarodnem letu invalida. Več kot besede naj povedo slike

Akademija 27. marca je zajela v svoj program vse zavode za usposabljanje in iz natiskanega programa je razvidna široka paleta udeležencev. Slavnostni govor je imel predsednik SO Maribor tov. Rafael Razpet. Akademije so se udeležili številni družbenopoli-

Predsednik SO Maribor — govornik na svečani akademiji

V aktivnosti ob mednarodnem dnevu in letu invalida se je vključil tudi Mariborski časnik Večer z dvema sobotnima prilogama.

Prvi prilogi je dal naslov Ljubezen in znanje in jo je posvetil problematiki invalidnih otrok ter jo opremil s slikami iz učnih delavnic, risbami otrok, sredstvi za rehabilitacijo. Sodelovali so pedagogi, zdravniki, soc. delavci, psihologi.

Druga priloga je bila posvečena starejšim invalidom, govorila je o skrbi družbe za njihovo vključitev, rehabilitacijo in zaposlovanje ter skrbi za njihov prosti čas. Prav tako je bila ta priloga slikovno barvna in sestavljena ob pogovorih z invalidi o njihovih izkustvih na delovnem področju in o pravnih osvetlitvah. Priloga je nosila naslov Enakost, upanje, pomoč.

Športna tekmovanja:

Invalidi so tekmovali v petih panogah.

Vsako tekmovanje je imelo in doseglo več smotrov: uveljavljanje ekip in posameznikov, predvsem pa tovariška srečanja in medsebojna spoznavanja. Iz zgoraj navedenih dosežkov prvih mest je razvidno, da je bilo v različna športna tekmovanja vključenih prib. 230 tekmovalcev iz različnih krajev v mariborski regiji.

tični predstavniki in občani Maribora.

Proslava desetletnice razvojnih oddelkov v Mariboru je bila 24. 11. 1981. Pred predvajanjem filma o poteku razvoja skrbi za teže duševno prizadete so nastopali gojenci VVZ in gojenci Doma Antona Skale. Svečanost je potekala v kino dvorani Maribor ob polnoštevilni udeležbi.

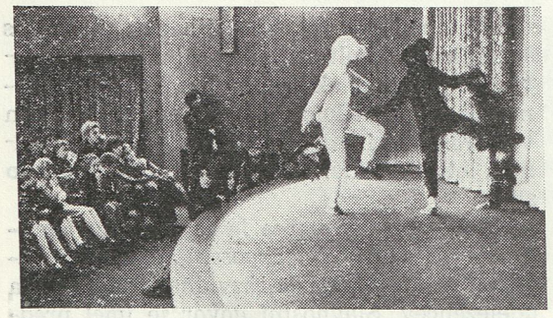

Gojenci doma Antona Skale izvajajo ritmično točko

Tekmovanje otrok iz zavodov za usposabljanje ... v šahu ... v namiznem tenisu ... v plavanju

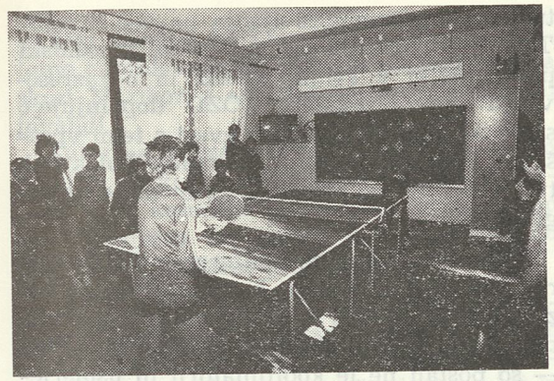

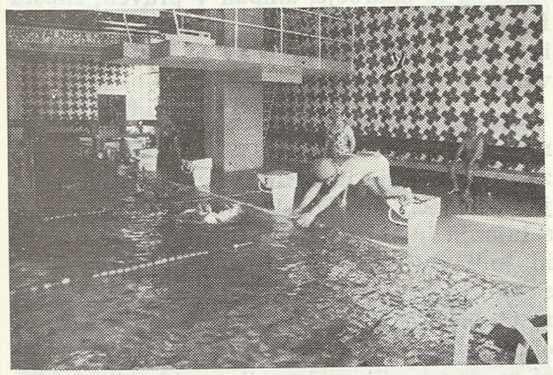

Že več let nudijo v Mariboru možnost za razstave humanitarnih organizacij v Domu družbenopolitičnih organizacij. V tem domu se največkrat zvrstijo vse skupščine in druga pomembna politična dogajanja. Na ta način si navzoči delegati in drugi vedno tudi lahko ogledajo razstave in se tako seznanijo z ročnimi deli invalidov. Ob mednarodnem dnevu invalida je razstava zasegla spodnjo avlo in avlo v prvem nadstropju, ob mednarodnem letu invalida pa se je razstava omejila na en prostor. Eksponati so bili vedno različni. Ocena ljudi, ki si ponavljajočo se razstavo vsako leto ogledajo, pa je bila, da kvaliteta izdelkov raste, posebno pa so občudovali izdelke iz naravnih materialov. Vedno se udeležijo razstave vsi zavodi za usposabljanje v Mariboru, zavod dr. M. Borštnarja iz Dornave, zavod za rehabilitacijo in zaposlovanje invalidov Maribor, Društvo paraplegikov Mariborske regije.

Tanja Plemenitaš

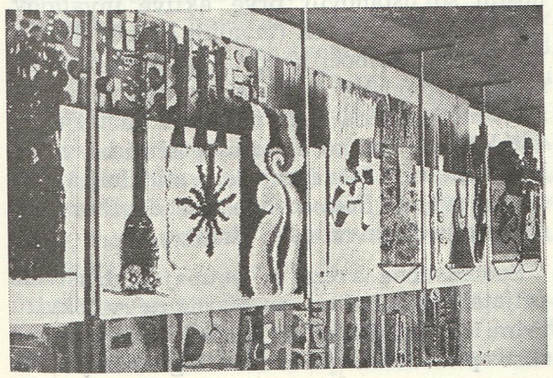

VEČ POZORNOSTI NAŠIM INVALIDNIM SOOBČANOM

V mednarodnem letu invalidov 1981 si je družbenopolitična skupnost Maribora skupno z družbenopolitičnimi organizacijami in mariborskimi invalidi, združenimi v svojih društvih v okviru mestne konference SZDL Maribor zastavila tri cilje:

a) skrb za uveljavljanje družbenega položaja invalidov v vseh okoljih, kot ga določajo ustava, pozitivni zakonski predpisi in drugi samoupravni akti;

b) uveljavljanje tistih nalog, ki so pomembne za večje število mariborskih invalidov;

c) ne le enoletno, ampak dolgoročno načrtovanje sodobnega varstva invalidov.

Ponovno ugotavljamo, da je invalidska zakonodaja urejena, lepo napisana in da pokriva vsa področja prizadetih, tako da v tem času ni nujno kaj menjati ali dopolnje-

vati. Nasprotno pa bo treba v bodoče bolj spreminjati navade saj invalidske probleme rešujemo le s predpisi, manj pa z neposrednimi človeškimi odnosi. Vedno bolj spoznavamo, da so prizadeti ekonomska kategorija, da vprašanje sodobne socialne politike med katero sodijo tudi invalidi, ni več le dejavnost zdravnikov in socialnih delavcev, ampak enako tudi ekonomistov, načrtovalcev, tehnologov, inženirjev in drugih, ki skrbijo za ustvarjanje družbenega dohodka in njegovo razdelitev.

Opaziti je, da so družbeni načrti že zastavljeni tako, kar je edina pravilna usmeritev. Zlasti so aktivni na tem področju slovenski sindikati, ki pripravljajo konkretne akcije za socialno varnost zaposlenih. Poznamo ustrezne sklepe z druge konference sindikata o teh vprašanjih, še bolj konkretno jih opredeljujejo materiali za III. konferenco sindikata, ki bo februarja letos v Ljubljani. Pomembne so naloge iz pripravljenih dokumentov, ki posebej določajo socialno varnost državljanov z vidika humanizacije dela, skrbi družbe in vsakega posameznega delovnega človeka za svoje zdravje in na koncu preprečevanja invalidnosti kot najustreznejše oblike zmanjšanja števila invalidov.

Kljub temu, da so te naloge dolgoročnega značaja, ker je to dolgotrajen proces, smo se vendar v Mariboru dogovorili, da bomo v temeljnih organizacijah združenega dela in pri občanih bolj smotrno razvijali več človeškega posluha za invalidne ljudi in njihove probleme v okolju, kjer delajo, živijo in uveljavljajo svoje osebne in družbene interese.

Dogovorili smo se, da bodo iniciator teh akcij SZDL, sindikati, invalidska društva in druge organizacije, nosilci pa TOZD, SIS, KS in druge samoupravne in strokovne strukture.

Ko analiziramo dosežene rezultate, ugotavljamo, da smo delo pravilno zastavili.

Opažamo, da je večina delovnih organizacij v mariborski občini bolj temeljito začela razreševati invalidska vprašanja. Izdelujejo celo analize o nastajanju ivalidnosti na posameznih delovnih mestih, poglabljajo se v delo strokovne službe, o tem razpravljajo tudi organi samoupravljanja na več nivojih. Tovariška glasila že pišejo o invalidski problematiki v svojih TOZD in o razreševanju le-te. Nekatere TOZD dopolnjujejo svoje samoupravne akte v zvezi s temi vprašanji. Ponekod imajo v delovnih kolektivih tudi priložnostne pireditve za invalide in nagrajevanje.

Predsedstvo mestne konference SZDL Maribor — izvršni odbor, koordinacijski odbor za družbeni položaj in aktivnosti invalidov in tudi drugi organi mestne konference SZDL — so postali ne le koordinatorji in usmerjevalci za to področje, ampak v pravem smislu fronta vseh združenih sil, ki se zanimajo za invalidsko problematiko in se borijo s težavami na tem področju.

Opažamo tudi večjo aktivnost pri posameznih mariborskih SIS, predvsem pri SIS za zaposlovanje in SPIZ. Prvi so preko svojih delegacij analizirali problematiko usposabljanja in zaposlovanja invalidov v TOZD in tudi naredili plan usposabljanja nezaposlenih invalidov. Drugi pa so izbrali drugo metodo: organizirali so strokovne ekipe in obiskali vse večje delovne organizacije, da bi se dogovorili o skupnih problemih delovnih invalidov v TOZD.

Se vedno je moč opaziti neenotnost pri ocenjevanju invalidnosti pri vseh štirih komisijah, ki delujejo v mariborski občini oziroma regiji. Menda se dela na tem, da se kritriji poenotijo, govori se celo o združevanju posameznih invalidskih komisij, kar bi bilo tudi mogoče.

Tudi v krajevnih skupnostih je bilo opaziti večjo aktivnost. V nekaj krajevnih skupnostih so ustanovili prve aktive invalidov, kar je dober začetek (invalidi so bili deležni več soseske pomoči, ki jo izvajajo šole, ZSMS, socialne komisije in zlasti organizacija RK, zaživela je laična nega na domu za težje invalide ipd). Vendar so to začetki in bo veljalo v tej smeri še naprej delovati. Bolj aktivne pri svojem delu so bile tudi družbene organizacije in invalidska društva.

Socialistična zveza je skupaj z društvom prijateljev mladine v Mariboru v okviru tedna otroka namenila v tem letu posebno skrb prizadetim otrokom. Organizacija RK

je bila izredno aktivna, saj je prevzela celotno organizacijo ob prehodu sončnega vlaka skozi Maribor z avstrijskimi in slovenskimi invalidi.

Kulturne organizacije iz Maribora so in bodo še do konca leta organizirale vrsto prireditev, s katerimi potrjujemo mednarodno leto invalidov ter tudi s to obliko dajemo pomemben kulturni prispevek.

Invalidske organizacije iz Maribora so razen svojih rednih programov posebej v tem letu povečale aktivnost z javnimi kulturnimi in športnimi nastopi za široko javnost in svoje članstvo, tako npr. za mednarodni dan invalidov kakor tudi čez celo leto.

Transparent na glavni ulici v Mariboru

Nekatere od teh organizacij so analizirale socialno stanje tistih članov, ki živijo še v slabih socialnih razmerah, in se povezovale s posameznmi SIS in organizacijami združenega dela za učinkovito reševanje teh problemov. Društvo za pomoč duševno prizadetim v Mariboru je imelo že doslej veliko uspehov ne le med svojim članstvom, ampak tudi pri drugih družbenih subjektih pri razreševanju invalidske problematike v občini Maribor.

Za tiste naloge, ki več let težijo večje število invalidov, niso pa doslej še opravljene, je koordinacijski odbor določil, da jih je nujno v mednarodnem letu invalidov opraviti, in sicer:

a) Republiški center za rehabilitacijo invalidov TOZD Soča iz Ljubljane kot edini slovenski izdelovalec ortopedskih in ortotičnih pripomočkov, v Mariboru mora preurediti, razširiti in ponovno urediti delavnico za nabavo, prodajo, meritve in popravilo vseh vrst ortopedskih pripomočkov.

b) Na prvi sekciji SZDL za odpravo arhitektonskih ovir za težko pokretne invalide je bilo dogovorjeno, da se v stavbah javnega družbenega pomena odpravijo osnovne ovire za dostop v le-te. Skupen dogovor na sekciji je bil, da se primerno uredijo tri križišča v Mariboru, na dveh mestih se uredijo posebni parkirni prostori za težke invalide, adaptira se ustrezno ena javna govorilnica ter namestijo na primernih mestih dva do trije poštni nabiralniki. Dela še niso stekla, ker se te sekcije niso udeležili predstavniki zavoda za urbanizem, komiteja za komunalne in gradbene zadeve SO Maribora in podjetja Nigrad. Opravili smo ustrezne razgovore in pričakujemo njihovo aktivno sodelovanje. Moramo povedati da je PTT Maribor vse navedene naloge sprejela in vključila v svoj delovni program, kar je zelo pohvalno.

c) Na drugi sekciji SZDL skupaj z mestnim sindikatom je v DO TVT Boris Kidrič dana pobuda večjim mariborskim delovnim organizacijam o navajanju novih ustreznejših načinov obravnavanja invalidov v organizaciji združenega dela glede na nove predpise zakona o združenem delu, delovnih razmerij, SPIZ itd.

d) Proti koncu gredo priprave za opredelitev, ali naj se ustanovi skupna posebna strokovna služba za poklicno usmerjanje, usposabljanje in zaposlovanje invalidov za celotno podravsko regijo. Ta služba bo v veliko pomoč TOZD, SIS in drugim organizacijam pri prenosu popolne skrbi za rehabilitacijo in zaposlitev invalidov na družbeno delo. Velja omeniti, da pri ustanovitvi te službe, ki bo uveljavljala pri delu vse sodobne prispevke in dognanja na področju varstva invalidov, niso predvidene nobene investicije, temveč gre za združitev rehabilitacijskih postopkov in procesov, za združevanje znanja, obstoječega kadra in drugih sredstev.

e) V zaključni fazi so dela za izboljšanje razmer pri varstvu in delu za srednje in težko duševno prizadete, zajete v delavnici

za delo pod posebnimi pogoji na Pobrežju, ki deluje v okviru zavoda Bodočnost. Ublažitev prostorske stiske bo začasno rešena z nastavitvijo pokretnih objektov (kontejnerjev) tako da bo v takšnih razmerah življenje in delo za 34 varovancev bolj znosno. Dokončna rešitev tega problema ostaja še naprej aktualna in ga bo bo veljalo zajeti v dolgoročne načrte pri posameznih SIS.

f) Stanovanjska skupnost v Mariboru je sprejela v svoje programe, da bo v petih letih za potrebe težjih invalidov zgradila 24 primernih stanovanj in 10 obstoječih stanovanjskih enot adaptirala tako, da bodo funkcionalno ustrezale za bivanje in uporabo težko prizadetim državljanom. Doslej je ostalo le pri načrtih in pogovorih. V zadnjem času kaže stanovanjska skupnost več zanimanja za to vprašanje, ker prihajajo intervencije z več strani, in upamo, da se bo premaknilo; treba pa bo predhodno rešiti osnovno vprašanje, kdo bo nosilec nakupa takšnih stanovanj. Ko je govora o stanovanjih za invalide naj povemo, da sta Gorenje in Marles izdelala pri nas prve kuhinje, primerne za uporabo težkim invalidom, zlasti invalidom — gospodinjam. To bo velika pomoč prizadetim, na drugi strani pa se vidi, da so ta vprašanja zanimiva za združeno delo tudi z gospodarsko — ekonomskega vidika.

Ostalo je še veliko dela in neizpolnjenih nalog, kar je povsem razumljivo. Tako široko področje kot je invalidska problematika se ne more rešiti v enem letu. Zato bomo nadaljevali z enako intenzivnostjo tudi v letu 1982. Delovni elan in pripravljenost delovnih ljudi in občanov v občini Maribor, ki so ga pokazali v preteklem letu, bomo izkoristili tudi v letu 1982, ker so tako naravnane vse družbene smernice. O tem smo se dogovorili in opredelili na koordinacijskm odboru za družbeni položaj in aktivnost invalidov pri mestni konferenci SZDL Maribor v decembru pravkar minulega leta.

Đuro Zvonar

OBALA . . .

Za nami je teden prizadetega otroka, namenjen otrokom z motnjami v duševnem ali telesnem razvoju. Čeprav se bo prav kmalu izteklo tudi mednarodno leto invalidov, se pa ne bo iztekla nenehna skrb staršev in vseh strokovnih delavcev, ki skušajo tem otrokom kar najbolje pomagati tako pri vzgoji, izobraževanju in usposabljanju, kakor tudi pri kasnejšem vključevanju v normalno okolje in v delovno ustvarjalnost.

Na Obali se zavedamo, da je skrb za razvojno motene otroke in mladostnike naša skupna skrb. Usposabljanje teh otrok je bilo v ospredju vseh naših želja, teženj in prizadevanj ter akcij, da bi najširšo javnost seznanili kar najbolj neposredno s pomembnostjo zgodnjega odkrivanja in evidentiranja prizadetih otrok, kakor tudi z izobraževanjem, usposabljanjem in zaposlovanjem ali z vključevanjem le-teh v delavnice pod posebnimi pogoji po predhodnem vključevanju v oddelke za delovno usposabljanje pri posebni osnovni šoli.

V tem letu uspešno služita svojemu namenu: DPP v Izoli kot enota Centra za socialno in svetovalno delo v občini Izola in DPP v Kopru, ki deluje v sklopu vzgojnega zavoda Elvira Vatovac — Strunjan. Varovanci obeh delavnic so skupaj s starši letos letovali v Dobrni. Delavnico v Izoli je obiskala novinarka radia Koper, ki je v oddaji, pripravljeni po tem obisku, vsem poslušalcem obalnih občin, prikazala izolsko DPP izredno toplo in prisrčno.

Obalno društvo za pomoč duševno prizadetim osebam tesno sodeluje z obema delavnicama. Nudi jima vso moralno in materialno pomoč, saj zna vedno prisluhniti njihovim potrebam in željam. Letos je društvo začelo z akcijo evidentiranje duševno prizadetih na področju obalnih občin, ki še niso deležni tega, kar bi jim družba morala nuditi čimprej: vključitev v ustrezne ustanove ali pa jim pomagati in svetovati s pomočjo mobilne specialnopedagoške službe, ki pa žal na Obali še ni zaživela.

Sodelovanje strokovne komisije prve stopnje za ugotavljanje lastnosti invalidnih oseb Obale je s šolo v Strunjanu zelo dobro in uspešno. Tako so letos dobili status invalida že trije nekdanji gojenci. Preko radia Koper je stekla tudi oddaja o delu in življenju gojencev v zavodu v Strunjanu. Sodelovanje s starši se je letos okrepilo, zlasti s starši novincev, ne pa s starši tistih otrok, ki so že bili evidentirani in še niso vključeni v usposabljanje. Organizirana je bila tudi razstava v Sečovljah na temo: Poklicno usmerjanje.

Zavod v Strunjanu pa je letos z razstavami izdelkov gojencev zavoda prikazal svojo dejavnost tako doma kakor tudi v zamejstvu. Marca je bila razstava v avli radia Koper. Aprila pa so razstavljali v slovenski osnovni šoli v Šempolaju. Zamejski slovenski učitelji te osnovne šole so o tem dogodku obvestili še druge slovenske šole na Tržaškem in tako je razstava potovala še v slovenske vasi Prosek, Nabrežino in Trebče. V kulturnem domu je ravnatelj strunjanskega zavoda predaval vaščanom in prosvetnim delavcem. Skrb za duševno prizadete v SRS je bila tema tega predavanja.

Osrednji proslavi ob dnevu invalidov, ki je bila v Kopru, je prispeval svoj kulturni delež tudi zavod s skrbno pripravljenim programom in z razstavo izdelkov.

Junija so bili člani pedagoškega zbora in strokovne službe deležni strokovne ekskurzije v Črno na Koroškem, kjer so se udeleženci bolj poglobljeno seznanili z delom te ustanove ter si pridobili bogate izkušnje, ki jih bodo koristno lahko uporabili tisti izmed njih, ki delajo v oddelkih za delovno usposabljanje v Strunjanu ali v Divači.

Ob obisku socialnih delavcev iz Trsta in iz obalnih občin ter zdravstvenega koncilija, prav tako iz Trsta, je bila le-tem tudi prikazana skrb naše družbe za duševno prizadete.

Na zveznem posvetovanju defektologov, ki je bilo 15. in 16. oktobra v Portorožu, so razpravljali o problematiki zaposlovanja duševno nezadostno razvitih mladostnikov. Tudi ob tej priložnosti je bila razstava izdelkov gojencev v mali (razstavni) dvorani hotela Metropol, ki so si jo poleg udeležencev posvetovanja ogledali tudi tujci - gostje hotela in domačini.

Konec oktobra se je za dejavnost zavoda v Strunjanu zanimala skupina Dancev. S posredovanjem piranske osnovne šole so obiskali zavod in ob tem se je izkazalo, da so nekateri med njimi učitelji, ki delajo v podobni ustanovi v svoji domovini. Po prikazu šole in njene osnovne dejavnosti so tudi oni opisali svoj koncept dela z duševno prizadetimi otroki.

Če smo uspeli seznaniti širšo družbeno skupnost s skrbjo za duševno prizadete in hkrati tudi s tem, da starši prizadetih otrok upravičeno zahtevajo enake pravice kot drugi starši za zdrave otroke, smo s tem tudi pomagali k spreminjanju stališč, ki jih še imajo nekateri nepoučeni in neprosvetljeni člani naše družbe do invalidov in do njihovega enakovrednega vključevanja v življenje in delo.

Naj zaključim z mislimi Tagore, ki pravi: »Civilizacije ne smemo soditi po tem, kolikšno moč je ustvarila, temveč po tem, v kolikšni meri je izrazila ljubezen do človeka.«

Štefanija Cvitan

LJUBLJANA . . .

Mednarodno leto invalidov je za nami in lahko se vprašamo, koliko je bilo storjenega za dobrobit duševno prizadetih ljudi v tem letu pri nas.

Besede, ki so napisane v naši zakonodaji, lepo zvenijo, toda duševno prizadeti občani v preteklem letu žal niso dosegli med drugim statusa invalida, zato takšni in podobni nerešeni problemi ostajajo še vedno odprti.

Minulo leto je bilo namenjeno tudi osveščanju zdravih ljudi, da bi čim laže razumeli, kako zares so pomoči in razumevanja potrebni ljudje, ki bodo ostali za vedno odvisni od drugih. Žal ugotavljam, da tega niso storili vsi informacijski centri — od časopisov do TV in radia. Članki v dnevnem časopisju, ki jih je le bilo nekaj v preteklem letu, niso našli pravega odziva. Nekaj oddaj je bilo slišati po radiu (Val 202, Studio ob 17-h, Ljubljanska televizija pa se je vse preveč izogibala jasno prikazati probleme, ki pestijo ne samo duševno prizadete in njihove starše, pač pa tudi širšo družbeno skupnost, saj je prav od nje v največji meri odvisna prihodnost teh ljudi.

Ne morem pa mimo, da ne bi poudarila, da je Društvo za pomoč duševno prizadetim za mesto Ljubljana prav v tem letu posvečalo mnogo truda in naporov, da se izboljša življenje duševno prizadetim občanom in zagotovi varnost njim samim, starše pa razbremeni težkih naporov in nenehnih skrbi.

Društvo je priredilo v tem letu več razstav, tako na primer v Commerceu junija 1981, kjer so razstavljali gojenci OŠ Janeza Levca, Oddelek za delovno usposabljanje Jarše in Varstveno delovni center za duševno prizadete občane Ljubljana, dalje razstavo na Gospodarskem razstavišču, Zavodu za rehabilitacijo invalidov, v Ljubljanski banki na Šubičevi, v Jugobanki (izložba) na Titovi cesti itd. Vsi razstavljeni izdelki so odraz truda in dela tako varovancev kot ljudi, ki delajo z duševno prizadetimi osebami, saj se prav v izdelkih zrcalita vsestranska skrb zanje in trud vzgojiteljev. Seveda pa gre vse priznanje organizatorjem, ki so vložili nemalo truda in posluha, da približajo življenje in delo prizadetih ljudi vsem občanom.

Društvo je organiziralo tudi več srečanj s starši prizadetih otrok in otroki (v Martuljku na Gorenjskem, izlet v Lenart in Gornjo Radgono itd.), bilo je nekaj predavanj, ki naj bi starše poučila o čim lažjem obvladovanju vsakdanjih težav z duševno prizadetim otrokom, med drugim tudi predavanje, kakšno skrb posvečajo tej zvrsti prizadetih otrok v drugih državah.

V novembru pa je Društvo priredilo kulturno prireditev v Cankarjevem domu v Ljubljani, katere so se udeležili starši prizadetih otrok in otroci ter njihovi svojci in prijatelji.

Posebnega pomena v lanskem letu pa je sprejeti III. samoprispevek, ki je zaenkrat najboljša naložba za prihodnost preraslih duševno prizadetih ljudi; pripomogel bo, da bo zaživel Dom v Šiški, kjer bodo ti ljudje živeli in delali. Jasno je, da bo ta dom zaživel s premajhno kapaciteto gojencev, toda spodbudno je, da bo ta dom sploh začel delovati.

Vse doslej je bila posebna skrb posvečena skrbi za zdrave ljudi in skrajni čas je, da bo ob prizadevanju, posluhu in uresničevanju nalog, ki jih med drugih nalaga naša ustava, namenjeno več skrbi in naporov, da zagotovimo ljudem, ki so resnično vsestransko odvisni od vseh nas, življenje, ki smo ga jim dolžni nuditi.

Pri vseh nalogah, obveznostih in dolžnostih naj nas bodri misel, da so duševno prizadeti ljudje naša skrb vsako leto in vsak dan posebej!

Anica Štancar

KOROŠKA . . .

Znano je, da je dejavnost društva laže izpeljati tam, kjer so ustanove, ki usposabljajo za življenje in delo duševno prizadete otroke in mladostnike. Tako smo se v občini Ravne na Koroškem v mednarodnem letu invalidov še tesneje povezali in sodelovali: Osnovna šola Juričevega Drejčka z Raven, Zavod za delovno usposabljanje mladine iz Črne in Društvo za pomoč duševno prizadetim. S programom različnih dejavnosti smo želeli prebivalce Mežiške doline seznaniti s problematiko duševno prizadetih in njihovih družin in z družbeno skrbjo zanje. Prikaz obstoječih oblik usposabljanja in zaposlovanja pod posebnimi pogoji, dosežki in uspehi prizadetih pri delu in pri vključevanju v širše okolje naj bi prepričali širšo javnost, da je tudi ta skupina ljudi vredna spoštovanja in pomoči nas vseh.

Pedagoški delavci osnovnih šol v občini so sprejeli našo pobudo, da bi učencem prikazali življenje duševno prizadetih otrok in mladostnikov, njihove potrebe in možnosti za usposabljanje. Učenci OŠ Črna na Koroškem ter OŠ Prežihovega Voranca in OŠ Koroških jeklarjev z Raven na Koroškem so se srečali z gojenci zavoda za delovno usposabljanje mladine v Črni. Na obisku v zavodu so šolarji spoznali vrstnike, ki se usposabljajo po posebnem programu, in njihovo delo. Gojence zavoda so povabili na svoje šole, kjer so jih prisrčno sprejeli, jim pripravili bogat kulturni program, razkazali učilnice in kabinete ter jim postregli z dobrotami iz gospodinjskega kabineta.

Da bi vtise in spoznanja mladih ljudi poglobili in dopolnili, smo jim ob koncu leta predvajali film UM SRCA, ki prikazuje vsakodnevni utrip življenja v ZDUM Črna in jim spregovorili o mednarodnem letu invalidov. Zavzeto so sledili slikam na platnu in spraševali o duševno prizadetih fantih in dekletih ter njihovih starših, bratih in sestrah.

Zbližali smo se, tako otroci med seboj, kakor mi, ki vzgajamo oboje, in se po vsakem srečanju poslavljali s sklepom, da bo naše sodelovanje trajno z namenom, da bodo tudi generacije, ki šele vstopajo v šolo, na pravi način in ob pravem času spoznale svet »drugačnih« vrstnikov in oblikovale pravilen odnos do njih.

V tednu otroka so vzgojiteljice in otroci VVZ Črna na Koroškem gostili skupino najmlajših gojencev zavoda. Naigrali so se, skupaj zapeli, pekli kostanj. Bili so enako črnih rok in ust, smeh in veselje sta prišla iz dna duše. Nobenih sodb, pogledovanja od strani ni bilo. Še en dokaz, da je treba duševno prizadete otroke peljati vsepovsod, jih predstaviti drugim — odraslim in otrokom take, kot so. Le tako jih lahko spoznajo in sprejmejo kot del človeške družbe.

Z razstavami izdelkov gojencev ZDUM in razstavo izdelkov učencev OŠ Juričevega Drejčka smo pokazali občanom, da so duševno prizadeti prav tako uspešni in ustvarjalni, čeprav so počasni in manj spretni od večine ljudi. Tapiserije, pajčevinke, vezene slike in prte, semenke in drobne lesene predmete so občudovali krajani Raven na Koroškem, Mežice, Črne na Koroškem, Slovenj Gradca, Dravograda in Radelj ob Dravi, ko so prihajali mimo izložb v trgovine, na banko ali v kino. Toplo so sprejeli razstavo tudi delavci Železarne Ravne na Koroškem in Rudnika Mežica ter učenci OŠ Koroških jeklarjev na Ravnah.

Vrata Zavoda za delovno usposabljanje mladine v Črni smo odprli krajanom spomladi in jeseni. Še drugače so spoznali življenje otrok, ki jih vsak dan srečujejo. Povabili smo tudi delegate občinske skupnosti socialnega skrbstva, socialnega varstva in zaposlovanja. V letu 1981 si je zavod ogledalo več kot 600 obiskovalcev iz Slovenije, drugih republik in zamejstva. To je bila priložnost, da so delavci zavoda spregovorili o problematiki duševno prizadetih in družbeni skrbi zanje in pokazali, kako poteka delovno usposabljanje srednje prizadetih otrok in mlado-

stnikov ter delo varovancev v delavnici pod posebnimi pogoji.

Sodelovali smo tudi na svečani prireditvi ob mednarodnem letu invalidov, ki so jo pripravile socialno-humanitarne organizacije in društva invalidov občine Ravne. Nastopili so učenci OŠ Juričevega Drejčka in gojenci ZDUM Črna. Njihova pesem in besede so orosile oči poslušalcev. Verjetno je bilo med njimi veliko takih, ki so po besedah slavnostne govornice in nastopu naših otrok prvič pomislili, da so tudi oni invalidi.

O delu društva, Zavoda za delovno usposabljanje mladine Črna na Koroškem in o Delavnici pod posebnimi pogoji ter novi obliki domskega varstva za odrasle prizadete je poročal tudi lokalni radio Slovenj Gradec. Na radiu Ljubljana pa so naši dejavnosti in proslavi duševno prizadetih oseb posredovali v oddaji Razmišljamo, ugotavljamo.

Ravensko društvo je v sodelovanju z obema ustanovama skoraj v celoti uresničilo svoj program. Posebej velja poudariti, da smo dobili delegatsko mesto v zboru izvajalcev pri skupnosti otroškega varstva. Doslej smo imeli delegatsko mesto le v zboru izvajalcev pri skupnosti socialnega skrbstva. Nismo pa uspeli z iniciativo za ustanovitev koordinacijskega sveta za usklajevanje aktivnosti v mednarodnem letu invalidov pri OK SZDL. Kljub obilici uspehov in uresničenemu programu torej tudi grenko zrno...

Zmaga Prošt

POMURJE...

Minilo je to leto, kot že toliko drugih, mnogo smo pričakovali od njega, kot že tolikokrat prej in vendar je imelo poseben pomen: generalna skupščina OZN ga je na svojem 31. zasedanju proglasila za mednarodno leto invalidov.

Ko danes pregledujemo rezultate dela v preteklem letu, ugotavljamo dvoje: veliko preveč smo govorili o mednarodnem letu invalidov, akcije pa smo izvajali in organizirali predvsem tisti, ki se tudi poklicno na kak način ukvarjamo s problematiko invalidnih oseb.

V naslednjem sestavku bom nanizala dejavnosti, ki so jih organizirala, jih izvajala ali pri njih sodelovala naša pomurska društva za pomoč duševno prizadetim osebam. Nekatere akcije so bile organizirane po občinah, druge pa v povezavi z raznimi dejavniki v regiji.

Tako so v Murski Soboti v tednu otroka skupaj z VVZ pripravili razstavo izdelkov in izdali publikacijo z naslovom: Otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju — naša skupna skrb. V obsežnem članku so bila prikazana dosedanja prizadevanja za reševanje problematike te kategorije otrok in mladostnikov in nakazane usmeritve dela v bodoče v občini M. Sobota.

V isti občini je društvo za pomoč duševno prizadetim aktivno sodelovalo pri ustanavljanju invalidskih delavnic Solidarnost in prispevalo 50.000 dinarjev za nabavo materiala ob pričetku dela. Društvo si močno prizadeva, da bi v okviru teh delavnic deloval tudi oddelek za zmerno prizadete otroke.

Člani društva so v tem letu obiskali na domovih vse zmerno in težko prizadete otroke in odrasle osebe, ki niso vključeni v nobeno obliko obravnave.

Ob novem letu je stekla široka akcija za obdaritev duševno prizadetih otrok. Tovarna oblačil in perila MURA je darovala precej toplega tekstilnega blaga za zimska oblačila, učenci srednješolskega centra pa so ta oblačila zastonj sešili. Tovarna pletenin Rašica TOZD Beltinka v Beltincih pa je darovala 10 puloverjev. Naj omenimo še pleskarja, ki je prav zaradi mednarodnega leta invalidov zastonj prepleskal šolske prostore.

Lendavsko društvo je v tem letu ustanovilo klub za odrasle duševno prizadete osebe. Ob novem letu so obiskali in obdarovali vse člane kluba. Aktivno so začeli z razgovori za ustanovitev delavnic pod posebnimi pogoji.

V Gornji Radgoni so z ozirom na mednarodno leto invalidov organizirali dve razstavi v največjih delovnih organizacijah: v Radenski Radenci in TOZD Gorenje Elrad. V Radenski je bila tudi razstava likovnih izdelkov duševno prizadetih otrok. Ta OZD je poklonila nepokretni zmerno duševno prizadeti deklici velik senčnik, ki jo je na balkonu varoval pred močnim soncem, skupnost socialnega skrbstva pa primeren stol in mizo. Pobudo za akcijo je dalo duštvo za pomoč duševno prizadetim. Isto društvo je ob novem letu organiziralo srečanje vseh odraslih duševno prizadetih oseb, njihovih staršev in skrbnikov. Po pozdravnem govoru predsednice društva so nastopili učenci osnovne šole s prilagojenim programom. Sledila je čajanka, nato pa obdaritev vseh varovancev.

Društvo je ob novem letu poklonilo učencem osnovne šole s prilagojenim programom in ODU lutkovno predstavo mariborskega gledališča in desetim socialno ogroženim učencem plačalo šolsko malico za šest mesecev. Nepokretne duševno prizadete otroke je dedek Mraz obiskal na domovih in jim izročil darila.

Izredno pomembna dejavnost raznih družbenih dejavnikov je bila v tem letu akcija za ustanovitev delavnic pod posebnimi pogoji.

V počastitev mednarodnega leta invalidov in da bi o njegovem pomenu informirali široko pomursko javnost, smo v mesecu oktobru organizirali v Murski Soboti posvetovanje na temo: Varstvo, usposabljanje in vključevanje v življenje in delo invalidnih oseb Pomurja. Pri tem posvetovanju so sodelovali: Pomurski zdravstveni center, društva za pomoč duševno prizadetim Pomurja, organizacije za usposabljanje iz Pomurja, Skupnost socialnega skrbstva, strokovna služba občinskih skupnosti za zaposlovanje ter Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja M. Sobota. Ob tej priliki je bila izdana publikacija z naslovom: Mednarodno leto invalidov 1981. V njej so bili objavljeni vsi referati, posredovani na tem posvetovanju. Sklepi s posvetovanja pa so bili poslani širokemu krogu sodelujočih. Ob tej priliki je bila v skupščinskih prostorih organizirana razstava likovnih in tehničnih izdelkov vseh štirih pomurskih šol s prilagojenim programom in ODU.

Naj omenimo še eno akcijo kot zaključek dela v preteklem letu: Radio Murska Sobota organizira 15. 1. 1982 pogovor v živo, v katerega se bodo lahko vključevali tudi poslušalci na temo: Mednarodno leto invalidov v luči pomurskih razmer. Tu bomo skušali dati kompleksen pogled nad opravljenim delom in nakazati smernice za bodoče delo.

Končala bi z željo, da na invalidne osebe ne bi mislili samo ob jubilejnih letih, temveč vsak dan, vsako uro, saj so in bi morali biti vedno enakopraven člen v verigi naših hotenj in našega vsakdanjega življenja.

Cilka Dimec-Žerdin

CELJE . . .

V Celju lahko ugotavljamo v mednarodnem letu invalidov vrsto vsebinskih sprememb na področju organizirane skrbi za otroke z motnjami in težavami v razvoju in učenju in učinkovito sodelovanje teh otrok na kulturnih prireditvah v ustanovah, kjer se vzgajajo, kakor tudi v tovarnah in na osrednji proslavi LETA INVALIDOV v Celju.

Družbena skrb za otroke z motnjami in težavami v razvoju in pri učenju je na celjskem področju urejena precej sistematično. V zadnjih petnajstih letih nam je uspelo s pomočjo zdravstvene službe spremljati populacijo naših otrok in jo zajeti in vključiti v ustrezne ustanove. Izčrpen popis duševno prizadetih otrok je bil narejen ob sodelovanju Društva za pomoč duševno prizadetih otrok (DZPDPO) s Centrom za socialno delo in s pomočjo posameznih krajevnih skupnosti. Ta popis se redno dopolnjuje in tako imajo DZPDPO in Center za socialno delo ter šola Ivanka Uranjek pregled nad našimi otroki.

Detekcijo izvaja predšolski dispanzer z rizično ambulanto v sodelovanju z Vzgojno varstvenim zavodom in s starši.

Predšolskih otrok ne razvrščamo, pač pa jih v VVZ razdeljujejo v skupine po njihovih sposobnostih in po starosti. Šolske otroke z motnjami v razvoju in učenju po zakonu razvrščamo v osnovno šolo s prilagojenim programom.

V mednarodnem letu invalidov smo v Celju formirali dva razvojna oddelka s petnajstimi otroki v VVZ Anice Černejeve. Otroci so stari do 5 let in imajo različne telesne in duševne motnje. V enem oddelku so otroci z motnjami v duševnem razvoju v drugem oddelku pa otroci z motnjami v motoričnem razvoju. Vzgojiteljici sta specialni pedagoginji in imata pri svojem delu v pomoč tudi varuško.

Posebnost razvojnega oddelka je v tem, da je strokovno delo specifično. Za delovanje razvojnega oddelka je bil pripravljen razvojni program na strokovni osnovi v sodelovanju društva, predvsem pa OŠ Ivanka Uranjek Celje in VVZ Anice Černejeve Celje. Z razvojnima oddelkoma sodelujeta pedopsihološka ambulanta in fizioterapija. Otroci imajo možnost odpravljanja govornih motenj kar v vrtcu, kar je z vidika čustvenih reakcij zelo pomembno, saj otrok ni frustriran, ker mu ni treba na pedopsihološko ambulanto. Fizioterapevtka izvaja vaje z invalidnimi otroki enkrat tedensko, vsak dan pa enake vaje izvaja z otroki tudi specialna pedagoginja.

Uvajanje razvojnega oddelka usmerja delovna skupina, ki jo sestavljajo tov. Anica Četkovič, ravnateljica VVZ Anice Černejeve, specialni pedagoginji Metka Podergajs in Nevenka Spinoza, psiholog Sonja Zalašček s psedopsihološke ambulante in prof. Mirko Galeša, ravnatelj OŠ Ivanka Uranjek Celje.

Vzdušje v obeh razvojnih oddelkih je zelo prijetno. Vsebina dela je predvsem v navajanju na higinske navade, na samostojno hranjenje, poudarek je na razvijanju ročnih spretnosti in veliko je didaktičnih igric za razvijanje fine motorike.

Razvojna oddelka sta za Celje velika pridobitev, kar še posebno potrjujejo starši s svojim zadovoljstvom. Z velikim zanimanjem pristopajo k Društvu za pomoč duševno prizadetih, sodelujejo v svetu staršev pri VVZ Anice Černejeve in se udeležujejo izobraževalnih sestankov za starše.

Pri VVZ Anice Černejeve ni čutiti nikakršne ločenosti niti ne med starši zdravih in bolnih otrok niti v vrtcu med vzgojiteljicami in oddelki z zdravimi in motenimi otroci. Povezavo je čutiti ob delu. Oba razvojna oddelka odpirata zdravim otrokom vrata na stežaj, zdravi pomagajo motenim pri igri, pri hranjenju in pri vožnji invalidnih otrok v vozičkih.

Pri skupnosti otroškega varstva je bilo decembra 1981 z zakonom sprejeto določilo, da se motenim otrokom nudi brezplačno varstvo čeprav je cena varstva za motene otroke višja.

V vrtcu in v osnovni šoli menimo, da bo potrebno uvesti še druge diferencirane oblike dela za predšolske slušno prizadete otroke.

V Celju smo v zadnjih letih sprejeli v program tudi preusmeritev šole Miha Pinter v Dobrni v zavod za delovno usposabljanje. Osnovni razlog za to preusmeritev je zmanjševanje števila laže duševno prizadetih otrok, zaradi česar bi bilo potrebno ustanovo kmalu ukiniti. Drugi razlog je obstoječa potreba po regijskem zavodu za delovno usposabljanje. Preusmeritev je v teku in bo končana v šolskem letu 1983/84. V Celju menimo, da je takšna institucija potrebna in aktualna, saj so otroci in starši zaradi bližine pogosteje v stiku, za starše pa je manjša denarna in časovna obremenitev, ko hodijo po otroke v internat in jih vanj ponovno vračajo. Prav tako imamo za zavod za delovno usposabljanje v Dobrni zagotovljene kadrovske in prostorske možnosti. Vsebinski program za preusmeritev šole v zavod za delovno usposabljanje je tudi v celoti izdelan.

Ko govorimo o vsebinskih spremembah v minulem letu v Celju, ne moremo mimo uvajanja diferenciranega pouka pri slovenskem jeziku in matematiki v 1. in 2. razredu na I. osnovni šoli v Celju. Strokovni projekt za tako obliko dela je izdelala delovna skupina, katere strokovni usmerjevalec je prof. Mirko Galeša, ki poudarja in utemeljuje namen diferenciranega pouka; pomaga naj predvsem učencem z razvojnimi in učnimi težavami, staršem in učiteljem. Delovno skupino sestavljajo ravnatelj I. osnovne šole tov. Martin Lupše, psiholog Drago Tacol, specialni pedagog Irena Džurić, razredničarke 1. razredov predstavnika vzgojne posvetovalnice in socialna delavka šole Milka Mičić.

Lansko šolsko leto je bilo izbranih 18 učencev, ki so imeli po presoji delovne skupine največje razvojne in učne težave. Učenci so bili izločeni iz matičnega razreda pri slovenskem jeziku in matematiki. Ta dva predmeta je poučevala specialna pedagoginja po učnem načrtu matičnega razreda. Pri ostalih predmetih so bili omenjeni učenci v matičnem razredu, kjer jih je poučevala razredničarka. Za vsakega učenca, ki je bil potreben diferenciranega pouka, je bil izdelan individualni program za individualizacijo in okvirni razvojni program za uvajanje diferenciranega pouka.

Inovacijo so na I. osnovni šoli ugodno sprejeli. Razredničarkam je bilo tako delo v pomoč. Pozitivno so jo ocenili tudi starši, ki so povedali, da so otroci radi hodili v šolo, da so postali bolj sproščeni in samostojni. Od osemnajst učencev je napredovalo v višji razred sedemnajst učencev. Pregled, ki ga je opravil Zavod SR Slovenije za šolstvo — organizacijska enota Celje, je ocenil inovacijo kot pozitivno in uspešno. V letošnjem šolskem letu je v diferencirani pouk vključen še 3. razred, število učencev pa se je povečalo na sedemindvajset.

V sklopu omenjenih projektov načrtujemo v Celju tudi nadaljnji razvoj delavnic pod posebnimi pogoji. Delavnice nameravamo organizirati v internatu na Golovcu za petdeset internatskih in dvajset zunanjih varovancev. Skupnost socialnega skrbstva in okoliške občine so se sporazumele in se trudijo, da bi priskrbele finančna sredstva za potrebno investicijo. Nekatere občine so ta sredstva že nakazale. Ker imamo na šoli Ivanka Uranjek Celje na voljo prostore in kadre, so delavnice pod posebnimi pogoji začasno vključene na šolo.

Skupina varovancev delavnic pod posebnimi pogoji je bila v letu 1981 prvič skupinsko na letovanju v Baški, kjer naj bi ostala deset dni. Varovanci pa so imeli zelo malo sončnih dni in so se zaradi tega štiri dni pred koncem letovanja vrnili domov. Z njimi so bili tovariši ortopedagogi in skrbeli za varovance in preživeli z njimi vseh 24 ur na dan. Upravnik doma, ki se je te skupine najbolj bal, je bil nad živahnostjo in prikupnim vedenjem varovancev prijetno presenečen. Bili so skupina, s katero ni bilo nikakršnih težav. Izkazali so se kot mladi ljudje, ki znajo biti tovariški, strpni in občutljivi, če dobijo od svojih vzgojiteljev spodbudo, ljubezen in čustveno toplino. To vse pa so v polni meri sprejemali od svojih požrtvovalnih varuhov — specialnih pedagogov.

Varovanci in njihovi starši si še želijo podobnih letovanj.

Varovanci DPP so imeli junija leta 1981 še eno enotedensko letovanje v Logarski dolini. Otroci razvojnega oddelka pa so preživeli teden dni v septembru na letovanju v Umagu s svojimi vzgojiteljicami in s starši. Otroci so se zdravstveno dobro počutili, starši pa želijo, da bi prihodnje leto lahko tako letovanje podaljšali na deset dni.

Veliko skrbi in misli za izboljšanje možnosti usposabljanja in življenja motene populacije otrok je v mednarodnem letu invalidov posvetilo tudi Društvo prijateljev mladine Celje. Pred TEDNOM OTROKA je Društvo prijateljev mladine sklicalo posvet, kjer so sprejeli akcijski program oziroma predloge, ki bodo uresničljivi dolgoročno. V letu 1984 bo v Jugoslaviji mednarodni simpozij na temo: otroška igrišča. En dan simpozija bo v Ljubljani, en dan pa v Celju v okviru sejma vse za otroka. Ker v svetu že gradijo igrišča za motene otroke, je v Celju vzklila misel, da bi tudi v Dobrni pri Celju izdelali tako igrišče po mednarodnih motivih. Društvo prijateljev mladine je za leto 1982 planiralo tudi izlet prizadetih otrok v spremstvu svojih staršev. Udeležili naj bi se ga predvsem otroci, ki žive v domovih, sredstva pa naj bi zbrale zainteresirane interesne skupnosti. V tem letu bodo še strokovna predavanja za starše prizadetih otrok v okviru dispanzerja za varstvo otrok in družine.

V okviru mednarodnega leta invalidov je Športno rekreacijski center v Celju v sodelovanju z Republiškim komitejem za vzgojo in izobraževanje in telesno kulturo in Republiškim komitejem za zdravstvo in socialno varstvo odprl razstavo pod geslom: vse za otroka. Približno tretjina razstavljenih izdelkov, opreme, igrač in pripomočkov je bila namenjena otrokom z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Del razstave je prikazoval industrijsko izdelane pripomočke, namenjene slušno in vidno prizadetim otrokom. Organizirana je bila tudi okrogla miza, katere so se udeležili specialni pedagogi in razni strokovnjaki z namenom, da bi animirali izdelovalce tovrstnih pripomočkov, spregovorili pa so tudi na splošno o invalidnosti in

njenih pogubnih posledicah, Radio Celje je organiziral tudi oddajo »v živo«, v kateri so sodelovali tov. Milica Bizjak — predsednik DZPDPO, Mirko Galeša, ravn. OŠ Ivanka Uranjek, in specialni pedagogi te šole. Prof. Galeša je poslušalcem posredoval strokovno programsko zasnovo za moteno mladino v srednjeročnem obdobju v Celju. Tov. Milica Bizjak pa jih je seznanila s prizadevanji društva za populacijo otrok, starih nad 18 let.

Problematiko varovancev DPP je meseca oktobra leta 1981 širše obravnaval občni zbor društva, predvsem status srednje prizadetih odraslih oseb, katerim doslej ni priznana invalidnost. Starši in društvo se za priznanje invalidnosti zelo zavzemajo, to problematiko so razčiščevali in obravnavali tudi udeleženci dvodnevnega posvetovanja v Opatiji meseca novembra. Posveta sta se iz Celja udeležila dva delegata, delegat staršev in delegat izvršilnega odbora društva.

Da bi lahko organizirali delavnico pod posebnimi pogoji na Golovcu, moramo na šoli zgraditi internat. Za to bo potrebna dograditev prizidka na šoli, okoli 300 m². Za dograditev prizidka sta izdelana idejni in gradbeni načrt, lokacijska dokumentacija pa je v postopku.

Organizacijsko in vsebinsko se na OŠ Ivanka Uranjek pripravljamo na prehod na celodnevno šolo. Pričakujemo, da bomo ob celodnevni osnovni šoli lahko še bolje in več pomagali našim učencem in staršem. Na šoli že več let operacionaliziramo načrte in iščemo temeljne vsebine, vemo pa, da bo v COŠ

to še bolj potrebno. Operacionalizirali smo učni načrt slovenskega jezika, spoznavanja narave in spoznavanja družbe. Razvijamo tudi individualne načrte za boljšo individualizacijo. Poskusno pričenjamo uvajati različne diferencirane oblike pomoči.

Učenci OŠ Ivanka Uranjek so v letu 1981 aktivno sodelovali na raznih kulturnih prireditvah v šoli in zunaj nje. V tovarni AERO Celje so prispevali točke h kulturnemu programu, na proslavi 8. marca, na proslavi konference Društva invalidov tovarne METKA Celje so sodelovali z recitacijami, ritmičnimi točkami in s pevskim zborom.

Pevski zbor pod vodstvom prizadevne tov. Alenke Koželjeve redno in uspešno sodeluje na vseh kulturnih prireditvah na šoli in na občinski reviji otroških in mladinskih zborov v Celju. Šola je sodelovala s približno eno tretjino kulturnega programa na osrednji proslavi v Narodnem domu v Celju ob zaključku mednarodnega leta invalidov. Prav tako je šola s pevskim zborom sodelovala na proslavi 25-letnice internata Dom Golovec. Ob otvoritvi likovne razstave pod geslom »Rastemo pod Titovo zastavo« so naši otroci enakovredno sodelovali s svojimi izdelki in dosegli lepa priznanja. Pripravili so začetni kulturni program za otvoritev razstave v Pionirskem domu Celje. Za zaključno razstavo v Ljubljani je bilo izbranih osem izdelkov otrok naše šole.

V Celju se trudimo, da na vseh področjih vključujemo motene otroke v našo družbo. Tako se vključujemo v mednarodna prizadevanja za to populacijo. Ponosni smo in srečni, da živimo v družbi, ki je človekoljubna in je humanost postavila v vrh svojega kodeksa, saj v naši družbi ne manjka ljudi, ki ne bi bili pripravljeni po svojih sposobnostih pomagati v teh najbolj humanih prizadevanjih.

Velike in zahtevne naloge nas v Celju še čakajo pri razvoju oblik usmerjenega izobraževanja za mladino z motnjami v razvoju.

Marija Seničar

ROGAŠKA SLATINA

V 1981. letu, letu invalidov, smo tudi v našem društvu namenili problematiki invalidnih oseb več delovnih sestankov in posvetovanj v povezavi z Občinskim društvom invalidov.

Najlepši dan pa je bil za vse nas 28. december 1981, ko smo organizirali jelkovanje z obdaritvijo vseh teže prizadetih oseb v občini, ki niso vključeni v nobeni obliki usposabljanja. Zbrali smo se ob 15. uri v prostorih osnovne šole »Bratov Simončič« — šoli s prilagojenim programom v Rogaški Slatini. V uvodnem delu prireditve sta navzoče pozdravila predsednica našega društva, ter predsednik društva invalidov iz Rogaške Slatine. Učenci osnovne šole so pripravili program.

Ob petju zimskih pesmic so poskakovali zajčki, snežaki, plesale so snežinke in folklorna skupina. Vsi prisotni teže prizadeti so kazali veliko veselje ob pogledu na plesoče zajčke in ostale skupine. Višek veselja za njih je bil prihod dedka Mraza, ki jih je ob pomoči zajčkov in snežakov obdaril.

Vsak udeleženec je prejel dva paketa — enega od našega društva, drugega od društva invalidov.

Po prireditvi smo vse prisotne pogostili in nato še rajali. Otroci in starši prizadetih otrok so bili zelo srečni, da so se ponovno zbrali. Obudili so spomine na Črno in Pohorje, ter izmenjali izkušnje o delu in težavah pri vzgoji svojih otrok.

Dogovorili smo se, da se dobimo vsaj enkrat letno, tudi v bodoče.

To bi naj bilo ob novem letu ali ob piknikih, ki jih načrtujemo v društvu za leto 1982.

Društvo za pomoč
duševno prizadetim
Rogaška Slatina

DOMŽALE—KAMNIK

Ko zaključujemo leto in vstopamo v novo, se nehote ozremo na prehojeno pot, naredimo črto, seštejemo uspehe, prizadevanja, opravljeno delo. Ugotovimo rezultate in vprašamo se: smo dovolj naredili za našega otroka, bolj ali manj prizadeto populacijo, smo opravičili obstoj društva, smo v zadostni meri pomagali tem družinam pri premagovanju težav?

Tako je storilo ob koncu leta Društvo za pomoč duševno prizadetim občine Domžale — Kamnik. Truda je bilo obilo, sadovi dela niso izostali, čeprav se je tu in tam prikradla tudi vejica pelina.

Med letom je bilo precej uspelih aktivnosti: proslava ob dnevu invalidov, celovečerni kulturni program v hali Komunalnega centra v Domžalah in izvedba programa na občnem zboru medobčinskega društva slepih in slabovidnih.

Društvo je za širšo javnost organiziralo prikaz otroške ustvarjalnosti na likovnem in tehničnem področju. Zvrstile so se razstave v Kamniku, sodelovali smo na petih razstavah Kluba mladih tehnikov, večje število eksponatov pa je bilo poslano na razstavo učil na Gospodarskem razstavišču in na razstavo v Jugobanki v Ljubljani.

Naredili smo tudi prve korake v navezavi stikov z Društvom za pomoč duševno prizadetim v Gornji Radgoni.

Poleg letovanja, letos se ga je udeležilo večje število otrok v Umagu, so bili ob novem letu deležni posebne pozornosti nevključeni duševno prizadeti, ki jih je obiskal dedek Mraz, jih razveselil z lutkovno igrico in jih bogato obdaril.

Za starše pa že dalj časa pripravljamo srečanja, ki potekajo enkrat mesečno. Matere in očetje si na družabnih večerih v sproščenem pogovoru izmenjujejo izkušnje, da doma laže prebrodijo težave.

Seveda se je delo društva odražalo tudi v seznanjanju ljudi z našo problematiko na ni-

voju občine. Tako je bila v okviru SZDL o ganizirana okrogla miza, kjer je bil v ospre ju problem zaposlene matere, ki ima priz detega otroka. Na skupščinah skrbstva otroškega varstva so bila večkrat na dne nem redu vprašanja o statusu prizadet oseb.

Žal se nekatere nerešene stvari ne pr maknejo z mrtve točke. Poskusili smo ureja delovno dobo materam, ki so morale zara prizadetih otrok za nekaj let prekiniti delo no razmerje zaradi nege otrok, sedaj pa n morejo doseči najnižje kvote delovnih let z starostno upokojitev. Žal se želje in hotenj v preteklem letu niso uresničila. Veseli smo bili, da je bil osvojen predlog na pod ročju otroškega varstva; izglasovan je b namreč pravilnik o denarni pomoči, ki priz nava otroški dodatek vsem teže in težk prizadetim ne glede na cenzus.

Tone Turšič

PTUJ . . .

Na pobudo Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v občini Ptuj se je konstituiral pri SZDL občine Ptuj koordinacijski odbor za družbeni položaj in aktivnost invalidov. V okviru dela koordinacijskega odbora je bila 11. 11. 1981 proslava s posvetom o problematiki invalidov, katere so se udeležili tudi vidni predstavniki družbenopolitičnega življenja v občini. Sočasno so razstavljali svoje izdelke posamezna invalidska društva.

Zavod dr. Marijana Borštnarja iz Dornave in Osnovna šola dr. Ljudevita Pivka sta organizirala potujočo razstavo v Centru srednjega usmerjenega izobraževanja v Ptuju tre delovnih organizacijah v občini z namenom, da delovni ljudje in mladi bolje spoznajo delo in življenje teh dveh ustanov.

Hilda Slekovec-Slivnik

DRIJA . . .

V odboru občinskega društva za pomoč duševno prizadetim smo premišljevali, kako pi v letu invalidov naredili nekaj več kot običajno. Kaj hitro smo uvideli, da sami ne moremo narediti prav nič več. Spoznali smo, da je rešitev le v povezovanju z interesnimi skupnostmi, ustanovami in sredstvi javnega obveščanja.

V sodelovanju s strokovnim delavcem občinske skupnosti socialnega skrbstva Idrija smo se odločili, da v mednarodnem letu invalidov obiščemo vse prizadete osebe v občini.

Pot nas je vodila od razvojno motenih otrok v mestnem središču do najbolj osamljenih starejših prizadetih oseb, ki živijo v samotnih kotih idrijskega hribovja.

Vsak torek in četrtek smo se odpeljali do bližnje ali daljne vasi ter pogosto peš nadaljevali pot do oddaljenih domačij.

Naših obiskov so tako starši kot prizadeti otroci in ostareli zelo veselili, saj je njihov krog gibanja utesnjen, odmaknjen od današnjega utripa življenja. Lepo so sprejeti doma, v soseski med vaščani. Pot v večja središča jim je neznana. Le nekateri imajo srečo, da obiskujejo »klub« v Idriji, drugi pa so prepuščeni le ljubezni in skrbi najbljižjih.

V primerih, ko smo ugotovili, da so prizadete osebe slabše oskrbovane ali je morda zaradi njih ogroženo okolje, smo uredili domsko oziroma zavodsko varstvo. Žal sta še vedno najbolj obremenjeni dve družini, v katerih živita teže psihofziično prizadeta otroka, ki že nekaj let čakata na sprejem v domsko varstvo v zavodu v Dornavi.

Povabili smo dopisnika Primorskih novic. V članku, ki je bil objavljen, so bralci izvedeli o delu našega društva in o tem, kaj pomeni »klub« skupini mladostnikov, ki zaradi prizadetosti ne morejo opravljati dela v normalnih pogojih.

Po radiu Cerkno je v petnajstminutni oddaji spregovorila tov. Milena Pivk, predsednica našega društva, predvsem o načrtih, ki bi jih radi uresničili: o delavnici pod posebnimi pogoji, o povezovanju z delovnimi organizacijami, da bi tako dobili duševno teže prizadeti delo na dom. Radio Cerkno naši občani povečini poslušajo in zato upamo, da smo na ta način pridobili vsaj kakšnega bodočega sodelavca.

Plod skupnega dela Mestne knjižnice, Osnovne šole Bratov Černalogar in društva, je bilo tudi predavanje »Knjiga in prizadeti otrok«, dopolnjeno z razstavo knjig in ilustracij učencev naše šole ter z razgovorom.

Povabili smo pedagoške delavce z vseh šol, strokovne delavce, knjižničarje in animatorje v delovnih organizacijah. Predavateljici, prof. Egidiji Novljan, smo hvaležni, da se nam je ljubeznivo odzvala.

V izložbi trgovine Mercator smo razstavili izdelke likovnega in tehničnega pouka učencev naše šole. Priložnostna gesla so poudarila, da ne želimo živeti sami izolirano ampak v prijateljskem sožitju: delavci med sodelavci, ljudje med ljudmi.

Odbor društva

LITIJA...

Društvo za pomoč duševno prizadetim osebam v Litiji obstaja že nad deset let, njegova dejavnost pa ni taka, da bi jo opazili vsi ljudje, pa še dovolj reklame si ne ustvarjajo za tisto, kar naredijo. V letu invalidov je delo nekoliko živahnejše. Po srečanju z absolventi enote s prilagojenim programom je bila v decembru prireditev za invalide s simboličnim naslovom Sreča v očeh. Društvo je k organizaciji povabilo tudi ZKO Litija, RK in SZDL. Glavne naloge so slonele na ortopedagoginjah EPP in sekretarki ZKO. Poiskali so tudi predsednika SIS za kulturo, ki je občanom že dobro znan kot scenarist in režiser; to delo je opravil tudi za ta večer. Glavni namen prireditve je bil, da bi invalidi iz naše okolice preživeli prijeten večer. V avli dvorane smo razstavili izdelke učencev enote s prilagojenim programom in starčkov iz doma počitka Tisje. Ob izdelkih so bili razporejeni tudi spisi, učencev OŠ na temo: leto invalidov. Pred gledalci, ki jih je bila polna dvorana, sprejme pa okrog 400 ljudi, so se na odru zvrstile zelo prijetne točke. Plesali in peli so učenci osnovnih šol, prisrčen prizorček so zaigrali malčki iz vrtca, dva uspešna pevca sta pela ob spremljavi kitare, folklorna skupina je zaplesala venček narodnih plesov, vse pa so povezovali in popestrili člani ansambla moderne glasbe Pravkar prišli. Vsi nastopajoči so bili iz naše občine, bolj ali manj poznani po svojem sodelovanju na kulturnih prireditvah s skupno željo razveseliti obiskovalce — predvsem invalide vseh vrst, in vsi so sodelovali brezplačno. Bili pa so lepo nagrajeni, saj so jim gledalci po vsaki točki navdušeno ploskali.

Večer za invalide v Litiji je lepo uspel, saj smo med programom, še bolj pa po njem, slišali, iz mnogih ust pohvalo in želje, da bi se še kdaj srečali na podobnih prireditvah.

Posebno pozornost je do take dejavnosti pokazala litijska mladina. Predsednica je sprejemala invalide pri vratih in jih skupaj z drugimi mladinci vodila na sedeže v dvorano, mladinka jim je pripenjala simbole večera, sekretar in še nekateri mladinci so nastopali v kulturnem programu, nekaj pa jih je skrbelo za luči in rekvizite ter garderobo.

Tudi v bodoče bodo potrebne podobne dejavnosti poleg vseh drugih nalog, ki so zapisane v planu društva. Le z njihovo realizacijo bomo uspeli, da bo invalidom čim večkrat zasijala **sreča v očeh,** kar jim je na prireditvi posebno zaželela predsednica društva.

— *až* —

ORMOŽ...

Smo šola s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom in se vsa leta obstoja (11 let) trudimo, da bi čimbolj seznanili z življenjem in delom ter posebnostmi otrok naše šole tudi čim širšo javnost.

Prav posebno pa smo se trudili v preteklem letu, saj je bilo to leto proglašeno za mednarodno leto invalidnih oseb.

Posebno pozornost smo v letu 1981 posvetili interesnim dejavnostim na šoli, kajti učenci lahko prav tu dosegajo lepe uspehe. Novinarsko — dopisniški krožek je s svojimi prispevki sodeloval v raznih glasilih, revijah in časopisih. Večina prispevkov je bila tudi objavljena. Na ta način je bila z delom naših otrok seznanjena tudi širša javnosst. Fotokrožek je s svojimi fotografskimi izdelki — fotografijami sodeloval na razstavi fotografov ki jo je organizirala KB Maribor. Učenec Franc Pintarič je dobil priznanje, fotokrožek pa 1. nagrado v višini 3.000,00 din.

Zelo aktivno je bilo ŠŠD, saj so se učenci udeleževali vseh občinskih tekmovanj osnovnih šol, prav tako smo organizirali področne športne igre šol s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom, sodelovali pa smo tudi na republiških športnih igrah (rokomet — deklice, kros 600 m učenka, kros 800 m učenec).

Učenci, ki obiskujejo prometni krožek, so sodelovali na občinskem kolesarskem tekmovanju osnovnih šol občine Ormož in dosegli 3. mesto.

Poleg navedenih uspehov smo ob mednarodnem letu invalidnih oseb pripravili samostojno proslavo za invalide občine Ormož, obenem pa v avli kulturnega doma razstavili izdelke naših učencev ter tako prikazali prizadevanje naših otrok širokemu krogu občanov.

Za člane društva za pomoč duševno prizadetim občine Ormož smo pripravili predavanje psihologa in kratek kulturni program.

Mnogo časa pa smo prav v letu 1981 posvetili poklicnemu usmerjanju, saj ob vpisovanju v posamezne usmeritve UI tega dela nismo mogli prepustiti le staršem (vpis v UI, rezervacije v domovih za učence srednjih šol, urejanje vsega v zvezi s štipendijami).

Tako je bilo leto 1981 za naše učence in delavce uspešno, za oboje pa naporno.

Kljub vsem naporom in novostim pa smo z uveljavitvijo naših otrok zadovoljni, saj z večino v UI ni problemov, kar je gotovo za vsakega izmed delavcev šole veliko priznanje in zadovoljstvo.

Ob pričetku novega leta si želimo le več sodelovanja pri naših prizadevanjih, posebej še pri poklicnem usmerjanju.

Doroteja Radoš

KRŠKO...

Društvo za pomoč duševno prizadetim je v začetku leta 1981 sprejelo plan dejavnosti v letu invalidov, plan smo v glavnem realizirali. Dejavnosti so bile naslednje:

— dopolnili smo evidenco o duševno prizadetih,

— vsem staršem oz. skrbnikom odraslih duševno prizadetih oseb smo poslali vprašalnike, s katerimi smo ugotovili, ali imajo urejen status invalida in kakšno pomoč prejemajo. Z ugotovitvami smo seznanili skupnost socialnega skrbstva, ki bo ukrepala naprej.

— SSS mo predlagali, da poveča družbene denarne pomoči prizadetim osebam,

— uredili smo varstvo odraslih duševno prizadetih oseb, ki delajo v DPPP in so v domu upokojencev,

— v juniju smo organizirali za vse starše duševno prizadetih predavanje o spolnosti duševno prizadetih, predaval je dr. Hrastar,

— povezali smo se z otroškim dispanzerjem, ki pripravlja seznam vseh otrok, ki niso vključeni v nobeno obliko usposabljanja in bi zanje morali uvesti mobilno službo,

— OŠ s PP je zbirala denar za nabavo smučarske opreme za izvedbo šole smučanja, tudi zaradi leta invalidov je zbrala kar precej sredstev od delovnih organizacij in društev,

— sodelovali smo v koordinacijskem odboru, ki je bil ustanovljen v tednu otroka pri obč. zvezi DPM.

V tem okviru smo tudi v občini Krško skušali narediti kaj več. Zato je obč. zveza DPM ustanovila koordinacijski odbor, ki je pripravil akcijski program dela.

Naloge programa so sestavljene tako, da zagotavljajo reševanje problemov prizadetih otrok v slehernem okolju in so stalne. Koordinacijski odbor je sprejeti program predlagal tudi vsem DPM, ki so v krajevnih skupnostih naše občine.

OZPM je za vsa vodstva DPM organizirala seminar, na katerem je bila obravnavana tema: »Prizadeti otroci - naša skupna skrb«. Seminar je bil zelo dobro obiskan, udeleženci so dobili konkretna navodila, kako sestaviti program v posameznem društvu, da bo v kar največji meri zagotavlja skrb za prizadetega otroka.

Osnovna misel, ki je bila vseskozi prisotna, je bila naslednja: prizadetega otroka moramo razumeti, da mu lahko uspešno pomagamo.

SZDL kot najširša fronta delovnih ljudi mora v KS delovati tako, da prizadetega otroka najprej zavaruje, nato pa mu pomaga pri vključevanju v vsakdanje življenje.

Na seminarju smo se dogovorili, da se bomo ponovno srečali v prvi polovici 1982 in pregledali, kaj smo naredili.

SLOVENSKA BISTRICA

Leto, ki je pravkar minilo, je bilo mednarodno leto invalidov.

Delavci in učenci osnovne šole Pohorski odred Slov. Konjice smo že v februarju sprejeli delovni program, v katerem smo določili naše aktivnosti v tem letu.

Meseca maja smo pripravili občinsko razstavo likovnih in tehničnih izdelkov naših učencev. Razstava je bila posvečena mednarodnemu letu invalidov. Razstavo so si ogledali učenci šol konjiške občine, občani in člani delovne skupnosti OK ZKS iz Ljubljane, ki so takrat obiskali našo šolo.

Izdelke naših učencev smo razstavili tudi na republiški razstavi v Jugobanki v Ljubljani. Tudi ta je bila posvečena invalidnim osebam.

V decembru smo pripravili posebno kulturno prireditev v domu TE, na kateri smo prikazali dejavnost šole in obenem razstavili izdelke učencev.

Na proslavi so bili navzoči starši naših otrok, starši in njihovi teže prizadeti otroci, predstavniki družbenopolitičnih in delovnih organizacij, občinskega društva prijateljev mladine, delegacije pionirjev in pionirk z osnovne šole Edvard Kardelj in osnovne šole Dušan Jereb ter učitelji in drugi.

Občinska zveza DPM je poklonila našim učencem za novo leto igrače v vrednosti 32.000,00 din. Teže duševno nezadostno razvitim osebam pa je poklonila praktična darila. Za izkazano pozornost in spodbudne besede njihovega predstavnika se društvu iskreno zahvaljujemo. Prav tako se zahvaljujemo tudi skupščini občine Slov. Konjice, ki je poravnala stroške za dvorano, v kateri smo imeli prireditev.

Vsi, ki so prišli na prireditev, so s svojo udeležbo potrdili in dokazali humanost in razumevanje za invalidne osebe.

V delovnem programu smo imeli tudi reševanje problema logopedske in korektivne obravnave naših učencev. Le-ti imajo pogosto spremljajoče razvojne motnje v govoru in motoriki. Zanje bi bilo potrebno organizirati ustrezne vaje za spodbujanje, razvijanje in korekcijo. Teh vaj predmetnik in učni načrt ne obsegata. Izvajati bi jih morali zato strokovno usposabljeni delavci — ambulantna oblika dela, (logoped in korektivni gimnastiki). To pa določa 8. člen zakona o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju in 4. člen samoupravnega sporazuma o opredelitvi nalog in obveznosti pri izobraževanju in usposabljanju otrok mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

S problemom korektivne in logopedske obravnave otrok bomo seznanili delovno skupino pri SZDL Slov. Konjice, ki ga bo posredovala najprej ustreznim samoupravnim interesnim skupnostim. Morda bomo tokrat uspeli.

Milena Šegel

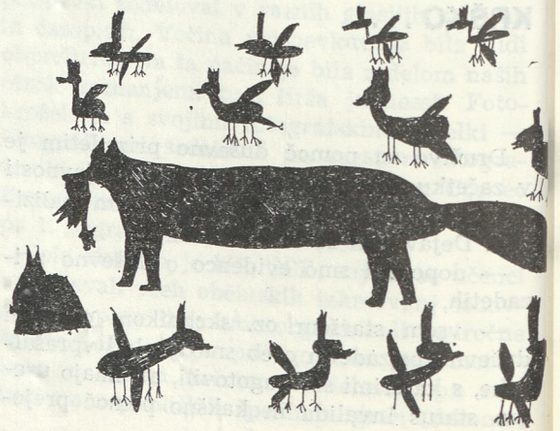

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

TANTADRUJ

Ciril Kosmač

(Nadaljevanje)

III.

Pri stojnici, kjer je Lokovčen prodajal kravje zvonce, so naleteli na Hotejčevega Matica, ki so mu rekli tudi Enaka Palica. Tudi to je bil hrust in pol vendar je bil od vseh štirih najbolj otročji. Za nobeno delo ni bil sposoben, zato je bila njegova mladost zares bridka. A tudi njega je rešil stari Hotejec. Ko je bil Matic nekega jutra pritaval k njemu, izgubljeno gledal okrog sebe, nato pa obsedel na zidu ter začel tolči s kamnom ob kamen, se je Hotejcu zasmilil. Poiskal je nožiček in nekaj kosov razbitega stekla, odrezal meter dolgo in za palec debelo leskovo palico, sedel k Maticu, palico najprej z nožem olupil, nato pa jo je začel strgati z drobcem stekla.

»Vidiš, Matic,« je toplo rekel nesrečniku, »zdaj ti dam tale nož in drobce stekla, ti pa boš ostrgal takšno palico, da bo vsa gladka in na obeh koncih, okoli in okoli, čez in čez in sploh povsod enaka.«

»In sploh povsod enaka,« je začudeno zamomljal Matic, ki je zmeraj ponovil zadnje besede, ki jih je slišal. Nato pa se je pri priči ubogljivo lotil dela. Tako je nesrečnik le našel svoj življenjski cilj. Zdaj je minilo že dvajset let, pa še ni izdelal takšne palice, ki bi bila na obeh koncih, okoli in okoli, čez in čez in sploh povsod enaka. Ko je palico ostrgal in izgladil na enem koncu, je bila na drugem koncu debelejša, ko jo je tam ostrgal in izgladil, je bila debelejša v sredini, a ko jo je ostrgal v sredini, je bila spet debelejša na prvem koncu. In tako je strgal in gladil, dokler je ni ostrgal do stržena. Palica, ki je zdaj komaj še šiba, se mu zlomila v rokah. A nič zato! Zavrgel jo je, si odrezal drugo, saj leskovja ne manjka, in začel strgati znova s pravo potrpežljivostjo in vztrajnostjo genija, ki prav tako žrtvuje leta in leta, da bi ustvaril in izpilil svoje veliko delo, pa padjo od njega samo ostržki in polomljeni kosi.

»Božorno-boserna!« je zagrmel Luka in tudi njega pozdravil po vojaško.

»Žornoboserna,« je zamomljal Enaka Palica in uprl vanj svoje velike, nejasne oči.

»Tantadruj,« se je veselo oglasil norček, »zdaj jo pa že imam in ta bo prava!«

»In ta bo prava?« je ponovil Matic, nejeverno izbuljil oči, potegnil izpod pazduhe ostrgano palico, pogledal po njej in potem zmajal z glavo, češ saj ne bo prava, ker ni na obeh koncih, okoli in okoli, čez in čez in sploh povsod enaka.

»Tantadruj, zdaj bom umrl!« je srečno povedal norček.

»Zdaj bom umrl?« je začudeno ponovil Enaka Palica.

»Tantadruj, jaz bom umrl!« je norček zvišal glas.

»Jaz bom umrl!« je plašno zvišal glas tudi Enaka Palica.

»Pha! Raus e patacis, repa in krompir!« je zdaj zaničljivo prhnil Furlan.

»In krompir,« je prestrašeno ponovil Enaka Palica in se obrnil k njemu.

»Mir pa božorno-boserna!« je zagrmel Luka.

»Žornoboserna,« je vztrepetal Enaka Palica in se zagledal v Luko.

»Tantadruj, župniku bom povedal!« je vskočil v zmešnjavo norček s svojo mislijo. »Župniku bom povedal,« je začudeno ponovil Enaka Palica.

»Tantandruj, sam bom povedal!« se je razburil norček.

»Sam bom povedal,« se je stresel Enaka Palica.

»Tantadruj, ne boš!« je jezno zakričal Tantadruj in se tako stresel, da so zazvonili vsi zvonci.

Mladi ljudje, ki so v krogu stali okrog nesrečnikov, so se krohotali.

»Ne boš«, je prestrašeno odkimal Enaka Palica in strmel v Tantadruja.

»Tantadruj, bom!« je zakričal norček in se ozrl v Luko, ker je v njem videl svojega zaščitnika.

»Ti si nor!« je Luka zagrmel v Enako Palico.

»Ti si nor,« je vdano ponovil Matic in vztrepetal spričo gromkega Lukovega glasu.

»Ti si nor, pa božorno-boserna!« je divje zagrmel Luka.

»Pha! Raus e patacis, repa in krompir!« je zdaj spet prhnil Furlan.

»In krompir,« je prestrašeno ponovil Enaka Palica.

Ljudje so se spet zakrohotali. A se niso izkrohotali. Kar nenadoma so utihnili kakor na ukaz ter se začeli razmikati, zakaj pred norci se je pojavil Hotejec, kakor bi bil pognal iz zemlje.

»Sram vas bodi!« je starec ustrelil izpod srščih sivih obrvi po mladih ljudeh. »Pustite nesrečnike pri miru! To se nam še vsem lahko zgodi!«

»Božorno-boserna!« je zagrmel Luka in po vojaško pozdravil Hotejca.

»Tantadruj, zdaj jo pa že imam in ta bo prava!« mu je hitro povedal Tantadruj.

»Dobro, dobro, ti kar župniku povej,« ga je starec očetovsko potrepljal.

»Tantadruj, samo trije zvonci mi še manjkajo,« je poskočil norček.

»In zdaj jih bomo kupili!« je odločno zagrmel Luka.

»Dobro, dobro, otroci moji! je prikimal Hotejec, se obrnil k Lokovčenu, ki je prodajal zvonce, in mu ukazal, kakor ukazuje samo trden kmet: »Lokovčen, daj mu tri zvonce!«

»Sveta nebesa!« je Lokovčen vrgel roke kvišku. »Saj jih že komaj nosi!«

»On ne čuti teže!« ga je resno zavrnil Hotejec.

»Mislite, da ne?« ga je začudeno premeril Lokovčen, kakor bi se tudi Hotejcu zmešalo.

»Mislim, da ne!« je pribil starec, kakor bi to bila najbolj razumljiva in jasna stvar na svetu.

»Pha! Raus e patacis, repa in krompir!« je tedaj zaničljivo prhnil Furlan.

Ljudje so se spet zakrohotali. Hotejec je trznil, prebodel Rusepatacisa z ostrim pogledom, in le malo je manjkalo, pa bi bil pozabil, da ima opravka z norim človekom. Ozrl se je po ljudeh, ki so utihnili in čakali, kaj bo. Kazalo je, da je hotel starec reči nekaj ostrega a se je premislil. Spet se je prijazno obrnil k nesrečnikom in jim ljubeznivo požugal:

»Ko se znoči, se mi nehate potepati! Vsi k meni spat! Ste razumeli?«

»Razumeli! Spat pa božorno-boserna!« je zagrmel Luka in pozdravil po vojaško.

»Tantadruj, če bo prava, bom prej umrl,« se je začel izgovarjati norček.

»Dobro, dobro!« mu je pokimal Hotejec. »Boš prišel pa potem spat.«

»Pha! Raus e patacis, repa in krompir!« je prhnil Furlan.

Hotejec se je nehote tako sunkovito ozrl, da je Matic Enaka Palica preplašeno odskočil in skoraj zakričal vanj:

»In krompir!«

Ljudje so se zakrohotali. A tedaj je nad krohotom nenadoma zadonel zveneč, nenavadno lep glas:

»Bedaki, kaj se zdaj režite?
Le glejte, da ne ponorite!«

Še preden so se ljudje ozrli in še preden so ga zagledali, so vsi vedeli, da se je oglasil lepi Najdeni Peregrin. Razmaknili so se kakor na ukaz, in stopil je naprej v vsej svoji lepoti. Imel je vranje črne lase, velike modre oči, belo polt in skoraj dekliške poteze, zato pa je tudi veljal za merilo lepote. Če je bil kdo res lep, so rekli, da je skoraj tako lep kakor Najdeni Peregrin, in to je bilo veliko priznanje. Govorili so, da je sin lepega cigana in domače lepotice, ki ga je skrivaj nosila in rodila ter nato odložila v obcestni jarek. Krstili so ga za Peregrina, ker so ga našli na dan tega svetnika, in rekli so mu Najdeni, ker je bil najdenček. Hotejec ga je bil vzel za svojega, ker sam ni imel otrok, toda vzgojil ga je komaj do pastirja, zakaj bolj ko je odraščal, bolj se je v njem oglašala nemirna kri. V zgodnji mladosti je veliko prejokal, čeprav mu ni bilo nikdar sile, ko pa je odrastel v fanta, je jok zaklenil vase, si s smehom pregrnil obraz in šel po svetu. Hotejec tega ni mogel razumeti, zato mu ni nikdar odpustil. Bil je lepotec, da mu ni bilo para. Igral je harmoniko, gosli, klarinet, citre in trobento, sploh vse, kar mu je prišlo pod roke, pel je tako lepo, da je ženske spreletavala mrščavica. Bil je potepuh in nekakšen Pavliha. Uganjal je prijetne, včasih pa tudi malce neprijetne norčije. Njegova najljubša šala je bila zamenjava. Šel je, recimo, ponoči skozi vas pa je iz same prešernosti pri prvi hiši mimogrede vzel z okna lonec z nageljnom in ga odnesel na drugi konec vasi, ga tam postavil na okno, vzel lonec s pelargonijo in jo odnesel v tretji konec, tam pa je pelargonijo zamenjal za drugo rožo in jo spet odnesel drugam. Neslišno je kolovratil vso noč in tako temeljito zamenjal rože, da so potem dekleta in žene teden dni tekale z lonci križem kražem po vasi, se smejale, godrnjale in prepirale. In vsi so vedeli, da jim je to zakuhal lepi Najdeni Peregrin. Včasih je ponoči prav tako kmetom zamenjal živino, vozove, orodje, kopice sena na travnikih in celo snope pšenice ali ajde iz kozolca v kozolec. Kadar so ga kmetje kasneje srečali in godrnjali zaradi takih norčij, se je samo hudomušno smejal in rekel, da to ni prav nič hudega, ker je vse ostalo v vasi. Drugače pa je bil zelo dobrega srca. Toda čeprav ni nikomur skrivil lasu, so se ga vsi zelo bali, ker je bil bistrih oči in zelo ostrega jezika; živel je namreč kakor cvet na polju in ptica pod nebom, zato je lahko vsakemu povedal svoje. Govoril je, kakor bi rožice sadil, in najrajši v rimah, ki jih je kar stresal iz rokava.

Zdaj se je zravnal sredi užaljenih sejmarjev, si potisnil klobuk z lepega čela, jih zviška pomeril, pokazal z roko naše štiri nesrečnike in glasno razsodil:

»Blagor njim, ki so pametni tako,
da jim je vse vaše pametno — noro!«

Ljudje so se razmaknili brez odgovora. Izginil je tudi Hotejec, ki se je izogibal srečanja s svojim izgubljenim posinovljencem. Tantadruj pa je skočil k njemu in ga milo zaprosil:

»Tantadruj, zapoj, Peregrin, zapoj!«

Peregrin mu je položil roko na rame in ga prijazno vprašal:

»Ali zdaj imaš pravo?«

»Tantadruj, imam!« je veselo poskočil.

»In boš umrl?«

»Tantadruj, umrl!«

»Če je pa tako, ti bom zapel!« se mu je prisrčno nasmehnil Peregrin. Potegnil si je kitaro s hrbta, zabrenkal in nato s svojim lepim glasom zapel Tantadrujevo pesmico:

»Na-a nebu je-e sonce,
na zemljici mraz.
Na-abiram ja-az zvonce
in vsi so za vas.

Ta-a-ta-an ta-a-ta-an
ta-a-an-ta-druj.
Ju-u-hu-u ju-u-hu-u
ju-hu-hu-hu-huj . . . «

Tantadruj se je topil od sreče, pa tudi drugi so uživali, zakaj pel je res tako lepo,

da je bil ginjen celo Rusepatacis in ni niti enkrat zaničljivo prhnil. Bilo je, kakor bi nad vsem sejmiščem zaplavala nenavadna, svetla in topla luč. Ko je Peregrin končal, ga je Tantadruj zaprosil, naj zapoje še enkrat.

»Dovolj za zdaj, pa še drugič kaj!« se mu je hudomušno nasmehnil in izginil v vrvežu.

Tantadruj se je pognal za njim, a se je takoj vrnil, ker je Lokovčen, ki je prodajal zvonce, začel cingljati, da bi privabil h kupčiji:

»Dajmo ljudje, dajmo!« je kričal. »Tukaj so zvonci! Najlepši zvonci! Najboljši zvonci!«

Tantadruj je začel izbirati. Izbiral je in izbiral, toda tistega, ki si ga je naposled izbral mu je Rusepatacis iztrgal iz rok, vrgel na kup in zaničljivo rekel, da je repa in krompir. Luka pa je takoj pograbil prav tistega, ga stisnil Tantadruju in odločno zagrmel:

»Tega bomo vzeli pa božorno-boserna!«

Lokovčen je hitro sprevidel, da se bo norcev najprej rešil, če se ne bo mešal v izbiro. In res je bilo tako. Luka je pograbil vse tri zvonce, ki jih je bil Rusepatacis iztrgal Tantadruju iz rok, ter mu jih nato z jermenčki privezal na vrv, ki je na njej že viselo sedemintrideset zvoncev. Ko je bilo to opravljeno, je norček zadovoljno poskočil:

»Tantadruj, zdaj grem pa k župniku!«

»Božorno-boserna!« ga je po vojaško pozdravil Luka, nato pa je še zakričal za njim: »Če bo naravnost, ne bo prava. Navzdol, malce po ravnem, potem pa naravnost v zemljo. Zapomni si to pa božorno-boserna!«

»Pha!« je zaničljivo prhnil Furlan. »Raus e patacis, repa in krompir!«

»In krompir!« je s prijaznim srcem zamomljati Matic Enaka Palica, ker se mu je zdelo, da mora nekaj reči, pa je zato ponovil zadnje besede, ki jih je bil slišal.

IV.

Tantadruj se je z glasnim zvonenjem svojih zvoncev prerinil skozi sejmarski vrvež ter se pognal navkreber proti cerkvi. Toda komaj se je znašel v klancu, že se je v hipu zbrala gruča razposajenih otročajev, ki so zaplesali okrog njega in ga kriče zasliševali:

»Hej, Tantadruj, ali še nisi umrl?«

»Tantadruj, še nisem. Ampak zdaj jo imam in ta bo prava!« jim je veselo povedal.

»Saj ne bo!«

»Tantadruj, mislim, da bo!« se je skrivnostno nasmehnil.

»In kakšna bo? Ali boš skočil z zvonika?«

Tantadruj, ne bom!« se je zgrozil. »Tista ni bila prava. Če skočiš z zvonika, ne umreš, temveč se ubiješ!« je z vzdignjenim prstom povedal otrokom prav tako strogo, kakor je bil njemu strogo rekel župnik, ko mu je bil povedal svojo misel, da bo skočil z zvonika in tako umrl.

»Ali boš skočil z mosta?«

»Tantadruj, ne bom!« se je spet zgrozil in vzdignil prst. »Tudi tista ni bila prava. Če skočiš z mosta, ne umreš, temveč utoneš!«

»Ali boš zaspal v snegu?«

»Tantadruj, ne bom! Če zaspiš v snegu, ne umreš, temveč zmrzneš!«

»Ali boš skočil v pekovo peč?«

»Tantadruj, ne bom! Če skočiš v peč, ne umreš temveč zgoriš!«

»Ne, spečeš se!« so se zakrohotali otročaji.
»Tantadruj, župnik je rekel, da zgorim!« je strogo povedal.

»Ne, spečeš se! Ali kruh v peči zgori?«

»Tantadruj, kruh ne zgori,« je priznal.

»No, vidiš! In kaj boš zdaj? Kako boš umrl?«

»Tantadruj, že vem, a ne povem!« se je izmikal.

»Povej! Povej!«

»Tantadruj, ne smem! Najprej moram povedati župniku,« se je otepal ter se poganjal na levo in desno, da bi ušel otročajem.

Naposled so le prišli do cerkve in otročaji so jo hitro pobrisali skozi zakristijo, zakaj slovesna maša se je pravkar začela. Tantadruj bi rad šel v cerkev, ker je bilo notri tako lepo, toda vedel je, da ne sme. Stopil je k debeli murvi pri cerkvenem obzidju in se zamaknil v tri svetlo sive golobe, ki so stopicali nedaleč od njega. Orgle so donele in lepo petje je plavalo od vsepovsod. Tantadruj je zavzeto poslušal in se hudoval na vrabce, ki so se vneto prepirali v vejah nad njim. Ozrl se je kvišku in se stresel od jeze. Zvonci so zacingljali in vrabci so odleteli, odleteli pa so tudi tisti trije lepi golobi; švignili so v sonce, k jih je oblilo z lesketajočim se srebrom, in nato so vsi srebrni po poševni poti odjadrali v nebo.

Tantadruj se je spomnil Tratarjeve Jelčice, ki je rekla, da so ptički najbolj srečni. Zamislil se je, kako lepo bi bilo, če bi bil ptiček in če bi bila ptiček tudi Jelčica. Zdaj, bi na primer, najprej odletela na streho župnišča, od tam na ciprese pri pokopališču, s cipres na zvonik, z zvonika na hrib, potem pa s hriba na hrab in še kar naprej.

Zadoneli so vsi zvonovi in Tantadruj se je zbudil pri murvi. Ljudje so se privalili iz cerkve ter se naglo razhajali, ker se jim je mudilo na semenj, v gostilno in k skledi. Prikazal se je stražmojster Dominik Testen, ki ni več gledal tako srepo, a Tantadruj se je kljub temu skril za debelo deblo, da bi tam počakal župnika.

Naposled so se odprla tudi vrata zakristije. Prikazali so se štirje župniki, da je ubogi norček kar onemel. Vsi so bili velikani in vsi so bili lepo okrogli, pa vendar so se tako lahkotno v gosji vrsti pozibavali proti njemu. Z levico so privzdigovali rob talarja in gledali predse, da ne bi stopili v blato, z desnico pa so držali za premajhne črne birete, da jim jih ne bi veter odnesel z debelih, popolnoma plešastih glav. Bili so si tako podobni, da se je Tantadruj komaj odločil, kateri naj bo domači. Ko so se približali murvi, je stopil izza debla in obstal. Župniki, ki so zaslišali nenavadno cingljanje, so trznili, vzdignili glave in začudeno pogledali v čudno bitje, okrašeno s kravjimi zvonci.

»No, to je tisti Tantaradra, ki bi rad umrl,« je domači župnik z rahlim nasmehom povedal svojim sobratom.

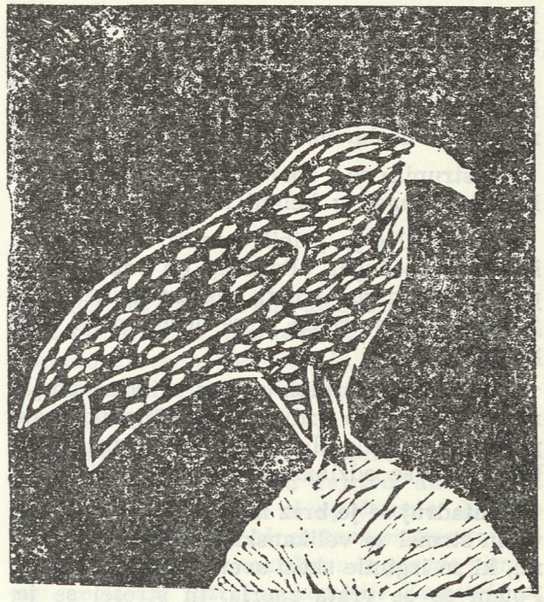

»A-a?« so tuji župniki zategnili vsi hkrati in se potem tudi vsi hkrati razkoračili, prekrižali roke na trebuhih, nagnili debele glave na levo rame in čakali, kaj bo.

»No, Tantaradra?« se je domači obrnil k norčku.

»Tan-ta-druj!« je s sramežljivim nasmehom in zelo prijazno povedal norček, da bi si župnik zapomnil njegovo ime.

»Saj, saj. Tantadruj,« je prikimal župnik. »No, kaj si pa zdaj potuhtal?«

Tantadruj se je nasmehnil, nato pa je z nenavadno lučjo v kalnih očeh počasi in slovesno povedal:

»Tantadruj, poiskal bom modrasa, modras me bo pičil in bom umrl!«

»Oooo . . .« so v zboru zategnili tuji župniki in zmajali z glavami.

Domači jih je premeril nekoliko zviška, kakor bi bil rahlo ponosen na svojega norčka, nato pa se je spet obrnil k njemu in rekel:

»Tantadruj, zdaj je zima in ni modrasov!« Vzdignil je prst in strogo nadaljeval, kakor bi mu zabijal besedo za besedo v glavo: »Pa tudi kadar bodo in če boš ti kakršnega našel

in če te bo pičil, ne boš umrl, temveč se boš zastrupil!«.

»Tantadruj, zastrupil!« je zastokal norček in čista neskončna žalost se je razlila po njegovem drobnem, nagubanem obrazku.

»Zastrupil,« so v zboru ponovili tuji župniki in mu požugali z belimi kazalci.

»Zastrupil!« je pribil domači in tudi sam še enkrat požugal. »Počakaj, da odbije tvoja ura. Vsi moramo trpeti, preden pridemo do jame!« Tako je rekel in se obrnil proti župnišču.

»Vsi moramo trpeti, preden pridemo do jame!« so slovesno vzdihnili tuji župniki, nato pa spet privzdignili talarje in se prijeli za birete ter se odzibali za svojim gostiteljem.

Tantadruj se je brez moči naslonil na murvo in strmel za velikanskimi črnimi postavami, ki so izginile skozi svetla vrata župnišča. Potem so se vrata zaprla, in stresel se je, kakor bi se zaprla za njegovo srečo. Slonel je nepremično in poslušal, kako mu šumi v glavici in kako mu divje utriplje v drobnih prsih. In v tem čudnem šumenju in utripanju se mu je zazdelo, da ga od daleč kličejo glasovi. Počasi je odprl oči in začudeno pogledal okrog sebe. Svet je bil ves tuj, ves drugačen in bilo je nezaslišano mraz.

»Tantadruj!« so ga poklicali otročaji, ki so se previdno bližali in ga z rokami vabili k sebi.

Počasi in z muko se je odtrgal od raskavega debla in se obrnil nazaj proti trgu. Otročaji so ga spet obkrožili in ga zasliševali:

»Ali ni bila prava?«

»Tantadruj, ni bila prava,« je bridko odkimal.

»Kakšna pa je bila?«

»Tantadruj, rekel sem, da bom poiskal modrasa, modras me bo pičil in bom umrl.«

»Hahaha!« so se zakrohotali otročaji in se tolkli po kolenih. »Vsak norček ve, da ne bi umrl, temveč bi se samo zastrupil.«

»Tantadruj, zastrupil?« je ponovil ter jih začudeno gledal, zakaj bili so šele otroci, a vendar že tako modri, da so vse prav tako dobro vedeli kakor gospod župnik.

»Zastrupil, Tantadruj, zastrupil!« so zakričali. »Ta ni bila prava. Poiskati boš moral kaj drugega!« In potem so se zavrteli okrog njega in kriče zapeli njegovo pesmico:

»Na-a nebu je-e sonce,
na zemljici mraz.
Na-a-biram ja-az zvonce
in vsi so za vas.
Ta-a-ta-an ta-a-ta-an
ta-a-an-ta-druj.
Ju-u-hu-u ju-u-hu-u
ju-hu-hu-hu-huj . . .«

(se nadaljuje)

IZVRŠNI ODBOR ZVEZE DRUŠTEV O DOGODKIH V STRUNJANU

V časopisu Delo je dne 24. 11. 1981 izšel članek o poskusu beograjskih raziskovalcev, ki so gojencem Zavoda Elvire Vatovec brez vednosti staršev vbrizgali v kožo možganske beljakovine. Naslednji dan je bila seja republiškega odbora Zveze, kjer je bilo postavljeno delegatsko vprašanje, kaj naša organizacija meni o tem. O testiranju gojencev je nastala polemika po sredstvih javnega obveščanja, bilo je sklicanih več sestankov predvsem pa je Republiški komite za zdravstvo in socialno varstvo imenoval komisijo, ki raziskuje primer.

Na podlagi do sedaj znanih dejstev je izvršni odbor dvakrat razpravljal o tem in zavzel naslednje stališče:

Po obravnavi znanih dejstev o testiranju otrok v VZ »Elvira Vatovec« v Strunjanu — povezanem z raziskavo »Nekatere lastnosti specifičnih avtoimunih etiopatogenetskih mehanizmov pri psihiatričnih obolenjih«, je IO Zveze društev za pomoč duševno prizadetim SRS sprejel naslednja stališča:

Republiška zveza društev za pomoč duševno prizadetim, kot edina družbena organizacija, ki združuje v svojih vrstah starše duševno prizadetih oseb, obsoja način pristopa k izvedbi take akcije in sam postopek testiranja brez predhodne privolitve staršev. Zavzemamo se, da se zakonodaja v tako občutljivih vprašanjih dosledno izvaja, saj nam vsakršna odstopanja lahko napravijo v moralnoetičnem pogledu dolgoročno škodo, ker lahko starši zgubijo zaupanje v sam sistem vzgoje in usposabljanja. Otroci in odrasli, ki so v domovih za usposabljanje, so pač v celoti zaupani strokovnim delavcem v njih.

Postopek testiranja brez vednosti staršev je ogrozil zaupanje tudi v dolgoletne napore organizacij in strokovnih delavcev v nudenju pomoči duševno prizadetim. To stališče je skladno z oceno dogodka, ki jo je dalo tudi medobčinsko obalno društvo za pomoč duševno prizadetim.

Postopek v VZ »Elvira Vatovec« je bil pomanjkljiv tudi glede na dejstvo, da se pred izvajanjem testiranja ni upoštevalo določilo 110. člena zakona o zdravstvenem varstvu, ki zahteva za tovrstne raziskave in posege pismeno dovoljenje ustrezne komisije Komiteja za zdravstvo in socialno varstvo. Ustno zagotovilo raziskovalcev, da v tem primeru ni nikakršnih zadržkov, ne zadošča. Ustrezno odgovornost za pomanjkljivosti pri testiranju zaradi neupoštevanja zdravstvene zakonodaje bo ugotovila komisija Komiteja za zdravstvo in socialno varstvo SRS.

Zavzemamo se za objektivno prikazovanje problematike duševno prizadetih v vseh sredstvih javnega obveščanja. Prepričani smo, da bomo le s takim pristopom posredovanja informacij širši javnosti krepili njen moralnoetični odnos do prizadetih oseb. Ocenjujemo pa, da je bilo pisanje v sredstvih javnega obveščanja o tem primeru tudi netaktno in enostransko, kar je dodatno vzburilo starše in širšo javnost.

Ugotavljamo tudi, da je Vzgojni zavod »Elvira Vatovec« svoje pomembno poslanstvo pri razvoju in izvedbi družbene skrbi za duševno prizadete na obalnem področju doslej uspešno opravljal. Izvedba poizkusa zato ne more razvrednotiti dosedanjih prizadevanj kolektiva Zavoda pri obravnavi duševno prizadetih.

Izvršni odbor

IŠČEMO POT

Delo je vrednota, ki ji v vsakdanjem življenju navidezno zbledi smisel, vrednota, ki včasih v naši zavesti izgubi svoj pomen. Ob vsakodnevnih obremenitvah pozabimo, da nam je tudi potreba. Ne pozabijo pa tega tisti, ki se ne morejo zaposliti, ker ni prostih delovnih mest, in tisti, ki jim družba tega ni omogočila. Za prve se najde rešitev, ko se odpro prosta delovna mesta, za drugi pa . . . !?

Naj razložimo. V naši občini je okoli 50 ljudi, ki ne bodo nikoli odrasli. To so teže in težko duševno prizadete osebe. Nekateri od njih so v zavodih, kjer jim nudijo nego in varstvo — česa drugega tudi ne potrebujejo. Nekaj tako težko prizadetih otrok pa živi doma. Starši so si morali najti način, da jih lahko oskrbujejo. Ti otroci največkrat ne hodijo, ne govorijo in so popolnoma odvisni od skrbi staršev. Ne bomo govorili, kaj to pomeni za njihove starše, sorodnike. Breme je pretežko, da bi se dalo o njem govoriti . . . V društvu se trudimo, da bi jim omogočili razne oblike usposabljanja, seminarjev, razgovorov, s prireditvami jih vsaj za nekaj ur poskušamo razvedriti, omogočimo jim, da se srečajo s starši, ki imajo enake ali podobne težave, v delovnih organizacijah smo se dogovorili, da imajo še dodatne dni dopusta. Zavedamo pa se, da vso težo bremena še vedno nosijo sami.

Večina, okoli 30 otrok v občini pa je takih, ki jim narava ni pobrala vsega. Lahko hodijo, čeprav so njihove sposobnosti gibanja omejene, delno se sporazumevajo z okolico, naučijo se vsaj skrbi za osebno nego in lahko se usposobijo za enostavna dela. Ti otroci se niso izobraževali v šoli s prilagojenim programom. V zadnjih letih nam je nekatere od njih uspelo vključiti v oddelek za delovno usposabljanje v Črni ali v Dobrni. Tam so lahko ostali do osemnajstega leta starosti.

Kam pa potem?

To je vprašanje, ki je najbolj boleče zazvenelo njihovim roditeljem. Na roditeljskih sestankih so jim govorili, da se bodo njihovi otroci lahko zaposlili v **delavnicah pod posebnimi pogoji,** če bodo seveda imeli to možnost. Otroci iz naše občine te možnosti nimajo. Imajo pa jo tisti v Ljubljani, Mariboru, Škofji Loki, Idriji, Novem mestu, Celju in še kje.

Kaj pa so delavnice pod posebnimi pogoji? To so organizacije združenega dela, kjer ti otroci delajo najenostavnejša dela. Delajo določeno število ur pod vodstvom delovnega terapevta in z delom ustvarjajo dohodek, ki resda ni velik, je pa rezultat njihovih sposobnosti in prizadevnosti. Tam skrbijo tudi za njihovo razvedrilo in prosti čas. Njihovi starši pa so razbremenjeni skrbi, kako bodo vsak dan sproti otroka zaposlili in poskrbeli za njegovo varstvo.

Ker je konjiška občina premajhna, da bi razmišljali o lastni delavnici, in ker bi bilo to tudi povezano z velikimi finančnimi sredstvi, se je Občinska skupnost socialnega skrbstva že pred leti pridružila projektu, ki bi ga zgradili v Celju. Tam bi bil ob delavnicah tudi internat, kar bi bilo za naše otroke nujno.

Težko je povedati, kako so to sprejeli starši. Po tavanju v temi se jim je prižgala iskrica upanja: Mogoče pa bo! Vse do pred nekaj tedni smo jim lahko zatrjevali, da bodo delavnice začeli graditi že v letu 1982. Pri občinski skupnosti socialnega skrbstva so bila v srednjeročnem planu v ta namen zagotovljena sredstva. Zdaj pa se je zataknilo. Nova določila o investicijah v družbeni standard so to možnost skoraj uničila.

Narejen je idejni projekt, vemo koliko sredstev je treba zagotoviti in sprašujemo se, ali bomo uspeli najti pravo pot, da bomo delavnice vendarle dobili?

Mednarodno leto invalidov je, leto, ko bi morali misliti na vse invalidne osebe — tudi na duševno prizadete. Toda ni dovolj samo misliti nanje, treba je dejanj, ki bodo izboljšala razmere, v katerih živijo.

Biserka Esih

Privajanje in usposabljanje otrok doma

PREPLETANJE

(nadaljevanje)

V prejšnji številki sva opisala tehniko prepletanja na enostavnem okviru, tokrat pa bi prepletanje nekoliko otežili.

Namesto enostavnega okvira, ki ste ga izdelali sami potrebujete to pot deščico, ki je lahko kvadratne ali pravokotne oblike in različne velikosti. Od oblike in velikosti deščice bo odvisna tudi oblika in velikost izdelka — dekorativnega prtička.

Za prva prepletanja boste gotovo izbrali manjšo deščico. Zanjo potrebujete vezano ploščo in orodje, zato je najbrž ne boste mogli izdelati sami.

Z risbe je razvidno, da ima deščica zažagane zareze in pritrjeni ozki letvici in to na obeh straneh.

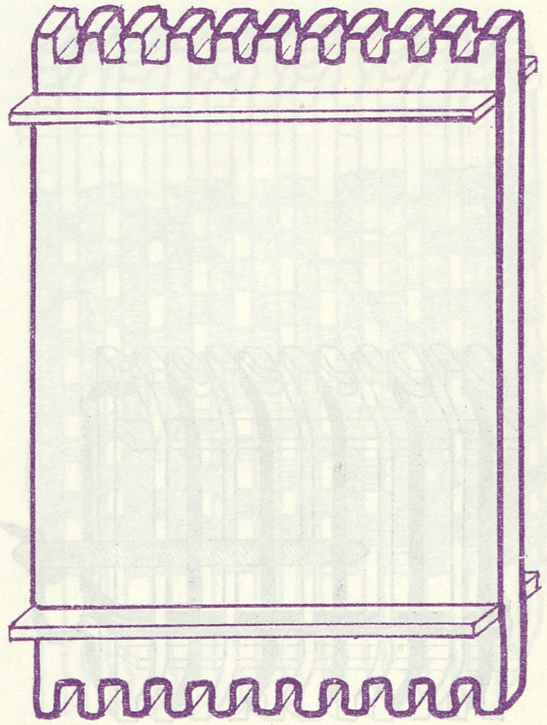

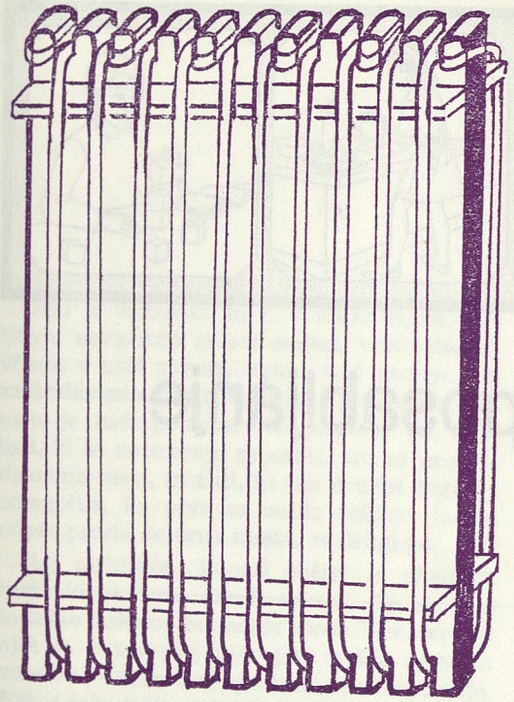

Na deščico morate napeljati osnovo in to na obe strani. Napeljava osnove ni težka, vendar pa jo je z besedami težko popisati. Mnenja sva, da boste to znali narediti na osnovi obeh risb.

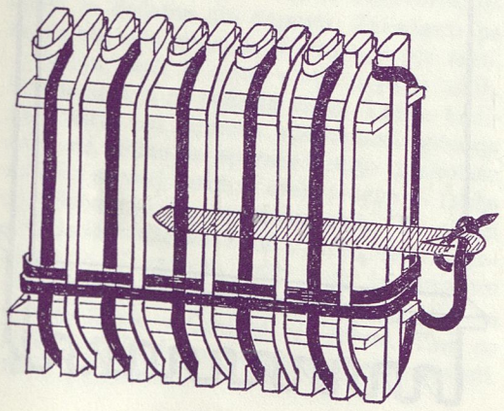

Prav tako kot pri prejšnjem prepletanju, je tudi pri tem osnova dvobarvna. Ko boste izdelovali iglo, boste pazili, da bo daljša od širine deščice, tako kot pri prvem prepletanju. Prepletati začnemo spodaj, tako kot kaže risba.

Za to prepletanje je zelo primerna raznobarvna rafija, če pa te nimamo, bomo uporabljali debelo prejo, sintetiko, volno.

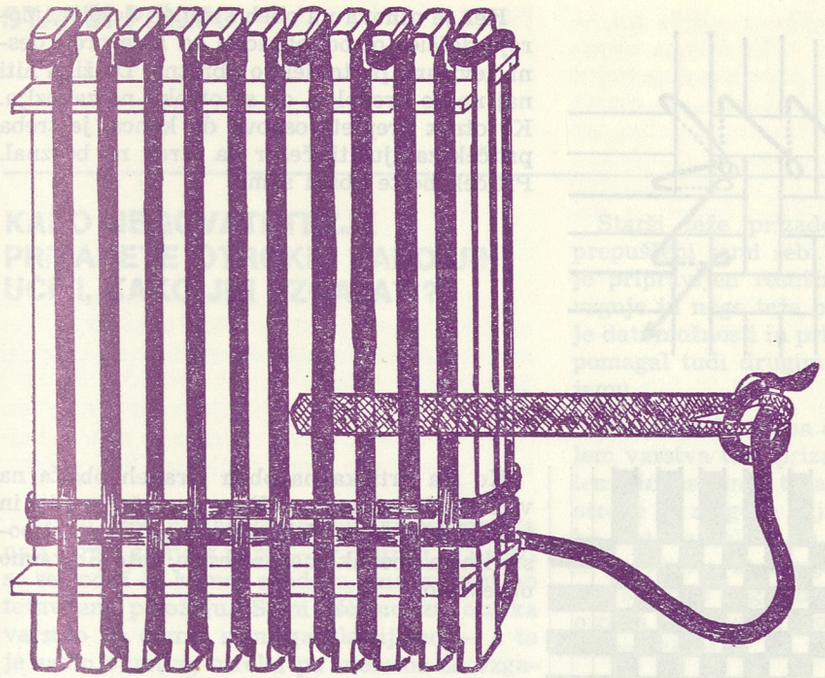

Od dvobarvne osnove preidemo na enobarvno. Pri prepletanju na dvobarvni osnovi si bo večina otrok znala pomagati s tem, da bodo niti nad iglo npr. modre, pod iglo pa rdeče, naslednja vrsta pa obratno. Pri enobarvni osnovi pa mora razumeti, da je treba dvigniti vsako drugo nit. Tistim otrokom, ki še ne razlikujejo barv, morate pri začetnem prepletanju starši pomagati.

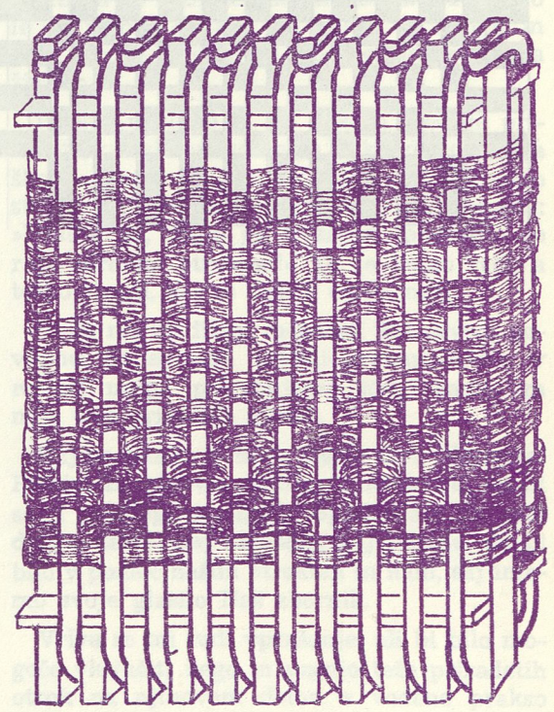

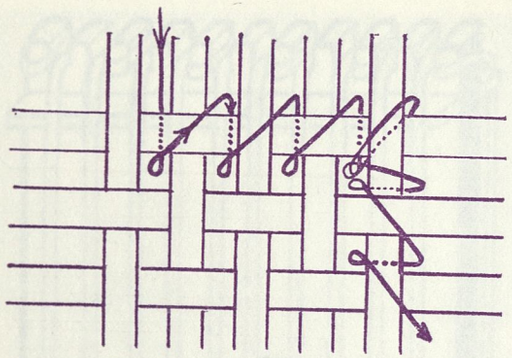

Ker je osnova na obeh straneh deščice, morajo deščico otroci obračati od leve proti desni, levičarji pa to delajo obratno. Dolžina niti naj ne bo predolga, da se otroku ne zavozlja. Ko otrok preplete osnovo do konca, je treba prtiček zaključiti, česar pa otrok ne bo znal. Prtiček boste obšili sami.

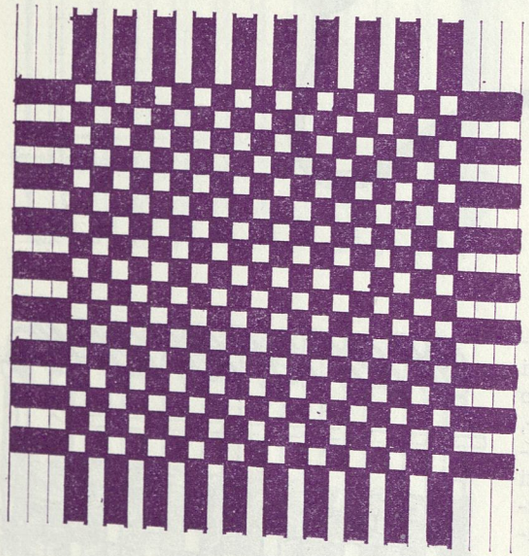

Ko sta prtička na obeh straneh obšita na vseh štirih robovih deščice prerežemo niti in tako dobimo dva dekorativna prtička, ki bosta imela neenakomerne resice, zato jih ravno obrežemo.

Pri prepletanju bo otrok počasen, zato delo prekinjamo, da se ne utrudi in ne dobi odpora do dela.

Ob prepletanju pričakuje otrok svoj izdelek, vi pa veste, da se mu ob tem delu razvijejo gibalne sposobnosti, predvsem motorika prstov, motivacija za delo, koncentracija, vztrajnost, orientacija — levo — desno — zgoraj — spodaj — na drugi strani, spoznava pa tudi količinske pojme in barve.

Tonči Koželj
Anton Kotar
risala Lili Hribar

STARŠI PIŠEJO

KAKO NEGOVATI TEŽJE PRIZADETE OTROKE, KAKO JIH UČITI, KAKO JIH VZGAJATI?

Starši teže prizadetih otrok, ki želimo, da naši otroci živijo z nami — v družini, v kateri so se rodili in kamor spadajo, smo v resnično težavnem položaju. Sami iščemo za otroka varstvo na domu, sami ga plačujemo — a to je samo varstvo, otroka pa moramo še vzgajati in ga negovati. Vprašam pedopsihiatra: »Kako naj otroka naučim jesti?«

Odgovor: »Primite ga za roko, dajte mu v roko žlico in mu vodite roko k ustom!«

Ne vem, ali je sam to že kdaj poskusil. Če bi bil poskusil, bi vedel, da to ni tako enostavno, kot on pravi. Povabim ga, naj pride kdaj k nam domov, da bi nam pokazal — tega je že dolgo — pa ga doslej še ni bilo.

Otrok se mora naučiti umivati si zobe. Kako? Otrok si ne pusti umiti las, se ne pusti počesati. Ali naj ga prisilimo?

Ali res ni nobene izučene negovalke s prakso v domovih in zavodih, da bi nam to pokazala? Morda bi organizirali za starše teže prizadetih otrok ekskurzijo v Črno, Dornavo, da bi videli, kako tam negujejo otroke. Morda bi šli lahko v podobni zavod v Celovec, v Trst — verjetno imajo tam zaradi večjih materialnih sredstev bolje urejeno in več pripomočkov. Na enodnevne ekskurzije starši še kako zmoremo, več dni ne moremo z doma. Take ekskurzije bi nam bile v resnično korist, pa tudi v spodbudo. Seveda bi bilo treba pri zaposlenih starših rešiti vprašanje odsotnosti z dela z enodnevnim študijskim dopustom in tudi dnevnica zanje naj bi bila iz sklada za izobraževanje.

Starši teže prizadetih otrok smo preveč prepuščeni sami sebi. Marsikdo izmed nas se je pripravljen resnično poglobiti v problem vzgoje in nege teže prizadetih, treba pa nam je dati možnosti in priliko, saj bo potem lahko pomagal tudi drugim otrokom, ne samo svojemu.

Vsekakor bo treba čimprej rešiti tudi problem varstva teže prizadetih na domu in problem finansiranja tega varstva. Če varstva za otroke ni mogoče najti, naj se uredi tako, da bo mati zaposlena na svojem delovnem mestu le polovično, za drugo polovico zaposlitve pa naj se šteje nega in varstvo teže prizadetega otroka — osebni dohodki pa naj ostanejo nezmanjšani.

Pomoč iščemo pri psihološki službi. Pošteno nam povedo: »S takimi otroki ne vemo prav ravnati.« Mi starši pa moramo z njimi živeti in to tudi želimo in hočemo. Prosimo le za pomoč družbe, da bomo to zmogli in naše otroke, kolikor je mogoče, usposobili za življenje.

Preveč mislimo le na laže in srednje prizadete, za teže prizadete pa — kot da je »vsega škoda«, saj iz njih sploh nič ne bo. Ni malo staršev slišalo iz zdravnikovih ust besede: »Pustite ga, dajte ga v zavod, posvetite se raje zdravim otrokom!« To je lahko reči, a težko storiti, ker so tudi ti otroci naši.

In če res ni druge možnosti kot zavod, povejmo, da so naši zavodi prenapolnjeni; v resnici nujno potrebujemo tretji zavod za naše teže prizadete otroke.

Naj ne ostane to moje pismo brez odgovora! Prosim za odgovor, koliko je možnosti, da bi se ti predlogi uresničili. Spodbujam pa tudi druge starše, naj napišejo, kaj mislijo, da bi bilo v pomoč našim otrokom in nam, saj imamo svoje glasilo Naš zbornik.

Vriva se mi tudi vprašanje, ali bi bilo mogoče vključiti nego in vzgojo teže prizadetih otrok na njihovem domu v vodeno prakso

našin kadrovskih srednjih in višjih šol — šole za medicinske sestre, višje šole za zdravstvene delavce, slušatelje oddelka za specialne pedagoge na pedagoški akademiji, pa morda tudi študente medicinske fakultete. Večina teh mladih ljudi ne pozna neurejenih problemov teže prizadetih in mislijo, da je že vse urejeno s posebno šolo, z oddelki v Jaršah, z domovoma v Črni in Dornavi.

Naša velika napaka je, da preradi svoje probleme skrivamo pred javnostjo. Skrivamo jih zato, ker nočemo pomilovanja drugih, kaj več tako in tako ne dosežemo.

Žal, a biti moramo zelo vztrajni in ne smemo odnehati. Družba mora spoznati, da so tudi naši otroci njeni člani, da bo takih otrok vse več, in zato moramo pripraviti vse, da se ne bodo znašli v tako težavnem položaju, kot je sedaj.

ETJ

PREMIŠLJUJEM O SVOJI TINI

Zadnje leto zelo veliko premišljujem. Težko čakam, da bom končala šolo. Hudo mi je, ker se ne morem dovolj posvetiti svoji hčerkici Tini.

V mojih razmišljanjih je vedno navzoča. Stara je dve leti in v tem času sem nekajkrat trepetala za njeno življenje. Tina je namreč težko prizadeta.

Ko je bila stara tri mesece, smo doma opazili, da nič ne reagira na okolico. Bila je v bolnišnici, kjer mi kljub mnogim preiskavam niso vedeli povedati prave diagnoze. Z redno telovadbo smo ji pomagali, da je začela sedeti. V poletnih mesecih sem jo zopet morala pustiti v bolnišnici. Dovolili so mi, da sem jo negovala. Kmalu je hudo zbolela, ker ji je odpovedal center za temperaturo. Ko je prišla domov, je bila čisto spremenjena. Ni se več smejala, nehala je sedeti. S skrbno nego in veliko ljubezni sem jo negovala. Po dolgih mesecih me je spet razveselila z nasmehom.

Že nekaj časa se zelo veliko smeje in maha z ročicami. Zame je to najlepša nagrada za trud. Med njeno boleznijo sem se odločila, da bom nadaljevala z delom med prizadetimi.

Žal pa sem bila zelo razočarana nad odnosom drugih ljudi do Tine in mene. Nisem deležna pomoči, ljudje me pomilujejo. Včeraj je po dveh letih prišla patronažna sestra, da bi videla Tino. Žal mi je bilo, da me ni bilo doma. Očeta je prepričevala, naj jo damo v zavod. Ostro jo je zavrnil, saj je vsem jasno, da ji v zavodu ne morejo nuditi materine ljubezni. Kaj nihče ne ve, da imamo matere rade svoje prizadete otroke in da nas znajo tudi oni razveseliti? To bi morali vedeti vsaj zdravstveni delavci. Zdi se mi, da se jim zdi za težko prizadete vsake stvari škoda.

Velikokrat o tem premišljujem in še vedno upam, da mi bo hčerkica nekoč rekla »mama« in da bo morda shodila.

Olga Škerjanec

MISLI OB OBLETNICI

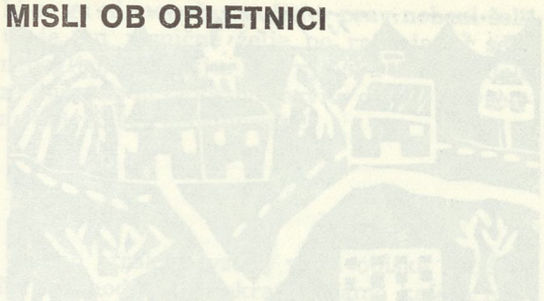

V mesecu marcu mineva peto leto odkar sva izročila najinega težko prizadetega otroka v varstvo Zavodu »Dr. Marijana Borštnarja« v Dornavi pri Ptuju.

- - -

Neštetokrat se z možem spominjava in pogovarjava o tistih časih polnih trpljenja in negotovosti. Tako še danes ne veva, kje in kdaj natančno sva bila dobila tisto nadčloveško moč — vsaj za najine pojme — da sva nekega dne, seveda na vztrajno prigovarjanje zdravnikov, vložila prošnjo za sprejem v zavod. V vseh letih, ko je bil otrok še doma, sva se bila krčevito oklepala misli, da more biti najinemu otroku najbolje samo v domačem okolju in nikjer drugod. Bala sva se, da ne bi znal živeti med tujimi ljudmi in bi prehudo pogrešal svoj dom in starše. Bala sva se, da bi od žalosti umrl, nama pa bi do smrti ostal občutek krivde za njegovo smrt.

Vsa leta nazaj sva bila navajena na daljše ločitve, ker je pač otrok moral v bolnišnico, toda ta je bila v istem kraju in sva sina lahko vsak dan obiskala in vselej se je iz bolnišnice vrnil domov, v svoj dom. Kako bi zmogla živeti brez otroka, ločena kar 150 kilometrov! Šele tistikrat, ko sva postala nemočna in nisva nič več zmogla negovati nebogljenega otroka, naju je neizprosna resnica prisilila, da sva oddala sina v Dornavo, tudi za ceno njegovega življenja in najinega občutka krivde.

- - -

Po petih letih se vprašujem, kako sva zmogla preživeti prvo noč sama v stanovanju, brez ljubljenega otroka. Šla sva spat v solzah in trdno prepričana, da ne bova nikoli dočakala jutra. Ni nama od žalosti počilo srce, to sva ugotovila takoj naslednje jutro. Preživela sva!

V stanovanju je povsod vladala nepopisna praznina in hlad. Hodila sva iz prostora v prostor kot bi hodila po tujem stanovanju; gledala sva predmete, ki so naju spominjali na prejšnje jutro, ko je mož na rokah odnesel sina v avto — za vselej iz našega toplega doma. Povsod so bila oblačila in povsod je bilo veliko nemih spominov na otroka. V njegovi sobi je bilo najhuje: ni bilo človeka, ki je še prejšnje jutro in leta nazaj, tu živel. Bil je človek, ki ni nikoli shodil, nikoli govoril, nikoli ni sam jedel in nikoli se ni sam oblačil; ostal je na stopnji dojenčka, ki bo zaradi duševne nerazvitosti tudi s telesom odraslega moža vse življenje potreboval tujo pomoč in nego . . .

- - -

V sinovo sobo sva prva leta po ločitvi zelo težko vstopala. Soba je bila vselej prezračena in skrbno očiščena prahu, pomito je bilo okno in oprane zavese a kaj, ko je v nji ležal moreč zrak, nekaj pretežki žalosti podobnega. Niti danes po tolikih letih ne more noben predmet, pa naj bodo tapete, zavese ali pohištvo, vnesti v to sobo vsaj nekoliko svežine. Sprva sva sobo imenovala kar: grobnica, sčasoma sva opustila to besedo in odtlej praviva: sinova soba. Po predalih je nešteto fotografij in spominkov na najino dete, ki je v tej sobi živelo od prihoda iz porodnišnice do odhoda v dornavski grad. Še danes s spoštovanjem tiho stopava po preprogi in v tej sobi ni nikoli slišati smeha. V sobi se je odvijalo življenje, ki sva ga z vso predanostjo namenila skrbi za sina. Tu smo se nekoč vsi trije smejali, skupaj jokali in skupaj živeli življenje, ki je bilo že od samega začetka zaznamovano s kruto resnico. Po sinovem odhodu naj bi njegova soba postala dnevna soba. Še danes je ne moreva preimenovati in vanjo nikoli nikogar ne povabiva. Ne zmoreva prenesti misli, da bi tale za nas tri nekoč svet prostor lahko v trenutku postal hrupen in bi mogel od sten odmevati živahen pogovor in sproščen smeh gostov.

- - -

Medtem sva začela hoditi na obisk v Dornavo. Pogosto sva hodila in bi še bolj, če bi

zmogla tako ali drugače. Opazovala sva druge starše, kako so prihajali na obisk k svojim otrokom. Nekateri so hodili pogostokrat, drugi manjkrat, tretji so svoj obisk omejili na komaj enkrat letno; ljudje smo pač različni, zato je tudi naša starševska ljubezen različna.

Najinega otroka sva vselej kritično opazovala in se vpraševala, kako se ponovno počuti v bližini staršev in kako nanj vpliva obisk; morda mu čustveno škoduje in se drugače vede po najinem odhodu? Že pogled na otroka je bil trdno zagotovilo na vsa najina nema vprašanja, da se je dobro znašel v tujem okolju in med tujimi ljudmi. Vprašala sem moža, kaj misli on kot oče; začuda, odgovoril mi je enako: otrok je zadovoljen v svojem drugem domu, kjer ga obkrožajo enako prizadeti otroci in tovarišice, ki uspešno povezujejo skrbno nego z materinsko ljubeznijo, saj oboje posebno nepokretni otroci najbolj potrebujejo.

- - -

Sina sva peljala na sprehod po vasi v invalidskem vozičku. Bila sva prijetno presenečena kako veliko naselje je Dornava. Domačini nas niso prav nič radovedno opazovali kot je to navada v Ljubljani in nismo v Dornavi nikoli slišali neprimerne pripombe ali besed pomilovanja in vprašanj iz čiste radovednosti. Že po nekaj sprehodih z otrokom po vasi, so nas začeli domačini prijazno pozdravljati in smo takoj izmenjali nekaj besed, ki nikakor niso bile izrečene iz gole vljudnosti ali morda olike. Besede so bile izraz pristne domačnosti in prijaznosti. Nama so tale srečanja z domačini v veliko veselje in dokazujejo, da so naju in najinega prizadetega otroka iskreno sprejeli medse. Sprva smo imeli težave z vaškimi psi, ker so se težko navadili na tujce, a sčasoma so nas prepoznali, da ni več slišati laježa, le miganje z repkom. Tudi druge domače živali na dvoriščih so nas vselej radovedno ogledovale in mi je živo ostalo v spominu srečanje z lepo rejeno kravo, katera se nas je hotela ogledati preveč od blizu. Bala sem se, da bi sin naredil nepravilno kretnjo, katero pa bi mogočna krava po svoje razumela in bi lahko prišlo do nesreče. Na srečo se je vse dobro končalo.

Na sprehodu se srečujemo s skupinicami otrok iz zavoda, katere vodijo njihove tovarišice na sprehod po vasi in okolici in marsikateri otrok pokliče najinega sina po imenu. Ponavadi se sprehajamo polne 4 ure in se naužijemo dobrega, čistega zraka. Mimogrede opazujeva življenjski utrip v gradu: iz kuhinje vselej prijetno diši, sicer pa je priznana štajerska kuhinja najboljši porok, da dobivajo otroci okusno hrano. Naj bo potek ali svetek, iz pralnice vselej diši po vročem pralnem prašku, kjer se v pralnih strojih opere gora perila, in sliši se delovanje stroja za sušenje perila. Drugje spet se sliši drdranje šivalnega stroja kot je povsod slišati in videti nenehno gibanje v skrbi za dobro počutje otrok. Pedagoški kader opravlja svoje delo s podvojeno energijo, da more tistim otrokom, ki imajo v sebi vsaj nekoliko zmožnosti, pridobiti si higienske in delovne navade. Tudi medicinsko osebje je vselej prisotno ter ima nešteto prilik, da koristno uporabi svoje znanje in izkušnje pri tolikšnem številu otrok. Socialna delavka med številnimi nalogami skrbi tudi za reden stik s starši in za stik staršev z otroki in da otroci morejo domov čez vikend ali med počitnicami, kjer je to mogoče. In potem je tu še nepogrešljiva uprava, ki s tov. ravnateljem na čelu skrbi za vse številne naloge, kakršne nalaga in zahteva takšen zavod. Potem je tu še frizerka, ki skrbi za lepši izgled otroških glavic in še vrtnarica in snažilke in vratar in še drugo nepogrešljivo osebje, da zmore nemoteno teči delo v zavodu in kateremu je edini cilj zagotoviti vsem varovancem, človeka dostojno bivanje povezano z možnostjo izobraževanja, osnovne nege, medicinske in socialne pomoči. Vselej in povsod pa ta njihova dela spremlja nek poseben čut,

ki se ga ni mogoče naučiti v prav nobeni šoli: to je čut resnične želje po razdajanju sebe nebogljenemu bitju. Vsa njihova skrb in delo za duševno nezadostno razvite otroke je vredna največjega spoštovanja!

- - -

Najin otrok je vselej vesel obiska staršev. Na sprehodih velikokrat srečamo katero njegovih sestra in kar je najbolj zanimivo, tudi na cesti in čeprav je sestra brez službene obleke, jo takoj prepozna. Čeprav sin ne more govoriti, ji na sebi lasten način z vsem telesom in predvsem z očmi pokaže, kako zelo vesel je srečanja s »svojo« tovarišico kar je živ dokaz prisrčnosti med njima. In še potem, ko ona odhaja po svojih poteh, pogleduje za njo. Ko otroka vrneva na oddelek, ni nikoli žalosten; razveseli se svoje postelje in otrok, ki so z njim v sobi in zadovoljen pogleduje proti nama: sedaj sem doma in vidva se lahko pomirjena vrneta v Ljubljano. Meni je tukaj dobro!

Dober je občutek, da se sin rad in zadovoljen vrača v svoj dornavski dom. Čeprav se duševna vez med nami ni pretrgala, sinu le nisva nič več tako močno potrebna, kot sva mu bila nekoč. V Dornavi je dobil v zameno za mamo in očeta kar precejšnje število mam, ki znajo in zmorejo streči vsem njegovim potrebam, tudi po topli materinski ljubezni.

Midva pa se spet in spet vračava v svoj dom, kjer je sinova soba vselej prazna. Pogledava njegovo fotografijo in porečeva: kmalu se spet vidimo, sinko! Potem je tu še telefon, da lahko povprašam ali ni sinu sprehod škodoval; sledi razveseljiv odgovor, da je bil sin najinega obiska zelo vesel in da se je pravkar najedel in od utrujenosti, ki je odraz notranjega zadovoljstva, mirno zaspal.

Od prvega dne sinovega življenja sva živela samo zanj in še vedno, čeprav smo ločeni, živiva samo zanj. Najine misli so podnevi in ponoči pri najinemu velikemu dojenčku in se vprašujeva kaj v tistem trenutku počne on, njegovi kolegi, njegove tovarišice in vsa Dornava. Konec meseca marca se bosta vrnili štorklji in v starem gnezdu ponovno dali življenje svojim otrokom. Ti ponosni ptici selilki bosta ponovno dokazali, kako se na dornavskem dimniku počutita varni onidve in njun zarod — tako kot se počutijo varni za grajskimi zidovi otroci, ki bodo v svoji duševnosti vselej zaostali.

Igorjevi starši

BILI SMO NA PROSLAVI

V četrtek pred praznikom je bila proslava v Domu ostarelih Novo mesto, kjer smo tudi mi dobili delavnico za tiste naše starejše otroke, ki so bili doslej doma.

Nastopali so učenci posebne šole s pevskim zborom, harmoniko in drugimi inštrumenti. Lepo so nam igrali in veseli smo bili prav vsi, kar se nas je zbralo. Še bolj smo bili veseli delavnice za naše otroke, ki živijo sedaj le doma, brez šole in brez zaposlitve. Izpolnila se nam je dolgoletna želja, da bomo brez skrbi v času, ko bodo tudi ti naši otroci zaposleni in v varstvu. Sedaj jih dela šele pet, kmalu pa jih bo petnajst. Nekateri iz bližnje okolice bodo na delo hodili peš, drugi pa z avtobusom. Moramo jim pomagati vsi, saj tako radi delajo. Vsi jim želimo, da bi se lepo počutili, napredovali in imeli veliko uspeha pri delu.

Vsem, ki so pomagali, da smo dobili delavnico v Novem mestu, se v imenu staršev preko Našega zbornika zahvaljujem za to dobro delo!

Vzgojiteljem v delavnici pa veliko uspeha pri naših otrocih!

Helenčina mamica

Na pobudo staršev — bralcev Našega zbornika začenjamo v tej številki z nizom prispevkov o razvoju, negi, nepravilnostih in korekcijah zobovja pri naših otrokih, ki jih pripravlja znani specialist ortodont dr. Djinovič.

KAJ MORAJO STARŠI VEDETI O RAZVOJU ZOB IN ČELJUSTI TER PREPREČEVANJU ZOBNE GNILOBE

Razvoj zobovja se začne nekaj tednov po združitvi spolnih celic in poteka nemoteno, če so starši dali normalno dednino bodočemu potomcu. Zobje se razvijajo iz zunanjega kličnega lista in so istega porekla kot koža, lasje, nohti, znojnice in centralno živčevje. Zametke posameznih zob vidimo že v osmem tednu nosečnosti, ko je plod velik 3—5 cm. Do 18. tedna pa se oblikuje krona mlečnega zobovja. Pojavi se tudi gredica, ki daje zasnovo za stalnike. Razvoj je dokaj zamotan. Vzporedno z razvojem organske osnove zoba se nanjo začnejo nalagati tudi minerali.

Ob rojstvu imamo že razvite in poapnene zobne krone vseh dvajsetih mlečnikov in zastavljeno krono prvega stalnega kočnika. Razvoj korenin mlečnega zobovja in mineralizacija poteka po rojstvu. V šestem mesecu po rojstvu imamo zasnovane krone prvega sekalca, podočnika in prvega stalnega kočnika. Vsi stalniki ležijo za mlečniki proti jeziku oziroma nebu.

Za pravilno poapnenje mlečnikov pa tudi zasnove stalnikov je pomembno zdravstveno stanje nosečnice in njena prehrana.

Izraščanje mlečnega zobovja se začenja po določenem zaporedju:

I. sekalec od 6.—8. meseca
II. sekalec stranski od 7.—10. meseca
IV. prvi kočnik od 10.—14. meseca
III. podočnik od 14.—18. meseca
V. drugi kočnik od 18.—24. meseca

Največkrat izrastejo mlečni zobje najprej v zgornji čeljustnici. Tako imamo v starosti 2,5 let do 3. leta izrastlo mlečno zobovje. Rast korenin pa se dokonča med 2,5 do 3,5 letom, kar je odvisno od razvoja skeleta. Izraščanje stalnikov se začenja v šestem letu s prvim stalnim kočnikom — šestico. Nato sledijo: prvi spodnji sekalec med 6.—7. letom, prvi zgornji in drugi spodnji sekalec med 7.—8. letom, drugi zgornji sekalec med 8.—9. spodnji podočnik in prvi zgornji ličnik med 9.—10., zgornji podočnik in spodnji prvi ličnik med 11.—12., v trinajstem do štirinajstem letu imamo končano rast stalnega zobovja razen modrostnikov. Ta razvoj je pri deklicah malo hitrejši. So tudi odkloni od omenjenega obdobja, ko zobje izrastejo prezgodaj ali pa prepozno, kar izzove zaskrbljenost staršev. Največkrat se to dogaja pri upočasnjenem duševnem in telesnem razvoju. Anomalij zobovja je mnogo in se nanašajo na obliko, število, položaj zobovja in čas izraščanja. Obstajajo pa tudi motnje v poapnenju.

I. Od oblikovnih anomalij naj omenimo spremenjeno obliko krone (manjša ali večja) ter spremembe v obliki korenine. Obstajajo pa še druge anomalije, ki jih srečujemo na okostju obraza.

II. Številčne anomalije so:

— zmanjšano število, predvsem stalnega zobovja, kar pogosteje srečujemo pri nekaterih dednih obolenjih;

— povečano število zob ali zobnih skupin, kar je bolj redko.

III. Anomalije v položaju zobovja.

— v odnosu na svoj položaj v zobnem loku;

— v odnosu do ostalega zobovja (dislokacija, retinirani).

IV. Nerazvitost trdih tkiv (sklenina, korenina.

V. Zlepljeni, zrastli zobje — (conkreti) zliti, stopljeni — (confusi).

Večina anomalij zobovja je posledica dedne zasnove, ki jo otroci podedujejo od staršev. Pri tem so bistvenega pomena zakoni o dedovanju. Imamo pa tudi anomalije, ki se pojavijo na novo, ne da bi starši nosili gen za to okvaro. Ta pojav se imenuje mutacija in je posledica vpliva okolja (strupi, sevanja in dr.).

Dobro zasnovano, poapneno zobovje in seveda v čeljustnicah pravilno postavljeno zobovje je veliko bolj odporno proti vplivom okolja, ki povzroča zobno razjedo — karies.

Ker ne vemo, kaj bo nastalo iz združenih dednih zasnov staršev, je potrebno poznati načine, ki zagotavljajo kvaliteto zobovja. To je v prvi vrsti pravilna prehrana nosečnice in odsotnost obolenj v času zgodnje nosečnosti.

Nagnjenost k zobni gnilobi mlečnega zobovja se zasnuje že v 12. tednu nosečnosti, stalnega pa v 25. tednu in traja tja do 13. ali 15. leta.

Po rojstvu je zelo pomembno, da starši posvetijo posebno pozornost prehrani dojenčka, načinu žvečenja in ustni higieni.

Zelo pomembno je, da so novorojenčki dojeni čim dlje (9—12 mesecev). Materino mleko vsebuje vse prvine, ki so potrebne za razvoj ne samo otrokovega telesa in duševnosti, temveč tudi zobovja in čeljusti. Dojenje zagotavlja pravilen razvoj čeljustničnega skeleta.

V času zalivanja in dodajanja hrane ta ne sme biti lepljiva, imeti mora dosti balasta in naj bo trdna, kar omogoča sočasno masiranje mehkih tkiv in v manjši meri zaostaja na zobeh in med njimi.

Že samo dojenje navaja otroka na pravilno in dalj časa trajajočo mastikacijo — žvečenje — uporabo žvečilnega aparata. Taki otroci so počasni jedci, ki dobro prežvečijo hrano in jo prepojijo s slino. Zato je pri prehajanju na dodajanje hrane pomembno, da se otrok navadi hrano dobro prežvečiti. Zadostna in pravilna uporaba žvečilnega aparata zagotavlja pravilen razvoj čeljustnic, od česar je odvisno uvrščanje zobovja v pravilen zobni lok ter medsebojni odnos zgornje in spodnje čeljustnice.

Uživanje veliko sveže nepasirane hrane, sadja in zelenjave zagotavlja ne samo dobro poapnenje in dober razvoj čeljustnic, temveč tudi manj zobne gnilobe.

Od zadostnih in pravilnih dražljajev je odvisen someren razvoj obraznega skeleta.

Dedne anomalije orofacialnega sistema so številne. Pri takih otrocih so nepravilnosti na obrazu in zobovju najbolj opazne. Za nekatere bolezni pa so predvsem značilne in tvorijo poseben fenotip — dajejo značilen videz tem otrokom. Tako najbolj pogosto srečujemo nerazvito ali povečano eno od čeljustnic ali pa njun nepravilni odnos. Pogosten je pojav anodontije — odsotnost zametkov za nekatere stalne zobe. Številne so tudi anomalije v položaju posameznih zob ali zobnih skupin.

Imamo pa tudi anomalije, ki so pridobljene v času rasti in razvoja. Največkrat srečujemo pomanjkanje prostora za posamezne zobe kot posledico predčasne izgube mlečnega zobovja ali pa nezadostno razvite čeljustnice. Taka stanja ustvarjajo tesno fronto, motnje v gibanju spodnje čeljustnice, kar predvsem omogoča zastoj hrane, ki spet povzroča hitrejše pojavljanje gnilobe.

Nepravilna velikost čeljustnic in njihov medsebojni odnos povzročajo motnje v žvečenju in posledično tudi nezadostno stimuliranje rasti, kar privede do tega, da se ena ali obe čeljustnici nezadostno ali le delno razvijeta. To po svoje ponovno vpliva na način žvečenja in uživanja hrane.

Pri prizadetih otrocih najbolj pogosto srečujemo tele pojave:

— atipično požiranje,
— sesanje raznih predmetov in prstov,
— vrivanje jezika med zobe.

Omenjene razvade vplivajo na to, da se ne razvije popolnoma refleks pravilnega požira-

nja in uporaba jezika pri tvorjenju oziroma izgovarjavi nekaterih glasov, predvsem sičnikov in šumnikov (s, z, š, ž). Ta pojav se v logopediji imenuje sigmatizem ali šušljanje. Za pravilno izgovarjavo teh glasov ne sme biti zeva v predelu fronte, ki nastane običajno zaradi sesanja prsta ali predmetov ter vrivanja jezika med zobe ob požiranju ali odprtih ustih.

Razvoj govora je odvisen v prvi vrsti od razvitosti govornega aparata (ustnic, zabovja, zobičnega izrastka, jezika in mehkega neba). Govorni centri, glasilke in način, kako se ustvarja zvočna slika, so zelo pomembni in zaslužijo posebno obravnavo.

Največji odstotek govornih motenj, ki smo jih srečali, je bil vezan na atipično požiranje, ali pa je nastal kot posledica razvad ali predolgega hranjenja s stekleničko.

Preventivni ukrepi, ki so potrebni, da zagotovimo normalno obliko in razvoj zobovja ter čeljustnic, so:

— pravilna prehrana nosečnice,

— pravilno in počasno žvečenje,

— uživanje tablet fluorja ali fluorizacija zobovja,

— umivanje zobovja po vsaki jedi ali vsaj trikrat na dan,

— redna kontrola in obiski pri zobozdravniku vsaj dvakrat letno,

— čim dalj časa ohraniti mlečno zobovje do normalne menjave,

— zgodnje ortodontsko zdravljenje nekaterih dednih in zgodaj pridobljenih anomalij,

— preprečevanje vseh vrst razvad.

Na kratko povedano je pogoj poleg dednosti za pravilen razvoj orofacialnega sistema vzgoja matere — staršev in otroka v načinu prehranjevanja, ustni higieni in potrebi po redni zobozdravstveni kontroli in pomoči.

doc. dr. dr. Nenad Djinovič
spec. ortodont

KORAK, VREDEN POSNEMANJA

MNENJE AVSTRIJSKIH STROKOVNJAKOV

»Vzgojiteljice posebnega otroškega vrtca in ostali delavci iz socialno varstvenih zvez iz Koroške, ki so imeli priliko obiskati vašo ustanovo za prizadete otroke v Črni, so bili nad izvajano skrbjo prizadetih mladih ljudi izredno toplo presenečeni. Z globokim vtisom so ugotovili, da je za prizadete mlade ljudi v vašem zavodu poskrbljeno z vso srčno toplino in vsem znanjem v okviru danih človeških možnosti.

Videli smo že mnogo ustanov iz področja pomoči prizadetim, vendar je bilo tokrat — kot redko kje — naše mnenje o najboljših vtisih ogleda enoglasno.

Predvsem nam je bilo prikazano, da se tu opravlja čudovito delo v dobro prizadetih in da so pota črnjanskega zavoda usmerjena k cilju oskrbe in integracije v življenje.

Še poseben vtis na nas je napravilo domsko varstvo za odrasle duševno prizadete osebe. Tu je bil brez dvoma narejen korak, ki je vreden posnemanja.«

V KORIST DUŠEVNO PRIZADETIM SO DAROVALI

Namesto venca na grob pok. Edvarda Kavčiča so stanovalci hiše Celovška 95 darovali 3.100,00 din za duševno prizadete otroke.

Društvo za pomoč duševno prizadetim Ljubljana se darovalcem zahvaljuje in prosi za objavo v Našem zborniku. Radi bomo objavili podobne primere tudi ostalih naših društev.

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

DEKLICE O SREČI

Srečna sem, ko opazujem svojega kanarčka Žutka.

Mateja 5. b

Srečna sem, kadar dobim v šoli petico.

Marija 7. b

Srečna sem, ko grem konec tedna k mamici domov.

Jožica 7. b

Srečna sem, kadar praznujem rojstni dan.

Simona 7. b

Srečna sem, kadar pride od vojakov na obisk moj veliki brat.

Vinka 5. b

Srečna sem, če razveselim mamico.

Nadi 5. a

Srečna sem, če gremo doma skupaj v kino.

Matejka 5. a

OŠ Levstikov trg
ZV Janez Levec

KAKO SEM PRAZNOVAL NOVO LETO

V četrtek 31. 12. sem bil pri teti. Spekla je potico in piščanca. Kupili smo še Deit in Radensko. Vino ni bilo za otroke, zato ga nisem smel piti, ker alkohol škoduje jetrom. Ko je bila ura dvanajst, smo si podali roke in si zaželeli mnogo sreče in zdravja. Potem smo poslušali glasbo in gledali televizijo. Bili smo zelo veseli in dobre volje. Okrasili smo tudi jelko. Bili smo dolgo pokonci in smo se pogovarjali o resnih stvareh. K teti so prišli še drugi gostje, prijatelji in sosedje.

Letos si najbolj želim, da bi izdelal z dobrim uspehom.

Milan Gorišek, 7. a
VZ Planina pri Rakeku

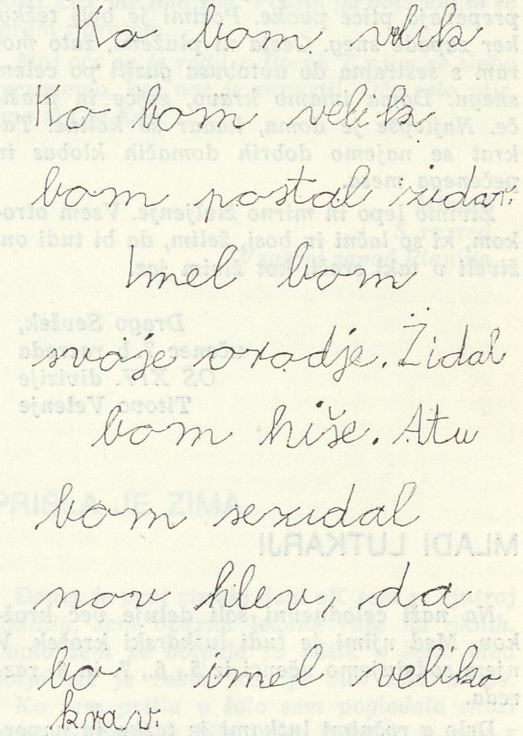

Slavko Martinčič, 3. b
Zavod za usposabljanje Janez Levec, Ljubljana

OBISKALA NAS JE SINIČKA

Ptička sinička se je zaletela v okno. Okno je bilo odprto. Mirica se je zelo ustrašila, ko je priletela na njeno mizico. Mislila je, da jo je zadela Anica. Ptičko smo dali v škatlo. Ko si je oddahnila, je začela letati po razredu. Skozi odprto okno je zletela nazaj v svoje gnezdo.

Franček Zamuda,
5. razred
OŠ Cvetko Golar, Ljutomer

MOJ DOM

V mojem domu živimo: stari ata, stara mama, ati, mama, moji dve sestri in jaz. Med seboj se zelo razumemo. Srečen sem, da živim v taki družini, kjer imam dosti obleke, hrane in tudi obutev. Našo hišo obdaja gozd. Spomladi in poleti je pri nas zelo lepo, saj prepevajo ptice pevke. Pozimi je bolj težko, ker zapade sneg. Cesta ni plužena, zato moram s sestrama do avtobusa gaziti po celem snegu. Doma imamo kravo, zajce in prašiče. Najlepše je doma, kadar so koline. Takrat se najemo dobrih domačih klobas in pečenega mesa.

Živimo lepo in mirno življenje. Vsem otrokom, ki so lačni in bosi, želim, da bi tudi oni živeli v taki sreči, kot živim jaz.

Drago Sevšek,
učenec 7. b razreda
OŠ XIV. divizije
Titovo Velenje

MLADI LUTKARJI

Na naši celodnevni šoli deluje več krožkov. Med njimi je tudi lutkarski krožek. V njem sodelujemo učenci iz 5., 6., 7. in 8. razreda.

Delo z ročnimi lutkami je težko in naporno. Pri vajah vložimo veliko truda, da lahko odigramo igrico.

Ob praznovanju novoletne jelke smo uprizorili igrico »Račka«. Tovarišica je rekla, da smo se zelo dobro odrezali. Menda je bilo res tako, ker smo to igrico še ponovili za učence 1. razredov osnovne šole P. Trubar in za vrtec.

Tudi lutke napravimo večino sami pri tehničnem pouku. Pri šiviljskem krožku jim pa sešijemo obleke. Tudi kulise izdelujemo sami.

Veseli smo našega uspeha in še z večjim veseljem se bomo lotili naslednje igrice.

Lukarji osnovne šole
Dušan Poženel — Laško

MOJA SESTRA

Ime ji je Tanja. Hodi v oddelek usposabljanja. Na osnovni šoli »Stanka Vraza« v Ormožu. Tanja je imela napade. Novembra je bila v bolnišnici. Redno jemlje zdravila. Sedaj nima več napadov.

Majda Vogrinec
2. r. OŠ »Stanka Vraza«
Ormož

ZAPELI SMO . . . .

V soboto 14. 11. 1981 smo se ob 14. uri zbrali za pevski nastop v Narodnem domu. Zbrali smo se pred šolo. Ko je prišla tovarišica pomočnica ravnatelja, nas je spustila v razred. V razredu smo se preoblekli. Iz šole smo šli ob 15. uri. Ko smo prišli v Narodni dom, smo imeli generalko. Za lepši glas smo dobili slivo. Pred nami je še igral ansambel Vikija Ašiča. Ko je ansambel odigral, so imela nastop dekleta s plesno točko.

Prvi sem šel na oder jaz, potem pa še drugi pevci. Ko smo se postavili v tri vrste, so nam gledalci veselo in prisrčno ploskali. Na harmoniko je igral tov. Albert, dirigirala je tov. Alenka Koželj. Zapeli smo tri pesmi: Vadbena ura, Domovina, Boben poje, Materi.

Po končanem nastopu sem vesel in zadovoljen šel domov. To je zame bil najlepši dogodek, ki ga ne bom nikoli pozabil.

Miran Skok, 7. a
OŠ Ivanke Uranjek, Celje

IGRE NA SNEGU

Letos se je zima začela pozno. Vsi otroci smo bili žalostni, ker ni bilo snega za igre na snegu. Prvi sneg je zapadel komaj pred nekaj dnevi. Zelo smo se ga razveselili. Snega se veselimo zato, ker se lahko sankamo, smučamo, kepamo, drsamo in delamo sneženega moža.

Vida Cvahte, 3. r.
OŠ Pohorski odred, Slov. Konjice

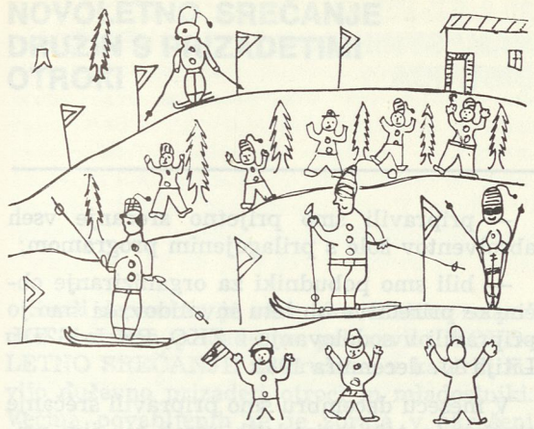

Jure Mohar, 7. r.
Zavod M. Langusa, Kamna Gorica

ŠOLA V NARAVI

Komaj je zapadel prvi sneg, že nam je tovarišica povedala, da bomo imeli šolo v naravi. Prišel je težko pričakovani dan. Zjutraj smo imeli vsak dan dve uri pouka. Po malici smo si pripravili smuči in opremo. Nato smo se odpeljali z avtobusom v Liboje.

Prvi dan nam je tov. Niko razkazal teren, nakar smo v dveh skupinah začeli z vajami. Smuka je bila zelo ugodna, ker je bilo lepo vreme.

Po treh urah smo imeli malico. V Libojah je bila tudi vlečnica, ki nam je pomagala, da smo laže prišli na vrh hriba.

Naučili smo se pravilno voziti smuk in slalom. Tako so minevali dnevi naše šole v naravi. Bilo je zelo lepo in tudi naučili smo se veliko.

Ivo Ropotar
OŠ Ljuba Mikuš, Žalec

MOJ OČE

Moj oče je zelo velik. Včasih ga imam rad, včasih pa ne. Moj oče je zelo daleč od doma, od svojih otrok. Včasih nas obišče.

Ima avto in se vozi v službo. V službi je na pošti. Oče me ima rad. Včasih ga obiščem in se igram z bratom.

Moj oče se je rodil v Bosni. Z njim se slabo razumemo, ker nas je zapustil. Oče zelo pije. Ime mu je Edo.

Mirsad
5. razred
Vzgojni zavod Planina

PRIŠLA JE ZIMA

Danes je prvi zimski dan. oK sem se zjutraj zbudila, sem opazila ledene rože na oknih. Toplo sem se oblekla in odšla v šolo. Med potjo me je zeblo, ker je bilo zelo mrzlo.

Ko sem prišla v šolo sem pogledala skozi okno. Narava je bila lepa. Pokrita je bila z belo odejo. Tudi drevesa so bila bela. Krmilnice so bile zasnežene. Ptički ne letajo, ker jih preveč zebe. Posijalo je sonce. Še vedno je zelo mrzlo. V odmoru bomo očistili krmilnice in vanje natrosili sončnice.

Vesela sem, da je narava pokrita s snegom. Po pouku se bom sankala. Na domačem dvorišču bom naredila sneženega moža. Rada imam zimo, posebno takrat, ko zapade veliko snega.

Brigita Trstenjak
7. razred
Osnovna šola Cvetko Golar
Ljutomer

OŽIVITI DRUŠTVO

Ob mednarodnem letu invalidov smo si tudi v Litiji člani Društva za pomoč duševno prizadetim (predvsem strokovni delavci Enote s prilagojenim programom) zadali veliko nalogo: oživiti delo našega društva. Pravim, da je to velika naloga, kajti delo našega društva že nekaj let ne more zaživeti. Prvo, kar smo storili, je bilo evidentiranje starih in novih članov društva. Veliko je bilo takih članov, ki sploh niso vedeli, kako in kdaj so postali člani, in zaradi nezainteresiranosti niso želeli delati v društvu. Drugi so bili spet neaktivni zaradi osebne preobremenjenosti. Z vsakim članom smo se posebej pogovorili in jih nekaj tudi izpisali iz društva. Zdaj šteje naše društvo 47 članov, od tega je pripravljenih aktivno sodelovati 10 članov, drugi pa so izrazili željo, da bi bili le podporni člani društva.

V mesecu aprilu letos smo končno uspeli sklicati sklepčen občni zbor. Na njem smo izvolili nov izvršni odbor, ki zdaj šteje 5 članov. Sprejeli smo delovni program in finančni načrt za leto 1981 ter si razdelili zadolžitve. Doslej smo že realizirali nekaj pomembnih nalog:

— izpopolnili smo register prizadetih oseb;

— z načrtom dela smo seznanili Izobraževalno skupnost, Skupnost otroškega varstva, Skupnost socialnega skrbstva, ki so nam potem tudi finančno pomagale;

— obiskali smo nekaj družin s prizadetimi osebami;

— na seminar v Črno smo poslali 2 teže prizadeta otroka in njihove starše;

— pripravili smo prijetno srečanje vseh absolventov šole s prilagojenim programom;

— bili smo pobudniki za organiziranje občinske prireditve ob letu invalidov, ki smo jo pripravili v sodelovanju z ZKO, RK in SZDL Litija 11. decembra 1981.

V mesecu decembru smo pripravili srečanje staršev in teže prizadetih otrok ter jim pripravili kratek program in jih obdarili. Pogovorili smo se o njihovih težavah in pomoči. Zavzemamo se tudi za organizacijo prepotrebnega oddelka (razvojnega) pri Vzgojno varstvenem zavodu. Dela je veliko, aktivnih članov pa zelo malo, zato so preobremenjeni. To so člani, ki se tudi poklicno razdajajo na tem področju (spec. pedagogi, logoped, patronažne sestre, soc. delavke) in le nekaj drugih članov. Potrebno pa jih bo za delo pridobiti čimveč. Le tako bomo dosegli tudi uspehe. Morda kar naenkrat želimo preveč?

Lahko smo zadovoljni, da smo z delom pričeli, vendar nas to ne sme zavesti, da ne bi tudi v prihodnje z vso zavzetostjo opravljali humanih nalog, ki smo si jih zadali.

Na koncu se moram zahvaliti predsednici društva tov Berti Juvan za vztrajno delo v društvu, kajti brez njene trdne volje in dela ne bi uspeli.

Majda Končar

NOVOLETNO SREČANJE DRUŽIN S PRIZADETIMI OTROKI

Sredi decembra je ravensko društvo za pomoč duševno prizadetim pripravilo NOVOLETNO SREČANJE za družine, v katerih živijo duševno prizadeti otroci in mladostniki. Večina povabljenih se je zbrala v okrašeni telovadnici Zavoda za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem. Prišle so mame in očetje, stare mame, bratje in sestre 39 prizadetih otrok.

Dedek Mraz je razveselil našo druščino, še posebej pa otroke, ko je vsakemu posebej stisnil roko in mu dal vrečko z darili. Otroci so ogledovali igrače, oblačila in kasete, pa tudi čokolada je bila med darili. Dedek Mraz se je poslovil od vseh in nam zaželel veliko sreče, zdravja. Staršem pa je z voščilom vlil poguma za leto, ki prihaja.

Kratek kulturni program so pripravili gojenci zavoda in upokojena specialna pedagoginja Marija Dretnik, ki nam je s skupino mladih učenk zaigrala na citre. Klepet ob pogrnjeni mizi in dobro razpoloženje je dopolnil harmonikar. Zaplesale so mame s sinovi, očetje s hčerami, mlajši otroci pa so svoje drage domače popeljali v krog in so tam skupaj zarajali.

Tako smo se že drugič zapored ob koncu leta srečali s starši duševno prizadetih iz cele občine in njihovi prijatelji. Izmenjali smo tople, razumevajoče besede, si zaupali skrbi in težave in se razšli z občutkom, da smo vsi skupaj velika družina, ki jo združuje skupna želja: da bi naši otroci odrasli v zadovoljne, srečne ljudi, da bi radi odhajali na delo v delavnico pod posebnimi pogoji in da bi jih vsi ljudje sprejeli ter začutili, da so naši, kakor čutimo mi — njihovi starši in delavci, ki jih vzgajamo in usposabljamo za življenje.

Zmaga Prošt

POGOVORI S STARŠI

Izvršni odbor društva za pomoč duševno prizadetim občine Kranj je na svojo zadnjo sejo, ki jo je imel v oktobru, povabil tudi vse tiste starše, katerih otroci so prvič prestopili prag šole s prilagojenim programom. Glavni namen povabila je bil predvsem v tem, da jih razbremenimo občutka negotovosti in položaja, v katerem so se znašli. Med starši je bilo tudi nekaj takih, katerih otroci so morali zapustiti redno osnovno šolo in se preusmeriti v šolo s prilagojenim programom. Nad udeležbo smo bili presenečeni, saj se je večina povabljenih odzvala vabilu. Pogovora se je udeležil tudi ravnatelj šole s prilagojenim programom tov. Stane Konc.

Predsednik društva tov. Milan Hafner je vse navzoče toplo pozdravil, še posebej pa starše in jim zaželel čimboljše počutje in sproščenost. Še posebno je poudaril namen današnjega pogovora. Preden pa je prepustil besedo staršem, je njegov namestnik opisal

zgodovino društva, njegov nastanek in delo v preteklosti. Seznanil jih je tudi z delovnim programom za naslednje obdobje in pa s samo strukturo IO društva.

S posebnim poudarkom je omenil, da je od 15 članov IO kar 10 članov staršev, ki imajo tudi prizadete otroke.

Da je vsak začetek težak, se je tudi tokrat pokazalo za resnično, kajti večina staršev ni in ni mogla začeti s pogovorom in se sprostiti. Šele ko smo jim omenili, da smo tudi mi imeli podobne težave z našimi otroki, je stekla beseda. Iz pripovedovanj smo zvedeli, da se je šele z vstopom v šolo s prilagojenim programom njihovo življenje do neke mere spremenilo na bolje. Kajti otroci, ki so hodili v malo šolo, predvsem pa tisti, ki so bili premeščeni iz rednih šol, so bili v marsičem prikrajšani. V nekaterih primerih pa lahko govorimo celo o zapostavljanju in ignoriranju, čeprav bi se morali prav takim otrokom še posebej posvetiti. Omembe vreden je primer, da eden od otrok ni želel več hoditi v šolo. Vendar so nekateri starši poudarili, da je stanje danes povsem drugačno, kajti šola s prilagojenim programom jih je sprejela medse, zavedajoč se, da jim je v takih trenutkih zelo potrebna pomoč, najsi bo otrokom ali staršem. Staršem smo predlagali, naj se po možnosti čimprej vključijo v novo življenje, tesno povežejo s šolo oziroma z njihovimi pedagogi na šoli, s centrom za socialno delo in pa seveda še posebej z IO društva, kajti le tako bodo premostili prenekatero težavo, s katero se srečujejo v življenju. Posebej smo jih pozvali, naj se včlanijo v naše društvo. Poudarili smo, da bomo le s skupnimi močmi rešili probleme njihovih otrok, staršev samih in nas vseh.

Vse navzoče smo tudi skromno pogostili. Preden smo se razšli, nam je dala izpoved ene od mater, ko je dejala, da gre z lažjim srcem domov, vedeti, da smo tudi tokrat uspeli. Bili smo si enotni, da bomo s tako obliko pogovorov tudi v prihodnje nadaljevali.

Maks Perkovič

20 LET DELOVANJA OŠ MINKA NAMESTNIK-SONJA SLOVENSKA BISTRICA

V mednarodnem letu invalidov praznuje naša organizacija za usposabljanje OŠ Minka Namestnik-Sonja Slovenska Bistrica 20 let svojega delovanja. V tekočem letu smo delavci in učenci načrtovali vrsto aktivnosti, s katerimi smo želeli animirati širšo javnost o pomenu družbene skrbi do prizadete mladine.

Katere naloge smo realizirali?

1. V mesecu aprilu smo imeli odprti dan šole, ki je imel strokovni program — to je povezovanje z delavci — kolegi iz osnovnih šol in širši družbeni program s problemsko konferenco, na kateri smo opredelili svoj odnos do:

a) oddelka za delovno usposabljanje za zmerno prizadete otroke, ki bi se naj odprl v tem srednjeročnem obdobju,

b) drugega oddelka podaljšanega bivanja, ki smo ga ob sodelovanju občinske izobraževalne skupnosti že odprli v šolskem letu 1981/82,

c) rešitve materialnih vprašanj — prvenstveno finansiranje oskrbe v internatu, kar že z večjim razumevanjem rešujemo s skupnostjo socialnega skrbstva Slovenska Bistrica,

d) poklicnega usmerjanja absolventov naše šole, kar je vprašanje, ki zadeva ves slovenski prostor in ga moramo enotno rešiti z zavodom za šolstvo, izobraževalno skupnostjo in skupnostjo za zaposlovanje.

2. V mesecu decembru smo imeli osrednjo slovenost, posvečeno 20-letnici delovanja šole. Na tej slovesnosti je govorila tov. Ančka Kuhar, članica predsedstva SRS — zadolžena na področju socialnega varstva in zdravstva ter podpredsednica republiškega društva za pomoč duševno nerazvitim osebam.

Iz podatkov, ki so bili prikazani v posebni izdaji šolskega glasila Pikapolonice, je razvidno, da je bilo v 20 letih na usposabljanju skupno 405 učencev. Program usposabljanja, ki vključuje splošno izobraževalne in praktične predmete, daje poseben poudarek predpoklicnemu usposabljanju. Pri delu se odraža izredna odprtost šole in njena povezanost s širšim delovnim okoljem — z združenim delom, s krajevno skupnostjo in družbenopolitičnimi organizacijami. V okviru te odprtosti se izredno manifestirajo interesne dejavnosti, ki jih je v šoli v okviru pet organizacij kar 22.

Da je to sodelovanje s širšim delovnim okoljem resnično in vsestransko in plodno (delovna praksa, proizvodno delo, kulturni program, razstave, srečanja z borci . . .) kažejo podarjeni trakovi, ki smo jih ob svečanosti pripeli na razviti prapor pionirskega odreda Minka Namestnik-Sonja. Trakove so podarili: TOZD Granit, KK TOZD lastna kmetijska proizvodnja, DO Steklo Slovenska Bistrica, tovarna olja Slovenska Bistrica, konferenca sindikatov IMPO, EMI Poljčane KB poslovna enota Slovenska Bistrica, skupščina občine Slovenska Bistrica, občinska izobraževalna skupnost in občinska skupnost socialnega skrbstva.

Glavni problemi, ki smo jih opazili pri vključevanju otrok v življenje, so bili:

— pomanjkanje sredstev za delovno usposabljanje invalidnih in težje zaposlivih absolventov,

— majhne možnosti za zaposlovanje ženske delovne sile,

— mladoletnost, slaba telesna in socialna zrelost absolventov,

— neprilagojen program srednjih šol.

Prehojena pot do te stopnje razvoja skrbi za duševno prizadete otroke v občini ni bila lahka, niti enostavna. Okolje je bilo obremenjeno s predsodki, pedagoški delavci so morali vedno znova dokazovati, da se tudi naš učenec po končanem usposabljanju lahko vključi v normalno, delovno sredino.

Trud ni bil zaman. Organizacija za usposabljanje danes dela v urejenih delovnih in materialnih pogojih našim učencem pa se odpirajo vrata v združeno delo.

Vsem, ki ste nam pomagali pri našem razvoju — iskrena hvala!

Vida Berdnik

ŠOLA SMUČANJA UČENCEV OŠ XIV. DIVIZIJE TITOVO VELENJE

Peto leto teče, kar učenci OŠ XIV. divizije smučajo v šoli v naravi. To je za našo šolo pomemben jubilej.

Šola je kupila nekaj opreme, da jo posoja učencem, vse več pa je učencev, ki imajo svojo opremo. Skupno varčujejo v šolski hranilnici, učenci petih razredov v ta namen zbirajo star papir in namensko vlagajo denar za potrebe šole smučanja. Vsako leto skupno z osnovno šolo Šmartno ob Paki odhajajo v planinski dom na Slemenu nad Šoštanjem.

Zanimivo je opazovati, kako se med učenci spletajo prijateljske vezi, kako se učenci naše šole enakovredno vključujejo v vse dejavnosti in so pri tem vodljivi, zadovoljni in uspešni.

Iz leta v leto raste zanimanje za smučanje, saj bližnja okolica Velenja nudi dovolj možnosti za te vrste rekreacije. Prav tako imajo vsi tisti učenci, ki so že bili v šoli v naravi, lepe spomine na to izjemno doživetje.

Učenci prežive ves teden, od ponedeljka do sobote, v planinskem domu. Poleg ur vadbe smučanja na snegu imajo še dve polni uri pouka; šolo obiščejo različni predavatelji: lovci, gozdarji, predstavniki SLO, ki jim predavajo in se z njimi pogovarjajo. Ostali čas učenci porabijo za razvedrilne igrice, priprave na nastop za družabni večer, se tudi zavrtijo, igrajo šah. Tudi tekmovalnega duha ne manjka. Nenehno med seboj tekmujejo v znanju, disciplini, nočnem miru, higieni in urejenosti sob. Rezultati so razobešeni v jedilnici, zanimanje za dosežene točke je veliko. Vsaka soba namreč dobi svoje ime in vsi učenci v sobi se trudijo, da to ime obvarujejo pred črnimi pikami in zberejo čim večje število točk. Letos so med seboj tekmovali: Levi, Tigri, Muce, Siamke, Muce copatarice in Obuti mački. Boj za oznako NAJBOLJŠI je bil

oster in izenačen, tako da se je bilo težko odločiti za najboljšega; zato je bilo najboljših več.

Vseh učencev, iz obeh šol, je bilo 63, iz naše šole 20. Na smučišču so bili po znanju smučanja razdeljeni na 5 vrst: od vrste čistih začetnikov pa do prve vrste, v kateri so bili učenci, ki so najbolje smučali. Na zaključnem tekmovanju so med seboj tekmovali za najboljša tri mesta v svoji vrsti, vsi učenci pa so še tekmovali za najboljša tri mesta v skupni uvrstitvi. Tako so bile na zaključni svečani razglasitvi rezultatov podeljene medalje trem najboljšim v vsaki vrsti, ob takem ključu so tudi učenci naše šole nesli domov 6 medalj, ker smo imeli dve vrsti smučarjev. Ob razglasitvi rezultatov je bilo mnogo svetlih oči, srečnih src in tovariškega priznanja.

Prav tako sta bili srečni dve učenki naše šole, ko sta sprejeli nagrado za najboljšo pomoč v kuhinji. Nagrado je podelila kuharica doma na Slemenu in sicer dve čokoladi in bobi palčke. Na zaključni prireditvi so prejeli učenci medalje za »najboljšo« sobo z vzornim redom, disciplino in higieno. Učenci so se poslovili od svojih vaditeljev z majhnim spominskim darilom, izdelkom naše šole. Prav tak spominček, poslikan krožnik, sta sprejela tudi upravnik in kuharica doma na Slemenu.

Učenci obeh šol so se razšli kot prijatelji in dobri znanci, ki si bodo še dolgo časa dopisovali in obujali spomine na lepo preživete dni šole v naravi.

Zanimivo je, da število učencev z lastno opremo raste iz leta v leto, za kar se imamo zahvaliti razredničarkam petih razredov, ki so dovolj zgodaj začele kolektivno varčevati v šolski hranilnici, dovolj zgodaj začele spodbujati starše k nakupu opreme, prav tako pa učiteljicama telesne vzgoje, ki sta spodbujali učence po končani šoli smučanja k nadaljevanju te rekreacije doma. V praksi namreč vsako leto izvedemo športni dan — rekreacijo na snegu v kakšnem bližnjem smučarskem centru; doslej smo odhajali na Kope. Na ta športni dan tekmujejo vsi smučarji in tako pokažejo, da še niso pozabili, kar so se v šoli smučanja naučili. Večkrat govorimo v naših šolah o povezovanju učencev navadnih šol in učencev šol s prilagojenim programom, velikokrat ostajamo le pri željah, v šoli smučanja, kakršna je naša, pa ta želja postane resničnost; ta resničnost pa prinaša našim otrokom neizmerno zadovoljstvo, vzgaja jim samozavest, jih vključuje življenjsko tja, kamor v resnici spadajo.

N. S.

PRAZNOVALI SMO 25. OBLETNICO

V domu na Golovcu, v vili nekdanjih bogatih Celjanov smo imeli včeraj, 17. 11. 1981 velik dan. Proslavili smo 25. obletnico ustanovitve.

Pred 4. 10. 1956 je bila v tej zgradbi bolnišnica za otroke. Ker pa so se odpirali oddelki posebne šole, se je pokazala potreba po domu, kjer bi namestili otroke, izhajajoče iz takega socialnega okolja, ki jim ne zagotavlja ugodnega telesnega in duševnega razvoja.

Takšni otroci so bili vključeni v domsko oskrbo in vzgojo. Živahni so, prisrčni in nagajivi. Velika družina nas je, lepo se imamo, čeprav nimamo marsičesa, kar bi za uspešnejše delo potrebovali. Imamo pa mnogo volje in optimizma, lepo okolje, radi se imamo in delamo, kar vemo, da je prav za otroke, in kar znamo.

Na proslavo smo se skrbno pripravili. Prikazali smo kulturni program in razstavo naših izdelkov in polizdelkov. Zelo smo se razveselili, ker se je vabilu odzvalo toliko povabljenih nekdanjih delavcev, predstavnikov družbenega življenja in sodelavcev. Zbranim je najprej spregovorila ravnateljica doma prof. Lidija Hrnčič-Tominšek, za njo pa tov. Milica Bizjak, ki je orisala razvoj ustanove.

Na prireditvi smo najzvestejšemu zunanjemu sodelavcu specialistu pediatru dr. Marjanu Vebru podelili priznanje za 25-letno sodelovanje in tov. Miri Zakovšek, ki že 23 let pripravlja slastne obroke hrane.

Po ogledu razstave smo se zbrali v jedilnici in obudili spomine na pretekla leta.

Še si želimo srečanj in obiskov. Radi bi, da bi se občasno v naše delo vključili tudi zunanji sodelavci. Občutek, da se okolica zanima za naše delo, bi nam dajal pri našem težkem in odgovornem delu še več poleta.

Srečni smo, da smo lahko praznovali srebrni jubilej organizirane skrbi za »ptičke brez gnezda« v naši regiji. Vsem, ki ste kakorkoli pripomogli k temu, da je ustanova toliko časa opravljala svoje humano poslanstvo, in vsem tistim, ki ste s svojo udeležbo počastili jubilej, se iskreno zahvaljujemo.

Lidija Hrnčič-Tominšek

NOVOLETNO SREČANJE STARŠEV

Tako kot v letu 1980 je IO društva za pomoč duševno prizadetim občine Kranj tudi letos organiziral novoletno srečanje staršev, rejnikov in skrbnikov duševno prizadetih otrok, mladostnikov in odraslih oseb. Srečanje je bilo tudi tokrat v telovadnici osnovne šole Helene Puhar v Kranju. Kljub izredno slabemu vremenu je bila udeležba še boljša kot v preteklem letu. Nedvomno pa se prenekateri prav zaradi slabega vremena niso udeležili srečanja. Nekaj primerov pa je še vedno takih, da se zaradi zaprtosti vase ne udeležijo takih prireditev. Le-te smo registrirali in se odločili, da jih za novo leto tudi obiščemo.

Ker nam je planirani koncert v letu 1981 iz objektivnih razlogov odpadel, so nam finančna sredstva dopuščala, da smo za vse navzoče priredili bogat kulturni program.

Srečanja so se udeležili tudi povabljeni gostje z zavoda za zaposlovanje občine Kranj in socialnega skrbstva občine Kranj. Našemu vabilu pa se je odzval tudi sodelavec Zveze za pomoč duševno prizadetim SRS tov. Jan Ulaga.

Začetek srečanja so napovedali pevci gorenjskega kvinteta iz Naklega s pesmijo Zdravo, nato je prevzel besedo predsednik društva tov. Milan Hafner. Vse navzoče je v kratkem nagovoru prisrčno pozdravil in jim zaželel dobrodošlico in čimboljše, predvsem pa sproščeno počutje na srečanju. Nato je prevzel besedo vodja pevcev in napovedovalec kulturnega programa tov. Mirko Poličar. V svojem kratkem nagovoru je v imenu vseh nastopajočih vsem navzočim zaželel obilo užitka in seveda srečno novo leto 1982. Ganljive, toda resnične so bile besede, ko je dejal: »Samo vi starši in nihče drug ne more vašim otrokom nuditi toliko ljubezni, topline in potrpljenja.« Sledil je kulturni program, v njem so nastopili že omenjeni pevci in folklorna skupina mladih iz Preddvora. Pevci so nam zapeli nekaj narodnih domačih pesmi.

Ob poslušanju pesmi Uspavanka so se marsikateri materi orosile oči. Folklorna skupina mladih nam je ob spremljavi zelo mladega harmonikarja zaplesala nekaj domačih plesov. Najbolj je vžgala polka z metlo, ki so jo morali ponoviti. Po kulturnem programu nam je tov. Jan Ulaga zavrtel film z naslovom Črna, prikazal nam je srečanje staršev v obliki seminarja, ki so se ga udeležili nekateri starši iz vse Slovenije.

Preden pa je zavrtel film, je vse navzoče v imenu Zveze pozdravil, poudaril je pomen filma, vse starše pa je pozval, naj se po možnosti tudi oni odločijo za tako obliko izobraževanja, ki pomeni izviren način pomoči duševno prizadetim. Pojasnil je, da se za seminar lahko prijavijo starši in otroci oziroma cele družine.

Po ogledu filma smo vse udeležence tudi pogostili. Pogostitev je bila v znamenju stabilizacije, vsaj kar se pijače tiče, saj smo namesto vinske kapljice točili kar čaj s priokusom ruma in limone. Čas nam je dopuščal, da smo se tudi malo pogovorili in izmenjali nekaj mišljenj. V imenu staršev se je za prijetno počutje in odlično izvedeni kulturni program in za predvajani film zahvalil tov. Franc Križnar, znani revolucionar, družbenopolitični delavec in avtor partizanske knjige Ne vdaj se, fant; njen naslov nam kot geslo dostikrat pomaga pri reševanju nekaterih problemov duševno prizadetih. Zasluge, da nam je tudi tokrat srečanje uspelo, imajo vsi nastopajoči, nadalje organizatorji srečanja, ne smemo pa pozabiti razumevanja celotnega kolektiva šole, da nam je odstopil svoje prostore. Posebna zahvala gre našim kuharicam, ki so se rade odzvale našemu vabilu in nam pomagale pri pripravi hrane in pijače. Kdor je vztrajal skoraj do konca, je bil postrežen tudi z najbolj iskano dobrino v zadnjem času — s pravo turško kavo.

Preden smo se razšli, pa smo si zaželeli srečno, uspešno, predvsem pa zdravo novo leto 1982 v upanju, da se ob novem letu ponovno snidemo v še večjem številu.

Še enkrat hvala vsem, ki ste kakorkoli pomagali pri uspešni izvedbi srečanja.

Maks Perkovič

OBČANI IZOLE SO DPP VZELI ZA SVOJE

Delovni ljudje in občani Izole imajo velik posluh za varovance v tamkajšnjih DPP. Zelo so namreč naklonjeni fantom in dekletom iz teh delavnic; niso še naleteli na ovire, da njihovi prošnji ali vlogi ne bi bilo ugodeno. Tako se je v Izoli že realizirala misel, ki jo je na posvetu o DPP izrekel predsednik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim osebam Slovenije, namreč, da vsaka delavnica lahko dela in živi z okoljem šele tedaj, ko občani čutijo, da je to njihova delavnica. To so, kot rečeno, v Izoli pravzaprav že dosegli.

Življenje in delo v tej delavnici teče po dobro zasnovani poti, po jasno in smotrno začrtanem programu, pod skrbnim vodstvom ljudi, ki z veseljem in s prizadevnostjo opravljajo na vselej z velikimi uspehi okronano dejavnost.

Tako so tudi izolski varovanci sodelovali s svojimi izdelki na skupni razstavi ob svetovnem dnevu invalidov. Ob tej priložnosti so si privoščili tudi ogled znamenitosti Kopra. Hodili so po njegovih ozkih ulicah in se ustavljali na majhnih trgih in pred izložbenimi okni trgovin v središču mesta.

Prav tako so se polni lepih vtisov vrnili z enotedenskega letovanja v Dobrni, kjer so letovali skupno z varovanci iz koprske delavnice. Letovanje je pomenilo za prenekaterega varovanca okno v svet brez spremstva staršev. Kljub pomislekom nekaterih je letovanje potekalo brez kakega spodrsljaja. Vselej, kadar pogovor nanese na to letovanje, so vsi varovanci enotnega mnenja: »Drugo leto bomo letovanje podaljšali!« Stroške tega letovanja sta v celoti krila OSSS in Obalno društvo za pomoč duševno prizadetim osebam.

Prijateljske vezi, ki so jih skovali z varovanci iz DPP iz Kopra, so poglabljali na pikniku, ki so ga organizirali varovanci v Izoli. Na tem srečanju so zavrteli tudi kaseto — darilo radia Koper, na kateri so posneti tudi oni sami. To kaseto večkrat poslušajo, medtem ko njihove že dokaj spretne roke oz. prsti sestavljajo kemične svinčnike za Mehanotehniko. Letos so sestavili že preko dvesto trideset tisoč kemičnih svinčnikov in sedemdeset tisoč flomastrov.

Poleg dela se vključujejo tudi v interesne dejavnosti, ki imajo rekreativni značaj. Urejajo namreč vrt z gredicami, ki je last delavnice. Izdelujejo tudi preproste izdelke iz lesa, vrvi, kartona in jute.

Skrbi za zdravje varovancev posvečajo v delavnici kar največ pozornosti. Tako si prizadevajo, da si pridobijo vsi varovanci status invalida. V dogovoru z zdravstvenim domom so dosegli, da bodo vsi varovanci deležni sistematskega pregleda in zdravljenja zobovja.

Stiki s starši so stalni in pristni. Skupno rešujejo vse probleme; pripravljenost staršev za sodelovanje je zares velika.

Enkrat mesečno priredijo v delavnici čajanko s plesom, kjer se varovanci zavrtijo ob zvokih kaset, ki jih prinesejo od doma. Tako se sprostijo in neovirano kramljajo ter se veselijo — saj to je njihova zabava.

Pred novoletnimi prazniki si nameravajo skupinsko ogledati kakšen dober film v kino dvorani v Izoli. Februarja pa nameravajo oditi na sneg. To bo izlet, ki jih bo popeljal v naravo, kjer bodo deležni bele opojnosti tudi tisti, ki še niso občutili, kako veselo se je kepati in kako prijetno se je sankati.

Družbenopolitični, strokovni delavci in tudi občani so delavnico že večkrat obiskali. O družbeni skrbi za duševno prizadete v izolski občini so v sredstvih javnega obveščanja letos precej pisali in pripovedovali. Delavnico in njeno dejavnost so prikazali na ljubljanski in koprski televiziji in še v oddaji radio Koper, ki je namenjena mladini.

DPP imajo za varovance nedvomno velik pomen. Po dolgih letih brezciljnega preživljanja doma so se končno le izenačili z zdravimi vrstniki domačega okolja in sicer v tem, da tudi oni hodijo v službo, da imajo svoje sodelavce, prijatelje, da tudi oni ob koncu meseca prinesejo domov svojo plačo.

Seveda bo pa potrebno še veliko kreativne-

ga dela, izmenjave izkušenj z drugimi DPP v Sloveniji, da bo tovrstna dejavnost nudila varovancem poleg proizvodnega dela tudi dovolj spodbude in osnove za vsestransko oblikovanje osebnosti in za oblikovanje in ohranjanje lastne integritete.

Štefanija Cvitan

PRAZNOVANJE NOVEGA LETA V VZ PLANINA

Eden največjih praznikov v letu je za gojence VZ Planina praznovanje novega leta. Ves december traja nestrpno pričakovanje, kdaj bo prišel dedek Mraz in kakšna darila bo prinesel s sabo.

Tudi letos je bil mesec december poln zanimivosti, veselje pa je bilo še večje zaradi obilnega snega, kar je omogočilo smučanje na številnih hribih v okolici Planine.

Veliko doživetje je bil za gojence ogled sovjetskega državnega cirkusa v prvi polovici decembra. Kmalu nato je bil organiziran obisk vojašnice v Postojni, kjer so si otroci ogledali razstavljeno orožje. Nekaj pred novim letom pa so si v planinskem kulturnem domu ogledali lutkovno predstavo, kateri so z zanimanjem prisluhnili tudi starejši.

Dedek Mraz je gojence obiskal 29. decembra. Vse skupine so bile lepo okrašene; večino okraskov so gojenci naredili sami. Ponekod so se lahko pohvalili s kakšno izvirno zamislijo — pravljičnim gradom, domiselnimi ikebanami, snegom iz umetne snovi. Vsepovsod so dedka Mraza s spremstvom pričakali s pesmijo, pogovarjali so se z njim in mu marsikaj lepega tudi obljubili. Darila so bila bogata — poleg vrečke sladkarij je vsak gojenec dobil kakšno stvar zase — nekateri igrače, drugi albume, družabne igre, kakšno oblačilo. Še posebej so se razveselili skupinskih daril — letos so bili najbolj veseli sestavljank. Tako je večina otrok zadovoljno odšla praznovat novoletne praznike med domače.

Ob tem bi še omenila, da je bila tudi tema decembrske domske skupnosti novoletno praznovanje. Marsikateri izmed otrok je povedal, da pri njih doma ne okrasijo novoletne jelke in ne dobijo daril, nekateri izmed njih preživijo ta praznik celo sami. Skoraj vsi pa so povedali, da si najbolj želijo prijetnega praznovanja v domačem krogu. Ker gojenci izhajajo iz težavnih družinskih razmer, smo še posebej omenili nevarnost opijanja v praznični dneh in otroke spodbudili, da bodo o tem še več razmišljali.

Jasna Šebjanič-Pupis

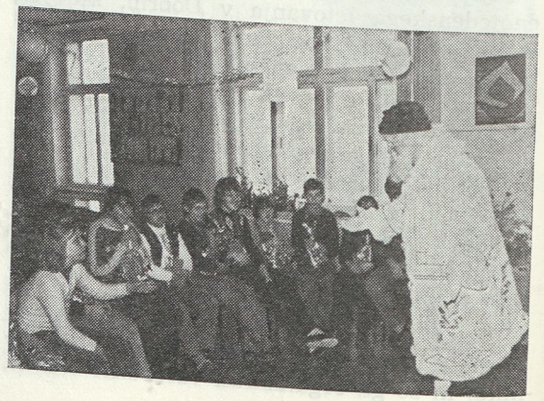

NAŠIH 10 LET

10 let je minilo od ustanovitve samostojne posebne osnovne šole v Žalcu. Ta jubilej je vreden pozornosti, saj je posebno šolstvo v Sloveniji pa tudi v naši občini kljub različnim težavam doseglo velik napredek. Veliko zaslug za razvoj naše šole imajo prav gotovo pedagoški in strokovni delavci, ki imajo naše otroke radi takšne, kakršni so. Nikakor pa ne smemo prezreti razumevanje širše družbene skupnosti občine Žalec, saj smo 10-letnico obstoja šole dočakali v povsem novem okolju — novi sodobni šoli.

Napori pri graditvi naše domovine po osvoboditvi so bili tesno povezani z oblikovanjem novega vzgojno-izobraževalnega sistema v katerem postane tudi posebno šolstvo njegov sestavni del.

Po ustanovitvi leta 1946 posebne osnovne šole v Celju (danes zavod Ivanke Uranjekove Celje) so posamezni učljivi duševno prizadeti učenci iz žalske občine obiskovali to šolo v Celju. Osnovne šole so že dolgo ugotavljale, da nekateri šoloobvezni otroci nikakor ne zmorejo predpisanega učnega programa v osnovni šoli in da je nujno tem našim otrokom nuditi ustrezno, njim primerno vzgojo in izobraževanje.

Porast učencev za šolanje v posebni osnovni šoli na žalskem območju je privedlo v šolskem letu 1964/65 do prvih treh samostojnih oddelkov v Žalcu, ki so se v naslednjih šolskih letih še povečali. Ti oddelki so pričeli delati v skromnih razmerah. Brez ustreznega kadra in lastnih prostorov je bilo treba dokazati družbi, da je potrebno usposabljanje prizadete mladine.

Spremeniti se je moral tudi odnos okolja do šole in njene dejavnosti. Poleg rasti števila otrok, ki so prihajali na šolo, se je večalo tudi število strokovno usposobljenih delavcev. Z izrednim študijem so si učitelji pridobili potrebno specialno pedagoško izobrazbo.

Dne 1. septembra 1971 pa je bila ustanovljena v Žalcu samostojna posebna osnovna šola. Šola je imela tedaj 14 oddelkov, zaposlenih pa je bilo 16 delavcev — učiteljev. Vzgojno-izobraževalno delo se je v izboljšanih delovnih pogojih ugodneje razvijalo, vendar je bilo za sodobno specialno pedagoško dejavnost še vedno mnogo pomanjkljivosti.

Uspešno delo posebne osnovne šole je zaviralo še več drugih dejavnikov kot npr.: veliko število učencev vozačev, slabo socialno stanje mnogih učencev, dislociranost razredov na OŠ v Gotovljah, pomanjkanje ustreznih delavnic, slabša opremljenost z učili itd.

Vedno bolj je stopalo v ospredje vprašanje boljših, primernejših šolskih prostorov. Prav zaradi tega so se odločili družbenopolitični dejavniki in delovni ljudje občine Žalec, ki so s pozornostjo spremljali dejavnost posebne osnovne šole, da bodo zgradili za potrebe uspešnejšega vzgajanja, izobraževanja in usposabljanja otrok motenih v telesnem in duševnem razvoju šolsko zgradbo, ki bo ustrezala zahtevam našega časa.

Dne 24. maja 1977 je bil vzidan temeljni kamen za nov osnovnošolski center v Žalcu, pri katerem je bil velik del prostorov namenjen učencem posebne osnovne šole.

V tem letu beležimo še en nadvse pomemben dogodek — posebna osnovna šola se preimenuje v osnovno šolo s prilagojenim programom in poimenuje po padli revolucionarki Ljubi Mikuš.

Največji praznik za osnovno šolo Ljuba Mikuš pa je bil 16. september 1978, ko smo slovesno odprli nov osnovnošolski center v Žalcu.

V ta, doslej največji referendumski objekt v občini Žalec je bilo vloženo tudi največ sredstev. Hvaležni smo vsem, ki so poskrbeli za lepši jutrišnji dan otrok, ki so potrebni posebne pomoči naše družbe.

S preselitvijo v novozgrajen osnovnošolski center v Žalcu, kjer imata svoje prostore osnovna šola Peter Šprajc-Jur in osnovna šola s prilagojenim programom Ljuba Mikuš, smo pridobili vse možnosti za razvoj nove organizacije življenja in dela v celodnevni osnovni šoli.

Na uvedbo celodnevne osnovne šole smo se delavci OŠ Ljuba Mikuž dalj časa sistema-

tično pripravljali. Izdelan je bil program, ki so ga poleg delavcev šole sprejeli tudi starši in Občinska izobraževalna skupnost Žalec.

Tako smo v decembru 1979, ko smo prejeli vsa ustrezna soglasja prešli na celodnevno organizacijo življenja in dela osnovne šole z vsemi oddelki. COŠ nam prinaša specifične spremembe tako v vsebini šolskega dela in življenja, interni šolski organizaciji, učnih in vzgojnih metodah, ambulantnih oblikah usposabljanja, učni opremi in pripomočkih ter pri organizaciji povezovanja z okoljem. Pri interni organizaciji COŠ izhajamo iz temeljnih načel, pogojev dela šole in psihofizičnih sposobnosti učencev. Vsem učencem so dani enaki pogoji za učenje, interesne dejavnosti ter zdravo in prijetno preživljanje prostega časa.

Lahko trdimo, da se je osnovna šola Ljuba Mikuš na področju občine Žalec afirmirala. Prvotno nezaupanje staršev in dokaj čudni pogledi nekaterih laikov so sedaj že preteklost.

Učenci se enakovredno uveljavljajo in uspešno konkurirajo vrstnikom po drugih šolah predvsem na področju tehničnega ustvarjanja in likovnem izražanju, sposobnosti za delo, veseljem do dela, na športnem/ in kulturnem področju.

Z uvajanjem srednjega usmerjenega izobraževanja pa so se odprle možnosti nadaljnjega usposabljanja in izobraževanja po prilagojenih skrajšanih programih tudi za naše učence.

S tovrstno šolo usposabljamo človeka, ki ne bo zapostavljen in se bo lahko vključil s pomočjo posebne skrbi, vzgoje in izobraževanja ter ob posebnem poklicnem usposabljanju v naš sistem, v našo samoupravno socialistično skupnost kot enakovreden član z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki naj jih ima samoupravljalec — tvorec današnjega in jutrišnjega dne.

Ko praznujemo letos 10-letnico svojega delovanja menimo, da smemo tudi reči — 10 let naših uspehov pri odgovornem delu, ki nam ga je družba zaupala.

To je lepa priložnost, da se zahvalimo vsem tistim, ki so kakorkoli omogočili, da smo pri tem delu uspešni.

Martina Bevc

NAŠA «POLDELAVNICA«

Strinjali smo se, da delavnico potrebujemo. Strinjali smo se, da jo potrebujemo čimprej. Hitro smo izbrali potrebna sredstva za adaptacijo primernih prostorov in poskrbeli za vso potrebno dokumentacijo. Pa se je s predvidenimi prostori nekaj zataknilo in vsa naša triletna prizadevanja so bila zaman. Potem se je nekaj članov odbora odločilo: »Pa poskusimo začeti s polovičnim delovnim časom v popoldanskih urah. Denar, ki ga imamo, samo izgublja na vrednosti. Delo ni problem. Kadre in prostore za začetek tudi imamo ... Za mnenje o takem predlogu smo povprašali še starše prizadetih mladostnikov. Takoj so ga enoglasno sprejeli in v nekaj dneh smo pričeli z delom. Naš uradni ustanovitelj je postalo socialno skrbstvo.

Po treh mesecih delovanja naše delavnice smo poklicali starše na pogovor, kako so zadovoljni z njo. Skoraj enoglasno so nam zatrdili, da se veselijo s svojimi otroki, ki komaj čakajo, da odhitijo na delo. Zaslužek otrok se jim ne zdi pomemben v primerjavi s sprostitvijo vseh družinskih članov, ko odhajajo ti fantje in dekleta veselo na delo. (Povprečen zaslužek mladostnikov je od 800 do 1200 din mesečno).

Delo v delavnici poteka od 13. do 17. ure s polurnim odmorom; vmes je še nekaj krajših odmorov po trenutnem razpoloženju.

Podjetje LIV, ki že ves čas samo skrbi za naše delo, si iz meseca v mesec bolj prizadeva, da bi našlo za našo delavnico čimveč primernega dela. Delavnice so nova oblika družbene skrbi za prizadete mladostnike in mi vsi se šele učimo dela v njih. Pri nas smo veseli, ker se z delavci iz podjetja LIV vsak dan bolje in laže sporazumevamo. Za vse te ljudi je naša delavnica dodatna obremenitev, za katero ne prejemajo nobenega materialnega priznanja. Razumejo nas in zadostuje jim, da čutijo, kako zelo nam je potrebna njihova pomoč. Saj ni preprosto iz tekoče industrijske proizvodnje odbirati dan za dnem enostavna, maloserijska dela, ki jih zmorejo delavci v naši delavnici.

Ni nam žal, da smo pričeli z delom v naši »poldelavnici« pod posebnimi pogoji, kot jo v šoli imenujemo. Sedaj smo tu. Delamo in vse več ljudi se zanima za nas in naše delo in vse več ljudi se trudi, da bi postali čimprej »cela delavnica« z rednim delovnim časom.

Tatjana Koritnik

ČRNI MURNI

Tudi na šoli s prilagojenim programom na Zavodu za usposabljanje Janez Levec so ustanovili šolsko športno društvo. Ustanovil ga je pionirski odred in se ŠŠD po njem tudi imenuje: ŠŠD ČRNI MURNI. Že meseca maja, ob ustanovitvi so sprejeli delovni program, dogovorili so se, katere aktivnosti naj bi gojili prihodnje šolsko leto.

Prva akcija je bila tekmovanje za športno značko II. stopnje. 34 učencev je osvojilo srebrno športno značko.

Med najbolj aktivnimi sekcijami je nogometna, saj ima tudi največ privržencev. Vadijo enkrat tedensko po dve uri, prirejajo prijateljska srečanja in se pripravljajo na spomladanska tekmovanja.

Deklice hodijo k rokometu in gimnastiki. Vadijo rade, posebno zanimanje so pokazale učenke nižjih razredov za gimnastiko. Rokometašice intenzivno vadijo, na tekmovanjih spomladi želijo doseči čim vidnejše rezultate.

Napravljeni so že prvi koraki k odpravljanju plavalne nepismenosti. Doslej se plavalnih šol v naravi niso udeleževali in mnogi absolventi šole so odšli v življenje kot neplavalci. V naslednjem šolskem letu bodo organizirali šolo plavanja v Savudriji za učence petih razredov. Za učence višjih razredov pa je sedaj v teku plavalni tečaj v zimskem bazenu na Ježici. Že po nekaj poizkusih so dobili prve nove plavalce.

Za zimo pripravljajo šolo v naravi za šeste razrede. Poleg učenja alpskega smučanja na Zatrniku nameravajo vključiti tudi smučarski tek. S tem se bodo ukvarjali že prej; nekaj ur telesne vzgoje bodo porabili za učenje prvih korakov v okolici šole, za kar imajo idealne možnosti in tudi nekaj opreme.

Med šolskim letom prirejajo razna šolska tekmovanja v atletiki in športnih igrah. Zelo

radi se udeležijo občinskih tekmovanj na področjih, kjer lahko sodelujejo. S posebno zavzetostjo se pripravljajo za tekmovanja šol s prilagojenim programom v atletiki, športnih igrah in plavanju, ki bodo spomladi v Trbovljah, na Jesenicah in v Mariboru. Na teh tekmovanjih branijo naslove republiških prvakov šol s prilagojenim programom v atletiki ekipno in v malem nogometu.

Zadnja akcija, ki je v teku, je uvajanje šolske športne značke III. stopnje. Za začetek bodo na vrsti učenci petih razredov, v naslednjih letih pa nameravajo to dejavnost razširiti še na ostale razrede.

Izvršni odbor, ki ga vodi predsednik Marko Sajovic, je zelo aktiven. Poleg športne dejavnosti skrbijo za športne objekte. S prostovoljnim delom so že zgradili zaletišče za skok v dalj.

Želja je še veliko. Radi bi ustanovili še planinsko sekcijo, namizni tenis, borilne športe in še kaj, gre pa za vprašanje prostega časa učencev, saj so večina vsi vozači iz bližnje ali daljne okolice šole.

Janez Šteh

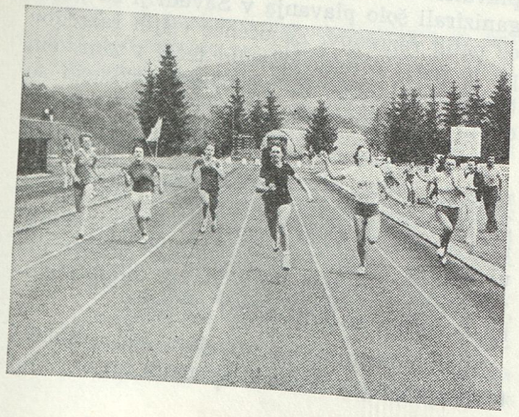

POVABILI SMO JIH, PA SO PRIŠLI . .

Do 16. ure manjka še 15 minut. Vsa nestrpna se v spremstvu dveh kolegic bližam vratom šole s prilagojenim programom v Litiji. Kar nekoliko v zadregi smo. Po dolgem odlašanju, po večletnih dobrih namenih smo za danes vendarle prvič povabili v šolo naše absolvente. Ali bo sploh kdo prišel? Kako se bomo pogledali, saj se z nekaterimi že 10 let nismo videli? Polno pomislekov, polno vprašanj. Tedaj pred vrati že zagledam nekaj čakajočih. Bomo imeli tukaj sestanek? »Dober dan tovarišice!« »Zdravo!« Začetna zadrega hitro mine, čedalje več nas je in skupaj odidemo v razred. Naši letošnji osmošolci so učilnico pripravili za skromno čajanko s sokom in keksi. Kmalu nas je okrog 30 in pogovor steče o vsem mogočem. Pripovedujejo drug drugemu, pripovedujejo tovarišicam, sprašujejo in se smejejo, se hvalijo in le malokdo o čem potoži. Pa res tožbe niso potrebne . . .!? Ti, ki so tu, imajo lepo urejeno življenje, čeprav mnogokrat mislimo drugače. Skoraj vsi ti mladi ljudje so opravičili naše upanje in postali odrasle osebe, ki delajo in skrbe zase, nekateri tudi za svoje najbližje.

»Pleskarja sva ali soboslikarja,« pravita Branko in Tomo. »Nisva nezadovoljna s plačo, saj še enkrat toliko zasluživa na »fuš«, popoldne. Rada imava to delo, in če se enemu zatrese roka, poprime drugi.«

»Že šest let sem se vozila v Ljubljano v tovarno. Vstajala sem ob 4. uri, domov sem se vračala ob 16. uri. Še huje je to, da sem svojo hčerkico lahko videla le nekaj ur dnevno. Ves dan je zanjo skrbela moja mama. Sedaj bo bolje. Čeprav bo malo manjša plača, bo prijetno delati v Litiji. Končno mi je le uspelo dobiti delo doma.«

»Učil sem se, pa mi šola ni šla,« pravi Doran. Že tu, v naši šoli mu je šlo vse na veselo in pel je pesem: »Jaz sem pa en Franc Košir . . .« Sedaj smo se temu skupaj smejali, čeprav smo bile takrat tovarišice nanj jezne, ker mu je bilo treba vedno prigovarjati, da je obiskoval govorne vaje.

Tu sta viličar in orodjar, tu so fantje, ki imajo izpit za vožnjo motornih koles, in tudi nekaj z izpitom za vožnjo osebnega avtomobila. Ponosni so na svoj uspeh. Mnogi že imajo polkvalifikacije v lesni ali kovinski stroki, veliko je zaposlenih v naši predilnici. »Kadar smo žejni, pa se oglasimo pri naši ‚natakarici' Vlasti, ki nam prav spretno postreže,« pohvali Emil svojo sošolko, ki je uspešno končala gostinsko šolo v Ljubljani. Tale Emil je kar preveč zgovoren in ne more pozabiti, da je bila tovarišica v 8. razredu zelo tečna, najraje bi bila videla, da bi se kar naprej učili, on pa je mnogo raje brcal žogo na šolskem dvorišču; to pa mu je prišlo v navado. Pravi, da zdaj vsak dan bere časopis, takrat v šoli pa ga ni maral.

Vojko je tako kot mnogi menjal službo, ko je prišel od vojakov. Kaže, da bo po večernem izobraževanju postal električar v svojem podjetju. »Vesel sem, da ste me takrat pregovorili in sem končal 8. razred,« pravi. »Z mojim bratrancem pa ni nič. Že mnogokrat je poskusil, vedno v drugem podjetju, a vedno brez uspeha. Zaspal je, delal plave, se stepel . . . Živi kar tako, od rok do ust.«

No, iz pogovorov in podatkov, ki smo jih uspeli dobiti, vemo, da je od vseh naših absolventov (10 let že imamo 8. r.) k sreči le malo takih, ki niso uspeli osvojiti delovnih navad in osnov za človeka vredno življenje. Za generacijo iz leta 1980/81 pa moram reči, da v večini precenjuje svoje sposobnosti. Tri dekleta prav izbirčno odklanjajo ponudene zaposlitve, eden od fantov hoče biti kuhar in obiskuje gostinsko šolo, drug je že preizkusil uk avtoličarja in avtomehanika, pa ni nikjer zdržal, le nekaj jih redno dela. Z veseljem in uspešno se je v kuhinji zaposlila naša učenka Ani, ki je bila tudi v šoli zelo spretna pri gospodinjskem pouku. Andrej še enkrat obiskuje 8. r. redne OŠ.

»Tri mesece je star moj sinek,« se pohvali Magda. »Zdrav je in krepak, le ponoči mi ne da miru.« Zelo nemirno dekletce je z odgovornostjo prevzelo skrbi in dolžnosti matere.

Nekaj naših deklet je poročenih, fantje pa se otepajo zakonskega stanu. Stane, ki je sam na kmetiji ob bolni in oslabeli materi, pravi, da nobena mlada več noče na kmete. Sam je, propadajo mu poslopja in zemlja je neobdelana. Njegov kruh se peče v Presadu Gabrovka. Tudi Bogdanu, ki je podedoval nekaj zemlje, režejo kruh v tovarni. Mora biti tako?

Govorimo in se smejemo. Čas teče in mimo nas gre zadnjih deset let. Učilnica je ovita v cigaretni dim, saj kadijo vsi, le 4 tovarišice, ki smo navzoče, že nekaj let ne vdihavamo nikotina. Eden od naših nekdanjih učencev celo vpraša, če premalo zaslužimo, da bi si kupile cigarete.

Ura je že skoraj osem, ko se poslovimo. Dogovorimo se, da se bomo spomladi zopet srečali in skupaj organizirali piknik v naravi. Marjan pa nas povabi, da naj se čimprej oglasimo pri njih, v kmečki gostilni, kjer nas bodo postregli z odličnimi ajdovimi žganci.

Na svidenje torej! Kako smo uresničili cilje našega srečanja? Cilje? Saj nismo imeli posebnih ciljev! Ali ni včasih tudi prijetno preživeti popoldne, ko se srečamo in poslušamo drug drugega?

-až-

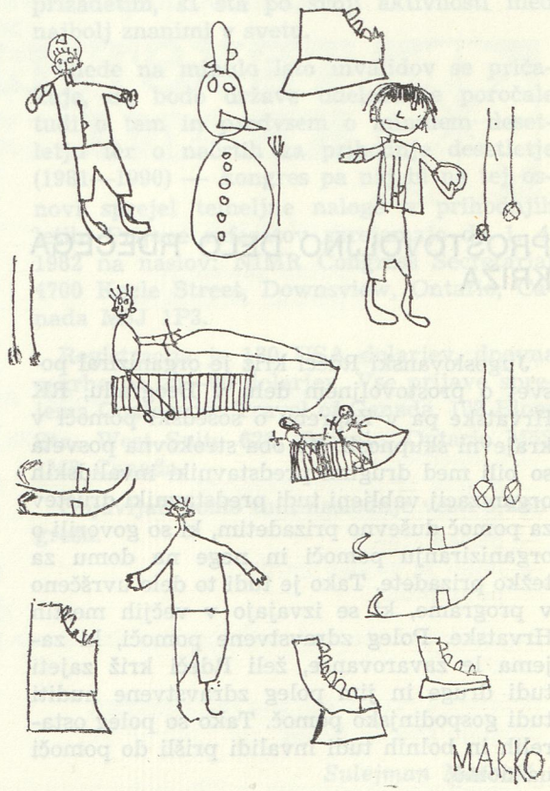

POSVETOVANJE O PRAVNI ZAŠČITI

Zveza društev defektologov Jugoslavije je v okviru mednarodnega leta invalidov 11. decembra v Bogradu organizirala posvetovanje s temo Zakonsko in samoupravno urejanje in uresničevanje ustavnih pravic prizadetih oseb do rehabilitacije. Posveta se je udeležilo preko 100 strokovnjakov, ki so govorili predvsem o področju vzgoje in izobraževanja. Celovit sistem usposabljanja v Sloveniji je prikazal prof. M. Budič. Sprejeti zaključki posveta bodo posredovani ustreznim strukturam.

SESTANEK ZAŠČITNIH DELAVNIC

Poslovna skupnost zaščitnih delavnic (invalidskih delavnic) Hrvatske je 14. in 15. decembra v Opatiji organizirala posvet Poklicno usmerjanje in motiviranje; sodelovalo je preko sto strokovnjakov različnih profilov. Znano je, da take poslovne skupnosti delujejo že v vseh republikah razen v Črni gori in so se zaradi reševanja podobnih problemov nedavno združile na zvezni ravni. Prvič so na sestanku teh organizacij govorili tudi o prizadetih otrocih. V zaključkih je podano več predlogov, kako pospešiti zaposlovanje invalidov v Hrvatski; med čakajočimi na delo je namreč tudi 806 usposobljenih prizadetih mladostnikov.

PROSTOVOLJNO DELO RDEČEGA KRIŽA

Jugoslovanski Rdeči križ je organiziral posvet o prostovoljnem delu v Beogradu, RK Hrvatske pa v Zagrebu o sosedski pomoči v krajevni skupnosti. Na oba strokovna posveta so bili med drugimi predstavniki invalidskih organizacij vabljeni tudi predstavniki društev za pomoč duševno prizadetim, ki so govorili o organiziranju pomoči in nege na domu za težko prizadete. Tako je tudi to delo uvrščeno v programe, ki se izvajajo v večjih mestih Hrvatske. Poleg zdravstvene pomoči, ki zajema le zavarovance, želi Rdeči križ zajeti tudi druge in jim poleg zdravstvene nuditi tudi gospodinjsko pomoč. Tako so poleg ostarelih in bolnih tudi invalidi prišli do pomoči na domu.

SIMPOZIJ V SKOPJU

Pod pokroviteljstvom republiške konference SZDL Makedonije so Zveza društev za pomoč prizadetim in druge invalidske organizacije organizirale prikaz številnih problemov duševno prizadetih, slepih, gluhih, delovnih invalidov, alkoholikov in drugih. Simpozij je potekal 7. in 8. avgusta v zgradbi invalidskih organizacij Makedonije.

VIII. SVETOVNI KONGRES

Mednarodna liga društev za pomoč duševno prizadetim ob sodelovanju z Združenjem za pomoč duševno prizadetim Kenije organizira svoj VIII. svetovni kongres v Nairobiju. Odvijal se bo v času od 21. do 27. novembra 1982, osnovna tema pa je »Partnerstvo« — torej najtesnejše sodelovanje prizadetih, staršev, strokovnjakov, društev in drugih v enakopravnem prizadevanju za lepšo prihodnost duševno prizadetih.

Program kongresa je razdeljen po dnevih in obsega:

1. dan — družba in prizadeta oseba;

2. dan — družba in družina s prizadeto osebo;

3. dan — družina med seboj;

4. dan — prizadeti in širša družbena skupnost;

5. dan — prostovoljna združenja in Mednarodna liga.

Organizatorji pričakujejo do sedaj največji odziv staršev, strokovnjakov in prijateljev. Seveda je posebno pomemben kongres za Afriko, saj je potrebno poiskati čim uspešnejši sistem za razvoj družbene skrbi za prizadete v razvijajočem se svetu — predvsem ob večji ekonomski pomoči razvitega Severa. Ob kongresu je bogata tudi ponudba turističnih agencij za izlete po Keniji in Nairobiju, ki predstavljata najrazvitejši in tudi po naravnih znamenitostih najbolj znan del celine.

Registracija za kongres stane 200 USA dolarjev, za spremljevalca pa 150 dolarjev. Organizirano bo simultano prevajanje v angleščino, francoščino, nemščino in španščino. V času kongresa je temperatura v Nairobiju okoli 25 °C, na razpolago so ugodne letalske zveze.

Naslov za prijavo referatov ali udeležbe je: KENYA SOCIETY FOR THE MENTALLY HANDICAPPED, P. o. box 42365 Nairobi — Kenya.

PRED VELIKIM KONGRESOM IASSMD

Mednarodno združenje za znanstveno raziskovanje duševne prizadetosti (IASSMD) s sedežem v Hullu, Velika Britanija, pripravlja svoj šesti kongres v Torontu, Kanada, od 22. do 26. avgusta 1982. Po dosedanjih informacijah bo to največje srečanje strokovnjakov vsega sveta, ki bodo poročali o rezultatih svojih raziskav. Posebno zanimivo bo slišati strokovnjake ZDA, ki so že pred petimi leti obljubili revolucionarne uspehe na področju preprečevanja prizadetosti. To je potrdil tudi takratni predsednik ZDA, ki je izjavil, da bi se lahko z dosledno uporabo vsega, kar že danes o tem vemo, zmanjšati število primerov na polovico.

Osnovna tema je globalna prihodnost duševne prizadetosti. Pri organizaciji sodelujeta tudi Kanadski inštitut za mentalno retardacijo in Kanadsko združenje za pomoč duševno prizadetim, ki sta po svoji aktivnosti med najbolj znanimi v svetu.

Glede na minulo leto invalidov se pričakuje, da bodo države udeleženke poročale tudi o tem in predvsem o minulem desetletju ter o načrtih za prihodnje desetletje (1981—1990) — kongres pa naj bi na tej osnovi sprejel temeljne naloge v prihodnjih letih. Prijave referatov sprejemajo do 1. 4. 1982 na naslov: NIMR Congress Secretariat 4700 Keele Street, Downsview, Ontario, Canada M3J 1P3.

Registracija je 130 USA dolarjev, dnevna oskrba pa 25—60 dolarjev. Vse prijave sprejema Conference Travel of Canada, 102 Bloor Str., West Suite 620, Toronto, Ontario M5S 1M8 Canada.

Objavljali bomo tudi naslednje vesti o kongresu.

Sulejman Mašovič

TEKSTILNA INDUSTRIJA

TEKSTILINDUS KRANJ

n. sol. in sub. o.

poštni predal 75
telefon: H. C. 22-481

PROIZVAJAMO:

Tiskane, enobarvne in dezimirane tkanine, sodobno oplemenitene
in primerne za:
— ženske in moške komplete
— ženske obleke in bluze
— moške srajce
— letno in zimsko perilo
— posteljnino

Bogata izbira tkanin in celotnega proizvodnega programa po ugodnih cenah.

INFORMATIVNI PRODAJNI CENTER
v hotelu Creina Kranj

POSLOVALNICE:

— Lip Bled na REČICI — BLED
telefon (064) 77 161, 77 162

— Lip Bled v MURSKI SOBOTI, Cvetkova 19
telefon (069) 22 941, 22 942

— Lip Bled na zagrebškem velesejmu
Bulevar Borisa Kidriča 2
telefon (041) 523 066

lip bled
lesna industrija
64260 bled
ljubljanska c.32
telefon: 064 — 77 661
telegram: lip bled
telex: 34 525 yu lipex

PROIZVODNI PROGRAM:

- NOTRANJA VRATA
- VHODNA VRATA
- GARAŽNA VRATA
- OBLOGE
- ISO-SPAN
- POHIŠTVO

Sava Kranj

industrija gumijevih, usnjenih in kemičnih izdelkov

ŠEST DESETLETIJ SAVE KRANJ

Visoka obletnica zgovorno priča, da spada delovna organizacija SAVA Kranj med pionirje gumarstva v Jugoslaviji. Skupni asortiman SOZD SAVE zajema blizu 10.000 različnih gumijevih, usnjenih in kemičnih izdelkov. Poleg pnevmatike za avtomobile, katera predstavlja največji del proizvodnje, SAVA Kranj izdeluje široko paleto gumeno tehničnih izdelkov kot nepogrešljive elemente v mnogih gospodarskih panogah. Sem spadajo predvsem:

— transportni trakovi,
— klinasti jermeni,
— gumene cevi,
— gumeni profili,
— gumene obloge valjev, posod in koles,
— vulkollan-tesnila, obloge valjev in koles,
— semeringi.

Poleg dejstva, da je SAVA Kranj tesno povezana z razvojem večine gospodarskih in negospodarskih dejavnosti, je v končnih izdelkih navzoča visoka kvaliteta kot viden element zaupanja potrošnikov proizvodov SAVE Kranj.

coreal

61000 Ljubljana, Cankarjeva 11

— trgovina
— kooperacija
— *kmetijska mehanizacija*
— posredništvo

61000 LJUBLJANA
Cankarjeva 11

telefon: (061) 210 174, 217 174
telegram: coreal Ljubljana
žiro račun: 50101-601-16530

Skladišče v Žerovnici pri Cerknici
(via Unec—Cerknica—Grahovo)

VSE BLAGO V ENI HIŠI

— ZA DRUŽINO IN DOM
— ZA GOSPODINJSTVO
— ZA ŠPORT IN REKREACIJO

TRGOVSKO PODJETJE
nama
LJUBLJANA
1946—1980 35 LET

nudi potrošnikom
v svojih veleblagovnicah v

- **LJUBLJANI** — Veleblagovnica pri pošti
  Bagovnica s stanovanjsko opremo
  Blagovnica z živili
  Blagovnica pri Ruskem carju
- **KOČEVJU**
- **ŠKOFJI LOKI IN CERKNEM**
- **VELENJU**
- **SLOVENJ GRADCU**
- **RAVNAH NA KOROŠKEM**
- **ŽALCU**
- **PRODAJNEM CENTRU LEVEC**

— največjo izbiro blaga
— sodobno nakupovanje
— cene, ki so izdelkom primerne
— dostavo blaga na dom
in
— nakupe na potrošniški kredit.

NAŠ ZBORNIK

1982, leto 15, št. 2

Glavna tema: glasbena, likovna, tehnična in druge vzgoje ...

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 15 — ŠT. 2 — APRIL 1982

VSEBINA

Vzgoje imajo v usposabljanju pomembno mesto — *Ante Kotar* 1

POTA MOŽNOSTI

Razmišljamo o likovni vzgoji — *Marjan Kukec* 3
Kaj pričakujemo od glasbene vzgoje — *Sonja Vizjak* 6
Glasbena vzgoja na OŠ Levstikov trg — *Palmira Klobas* 8
Pomen in naloge telesne vzgoje — *Božidara Kremžar* 10
Pomen telesne vzgoje pri laže duševno prizadetih otrocih — *Milan Guzelj* 11
Vloga tehnične vzgoje — *Bogdan Rojko* . . 13
Navajanje na praktična znanja v domovih — *Jožica Heric, Tanja Plemenitaš, Alojz Zemljič* 14
Pouk gospodinjstva v naši šoli — *Majda Predan* 17
Filmska vzgoja — *Borko Radešček* 18
Prometna vzgoja — *Milena Opaškar* . . . 20
Šolski radio — *Vilena Vukmirovič* 21
Oblike socializacije gojencev zavoda v Črni — *delovna skupina* 22

STARŠI PIŠEJO

Bilo nam je lepo — *Albertina Šaruga* . . . 26

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

Barvanje in tiskanje — *Anton Kotar, Tonči Koželj, Lili Hribar* 27

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

Tantadruj — *Ciril Kosmač* 31

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

STROKOVNJAKI SVETUJEJO

Razvojno moteni potrebujejo raznovrstno in diferencirano pomoč — *Marija Lipužič* . . 36
Preprečevanje motenj v razvoju otrok z aktivnim zdravstvenim varstvom — *Stanka Kranjc-Simoneti* 39

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

CONTENTS

The main theme of the present issue deals with educational programs in schools and institutions for mentally handicapped as music therapy, drawing, physical training, various skills at home etc.

The parents describe mainly their experiences while summer holidays or seminars, which are many times a profound school for life.

We continue with instructions for practical work with a handicapped child at home — this time about painting and "printing" with fingers.

Our experts, dr. Lipužič and dr. Kranjc-Simoneti are presenting various models of supporting handicapped and about preventive activity in medical sphere.

In our permanent rubric you will find also articles on the work of our associations for mentally handicapped and institutions for habilitation.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Antonija Habjan, dr. Anton Kotar, Antonija Koželj, Martin Mencej, Marija Mrčela, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Jan Ulaga

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Za člane je letna naročnina vračunana v članarino

Za nečlane je letna naročnina . . . . 100,00 din
Za ustanove in delovne organizacije . . 150,00 din
Za dijake in študente . . . . . 60,00 din
Posamezna številka stane . . . . . 25,00 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je glasilo oproščeno temeljnega davka od prometa proizvodov

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

VZGOJE IMAJO V USPOSABLJANJU POMEMBNO MESTO

Vse vzgojnoizobraževalne ustanove delajo po predmetnikih in učnih načrtih, ki jih je sprejel Strokovni svet SRS in potrdil Komite za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo SRS. Ti dokumenti so za vsako ustanovo in vsakega učitelja zakon, ki se ne more samovoljno spreminjati. Šole, ki usposabljajo laže umsko prizadete otroke, delajo po prilagojenem predmetniku in učnem načrtu, ki se razlikuje od predmetnika in učnega načrta za osnovne šole v predmetih in vsebini predmetov. Predmete, iz katerih je sestavljen predmetnik in ki so vsebinsko razčlenjeni v učnem načrtu, delimo na tako imenovane izobraževalne predmete in vzgojne. Ta razdelitev je le navidezna, kajti vsak izobraževalen predmet tudi vzgaja in vsak vzgojni predmet tudi izobražuje. Predmeti oziroma vzgoje, kot so telesna vzgoja, glasbena vzgoja, likovna vzgoja, tehnična vzgoja itd. starše mnogokrat bolj malo zanimajo, ker menijo, da pri teh vzgojah otrok ne pridobi veliko. Posebno negodujejo starši, ki imajo otroke v oddelkih ali zavodih za delovno usposabljanje, kjer je pravzaprav ves program usposabljanja usmerjen na vzgojna področja. Tako mnenje je gotovo zmotno. Če bi sestavljalci učnih načrtov za osnovne šole s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom zanemarili vzgoje, bi zgrešili osnovni smoter usposabljanja: razviti vse otrokove sposobnosti do najvišje možne mere in otroka oblikovati v čimbolj pozitivno osebnost.

Iz podatkov, ki jih najdemo v zgodovini pedagogike, lahko razberemo, da so bile vzgoje vedno sestavni del učnovzgojnega procesa. Poglejmo samo staro Grčijo, kjer so se rodili največji filozofi učenjaki, kako velik pomen so pripisovali telesni in drugim vzgojam. Enako so se tega pomena zavedali vsi napredni družbeni sistemi, mnogokrat namenjene samo otrokom, ki so imeli pravice in možnosti za šolanje. Naš sistem socialistične vzgoje je bil v prvih letih svobode v težavnem materialnem položaju, saj je bilo mnogo šol uničenih in mnogi učitelji so v vojni tragično končali; vendar tudi v takih razmerah nismo zanemarili telesne, glasbene, likovne, tehnične vzgoje.

V tistem času so se številni nastopi šolskih otrok vrstili v neprimernih prostorih, na prostem, v napol podrtih delavnicah in šolah. Danes, posebno na prehodu na celodnevno šolo, imajo vzgoje v osnovni šoli svoje mesto, ki ga ne more nadomestiti noben izobraževalni predmet.

Otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju uživajo v našem enotnem vzgojnoizobraževalnem sistemu posebno skrb s ciljem, da bi bili čimbolje pripravljeni za življenje in delo. Tako sta oblikovana tudi predmetnik in učni načrt usposabljanja. Otrokom je potrebno razvijati njihove okrnjene umske sposobnosti, hkrati in predvsem pa tudi telesne in ročne sposobnosti, kar je naloga tehnič-

ne, telesne, glasbene in likovne vzgoje. V okviru teh vzgojnih predmetov so posebno pomembna poglavja: prometna vzgoja, gospodinjstvo, vrtnarstvo, praktična znanja in higiena dela.

Delo v osnovnih šolah s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom in delo v oddelkih in zavodih za delovno usposabljanje poteka po načrtu, premišljeno in usmerjeno. Ob takem delu se otroci telesno krepijo, koordinirajo gibe, se gibalno razvijajo, razvijajo ritem, govor, razvijajo občutek za red in sistematično delo in se srečujejo z življenjskimi situacijami. Prepričani smo, da bo sistem usmerjenega izobraževanja kompleksno usposabljanje prizadetih otrok še izpopolnil.

Dr. Ante Kotar

NAGRADA DR. ZLATANA SREMCA NAŠEMU DOLGOLETNEMU UREDNIKU

Letos so bile prvič podeljene najvišje nagrade jugoslovanskega Sveta organizacij za pomoč duševno prizadetim — nagrade dr. Zlatana Sremca. Med sedmimi posamezniki, ki imajo v Jugoslaviji največ zaslug pri razvoju prostovoljnega družbenega dela v korist duševno prizadetih, je tudi Martin Mencej, urednik Našega zbornika od ustanovitve leta 1968 do prve številke v letu 1981.

Martin Mencej se je kot učitelj že pred drugo svetovno vojno srečeval z duševno prizadetimi in o svojem delu z njimi tudi pisal v takratne pedagoške revije. Zaradi revolucionarnega delovanja je bil pogosto premeščen na težja delovna mesta.

Ko se mu je po vojni rodila duševno prizadeta hčerka, je tudi kot oče še aktivneje usmeril svoja prizadevanja v izpolnitev celovitega sistema družbene skrbi za duševno prizadete. Tako je bil med ustanovitelji republiškega društva za pomoč duševno prizadetim, njegov prvi tajnik, nato pa dobrih trinajst let urednik Našega zbornika in drugih publikacij. Ves čas je bil aktiven tudi v organih zvezne organizacije.

Pridružujemo se čestitkam in želimo našemu bivšemu uredniku, pa še vedno aktivnemu sodelavcu veliko zdravja in osebne sreče.

Predsedstvo Zveze in uredniški odbor

pota možnosti

RAZMIŠLJAMO O LIKOVNI VZGOJI

Ste pri likovni vzgoji že kdaj doživeli kaj podobnega?

»Tovariš, rišimo danes, kar kdo želi. Radi bi risali nekaj drugega, kot tisto, kar hočete vi.«

Prav, pa poizkusimo, čeprav vem, kako bo, saj je bilo v moji pedagoški praksi že več takih ur, ki pa so vse doživele enak razplet in konec.

Vili bi rad risal hišo, Anica dedka Mraza, Anita sneženega moža, Jože avtomobil, Janez pa kravo. In podobne želje imajo vsi po vrsti. Vsak ima svoj najljubši motiv ali pa tistega, ki ga bo oblikoval Boris, ker je dober, najboljši risar.

Danes se bo vsak ukvarjal s svojim motivom in jaz bom prost, lahko bom pospravil police z izdelki in odvečnimi papirji.

Razdelili smo si papir, svinčnike, nekdo bo slikal, Sonjo je zamikal tuš.

Učenci so se navdušeni spravili k delu.

Emil je prvi obstal. Nespretne roke so spustile svinčnik, žalostno se je zastrmel predse. Tudi Anica ne zmore svojega dedka Mraza, že pri kučmi se ji je ustavilo. Jože se oglasi prvi: »Tovariš, kako naj narišem avto, ko pa ga sploh ne znam?« »Krava je pretežka, tovariš, jaz bom raje risal drevo,« je mimogrede zaključil Janez.

Približno takale je bila slika razreda nekaj minut zatem, ko smo bili še vsi optimistični, vsak s svojimi željami, hotenji in izbiro najljubšega predmeta, ki ga nikoli ne rišemo; tovariš nikdar noče, da bi risali to, kar nam je všeč, vedno si izmišlja nekaj nemogočega.

Zgodba bi bila lahko še daljša, še bolj pestra, še bolj prisrčna, vedno pa se enako konča. Učna ura ne uspe.

Zakaj?

Odgovoriti znamo: opraviti imamo z učenci, ki so brez pravih predstav, skoraj brez likovnega spomina in s slabim tehničnim znanjem. Zato bomo pospravili 20 minut samorastniške šole in se šli dobro utečeno likovno uro, ki bo dala izhodišča, osvežila predstave in oblike, ki so podobne nekim predmetom, figuram, dogodkom.

Uvod je bil potreben kot izhodišče za članek, ki naj prispeva k razumevanju likovnih

hotenj v osnovnih šolah s prilagojenim programom, in če že ne more dokazati, lahko vsaj načne nekaj vprašanj v zvezi z likovno vzgojo. Opis učne ure, ki naj bi potekala po želji učencev, sem uporabil zato, da bi laže zagovarjal našo likovno vzgojo, ki ni prav preveč vezana na glavno in edino vodilo kompleksne likovne vzgoje v osnovnih šolah: razvijanje kreativnosti in odkrivanje likovno izraznih sposobnosti otrok.

Vprašajmo se, ali je kreativnost pri naših učencih tako močna, da bi bili brez posebnih metod res zmožni samostojnega likovnega izražanja?

Moj odgovor je negativen, opira se na večletne izkušnje, dopušča le redke izjeme, ki pa sem jih v vseh teh letih, ko sem se ukvarjal s tovrstnimi učenci, srečal malo.

Naši učenci niso kreativci; zato je treba likovno vzgojo voditi nekoliko drugače kot v osnovni šoli. V skrajnih primerih tudi tako, da nekatere oblike, morda živali, ki nam niso preveč znane (žirafe, kamele, ribe in druge) prerišemo s fotografij in jih vključimo v našo likovno resnico. Za normalno razvitega otroka je to nesprejemljivo, saj s svojimi predstavami presega tovrstne metode.

V normalnem likovnem razvoju učenci s starostjo pridobe na izrazu, vedno več podrobnosti polni njihove podobe; naši učenci tega ne dosežejo, za vse tiste sestavne dele, drobce, ki dajo izraz nekemu likovnemu delu, gledalca prikrajšajo. Potrebno jih je spomniti, da imajo človeške figure poleg nosu in oči tudi uhlje, tudi obrvi, tudi prste na rokah itd. Zato jim moramo vse pokazati, jim stalno dopovedovati, jih skoraj prisiliti, naj opazujejo, da bi risbe oplemenitili in izpopolnili.

V osnovni šoli se otepamo vplivov, ki jih prinašajo v otroški likovni svet televizijske risanke, v šoli s prilagojenim programom pa še nisem našel učenca, ki bi v svoje likovno delo vnesel kako figuro, ki mu je ostala v spominu iz kakšne TV oddaje. Pisani svet, ki nas obdaja, ne pozna le dveh barv, naši učenci pa uporabljajo malo barv, najraje oranžno, če je le na paleti.

Zaradi vseh teh razlogov sem kaj kmalu spremenil koncept dela in se prilagodil ne samo zmožnostim likovnega udejstvovanja, temveč predvsem zahtevam likovne vzgoje v osnovni šoli s prilagojenim programom. Ti smotri pa se nanašajo na bodoče delo, ki ga bodo učenci opravljali na svojih delovnih mestih. Smotri, kot so vztrajnost, čistost dela, natančnost, koordinacija gibov, sposobnost daljše koncentracije, obvladovanje tehnik, ponavljanje, fizična vzdržljivost, so me vodili do prepričanja, da našemu otroku ustvarjalnost, ki je za odrasle pri opazovanju likovnih izdelkov lahko tako zelo prijetna, ne pomeni mnogo, zanj je več vredno, da je njegov izdelek posnetek narave, predmetov, oseb.

Okrog šestega razreda se prične obdobje, ko učenci naenkrat ne znajo risati, slikati, pa čeprav so še do včeraj vse to obvladali. Njihova ustvarjalna moč je usahnila. Če ne bomo našli načinov, kako prebroditi krizo, bodo vse likovne ure en sam refren: NE ZNAM.

Da bi se spet ujeli, sem poskusil s prerisovanjem, tudi z mrežo, kar ni bilo niti malo lahko; uporabljali smo geometrijsko orodje in radirko. Poenostavljali smo oblike in jih prenašali s papirja v intarzijo, vitraž, grafiko in plastično oblikovanje.

Prerisovali in kopirali smo vrednejše reprodukcije tolikokrat, dokler niso bili izdelki kolikor toliko podobni originalom. To niso bile kreacije, to je bilo delo.

Učenec, ki mu uspe z mešanjem barv doseči neko nianso, neki barvni odtenek, ki ga vidi na reprodukciji ali originalu, je dosegel svoj cilj; zanj lahko trdim, da bo tudi v svojem bodočem delu vztrajen in uspešen.

O teh metodah likovne vzgoje bi se rad pogovoril s tistimi tovariši, ki so pripravljeni objektivno o tem razpravljati, ki se morda ne strinjajo s takim načinom pouka. Morda bomo skupno odkrili nove poti, ki bodo zadovoljile učni načrt in učence.

Ob neki priliki sem govoril s svojim profesorjem likovne vzgoje na učiteljišču Mirkom Lebezom. Povedal mi je tole resnico: »Nobena učiteljica, ki je svoje učence učila risati, jih ni pokvarila.«

Marjan Kukec
O. Š. Helena Puhar, Kranj

LIKOVNI PRILOGI

1. *Tempera*

Likovno delo učenca osmega razreda osnovne šole s prilagojenim programom.

Slika je samostojna kreacija, ki kaže, kaj zmore učenec, ko dobi vse možnosti, da bi se izrazil tako vsebinsko kot tehnično (po petih letih vodene likovne vzgoje naj bi obvladal slikanje s tempera barvami).

Ko si ogledamo sliko, ugotovimo: učenčeve predstave so skromne, likovni spomin, obvladanje prostora in oblikovanje figur so sposobnosti, ki nam dajejo vtis nesigurnosti. Poslikana ploskev je zmazana, vsebina nerazumljiva, barvno skladje slabo, če gledamo črnobelo, svetle in temne ploskve niso harmonično razporejene v prostoru, risba je slaba, predmeti skoraj nespoznavni.

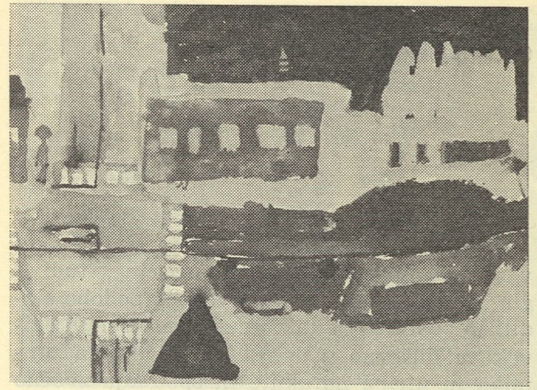

2. *Grafični odtis*

Avtor tega odtisa je isti učenec. Njegovo delo je bilo vodeno od izbire motiva do prvih skic, obdelave plošče — matrice (rezanje v podolitno ploščo) in odtiskovanja v črno-beli in tudi barvni tehniki.

Splošni vtis: čista risba je lepo razporejena po vsej ploskvi, izraža jasno vsebino. V obdelavi, rezanju — tehnični zmogljivosti se razločno vidi faktura — sled dletastih nožkov.

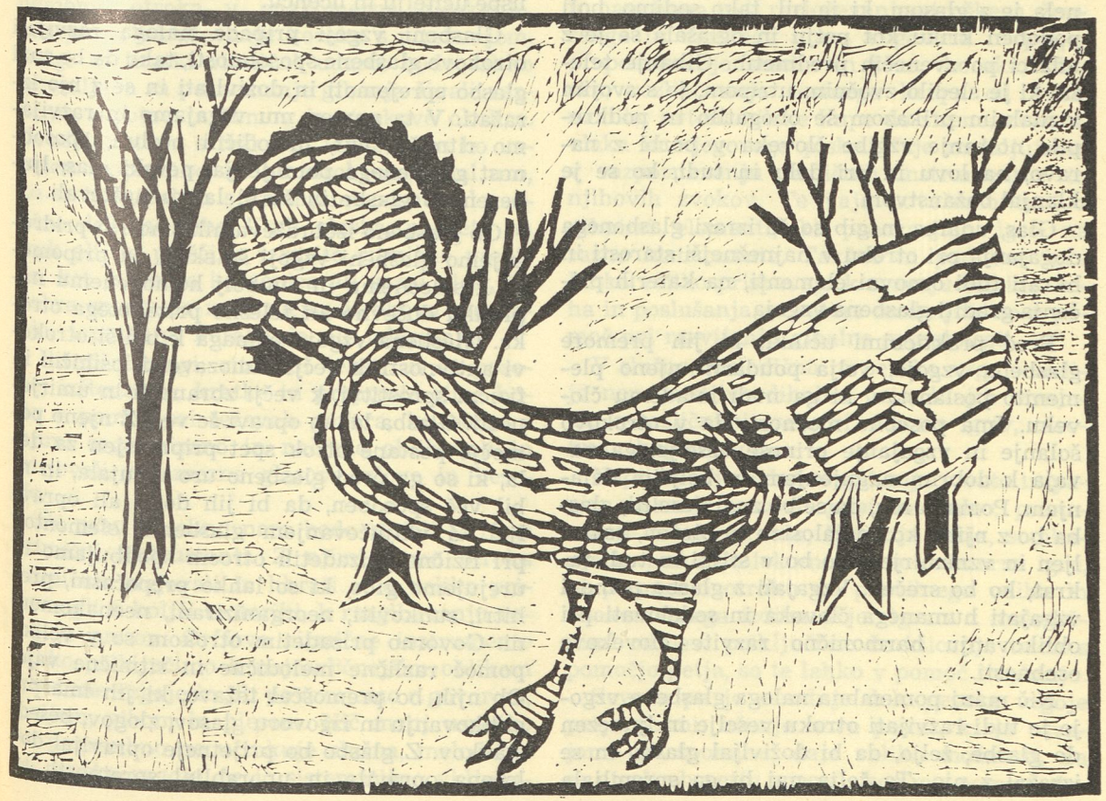

KAJ PRIČAKUJEMO OD GLASBENE VZGOJE

Človekovo notranje dogajanje si išče poti v zunanji svet na različne načine, tudi z glasbo. Ta zmore s svojo zvenečo podobo slediti in odslikati še tako prefinjen premik človekove duševne podobe. Moč takšnega premika in utripa narekuje in spodbuja zvočno sliko, ki s svojim zvenečim opisom na glas predstavi in razkrije človekovo notranjo bit in jo hkrati pomirja. Tako danes in tudi nekoč.

Glasba je že od nekdaj zvesta človekova spremljevalka. Tesno je bila povezana z vsem njegovim početjem. Človeka v davni preteklosti je hrabrila in krepila, bila je z njim v veselju in žalosti, v strahu in junaštvu. Zvenela je z glasom, ki je bil, tako sodimo, bolj podoben kriku kot petju in oglašala se je z udarci po zvenečih predmetih. Gibanje telesa, ki je sledilo zvočnim utripom, je s svojim vizualnim prikazom še obogatilo in podkrepilo notranje vzgibe človeka v borbi z naravo, na lovu in pri delu in tudi, ko se je klanjal božanstvom.

Glas, udarec in gib so že izrazi glasbenega dogajanja pri otroku v najnežnejši starosti in hkrati tudi osnovni elementi, na katerih pričenja graditi glasbena vzgoja.

Pred praktičnimi učinki, ki jih premore glasbena vzgoja, velja poudariti njeno plemenito poslanstvo, ki ga nudi mlademu človeku. Ima posebno možnost, da v otrokovo šolanje in vzgajanje prinese veselje, ga navaja k dobrim nagnjenjem in boljšim dejanjem. Pomaga mu, da se bo znal veseliti, glasba bo z njim, ko bo žalosten in otožen, osamljen in vznemirjen, ko bo v stiski in tudi takrat, ko bo srečen. Vzgajati z glasbo pomeni vzgajati humanega človeka in sodelovati pri oblikovanju harmonično razvite človekove osebnosti.

Nič manj pomembna naloga glasbene vzgoje je tudi razvijati otroku veselje in ljubezen do glasbe, željo, da bi doživljal glasbo in se izražal z njo. Ta želja naj bi ga spremljala tudi takrat, ko bo končano njegovo šolanje, glasba naj bi mu postala zvesta prijateljica in spremljevalka v življenju. Glasbena kultura bo tako sestavni del njegove splošne kulture; v njej bo imela pomemben, pravzaprav z ničimer nadomestljiv prostor. Odnos med intelektom in emotivnostjo je pri posameznikih različen. Velja pa, da je glasba zaradi svojih posebnih učinkov na človekovo emocionalnost najuspešnejša in najbolj učinkovita med vsemi umetnostnimi zvrstmi. To dejstvo je vodilo in spodbuda, ko pripisujemo glasbeni vzgoji izredno sposobnost, da more odločilno vplivati na človekovo notranjo podobo.

Ob takšnih in podobnih plemenitih ciljih dodajamo glasbeni vzgoji telesno ali duševno motenega otroka še drugo pomembno nalogo. Prizadevanjem, kako usmeriti glasbeno vzgojo in kje vse jo uporabiti za pomoč prizadetim otrokom, je težko najti skupni imenovalec. Poti je veliko in zahtevne so, a tudi lepe, če sporazumevanje z glasbeno govorico uspe učitelju in učencu.

Glasbeni vzgoji pripada naloga razvijati otrokove glasbene sposobnosti, tako da bo znal glasbo sprejemati in doživljati in se z njo izražati. V ta namen mu vzgajamo in razvijamo ritmični čut, melodični posluh, sposobnost glasbenega pomnjenja, pevski glas, ljubezen do glasbe in še bi lahko naštevali.

Ob glasbeno izobraževalnih smotrih pridružujemo glasbeni vzgoji še skrb, da pripomore k splošnemu in čimbolj homogenemu napredku duševno ali telesno prizadetega otroka. Glasbena vzgoja pomaga k boljši otrokovi aktivnosti, k večji samozavesti, psihični in fizični sprostitvi, k večji zbranosti in umirjenosti. Glasba lahko opravi še več. Z njeno pomočjo postane otrok spet pripravljen za dela, ki so ga pred glasbeno uro utrujala, in ni bil več sposoben, da bi jih dojel ali opravljal. Z vključevanjem glasbenih elementov pri fizično prizadetih otrocih spodbujamo in urejujemo gibe, ki so lahko prepočasni, prehitri, sunkoviti, neorganizirani, neenakomerni. Govorno prizadetim otrokom so v veliko pomoč različne melodične in ritmične vaje. Ob njih bo premoščal težave, ki jih ima pri oblikovanju in izgovoru glasov, zlogov, besed, stavkov. Z glasbo bo prijetneje opravljal določena opravila in urabljal spretnosti, ki si jih je pridobil in osvojil z načrtno in sistematično vzgojo. Glasba mu bo v oporo, da se bo laže kolektiviziral, bolj sproščeno sporazumeval in se prilagajal svojemu okolju. Ob glasbi bo smotrneje preživljal prosti čas in morda bo našel tudi svoj svet, ki mu bo pomenil nadomestilo za tisto, čemur se je moral prisilno odreči.

Dejstvo, da je glasba lahko učinkovito terapevtsko sredstvo pri duševno, telesno in razvojno prizadetih otrocih, je tesno povezano z glasbeno izobraževalnim delom. Z drugimi besedami: otroka moramo, seveda ustrezno njegovim sposobnostim, glasbeno toliko izobraziti, da bo zmogel sodelovati.

Glasbena vzgoja za te namene je nujno povezana z govorom, gibom, spremljavo, dramatizacijo in tudi z grafičnimi prikazi.

Ritmična vzgoja ima na voljo številne možnosti, ki jih koristno vključujemo v svoje delo. Ob primerni ritmični spremljavi navajamo otroka na enakomerno hojo, sprehajanje, korakanje v prostoru. Z ritmičnimi udarci uvajamo otroka v enakomerno ploskanje, udarjanje, združevanje koraka s ploskanjem. Dolgi in kratki ritmični udarci bodo lahko spremljava za posnemanje gibanja živali, različnih ropotov in šumov iz otrokove okolice. Dvodelni ritem s težko in lahko dobo bo uspešen »sopotnik«, ko bo otrok posnemal uro, ko se bo gibal in s kretnjami posnemal različne delovne gibe. Tudi glasba, posneta na trak ali na plošči, z izrazito ritmično vsebino, kot jo imajo koračnica ali razni plesi, bo dobra spodbuda za urejeno otrokovo ploskanje, topotanje, korakanje ali udarjanje.

Ritmični zlogi, ritmični teksti in še posebej izštevanke, kratke in preproste rime bodo v pomoč pri težavah govora, ko bomo z njimi organizirano in načrtno oblikovali in utrjevali posamezne glasove, zloge in besede.

Še prav posebno nam bodo služili Orffovi ritmični instrumenti. Z njimi bomo otroka ritmično urejevali in hkrati zelo veliko pripomogli k boljši motoriki, k razgibavanju roke in prstov. Orffove ritmične instrumente lahko priključimo k najrazličnejšim oblikam glasbene vzgoje in jih povezujemo z govorom, petjem, gibom in plesom. Nič manj uspešno in pomembno ne učinkuje slušna, melodična in pevska vzgoja, če jo sistematično vključujemo v prizadevanja, ko z glasbo sooblikujemo in rajzvijamo duševno in telesno motenega otroka. S predvajanjem različnih vzočnih vtisov navajamo otroka, da bo slišal, poslušal in aktivno sodeloval ter prepoznaval šume, trušče, ropote, zvoke iz narave od šumenja vetra, padanja dežja, ptičjega petja do razpoznavanja različnih živalskih glasov. Ob to navežemo tudi razločevanje otroškega, ženskega in moškega glasu v govoru in petju, prepoznavanje smeha in joka, koraka, ploska, razlikovanje cestnega hrupa od avtomobila, avtomobilske hupe do sirene, zvonca, vlaka in njegovega piska. Vaje nadaljujemo v razpoznavanju različnih instrumentov in njihovih zvokov. Te vaje povežemo tudi z gibnimi elementi, ki ponazarjajo igro na razne instrumente. Takšne in podobne igre lahko veliko prispevajo k razvoju ostrine sluha in poslušanja, nekatere med njimi so v pomoč pri razvijanju gibalne sposobnosti.

V slušno, melodično in pevsko vzgojo sodijo nepogrešljive dihalne vaje, ki jih izvajamo z različnimi sredstvi, vse na igriv, otroku prikupen način.

Napihovanje balonov, pihanje v vato in papir, piskanje v zavit papirnat tulec, posnemanje čebeljega leta, šumenja listja, sopihanja in piskanja lokomotive so primerne igre, ki pomagajo otroku do pravilnega vdiha in enakomernega izdiha. Kjer igram z melodičnimi odmevi priključimo še klicanje imen s pomočjo petja, so te lahko v pomoč izražanju.

Seveda pa je osrednje delo pevske vzgoje petje pesmi; učenje nove pesmi, ki jo osvajamo po spominu, daje veliko možnosti, da se otrok ob petju sprosti, ker mu pomeni do-

ločen izraz čustvovanja, mu pripomore k večji samozavesti in odpravlja marsikateri notranji problem.

Tako kot v drugih oblikah glasbene vzgoje so tudi besedila v pesmi namenjena boljšemu oblikovanju glasov, tvorjenju zlogov in besed; to še zlasti, če smo vključili predhodne vaje za izgovorjavo vokalov, konsonantov in zlogov. Če je pesmi z bolj izrazito ritmično vsebino dodana tudi ritmična spremljava, potem v drugi obliki spet utrjujemo vse tiste elemente, ki smo jih skušali pridobiti pri ritmični vzgoji.

Primerno uvajanje pesmi z glasbeno, vizualno in pripovedno predstavitvijo bo nedvomno pomagalo, da se bodo otroci pesmi radi učili. Če jih bomo navajali na tiho in srednje glasno izvajanje, na primerno hitrost in tam, kjer so možnosti za to, še na nekatere druge estetske elemente in morda dodali pesmi tudi igro, potem bo doživljanje glasbe ob novi pesmi prav gotovo uspešno.

Skoraj pri vseh oblikah glasbenega dela lahko porazdelimo otroke v več manjših skupin pevcev, igralcev, instrumentalistov, poslušalcev in prireditelјev. Vloge posameznih skupin in posameznikov zamenjujemo in razdeljujemo ustrezno njihovim glasbenim, umskim in fizičnim sposobnostim. Na ta način je možno tudi pri glasbeni vzgoji individualno obravnavati vsakega otroka. Učitelj ne odloča, odreja in zahteva, temveč le svetuje, predlaga, pomaga in navdušuje. Je član skupine, ki vse napotke in popravke izraža v obliki predlogov in pogovorov.

Tako zasnovana glasbena ura bo imela že sama po sebi sproščen značaj, in če bodo nastopajoči v njej primerno sodelovali, potem bo dosegla svoj smoter in razveseljevala vse po vrsti.

Sonja Vizjak

GLASBENA VZGOJA NA OŠ LEVSTIKOV TRG

Ko sem pred tremi leti prevzela mesto učitelja glasbe na Zavodu za usposabljanje Janeza Levca, nisem poznala osebnosti duševno prizadetega otroka. Študirala sem zato, da bi otrokom posredovala svoje znanje in ljubezen do glasbe ter uresničila naloge in smotre glasbene vzgoje: vzbuditi in razvijati veselje in željo do glasbe, vnesti veselje in sproščenost v njihovo življenje, vplivati na oblikovanje elementarnega glasbenega okusa.

Iz tedna v teden vse bolj spoznavam našega učenca, njegov čustveni svet, njegove umske sposobnosti, njegove želje in hotenja. Naš učenec ne bo nikoli poklicni glasbenik, zato ga ne bomo glasbeno izobraževali, nuditi pa mu moramo vse, da se bo lahko ljubiteljsko ukvarjal z glasbo npr. pel v amaterskem pevskem zboru, ter ga usposobiti, da bo aktivno spremljal in doživljal kulturne vrednote. Najpomembnejše je, da ga naučimo ljubiti glasbo, ki ga bo zvesto spremljala skozi življenje, mu bo družica v sreči in zatočišče v žalosti in čedalje bolj naraščajoči osamljenosti.

Glasbena vzgoja v razredu poteka na osnovi štirih glasbenih dejavnosti:

petje pesmi
poslušanje glasbe
igranje na male instrumente
glasbeno didaktične igre

Na začetku vsake glasbene ure najprej ustvarimo vzdušje. Nemalokrat so učenci utrujeni od umskih ali fizičnih aktivnosti, zato se najprej sprostimo. Skozi igro (razgibavanje, oponašanje naravnih pojavov, živali in raznih opravil) se fizično in psihično pripravimo za delo. Mnogi učenci imajo govorne težave, težave z motoriko in podobno. Sprostitev je koristno uporabljen čas in vaje, ki jih izvajamo, prispevajo k hitrejši korekciji motenj.

Osrednja dejavnost je petje pesmi. Izbrane pesmi so primerne za otroke na določeni stopnji, vsebina je zanimiva in besedilo razumljivo. Pojejo vsi učenci ne glede na dispozicije. Tudi posamezno se radi izkažejo; čeprav pesem le »zabrunda«, je pohvaljen. Pomembno je njegovo veselje in doživetje.

Zanimiv primer je učenec, ki je v 1. razred prišel k nam iz osnovne šole. Deček ni pel, nikakor ni hotel sodelovati. Izvedela sem, da je imel celo iz glasbene vzgoje negativno oceno. Že čez mesec dni se je v skupini sprostil in postal aktiven. Danes, po enem letu, ta učenec z veseljem poje, razvil se mu je posluh in je pripravljen sodelovati pri pevskem zboru.

Pri nas torej ni važno, kako poješ, važno je le, da poješ. Poslušanje glasbe navdušuje učence. Radi poslušajo otroške pesmi, ljudske pesmi, borbene, glasbene pravljice, mladinske pesmi. Najbolj navdušeni so pri poslušanju lastnega petja. Pogosto se snemamo in poslušamo. Moram reči, da so pri tem učenci zelo kritični.

Dejavnosti: igranje na male instrumente in glasbeno didaktične igre so za naše učence posebno koristne in učenci se radi vključujejo v delo. Pri teh dejavnostih se razvija otrokova ustvarjalnost in samozavest.

Pri igranju na male instrumente (orffov instrumentarij) učence najprej spoznam z instrumenti in s pravilnim ravnanjem z njimi. Pri vsem drugem so učenci dokaj samostojni: sami odkrivajo velike možnosti različnega igranja na posameznem instrumentu, sami si izmišljajo spremljavo za znano pesem ali enostavno ustvarijo nekakšno majhno instrumentalno skladbo.

Pri glasbeno didaktičnih igrah — namenjenih razvijanju glasbenih dispozicij — so velikokrat učenci voditelji, jaz pa opazovalec. Učenci si sami izmišljajo igre in uganke npr.: Ugani, kdo te je poklical? (en učenec spremeni glas in pokliče sošolca — ostali mižijo); s čim sem ropotal po tabli? (različni predmeti); vaje za določanje: visoko - nizko, dolgo - kratko, hitro - počasi, svetlo - temno, nizanje melodije po zvoku z roko in podobno.

Učenci imajo mnogo domišljije in idej, z veseljem in resnostjo se lotijo dela. Dajmo jim še več možnosti, kajti največje vrednosti je to, kar otrok ustvari sam!

Na višji stopnji so dejavnosti v razredu enake, le da so naloge zahtevnejše. Tu so še

dodatne dejavnosti, prilagojene njihovim interesom.

Ena od teh dejavnosti je ples, ki na višji stopnji pritegne tako fante kot dekleta. Mnogokrat uro glasbene vzgoje spremenimo v plesne vaje. Osnovne korake standardnih plesov vadimo »na suho« ali ob glasbi. Pomembno je, da so učenci sproščeni in da jih dejavnost zanima in veseli.

Zabavna glasba je na mnogih šolah kamen spotike med učenci in učitelji. Mi se veliko pogovarjamo o današnji glasbi, saj ne moremo mimo dejstev, da je tovrstna glasba s pomočjo medijev (RA, TV) prevzela vso mladino, tako tudi našo. Jaz nimam nič proti, da naši učenci radi poslušajo in plešejo ob njej, vendar jih poskušam usmerjati, jim izostriti kritični duh, da znajo ločiti dobro od slabe glasbe, pozitivno ali negativno. Moram priznati, da so dobri kritiki. Čeprav imajo najrajši zabavno glasbo, bodo z vesejem zapeli tudi ljudsko ali borbeno pesem, saj jo imajo prav tako radi.

Glavna glasbena aktivnost na šoli je udeležba v pevskem zboru. Navadno je tako, da v PZ sodelujejo učenci z razvitim posluhom. Pri nas je drugače. Sodeluje vsak učenec, ki ima veselje do glasbe, tako tudi učenci z govornimi motnjami, vedenjsko težavni ali vase zaprti. Vsi skupaj vadimo, vsi se trudimo, in mogoče res ne bomo zapeli pesmi po vseh glasbenih zakonitostih, bo pa doživeta, iskrena, iz srca in z nasmehom.

Vsaka vaja bo razvijala občutek odgovornosti, medsebojno zaupanje, občutek pripadnosti skupini.

Vsak nastop na šoli ali zunaj nje bo uspeh, vsak uspeh bo lep občutek in zavest, da tudi oni nekaj znajo, da so zaželeni in da nekaj pomenijo.

Mnogo truda vložimo, da otroka naučimo, ljubiti glasbo, vendar pogostokrat pozabimo, da z najmanjšo napako pri vzgoji lahko otroku zagrenimo odnos do glasbe za celo življenje.

Palmira Klobas

POMEN IN NALOGE TELESNE VZGOJE

Slehernemu človeku, mlademu in staremu pomeni telesno gibanje nekaj, kar sodi med življenjske potrebe. Brez dela, brez psihofizičnega udejstvovanja človek peša, hira, propada. Redno urjenje je fiziološko pedagoško tem bolj učinkovito, čim večja je zavzetost, čim bolj dela človek z veseljem in prepričanjem, da mu je potrebno.

Telesna vzgoja je vzgojno izobraževalni predmet v vseh vrstah in na vseh stopnjah šolanja ne glede na sposobnosti.

Tako se telesna vzgoja duševno prizadetih uvršča v tiste skupne pedagoške smotre, med katerimi ima v vzgoji prizadetega otroka svoj delež v oblikovanju osebnosti. Prav zato je celostno usmerjena, saj ni v ospredju le izboljšanje motoričnih sposobnosti in gibalnih zmožnosti, temveč je gibanje sredstvo vsestranske vzgoje duševno prizadetih. Njena razvojna opredelitev daje možnost izpopolnjevanja tistih sposobnosti, ki se neposredno nahajajo na doseženi razvojni stopnji.

Smoter šolske telesne vzgoje je predvsem pridobivanje in izpopolnjevanje lastnih sposobnosti, tako da je posameznik zmožen upravljati s stvarmi in okolico, da v okolici primerno deluje, si utrjuje zdravje in usposobi za izkoriščanje prostega časa. Od telesne vzgoje pričakujemo tudi uspešno proizvodno delo prek pridobivanja različnih gibalnih izkušenj. S stališča splošnega ljudskega odpora je pomembno, da so ljudje zdravi in sposobni za premagovanje najrazličnejših težav.

Zato so smotri telesne vzgoje enoviti, čeprav je raznolikost v pojavljanju zelo velika. Prek različnih oblik telesne vzgoje uresničujemo smotre vzgojno izobraževalnega načrta.

Telesna vzgoja duševno prizadetih je specifična predvsem glede na motenost. Te specifičnosti se javljajo v težjem vzpostavljanju stikov z okolico, omejenosti v razpoznavanju ter težjem osvajanju znanj in navad, večji nagnjenosti k obolenjem in nastajanju telesnih okvar na hrbtenici zaradi nezadostnega gibanja. Nemalokrat imajo otroci težave v telesnih funkcijah ter v upravljanju gibanja zaradi možganske okvare. Vendar pri telesni vzgoji zaradi teh pojavov ni več prisoten terapevtski vidik kot nekoč, temveč je tudi pri tej kategoriji otrok v ospredju vzgoja osebnosti. Te posebnosti so lahko bolj ali manj izražene in narekujejo, da otrokom omogočimo takšne vrste udejstvovanja, kjer je prisotno čustveno doživljanje, sproščanje in zadovoljevanje lastnih potreb po gibanju. Zato bo več razumevanja, več potrpljenja in prilagajanja storilnostnemu nivoju na specifične potrebe pomagalo otrokom k uspešnemu razvoju.

Prek raznolikih gibalnih oblik si otroci izboljšajo koordinacijske sposobnosti in telesne zmogljivosti. Psihomotorično učenje je možno le s telesnimi vajami, ki jih izvajamo pri uri telesne vzgoje, pri gibanju v naravi, različnih športih — to je plavanju, smučanju, igrah z žogo, prav tako med samim proizvodnim delom, pri plesu in ritmično gibalnih oblikah. Otrok v gibanju utrjuje predvsem osnovno premikanje, kar pa ni samo hoja in tek, tu je še plazenje, plezanje. Pri tem si krepi in utrjuje pokončno telesno držo. Z drobnim orodjem izpopolnjuje koordinacijo gibov rok in celega telesa, to pomeni tudi prilagajanje na predmete in rokovanje z njimi. Uči se gledati in poslušati, prijemati in prenašati, uči se odzivanja in previdnega ravnanja. V skupini se prilagaja na vrstnike in pridobiva občutek pripadnosti. Uri svoja čutila, da bo lažje zaznal dogajanja okoli sebe. Krepi mišice za pokončno držo v stoji in sedenju, da bo lažje in dalj časa vztrajal v teh položajih. S preprostimi gibi ob glasbeni spremljavi sprošča napetosti, ki se javljajo kot odziv neprilagojenosti. Telesna vzgoja za duševno prizadete je posebna vrsta doživetja, zato se je otroci veselijo in so nestrpni. S telesno vajo se krepi samozavest in zaupanje v lastne sposobnosti. Spodbuja k socialnim občutkom, teži za priznanjem, kreativnostjo glede na nivo razvoja, pripravljenost sodelovanja in medsebojne pomoči.

S telesno vajo in športom se vzpostavijo taki dražljaji, ki izzovejo različne organske sisteme k prilagoditvenim reakcijam, kar daje osnovo telesnim sposobnostim ter zdravju v širšem smislu.

Največji pomen telesne vzgoje je v pripravi človeka na delo. Delo je prvi in osnovni pogoj vsega človekovega življenja. Zato ni pomen telesne vzgoje le v tem, da bi človek znal hoditi, plavati, teči in plesati, predvsem je to pomoč človeku pri njegovem psihosocialnem razvoju in rasti v vsestransko razvito osebnost. In prav temu posveča naša družba veliko pozornosti.

mag. Božidara Kremžar

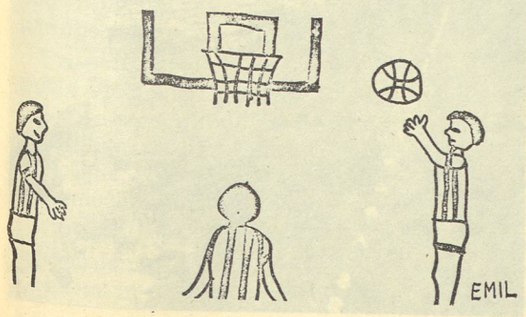

POMEN TELESNE VZGOJE PRI LAŽE DUŠEVNO PRIZADETIH OTROCIH

Že deseto leto učim predmet telesne vzgoje v zavodu Matevža Langusa v Kamni gorici ter v zunanjem oddelku v Radovljici. Ti dve šoli obiskujejo predvsem lažje duševno prizadeti otroci. Poučujem le na predmetni stopnji, to je v višjih razredih (5., 6., 7. in 8. razred). Rad bi nekaj napisal o pomenu telesne vzgoje na osnovni šoli s prilagojenim učnim programom.

Telesna vzgoja ima na teh šolah velik pomen. Lahko trdim, da dosti večji kot pri otrocih na osnovnih šolah. S pridobitvijo novih šol ter s tem tudi objektov za telesno vzgojo in strokovnih kadrov, ki jih je na naših šolah večno več, ta predmet resnično dobiva tisto vlogo, ki mu je zaupana.

Telesna vzgoja ni učni predmet v klasičnem smislu, temveč je vzgojno področje, ki temelji na naravnih potrebah po vadbi, igranju, tekmovanju in potrjevanju samega sebe. S svojo vlogo pomaga pri boljšem in hitrejšem razvoju otrok in jih oblikuje v skladno razvite ustvarjalne osebnosti. Ne gre le za to, da bi učenci gradivo, ki ga predvideva učni načrt, v celoti obvladali. Pomembno je, da učenci vzljubijo športno treniranje, da jih pridobimo za zdrav način življenja in da jim posredujemo trajne telesnokulturne delovne navade. Večkrat je potrebno, da učence in druge sodelavce v učnovzgojnih ustanovah opozorimo na naloge, cilje, smotre in vlogo telesne vzgoje. To vse pa mora biti prilagojeno specifičnosti teh otrok. Seveda pa se mora učitelj telesne vzgoje poleg teh potreb prilagajati še: interesom učencev, potrebam družbe in razmeram, v katerih pouk poteka.

Poglavitni smotri, ki jih ima telesna vzgoja:

1. navaja učence na osebno higieno, utrjevanje in zdrav način življenja;
2. pospešuje rast in najboljši razvoj sposobnosti;
3. uči lepega vedenja;
4. razvija pravilen odnos do narave in bivanja v njej;

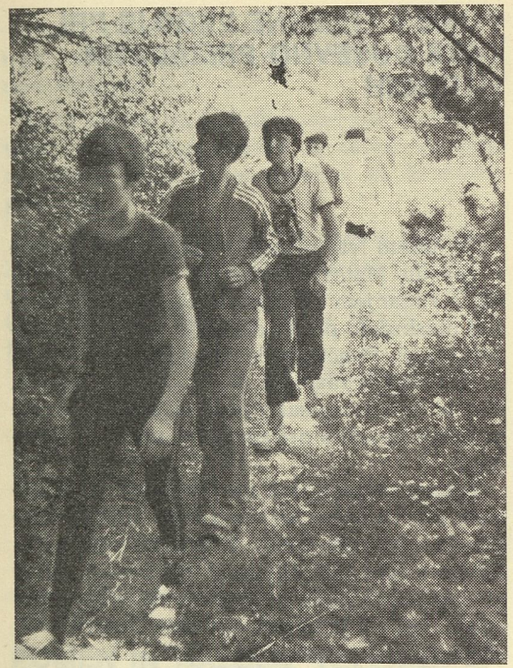

5. pripravlja učence na tekmovanja in napore;
6. razvija pozitivne medsebojne odnose;
7. prispeva k obrambni sposobnosti;
8. preprečuje, da bi se otrokova telesna in duševna prizadetost ne stopnjevala;
9. zvišuje ali izboljšuje otrokove funkcije in sposobnosti;
10. sprošča čustvene napetosti.

Vse te smotre je pri laže duševno prizadetih otrocih težko doseči, toda učitelj telesne vzgoje se mora truditi, da bi jih čimveč od njih zajel. Velikega pomena so danes šolska športna društva, ki jih imajo večji del po naših šolah s prilagojenim programom. Tako društvo imamo tudi na naši šoli od leta 1974 dalje. V tem društvu imamo več sekcij: igre z žogo, deklice rokomet, dečki mali nogomet in košarko, atletiko dečki in deklice, planinski krožek, šahovski krožek in namizni tenis.

Na aktivih učiteljev telesne vzgoje smo učni načrt dopolnili in uvedli za višje razrede tudi orientacijske pohode, ki vsebujejo elemente predmeta obrambe in zaščite. Tudi to je za naše otroke zelo pomembno. Na tekmovanjih na športnih dnevih in v okviru društva ŠŠD, ko se učenci srečajo s svojimi vrstniki v okviru občine, regije in republike, se še posebej pokaže pomen telesne vzgoje. Kajti tu učenec potrjuje samega sebe in skuša vsaj na tem področju doseči tisto, kar mu drugje zaradi njegovega stanja ni uspelo. S šolami v naravi, ob morju in na smučanju pa se učenci še dodatno izpopolnjujejo in dosegajo uspehe, ki jih zagotovo v drugih okoljih ne bi. Telesnovzgojna aktivnost pa na naši šoli poteka tudi v času vzgojnega dela v prostem času. To delo opravljajo specialni pedagogi pod vodstvom pedagoškega vodja in učitelja telesne vzgoje. Tudi pri učencih v nižjih razredih OŠ s prilagojenim programom mora biti načrt dela pri telesni vzgoji narejen v sodelovanju s strokovnimi kadri. To se pravi, da moramo našega otroka vedno obravnavati timsko. Poskusiti bi bilo tudi treba s tako imenovano minuto za zdravje, da bi učenci večkrat prekinili pouk, prezračili prostore in naredili nekaj vaj, specifičnih za njihovo slabo držo. Zato je danes pomen telesne vzgoje pri laže duševno prizadetih otrocih res velik. Tega pa se ne da doseči le z dve- ali triurno telesno vzgojo na teden, ampak z dodatnimi telesnovzgojnimi aktivnostmi, ki sem jih zgoraj navedel in ki jih na naši šoli že izvajamo. Tem otrokom ne bi nikoli smeli vzeti pouka telesne vzgoje, kar se na žalost še vedno dogaja, ali pa to, da je pouk pomanjkljiv. Prepričan sem, da je pouk telesne vzgoje in delo v ŠŠD tisto, kar učence zelo privlači, poglavitno pa je, da je ta aktivnost za naše otroke nujno potrebna. Za uspešno delo pri telesni vzgoji pa morata učitelj telesne vzgoje in otrok vedno sodelovati.

Milan Guzelj

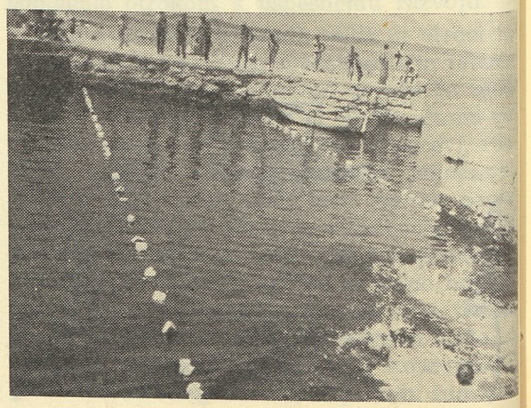

VLOGA TEHNIČNE VZGOJE

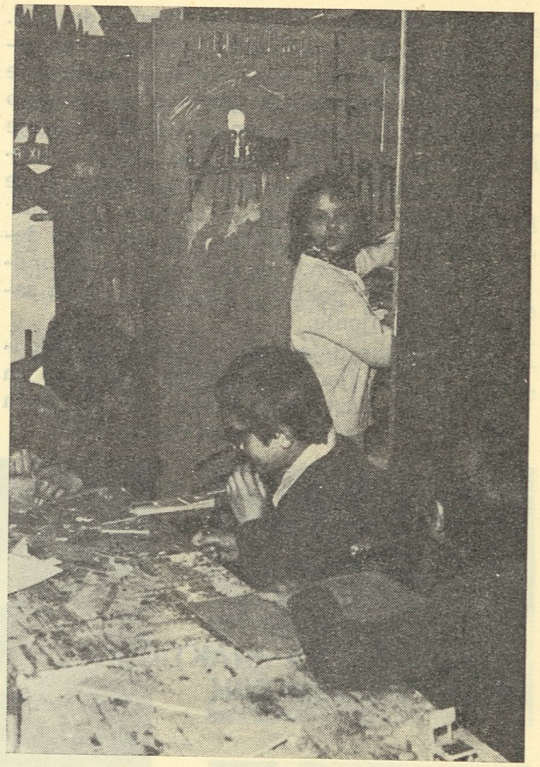

Na osnovni šoli s prilagojenim programom ima v vzgojnoizobraževalnem programu tehnična vzgoja izredno pomembno vlogo. Od prvega do tretjega razreda je vključena v predmet spoznavanje narave in družbe in ima politehnični značaj. Od četrtega razreda dalje pa je samostojen predmet z največjim številom ur tedensko.

Glavni smoter tehnične vzgoje je razvijanje ročnih spretnosti in delovnih navad. Zaupanje v lastne sposobnosti, delovna disciplina, skrbnost, marljivost, gospodarnost, pa smisel za lepo so lastnosti, ki jih učenec v največji meri pridobi pri praktičnem delu.

Učilnice za tehnični pouk imajo značaj delavnice in jih delimo po materialih, ki se v njih obdelujejo (lesna, kovinska, tekstilna . . .). Opremljene so tako, da nudijo delovno okolje, ki ima karakteristike industrijskega dela. Vsak učenec ima svoj predal z orodjem, poleg tega imamo potrebno specialno orodje in stroje za ročno in strojno obdelavo materialov.

Pri delu v delavnici tudi dosledno upoštevamo navodila iz Pravilnika o higiensko-tehnični varnosti, ob vsakem stroju pa visi Navodilo za uporabo stroja. Učenci so pri delu ustrezno zaščiteni, imajo predpasnike, nekateri pa tudi delovne halje.

Pri strojni zaposlitvi smo maksimalno pazljivi. Učenci delajo le pod učiteljevim nadzorstvom. Poslužujemo se različnih delovnih pripomočkov, ki omogočajo kvalitetno in varno izvedbo strojne operacije.

Pri pouku izdelujemo preproste izdelke iz rafije, papirja, kartona, furnirja, tekstila, umetnih mas, gline, lesa in kovine. Izdelki so take vrste, da pri njihovi izdelavi uporabimo materiale, delovne tehnike in obdelovalne pripomočke, ki so predvideni v učnem načrtu.

Glede števila ur, namenjenih posameznim materialom, se poslužujemo možnosti, da v sedmem in osmem razredu obdelujejo posamezniki bolj tiste materiale, za katere imajo nagnjenje in sposobnosti ter s tem tudi boljše poklicne možnosti.

Pri tehnični vzgoji učence seznanjamo s tehnologijo materialov, higieno dela, jih opozarjamo na pomembnost osvojenega znanja iz splošnih predmetov (sl. j., mat. . .), saj učence navajamo tudi na branje opozoril, navodil in enostavnih načrtov. Vsaj en izdelek letno pa je v celoti učenčevo delo — od načrta do realizacije.

Pri izvedbi delovne ali tehnološke operacije težimo za ekonomičnostjo izvedbe. Navajamo jih na primerno hitrost izdelave in seveda tudi kvaliteto. Le tako bodo kasneje v proizvodnji laže uspešni do take mere, da bodo delovno enakopravni.

Velika večina laže duševno prizadetih mladostnikov se usposobi za delo v proizvodnji. Danes delajo skoraj v vseh industrijskih panogah. Največ jih je v kovinski stroki, kjer opravljajo manj zahtevna montažna, ključavničarska, ličarska, tapetniška in varilska dela. Dekleta pa so pretežno zaposlena v tek-

stilni, kartonažni in prehrambeni industriji.

Da si učenci izoblikujejo pozitiven in odgovoren odnos do dela, razvijejo praktične sposobnosti, vednosti in spretnosti za uspešno opravljanje poklica, so poleg tehnične vzgoje pomemben predmet praktična znanja, prostovoljne dejavnosti in delovna praksa, ki je organizirana v sedmem in osmem razredu.

Pri praktičnih znanjih učenci utrjujejo delovne navade, razvijajo interes in sposobnosti za kasnejše poklicno usposabljanje in samostojno življenje.

Prostovoljne dejavnosti vplivajo na odkrivanje in razvijanje učenčevih nagnjenj in sposobnosti, razvijanje čustev in socialnih odnosov ter spodbujajo k aktivnemu delu.

Delovna praksa pomeni učencu realno delovno okolje, v kakršnem bo kasneje deloval, in kvalitetno dopolnjuje usposabljanje.

Do letošnjega leta se mnogo učencev, mlajših od 16 let, ki so končali osnovno šolo s prilagojenim programom, ni moglo zaposliti. Zato so ostajali na šoli na podaljšanem usposabljanju, ki pa je šele letos zakonsko urejeno. Zakon o zaposlovanju čl. 64 omogoča usposabljanje z delom. To možnost poklicnega usposabljanja bo izkoristila večina absolventov naših šol. Nekateri najboljši posamezniki pa se bodo šolali po skrajšanem programu v usmerjenem izobraževanju.

Bogdan Rojko

NAVAJANJE NA PRAKTIČNA ZNANJA V DOMOVIH

V šolah s prilagojenim učnim programom in v domovih teh šol stremimo k aktivnostim, ki vodijo učence — gojence do želenega končnega cilja: da bi varovanci pridobili in osvojili praktična znanja in se z njimi tudi vključili v vsakdanja dogajanja.

Z navajanjem na praktična znanja pričnemo takoj ob sprejemu gojenca v dom in zaključimo takrat, ko nas zapusti. Pri tem ne moremo mimo tistega, kar otrok že zna, in tistega, česar ne zna. Izhajamo iz otrokovih psihofizičnih sposobnosti in vključujemo oziroma načrtujemo v njegov individualni program vse praktične cilje. Lahko jih različno imenujemo npr. navajanje na praktična znanja, navajanje na samopomoč, socializacija otroka in podobno. Zato v domovih tudi razporejamo naše urnike in domske rede tako, da dajemo sicer veliko prostora domačemu učenju in utrjevanju učne snovi, bistvene cilje in naloge pa namenimo pridobivanju praktičnih navad. Med njimi v prvi vrsti naslednjim: samostojno oblačenje, obuvanje, uporaba jedilnega pribora in navad pri mizi, uporaba toaletnega pribora in sanitarij, vzdrževanje telesne nege, čuvanje lastnega zdravja in varnosti in še podobnim.

Pridobitev praktičnih znanj je kontinuiran proces, ki zahteva od specialnega pedagoga in vseh drugih delavcev v domu veliko mero potrpežljivosti, osebne angažiranosti, iznajdljivosti, sposobnosti prilagajanja in tudi določenega zaporedja. To zaporedje je sicer določeno v individualnem programu otroka, vendar ga sproti prilagajamo otrokovi odzivnosti. Za otroke in njihove starše to pomeni spreminjanje dosedanjega načina življenja in navad, posebno še za tiste, ki izhajajo iz subkulturnega okolja. Dosega ciljev pa pomeni za vse, ki sodelujejo v procesu habilitacije, veliko stopnjo odgovornosti in hkrati pozornosti do otroka in njegovih staršev, kar se mora odražati ob vsakem času in delovanju.

Pridobivanje praktičnih navad pomeni hkrati tudi navajanje na delovne navade. Te je mogoče v domovih gojiti, privzgajati in avtomatizirati. Iz delovnega načrta Doma Antona Skale navajamo nekaj ciljev delovnega treninga in zdravstvene vzgoje ter nalog, ki jih moramo opraviti, če hočemo, da bodo gojenci te cilje tudi osvojili. Metode dela so individualne in skupinske, pristop direkten in indirekten — odvisen od vsebine, ciljev in predvsem od otroka samega.

Za boljše razumevanje, predvsem staršem v pomoč, kako poteka navajanje na določeno praktično znanje — npr. likanje moških hlač — prikazujemo učno-vzgojno pripravo za delo in slike, ki so nastale ob realizaciji. Pri tem opozarjamo, da so cilji te učnovzgojne slike različni in da je v posameznih fazah dela poskrbljeno za vse obrobne možnosti; za pridobitev spretnosti likanja moških hlač in za varnost ob hkratni uporabi električnega likalnika in vlažne krpe.

V uvodnem delu vzgojne ure bomo spregovorili o vseh delih, ki jih otroci opravljajo v domu in pa tudi doma. Spregovorili bomo tudi o pomoči materam v kuhinji (umivanje posode, kuhanje, pospravljanje). Razgovor vodim tako, da počasi preidemo na napoved učnega smotra z delovnim ciljem:

»Tudi vi se boste danes učili opravila, ki ga lahko doma opravite za sebe in s tem pomagate mami — zlikali si bomo hlače.

V tretjem delu ure bomo spregovorili in osvojili natančen vrstni red pri likanju hlač. To osvajamo tako, da jim demonstriram vsako fazo dela posebej. Vrstni red likanja pa je naslednji:

— Najprej hlače očistimo s ščetko za obleko in jih nato še stresemo. — Pripravimo primerno temperaturo na likalniku. — Hlače zložimo tako, da se stranski robovi prekrijejo in nato eno hlačnico preložimo nazaj do žepnega dela. — Navlažimo krpo in prekrjemo hlačnico. Pri tem si vedno obrišemo roke, da ne primemo likalnika z mokrimi rokami. — Nato prelagamo vroč likalnik po navlaženi krpi ali pa naj likalnik drsi po krpi tako dolgo, da se krpa osuši. — Ko zlikamo eno hlačnico, hlače obrnemo in enak postopek ponovimo še na drugi hlačnici. — Zlikane hlače obesimo na obešalnik in jih nato osušimo preden jih oblečemo. Na koncu se tudi ponosno postavimo s hlačami, ki smo si jih sami lepo zlikali.

Ob koncu prikazujemo še navajanje gojencev na vzdrževanje oblačil, kot ga v Domu Antona Skale izvajamo prek oglasne deske, povezano z razgovorom na domski skupnosti:

1. *Odlaganje umazanega perila v posebne košare*

3. *Sušenje opranega perila*

4. *Likanje perila*
5. *Zlaganje čistega perila*

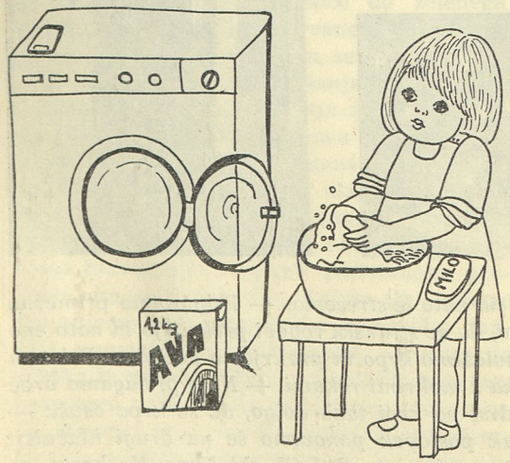

2. *Prikaz pranja perila z roko in strojem*

Jožica Heric
Tanja Plemenitaš
Alojz Zemljič

POUK GOSPODINJSTVA V NAŠI ŠOLI

Predmet: vaje in pouk o prehrani je v šolah s prilagojenim programom del praktičnih znanj; ta del programa se začenja v 6. razredu. Celotna vsebina praktičnih znanj razvija pri učencih neobhodno potrebne navade za urejeno osebno življenje in življenje v skupnosti. Zato vključuje elemente zdravstvene, ekonomske, estetske, prometne in gospodarske vzgoje. Delo pri tem predmetu je torej praktično in nazorno in se odvija v ustreznih delovnih prostorih.

Na naši šoli — Minke Namestnik-Sonje v Slov. Bistrici se pouk gospodinjstva odvija v učnem stanovanju s 35 m², ki ima kuhinjo, jedilnico, dnevni prostor in predprostor. Učno stanovanje je opremljeno z delovnimi pulti v kuhinji s sodobno kuhinjsko opremo; oprema ustreza zahtevam higiensko tehnične varnosti. Zaenkrat nimamo le pomivalnega stroja, katerega nakup je planiran v letu 1982. Tudi oprema ostalih prostorov s svojo funkcionalnostjo navaja učence na urejanje in vzdrževanje sodobnega stanovanja.

Program za 6. razred je vezan na spoznavanje kuhinje, shrambe in kleti. Pri praktičnem delu pripravljajo in se učijo servirati polnovreden zajtrk in malico.

Učenci 7. in 8. razreda imajo tedensko 2 uri pouka o prehrani; razdeljeni so v delovne skupine z največ 8 učenci v delovni skupini, kar omogoča popolno individualizacijo dela. Učenci tako osvojijo vse tehnike dela in se vzgajajo v medsebojnem tovarištvu in sodelovanju.

Program za 7. razred vključuje pripravo živil na različne načine. Pripravljajo preproste večerje, zato živila kuhajo, dušijo, cvrejo, pečejo in pražijo.

V 8. razredu gradimo na znanju iz prejšnjih let. Učenci že pripravljajo celotna kosila. Ob tem spoznajo hranilno vrednost posameznih živil. Posebej jih seznanimo tudi s programom SLO; natančno smo spoznali vsebino paketa »Danes in jutri 84« kakor tudi možnosti naravne prehrane v izrednih razmerah. Učenci se tako do konca šolanja nauče pripraviti vse obroke hrane in spoznajo glavne značilnosti živil in njihovo vrednost.

V vseh treh letih jih navajamo tudi za ekonomičnost gospodarjenja. Vsa uporabljena živila ovrednotimo: pri tem učenci spoznajo ceno nabavljenih živil kakor tudi ceno pridelkov, ki jih za ta pouk pridelajo v pionirski zadrugi, v kateri obdelujemo vrt in njivo. Delo v pionirski zadrugi posega v celotno družbeno prizadevanje za pridelavo hrane.

Posebno pozornost posvečamo osebni higieni in opremljenosti učenca, higieni priprave in delovnega prostora. Učenci pridobe tudi spretnosti serviranja hrane, osnove aranžiranja jedilne mize ob različnih prilikah in pravila lepega vedenja pri uživanju hrane. Učence navajamo, da obravnavane jedilnike pripravljajo tudi doma, pridobljeno znanje pa vnašajo v celotno življenje družine. Tako na posreden način vzgajamo tudi naše starše.

Pouk gospodinstva dopolnjujemo pri različnih intersnih dejavnosti. Osrednjo nalogo ima že omenjena pionirska zadruga, v okviru katere smo v letu 1981 pridelali živila v skupni vrednosti ca. 100.000,00 din. Med drugim smo pridelali 350 kg fižola, 30 kg graha, 100 kg paradižnika, 300 kg zelja, 250 kg različne solate, veliko koruze, korenja, pese, čebule, krompirja in buč.

Skupina zeliščarjev spoznava zdravilne rastline (regrat, trpotec, medeno deteljo, robido, gozdne jagode, šipek, črni trn, visoki jeglič, pljučnik, mrtvo koprivo, pravi kostanj, brusnice, borovnice, kamilice, tavžentrože, janež, hermeliko, žajbelj, meliso, poprovo meto) in nekaj teh gojijo na šolskem vrtu. Za potrebe doma in šole pripravljajo čajne mešanice, sadne sokove in sirupe.

Za učence 8. razreda je vsako leto organiziran poseben seminar o zdravem načinu življenja. Z učenci obravnavamo problem alkoholizma v naši družbi, škodljivost kajenja za naše zdravje, problem narkomanije in skrb za zdravje.

Celotni program praktičnih znanj se dopolnjuje še s seminarjema: za učence 7. razreda — nega bolnika in za 8. razred — nega dojenčka; izvajamo ju v povezavi z občinskim odborom RK.

Majda Predan

FILMSKA VZGOJA

Film bi moral imeti v procesu vzgoje, izobraževanja in habilitacije našega otroka pomembno mesto. Zaradi specifičnosti avdiovizualnega komuniciranja pozitivno vpliva na razvoj intelektualnih procesov in sposobnosti že pri enostranski komunikaciji (gledanje filma), še bolj pa pri aktivnem filmskem delu in ustvarjanju.

Film bo tudi edina oblika kulture, s katero se bo naš otrok srečeval v življenju tudi kasneje kot odrasel človek. Zato je filmsko vzgojno delo pri tej populaciji še toliko bolj pomembno in odgovorno.

Na področju otrokove filmske ustvarjalnosti pa velja za našega otroka enako kot za kateregakoli otroka dejstvo, da ima polno pravico do filmskega ustvarjanja, enako kot ima pravico do likovnega, glasbenega ali kateregakoli drugega področja kreativnosti.

Na zavodu za usposabljanje Janez Levec v Ljubljani sem leta 1974 začel voditi filmski krožek kot novo obliko interesne dejavnosti. Interes za tovrstno dejavnost je bil pri otrocih že primarno razvit, zato so bile skupine mladih filmarjev številčno zelo močne. S tem je bilo delo otežkočeno, saj praktično delo na področju filma zahteva individualiziran pristop. Problem rešujemo tako, da znotraj celotne filmske skupine sestavljamo manjše skupine, ki se zbirajo okrog nastajanja posameznega filma.

Fotografija, statična ali dinamična, je gotovo izrazni medij našega časa. Slika in film zmoreta informacijo posredovati na zaznaven in spoznaven način. Film razpolaga z vsemi možnostmi izpovedovanja: ekspresivnega, impresivnega, konkretnega in abstraktnega. Film nam govori s svojim specifičnim jezikom, ki je bolj konkreten in direkten kot katerakoli druga oblika govorice. V filmu govore stvari in bitja sama po sebi. Soočenje je torej neposredno. Osnovno filmsko gradivo-slika je tudi izredno predstavna, saj nam vedno podaja drobec resničnosti. Na tej ravni sta oblika in vsebina nerazdružljivi. Filmski jezik temelji na sliki-misli in je kot tak izredno konkreten in nedvoumen.

Z rojstvom filma ni nastala le nova oblika umetnosti, temveč tudi nova sposobnost v človeku to umetnost občutiti in dojeti. Nastala je nova vrsta medsebojne komunikacije. Prav ta oblika komunikacije pa je zaradi svojih značilnosti posebej primerna prav za našega otroka.

Osnovna oblika filmskega dela, ki pa pomeni tudi pomemben trening otrokovega opazovanja, je direktna filmska komunikacija z okoljem. Otrok naj v poznanem, vsakdanjem okolju beleži dogajanje okoli sebe s filmsko kamero. Komunikacija z okoljem naj bo povsem prosta in spontana. Interes za tovrstno dejavnost je pri otroku že primarno razvit. Zato bo otrokovo opazovanje v takšni obliki tudi primarno kvalitetno. Zorni kot filmske kamere pa bo natančno kanaliziral in usmerjal otrokovo pozornost k dani situaciji ali objektu, ki bo pritegoval otrokovo zanimanje. Zorni kot kamere lahko pri sodobnih kamerah z lahkoto spreminjamo in tako lahko prilagajamo zahtevnost in natančnost otrokovega opazovanja.

Filmsko snemanje pomeni za otroka igro, s to igro pa si povečuje sposobnost opazovanja, kanalizira in usmerja pozornost, ki postaja tako trajnejša, prek teh osnovnih sposobnosti pa pozitivno vpliva tudi na druge duševne sposobnosti in funkcije, saj je dobro konkretno opazovanje podlaga in osnova vsem drugim duševnim in intelektualnim sposobnostim.

Posneti filmski material pa nam pomeni povratno zvezo in nam nudi zanimivo in dragoceno informacijo o vseh parametrih otrokovega opazovanja.

Pomemben je vpliv filma na razvoj mišljenja. Ko si človek ustvari odnos do nekega dogodka, bodisi kot opazovalec ali kot udeleženec, ga skuša tudi razumeti, potreba po razumevanju pa je gibalo drugih miselnih procesov. Filmski jezik temelji na zakonih asociativnosti in tako razvija prav asociativno mišljenje.

Animiranemu filmu lahko pripada na področju korekcije psihofizične motenosti prav posebno mesto. Aktivna filmska animacija je pomemben trening miselnih procesov. Zato

smo od vsega začetka delovanja našega krožka posvečali posebno pozornost prav filmski animaciji. Prvo leto so nastali trije animirani filmi, narejeni na principu čiste filmske risanke. Naslednja leta pa smo se načrtno ukvarjali z različnimi načini in oblikami filmske animacije z namenom, da najdemo med njimi za naše otroke najprimernejše, kakor tudi, da skušamo ovrednotiti pomen aktivne filmske animacije nasplošno in posebej posamezne oblike te zvrsti.

Otrokovo aktivno delo pri animiranju filma lahko enačimo s konkretnim treningom miselnih procesov, predvsem analize in sinteze.

Otrok mora pri tem delu analizirati neki dogodek ali akcijo do najmanjše enote, časovno vzeto do osemnajstega dela sekunde (1 sek = 18 sl.). Ta njegova analiza je vezana na konkretno predstavo in akcijo, na risanje posamezne risbe in risbo samo. Tako je miselni proces analize konkretiziran, kar je za našega otroka zelo pomembno, saj vemo, da je mislec predvsem v sferi konkretnega.

Sinteza je v procesu filmske animacije v svojem bistvu nekoliko abstraktnejša, toda le v fazi trik filmskega snemanja, končni produkt-film pa pomeni zaključno, povsem konkretno sintezo celotnega dela. Tako je miselni proces analize in sinteze sklenjen. Otrok ga je aktivno doživljal, večkrat ponovil, vseskozi se je miselno gibal na nivoju konkretnega, konkreten pa je tudi rezultat dela — film.

Vrednost tega načina miselnega treninga je tudi v visoki stopnji motivacije, ki spremlja delo. Motiviranost pa je porok za aktivno vključevanje intelektualnih potencialov v proces dela. Le aktivno izkoriščanje razpoložljivih intelektualnih sposobnosti pa vodi v razvijanje le-teh.

Našemu otroku najbolj dostopna se je pokazala čista oblika risanega filma blok sistema z močno reducirano animacijo. Pri tej obliki otrok postopoma izvaja gibanje in mu je hkrati omogočen tudi stalni pregled nad že narejenim. Miselno je vezan na risanje posamezne risbe oziroma na risbo samo. Otrok riše posamezne risbe na prosojne liste, ki so speti v blok. Riše od spodaj navzgor. Tako vsako animacijsko fazo enostavno izpelje iz prejšnje. Pri tem delu se otrok tudi najlaže seznani z osnovnim bistvom in principom filmske animacije.

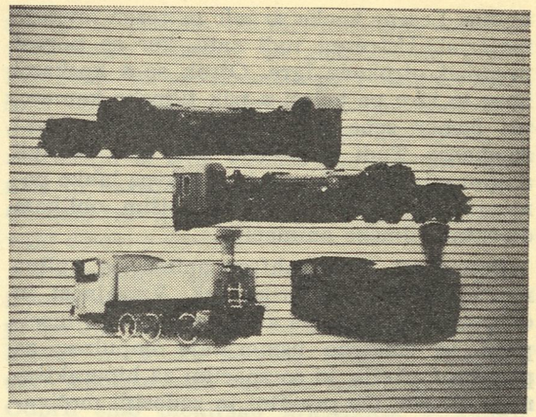

Ostale oblike animiranega filma so vezane na direktno animacijo pred filmsko kamero. Faza miselne analize je s tem pomaknjena na abstraktnejše področje. Konkretna je le v v dani-trenutni animacijski fazi, ta pa je hkrati že tudi konkretna faza miselne sinteze. Otrok pri takem delu izgublja smisel za orientacijo v dogajanju, vendar pa bo pedagogova navzočnost v vlogi »vodiča v manj znani situaciji« privedla do končnega rezultata.

Čeprav so te oblike filmske animacije teže dostopne našemu otroku, pa zanj nikakor niso neprimerne. Ob postopnem in individualiziranem delu lahko približamo tudi zahtevnejše oblike animacije večjemu številu naših otrok.

Pomembna vrednost direktnega animiranja je v motorični angaziranosti otroka pri takšnem delu. Animacija lutkovnega ali kolaž filma zahteva izredno precizno premikanje filmske lutke iz faze v fazo. To delo zahteva precizno in dolgotrajno angažiranje fine motorike rok. Napore, ki iz tega izvirajo, pa bo otrok kompenziral ob visoki stopnji aktiviranja volje za dosego cilja. V takšno delo lahko uspešno vključujemo tudi motorično prizadete otroke, kar je smiselno s stališča korekcije njihove prizadetosti.

Glina in plastelin sta že kot material pomembno sredstvo za psihofizično korekcijo in razvoj. Pri animaciji teh materialov se združujejo pozitivni vplivi, ki jih prinašata material in tehnika dela.

Najenostavnejša oblika direktne animacije je animiranje predmetov, ki v posameznih fazah spreminjajo le svojo lego, ne pa tudi

oblike. Lesene kocke so zelo ustrezen tovrstni material. Ustrezen tudi zato, ker so pogost predmet otrokove igre. Otrok se s kockami igra, to igro pa beleži s trik filmsko kamero, pri čemer sebe seveda izpušča kot objekt snemanja. Tudi to pomeni zanj igro. Nastali animirani film je igra v igri, kar pa lahko pomeni tudi prehod k zahtevnejšim oblikam direktne filmske animacije.

Preciznost, ki jo zahteva animacija, vpliva na razvoj fine motorike rok. Vztrajnost in dolgotrajnost dela pa zahteva notranjo disciplino in smotrno usmerjanje impulzov za pretirano akcijo, ki so značilni za hiperaktivnega otroka. Ob pravilni in zadostni motivaciji bo zato delo ob animiranem filmu hiperaktivnega otroka umirjalo in usmerjalo njegovo akcijo v smiselno dejavnost. Lastne izkušnje kažejo, da filmsko delo nasploh umirja hiperaktivnega otroka, s tem da aktivira njegovo voljo, usmerja pozornost in jo tako disciplinira, da jo vodi v smiselno akcijo.

Ta aktivnost pa lahko preraste tudi v ustvarjalnost. Otroci se radi likovno izražajo. Animirani film dodaja risbi novo dimenzijo-gibanje, posneti film pa statični fotografiji dinamičnost. Tako postane otroška domišljija bolj svobodna, saj je ne omejuje več statičnost. Z večjo svobodo izražanja pa je olajšano tudi izpovedovanje. Otroško izražanje tako ne pridobi le novo dimenzijo, ampak se mu poveča tudi izpovedna vrednost. Vrednost otroške kreativnosti je vsekakor v spontanosti in neposrednosti izražanja. Zato mora biti pedagogova navzočnost neprisilna in vezana na vlogo spodbujevalca kot enakopravnega člana skupine.

Do danes smo na zavodu za usposabljanje Janeza Levca realizirali 51 filmov, od tega 23 animiranih. Razmišljanja, ki sem jih podal, izhajajo iz izkušenj, pridobljenih ob nastajanju konkretnih filmov. Risani filmi ostajajo večinoma na nivoju animirane otroške risbe. Nekateri med njimi pa s spontano pridobljeno idejno smiselnostjo preraščajo v samostojni film. Podobno je tudi pri animacijah, ki nastajajo v drugačnih tehnikah. Snemani filmi so narejeni povečini kot direktna oblika filmske komunikacije. Stopnjo višje pomenijo igrani filmi, ki pa so v osnovni obliki delani po istem principu. Le situacija je manj splošna in bolj konkretna.

Otroci nam s svojimi filmi povedo tudi marsikaj o sebi. Iskrenost, preprostost in izpovedna konkretnost so glavne vrline njihove pripovedi. S filmsko pripovedjo in izpovedjo nam približujejo svoj svet, o katerem tako malo vemo in nam je zato vsaka informacija toliko dragocenejša.

Borko Radešček

PROMETNA VZGOJA

Prometna vzgoja je preventivna vzgojna dejavnost. Prilagojena mora biti otrokovi starosti in zmožnosti dojemanja. To je šola za življenje. Naučiti moramo otroka, kako naj ravna v posameznih prometnih situacijah: na križiščih, pred semaforjem, na prehodih za pešce, da se mu ne bo zgodila nesreča.

Pri učenju in zahtevah moramo upoštevati značilnosti otrokovega razvoja. Vedeti moramo, da se otroci šele razvijajo in da na cesti drugače ravnajo, kot od njih pričakujejo odrasli. Kljub temu, da poznajo prometne predpise in prometne znake, večkrat ravnajo nepremišljeno. Ne znajo presoditi oddaljenosti in velikosti. Počasi mislijo in sklepajo. Otrokovo vidno polje je ožje kot vidno polje odraslega. Gledajo naravnost in ne morejo dovolj hitro opaziti vozila, ki prihaja z leve ali desne, in ne avta, ki prihaja za njim. Teže ločijo, s katere strani prihaja zvok. So majhni, ne vidijo čez avtomobile. Zelo hitro pozabljajo in večkrat delajo tisto, kar jim narekujejo trenutne želje in potrebe.

Naštela sem le nekaj značilnosti normalno razvijajočega se sedemletnega otroka. Vedeti pa moramo, da je pri duševno lažji manjrazvitosti otrok ta razvoj še bolj upočasnjen. Spoznamo, da moramo še več pozornosti posvečati učenju in ravnanju v prometnih situacijah.

Za večjo varnost otrok v prometu lahko starši veliko naredijo. So otrokom za zgled in lahko najboljši učitelji. Če otrok vidi starše ali odraslega, da prečka cesto pri rdeči luči, bo vsaka prometna vzgoja zaman.

Našega otroka učimo na praktičnih primerih. Učimo ga postopoma. Težavnejše naloge razdelimo na več stopenj. Treba je iti čez cesto — otrok naj se prej ustavi, nato naj se ozre na vse strani in šele nato stopi na cesto. Zelo pomembno je tudi, da otroka pravočasno pošljemo v šolo. Skupno z njim izberemo najbolj varno pot v šolo, čeprav je nekoliko daljša. Za večjo varnost v prometu je zelo pomembna primerna obleka. Svetlo oblečenega otroka (bilo, oranžno, rumeno) in odsevne znake bo voznik veliko prej opazil.

Večji otroci kažejo zanimanje za vožnjo s kolesi. Izkoristite njihovo zanimanje. Večkrat jih vzemite s seboj na skupne izlete s kolesom. S praktično vožnjo po manj prometnih ulicah se bodo naučili pravilne vožnje s kolesom in prometnih predpisov (prednosti v križišču). Skupno z otrokom poskrbite, da bo kolo pravilno tehnično opremljeno. Ne pustite otroka na cesto s pomanjkljivo opremljenim kolesom in ne brez kolesarskega izpita. Za izpit se otrok lahko pripravlja na šoli pri kolesarskem krožku. Lahko ga napravi, če ima dovolj spodbud tudi od staršev, ne le od učitelja.

Da se tudi duševno manj razvit otrok lahko nauči pravilnega ravnanja in reagiranja v prometnih situacijah in prometnih predpisov, so pokazala razredna, šolska in občinska prometna tekmovanja. Na občinskih tekmovanjih so naši učenci enakovredno tekmovali z učenci osnovnih šol in dosegli dobre uvrstitve. To nam potrjuje, da s prizadevnostjo, zgledi in večkratnim ponavljanjem različnih prometnih situacij lahko tudi duševno manj razvitega otroka naučimo pravilnega ravnanja in reagiranja v zahtevnih prometnih situacijah.

Milena Opaškar

ŠOLSKI RADIO

Pred dobrimi tremi leti je na polju ob Dečkovi ulici zrasla nova šola Zavoda za usposabljanje Janez Levec. Razveselili smo se svetlih in zračnih učilnic, delavnic, sodobne telovadnice, kuhinje za gospodinjski pouk, kabinetov in večnamenskega prostora. Našo šolo obdaja lepa okolica. Zelene površine uporabljamo za telesno-vzgojne aktivnosti, za rekreacijo in igro. Učenci sami urejajo zelenice in nasade, kosijo travo, skrbijo za vrt. Ob delu razvijajo ročne spretnosti in pridobivajo delovne navade.

V novi stavbi smo se z večjim veseljem lotili izvenšolskih dejavnosti. Zaživeli so dramski, prometni, obrambni, foto krožek, šiviljski krožek in šolsko športno društvo. Posebno skrb smo posvetili razvoju ročnih spretnosti. Odprli smo pionirsko hranilnico, v katero učenci pridno vlagajo denar in se navajajo varčevati. Učenci tekmujejo za bralno značko. Knjige si sposojajo v šolski knjižnici, med tednom pa je odprta tudi čitalnica. Zaživelo je tudi delo v pionirski in mladinski organizaciji. Pionirji so skupaj z mladinci uspešno izvedli vrsto akcij.

Med sodobno opremo, ki smo jo dobili v novi šoli, sodi razglasna postaja z ozvočenjem v vseh prostorih. Postajo smo koristno uporabili za šolski radio, ki se je prvič oglasil na odprti dan šole 24. novembra 1980. leta. Od tedaj se je šolski radio oglašal enkrat tedensko, v letošnjem letu pa so oddaje enkrat na štirinajst dni. Za vsebinski del, pripravo in organizacijo posamezne oddaje skrbita tovarišici, ki tudi uspešno pripravljata učence za samostojno nastopanje pred mikrofonom.

Učenci poročajo o življenju in delu na šoli. Posebne oddaje so namenjene praznikom in spominskim dnevom; v njih učence seznanjamo z dogodki iz preteklosti naših narodov in dogodki, ki so pomembni za našo domovino.

Prek šolskega radia spodbujamo učence k delu, učenju, navajamo jih na lepo vedenje in na primerno disciplino v šoli in zunaj nje. Učence spodbujamo k raznim akcijam. Obveščamo jih o aktivnostih posameznikov zunaj šole, o uspehih in priznanjih, ki jih dosegajo na različnih tekmovanjih in manifestacijah.

Spremljamo tudi aktualne dogodke doma in po svetu. Oddaje popestrimo s prispevki na določeno temo; v njih učenci pripovedujejo o svojih doživetjih, pričakovanjih in željah. V eni izmed oddaj se nam je predstavil cel tretji razred. S tem se v učencih krepita za-

vest o lastni vrednosti in težnja po večji ustvarjalnosti.

Z radijsko oddajo smo se tudi predstavili v Pionirskem tedniku na I. programu radia Ljubljana.

Načrtov in želja je še veliko. Realizirali jih bomo s prizadevanji vseh učiteljev in spodbujanjem učencev k aktivnemu sodelovanju v oddajah našega šolskega radia.

Milena Vukmirovič

OBLIKE SOCIALIZACIJE GOJENCEV ZAVODA V ČRNI

Zavod v Črni v zadnjih petih letih poprečno vključuje 140 zmerno in teže duševno prizadetih otrok in mladostnikov; od tega 85 fantov in 55 deklet. Gojenci so razvrščeni v 18 skupin na treh stopnjah delovnega usposabljanja. Poprečno je bilo v I. stopnjo vključenih 32 gojencev, na II. 54 in na III 54 gojencev. Do vključno II. stopnje se gojenci usposabljajo v mešanih skupinah, na III. stopnji pa so skupine ločene po spolu. Bivanje in osnovni del delovnega usposabljanja se odvija predvsem v družinskih enotah, ki zajemajo učno zaposlitveni prostor, dnevni prostor in spalnico. Z uvedbo takšnega sistema dela smo dosegli boljše življenjske razmere za gojence, omogočili razvijanje občutka pripadnosti, domačnosti in doživljanje čustvene topline, intimnosti. Delo pa je organizacijsko zastavljeno tako, da gojence vsakodnevno vodimo in usmerjamo v najrazličnejših dejavnostih.

V procesu razvoja zavoda smo razvili določene specifične vsebine in oblike dela, ki ne pomenijo šablonskega prenašanja iz programa za delovno usposabljanje, temveč so prilagojene specifični osebnostni strukturi in razvojni možnosti gojencev ter specifičnemu položaju zavoda. Pri razvijanju teh oblik in vsebin dela nam je bil vedno v ospredju socializacijski moment usposabljanja z upoštevanjem najbolj elementarnih potreb gojencev. To pomeni, da se vsaka oblika socializacije začne pri najbolj skromnih vsebinah, to je pri oskrbi samega sebe. Gojence moramo učiti umivati, jesti, obuvati, oblačiti itd. To ni postransko delo specialnega pedagoga, temveč, še posebej na nižjih stopnjah, osnovna usmeritev. Lep izdelek ali osvojeno znanje, ki ga ima gojenec, izgubi vrednost, če vidimo, da se ne zna npr. obleči ali je v splošnem neurejen. Tudi druga področja delovnega usposabljanja so prevzeta s socializacijskimi prizadevanji. Tako pri splošni poučenosti učimo gojence spoznavati same sebe, ožje in širše okolje, osvajamo različne pojme, razvijamo govorne sposobnosti. Telesna in glasbeno-ritmična vzgoja sta namenjeni sprostitvi; vendar nam na otrokom prijeten način pomagata razvijati telesne in umske sposobnosti. Otroke moramo učiti tudi igre. Igra postaja vse bolj usmerjena, kolektivna in v njej zahtevamo vse več prilagajanja in odpovedovanja. Osnovna oblika našega dela je individualna; ostale oblike so bolj sredstva za začetno obravnavo in stimulacijo; individualne razlike med gojenci so namreč tolikšne, da nam le individualni pristop zagotovi uspeh. V skladu s tem smo izdelali individualne programe usposabljanja kot rezultat dolgoletnih lastnih izkušenj.

Končni smoter vseh naših prizadevanj je vključitev otrok in mladostnikov v delavnico pod posebnimi pogoji in v skladu z njihovimi sposobnostmi čimbolj uspešna vključitev v širše okolje. Vse izkušnje nam kažejo, da je pri otroku laže razviti določene delovne tehnike in privajenosti in s tem doseči vključitev v delo, kot pa razviti primerne oblike socialnega obnašanja in s tem vključitev v širše okolje. Še do nedavna je to drugo za zmerno duševno prizadete osebe veljalo kot nekaj nemogočega. Sistematična in dosledna obravnava teh otrok in mladostnikov pa je dala drugačne rezultate: seveda ob precejšnjih naporih vseh udeležencev v procesu usposabljanja.

Prav zaradi tega smo v našem zavodu namenili socializaciji še posebno skrb. Mnenja smo bili, da z realizacijo programa delovnega usposabljanja naredimo premalo prav na tem področju. Glede na te ugotovitve smo iskali različne možnosti vključevanja naših otrok v

ožje in širše okolje ter razširjali nekatere vsebine programa za delovno usposabljanje. Ena izmed teh oblik so interesne dejavnosti, ki se jih gojenci udeležujejo glede na sposobnosti in interes. Tako je v te dejavnosti v zadnjih letih ves čas vključena več kot ena tretjina gojencev. V šolskem letu 1978/80 npr. pa naslednje število:

Vrsta dejavnosti	Število gojencev
ritmični krožek	13
opismenjevanje (I., II., III)	33
pevski zbor	18
planinarjenje	25
kolesarjenje	19
smučanje	21
plavanje	50

Zaradi nižjih motoričnih sposobnosti in nekaterih telesnih hib in okvar posvečamo posebno pozornost športu in rekreaciji. Spoznali smo, da je ta dejavnost tisti del človekove aktivnosti, ki omogoča krepitev biofizioloških in psiho-socialnih sposobnosti, sproščanje otrok, krepitev tovarištva in kolektivizma.

V rednem programu zavoda imamo tudi zimsko in letno šolo v naravi. Šola v naravi pomeni učnovzgojno dejavnost v novem okolju, ki ga gojenci spoznavajo in se nanj prilagajajo. V poletnem času letujemo na morju; v zimskem času pa organiziramo smučarske in sankaške tečaje in druge oblike dejavnosti na snegu.

Poleg vseh doslej navedenih aktivnosti, ki so bolj ali manj modificirane oblike programa za delovno usposabljanje, vsa leta razvijamo in iščemo dodatne vsebine in oblike vključevanja gojencev v okolje preko rekreativnih, kulturnih in drugih prireditev med celim letom:

— udeležba gojencev na najrazličnejših krajevnih delovnih akcijah,

— vključitev gojencev v trim akcije v kraju (sankanje, plavanje, hoja),

— obiskovanje različnih proslav in drugih kulturnih prireditev,

— aktivno sodelovanje na proslavah v kraju,

— redna medsebojna izmenjava obiskov z učenci osnovne šole na Ravnah in v Črni,

— redno obiskovanje kino predstav,

— prirejanje plesov in drugih družabnih prireditev za gojence,

— enodnevni in dvodnevni izleti v bližnjo okolico Črne in daljši izleti (Kumrovec, Baza 20, bolnica Franja, Postojna, Pohorje, živalski vrt v Zagrebu in Ljubljani in podobno),

— dvakrat letno piknik — športni dan za vse gojence, ki ga popestrimo z rekreacijskimi dejavnostmi,

— sodelovanje na različnih natečajih in tekmovanjih (v letošnjem šolskem letu smo sodelovali na natečaju gasilske zveze in prejeli nagrado za boljše likovne predstavitve na temo požarna varnost ter na natečaju za izdelke na statvah, kjer je naša gojenka prejela 3. nagrado).

Eno najširših oblik socializacije in obenem dobro metodo preverjanja stopnje usposobljenosti gojencev dosegamo z vsakoletno delovno prakso gojencev III. stopnje. Praksa traja praviloma 14 dni in jo organiziramo v delovnih organizacijah Mežiške doline. V zadnjih štirih letih je praksa postala tako rekoč redna oblika naše dejavnosti:

Leto	Število del. organiz.	Štev. gojencev na praksi	Štev. gojencev na III. stop. uspos.	% vključenosti na prakso
1977	6	20	46	43,5
1978	5	18	55	32,7
1979	7	50	55	90
1980	6	33	53	62,3
1981	7	34	45	75

Številke nam kažejo, da smo uspeli vključiti na prakso s III. stop. v štirih letih povprečno 57 % gojencev, kar je več kot zadovoljiv podatek. Večalo se je tudi število delovnih dni prakse, kar potrjuje dejstvo, da so bili naši gojenci pri delu na praksi uspešni; saj se doslej še ni primerilo, da bi nam delovna organizacija, ki je enkrat sprejela naše gojence na prakso, drugič to prošnjo zavrnila.

Ni še veliko let od tega, ko smo za označevanje srednje duševno prizadetih oseb uporabljali izključno definicije, ki so izhajale iz ugotovitev, česa ta oseba ne zmore: in tako je bil v definiciji naštet cel niz dejavnosti, ki so za te osebe nedostopne. Ni pa bilo definicije, ki bi opredeljevala, kaj te osebe zmorejo. Nihče si tega ni upal trditi, nihče ni imel empiričnega izkustva za takšno trditev.

Mi ne mislimo oblikovati nikakršnih definicij niti se zapletati s teoretičnimi strokovnjaki v polemiko, kaj so, kaj zmorejo in česa ne srednje duševno prizadete osebe. Kot neizpodbitna pa lahko navedemo nekatera dejstva, ki so na področju socializacije plod našega prizadevanja in dela. Še pred 15 leti so bile naslednje aktivnosti tabu za srednje prizadete osebe, danes pa so v zavodu v Črni sestavni del njihovega življenja:

— samostojno nakupovanje v trgovinah,

— vožnja s kolesom, tudi po javnih cestiščih,

— samostojno plavanje,

— udeležba na najrazličnejših prireditvah,

— udeležba na delovnih akcijah,

— vključevanje v športne — trim prireditve,

— vključevanje na dela v industriji,

— ... in drugo.

Seveda obstaja še možnost, da to niso srednje duševno prizadete osebe (po dokumentaciji o razvrstitvi so); v tem primeru pa naj bodo navedeni dosežki izziv celotnemu razvrščanju v SR Sloveniji.

Delovna skupina

MED ŽAGARJEVIMI NAGRAJENCI TUDI CILKA DIMEC-ŽERDIN IN ZAVOD ZA USPOSABLJANJE JANEZ LEVEC

Za izjemno delo na vzgojno-izobraževalnem področju je letos dobila Žagarjevo nagrado tudi Cilka Dimec-Žerdin, pionir specialnega šolstva v Pomurju in ob tem tudi soustvarjalka društvenega organiziranja v tem delu Slovenije. Težko je verjeti, da taka aktivnost traja že petindvajset let, saj jo vsi poznamo kot izredno živahno sodelavko, ki starše, pedagoge in druge s svojim vzgledom spodbuja k delu bolj, kot večina mlajših kolegov ali kolegic.

Pri razvoju specialnega šolstva v Pomurju ne gre le za razvoj v organizacijskem, materialnem ter kadrovskem smislu, ampak za resnično vraščanje te problematike v življenjsko okolje družbenopolitične skupnosti. Izredno pomembno je delo osveščanja pedagogov osnovnih šol, mladine, strokovnjakov, družbenopolitičnih delavcev in drugih — prav to pa je bilo v največji meri delo tovarišice Žerdinove.

Kmalu je tudi spoznala pravi družbeni pomen društva za pomoč duševno prizadetim in dosegla, da je zaživelo neodvisno od šole. Ne da bi želela prevzemati vodilno vlogo je tudi v društvu opravila in še opravlja vrsto nalog tako v Gornji Radgoni, kot v regiji in tudi Sloveniji. Morda največ pove droben pripis k prijavi na letovanje, ki ga organizira naša zveza društev, ko starši iz povsem drugega konca Slovenije izrazijo željo, da bi letovali »v skupini tovarišice Cilke«!

Tovarišici Cilki iskreno čestitamo v prepričanju, da bomo še dolgo sodelovali tako aktivno in prisrčno kot doslej.

Zavod za usposabljanje Janez Levec praznuje 70-letnico svojega dela. Vendar ni visok jubilej vzrok za priznanje, ampak resnično strokovno in družbeno delo. Dolga leta nazaj je bil zavod »učna baza« tako za slovensko kot tudi jugoslovansko specialno pedagogiko, saj so se hospitacije, nastopi, obiski, strokovne ekskurzije kar vrstili in se še danes. Niso bili redki tudi obiski strokovnjakov iz tujine, ki so izražali priznanje delu v korist duševno prizadetim otrokom. Kljub težkim prostorskim pogojem, ki so se šele v zadnjih letih nekoliko izboljšali, je zavod razvijal številne nove dejavnosti. Posebno je pomembna njegova vloga pri razvoju delovnega usposabljanja zmerno in težje duševno prizadetih, ki je bila pionirska tudi v jugoslovanskem prostoru.

V letu, ko zavod praznuje tako visok jubilej, bomo o njem še pisali tudi v Našem zborniku — čestitamo pa kolektivu že sedaj.

Uredništvo

VELIKA IN TAKO MALA JE MOJA ŽELJA

Zapisal sem si droban utrinek iz razgovora mater, ki so se pogovarjale, kakšne želje imajo glede bodočnosti svojih otrok:

Želim, da bi moj otrok postal genij,
želim, da bi sin postal znanstvenik,
želim, da bi mi hčerka postala zdravnica,
želim, da bi sin postal umetnik,
želim, da bi imel avto in hišo,
želim, da bi bil vedno zdrav,
želim, da si bo ustvaril družino,
želim, da bi bil delaven — pošten,
želim — želim — želim ...

Mati težko prizadete hčerke pa je povedala: vem, da bo vedno ostala to, kar je. Želim pa si in srečna bom, če bo kadarkoli povedala le — TI SI MOJA MAMA.

Maks Perkovič

BILO NAM JE LEPO

Tudi jaz sem mati duševno prizadetega otroka. Veliko sem že prestala, a moram reči, da sem se s to usodo že sprijaznila.

Na novo sem zaživela, ko sem bila pred petimi leti prvič vključena v seminar v Črni na Koroškem. Tam sem se srečala s starši otrok, ki nosijo mojemu enako težko breme. Prvič sem se lahko odkrito pogovarjala z nekom, ki me je popolnoma razumel. Kot da je moje breme postalo mnogo lažje.

Na seminarju sem bila že večkrat. To mi dosti koristi. Veselim se srečanj z znanci, saj smo postali vsi kot ena velika družina. Postala sem bolj samozavestna in tudi boljše volje. Ob predavanjih, ki jih tam poslušam, si pridobivam znanje, kako naj ravnam z otrokom, ki je potreben drugačne obravnave kot zdrav otrok. Ko starši poslušamo predavanja, ki jih imajo različni strokovnjaki, so naši otroci v varstvu tovarišic iz zavoda. Vključeni so v igre in delo in si tako tudi oni pridobivajo različna znanja in izkušnje. Potem pa smo zopet skupaj. Z otroci se igramo, hodimo na sprehode, pojemo in ob tem doživljamo veliko lepega.

Najteže je za tiste starše, ki imajo svoje prizadete otroke doma in le-ti niso nikjer vključeni v usposabljanje. Ti starši ne morejo nikamor na počitnice, posebno če je otrok teže prizadet. Nikoli si ne morejo malo oddahniti od hudega bremena, ki jim je naloženo. Na seminarjih pa doživljamo oboje: izobražujemo se in hkrati so to tudi naše počitnice. Vse leto se veselimo tega srečanja!

Ko smo v M. Soboti imeli srečanje članov društva za pomoč duševno prizadetim, sem videla, da je veliko družin, ki imajo duševno prizadete otroke in še niso bili na seminarjih. Tovarišica predsednica jim je vse povedala o seminarjih, pa se nekatere matere le niso mogle odločiti, da bi se odzvale povabilu. En teden na leto bi lahko posvetile sebi in svojemu otroku. Jaz vem, da jim ne bi bilo žal — samo odločiti se morajo. Po takem seminarju človek znova zaživi. Poln je novih moči in volje do dela in življenja.

V Črni smo si gledali tudi zavod in delavnice, kjer se otroci usposabljajo. En dan pred odhodom smo imeli piknik. Vsi smo bili dobre volje. Jedli smo in se veselili ob glasbi. Teh prijetnih uric ne bomo nikoli pozabili. Ko smo se drugo jutro poslavljali, smo se težko ločili. To so potrdile tudi solze, ki so zablestele v marsikaterem očesu, ko smo se objemali in si stiskali roke.

Še si želimo takih srečanj.

Albertina Šaruga

Privajanje in usposabljanje otrok doma

BARVANJE IN TISKANJE

V zadnji številki Našega zbornika sva zaključila poglavje, v katerem sva skušala prikazati različne ročne zaposlitve in načine dela s prizadetim otrokom doma. Nakazala sva, da ima vsako delo svoj smoter, ki veliko pripomore k skupnemu, glavnemu namenu — otroka čimbolje čutno in gibalno razviti že od začetka sistematičnega usposabljanja, to je od vključitve v učnovzgojni proces ali proces delovnega usposabljanja.

Vse načine dela, ki sva jih opisovala, izvaja otrok po navodilih, ki jih zahtevajo posamezne zaposlitve.

Prehajava na področje zaposlitve, ki ne razvija samo otrokovih čutil in gibalnih sposobnosti, ampak vsebuje tudi osnove otrokove ustvarjalnosti, spoznavanja in kombinacije barv, smisel za doživljanje lepega in končno sprošča v otroku morebitne napetosti.

BARVANJE

Vsak otrok rad poseže po barvnikih in papirju. Čim starši to opazijo že spodbujajo otroka naj nariše hišo, mamo, ata, muco, drevo... Navadno starši to zahtevajo od otroka mnogo prezgodaj.

Da bi bili pri učenju barvanja in tiskanja postopni, dajeva nekaj navodil.

Preden sploh pričnete z barvanjem, boste z otrokom gledali enostavne pisane slikanice. Ob opazovanju teh slikanic naj otrok naslikane predmete poimenuje. Če tega ne zmore, naj poimenuje predmete mama, otrok pa naj po svojih sposobnostih za njo ponavlja. Nekateri otroci bodo znali tudi povedati, kakšne barve je predmet.

Za prvo barvanje potrebujemo papir in prstne barve, ki jih kupimo v papirnici. Lonček z barvo in papir namestimo na mizo primerne višine ali na tla. Otrok naj pomaka kazalec desne ali leve roke v barvo, nato naj s prstom vleče po papirju. V začetku naj vleče po papirju tako, kot sam želi in zna, kasneje pa ga usmerjamo, da vleče črte s prstom od zgoraj navzdol, nato od leve proti desni in končno riše s prstom kroge. Te vaje naj dela toliko časa, da se bo naučil pravilnega poma-

kanja prsta v barvo in vleči s prstom po papirju. Od vlečenja črt preidemo na tiskanje pik z enim in nato z več prsti.

Ko otrok zna vleči črte prosto, bo sposoben vleči črte po enostavnih narisanih oblikah, npr. po obrisu muce, hruške, rože, hiše ...

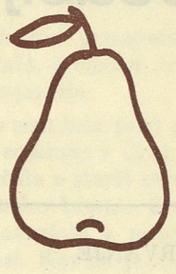

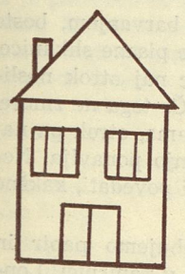

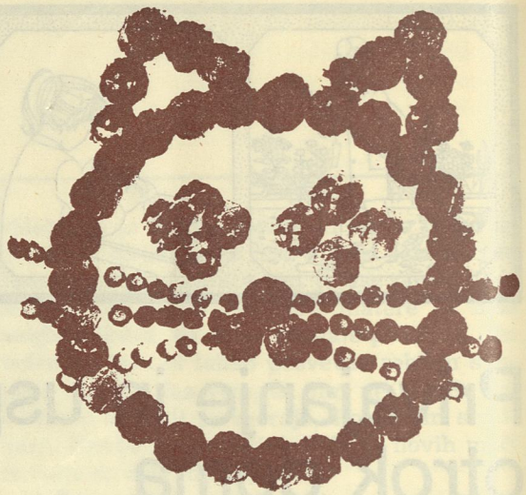

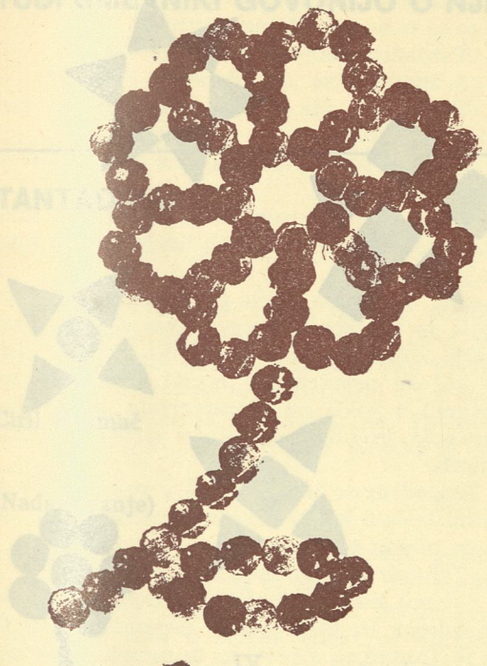

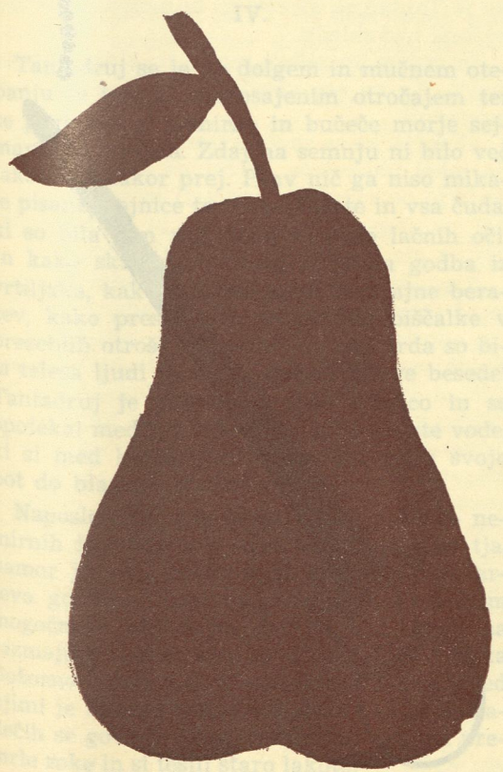

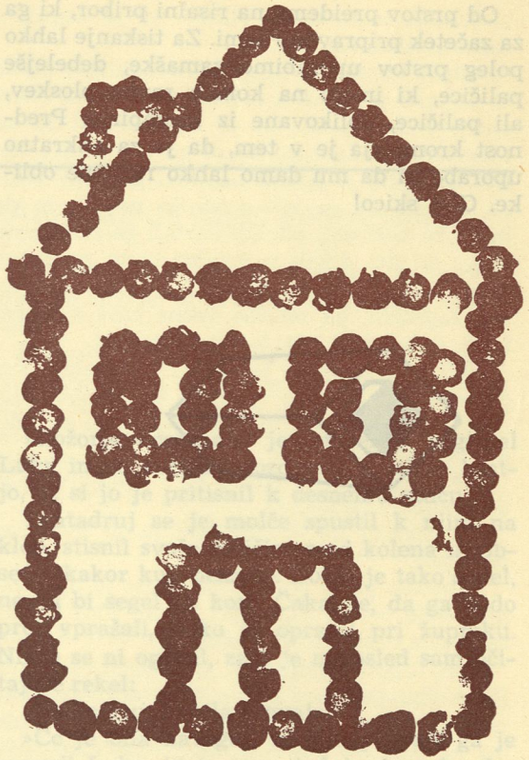

Po enakih oblikah otrok s prstom tiska.

Pri barvanju po obrisu predmeta naj barva ustreza barvi predmeta v naravi. Če otrok še ne more vleči ali tiskati po narisanem obrisu, mu roko vodimo, dokler je potrebno. Na samostojno barvanje in tiskanje sheme predmeta preidemo po posnemanju, kot kaže skica:

Od prstov preidemo na risalni pribor, ki ga za začetek pripravimo sami. Za tiskanje lahko poleg prstov uporabimo zamaške, debelejše paličice, ki imajo na koncih ravno ploskev, ali paličice, oblikovane iz krompirja. Prednost krompirja je v tem, da je za enkratno uporabo in da mu damo lahko različne oblike. Glej skico!

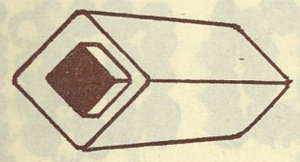

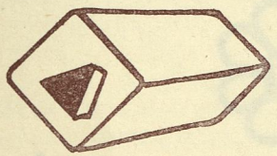

Vaje z zamaški, paličicami in krompirjem delamo enako kot s prsti.

Od tiskanja preidemo na barvanje. Uporabljali bomo iste barve kot za tiskanje s prsti in paličicami, nov pa bo pripomoček za barvanje. Odrežemo košček peneče gume (ca. 3 cm^3) in jo pritrdimo na držalo. Otrok pomaka gobico v barvo in vleče po papirju od zgoraj navzdol in od leve proti desni, tako da pobarva celo ploskev.

Anton Kotar
Tonči Koželj
Lili Hribar

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

TANTADRUJ

Ciril Kosmač

(Nadaljevanje)

IV.

Tantadruj se je po dolgem in mučnem otepanju le iztrgal razposajenim otročajem ter se pogreznil v nemirno in bučeče morje sejmarskega vrveža. Zdaj na semnju ni bilo več tako lepo kakor prej. Prav nič ga niso mikale pisane stojnice ter vse dobrote in vsa čuda, ki so bila tam razložena za pašo lačnih oči. In kako skrižano je zdaj hreščala godba iz vrtiljaka, kako žalostno so cvilile lajne beračev, kako presunljivo so piskale piščalke v prezeblih otroških rokah! In kako trda so bila telesa ljudi in kako grobe njihove besede! Tantadruj je pobešal drobno glavico in se opotekal med njimi kakor kapljica čiste vode, ki si med koreninami in kamni utira svojo pot do blagega studenca.

Naposled se je le prebil skozi goščavo nemirnih in nestrpnih teles ter pricingljal tja, kamor je bilo treba: pred staro Podkoritarjevo gostilno. Tam so pod visokim obokom mogočnega vhoda na dvorišče že sedeli na razmajani klopi Furlan Rusepatacis, Luka Božorno-boserna in Matic Enaka Palica. Pred njimi je bila na tleh velikanska skleda še kadečih se govejih kosti; z njimi so si greli premrle roke in si tešili staro lakoto.

»Božorno-boserna!« je prešerno zagrmel Luka in po vojaško pozdravil z veliko kostjo, ki si jo je pritisnil k desnemu sencu.

Tantadruj se je molče spustil k njim na klop, stisnil svojo paličico med kolena in obsedel kakor kup nesreče. Dolgo je tako sedel, ne da bi segel po kost. Čakal je, da ga bodo prej vprašali, kako je opravil pri župniku. Nihče se ni oglasil, zato je naposled sam očitajoče rekel:

»Tantadruj, ni bila prava!«

»Če je bila navzgor, ni bila prava!« ga je zavrnil Luka, ki je prav tedaj odvrgel oglodano kost in se sklonil po drugo.

»Tantadruj,« je norček zvišal glas, »rekel sem, da bom poiskal modrasa, modras me bo pičil in bom umrl.«

Luka in Rusepatacis sta preveč zagrizeno obirala, da bi se lahko zmenila za njegove besede, Matic Enaka Palica pa je čutil, da je treba nekaj reči, zato je svojo kost odmaknil od debelih ustnic in prijazno ponovil:

»In bom umrl . . .«

»Tantadruj, zdaj ne bom umrl!« je odkimal norček in obrnil k njemu svoj žalostni, nagubani obrazek.

»Ne bom umrl,« je žalostno odkimal tudi Matic, nato pa začel glasno srkati mozeg iz kosti.

Obilna natakarica Pepa, ki ni bila več prav mlada, je s štefanom zlatega vina prišla iz kleti. Ustavila se je pred nesrečniki in se zagledala v mogočno Matičevo telo. Matic je odmaknil od ustnic debelo kost, ki jo je držal z obema rokama, se od strahu sploščil k steni ter ves okamenel buljil v Pepo kakor v kačo.

»Uh, ti bi še mene obral!« se je nagajivo zasmejala natakarica.

»Mene obral!« je preplašeno odkimal Matic in se tako pritisnil k steni, kakor bi se hotel skriti v zid. Žensk se je namreč bal že od tiste davne mladosti, ko so ga bili fantje nekoč opili, da je potem napadel potovko Katro. Takrat so ga bili orožniki prijeli, in da bi ga za vekomaj odvadili letati za ženskami, so ga tri dni držali v mračni kleti, ga dobro prestradali, ga nato polili z mrzlo vodo ter mu zagrozili, da bo vse večne čase v temni kleti, če se bo še kdaj katere dotaknil.

»Ali se me bojiš?« je nagajivo vprašala Pepa in stegnila zalito roko, da bi ga pobožala.

»Bojiš!« je hitro prikimal Matic in se sunkovito odmaknil.

»Oh, saj bom jaz tebe, ne ti mene!« se je dobrodušno zasmejala.

»Ti mene!« se je oddahnil in jo hvaležno pogledal.

Pobožala ga je po čelu in Matic je uprl vanjo svoje velike kalne oči, ki so zdaj v njih zaplesale svetle, srečne iskrice.

»Oh, ti gora nedolžna!« je ginjeno vzdihnila Pepa. Zmajala je z glavo in si obrisala roko v predpasnik, nato pa se je obrnila k Luki ter ga nemara prav zaradi svoje ginjenosti zviška ogovorila z dobrodušno zbadljivostjo: »No, kaj pa ti? Ali je še zmeraj navzgor?«

»Navzgor?« je užaljeno zagrmel Luka. »Navzdol!« je pribil in nato s kostjo v roki počasi in nazorno objasnil s kretnjo in z besedo: »Navzdol, malo po ravnem, potem pa naravnost v zemljo!«

»Pha!« je zdaj zaničljivo prhnil Furlan, ki je ravno menjal kost. »Raus e patacis, repa in krompir!«

»Ti pa kar tiho bodi, da ti res ne prinesem repe in krompirja!« mu je zagrozila Pepa. »Luka ima že prav!« je vzdihnila. »Tudi jaz bom kmalu šla navzdol, še malo po ravnem, potem pa počasi v zemljo.«

»Ne počasi! Naravnost!« je zagrmel Luka in s kostjo navpično pokazal v tla.

»Seveda!« je vzdihnila Pepa, se glasno useknila v rob predpasnika in si obrisala solze. »Naravnost! Naravnost v jamo!«

»Tantadruj, v jamo?« se je zdaj skoraj nevoščljivo oglasil norček. »Počakaj, da odbije tvoja ura. Vsak mora trpeti, preden pride do jame!«

»Kje si pa to slišal?« se je začudila Pepa, ki so jo te besede očitno pretresle.

»Tantadruj, župnik mi je povedal.«

»A župnik,« se je oddahnila.

»Tantadruj, ali si ti že trpela?« je živo vprašal norček.

»Sem. A upam, da še nisem dovolj!« se je skušala zasmejati.

»Tantadruj, jaz tudi ne!« je žalostno vzdihnil. »In kako rad bi trpel, da bi lahko prišel do jame!«

»Ah, ti srečna duša nesrečna! Nehaj, nehaj!« je vzkliknila Pepain spet segla po rob predpasnika, da bi si potegnila čez oči. »Oh, le kaj se prepiram z norci! Skoraj bi me spravili v jok!« se je ozmerjala, se odločno zasukala in hitro izginila v širokih, temnih vratih.

Tantadruj se je zamaknil v vrata, ki je za njimi bučalo kakor v razburjenem panju, nato pa je spet zastokal:

»Tantadruj, kako bom zdaj umrl?«

»Vzemi kost, pa božorno-boserna!« je tako nenadoma in tako glasno zagrmel Luka, da se je Tantadruj stresel in se nehote ubogljivo sklonil nad skledo.

In potem so sedeli molče in glasno obirali kosti. Ko so vse obrali, je Luka vstal in se pretegnil.

»Fantje, ko se znoči, gremo k Hotejcu spat!« je rekel ukazujoče. »Zdaj pa božorno-boserna!« je po vojaško pozdravil in jo spet mahnil na semenj. Rusepatacis in Matic Enaka Palica sta jo takoj mahnila za njim.

Tantadruj je nepremično obsedel na klopi pred skledo oglodanih kosti. Kadar so se vrata odprla, je pljusknil vanj razburkani in bridki val godbe in petja. Toda on se ni ganil; v svoji žalosti je bil trden kakor čer. Mimo njega so hodili kmetje in bajtarji, trgovci in mešetarji, stari in mladi; s težkimi nogami so se odmajali za vogal in se nato spet vračali. Nekateri so se grobo obregnili vanj, drugi so ga prijazno ogovorili, tretji so mu molče stisnili v roko nekaj drobiža, četrti so ga bodrilno potrepljali in žalostno rekli:

»Blagor tebi, ker si nor!«

(se nadaljuje)

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

Iz Novega mesta

KAJ ME V ŠOLI NAJBOLJ VESELI

Od vseh predmetov imam najraje glasbo. Pri glasbi se učimo pesmice. Tudi pojemo pogosto. Tovarišica nas je naučila veliko pesmi. Glasbo imamo enkrat na teden, zato mi je tudi všeč. Učimo se tudi o skladateljih. Pesmice spremljamo tudi z inštrumenti. Glasba je lep predmet.

Tinko

Najrajši imam tehnični pouk. Pri pouku delamo prtičke, pletemo in šivamo. Pri tehniki se naučimo veliko ročnih del. Tu se bom naučila, da bom v službi hitra pri vsakem delu. Tovarišica mi pravi, da bom imela pri tehničnem pouku dober uspeh. Rada delam vse, kar mi reče tovarišica. Tovarišica mi da novo delo, če sem že eno naredila. Nikoli nisem rada brez dela. Ko delo dobim, ga tudi opravim.

Teja

Od vseh predmetov imam najraje telovadbo. Pri telovadbi veliko gibamo in plezamo po raznih orodjih. Imamo tudi razna tekmovanja v teku, v skokih, štafeti. Rabimo tudi blazino, velikokrat se igramo med dvema ognjema in se lovimo. Pri telovadbi je zelo živahno, zato mi je ta ura všeč.

Jelka

ROKE MOJE MAME

Moja mama ima delovne roke. Pri delu v službi ima čiste roke. So velike roke, razpokane in porezane, ker dela z nožem. Ima zelo kratke nohte. Moja mama ima zelo lepe roke.

Peter Krivec, 6. b razred
OŠ Levstikov trg
ZVJL

KAKO ME JE MUC OPRASKAL

V torek smo se igrali. Mama je šla po krompir. Ko ga je prinesla, je za njo pritekel muc.

Jaz sem se ga zelo razveselila. Hitro sem ga pograbila in ga začela dražiti. Muc je bil jezen, zato me je opraskal. Iz roke mi je pritekla kri. Bila sem zelo jezna, zato sem ga napodila.

Od tedaj ga nisem več nikoli dražila.

Zdenka Ačko, 6. b razred
Slovenska Bistrica

IMAM KANARČKA

Kanarček je priden. Zna lepo peti. Je oranžno rumene barve. Dobil sem ga pri stricu Rafelnu. Vsako jutro mu dam hrano. Ko ga spustim po sobi, je zelo vesel in potem ga težko ujamem. Vsako soboto mu očistim kletko. Ko sliši kakšno petje, začne še on peti. Spi na eni nogi. Zelo rad se kopa. Če se preveč, je potem bolan. Kanarčka imamo vsi radi. Toda hrana zanj se dobi zelo težko.

Andrej Seljak, Škofja Loka

MORALA SEM SE PREŠOLATI

Ime mi je Langeršek Gordana. V šolo Minka Namestnik-Sonja sem se vključila šele v drugem polletju. Prej sem hodila v osnovno šolo Pohorski odred v Slovenski Bistrici. V osnovni šoli je bilo učenje zame pretežko, zato je mama želela, da grem v osnovno šolo Minka Namestnik-Sonja.

Hodim v šesti razred. Nove sošolke in sošolci so z mano prijazni. Tudi učenje je lažje. Dobila sem prve petice. Srečna sem, da tudi jaz lahko dobim lepe ocene.

Gordana Langeršek, 6. a
Slovenska Bistrica

Iz Škofje Loke

O DOMU IN DOMOVINI

Moj dom je na Gabrški gori. Hiše so raztresene ob cesti. Prebivalci so kmetje in delavci. Tudi pri nas imamo kmetijo. Redimo sedem krav, nekaj pujsov, petindvajset kokoši in petelina ter dvanajst zajcev. Imamo tudi psa in mačko. Z vsem je dosti dela. Vse to je moja domovina.

Franci Osredkar

Moja vasica je bolj majhna. Imenuje se Jelovica. Ljudje kmetujejo, nekateri hodijo tudi v službe. Moj dom je v hribih. Je lepo urejen. V njem živimo stari ata in stara mama, pa mama, ata in sestra. Želim, da ne bi bilo v naši domovini nikoli več vojne in da bi se razumeli.

Olga Jelovčan

Moja domovina je gozd za hišo,
moja domovina so hribi naokrog,
moja domovina je potoček, ki teče v dolino,
moja domovina je Triglav tam daleč.

Tone Demšar

Moja domovina se imenuje Jugoslavija. V Jugoslaviji je šest republik in dve avtonomni pokrajini. V šoli smo se učili, kako je sovražnik napadel našo državo. Zato smo srečni, da danes živimo svobodno. Če nas kdo napade, smo sklenili, da se bomo branili. Zato, ker nam domovina veliko pomeni.

Andreja Mrak

PEVSKI ZBOR

K pevskim vajam sem začela hoditi v petem razredu. Hodim že dve leti. Nastopali smo tudi v Zagorju. Zapeli smo štiri pesmi. Za nagrado pa smo dobili bonbone, tovarišica Lešnikova medaljo, tovarišica, ki nas je spremljala z igranjem na klavir pa je dobila šopek nageljnov. Tovarišici sta nas pohvalili. Potem smo šli domov.

Pred kratkim smo nastopali v Kulturnem domu. Tam smo zapeli pet pesmi. Peli smo dvoglasno. Tovarišica nas je spet pohvalila. Nastope imamo tudi na šolah. Peli smo tudi na projektivnem biroju, ker je naš patronat. Za novo leto večkrat nastopamo v domu ostarelih. Nastopat smo šli tudi na osnovno šolo Miha Pintar-Toledo. Tam je bilo zelo lepo.

Nastopov se zelo veselim. Pri pevskih vajah se učimo pesmi, katerih ne znajo na drugih šolah. Tovariš iz projektivnega biroja nas je pohvalil. Dobili smo kulije, flomastre in so nas tudi pogostili. V soboto smo šli nastopat na Rudarski šolski center. Tam smo peli in recitirali. Dobili smo veliko slaščic. Nekaj pa smo nesli v šolo. To smo imeli za novoletni ples.

Jožica Založnik, 7. b razred
OŠ XIV. divizije
Titovo Velenje

MOJA MAMICA

Mamica ima rada otroke. Ima štiri otroke. Do male šole smo bili pri njej. Peljala nas je v kino, trgovino in drsat.

Zdaj smo vsi v zavodu. Včasih me pride obiskat in mi kaj prinese.

Dobila je novo stanovanje. Ima drugega očka. Jaz sem se naučila za mamico pesmico. Če bo prišla k meni, jo bomo povedala in ji dala čestitko.

Metka, 3. razred
OŠ Levstikov trg
ZVJL

Rada imam

Rada imam mamico. Ime
ji je Zdenka. Večkrat me
pelje na izlet. Zelo se
razumeva. Pomagam ji
pomiti posodo in pospraviti
stanovanje. Če sem pridna
greva večkrat na Bled. Vsak
teden greva na obisk k
stari mami. Mamica mi
pomaga pri domačih
nalogah in učenju. Veliko
se pogovarjava in poslušava
kasete. Najbolj sem vesela, če
greva popoldne na sprehod.

Novak Simona
7. a
OŠ Levstikov
trg.
ZV Janez Levec

POSKUSIL SEM KADITI

Začel sem kaditi, ko sem hodil s sošolci na igrišče. Tudi na športnem dnevu smo kadili. Vsak izmed nas je enkrat prinesel cigarete. Največkrat smo kadili Ibar, ker nismo imeli dovolj denarja za druge cigarete.

Sedaj sem se odvadil kaditi. Počutim se bolje.

Nekega dne, ko sem bil še v internatu, sem poskusil kaditi. Počutil sem se slabo. Kašljal sem in pekla so me usta. Mlad sem še, zato ne bom kadil. Za denar si bom kupil raje kaj drugega. S kajenjem bi samo sebi škodil. Če mi kdo ponudi cigareto, še vedno ne vem ali bi jo vzel ali ne. Toda ne vzamem je.

7. razred
OŠ Milka Šobar, Črnomelj

DA NAM NE BO ŠLO NA SMEH

Moje sošolke se rade smejijo pri kosilu, kjer je z nami tovariš Boris. V razred pridrvi z dolgimi nogami. Pri jedi je že večkrat opomnil, naj se ne smejimo, pa nič ne pomaga. Najbolj je smešen Andrej, ki večkrat zamuja pouk, za izgovor pa vedno najde kako laž.

Dani Golenac, 8. razred
OŠ Pohorski odred, Slov. Konjice

Moja mami

Mamica ne hodi v službo.
Vala me je v vrtec. Zelo
rada imam tovarišico
Majdo. Včasih grem v njo.
Tam me imajo radi.
Pomagam pospravljati
pomivati in pometati.
Poleti pasem krave. Rada
se peljem s traktorjem.
Vozim se tudi s kolesom.
Teta v vrtci lepo skrbi
zame. Obljubila mi je, da me
bo enkrat peljala k mamici.

Natalija, ZU Janez Levec
OŠ Levstikov trg

RAZVOJNO MOTENI POTREBUJEJO RAZNOVRSTNO IN DIFERENCIRANO POMOČ

Temeljno izhodišče dela z razvojno motenimi je individualizirana obravnava, ki mora vedno upoštevati posameznikove lastnosti. Vsaka prizadeta oseba je drugačna že glede na svoje osebnostne lastnosti, še posebno pa glede na vrsto, stopnjo in obseg prizadetosti ter glede lastnih izkušenj in družinskega okolja, iz katerega izhaja.

Kompleksna ocena vseh otrokovih zmogljivosti in okoliščin je temelj za odločitev, kako naj prizadetega usposabljamo.

Glede načinov usposabljanja nimamo v vseh kategorijah in stopnjah niti enakih izkušenj niti možnosti.

Senzorično prizadeti: slepi in slabovidni ter gluhi in naglušni, ki imajo najdaljšo zgodovino institucionaliziranega usposabljanja v zavodih, v zadnjem času tej znani obliki vse bolj pridružujejo integrirane načine, torej šolanje v rednih šolah. Novi način zahteva tudi nove prijeme, nove organizacijske oblike. Med njimi je nepogrešljiva specialno pedagoška mobilna služba.

Invalidni in dolgotrajno bolni otroci so zaradi narave svojih težav najdlje v zdravilišči oskrbi. Le-ta že dolgo svojim medicinskim postopkom pridružuje tudi pedagoške. V času, ko otrok zaradi zmanjšane gibljivosti ali bolezni še ne more v redno šolo, ni pa več v bolnišnici, bi tudi potreboval mobilnega pedagoga.

Laže duševno prizadeti so v šoli s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom dobro, vsestransko oskrbovani. Drugače je z zmerno in teže duševno prizadetimi, saj zanje še nimamo dovolj oddelkov in zavodov za delovno usposabljanje ali pa je narava motenj taka, da onemogoča ali zelo otežuje vključevanje prizadetega v skupinsko delo. V nekaterih primerih tudi starši nasprotujejo vključevanju otroka v tujo oskrbo, vendar zato nič manj ne potrebujejo posebno pomoč. Mobilna služba lahko težave omili.

Že bežen pregled po kategorijah kaže, da pod istim imenom »mobilno delo« pojmujemo tako po smotrih kot po načinih zelo različno delo.

MOBILNO DELO Z MAJHNIM OTROKOM

Mobilno delo z majhnim otrokom opravljamo na otrokovem domu predvsem zato, da spodbujamo njegov razvoj. Izkušnje kažejo, da se mali gluhi-naglušni, slepi-slabovidni otrok, invalidni ali dolgotrajno bolni doma počuti varnega, sproščenega, v ambulanti pa mnogi dejavniki lahko ovirajo njegovo sproščenost do take mere, da ni učinka. Zgodnje spodbujanje podpiramo in organiziramo, ker vemo, da so možnosti za razvoj prizadetih ali nadomestnih sposobnosti v zgodnjem otroštvu največje. Prednost dela na otrokovem domu je tudi v tem, da staršem in drugim družinskim članom pokažemo, kako delati z otrokom in s katerimi sredstvi. Izkušnje nam kažejo, da starši pogosto ne znajo prenašati načinov, ki jih vidijo v ambulanti, v otrokovo naravno okolje. Ne kaže pa zanemariti tudi pomembnega psihološkega učinka, ki ga ima mobilno delo, saj je nedvomno najbolj konkretna oblika pomoči. Starši se dolgo navajajo na dejstvo, da je prav njihov otrok prizadet. Neredko so prav zaradi otrokove prizadetosti bolj osamljeni in potrebujejo dokaze, da kdo misli nanje. Starše smo dolžni razbremenjevati, če jih hočemo vključiti v tvorno delo z otrokom.

Kritiki opozarjajo na stroške mobilnega dela, ki so resnično večji od ambulantnega. Kljub temu je možno mobilno delo utemeljiti tudi ekonomsko, le učinkov ne smemo iskati prehitro. Otrok, ki smo ga ob pravem času na pravilen način spodbujali, če seveda nima pretežkih ali še morebitnih dodatnih motenj, bo kasneje potreboval manj pomoči. Znani so tudi primeri, ko je sploh niso več potrebovali. Človeške sreče pa z ekonomskimi pokazatelji ni mogoče prikazati!

MOBILNO DELO Z INTEGRIRANIM OTROKOM

Mobilno delo z integriranimi otroki ima spet drugačen značaj in naloge. Po eni strani pomaga izpolnjevati prizadetemu vrzeli v znanju, spretnostih, ki nastopajo kot posledica prizadetosti sluha, vida, gibljivosti. Po drugi strani — ta vidik najbrž mnogo premalo upoštevamo — pa neprestano širi spoznanja o prizadetih v svet neprizadetih. Uči, kako pomagati, razumeti pa tudi spoštovati večje napore prizadetih, da lahko vzdržijo neenako tekmovanje z zdravimi. V tem je širša specialno pedagoška preventivna dejavnost, saj nerazumevanje okolja pogosto ustvarja nepremostljive ovire, ki jih pametna beseda, dober zgled skorajda preskoči. Mobilni pedagog, ki obiskuje integriranega otroka v redni šoli, lahko mnogo napravi tudi s tem, da se pogovori z njegovimi sošolci. Mimogrede jih pridobi za razumevanje in pomoč, kadar jo integrirani potrebuje. Naj ne bo napačno razumljena naslednja sestavina dela: Mobilni pedagog posvari učitelja in sošolce pred nespametnim razvajanjem prizadetega učenca. Vse, kar integrirani zmore, kar ni v odvisnosti od slabšega sluha, vida, telesne vzdržljivosti ali gibljivosti, naj integrirani stori enako kot vsi drugi. Tudi preveč »razumevanja« lahko škoduje, ovira razvoj delovnih navad in lahko vodi v lagodnost.

MOBILNO DELO Z ZMERNO IN TEŽJE DUŠEVNO PRIZADETIMI

To delo je pri nas že razmeroma dostikrat in dovolj opisano, žal pa še premalo uveljavljeno. Naj mi bo dovoljeno, da nekatera izhodišča in probleme, o katerih smo že tudi v Zborniku pisale Slavica Pogačnik-Toličič, Ana Štukl in jaz, ponovim. K temu me je med drugim spodbudilo tudi pisanje v Prosvetnem delavcu, ki opozarja na še vedno premalo upoštevano potrebo po ustrezni pomoči tema dvema stopnjama duševne prizadetosti.

Pred dvanajstimi leti je Mentalno higienski oddelek Otroškega dispanzerja v Ljubljani doživljal notranjo stisko, ko mnogim težko prizadetim otrokom z ambulantno obliko dela ni mogel pomagati. Vzroki so bili zelo različni — otroci bodisi niso mogli sodelovati ali pa sploh prihajati v Dispanzer. Takrat se je oddelek uspešno povezal z Republiškim društvom za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Slovenije, neposredno mobilno delo pa so prevzeli študentje specialne pedagogike na Pedagoški akademiji. V različnih obdobjih smo mobilno delo namenjali zelo heterogenim skupinam otrok, a kljub temu, upam, dokazali, da je lahko uspešno. Seveda pa ne smemo pri delu s teže prizadetim pričakovati enakih vsebin in smotrov kot pri spodbujanju razvoja enoplastno prizadetih, toda tudi to je spodbujanje razvoja v okvirih prizadetosti seveda.

IZBOR OTROK

Izbrali smo tiste prizadete otroke, ki iz najrazličnejših vzrokov niso napredovali pri ambulantnem delu ali pa v Dispanzer niso prihajali. To so bili:

— slabo gibljivi otroci,
— otroci iz zelo oddaljenih krajev, ki jih starši niso mogli voditi v ambulanto,
— otroci, ki jih je pot do dispanzerja tako vznemirila, da sploh niso mogli sodelovati,
— otroci z vidnimi zunanjimi stigmativnimi znaki,
— otroci iz subkulturnega okolja, ki se ni zavedalo potrebe po spodbujanju razvoja,
— otroci iz težjih socialnih okoliščin.

Skupina je bila zelo nehomogena, oblikovali smo jo na temelju vsestranske presoje. To individualno delo v nekem smislu še traja.

Kaj smo hoteli s preliminiranim preizkusom pokazati? Poleg neposredne potrebne pomoči tudi pot, kako pomagati in svetovati, da se to delo čimprej uveljavi.

Seveda smo z delom sprožili tudi pomisleke. Oblika je draga, časovno in strokovno zahtevna, predvsem pa naj je ne bi izvajali študentje. Z vsem povedanim je možno soglašati. Laična pomoč povsod nastopi, ko dela ne prevzame nobena kvalificirana oseba. Mobilno delo s študenti sicer sploh ni bilo drago, redni delavci pa bi dejansko opravili malo dela, če bi jim preštevali le »storitve«. Toda v primerjavi s stroški, ki jih ima družbena skupnost z namestitvijo v zavod, je tudi ta oblika še vedno zelo poceni. Težavnost mobilnega dela je v tem, da se je treba neprestano prilagajati ne le različnim vrstam in stopnjam motenj, ampak tudi otrokovi družini, ki o svojih specifičnih težavah potoži pač mobilnemu pedagogu, saj je neredko s svojimi skrbmi zelo osamljena in ji je pomoč tudi v tem smislu potrebna. Težko je toliko potovati in opravičiti stroške, toda po mojem mnenju je še težja zavest, da nekaterim otrokom in njihovim družinam nihče ne pomaga.

Res je, za celotno področje razvojno motenih smo zelo veliko napravili. Toda družina, ki novorazvitih oblik še ne uživa, ne more doživljati napredka, ne more uvideti razvoja, če sama pomoči še ni deležna. Tu ne moremo odgovarjati na splošno, ko pa je potrebna konkretna pomoč. Nekdanja stališča (že zapisana v Zborniku) razširjam še z mislijo, ki mi jo je sprožila »prosvetna delavka« v Prosvetnem delavcu. Če bi danes znova organizirala mobilno delo, bi ga brez slabe vesti namenila tudi otrokom, ki ne živijo v slabih socialnih okoliščinah. Tudi starši, ki dobro zaslužijo, morajo vse svoje življenje prilagajati prizadetemu otroku, so pomoči potrebni. Ne le, da so največkrat prikrajšani za dodatne vire dohodkov, ne morejo si po svoje urejati ne prostega časa ne strokovnega in družbenega dela. Takim staršem bi pomoč organizirala, da bi jih razbremenila, tudi če bi ukvarjanja z otrokom ne mogla utemeljevati s spodbujanjem razvoja. Vprašujem se le, če morda za take otroke ni bolj od specialno pedagoške usposobljena zdravstveno-patronažna služba. S tem ne nameravam prelagati bremen na druga ramena, najbrž pa je vsaj v zdravstvenih ustanovah taka povezava možna.

Na koncu bi rada poudarila, da sem se ponovnega pisanja o mobilnem delu lotila spet z namenom, da bi spodbudila tako specialno pedagoške kot zdravstvene ustanove, naj vendar vsaj najbolj kričeče primere za začetek poskusijo na ta način obravnavati. Tudi študentje Pedagoške akademije so lahko znova mobilni laični pedagogi. Morda je pa le že čas, da tako službo uvedemo kot sistem?

dr. Marija Lipužič

PREPREČEVANJE MOTENJ V RAZVOJU OTROK Z AKTIVNIM ZDRAVSTVENIM VARSTVOM

Pod »aktivnim zdravstvenim varstvom« razumemo splošno tj. družbeno skrb za dobro zdravje celotnega prebivalstva in posebne oblike zdravstvene dejavnosti, ki so sestavina vseh specialnih strok na vseh ravneh zdravstva. Socialni vplivi so namreč odločilnega pomena v preprečevanju številnih bolezni in razvojnih motenj. Medicina, ki je zaprta v svoje trdnjave bolnišnic in ambulant, se ne more pohvaliti s pozitivnimi učinki pri ohranitvi in krepitvi zdravja prebivalstva in tudi ne v zgodnjem odkrivanju bolezni in motenj. Taka izolirana medicina lahko dosega vrhunske učinke le na področju diagnostike in terapije, tj. ugotavljanja in zdravljenja bolezni. Tako postaja vse dražja in s tem vse manj dostopna širšim krogom in tako le sama sebi namen. Zaradi takih spoznanj je svetovna zdravstvena organizacija sprejela poseben strateški načrt, ki je zajet v paroli: »Do leta 2000 zdravje za vse!« V okviru take orientacije sedaj vse države članice, razvite kot tudi dežele v razvoju, izdelujejo programe, ki naj bi usmerjali aktivno zdravstveno varstvo prebivalstva. V tem okviru obravnavamo tudi preprečevanje, odpravljanje in lajšanje invalidnosti vseh vrst.

V naši medicini vsa leta po osvoboditvi razvijamo aktivno zdravstveno varstvo, tj. v skladu z družbenimi potrebami in ob sodelovanju posameznika. To omogoča dispanzerska metoda dela.

Na področju zdravstvenega varstva matere in otroka je ta doktrina popolnoma uveljavljena in se kaže v sistemu organiziranosti dejavnosti kot tudi v programskih usmeritvah. Tako zasnovan sistem omogoča, da vsak zdravstveni problem, ki zadeva materinstvo in otroštvo, obravnavamo kompleksno in po principih enotne medicine, to se pravi:

— s preventivnega,
— s kurativnega in
— socialno medicinskega vidika.

Obvladovanje motenj v razvoju otrok in mladine je najpomembnejša naloga zdravstvenega varstva matere in otroka v tem obdobju, ko smo že premagali številne vzroke za smrtnost v zvezi z materinstvom in v zgodnjem otroštvu. Smrtnost zaradi materinstva izpod 1 primer na 10.000 porodov letno in smrtnost dojenčkov okrog 15 na 1000 rojstev v enem letu nas uvrščata torej med tiste dežele na svetu, ki imajo najboljše kazalce o zdravju mater in otrok.

Poškodbe, ki nastopajo zaradi številnih nezgod v otroštvu, imajo pomemben delež pri nastanku invalidnosti in smrtnosti otrok. Med prvim in 6. letom življenja predstavljajo skoraj polovico od vseh smrtnih primerov, pri šolarjih in mladini pa skoraj 75 %. Ni podatkov o tem, kolikšen delež predstavljajo ti vzroki med invalidnimi, tj. razvojno motenimi, gotova pa ni majhen.

S skupnimi prizadevanji moramo nepretrgano skrbeti za večjo varnost otrok in to v domačem okolju, v stanovanjskem naselju in v prometu. Znane so široko zastavljene akcije za te potrebe, kot npr.: v okviru Zveze prijateljev mladine (okrogla miza, celjski sejem »Vse za otroka leta«, 1979), v okviru pediatrične klinike (Derčevi dnevi 1980), v okviru Zavoda za šolstvo (prometna vzgoja za predšolske in šolske otroke).

Razvojne bolezni povzročajo okvare otrok v času od spočetja dalje ali skozi nosečnost in ob samem rojstvu. Za preprečevanje to-

vrstnih okvar je potrebno razvijati in poglabljati naš koncept ogroženih skupin (ali vulnerabilnih, posebno ranljivih skupin).

Velike možnosti vidimo tudi v poučitvi parov o pomenu načrtovanja družine, o genetskem svetovanju in o rodnem zdravstvenem nadzoru v času nosečnosti in sicer v okviru predzakonskega svetovanja, saj se pri nas 90 % novorejencev rodi poročenim materam.

Nadalje je potrebno strokovno izpopolnjevati dejavnost v okviru posvetovalnic za žene in povsod organizirati zdravstveno vzgojo v obliki »Materinske šole«. Povsod je potrebno dosledno uvesti delitev dela oziroma etapno zdravljenje v času nosečnosti, kadar je to potrebno. Za odpravljanje škodljivih vplivov na razvoj ploda je posebno pomembno sodelovanje med dispanzerji za žene in služb za medicino dela, kajti 85 % naših nosečnic je aktivnih zavarovank in njih odstotek bo še nadalje naraščal.

V porodnišnicah, kjer so praktično vsi porodi, se mora povsod doseči visok standard strokovnega specialističnega dela in opreme tako za porodništvo v ožjem smislu kot tudi za področje pediatrije za vse zdrave in tudi bolne in ogrožene novorojence. Republiški register ob rojstvu ogroženih otrok, ki tačas zajema okrog 9 % vseh rojenih, se mora še nadalje razvijati in odigrati aktivno vlogo za pravočasno odkrivanje in zdravljenje morebitnih motenj otrok ob rojstvu, vsaj do tretjega leta.

V okvir zdravstvene dejavnosti za dojenčke in predšolske otroke *v dispanzerjih* je potrebno uvajati psihološke metode in druge eksaktne preiskave za presojanje vseh otrok glede na določene bolezni in druge motnje v rasti in razvoju s ciljem, da se škoda na zdravju čimbolj uspešno, čimbolj zgodaj odpravi.

Izrednega pomena za odpravljanje posledic razvojnih motenj so *posebni razvojni oddelki v okviru vzgojnovarstvenih organizacij* in sicer za lažje in srednje prizadetosti vseh vrst, saj s tem najbolje izvajamo integracijo skrbi za te otroke v naša splošna prizadevanja.

Ob nadaljnjem razvoju strokovne medicinske dejavnosti v skladu s preventivnimi načeli in sodobne organizacije dispanzerjev ter z odpiranjem bolniških oddelkov navzven lahko pričakujemo, da bo splošno zdravstveno stanje vseh novorojencev boljše, da se bo znižalo število težko prizadetih otrok in da bodo laže in srednje prizadeti otroci zaradi pravočasne strokovne obravnave uspešno premagovali svoje razvojne pomanjkljivosti.

Ugotavljamo, da je ta čas zdravstvena politika usmerjena v hitrejši razvoj preventivnih dejavnosti v okviru osnovnega zdravstvenega varstva, kar vključuje tudi hitrejši razvoj zdravstvene vzgoje, ki ima v zdravstvenem delu na tem področju največji pomen, saj vpliva na sodelovanje staršev v skrbi za dvig zdravja vseh otrok.

doc. dr. sci. Stanka Krajnc-Simoneti
Zavod SRS za zdravstveno varstvo

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

PO DALJŠEM ČASU SPET NOVO DRUŠTVO

Praznina glede društvene organiziranosti v jugozahodnem delu Slovenije se je bistveno zmanjšala z ustanovitvijo Društva za pomoč duševno prizadetim Sežana. Društvo so začeli pripravljati že v mednarodnem letu invalidov, do ustanovnega občnega zbora pa je prišlo 24. marca 1982. Poleg članov iniciativnega odbora, ki so opravili nehvaležno pripravljalno delo, so bili prisotni starši duševno prizadetih otrok, predstavniki zavoda Elvire Vatovec, ki vodi tudi šolo s prilagojenim programom v Divači, interesnih skupnosti, socialistične zveze, zveze socialistične mladine, zdravstvenega doma in zveze društev iz Ljubljane. Poleg pravil, katerih značilnost je v tem, da bodo člani društva tudi zamejski Slovenci iz Italije, so sprejeli tudi program dela, kjer je največ pozornosti namenjeno širjenju članstva in vraščanju v družbeni prostor, od neposrednih nalog pa ustanovitev delavnice pod posebnimi pogoji. Predstavnik občinske konference SZDL je prisotnim obljubil vso podporo in pomoč ob ugotovitvi, da duševno prizadeti ni le problem posameznika, ampak vse družbe.

Prepričani smo, da bo ob tako tesnem sodelovanju skupnosti socialnega skrbstva ter drugih skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in strokovnih služb (predvsem soc. skrbstva in zdravstva) društvo res lahko zaživelo. Staršem in ostalim članom želimo čim več uspehov!

Naslednje društvo, ki bo ustanovljeno, bo že štirideseto v Sloveniji. Bo to Dravograd, Ajdovščina, morda Ribnica ali katero drugo?

J. U.

»TAKA JE NAŠA POT«

Najprej nekaj tehničnih podatkov. Režija filma je bila v rokah tima: Zvonka Petan, Zora Pipan in Peter Skuber. Kamera Franc Kopič, izbor glasbe Borut Loparnik in spremna beseda Peter Skuber. Posnet je bil ob deseti obletnici prvega razvojnega oddelka pri rednem vrtcu in s pomočjo občinskega društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Mariboru. Film je dokumentaren, traja petinštirideset minut in je amatersko delo.

Namen filma je bil prikazati pot zmerno duševno manj razvitih oseb od zgodnjega otroštva do odraslosti in s poudarkom na razvojnih oddelkih v vrtcih. Razvojni oddelki so v ospredju zaradi delovnega jubileja. V uvodu vidimo izbrane filmske posnetke Maribora, srednjeveškega in modernega, tako da je Mariborčan prijetno presenečen, ker živi v lepem in kulturnozgodovinsko bogatem mestu. Ob tem slišimo kratko pojasnilo vsebine filma. Film prične z diagnostičnim obravnavanjem otroka pri timu strokovnjakov v zdravstvenem domu. Sledi dogovor strokovnjakov o začetnem kompleksnem usposabljanju. Največ časa je odmerjenega delu in življenju otrok ter njihovih tovarišic v otroškem vrtcu. Posnete so najrazličnejše aktivnosti in to delovne in v prijetnem sproščenem ozračju. Prvi vrh doseže film na igrišču pred vrtcem, kjer se ob igri zlije gruča naših in zdravih otrok v elementarnem otroškem veselju. Nato vidimo skupino naših staršev in strokovnjakov in predstavnikov občinskega društva v pogovoru o otrocih z namenom usposabljanja staršev za delo in življenje z otroki doma. Čudovito se stapljajo slike izdelkov na oddel-

ku za delovno usposabljanje z glasbo Primoža Ramovša, tako da se kar navdušim nad našo moderno glasbo, ki pa je že klasika. V delavnicah pod posebnimi pogoji vidimo, s katerimi podjetji združujejo delo in kaj zmorejo naši varovanci. Filmu se pozna, da je bila pri kameri vešča oseba in strokovnjak pri izboru glasbe.

Zamisel o takšnem načinu prikaza dela smo dobili ob gledanju tujih filmov na svetovnem kongresu Lebenshilfe na Dunaju in ob dosedanjih lastnih izkušnjah. Prvi amaterski film smo posneli pred tremi leti in ga je v tem času na desetih srečanjih po Jugoslaviji videlo približno 1100 različnih strokovnjakov. Sedaj smo se lotili dela bolj strokovno, a še premalo, da bi lahko bili zadovoljni.

Film Taka je naša pot je bil prvič prikazan v novembru 1981. leta na proslavi desete obletnice razvojnih oddelkov v kino dvorani gledališča v Mariboru. Premierska publika so bili starši, strokovnjaki, predstavniki družbenopolitičnega življenja v Mariboru in zastopniki Republiške zveze. Odziv na prikazani film je bil dober.

Peter Skuber

PRIJETNO IN DELAVNO SREČANJE V KRANJU

Dolgo načrtovano srečanje aktivistov vseh slovenskih društev za pomoč duševno prizadetim se je uresničilo zadnje dni februarja v hotelu Creina v Kranju. Zbralo se je preko 60 ljudi iz vseh koncev Slovenije, ki jim ni vseeno, kako v naši družbi uresničujemo ustavno opredeljeno posebno družbeno skrb za duševno prizadete člane skupnosti. Starši, — ki so bili v večini — strokovni delavci in drugi člani društev, člani izvršnega odbora Zveze, delavci Zveze in gostje smo kljub nekaterim različnim pristopom v živahni izmenjavi mnenj resnično lahko izmenjali izkušnje in se dogovorili o skupnem in enotnem reševanju nekaterih odprtih vprašanj. Še mnogo pa je ostalo nedorečenega ali celo neizrečenega — zopet nas je lovil čas, kljub intenzivnemu delu dopoldan in popoldan. Tudi v »podaljšanem dnevu« ob hrupni glasbeni spremljavi se nismo mogli in tudi ne hoteli oddaljiti od problemov, ki so vsem tako blizu...

Prvi dan se je po seji izvršnega odbora sestal tudi republiški odbor, sestavljen iz delegatov vseh društev, ki je sprejel poročilo in zaključni račun Zveze društev za leto 1981. Ob razpravi pa smo prehajali iz preteklega leta v današnje dogajanje in seveda tudi v načrtovanje prihodnjih nalog. Seje sta se udeležila tudi tovarišica Lidija Šentjurc, članica sveta federacije in Ignac Nagode, predsednik odbora za družbeno aktivnost in položaj invalidov pri RK SZDL Slovenije. Nato smo si ogledali delo oddelkov za delovno usposabljanje pri OŠ Helene Puhar in delavnico za delo pod posebnimi pogoji Kranj.

V popoldanskem delu smo nadaljevali predvsem z neposredno izmenjavo izkušenj društev glede osnovnih nalog — osveščanja javnosti, pridobivanja članstva, informiranja pedagoških delavcev na običajnih osnovnih šolah, sodelovanja z organizacijami združenega dela in še mnogih oblik ter vsebin delovanja društev. Zedinili smo se, da je prvenstvena naloga »pripeljati prizadetega in družino iz temnega kota na svetlobo«, kot se je izrazil predsednik ljubljanskega društva, poti do tega cilja pa so seveda različne glede na okoliščine v posameznih območjih oziroma društvih.

Pozdravili smo tudi prizadevanja mariborskega društva, ki je uspelo posneti 45-minutni film (barvni, zvočni, format super 8) o sistemu celovitega usposabljanja zmerno duševno prizadetih v Mariboru od zgodnjega odkrivanja pa vse do zaposlovanja v DPP.

Zelo zanimiv je bil prispevek tovarišice Suhadolčanove, računovodkinje ljubljanskega društva, ki je prikazala, kako naj bi društva vodila računovodstvo oz. knjigovodstvo. Vsekakor je to naloga, ki jo lahko vodi le oseba s primernim strokovnim znanjem in jo bo moralo marsikatero društvo šele poiskati.

Tudi drugi dan, ko smo nadaljevali z delom — predvsem glede priprav na letošnje oblike seminarjev in letovanj za družine s prizadetimi otroki, ki jih organizira Zveza ob pomoči društev — nam je zmanjkovalo časa. Tako smo hitreje pozabili na načrtovani, pa žal zaradi novega snega odpadli izlet v Dražgoše, ki bi naše srečanje še popestril — posebno ob vodstvu našega predsednika Zdravka Tomažina, ki je bil sam udeleženec bitke.

Vse kaže, da je srečanje v Kranju bilo zelo koristno, zelo potrebno in postavljeno v pravi čas, ko morajo tudi društva glede na zaostrene pogoje še aktivneje reševati odprta vprašanja družbene skrbi za duševno prizadete. Prav je tudi, da smo se dobili v Kranju, saj imajo domačini kaj pokazati in povedati. Tudi o samem seminarju je naš zvesti kranjski dopisnik Maks Perkovič poročal v gorenjskem časopisu »Glas« in zaključke posveta povezal s perečo problematiko gorenjske regije — predvsem na področju zaposlovanja in varstva odraslih duševno prizadetih.

Srečanja društvenih delavcev — staršev, strokovnjakov in drugih, ki v svojem prostem času prostovoljno družbeno delajo v korist duševno prizadetih — iz vse Slovenije bodo morala postati stalna oblika dela, ki bo poleg regijskih posvetov povezovala in mobilizirala vse drobne, pa zato nič manj pomembne akcije društev v celovito dejavnost vseh »naših«. Že po enem mesecu so vidni rezultati tako povezanega dela, ki kljub znanim ekonomskih težavam obetajo našemu delu tudi svetlejše perspektive.

Jan Ulaga

PREDSTAVNIKI KOROŠKEGA »LEBENSHILFA« NA OBISKU V LJUBLJANI

Sredi marca je Ljubljano obiskala skupina predstavnikov organizacije Lebenshilfe iz Celovca. Ogledali so si Varstveno delovni center in se pogovarjali s predstavniki ljubljanskega društva. Organizacija, ki je sorodna naši Zvezi društev, čeprav nekoliko vsebinsko odstopa od nalog, ki jih izvajamo v društvih in Zvezi pri nas, skrbi predvsem za odrasle duševno prizadete osebe in tudi izvaja vse oblike materialne in socialne varnosti. Podrobno smo si izmenjali izkušnje na Koroškem in v Sloveniji; oboji imamo namreč enako nalogo — pomagati duševno prizadetim osebam. Posebna pozornost je bila v razgovorih posvečena načrtovanju delavnic pod posebnimi pogoji in domskemu varstvu odraslih duševno prizadetih. Ker oboji načrtujemo gradnjo podobnih objektov, tako v Ljubljani kakor v Celovcu, je bila izmenjava izkušenj v tem trenutku, ko pripravljamo gradnjo, zelo dobrodošla. Dogovorili smo se, da bodo predstavniki VDC in ljubljanskega društva v aprilu obisk vrnili in si ogledali delavnice pod posebnimi pogoji na Koroškem.

T. J.

DURI NISO BILE ZAPRTE

Jeseniško društvo si prizadeva, da bi v svoje društvo za pomoč DPO včlanilo čimveč staršev duševno prizadetih oseb. Razumemo, da ti starši v nenehni skrbi za svojega otroka večkrat nimajo časa, da bi stopili k nam, pa smo si rekli: »Pojdimo pa mi k staršem srednje in teže prizadetih otrok v občini!« In akcija je stekla. Naš prvi korak v te družine je bil negotov. Bali smo se, da bi se duri pred nami zapirale, saj vemo, da so starši, ki skrbe za prizadetega otroka doma in ki so še vse premalo deležni družbene skrbi, da se le-ti često zapirajo v svoj ožji krog ter ostajajo sami s številnimi čustvenimi, socialnimi in ekonomskimi obremenitvami. To so družine, v katerih so se starši v življenju pravzaprav marsičemu odpovedali, družine, ki premagujejo ogromne napore v svojem vsakdanjem življenju in družine, katerih nekateri člani najdejo še vedno čas za družbenopolitično udejstvovanje. Tem družinam — posebno pa materam — nihče ne pripenja kolajn, čeprav bi jih že zdavnaj zaslužile. Marsikje se okolje krivično vede do njih; v takih primerih je zaprtost družine neizogibna. Vendar se je izkazalo, da je bila naša bojazen na začetku akcije odveč. Povsod so nas toplo sprejeli, in kar je najvažnejše: navezali smo stike, ki so nam vlili novega elana za delo v smislu družbene skrbi za te občane.

Najprej smo navezali stike s patronažno službo in socialnim varstvom, kjer so nam zavzeto nudili potrebne informacije in pomoč. Občinski sindikalni svet pa nam je pomagal s finančne plati; obljubili so tudi, da se bodo povsod zavzemali za pozitivna in napredna stališča do teh družin oziroma problemov, ki še niso v celoti rešeni v naši zakonodaji.

V glavnem starši dobro skrbe za zdaj že odrasle otroke, ki pravzaprav niso bili nikdar deležni družbene pomoči v obliki varstva in vzgoje. Prilagodili so se usodi svojega otroka in večinoma ne kažejo javno, da jim včasih moči že pojenjujejo. Tu in tam slabše stanovanjske in slabše ekonomske razmere še dodatno porajajo nove skrbi. Zdravstveno stanje otrok je v splošnem zadovoljivo, pokazalo pa se je povsod, kaj je naša prva naloga: organizirati sistematičen pregled teh oseb pri zobozdravniku, da se jim čimprej popravijo zobje. Zavedati se moramo, da skrb za te osebe ne sme biti le družinska zadeva, ampak tudi naša. Premalo storimo, če te starše le razumemo v njihovih težavah. V združenem delu smo dolžni sprejemati in izvajati pozitivne premike pri skrbi za te občane. Stabilizacijske in druge omejitve pa pri tem ne bi smele igrati nobene vloge.

V občini Jesenice je 26 srednje in teže prizadetih oseb, ki niso nikamor vključene in so le v domači oskrbi. Vse te smo obiskali in s skromnimi darili marsikoga razveselili. Ko bi le videli, kako se je neka obiskana deklica razveselila ježka — darila Jugobanke! Prepričani pa smo, da so tudi starši začutili, da niso sami s svojimi problemi, ampak da ima družba vse bolj jasno začrtane cilje in naloge pomoči tem občanom.

Marija Heberle Perat

ZVEZNA KONFERENCA ZASEDALA V LJUBLJANI

Najvišji organ organizacije za pomoč duševno prizadetim, ki se sestane enkrat letno, je zasedal 1. in 2. aprila v Ljubljani. Poleg organizacijskega dela, kjer so delegati sprejeli poročilo, finančno poročilo, ter oba letna načrta — finančni in delovni, sta bila tudi svečani in strokovni del.

V svečanem delu so bile prvič podeljene najvišje nagrade — nagrade »Dr. Zlatana Sremca«, ki jih je prejelo sedem posameznikov in prav toliko ustanov oziroma društev. Med posamezniki iz Slovenije je nagrado prejel dolgoletni urednik Našega zbornika Martin Mencej, med društvi pa Kranj in Maribor. Vse nagrajence bomo podrobneje predstavili v prihodnji številki.

Strokovni del je bil namenjen najprej teoretičnemu, nato pa še ogledu sistema skrbi za zmerno duševno prizadete v Sloveniji.

J. U.

OKROGLA MIZA V MARIBORU

Naši mariborski sodelavci so ob dnevu invalidov še enkrat poskrbeli za celovit prikaz družbene skrbi za duševno prizadete, tokrat z razgovorom v uredništvu Večera. Časopis, ki je predvsem v severovzhodni Sloveniji zelo razširjen, je v svoji sobotni prilogi dne 20. marca objavi celostranski prispevek s tega razgovora, ki so se ga udeležili poleg staršev duševno prizadetih znani mariborski strokovni in družbeni delavci ter dr. Mašović, predavatelj defektologije na zagrebški univerzi. Morda je najbolje, da navedemo njegovo oceno:

»Če pogledamo koncept, kakršnega ste za to varstvo izdelali v Mariboru in ga tudi dobro uresničujete, potem lahko rečemo, da greste po poti, ki je izredno napredna, sodobna, ki je bila izbrana in začrtana pred dvajsetimi leti, to je pot integracije in socializacije takega otroka. Tudi zmerno in huje prizadeti so del človeške družbe, v njej morajo najti svoj življenjski prostor in se razvijati. To pa bo mogoče le tedaj, če se bodo tako prizadeti že z malega razvijali in živeli v družbi vrstnikov.

Nobena posebna šola, nobena posebna bolnišnica ali katera druga ustanova ne more dati tem otrokom tistega, kar jim more in mora dati življenje okrog njih. To, da so duševno prizadeti otroci med vrstniki v vrtcih, da so v rehabilitacijskih delovnih organizacijah, v šolah, to je napredna in dobra pot.

Dobro vemo, kaj zmoremo storiti za duševno prizadete otroke. Zanje so odločilna prva tri leta. Maribor je pri tem dosegel že veliko. Ne bi smeli čakati, da lahko otrok gre v vrtec šele s tremi leti. Vsaj v mestih, kjer lahko zdravstvena služba zelo zgodaj odkrije takega otroka, bi morali nekaj prej poskrbeti za varstvo otrok v otroških vrtcih.

V Mariboru imate odličen koncept, dosegli ste visoko stopnjo sodelovanja pri skrbi za duševno prizadete otroke in ste postali zgleden center v državi.«

V razgovoru so bila razgrnjena tudi še manj uspešno rešena vprašanja — predvsem glede zaposlovanja in statusa odraslih težje duševno prizadetih, o odnosih do staršev teh otrok in postopnem spreminjanju miselnosti javnosti. Prav k temu, temeljnim ciljem našega delovanja pa lahko veliko prispevajo prav podobni članki v najbolj razširjenih sredstvih javnega obveščanja.

J. U.

IZ UREDNIŠTVA

Najprej opravičilo: V zadnji številki revije je tiskarski škrat v naslov prispevka iz Slovenskih Konjic zapisal »Slovenska Bistrica«, za kar se avtorici opravičujemo.

Vesela vest: Zveza je v okviru založniške dejavnosti izdala nov priročnik za starše in strokovne sodelavce — prevod knjižice dr. Retta MONGOLIZEM. Avtor podaja celovit pogled na to skupino duševno prizadetih, s katerimi ima dolgoletne izkušnje. Marsikatera ugotovitev, predvsem s področja vzgoje pa velja tudi za druge skupine zmerno duševno prizadetih. Knjižico lahko naročite po ceni 50,00 din na naš naslov: NAŠ ZBORNIK, Samova 9, 61000 Ljubljana.

Napoved: Uredniški odbor je že določil glavne teme, o katerih bomo pisali v naslednjih številkah — tretja (junijska) številka bo namenjena zaposlovanju absolventov OŠ s prilagojenim programom, četrta (avgust) o učenju pisanja in peta (oktober) o tem, kako v posameznih območjih strokovnjaki in drugi naši sodelavci seznanjajo s problematiko duševno prizdetih pedagoge in mladino osnovnih šol. Že sedaj naprošamo vse, ki bi lahko s članki prispevali k čimbolj popolnemu pregledu dogajanja v Sloveniji in h kvaliteti revije, da pričnejo z razmišljanjem in pisanjem o navednih temah.

NAŠE AKCIJE

V letošnjem letu smo se pri akcijah zelo odrezali. Organizirali smo očiščevalno, obiralno in zbiralno akcijo. Pri tem so nam seveda pomagale učiteljice, ki so si prizadevale, da bi bili zares najbolj pridni.

Prva takšna akcija je bila akcija obiranja sadja. Tisto jutro smo vsi z nasmehom krenili po poti, ki nas je privedla do velikega sadovnjaka. Takoj smo pričeli z delom. Tovariš, ki nam je to delo razdelil, je bil zelo vesel in začuden, ko je videl, v kakšnem številu smo se udeležili tega obiranja. V zahvalo za to delo smo si prislužili veliko gajb jabolk, ki smo jih potem seveda porabili na športnem dnevu in pri gospodinjskem pouku (za kompote itd.).

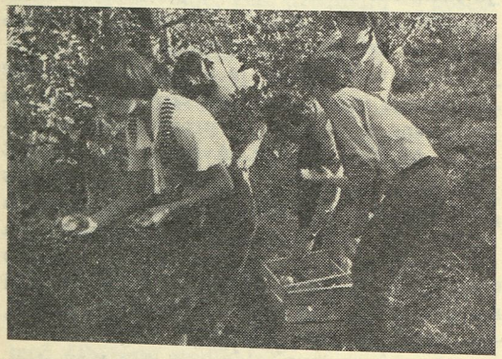

A to še zdaleč ni vse. Ko smo zvedeli, da se bo naše mesto imenovalo po Titu, smo vsi prijeli za delo. Očistili smo okolico šole in jo lepo uredili. Bili smo presenečeni, kaj vse lahko naredi šolar z dobro voljo za mesto, v katerem živimo.

Sledile so akcije zbiranja papirja. Pri tem smo se odrezali najbolje. Vsi smo prinašali časopis v šolo in si prizadevali, da bi ga imeli zares, zares največ. Seveda se moramo zahvaliti našim občanom, ki so nam pri tem pomagali. Najbolj uspešna je bila razredna skupnost 6. a razreda, ki je nabrala čez tristo kg papirja. Sledila ji je razredna skupnost 8. a razreda. Drugi razredi pa so nabrali toliko papirja, da so se prebili do boljših mest.

Na šoli smo izvedli tudi plesni tečaj, ki je deloval ob ponedeljkih in torkih popoldan. Tudi tu smo se marsikaj naučili, kar nam bo veliko pomenilo v življenju.

Izvedli smo še eno akcijo. Povabili smo dva člana vrtnarije (cvetličarne), ki sta nam pokazala, kako naredimo ikebano iz svežega zelenja. Prinesli smo veliko zelenja, sveč in novoletne okraske. Tako smo lahko naredili lepe ikebane, primerne za novoletno praznovanje. Tovarišici in tovarišu smo v zahvalo za sodelovanje poklonili izdelke, ki smo jih naredili pri šivanju in tehničnem pouku.

Še naprej si želimo veliko takih akcij s sodelovanjem občanov. Prizadevali si bomo, da bi bili še naprej tako uspešni.

Erika Glušič
učenka 8. a razreda
OŠ XIV. divizije
Titovo Velenje

PROIZVODNO IN TRGOVSKO PODJETJE
ZA DOMAČO IN UMETNO OBRT
NOTRANJA IN ZUNANJA TRGOVINA,

LJUBLJANA, MESTNI TRG 24

ODKUPUJE IN PRODAJA IZDELKE DOMAČE IN UMETNE OBRTI SLOVENIJE IN JUGOSLAVIJE

Poleg prodaje na notranjem trgu v engroju in poslovalnicah obsega dejavnost podjetja tudi izvoz izdelkov domače in umetne obrti ter uvoz artiklov široke potrošnje

ŽELEZOPROMET

telefon: 314-441, 315-364
žiro račun: 50102-601-204423

61000 LJUBLJANA
PODMILŠČAKOVA 18a

»ŽELEZOPROMET« — obrtno nabavno prodajna zadruga — Ljubljana, Bežigrad, Podmilščakova 18a; tel. 314 441 in 315 364, »ŽELEZOPROMET«, žiro račun 50102-601-20423; direktor Janez Zidar, vodja komerciale Janez Suhadolc, tel. 325 455.

Dejavnost: nabavlja material in delovne priprave za svoje člane, prodaja izdelke svojih članov, organizira kooperacijo med družbenim in zasebnim sektorjem, organizira izdelavo in dobavo vseh vrst izdelkov iz kovin in kovinoplastike.

lesnina

VSE VRSTE POHIŠTVA, STANOVANJSKE OPREME IN GRADBENI MATERIAL V NAJVEČJI IZBIRI DOBITE NA ENEM MESTU V POSLOVALNICAH **LESNINE** IN SICER V VSEH MESTIH JUGOSLAVIJE. OBIŠČITE NAS IN IZBRALI BOSTE DOBRO!

C
ZALOŽBA

V VSAKO SLOVENSKO HIŠO — KNJIGA, KAKRŠNA NA SLOVENSKEM IZIDE ENKRAT ALI DVAKRAT V STOLETJU!

ZGODOVINA SLOVENCEV

knjiga, ki zajema slovensko zgodovino od pradavnine do današnjega časa!

Sodobna znanstvena snov, podana na privlačen, poljuden in nazoren način. Delo, ki smo ga čakali desetletja, saj taka knjiga nastane samo enkrat na več generacij!

964 strani

630 barvnih in črnobelih slik
60 barvnih zemljevidov
60 grafikonov, preglednic in diagramov
cena 990 din (6 obrokov)

imp

SOZD IMP ljubljana industrijska montažna podjetja
61001 Ljubljana, Titova 37, p. p. 144
telefon (061) 321 043, telex 31348 yu imp

poslovni predmet izvajanje zaključnih montažnih del

— ogrevanja
— vodovodov
— klimatizacije, ventilacije in prezračevanja
— elektroinstalacij šibkega in jakega toka
— dvigal in transportnih naprav

v vseh oblikah in namenih investicijske dejavnosti

montažo spremljajoča industrija investicijskih dobrin

— regulacijske armature, avtomatika in posode, toplotni aparati, kovinske konstrukcije
— odlitki iz barvnih, navadne in nodularne sive kovine
— klimatske in prezračevalne naprave
— razna instalacijska oprema
— elektro naprave šibkega in jakega toka
— dvigala in hidravlične dvigalne mize
— gradbeni stroji in oprema za gradbeništvo
— mehanizacija in oprema za kmetijstvo
— proizvodi iz armiranega poliestra in drugih umetnih smol

projektiranje vseh vrst instalacij temeljne dejavnosti

priprava investicijske gradnje z izdelavo predhodnih in pripravljalnih del tehniške dokumentacije, raziskovalno razvojnih nalog, tehniških napotkov, meritev, usmerjanje, organizacija in vodenje investitorskega, projektantskega, izvajalskega, prodajnega in kompleksnega inženiringa;

zastopanje inozemskih firm, kot začetna oblika poslovno-tehničnega sodelovanja

EMOND n. sol. o. LJUBLJANA

TOZD DVIGALO

61231 LJUBLJANA — ČRNUČE

n. sol. o. POT K SEJMIŠČU 32, JUGOSLAVIJA

PROJEKTIRANJE

MONTAŽA

SERVIRANJE

VSEH VRST

ELEKTRIČNIH IN HIDRAVLIČNIH TOVORNIH TER OSEBNIH DVIGAL

SE PRIPOROČAMO!

PREDILNICA LITIJA p. o.

Pošta: 61270 Litija, Predilniška 15
Telefon: n. c. (061) 88 411,
direktor komercialnega sektorja (061) 88 409
Telex: 31 648 YU LITEX
Železniška postaja: Litija

PREDILNICA LITIJA
nudi:
kardirano in česano bombažno,
stanično in sintetično
enojno in sukano prejo
v vseh barvah in efektne sukance

belinka

tovarna kemičnih izdelkov

61001 Ljubljana
poštni predal 5-I
telefon h. c. 061/314 177
telex 31 260 yu bel
telegram Belinka Ljubljana
žel. postaja Ljubljana Moste

proizvodni program:

natrijev perborat, tehnični

vodikov peroksid: tehnični, medicinski, pro analysi

demineralizirana voda

beli lux, belilo za strojno in ročno pranje

sadolin px-65 S, sredstvo za zaščito in oplemenitenje lesa

super blesk, čistilo in loščilo za keramiko, marmor in umetni kamen

belinka epal, 25—50 oddelilno sredstvo za kovinske opaže in opaže iz trdega lesa

belinka bomal, oddelilno sredstvo za opaže iz mehkega lesa

perkarbamid

kalium persulfat, puris

amonium persulfat, puris

izdelava jeklenih konstrukcij,
oken in vrat sistema secco,
regalov za skladišča vseh
ostalih stavbeno ključavničarskih
izdelkov

telefon: (061) 348 161
telegram: imko ljubljana

IMKO

kovinsko podjetje
LJUBLJANA
ŠLANDROVA ULICA 4

1. izdelava oken, vrat, predelnih sten, obešenih fasad, kovinskih podkonstrukcij,
2. izdelovanje celotne ključavničarske opreme zgradb,
3. izdelovanje regalov, skladiščnih regalnih sistemov in kioskov,
4. izdelovanje vseh kovinskih in dodatnih konstrukcij iz lastnih in tipiziranih profilov,
5. izdelovanje mostnih, portalnih in konzolnih dvigal ter žerjavnih prog,
6. nudimo tipsko industrijsko halo LPK-IMKO:
   tlorisni razmik stebrov:
   A. 12 × 12 m, 18 × 18 m, 24 × 24 m,
   B. 15 × 15 m, 20 × 20 m, 25 × 25 m, 30 × 30 m,
   C. 22 × 22 m, itd.
   višina hal od 4,5 m do 12,5 m
7. nudimo peskanje in antikorozivno zaščito na peskirnem stroju za pločevine, valjane profile, zvarjene profile, jeklene konstrukcije,
   — kapaciteta stroja 10 Mp/h
   — odprtina stroja 3 × 0,45 m
   — maksimalna dolžina elementa 18 m
   — minimalna dolžina elementa 2 m
   — zaščitna barva NUPLATE ali po izbiri
   — rok trajanja zaščite na nepokritih odlagališčih je 6 mesecev,
   — zaščitna barva ne vpliva na kasnejše varjenje in je primerno za vse vrste klasičnih barvnih premazov,
   — obdelovanje barvnih elementov je zdravju neškodljivo.

slovenske železarne ljubljana

PROIZVODNI PROGRAM:

ŽELEZARNA JESENICE: proizvaja debelo in srednjo pločevino ter hladnovaljane trakove različnih kvalitet. Vlečeno, luščeno in brušeno jeklo. Valjano in vlečeno žico v različnih kvalitetah in površinskih obdelavah. Hladno oblikovane profile, ograje za avto ceste in vratne podboje. Žične proizvode, žeblje, bodečo žico, žico, elektrode in praške za varjenje, vrvi in patentirane žice, jeklen pesek, tehnične pline: kisik in argon.

ŽELEZARNA RAVNE: proizvaja toplovaljane in kovane profile ter vlečene, brušene in luščene palice v vseh vrstah kvalitetnih in plemenitih jekel, jeklene odlitke, industrijske nože, brzorezna orodja in krožne žage za obdelavo jekla, kovin in lesa; pile, vzmeti, pnevmatske stroje in orodja, valje za hladno valjanje kovin, univerzalne in kovaške ekscentrične stiskalnice, sestavne dele za vagončke, diske za poljedelske stroje...

ŽELEZARNA ŠTORE: proizvaja toplovaljane ter vlečene in brušene palice v vzmetnih in ostalih kvalitetnih vrstah jekla, specialno surovo železo za livarne, ulitke iz sive in nodularne litine, litoželezne valje, ki jih lahko obdelajo in obrusijo, kontilite profile...

TOVARNA VERIG LESCE: proizvaja verige za široko potrošnjo, tehnične in sidrne verige, opremo za verige, snežne in zaščitne verige za vozila, kovinske in lesne vijake, hanger vijake, razcepke, kovnice odkovke in stiskalnice...

PLAMEN KROPA: proizvaja matične, nastavne in sponske vijake za splošne namene, matične in nastavne vijake srednje klase, matice in kovice.

TOVIL LJUBLJANA: proizvaja vijake za kovine in za pločevino z ravnim in križnim utorom, samorezne vijake, vijake za les in kovice...

ŽIČNA CELJE: proizvaja iz žice razna pletiva, tkanine, mrežaste armature in predfabrikate, gabione, vibracijska sita in mreže za rudarstvo, žične transportne trakove, vzmeti, žične vložke in drugo žično konfekcijo.

METALURŠKI INŠTITUT LJUBLJANA: raziskuje na področjih: priprave mineralnih surovin, surovega železa, proizvodnje jekla, barvne metalurgije, livarstva, termične obdelave in plastične predelave jekla in kovin. Vrši kemijske, metalografske in fizikalne analize.

LEP BEŽIGRAD

GRADBENO
PODJETJE
BEŽIGRAD

LJUBLJANA - PODMILŠČAKOVA 24

TELEFONI

TOZD GRADBENA OPERATIVA

SEKTOR I.	317 848
SEKTOR II.	313 144
SEKTOR III.	313 427
DSSS	313 281
TOZD SERVISNE DEJAVNOSTI	341 977

Specializirani smo za vzdrževalna dela, adaptacije stanovanjskih, poslovnih in industrijskih zgradb ter uslug s področja gradbeno obrtniških del. Izvajamo tudi manjše industrijske in stanovanjske novogradnje.

V svojih centralnih obratih nudimo vsem graditeljem in gradbenim podjetjem po konkurenčnih cenah mešanice betonov vseh mark, gotovo grobo malto za zidanje in ometavanje, acetilensko apno, ki je kot vezivo znatno ceneje od gašenega apna, in gotovo armaturo po prinesenih načrtih. Z nabavo polizdelkov pri našem podjetju gradite hitro in poceni.

Vse informacije dobite v centralnih obratih na tel. 341 977.

emona

združuje 18 delovnih organizacij s področja kmetijske proizvodnje, trgovine, turizma in hotelirstva ter inženiringa, v katerih dela 11.700 delavcev.

AGROEMONA, Domžale
KMETIJSKI KOMBINAT, Ptuj
MESNA INDUSTRIJA, Zalog
RIBARSTVO, Ljubljana
KMETIJSKA KOOPERACIJA, Domžale
— na 10.000 ha kmetijskih zemljišč pridelamo letno 22.700 ton sladkorne pese, 8500 ton koruze, 3800 ton krušnih žit, 2200 ton grozdja, 1200 ton sadja
— v farmah zredimo letno 5500 pitane govedi, 128.000 prašičev, imamo 1500 krav molznic, ki dajo letno 6,500.000 l mleka, v mlekarnah predelamo 16,400.000 l mleka
— predelamo preko 5,000.000 l vina, 2,000.000 l alkoholnih pijač, 800.000 l sirupov in 8,000.000 stekleničk brezalkoholnih pijač, 3500 ton konzerviranih vrtnin

BLAGOVNI CENTER, Ljubljana
MERKUR, Ljubljana
DOLENJKA, Novo mesto
ILIRIJA, Ilirska Bistrica
POSAVJE, Brežice
JESTVINA, Koper
MERKUR, Ptuj
ANGROPROMET, Čuprija
— 43.000 m² skladiščnih površin, hladilnice, pakirnice, pražarna, zeljarna, 216 tovornih vozil,
— 13 blagovnic, 91 emona centrov in marketov, 386 klasičnih in specializiranih prodajaln.

EMONA COMMERCE, Ljubljana
— izvoz-uvoz, zastopstva inozemskih firm
— oskrba ladij, jaht in letal
— 5 podjetij in 6 predstavništev v tujini

GLOBTOUR, Ljubljana
— turistična agencija,
— 24 poslovalnic v Jugoslaviji,
— 133.100 tujih turistov

EMONA HOTELI, Ljubljana
— 4200 ležišč, 8400 restavracijskih sedežev, Bernardin in Riviera Portorož, Hotel Slon, GH Union in Holliday Inn Ljubljana, Hotel Evropa Celje, Hotel Slavija Maribor, Hotel Turist Ilirska Bistrica, Zdravilišče Terme Čatež, Grad Mokrice, Ptujske toplice, Haloški biser, Ptuj

EMONA INŽENIRING, Ljubljana
— Projektiranje in izvajanje kompleksnih inženiringov za kmetijstvo, trgovino, skladišča.

emona

commerce

ZASTOPSTVA,
IZVOZ-UVOZ,

SERVISI, KONSIGNACIJE
LJUBLJANA,
EINŠPILERJEVA 6

ZASTOPA

RENOMIRANE
INOZEMSKE FIRME MED
DRUGIM TUDI FIRMO
ENKA
WUPPERTAL
PRODUCENTA
POZNANEGA VLAKNA
IN PREJ

Diolen®

Družinski zdravstveni leksikon

nepogrešljiv kažipot
za zdravo življenje

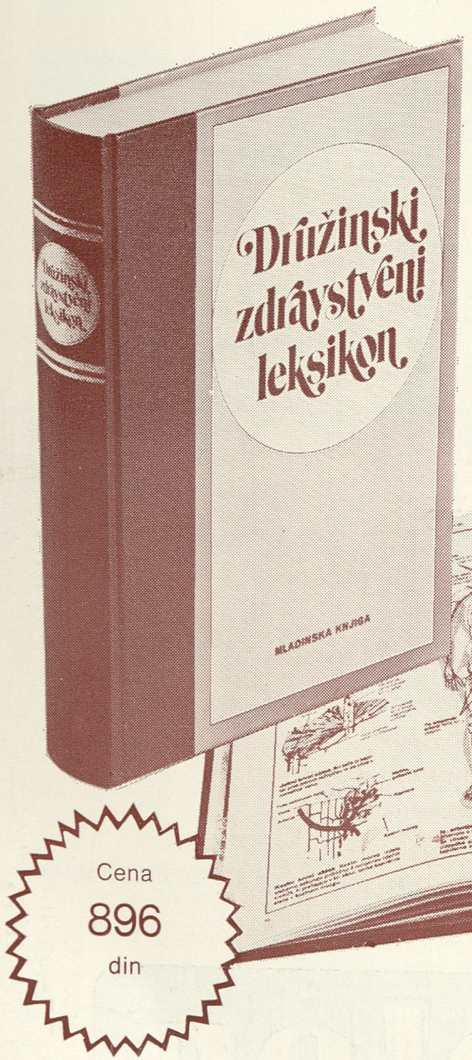

Družinski zdravstveni leksikon
je sodobna knjiga, polna koristnih predlogov in navodil, ki vam bo pomagala ohraniti zdravje vaše družine. V njej boste našli navodila, kako ukrepati v posameznih primerih, ko se boste morali spopasti z boleznimi ali zdraviti poškodbe, ter vrsto drugih napotkov za zdravo in sproščeno življenje.

Kaj vam prinaša knjiga:

vse, kar pričakujete in še več.

V priročniku priročnega formata (18 × 25 cm) boste na 640 straneh našli:

medicinsko enciklopedijo z več kot 2000 razloženimi izrazi in strokovnimi pojmi ter druge podatke, ki vas najbolj zanimajo;

zgoščeno poglavje o prvi pomoči z razloženimi prijemi in tehnikami;

nad 250 nazornih ilustracij, ki prikazujejo dele telesa in njihovo delovanje;

pregledno abecedno kazalo, ki vam bo olajšalo sicer zamudno iskanje potrebnih pojasnil in napotkov;

zdravstvene informacije kot so cepljenje, duševno zdravje, diete, predporodno varstvo, alkoholizem, spolnost, zasvojenost z mamili, telesne vaje, pravilna prehrana in še in še.

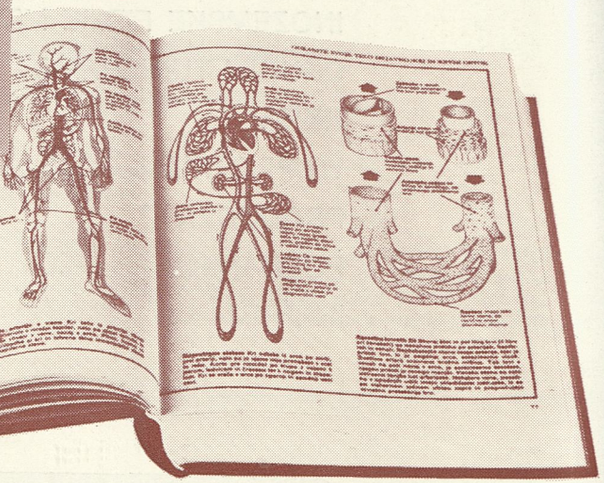

Cena
896
din

založba mladinska knjiga

Družinski zdravstveni leksikon lahko naročite oziroma kupite pri založniških poverjenikih, v knjigarnah ali neposredno na naslov:

Založba Mladinska knjiga, prodaja po pošti,
61000 Ljubljana, Titova 3.

NAŠ ZBORNIK

1982, leto 15, št. 3

Glavna tema: zaposlovanje laže umsko prizadetih

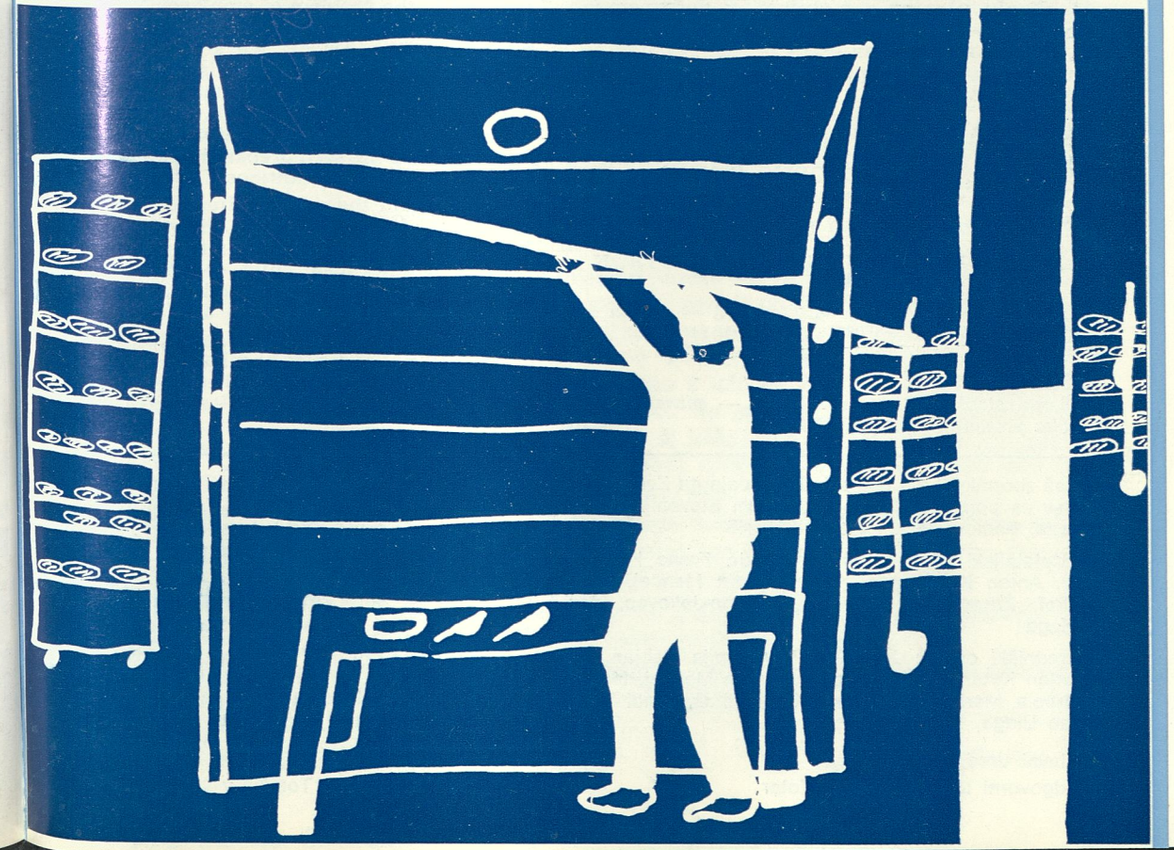

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 15 — ŠT. 3 — JUNIJ 1982

VSEBINA

Beseda združenega dela — ETA - Cerkno . . 1

POTA MOŽNOSTI

Trnova pot iskanja ustrezne poti usposabljanja in zaposlovanja naše laže duševno prizadete mladine — *Martin Mencej* 3
Z drugačno strukturo otrok se odpirajo novi problemi — *Nadja Flajšman* 5
Zaposlovanje v Idriji — uspešno sodelovanje — *Jan Ulaga* 8
Zaposlovanje naših učencev v Novi Gorici — *Onorina Šinigoj* 10
Odprta vrata za učence osnovnih šol s prilagojenim programom v železarskem izobraževalnem centru na Jesenicah — *Marija Heberle* 12
Zaposlovanje v Krškem — *Anaca Zupančič* . 13
Kadrovske službe v OZD — pomemben dejavnik pri zaposlovanju in nadaljnjem usposabljanju učencev z motnjami v duševnem razvoju — *Kristina Sokolov* 16
Vključevanje učencev osnovne šole Pohorski odred Slovenske Konjice v življenje in delo — *Milena Šegel* 17
Zaključki zveznega posveta o zaposlovanju duševno prizadetih — *J. U.* 19

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

Tantadruj — *Ciril Kosmač* 20

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

Barvanje s čopičem in voščenkami — *Anton Kotar, Tonči Koželj, riše Lili Hribar* . . . 27

STARŠI PIŠEJO

Pismo staršev Zavodu v Črni — *mama in očka prizadetega Andrejčka* 31

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

70 let Zavoda za usposabljanje Janez Levec v Ljubljani — *Tereza Žerdin* 3
Dvajset let šole v Novi Gorici — *Milojka Srebrnič-Györfi* 3
V Mariboru bomo glasovali za tretji samoprispevek — *T. P.* 3
Poročilo o raziskovalni nalogi — *Tereza Žerdin* 3

PRILOGA — Usposabljanje za delo lažje duševno manj razvite populacije v Ljubljani — *prof. Marinka Mifteraj* 3
Dan šole — primer sodelovanja in povezovanja — *Franc Vodopivec* 4
Srečanje staršev prizadetih otrok — *Danica Puncer* 4

CONTENTS

This edition of our Publication is first of all devoted to the problem of employement of mildly mentally handicapped adults after finishing special elementary schools We are informed about this theme by our schools, social institutions, parents, associations for the mentally handicapped and first of all by factories, where they are working. The main constalation is that handicapped adults are well prepared and well accepted in normal working conditions.

To the main theme are adjusted also the contributions of the children. T. Koželj and A. Kotar continue with instructions for practical work with a handicapped child — this time upon drawing with a brush and oil crayons.

In our permanent rubrics you will find also articles on the work of our institutions — as 70. years of Ljubljana special school — and associations. Prof. Žerdin is presenting a project about integration of mildly handicapped in regular school.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Antonija Habjan, dr. Anton Kotar, Antonija Koželj, Martin Mencej, Marija Mrčela, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Jan Ulaga

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Za člane je letna naročnina vračunana v članarini

Za nečlane je letna naročnina . . . . 100,00 din
Za ustanove in delovne organizacije . . 150,00 din
Za dijake in študente . . . . . 60,00 din
Posamezna številka stane . . . . . 25,00 din

Številka žiro računa 50102-678-50022, pošilja se na nasov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je glasilo oproščeno temeljnega davka od prometa proizvodov

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

BESEDA ZDRUŽENEGA DELA

Pri naši DO ETA — Cerkno je trenutno zaposlenih 20 učencev Posebne osnovne šole — Šole s prilagojenim učnim programom od skupnega števila 25 zaposlenih učencev. To pomeni, da je 5 učencev prekinilo delovno razmerje pri naši delovni organizaciji. Ti učenci so dobili zaposlitev v drugih delovnih organizacijah v bližini doma, ena učenka pa se je poročila in ostala doma zaradi neurejenega otroškega varstva.

Vsi učenci so se v delovni proces vključili brez večjih odstopanj. Na probleme pri vključitvi v delovni proces smo naleteli samo pri dveh učencih. Za enega učenca smo le s težavo dobili ustrezno delo, ki ga sedaj opravlja učinkovito in uspešno. Ena učenka pa zaradi okvare vida ni dobila potrjenega zdravniškega spričevala. Zanjo smo naknadno oskrbeli usposabljanje preko Zavoda za zaposlovanje Idrija. Usposabljanje je uspešno zaključila; prav zaradi prizadevnosti in pridnosti pri delu je kompenzirala okvaro vida.

Tudi drugi učenci so pri delu zelo poslušni, imajo dobre delovne navade, z dela ne izostajajo, pri delu so zelo marljivi. Delovodje so s temi delavci zadovoljni, saj so po nekaj mesecih priučitve sposobni samostojno opravljati različne delovne operacije na tekočih trakovih v oddelku.

Vsi so pošteni, resni in uravnovešeni, posebnih spodrsljajev pri njih ni bilo opaziti. Imajo sposobnost na spontan način pomagati sodelavcem in predpostavljenim. Imajo dobro razvit občutek moralne obveznosti, da prispevajo k uspehu delovne organizacije.

Te dobre lastnosti so učenci pridobili v šoli, s tem da so se s pomočjo delovnega procesa še izpopolnili v pridnega, prizadevnega in vestnega delavca.

Pri delovni organizaciji nismo naleteli na težave pri uvajanju učencev v delovni proces prav zaradi obvezne učne prakse. Učence, ki opravljajo obvezno učno prakso v 8. razredu pri naši delovni organizaciji, razporedimo v TOZD, v katerem ga namevaravom zaposliti. Delovodjo seznanimo z učenčevimi lastnostmi na podlagi mnenja razredničarke iz POŠ. Na podlagi tega mnenja delovodja oblikuje svoj način pristopa k učenju; zaposlimo pa po tri učence v en oddelek, da se med seboj spodbujajo in tekmujejo, kdo bolj kvalitetno in kvantitetno opravi delo.

Smo v času otežkočenega zaposlovanja delavcev, zato je za učence POŠ, ki se nameravajo zaposliti, zelo pomembna možnost uvedbe usposabljanja preko Skupnosti za zaposlovanje.

Tudi te učence lahko na podlagi uspešnega usposabljanja naknadno sprejmemo v delovno razmerje.

Vsi učenci osnovne šole s prilagojenim programom so na delovnem področju v delovni organizaciji uspeli.

ETA — Cerkno

pota možnosti

TRNOVA POT ISKANJA USTREZNE POTI USPOSABLJANJA IN ZAPOSLOVANJA NAŠE LAŽE DUŠEVNO PRIZADETE MLADINE

Od vsega začetka organiziranega obravnavanja duševno prizadete mladine je bilo v spletu habilitacije nenehno navzoče vprašanje vključevanja te mladine v družbeno skupnost z ustrezno zaposlitvijo po končanem osnovnem šolanju. Že sama pot do spoznanja in upoštevanja, da imajo tudi te osebe dispozicije in potencialne sile, ki se morejo razvijati prav tako kot pri normalnem otroku, le da na specifičen način in s posebnimi prijemi, se je le s težavo prebijala v širšo družbeno zavest. Zato je bilo treba najprej premagati prevladujoče predsodke in miselnost, da habilitacija ni samo moralna postavka, stvar humanosti in socializacije, ampak da je pri tem navzoč pomemben dejavnik: vključevanje te mladine v družbeno koristno delo.

Čeprav je že neposredno po vojni (1949) Upravni svet mednarodnega biroja dela pozval vse države, naj nudijo posebno pomoč pri izbiri poklica mladini, ki je duševno, fizično ali moralno laže prizadeta, je imel tak poziv odmev le v tistih državah, ki so že imele kolikor toliko vpeljano celovito habilitacijo; pri nas smo se pa morali nekaj desetletij po vojni ubadati z osnovnimi organizacijskimi, pedagoškimi in kadrovskimi vprašanji, se pravi, šele zaorati ledino in zgraditi temelje. Tuji vzori, kolikor jih je bilo, so bili lahko spodbudni, slabo pa uporabni za naše tedanje zaostale socialnoekonomske razmere.

Nagli razvoj posebnega šolstva v prvih desetletjih po vojni pa je vedno ostreje terjal tudi odgovor na vprašanje, kam in kako z mladino po osnovnošolski habilitaciji, da bo imelo osnovno obravnavanje v poseb. osnovni šoli svoj upravičeni obstoj; skratka, vprašanje poklicnega usposabljanja in ustreznega zaposlovanja, ki je bilo ves čas prepuščeno staršem, željam mladine in nasvetom pedagogov. Ustanovitev republiškega društva za pomoč duševno prizadetim osebam je prevzela mimo drugega tudi eno od bistvenih nalog, da v imenu staršev spodbudi in zainteresira vse dejavnike za razreševanje tega perečega odprtega vprašanja. Iskanj in poskusov sicer že dotlej ni manjkalo, vendar pa je vse tovrstno prizadevanje slonelo le na bolj razvitih učnovzgojnih kolektivih mimo družbenih struktur, ki jim je službena dolžnost narekovala reševati to vprašanje. Raziskovanj in preučevanj s tega področja so se lotevali le posamezni zagreti specialni pedagogi, vendar je bilo njihovo delo začetniško, brez ustrezne metodologije in poglobljene analize.

Prvo tovrstno dokumentacijo smo dobili s celjskega, ljubljanskega in mariborskega območja v začetku šestdesetih let. Vsekakor moramo pozdraviti te prve korake preučevanja zaposlitve absolventov posebn. šol, toda zbrani podatki so kazali le trenutno stanje te mladine po končanem šolanju. Optimistični rezultati teh raziskav pa so delovali prej zaviralno kot spodbudno na poglabljanje specialnopedagoškega dela in iskanja izboljšanih poti za usposabljanje in vključevanje v poklicno dejavnost. Kar poglejmo! Na podlagi dobljenih rezultatov teh raziskav se je npr. na ljubljanskem in mariborskem območju vključilo v produktivno delo kar 80 %, na celjskem pa 70 % absolventov pos. šole in le majhen odstotek jih je moral ostati doma ali pa je bil poslan v zavod, ker se zaradi težje prizadetosti ali drugih motenj niso mogli zaposliti. Če je bilo temu tako, potem se je nujno vsiljeval vtis, da posebna šola takšna, kakršna je bila, ustreza svojemu namenu. S tem pa ni rečeno, da so bili rezultati raziskav nerealni; bili so pač posledica naše tedanje družbenoekonomske situacije, za katero je bilo značilno pomanjkanje delovne sile, zaostala tehnologija, nizka delovna storilnost in podobno. Z naglim razvojem tehnike in tehnologije pa so nastopile razmere, ki so narekovale korenite spremembe tudi na področju oblikovanja in usposabljanja mladega rodu, da bi bil kos novo nastalim razmeram, ko odraste.

Zato pa je dokumentacija bolj temeljite in zanesljive raziskave, opravljene sredi šestdesetih let, dala povsem drugačno podobo in

osnovo za bolj temeljito analizo. Raziskava je bila izvedena na območju ljubljanske poseb. osnov. šole, kjer so že bili ustrezneje diagnosticiran psihofizični status učencev, razvita strokovna obravnava, izvedeni premiki usmerjenega izobraževanja in je že bila organizirana komisija za poklicno usmerjanje in zaposlovanje. Na podlagi teh raziskav (v obdobju 1958—1963) je šlo na izučevanje za kvalificirane delavce nič manj kot 44,08 % absolventov (večina drugih pa na priučevanje), vendar se je komaj tretjina izučila za poklic, vsi drugi pa so klonili pred zahtevnostjo izučevanja. Nič drugačni niso bili rezultati v Celju, kjer se je velik del absolventov zaposlil v tovarni emajlirane posode. Ko pa je bila izvedena analitična ocena delovnih mest, je moralo začetno delovno mesto menjati več kot 40 % že zaposlenih. Če k temu dodamo še ugotovitve, ki smo jih dobili na ljubljanskem območju po desetih letih, ko nihče ni vedel — razen staršev in njihovih ožjih sorodnikov, kje te osebe po desetih letih so, je postalo vprašanje zaposlovanja še bolj kočljivo. Le malokateri od navedenih mladincev je bil v delovnem razmerju tiste delovne organizacije, v kateri se je izučil, priučil ali pa zaposlil po končanem šolanju. Analiza je poleg drugega pokazala, da so kljub vsem prizadevanjem komisij za usmerjanje in zaposlovanje prevladovale prezahtevne težnje in želje asbolventov in njihovih staršev pri končni odločitvi.

Položaj absolventov pa je postajal vedno bolj zaskrbljujoč, kar je pokazalo posvetovanje predstavnikov vseh zainteresiranih služb, zavodov in društev in poseb. osn. šol leta 1973, na katerem je predstavnik zavoda za šolstvo med drugim povedal: Pred leti zastavljeno delo je bilo precej optimistično in je obetalo, da se bo poklicno usmerjanje ustrezno razvilo na vseh večjih osnov. šolah. Začeto delo pa je postopoma pojenjavalo. Vsaka šola je iskala svojo pot. Iskanje novih oblik pa je lahko spodbudno in pozitivno, če vodi k sistemski rešitvi, študioznim preučevanjem, nakljucno porajanje pa vodi v stihijo in brezperspektivnost. Takšno stanje pa ni bilo samo pri nas, ampak v vsej Jugoslaviji, kar je bilo razvidno iz poročil, ki so jih dali ravnatelji posebnih šol, centrov za poklicno usposabljanje, industrijski psihologi in podobni na posvetovanju v Umki pri Beogradu 1970. leta. Dan je bil celovit pogled na vsa pota in načine usposabljanja in zaposlovanja v naši državi, ki so jih izvajali, pa naj si bo v centrih za poklicno usposabljanje (Srbija, Hrvatska), v posebnih oddelkih pri rednih šolah učencev v gospodarstvu (deloma v Srbiji, Hrvatski in Sloveniji — v Kočevju), v posebnih oddelkih pri posebnih osn. šolah za priučevanje absolventov (Ljubljana).

Vsa ta raznolikost in svojstvenost sistemov in poti, ki so nastajale in se oblikovale v zadnjem desetletju v posameznih pokrajinah naše države, kaže v organizacijskem, vsebinskem in kadrovskem pogledu na takšno stopnjo polivalentnosti, da stanje ni bilo samo zaskrbljujoče, ampak je merilo že na kaotičnost. Prav tako raznoliko je bilo črpanje finančnih sredstev za to dejavnost. Še bolj zaskrbljujoča je bila raznolikost pogledov in mnenj glede tega vprašanja. Vtem ko so v eni republiki menili, da je absolvente poseb. šol nemogoče usposobiti za kvalificirane delavce, so jih v drugi republiki usposobili okoli 50 % prav do te stopnje. Vse te poti in oblike usposabljanja pa so bile brez strokovne proučitve (če izvzamemo zadnji poskus v Ljubljani), je bilo poudarjeno na zaključku posvetovanja.

V vsej tej kaotičnosti iskanj in poskusov se je še najbolj previdno, umerjeno in usklajeno odvijalo usmerjanje in zaposlovanje v Sloveniji z uvajanjem delovne prakse v času obveznega predzadnjega in zadnjega šolskega leta in s poskusnim organiziranjem usposabljanja v posebnih oddelkih pri večjih šolah (Ljubljana, Maribor, Kranj in Celje), ki pa se tudi niso obnesli, ker je te poskuse spremljalo toliko različnih ovir in odprtih vprašanj, da so tudi ti kričali po sistemski rešitvi. Dejstvo, da je razvoj osnovnega šolstva s prilagojenim programom za laže prizadeto mladino dosegel takšno stopnjo, da je vsako leto končalo 900 do 1000 učencev, je že ogrožalo upravičenost tovrstnega šolstva, če se ne bo rešilo vprašanje ustreznega usmerjanja in zaposlovanja po končanem šolanju.

Uzakonjeni sistem usmerjenega izobraževanja naj bi rešil to boleče vprašanje. Predhodnih poskusov, posvetovanj in predlogov je bilo dovolj, tako s strani pedagogov, ustreznih služb in organizacij ter naših društev kot predstavnikov staršev. Tudi naše glasilo je o tem sprotno obveščalo širšo javnost. Neposredno izvajanje pa bo pokazalo, do kakšne mere bo zadovoljivo rešena nedvomno zapletena naloga, da bodo bodoče generacije laže duševno prizadete mladine ustrezno vključene v naš nadaljnji družbenoekonomski razvoj.

Martin Mencej

(se nadaljuje)

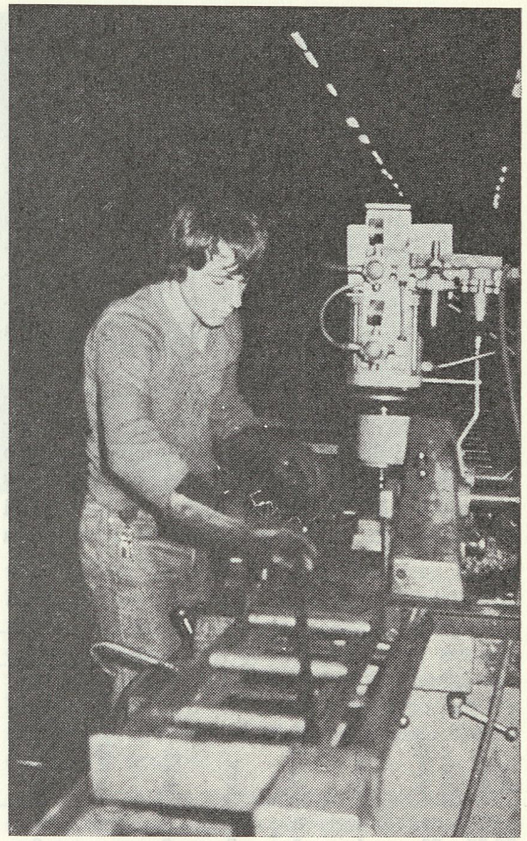

Z DRUGAČNO STRUKTURO OTROK SE ODPIRAJO NOVI PROBLEMI

Cilj usposobitve laže duševno prizadetega otroka ni samo delo na vzgojnoizobraževalnem področju, temveč se z njim vseskozi prepleta tudi težnja po usposobitvi za vključitev v redno delovno okolje.

Začetek prizadevanj za pravilno usmeritev in usposobitev učencev opažamo na z. u. Janeza Levca že v šolskem letu 1964/65, ko je bila poudarjena pomembnost teamskega dela za predpoklicno orientacijo. Zato se je že v naslednjem letu osnovala komisija za delovno usmerjanje in usposabljanje, ki je učencem, staršem in ortopedagogom nudila pomoč pri pravilnem vključevanju otrok v redno delo.

V šolskem letu 1968/69 (54 absolventov) se je na naši šoli pokazal problem, da veliko absolventov še ni dopolnilo 15 let, kar je eden od pogojev za vključitev v redno delo. Tako se je porodila ideja o podaljšanem usposabljanju na naši šoli, kar je bilo tudi v interesu Skupnosti za zaposlovanje in Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je to dejavnost podprla in tudi sofinancirala. Za tako imenovane »poklicne razrede« so se oblikovali interni programi usposabljanja, v katerih so se odražale potrebe združenega dela; pri realizacijah le-teh še danes sodelujejo instruktorji — tehnologi iz OZD. Cilj tega usposabljanja je nuditi absolventom po končani OŠ še nekaj osnovnih znanj iz poklicne usmeritve, tehnologije in poznavanja materiala in delovnih sredstev. Predvsem pa nuditi veliko praktičnega dela v šolskih delavnicah in proizvodnega dela v OZD. Le tako lahko mladim, telesno šibkim in socialno nezrelim učencem omogočimo bolj zanesljivo pot do rednega dela.

Uspehi vodene predpoklicne orientacije pa niso odvisni samo od vodje poklicnega us-

merjanja in šole same. Upoštevati in usklajevati je treba sposobnosti, nagnjenja in želje učencev, pridobiti mnenje staršev, šolske svetovalne službe, PRU, šolske zdravstvene službe in strokovne komisije pri Skupnosti za zaposlovanje in zdravnika medicine dela. Velik delež pri uspešnosti zaposlovanja naših absolventov in učencev na usposabljanju pa imajo številne OZD v ljubljanski regiji, ki so pripravljene pomagati tako v procesu usposabljanja (delovna praksa 7. razredov, 8. razredov in poklicnih razredov) kot zaposlovanju na ustreznih delovnih mestih.

Na ta način so pomagali doseči naše vzgojnoizobraževalne smotre in cilje, to je vključitev v redni delovni proces in popolno socialno integracijo. Naša šola intenzivno sodeluje s približno 15 OZD, med njimi pa prednjači Avtomontaža, ki bo v letošnjem letu imela že skoraj 80 naših učencev v rednem delovnem razmerju.

Tako smo doslej približno 50 % vseh absolventov vključevali v dveletno usposabljanje, in sicer v naslednjih usmeritvah: gostinski — za kuharskega pomočnika v sodelovanju s Šolskim gostinskim centrom; knjigoveški in tekstilni, kjer so se usposobili za opravljanje manj zahtevnih del in nalog. Po končanem usposabljanju učenci niso imeli težav pri vključitvi v redno delo, razen učenci s težjimi obolenji (epi, spastičnost) in učenci, ki niso imeli toliko sposobnosti, da bi zmogli opravljati najenostavnejša dela v rednem delovnem procesu in so si pridobili status invalida izpred 15 let. Vendar moram poudariti, da so tudi nekaj teh učencev sprejele OZD medse in tako dale otrokom občutek potrebnosti in zaščite ter na ta način pomagale predvsem staršem in tudi širši družbeni skupnosti.

ZU J. LEVEC

Šol. leto	Štev. absol.	Zaposlenih: prehran.	konf.	kov.	gost.	gradb.	kom. d.	grafič.	lesno pred.	uslužnost. dejavnosti	Urejajo starši	Uspos. nadaljuje v ZUJL	Ostali na kmet.	V poklic. šole	SKR. SR. Teže zaposljivi in invalidi izpred 15 let
75/76	80	6	4	5	2	2	4	6	4		12	31	2	2	—
76 77	75	4	5	5	2	—	2	—	3		7	40	—	6	—
77/78	64	4	4	5	1	4	2	2	1		4	33	—	4	—
78/79	54	—	—	2	—	—	1	3	3		7	29	1	6	—
79/80	40	—	2	2	—	—	3	6	1		2	19	—	4	—
80/81	62	2	—	3	—	—	1	2		5	6	25 + 4	—	12	1

Zaradi razsežnosti delovnega področja ni bilo mogoče spremljati fluktuacije in menjave delovnih mest absolventov po končanem usposabljanju.

Vemo pa, da zvečine učenci delovnih mest ne menjavajo, da so na delovnih mestih uspešni in da so se dobro vključili v proizvodni in samoupravni proces dela.

Na osnovi novega zakona o usmerjenem izobr. 64. člen smo v šolskem letu 1981/82 organizirali usposabljanje z delom; odvija se po programu, ki ga pa Svet za vzgojo in izobraževanje še ni potrdil. Po tem programu dopolnjujemo in širimo znanje splošno izobraževalnih vsebin iz OŠ s prilagojenim programom, predvsem pa nudimo učencem osnovna znanja iz proizvodno tehničnega področja, ki so nujno potrebna za začetek del. Ta znanja in predvsem spretnosti si učenci pridobivajo v šolskih delavnicah in v združenem delu na proizvodni praksi.

V tem šolskem letu smo vključili v to obliko usposabljanja skoraj 60 % absolventov, ki se usposabljajo v štirih usmeritvah:

— kovinska — obdelovalec kovin,
— tekstilna — pomožni konfekcijski šivalec,
— prehrambena — kuharski pomočnik,
— papir in tisk — pomožni knjigovez.

Želeli bi, da bi bil izbor usmeritev v usposabljanju in prilagojenih SKR širši, ker bi

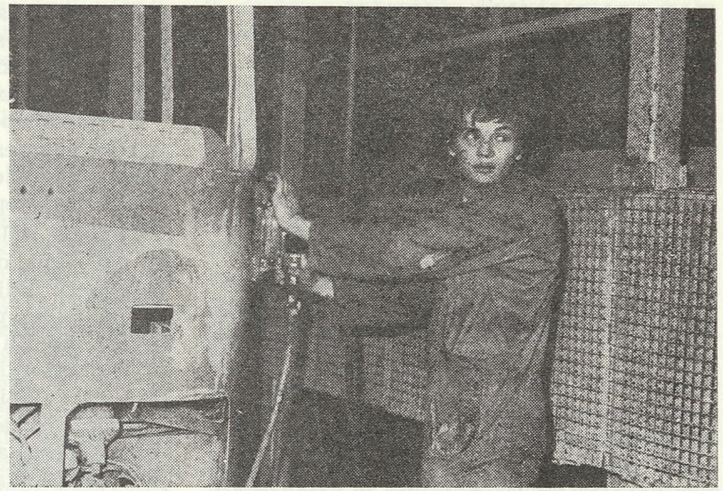

učenci imeli več možnosti pri izbiri poklicev in tudi širši spekter del in nalog v okviru različnih OZD, glede na stopnjo usposobljenosti. Združeno delo kaže še vedno veliko pripravljenost sodelovati pri reševanju problematike zaposlovanja naših učencev, seveda če to dopuščajo tudi zakonske in resolucijske težnje po omejevanju zaposlovanja. Prav zato moramo poskrbeti, da bodo naši učenci usposobljeni do take mere, da jih bo združeno delo lahko vključevalo na ustrezna delovna mesta.

V zvezi s problematiko razvrščanja otrok v ljubljanski regiji v zadnjih letih pa je razvidno, da je število obravnavnih in zajetih otrok vse manjše, zajeti otroci pa vse bližji spodnji meji lažje umske manjrazvitosti in z večjimi motnjami, predvsem organskimi. Zato lahko pričakujemo, da bo določen procent teh otrok težko dosegel tisto stopnjo usposobljenosti, ki je potrebna za začetek del, tudi s sistematičnim in individualiziranim delom. Na ta problem že naletimo v tem šolskem letu, ko približno 17 % absolventov ni mogoče vključiti v nobeno obliko usposabljanja zaradi nizkih intelektualnih sposobnosti ali motorične prizadetosti. Z zadrževanjem učencev v OŠ pa tega problema ne bomo mogli rešiti.

Od združenega dela pa v današnji gospodarski situaciji ne moremo pričakovati pomoči v tolikšni meri, kot so nam jo nudili doslej npr. Dekorativna, Mladinska knjiga, Ljudska pravica, šolska knjigoveznica in tiskarna, Iskra. Zato nastaja vprašanje, kam vključevati take učence, ki imajo še nekaj delazmožnosti, vendar ne toliko, da bi se lahko tudi po enoletnem usposabljanju lahko vključili v redni delovni proces. Ali si morajo res pridobiti le status invalida izpred 15 let in postati breme družine in družbe?

Tako se ob tem razmišljanju vsiljuje misel, da bi ljubljanska regija potrebovala invalidske delavnice, ki bi bile lahko za mnoge pot do usposobitve in vključitve v redno delo. S tem bi učenci in mladostniki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju pridobili prepotreben čas za dozorevanje in potrebne delovne spretnosti za vključitev v OZD.

Nadja Flajšman

ZAPOSLOVANJE V IDRIJI — USPEŠNO SODELOVANJE

Povezano delovanje vseh družbenih, strokovnih in društvenih dejavnikov, ki skrbijo za končni cilj usposabljanja laže duševno prizadetih — zaposlitev in vključitev v življenje, je v Idriji res uspešno. To se je ponovno pokazalo tudi ob pogovoru 28. aprila, ko so se zbrali predstavniki: osnovne šole s prilagojenim programom (ravnateljica in razredničarka 8. razreda), staršev, društva za pomoč duševno prizadetim, občinske skupnosti za zaposlovanje, občinske skupnosti za socialno skrbstvo in seveda tudi predstavnika organizacij združenega dela, ki že vrsto let uspešno zaposlujeta naše absolvente.

Po osnovni ugotovitvi, da kljub znanim težavam z rudnikom živega srebra v Idriji zaposlovanje laže duševno prizadetih nikoli ni bilo problem, je potek poklicnega usmerjanja in zaposlovanja prikazala razredničarka 8. razreda: »Usmerjanje učencev v zaposlitev se prične v 7. razredu in nadaljuje v 8. razredu. Za oba razreda je organizirana 14-dnevna delovna praksa — po možnosti v tistih delovnih organizacijah, kjer bi se učenci kasneje radi zaposlili. Pri usmerjanju sodelujejo vsi učitelji, še posebno učitelj THP, ki učenca spremlja od 5. razreda dalje in spoznava ročne spretnosti, iznajdljivosti itd.

Z učenci se o delovni praksi oziroma o kasnejši zaposlitvi pogosto pogovarjamo, jih glede na njihove sposobnosti usmerjamo, jim svetujemo. Na roditeljskih sestankih seznanjamo o tem starše, se z njimi posvetujemo in upoštevamo njihove realne želje.

V 7. razredu so učenci testirani glede na ročne spretnosti in sposobnosti priučevanja. V 8. razredu pa so ponovno testirani le tisti učenci, ki bi radi nadaljevali šolanje.

Rezultati testov, to je spremljanje učenca skozi vsa leta pri nas, njegove intelektualne sposobnosti, socialna zrelost, ročne spretnosti, vztrajnost pri delu itd., naša opažanja, želje učencev in staršev ter možnosti v delovni organizacijah so faktorji, ki jih upoštevam že pri organiziranju delovne prakse v 7. i kasneje v 8. razredu.

Predhodno posredujemo delovni organizaci ji rezultate testov in kratek opis učenca – upoštevamo njegov telesni razvoj in značajsk poteze (npr. epileptiki).

Delo na delovni praksi spremljamo tak da razrednik obišče učence na delu dvakrat po potrebi tudi večkrat. Tu se seznanja z nj hovim delom, počutjem, problemi, uspehi, ne uspehi ipd. Za učence 8. razredov se razred nik že takrat dogovarja za kasnejšo redno za poslitev v tisti delovni organizaciji. Delovn organizacijo zaprosimo, da po končani prak izpolni formular Karakteristika dela. Na njem je razvidno, kako je učenec opravljal delov ne naloge, kakšen odnos je imel do materia lov, do orodja, do sodelavcev, kakšne per spektive ima za zaposlitev na tem delovnem mestu itd.

Podoben vprašalnik izpolnijo tudi učenci. V njem je zajeto delovno mesto glede na težino, prostor, samostojnost, potem odnos predpostavljenih do učenca, okolja do učenca itd. Ti rezultati so nam vodilo za pravilnejše usmerjanje učencev.

Na zadnjem roditeljskem sestanku pred zaključkom šolanja je glavna točka zaposlitev. Udeležba staršev je običajno velika. Navzoči so še: tov. socialna delavka iz Skupnosti zavoda za zaposlovanje, po možnosti tov. psihologinja, ki je učence testirala, in razrednik. Starše seznanimo z rezultati dela, možnostmi, za zaposlitev upoštevamo njihove želje in morebitne spremembe za zaposlitev.

Pri zadnjih urah slovenskega jezika v 8. razredu sestavimo in učenci napišejo prošnjo za sprejem v redno delovno razmerje in jo sami pošljejo v delovno organizacijo. Naša skupna pot vodi še na Skupnost zavoda za zaposlovanje, kjer učence tov. socialna delavka seznani z vsemi dokumenti, ki so potrebni za zaposlitev.

1. Šola posreduje Skupnosti za zaposlovanje »Psihološke« popisnice učencev 8. razredov in zaključno poročilo, kjer so zajete glavne značilnosti psihofizičnega razvoja v vseh letih šolanja. Poročila napiše razrednik.

2. Na opisani način organiziramo delovno prakso že dolgo vrsto let in lahko trdim, da imamo pri tem bogate izkušnje. Delovne organizacije so nas spoznale, nas razumejo in nam zelo pomagajo. Povsod nas lepo sprejmejo, saj je izginila bojazen, da bodo naši učenci tudi pri delu manj uspešni in problematični. Tesno sodelujemo tudi z zavodom za zaposlovanje, ki nam je pripravljen vedno pomagati.

3. Prednosti take organizacije delovne prakse vidimo predvsem v težjem privajanju našil učencev v novo okolje. Zelo težimo k temu, da bi že v 7. razredu izbrali primerno delovno organizacijo za večino učencev. S prakso nadaljujemo tam v 8. razredu, in kasneje se tam tudi zaposlijo. V znanem okolju hitreje spoznavajo delovni proces in so hitreje pri delu samostojni.

Tudi delovna organizacija deloma spozna bodočega delavca, zato je manj dilem, ki se odločajo o sprejemu v redno delovno razmerje.

Pomankljivosti take organizacije delovne prakse smo reševali sprotno in nismo dopustili, da bi se nakopičile. Verjetno pa so še in jih mi ne vidimo. Zato vas naprošam, če ste jih zasledili, da nam jih posredujete. Potrudili se bomo, da bi jih odpravili in tako delo še izboljšali.«

Tovarišica ravnateljica je k temu dodala nekoliko podatkov — v zadnjih petih letih je šolanje končalo 43 mladostnikov, od katerih se jih je takoj zaposlilo 35, pet nadaljevalo šolanje, trije pa se niso zaposlili. Med temi je bil eden zmerno prizadet, pri dveh pa tudi starši niso kazali zanimanja za zaposlitev. Od tistih, ki so šolanje nadaljevali na poklicni šoli, so bili štirje uspešni.

Dolgoletni mentor učencev na delovni praksi in zaposlovanju v OZD IMP je posredoval zanimive izkušnje. Tako na primer sodelavci včasih dvomijo, zakaj so tako »v redu fantje« sploh hodili v osnovno šolo s prilagojenim programom. Kljub temu, da so nekateri uspešni le na določenih delovnih mestih, imajo lepo razvite delovne navade, se zanimajo za delo in ubogajo. Marsikdo je tudi že interno napredoval do preddelavca. Značilno je tudi, da imajo vsi veliko željo po lastnem avtomobilu, varčujejo denar, naredijo vozniški izpit in si takoj, ko je mogoče, avto tudi kupijo.

Ob tem je mentor še omenil, da je mnogo več težav s tistimi, ki po redni osnovni šoli ne napredujejo s svojimi vrstniki in se zaposlijo.

Izkušnje delovne organizacije ETA — Cerkno so podobne in smo jih uporabili za uvodnik v to številko Našega zbornika — saj je prav, da združeno delo ocenjuje uspešnost ali neuspešnost usposabljanja.

Predstavnica skupnosti za socialno skrbstvo je poudarila, da so kriteriji za razvrščanje strogi in dosledno upoštevani — torej je šola s prilagojenim programom resnično iz nebogljenih otrok razvila »v redu fante«, katerim se čudijo sodelavci v delavnici, in torej ne gre za otroke, ki bi bili napačno razvrščeni. Težave pa so z zaposlovanjem zmerno prizadetih, ker delavnic za delo pod posebnimi pogoji še ni, čeprav jih že pripravljajo.

Predvsem na te težave — zaposlovanja zmerno prizadetih, ki imajo do sedaj organiziran le »klub« — sta opozarjali tudi obe predstavnici občinskega društva. Večletno in priznano delo kluba v Idriji se bo moralo čimprej razviti v delavnico, saj je prizadetih

odraslih več kot dovolj; tudi glede kadra ni bojazni — problem so le še res primerni prostori.

Brez težav ni potekala tudi zaposlitev Igorja, katerega mati je bila na tem pogovoru kot predstavnica staršev. Vendar se je ob pomoči vseh fant le uredil in sedaj ni več nobenih problemov. Pri približno tretjini absolventov — predvsem pri tistih, ki so še dodatno moteni — pride do manjših težav, ki jih reši skupnost za zaposlovanje s predstavitvijo invalidski komisiji in usposabljanjem na delovnem mestu. Ne glede na to pa je osnovna ugotovitev občinske skupnosti za zaposlovanje: zaposlovanje absolventov osnovne šole s prilagojenim programom ni problem!

Ob takem zaključku si lahko le želimo, da bi tako še dolgo ostalo. Ne le v Idriji, ampak povsod, kjer do sedaj ni bilo večjih težav. Prav gotovo to le ni odvisno izključno od splošnega ekonomskega položaja, ampak tudi od razumevanja. Tovarišica ravnateljica je pogovor v Idriji zaključila nekako takole: vsem hvala za sodelovanje doslej in naj se te vezi ne pretrgajo!

Jan Ulaga

ZAPOSLOVANJE NAŠIH UČENCEV V NOVI GORICI

Poklicno usmerjanje in usposabljanje naših učencev je dolgotrajen proces. Traja vsa leta šolanja, do vključitve v delovni proces oziroma do usposobitve za določen poklic. Spremljanje pa traja še dlje.

Delavci, ki delajo na tem področju, se trudijo, da učence čim bolje pripravijo za delo in vključitev v normalno delovno in življenjsko okolje. Vsa leta šolanja posvečamo veliko skrb pridobivanju in razvijanju delovnih navad, prek katerih si bo otrok ustvaril pravilen odnos do dela. Učenci se učijo raznih delovnih opravil in tehnik, predvsem pri tehničnem pouku, v lesni in kovinarski delavnici, pri praktičnem znanju in gospodinjstvu, pa tudi pri vseh drugih predmetih.

Posebna skrb velja pripravi učencev na delovno prakso v organizacijah združenega dela. Delovna praksa traja dva tedna, udeležijo se jo učenci 7. in 8. razredov. To je njihov prvi, neposredni stik s samim delovnim procesom. Pred delovno prakso poteka poklicno usmerjanje v glavnem individualno. Pri tem sodelujejo ortopedagogi, učitelji tehničnega pouka in praktičnih znanj, šolski zdravnik in specialist medicine dela, klinični in industrijski psiholog, socialni delavec. Član strokovnega teama je tudi ravnatelj šole. Pregledi obsegajo ugotavljanje intelekualnih sposobnosti, spretnosti rok in prstov, ugotavljanje socialne zrelosti, osebnostnih lastnosti in delovnih interesov ter zdravstvenega stanja in fizičnih sposobnosti učenca. Strokovni team skuša ob celovitem poznavanju učencev uskladiti njihova nagnjenja in želje ter želje staršev z njihovimi psihofizičnimi sposobnostmi in realnimi možnostmi za delovno prakso in kasnejšo zaposlitev. Strokovni team priporoča za vsakega posameznika tako delovno mesto, ki bo zanj najbolj primerno; za vsakega učenca iščemo njemu ustrezno delo za prakso in zaposlitev. Včasih je potrebno mnogo truda in prizadevanj za izpolnitev te naloge.

Ko učenci opravljajo delovno prakso, jih obiščemo na delovnem mestu, se z njimi pogovorimo, prav tako tudi z njihovimi mentorji oziroma vodji in skupaj razčistimo morebitne težave. Za svoje delo, prizadevnost, vztrajnost, uspešnost, pa tudi odnos do sodelavcev prejmejo v času delovne prakse oceno in nagrado.

Naši učenci se največkrat na delovni praksi lepo izkažejo, vodje in sodelavci so z njimi zadovoljni, prav tako pa so zadovoljni tudi oni sami. Potrebni pa so mnogo razumevanja, ko se prvič spoprimejo z novimi nalogami in v novem okolju. Posebej je tu treba omeniti, da v večini delovnih organizacij naletimo na zelo lep in primeren odnos do njih, to pa je tudi porok, da so naši absolventi kasneje pridni in marljivi delavci, lepo vključeni v delovno in širše okolje.

Večina učencev se po šolanju takoj zaposli in usposobi na delovnem mestu. Vsako leto pa jih je tudi nekaj, ki nadaljujejo šolanje. Učence z nižjimi sposobnostmi ali telesnimi okvarami, ki se iz kakršnih koli vzrokov niso mogli vključiti v delovni proces, pa predlagamo v obravnavo invalidski komisiji za oceno invalidnosti pri Skupnosti za zaposlovanje. Tem mladostnikom je priznana pravica do usposabljanja po samoupravnem sporazumu, stroške usposabljanja pa poravna Skupnost za zaposlovanje. Učenci, ki se usposobijo v skupini za delovno usposabljanje, nadaljujejo delo v delavnicah pod posebnimi pogoji.

Naši učenci-absolventi so zaposleni v OZD po vsej goriški občini, največ pa jih je vključenih v naslednje delovne organizacije:

	Učencev-absolventov
Vozila Gorica	36
Iskra Šempeter	35
Meblo	26
Ciciban Miren	19
Salonit Anhovo	15
SGP Gorica	15
MIP Nova Gorica	13
Plastik Kanal	8
Iztok Miren	6
PTT Nova Gorica	6
Final Nova Gorica	4
Komunala Nova Gorica	4
Gostol Nova Gorica	3

Ostali absolventi so zaposleni po raznih delovnih organizacijah v naši občini, pa tudi zunaj nje, saj skoraj ni delovne organizacije, kjer ne bi bil v delovnem razmerju vsaj eden ali dva naša obsolventa.

Posebna skrb naše celotne družbe za otroke, ki so tako podobni otrokom vsega sveta, pa tudi tako različni, naj ne zastane. Ne zadovoljimo se s tem, kar je doseženega, še naprej razvijajmo nove oblike usposabljanja, izobraževanja in nove možnosti za vključitev v delovni proces! S tem bodo postali enakopravni člani naše družbe in se samostojno vključili v življenje kot zadovoljni in srečni ljudje.

Onorina Šinigoj
socialna delavka

ODPRTA VRATA ZA UČENCE OSNOVNIH ŠOL S PRILAGOJENIM PROGRAMOM V ŽELEZARSKEM IZOBRAŽEVALNEM CENTRU NA JESENICAH

Čeprav so Jesenice srednje velika občina, so se učenci, ki so končali osemletno šolanje na osnovni šoli s prilagojenim programom, praktično dalje šolali le v jeseniškem Železarskem izobraževalnem centru (ŽIC). Glede na populacijo, ki se v ŽIC izobražuje, se center loči na oddelek za izobraževanje odraslih oseb in na strokovne šole za mladino.

Na oddelku za izobraževanje odraslih se usposabljajo delavci predvsem ob delu, nemalo pa je tečajnih oblik, kjer se delavci izobražujejo in usposabljajo iz dela. Takšne oblike izobraževanja je bila deležna mladina iz osnovnih šol s prilagojenim programom, ko se je po končanem osemletnem šolanju zaposlila v organizacijah združenega dela v občini, pa tudi zunaj občinskih meja. Tu potekajo tečaji za voznike viličarjev za večje območje kot je občina; za Železarno Jesenice pa so organizirana vsa usposabljanja in priučitve na delovnem mestu. Žal na oddelku nimajo zbranih vseh podatkov o vrsti osnovne šole za tečajnike, vemo pa, da so učenci z jeseniške osnovne šole s prilagojenim programom že uspešno zaključili tečaj za voznike viličarja, tečaj za žerjavovodje in tečaj za varilce. Nekaj mladih z omenjene šole je ob delu končalo šolo za metalurške delavce, tj. dveletno šolo, organizirano po zakonu o poklicnem izobraževanju. Z izobraževanjem ob delu so bile omenjeni mladini dane možnosti nadaljnjega šolanja s pogojem, da je njihovo zdravstveno stanje ustrezalo zdravstvenim zahtevam za opravljanje del in opravil, za katere naj bi jih tečaj usposabljal. Pripomniti moram, da ženska mladina prav malo uporablja te oblike izobraževanja.

Drugi del železarskega izobraževalnega centra so strokovne šole, v katerih se izobražuje mladina kot tudi odrasli. Učenci iz osnovnih šol s prilagojenim programom so se vpisovali v Poklicno kovinarsko, metalurško in elektro šolo. Po pregledu podatkov za zadnjih deset let sem ugotovila, da se je v to šolo vpisalo 7 učencev z jeseniške OŠ s prilagojenim programom. Šolo sto dokončala le dva učenca, drugi so se prešolali na lažje programe — predvsem v šolo za poklicne metalurške delavce. Nekateri pa so izstopili in dokončali druge oblike izobraževanja in usposabljanja, kot npr. težaje za voznike težke gradbene mehanizacije.

V tehniški metalurški in strojni šoli poznamo celo svetal primer, ko je dekle, ki je poprej končalo omenjeno poklicno šolo, ob delu dokončalo tudi tehniško šolo. Učenec z osnovne šole s prilagojenim programom iz Srbije pa je dokončal v ŽIC delovodsko šolo metalurške in strojne stroke.

Od vseh omenjenih šol v Železarskem izobraževalnem centru se učenci iz osnovnih šol s prilagojenim programom najuspešneje izobražujejo in dosegajo lepe učne rezultate v dveletni šoli za metalurške delavce. Žal so ti poklici bolj ustrezni za fante, zato se na šolo vpisujejo predvsem fantje. V razdobju šestih let 1975-76 do 1980-71 se je v šolo za metalurške delavce vpisalo kar 16 % učencev iz OŠ s prilagojenim programom izključno iz jeseniške in radovljiške občine, čeprav se vanjo vpisujejo učenci OŠ iz širšega slovenskega območja. Od vseh 21 učencev, kolikor se jih je izšolalo v zadnjih šestih letih, je le en učenec opustil uk — predvsem zaradi učnih težav v šoli. Drugi so si pridobili poklic ozkega profila: livar, kalupar, strojni kovač, talilec na plavžu, talilec pri elektro peči, talilec pri SM peči, valjavec in žičar. V šolo za metalurške delavce pa so se vpisovali predvsem učenci OŠ z dokončanim šestim ali sedmim razredom, zato med njimi in učenci iz OŠ s prilagojenim programom ni bilo večjih razlik v predznanju.

Z nastopom usmerjenega izobraževanja bo tudi šola za metalurške delavce zaprla svoja vrata. Ob tem izrekam pedagogom ŽIC prisrčno zahvalo, saj so pomagali enaindvajsetim učencem OŠ s prilagojenim programom, da svoje sposobnosti, vednosti in znanja lahko maksimalno porabljajo na svojem delovnem mestu in s tem koristijo sebi in družbi.

S šolskim letom 1981-82 so v usmerjenem izobraževanju zaživeli skrajšani programi, žal pa v ŽIC ni prilagojenega skrajšanega programa metalurške ali kovinsko-predelovalne usmeritve. V skrajšani program so se vpisali trije učenci OŠ s prilagojenim programom, vendar sta dva učenca opustila šolanje; kar pa ni v sorazmerju z izkušnjami iz prejšnjih let. Potrebno bi bilo preveriti vzroke za tako stanje.

Marija Heberle

ZAPOSLOVANJE V KRŠKEM

Delavci osnovnih šol s prilagojenim učnim programom si prizadevamo, da bi ublažili motnje učencev v njihovem duševnem in telesnem razvoju. S tem bi jim radi omogočili uspešno vključevanje v združeno delo in čimbolj urejeno življenje. Zato radi spremljamo absolvente šole potem, ko zaključijo šolanje. Le na ta način lahko preverjamo uspešnost naših stremljenj, istočasno pa nudimo pomoč tistim, ki imajo še težave in svojih problemov ne morejo sami razreševati.

V letih 1971—1975 je zaključilo šolanje na Osnovni šoli dr. Mihajla Rostoharja v Krškem 53 učencev; pred leti smo zbrali o njih podatke in poročila. Za obdobje 1976—1980 pa je zbrane podatke analizirala v svoji diplomski nalogi na VŠSD Stanka Pleterski v začetku l. 1981 in prišla do naslednjih zaključkov:

V analijo je zajetih 74 absolventov šole, ki so končali obvezno šolanje v zadnjih 5 letih. Od tega je bilo 40 fantov in 34 deklet.

Večina absolventov izhaja iz vaškega okolja, v veliko primerih so to oddaljene, hribovite kmetije. Ti so živeli tudi v slabših socialnoekonomskih razmerah in v zaostalem okolju.

Največ absolventov — 58 — živi še pri starših, 4 so pri sorodnikih ali v rejništvu, lastne družine so si ustvarile le 3 absolventke, sama živita 2 absolventa.

Na šolanje in uspešno poklicno usposabljanje vplivajo tudi dodatne motnje in prizadetosti. Dodatne motnje se pojavljajo pri skoraj polovici absolventov, najpogosteje je to vedenjska motenost. Pogostni sta tudi telesna slabotnost in okornost. Druge motnje, ki se kažejo le v posameznih primerih, pa so: govorne motnje, slabovidnost, telesna invalidnost, epilepsija, alkoholizem.

Večina absolventov uspešno zaključi vseh 8 razredov OŠ, 20 % absolventov pa je končalo le 6 ali 7 razredov. Prevladuje dober in pravdober uspeh, tudi pri tistih, ki so končali šolanje v nižjih razredih.

Večina obravnavanih absolventov izhaja iz družin s slabimi socialnoekonomskimi razmerami. Povprečna stopnja izobrazbe staršev je zelo nizka, kar 2/3 staršev nima končane niti OŠ. Družine so predvsem delavske in delavsko-kmečke. Starši so nekvalificirani delavci ali pa so si s priučitvijo pridobili polkvalifikacijo ali kvalifikacijo.

Stanovanjske razmere so pri 2/3 absolventov ustrezne, v nekaj primerih pa tudi tako slabe, da so za bivanje neprimerne.

Pri 60 % od obravnavanih absolventov so značilne kakšne posebnosti v družini. Najpogostejši je alkoholizem, kateremu se pogosto vdajata oba starša. Temu se pridružujeta še delikventnost in brezdelnost. Za 11 staršev se da ugotoviti tudi lažja duševna prizadetost. Pri več kot 40 % od obravnavanih absolventov so obiskovali ali še obiskujejo OŠ s prilagojenim programom tudi njihovi bratje oziroma sestre.

Zaposlenih je trenutno 45 (60 %) absolventov. Vključeni so tudi tisti absolventi, ki so trenutno v JLA in eden, ki je v uku. Šolanje nadaljuje 11 (16 %) absolventov, nezaposlenih pa je 16 (20 %) absolventov. Dva absolventa

sta se izselila iz naše občine in zanju ni podatkov o zaposlitvi.

Absolventi imajo praviloma le eno možnost za zaposlitev; največ jim pri vključitvi v zaposlitev oziroma priučitev pomaga šola, ki že pred zaključkom šole (v času delovne prakse) išče primerna delovna mesta.

Absolventi so na delovnih mestih dovolj stalni, saj jih večina še ni menjala delovnega mesta. Zvečine se uspejo zaposliti po nekaj mesecih ali celo po enem letu, potem ko so končali šolo. Zaposleni so raztreseni po raznih delovnih organizacijah, lahko rečemo, da so absolventi zaposleni v vseh delovnih organizacijah v naši občini.

Več kot polovica absolventov je zaposlenih kot nekvalificirani delavci, 20 % jih je doseglo polkvalifikacijo, večinoma jim je priznana le interna, kvalificiranih pa je 8 absolventov. Ob delu se je usposabljalo oziroma se še usposablja 40 % absolventov, 15 % jih je končalo poklicno šolo, ostali pa se niso usposabljali. 2/3 absolventov nima v delovni organizaciji, kjer so sedaj zaposleni, nobene možnosti več za napredovanje. Nekaj jih lahko napreduje interno iz nižje skupine v višjo, 7 pa jih bo lahko doseglo polkvalifikacijo ali kvalifikacijo.

Večina absolventov pri svojem delu ni samostojna in potrebuje stalno ali občasno pomoč, nekateri celo stalen nadzor. Pri delu jim največkrat pomagajo mojstri ali skupinovodje. Vendar pa v večini primerov tudi dosegajo normo, če je delo normirano. Na delo prihajajo v glavnem v redu in pri večini tudi ni bilo disciplinskih prekrškov.

Več kot polovica absolventov je na delu enako uspešna kot njihovi sodelavci, druga, manjša polovica pa je sposobna le za bolj enostavna opravila in so zaposleni kot pomožni delavci. V delovno okolje so se absolventi dobro vključili in se s sodelavci dobro razumejo do konfliktov prihaja le v posameznih primerih. Tudi sodelavci so jih v glavnem sprejeli medse.

V zadnjih letih ugotavljamo, da je med učenci vedno več zanimanja za poklicno šolanje. Zato naj bi se odpirale nove možnosti zanje.

Vpis v poklicne šole s prilagojenim programom oziroma za ožji profil poklicne šole je bil v obdobju 1976—1981 naslednji:

Šola	Šolsko leto						Sk
	76	77	78	79	80	81	
CPŠ Kočevje	1	3	1	3	3	1	12
kovinsko-predelovalne stroke				2	2	2	6
tekstilna-konfekcijska							
Poklicna lesna šola Škofja Loka					1	2	3
Gostinska šola Ljubljana					1		1
Čevljarska šola Žiri		1					1
Gradbena šola Ljubljana			1				1
Poklicna šola raznih strok Celje					1		1
Skupaj	1	4	2	5	8	5	25

Nezaposlenih je 16 absolventov — 5 fantov in 11 deklet. Vzroki brezposelnosti so različni: nekaj jih še ni uspelo dobiti zaposlitve, nekateri so delo zapustili, invalidnost, materinstvo in delo na kmetiji. Le 6 absolventov je prijavljenih pri Skupnosti za zaposlovanje; možnosti za zaposlitev so majhne, saj imata le 2 možnost, da se kmalu zaposlita, 5 pa se jih sploh ne želi zaposliti. V glavnem jih preživljajo starši oziroma sorodniki ali rejnik, v dveh primerih pa zakonec.

Tudi zdravstveno zavarovanje imajo zelo različno urejeno — prek SSS, Skupnosti za zaposlovanje, kmečko, po zakoncu, 5 pa jih sploh ni zdravstveno zavarovanih.

Stanje se je po preteku leta 1981 spremenilo. V številčnem prikazu lahko dodamo še 17 absolventov, ki so zaključili šolanje v šolskem letu 1980/81.

Stanje v začetku decembra 1981 je naslednje:

Šolsko leto	Absolventi			Zaposleni	Na šolanju	Nezaposleni		
	m	ž	Sk			m	ž	Sk
1975/76	8	6	14	11		1	2	3
1976/77	7	6	13	13		—	—	—
1977/78	10	7	17	13		2	2	4
1978/79	5	5	10	5	2	2	1	3
1979/80	10	10	20	12	6	—	2	2
1980/81	12	5	17	9	5	3	—	3
Skupaj	52	39	91	63	13	8	7	15

Skupnost za zaposlovanje omogoča našim absolventom usposabljanje za delo oziroma pripravo na delo in krije del stroškov tega usposabljanja. Zaposleni absolventi so takole razporejeni po strokah:

Stroka	Skupaj	Usposabljanje oz. priprava			Končali poklicno šolo
		brez usposabljanja	usposobljeni	usposobljenost še traja	
tekstilno-konfekcijska	8		8		
kovinsko-predelovalna	10	1	4	1	4
papirniška	10	6	2	1	1
lesarska	9	1	3	4	1
živilsko-predelovalna	4		3	1	
avtomobilska	5	2		2	1
gostinska	3		3		
čevljarska	1				1
ostali	13	12	1		
skupaj	63	22	24	9	8

Učenci, ki so se v tem obdobju vpisali v poklicne šole, so bili in so uspešni, le v Gostinski šoli v Ljubljani se je zataknilo. Dokler je bilo za to šolo v naši republiki manj interesa, so radi vpisali tudi obsolvente OŠ s prilagojenim učnim programom. Menili so, da učenci lahko sledijo zahtevam njihovega učnega programa, s težavami morajo računati le pri tujem jeziku. Ker pa je bil vpis za šolsko leto 1981/82 nad pričakovanji, so odklonili kandidate brez ocene iz znanja tujega jezika. Odklonili so tudi učenko, ki je imela težave pri nemščini v 1. letniku, in je niso sprejeli v 2. letnik. Tako naši učenci nimajo več odprtih vrat v gostinstvo, čeprav je med dekleti kar precej zanimanja za kuharski poklic. Tu bo potrebno kaj storiti, da bodo absolventi imeli možnost uresničiti svoje poklicne želje.

Pri Skupnosti za zaposlovanje delavcev v Krškem sta med iskalci zaposlitve trenutno prijavljena dva naša absolventa. Imamo upanje, da se bosta v bližnji prihodnosti zaposlila.

Drugi »brezposelni« se pri Skupnosti ne prijavljajo, zaposlitve torej resno ne želijo. Za tiste absolvente, ki so v preteklih letih želeli delati, smo v nekaj mesecih po končani šoli — če ne prej — našli delo ali priložnost za usposabljanje ob delu in nato sprejem v združeno delo. Čeprav so bile včasih videti možnosti za zaposlovanje brezupne, so se še vedno odprle nove. Ker živimo na področju, kjer je precej kmečkega ali polkmečkega prebivalstva, ima večina naših absolventov delo doma in še kak zaslužek v kmetijstvu. Zato brezposelnost pri nas doslej ni bila zaskrbljujoča.

Anica Zupančič
socialna delavka

KADROVSKE SLUŽBE V OZD — POMEMBEN DEJAVNIK PRI ZAPOSLOVANJU IN NADALJNJEM USPOSABLJANJU UČENCEV Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

Na osnovni šoli Blaž Ostrovrhar v Škofji Loki zaključi šolanje letno od osem do šestnajst učencev. V zadnjih letih ugotavljamo, da se struktura le-teh spreminja. Vse več je učencev z nižjimi inteligenčnimi sposobnostmi, kar zahteva bolj poglobljeno obravnavo pri usmerjanju, zaposlovanju in vključevanju v nadaljnji proces izobraževanja. Že samo število učencev, ki zaključujejo šolanje, pove, da gre za manjšo šolo, ki si, žal, ne more privoščiti ustreznega strokovnega delavca, ki bi se posvetil izključno temu problemu. Kot razrednik osmega razreda in poverjenik za poklicno usmerjanje in zaposlovanje, sem zadolžena tudi za celoten proves poklicnega usmerjanja, zaposlovanja in vključevanja v nadaljnje usposabljanje. Iz desetletnih izkušenj na tem področju sem spoznala, da so se pogoji, metode in možnosti spreminjale v skladu z razvojem socialnih, kadrovskih, izobraževalnih dejavnosti in širjenjem družbenega interesa za bolj učinkovito poseganje v to problematiko.

Postopoma so se izoblikovala stališča, da je skrb za te otroke ne le naloga vzgojno-izobraževalne ustanove, temveč vseh dejavnikov družbene skupnosti, ki lahko kakorkoli doprinesejo k bolj učinkovitemu vključevanju duševno prizadetih otrok v življenje.

Začetki so bili težki, polni problemov in nezaupanja v sposobnosti teh otrok. Za to je bilo več vzrokov. Eden izmed poglavitnih je bil prav gotovo nepoznavanje problemov in ciljev usposabljanja duševno prizadetih otrok. Da bi prebrodili te težave, je bilo potrebno tesno sodelovanje s strokovnimi službami skupnosti za zaposlovanje, z zdravnikom za medicino dela in postopno ter vztrajno povezovanje s kadrovskimi službami v OZD. V škofjeloški občini je močna industrijska baza z raznovrstno strukturo panog, torej dobra podlaga za postopno izbiro del in poklicev, ki ustrezajo psihofizičnim sposobnostim duševno prizadetih otrok. Ustanovljene so bile tudi delavnice pod posebnimi pogoji, s čimer so bile dane možnosti za vključevanje v delo srednje prizadetih mladostnikov.

Sodelovanje z delovnimi organizacijami poteka prek kadrovskih služb, ki so posebno v večjih OZD dosegle takšen razvoj, da zaposlujejo tudi strokovnjake, kot so psihologi in socialni delavci. To je pomembno, kajti uspeh mojega dela je v veliki meri odvisen od sodelovanja z njimi. Tako se je razvil sedanji postopek poklicnega usmerjanja in vključevanja v delo in nadaljnje usposabljanje.

Prve stike z združenim delom dobijo učenci na ekskurzijah, ki so skrbno pripravljene in prilagojene namenu. Temeljiteje pa se spoznajo z delom med delovno prakso v sedmem in osmem razredu. Pri vsem tem so kadrovske službe nepogrešljiv sodelavec. Posebej je to potrebno med delovno prakso, ko je treba pripraviti programe delovne prakse, izbrati ustrezna dela in naloge, učence spremljati med potekom prakse, reševati morebitne probleme in ugotavljati morebitna nagnjenja do določenega dela oziroma poklica. Tako imam po zaključku prakse v osmem razredu potrebne podatke, ki zagotavljajo uspešno vključevanje učencev v delo in nadaljnje usposabljanje. Ob koncu delovne prakse se s kadrovskimi službami dogovorim o ureditvi formalnosti v zvezi s sklenitvijo delovnega razmerja. Za tiste učence, ki kažejo možnosti za poklicno usposabljanje, pa poskrbim za zagotovitev štipendije.

Sodelovanje s kadrovskimi službami poteka individualno, kar zahteva veliko časa, in ni povsod enako učinkovito. Premalo je dolgoročnih in sistemskih rešitev, ki bi zagotavljale bolj enotno obravnavo učencev, ki so vključeni v OZD. Pri tem mislim predvsem na probleme počasnejšega prilagajanja učencev na delo in za probleme medsebojnih odnosov v delovnem okolju. Stiki šole se z vključitvijo učenca v OZD praktično pretrgajo, kar ima v tistih OZD, ki spremljajo to problematiko površno, lahko negativne posledice.

Bolj organizirano reševanje teh vprašanj zahteva več skupnega dogovarjanja med kadrovskimi službami in šolo. Dobre možnosti so se pokazale v preteklem letu, ko je bilo ustanovljeno v Škofji Loki društvo kadrovskih delavcev, katerega član sem tudi jaz. Program tega društva je obširen in obsega vrsto tematskih razprav in strokovnih predavanj. Ena izmed tematskih razprav bo letos posvečena tudi vprašanjem zaposlovanja in poklicnega usposabljanja otrok z motnjami v duševnem razvoju. Nedvomno bo to priložnost za temeljito informacijo in dogovor za enotne akcije. Nujno pa je, da bi se takšne razprave ponavljale vsaj enkrat letno.

Na koncu naj omenim, da smo doslej v Škofji Loki uspeli vključiti v delo ali nadaljnje poklicno usposabljanje vse absolvente naše šole. Vsi problemi sicer s tem niso bili rešeni, ker se nekateri učenci niso uspeli vključiti v novo okolje. Z nadaljnjim osveščanjem kadrovskih služb kot tudi delavcev v neposredni proizvodnji, ki prihajajo v stik z učenci, to so predvsem mentorji in inštruktorji, bi se dalo v bodoče odpraviti tudi te probleme.

Kristina Sokolov

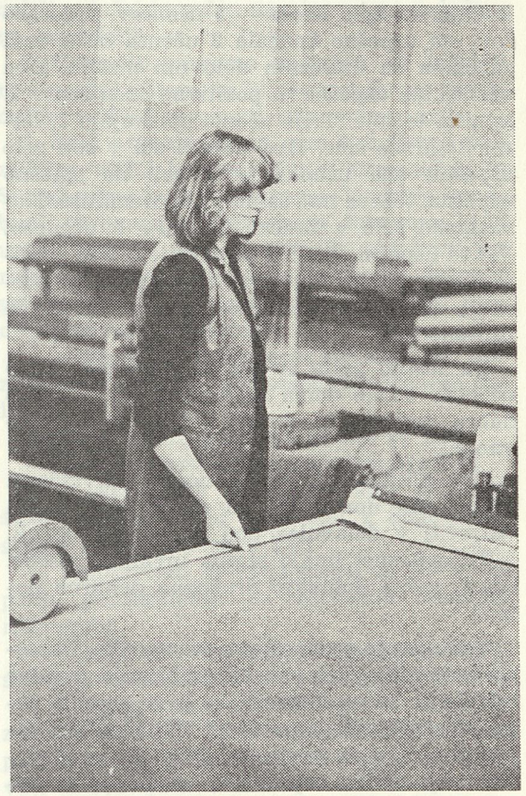

VKLJUČEVANJE UČENCEV OSNOVNE ŠOLE POHORSKI ODRED SLOVENSKE KONJICE V ŽIVLJENJE IN DELO

V občini Slovenske Konjice imajo delovne organizacije veliko razumevanje in posluh za sprejemanje učencev 7. in 8. razredov na delovno prakso in kasneje pri zaposlovanju naših absolventov.

Od leta 1975 je 70 učencev končalo obvezno šolanje po prilagojenem učnem programu.

Po dosedanjih podatkih smo absolvente naše šole usmerili in vključevali takole:

	Učencev
— v delovnih organizacijah je zaposlenih	42
— na delovnem usposabljanju so	4
— v šole ozkega profila smo vključili	12
— srednjo gostinsko šolo obiskuje	1
— na kmetiji je ostalo	5
— ponovno razvrščena sta bila	2
— status invalidne osebe so dobili	3
— nezaposlena je	1

Do sedaj sta največ učencev zaposlili delovni organizaciji UNIOR Zreče in LIP Slovenske Konjice. Učenci so zaposleni še v tehle DO: Konus, Mizarstvo Skala, Kongrad, Kostroj, IMP Slovenske Konjice, Motel Tepanje in EMI Poljčane.

Vsa leta ugotavljamo, da so vsi zaposleni učenci pridni, marljivi in dobri delavci. Devet učencev je zamenjalo zaposlitev v DO, vendar so kljub temu pri delu uspešni.

Sposobnejše učence smo vključili v šole, ki izobražujejo za poklice ozkega profila, in sicer: v lesarsko šolo Maribor 7 učencev in v

kovinarsko šolo Zreče — 5 učencev. Lesarsko šolo sta uspešno končala 2 učenca in se tudi zaposlila na ustreznih delovnih mestih. Dva učenca sta uspešna in pozitivno ocenjena v 2. letniku te šole. Trije učenci obiskujejo 1. letnik lesarske šole. Dve učenki sta v šoli zelo uspešni; ena učenka je v šoli na splošno uspešna, težave ima samo pri matematiki. Kovinarsko šolo v Zrečah obiskuje 5 učencev. Vsi so uspešni. Tudi ti potrebujejo veliko pomoči pri pouku matematike. Učenec, ki obiskuje 2. letnik gostinske šole v Celju, se uspešno uči.

Na lastno željo in na željo staršev je 5 učencev ostalo doma na kmetiji. Le-ti imajo dobre razmere in dovolj zemlje za obdelovanje.

Dva učenca sta bila ponovno razvrščena. Ostala sta doma, saj ju starši niso hoteli vključiti v delavnice pod posebnimi pogoji.

Trije učenci imajo status invalidne osebe. Starši zanje dobivajo družbeno denarno pomoč.

Trenutno je nezaposlena ena učenka. Uspešno je končala delovno usposabljanje, vendar teh del in nalog kasneje, ko bi se morala zaposliti, ni hotela opravljati. Skupnost za zaposlovanje jo je večkrat poklicala na razgovor in ji nudila zaposlitev, vendar je ni hotela sprejeti.

Nekdanje absolvente redno spremlja komisija za predpoklicno in poklicno usmerjanje in usposabljanje. Uspešnost vsakega učenca vpisujemo na poseben karton, kamor vpipujemo tudi vsa opažanja, ki so pomembna za razreševanje morebitnih problemov, ki se pojavijo v šoli in na delovnem mestu. Razredničarka 8. razreda stalno sodeluje s šolama v Zrečah in v Mariboru, ki ju obiskujejo naši učenci. Tako skupaj in sproti razrešujemo težave, ki se pojavljajo med šolanjem.

Učenci, ki imajo težave pri učno-vzgojnem delu, prihajajo na našo šolo, kjer jim razredničarka 8. razreda pomaga z dopolnilnim delom.

Iz navedenih podatkov in opažanj lahko zaključimo, da smo naše absolvente vsa leta uspešno vključili v življenje in delo. Za takšne uspehe pa se moramo zahvaliti vsem družbenopolitičnim in delovnim organizacijam v občini.

V šolskem letu 1980/81 pa so se zaradi zmanjšanja zaposlovanja pričele kazati prve težave.

Tako smo morali šest učencev vključiti prek skupnosti za zaposlovanje na delovno usposabljanje. Med njimi so bili tudi takšni, ki bi se po svojih sposobnostih lahko zaposlili, če bi imeli možnost.

S težavami pri zaposlovanju naših otrok smo seznanili svet za vzgojo in izobraževanje in znanost pri občinski konferenci SZDL Slovenske Konjice. Le-ta je problematiko posredovala izvršnemu svetu SO Slovenske Konjice, ki je skupnosti za zaposlovanje in komiteju za planiranje predlagal, naj skupaj s šolo pripravijo predlog, v katerih delovnih organizacijah bi se otroci lahko zaposlili.

Predlagali smo, naj bi v bodoče vsaka delovna organizacija v občini sprejela v delovno razmerje enega do dva učenca na leto, glede na velikost delovne organizacije.

Štiri učence smo usmerili v šoli s skrajšanim programom. Dva učenca bomo vključili prek Skupnosti za zaposlovanje na delovno usposabljanje v DO.

Izvršni svet SO Slovenske Konjice je razpravljal o problemih zaposlovanja naših otrok in o tem predlogu ter sprejel tele sklepe:

1. Skupnost za zaposlovanje Slovenske Konjice naj se aktivno vključi v posredovanje za vključitev učencev OŠ Pohorski odred v delovne organizacije. Izvršni svet priporoča, naj strokovna služba skupnosti za zaposlovanje zagotovi ustrezno usposabljanje v DO za vse učence, ki se ne bodo takoj vključili v zaposlitev (Skupnost za zaposlovanje že vsa leta uspešno skrbi za zaposlovanje).

2. Svetu za socialno politiko pri občinskem svetu zveze sindikatov izvršni svet predlaga, naj pri delovnih organizacijah prav tako posreduje za zaposlitev učencev in jih opozori na uresničevanje sporazuma o zaposlovanju invalidnih oseb.

Predlog o zaposlovanju naših otrok je izvršni svet SO Slovenske Konjice posredoval delovnim organizacijam v občini. Le-tem je priporočal, naj zagotovijo vključitev v delo učencem, ki bodo usmerjeni v njihovo delovno okolje. Meni tudi, da je kljub nižje načrtovanemu zaposlovanju novih delavcev nujno, da s skupnimi napori in z razumevanjem zagotovimo učencem osnovne šole Pohorski odred enakopravne možnosti za delo.

Prve pogovore o zaposlovanju naših otrok smo v delovnih organizacijah že imeli. Povsod so bili uspešni, saj so nam vse obljubile, da bodo sprejele naše učence.

Delovne organizacije želijo samo to, da bi se učenci tri mesece usposabljali prek skupnosti za zaposlovanje. Mnenja so, da se zaradi mladoletnosti le tako lahko uspešno prilagodijo in usposobijo za opravljanje določenih del in nalog.

Menimo, da bomo vedno večje težave, ki se bodo pri zaposlovanju naših otrok v prihodnosti pojavljale, lahko uspešno reševali le, če se bo za to zavzemala naša širša družbena skupnost, tako kot se zavzema v Slovenskih Konjicah.

Milena Šegel

ZAKLJUČKI ZVEZNEGA POSVETA O ZAPOSLOVANJU DUŠEVNO PRIZADETIH

15. in 16. oktobra 1981 je bilo v Portorožu zvezno posvetovanje prav na temo, ki jo obravnavamo v tej številki Našega zbornika: zaposlovanje duševno prizadetih. Vsi referati so bili objavljeni v 6. številki revije Pregled, zaključke pa kaže objaviti tudi v naši reviji ne glede na to, da so zelo splošni. Kdor pa se želi podrobneje seznaniti s položajem v drugih republikah in pokrajinah, bo v omenjenem Pregledu lahko našel zelo zanimive podatke in zaključke.

Zvezno posvetovanje o zaposlovanju duševno prizadete mladine 15. in 16. oktobra 1981. leta v Portorožu, kjer se je zbralo približno 100 udeležencev, predvsem defektologov in članov društev za pomoč duševno prizadetim iz vse SFRJ, je sprejelo naslednje zaključke:

1. Naša obvezna in trajna naloga je podružbljanje celostne aktivnosti v vseh oblikah in ravneh družbenega ter samoupravnega delovanja, kjer se lahko kakorkoli vpliva na boljši položaj in večjo socialno varnost duševno prizadetih.

2. Uskladiti moramo obstoječi ali izdelati nov pravni sistem, ki bi vsem duševno prizadetim v SFRJ zagotovil isto raven pravic.

3. Svet organizacij za pomoč duševno prizadetim SFRJ bo prek Zveze komunistov in Socialistične zveze delovnega ljudstva spodbudil oblikovanje družbenega dogovora, ki bi urejal naloge vseh družbenih objektov pri reševanju problematike zaposlovanja duševno prizadetih. S tem dogovorom bi morali urediti predvsem naslednje:

— uskladiti usposabljanje DP (duševno prizadetih) z realnimi potrebami združenega dela;

— širiti mrežo poklicev in del za DP;

— doseči prioriteto pri zaposlovanju DP;

— v skupnostih za zaposlovanje pridobiti strokovnjaka, ki bi v skladu z dogovorom skrbel za zaposlovanje DP;

— zagotavljati delovna mesta za DP v odprtih, polzaščitenih in zaščitenih delovnih razmerah;

— razreševati vsa odprta vprašanja zaposlovanja zmerno in teže duševno prizadetih.

4. Sedanje pozitivne izkušnje in rezultate zaposlovanja DP, ki so bili prikazani na tem posvetovanju, je potrebno še naprej izmenjavati in razvijati.

J. U.

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

TANTADRUJ

Ciril Kosmač

(Nadaljevanje)

Naposled je prišel iz gostilne tudi Najdeni Peregrin. Ko se je vrnil izza vogala, se je ustavil pri Tantadruju, mu položil roko na rame in ga zdramil.

»Tantadruj, ni bila prava!« je žalostno zastokal norček. »Ne bom umrl!«

»Oh, saj boš!« ga je Peregrin tako prešerno stresel, da so zacingljali vsi njegovi zvonci »Zdaj pa pojdi z mano!«

»Tantadruj, ali boš zapel?« se je razveselil. »Seveda bom!«

Peregrin ga je odpeljal naravnost v veliko sobo in ga tam posadil k visoki peči. Tukaj je bilo toplo in živo. Ljudi se je kar trlo. Vsi so imeli znojne obraze in mokre, svetle oči. In vsi so glasno govorili, se smejali, si nalivali zlatega vina ter s polnimi kozarci silili v Peregrina in ga kriče prosili, naj še zaigra in zapoje. Toda Peregrin se je samo lepo smehljal in se otepal z dolgimi rokami.

»Dominik!« je poklical nenavadno močan kmet Okrogličar, ki je bil že primerno okajen, in se obrnil k stražmojstru, ki je sedel pri posebni mizi, pomakal debeli kazalec v razlito vino in risal po mizi čudne čirečare. Nad njim je visela velika stenska ura in težko nihalo je nihalo tik nad njegovo debelo plešasto glavo, ki se je svetila, kakor bi bila za ta praznični dan posebej očiščena in pološčena. Okrogličar je sprevidel, da se je pogreznil v črne misli, zato je vzdihnil na glas in zavpil: »Dominik, reci mu, naj zaigra!«

»V imenu postave, zaigraj!« je stražmojster zagrmel iz polnih pljuč, švignil kvišku in s kazalcem ustrelil v Peregrina. Pri tem odločnem dejanju je z glavo zadel v nihalo, ki je obstalo. Z enim samim sunkom ga je izpulil, vrgel pod mizo in nato uradno oznanil: »Policijske ure ne bo!«

»Hura, policijske ure ne bo! je zabučalo. »Peregrin, zaigraj!«

Peregrin se je nasmehnil. Nato je stopil k Tantadruju in ga prosil, naj mu posodi zvonce. Norček, ki je Peregrinu vse zaupal, mu je dal zvonce, samo prosil ga je, naj pazi nanje, ker bodo za mučenike.

»Saj bodo za mučenike. Za male in za velike,« se mu je nasmehnil Peregrin. Postavil je na dve mizi dva stola in med njima napel vrv z zvonci. Potem je vzel leseno žlico, rahlo udaril po vsakem zvoncu, prisluhnil, ga odvezal in nato privezal na drugem koncu. Dolgo jih je tako prebiral. Ljudje so ga zabodeno gledali in nekateri so se smejali, češ kakšna šala bo pa zdaj. Ko je Peregrin vse zvonce razvrstil po svoje, je poiskal še eno leseno žlico, nato pa je na zvonce zaigral, prav zares zaigral in zapel Tantadrujevo pesmico:

»Na-a nebu je-e sonce,
na zemljici mraz.
Na-abiram ja-az zvonce
in vsi so za vas.
Ta-a-ta-an ta-ata-an
ta-a-an-ta-druj.
Ju-u-hu-u ju-u-hu-u
ju-hu-hu-hu-huj . . .«

Ko je pesem izzvenela in so še vsi zijali z odprtimi usti, je norček skočil z zapečka in radostno zaploskal:

»Tantadruj, tako bodo igrali mučeniki!«

»Tako bodo igrali mučeniki!« mu je prijazno prikimal Peregrin.

»Tako bodo igrali mučeniki!« je ginjeno in navdušeno pribil mogočni Okrogličar, ki je bil že skoraj mogočno okrogel.

»Mučeniki?« je zdaj švignil kvišku pobožnjakarski bajtar Arnac, ki so mu rekli Presveta Moštaca, ker se je v cerkvi zmeraj tako globoko sklonil nad kropilnik, da je pomočil v blagoslovljeno vodo svoje dolge, viseče brke. »Ne imenujte po nemarnem mučenikov!« je zavreščal.

»Arnac!« je zadonel Peregrinov glas. »Ali mi nismo mučeniki?«

»V imenu postave, vsi smo mučeniki!« je udarno pribil stražmojster Dominik Testen.

»Norci!« je zavreščal Presveta Moštaca.

»Boš šel k hudiču!« je zarohnel Okrogličar, stegnil svojo težko roko, jo položil Arnacu na drobceno koničasto glavo ter ga z enim samim sunkom potisnil pod mizo.

»K hudiču!« je potrdil stražmojster. Nato pa je uradno dodal: »V imenu postave, vsi smo tudi norci. Samo vsak je drugačen!«

»Prav! je zagrmel Okrogličar. »Vsi smo norci! In vsi smo mučeniki! Peregrin, zaigraj še enkrat!«

»Peregrin, še enkrat! Še enkrat!« je zabučalo.

»V imenu postave, še enkrat!« je zarjovel stražmojster, udaril po mizi in tako belo pogledal, da se mu je Perigrin nasmehnil in prikimal. Zaigral je še enkrat in še enkrat, in potem je igral in pel do same noči. Ljudje pa so pili, se smejali in jokali.

Ko se je znočilo, so stopili v sobo Luka, Furlan Rusepatacis in Matic Enaka Palica. Prišli so po Tantadruja, da bi se skupaj odpravili k Hotejcu spat. Toda obstali so in zavzeto poslušali igranje na kravje zvonce. Bilo je tako lepo, da še Furlan Rusepatacis ni niti enkrat zaničljivo prhnil.

Naposled pa se je bilo treba posloviti. Tantadruj je stopil k Peregrinu in ga prosil, naj mu vrne zvonce.

»Tantadruj, pusti nam zvonce!« so prav iz dna razneženega in razburkanega srca zaprosili ljudje. Druge ti kupimo! Še lepše! Čisto nove!«

»Ne, ne!« je s smehom odkimal Peregrin. »Zanj so samo ti zvonci pravi. To boste že razumeli, saj ste še dovolj pametni!«

In res so razumeli, Tantadruj pa jih je tudi po svoje razumel, zato jih je potolažil:

»Tantadruj, saj vam jih bom še posodil, ker zdaj ne bom umrl.«

»Saj boš umrl! Saj boš umrl!« je prijazno in bodrilno zagrmelo od vseh strani.

»V imenu postave pokorno izjavljam, da boš res umrl!« je zagolčal tudi pijani stražmojster Dominik Testen, ki je bil tako pretresen, da je pustil vnemar debele solze, ki so se mu trkljale po zariplih licih.

Tantadruj se je hvaležno oziral po razgretih obrazih in mokrih očeh, Peregrin pa mu je medtem obesil vrv z zvonci čez ramena, jo prekrižal na prsih in ovil okrog pasu.

»Zdaj pa k Hotejcu in božorno-boserna!« je ukazajoče zagrmel Luka, po vojaško pozdravil in se obrnil proti vratom. Rusepatacis, Matic Enaka Palica in Tantadruj so ubogljivo stopili za njim.

Prav v tistem hipu pa so se odprla vrata in na pragu se je prikazal Batov Janez, ki so mu rekli Janez Žakaj. To je bil norec svoje vrste, zelo resen in mrk. Ni bil ne slab ne nevaren, vendar so se ga skoraj vsi izogibali, ker je s svojim večnim, sesljajočim »Žakaj?« spravil marsikoga v zadrego in slabo voljo. Tudi zdaj ga je pozdravil samo Najdeni Peregrin:

»Janez, kar naprej, da bomo vsi na enem kupu, čeprav je svet tako velik!«

»Žakaj je švet velik?« je takoj vprašal Janez Žakaj.

»Zato, ker je človek majhen!« se je nasmehnil Peregrin.

»Žakaj je človek majhen?«

»Zato, da težko živi!«

»Žakaj človek živi?«

»Zato, da boga slavi! je zavreščal Presveta Moštaca in švignil kvišku.

»Pod mizo ti!« je zagrmel Okrogličar in mu spet položil težko roko na koničasto glavo.

»Žakaj pod mižo?« je vprašal Janez.

»Zato, ker nas mori!« je odbil Okrogličar.

»Žakaj vaš mori?«

»Ne mori še ti!« je naveličano zakričal Okrogličar in stopil k njemu s kozarcem vina. »Na pij! Zlato je kakor sonce!«

»Žakaj je šonče?« je mrko vprašal Janez.

»Zato, ker ni mesec!« je s smehom odbil Peregrin.

»Žakaj je mešeč?«

»Zato, da nam daje mesečino!«

»Prazne marnje!« je Okrogličar zaničljivo zavrnil Peregrina. »Zato, da nam kisla repa ne segnije v čebrih!«

Vsi so se zakrohotali. Sredi krohota pa je Presveta Moštaca švignil kvišku in nenavadno vražno zavreščal:

»Naj vam kar segnije!«

Te besede niso bile tako strašne, zakaj naposled je bilo v gostilni tudi nekaj takšnih mož, ki niso živeli samo od kisle repe. A vendar so bili spričo žalitve blaga vsi tako prizadeti, da so utihnili in se grozeče ozrli v Presveto Moštaco. Sam vrag ve, kaj bi se bilo zgodilo z njim, če ga ne bi bil rešil stražmojster; ta je namreč v sveti jezi udaril po mizi, mu s tresočo se roko pokazal vrata in zakričal:

»Ven! V imenu postave, ven!«

»Ven! Ven!« so v zboru zahrumeli vsi in Presveto Moštaco skoraj dobesedno vrgli iz gostilne.

»Žakaj ven?« je mrko vprašal Janez, ko so se zaprla vrata za pobožnjakarjem.

»Konec!« je zdaj že ves iz sebe zarjovel stražmojster. »V imenu postave, nobenega žakaja več!«

Okrogličar je planil k Janezu, da bi ga utišal:

»Nehaj, duša božja! Nehaj! Saj je že dovolj žalostno! Pepa, daj še dva litra!«

»Še dva litra!« so zakričali tudi drugi ter z nekakšnim brezupnim junaštvom udarili po mizi. In zakaj ne bi? Saj je bil vendar veliki semenj, semenj potreb in želja, semenj tisočerih vprašanj, ki so ostala brez odgovorov, pa tudi kadar so prejela odgovor, je bilo pravzaprav samo novo vprašanje. In zato res niso potrebovali še Janezovih zakajev.

»Janez, pij! Janez pij!« so kričali in s kozarci silili vanj.

»Žakaj naj pijem? Žakaj naj pijem?« je trmasto vztrajal Janez in mrko gledal.

»Zakaj?« je Okrogličar z obupano naveličanostjo vrgel roke kvišku. »Zato, ker bo vse vzel hudič!«

»Žakaj bo vše vžel hudič?«

Tedaj je zažvenketalo in zagrmelo; stražmojster Dominik Testen je sunkovito odpahnil mizo, počasi vzdignil svoje zavaljeno telo ter se nato s stisnjenimi pestmi začel pomikati proti Janezu. Toda preden je naredil pet korakov, so se vrata široko odprla in na pragu se je spet prikazal Presveta Moštaca; vzdignil je dolge roke in zavreščal na vse grlo:

»Znamenja na nebu! . . . Mesec je krvav! . . . Vojna bo! . . .«

Vsi so utihnili in za hip okameneli.

»Pha!« je v tišino prhnil Furlan. »Raus e patacis, repa in krompir!«

Tantadruj ga je odpahnil, skočil korak naprej in hrepeneče vprašal:

»Tantadruj, ali bom zdaj umrl?«

»Ti si nor!« je Luka butnil vanj. »Če je mesec krvav, se pravi, da bo dež. Pojdimo spat!« Odločno se je nameril proti vratom in spotoma pozdravil po vojaško in zagrmel: »Božorno-boserna!«

Tantadruj, Matic Enaka Palica in Rusepatacis so ubogljivo stopili za njim. In medtem ko so okajeni in pijani možakarji še zmeraj nekoliko izgubljeno gledali drug drugega, so norci mirno in pametno odšli iz gostilne.

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

SREČANJE S PIONIRJI OŠ PODNANOS

V petek smo imeli športni dan. Srečali smo se s pionirji OŠ Podnanos. Pripravili so nam majhen kulturni program. Tudi mi smo nastopali. Po proslavi smo tekmovali na dvorišču. Nekateri pionirji so tekmovali v šahu in namiznih igrah. Drugi smo tekmovali po skupinah. Bila sem v skupini berglarjev. Tekmovali smo v pokanju balončkov. Zmagala je naša skupina. Na koncu smo dobili nagrade. Druge skupine so tekmovale v nošenju vode, vlečenju vrvi, teku v vrečah, teku z vozički. Po končanem tekmovanju smo imeli skupno malico.

Bilo je zelo lepo, zato si želim, da bi se še večkrat srečali s pionirji drugih šol.

Brešan Nives, 8. raz.
Zavod za usposabljanje
invalidnih otrok
J. P. Vojko, Vipava

PRED VKLJUČITVIJO NA DELOVNO PRAKSO

Lansko leto sem bil na delovni praksi v Jelovici v Škofji Loki. Tam sem delal štirinajst dni v lakirnici oken in brusilnici vrat. Z delom sem bil zelo zadovoljen, zato bom tudi letos šel v Jelovico. Rad bi delal okna. Sklenil sem, da se bom letos vpisal v lesno šolo. Rad bi postal lesni delavec. Če bom v šoli uspešen, bom šolanje še nadaljeval in se bom izučil za pohištvenega mizarja.

Druškovič Darko, 8. b.
OŠ Helene Puhar, Kranj

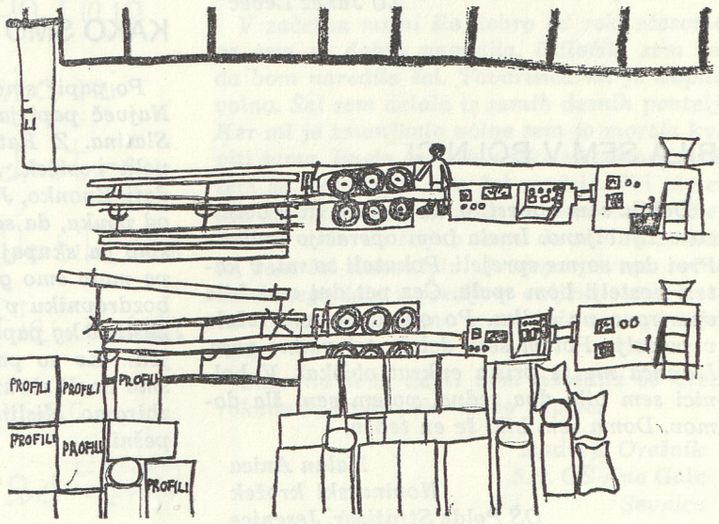

Karli Oder, 7. razred
OŠ Pohorski odred, Slovenske
Konjice

PRAKSA

Na Povšetovi 16 je komunalno podjetje. Tam sem bil na delovni praksi.

Na dvorišču stojijo tovorna higienska vozila. Nekaj jih stoji tam zaradi popravila, druga pa parkirajo delavci, ko končajo svoje delo. Tam je tudi dosti delavnic. Je ličarska delavnica, kjer barvajo tovornjake. V mehanični delavnici popravljajo tovornjake, pregledujejo motorje in podvozje, če so zavore v redu in, če dela sklopka.

Jaz sem delal v ključavničarski delavnici, kjer varijo nove kabine ali pa blatnike. Tam sem pomagal rezati kovino v ploščah, variti in pri drugem delu. Delal sem z nekim delavcem Silvom. Držal sem mu kovinske plošče, da je lažje varil ali pa sem mu pomagal rezati železo. Včasih sem pometal delavnico ali pa pospravljal orodje. Ob devetih smo imeli malico. Po malici smo še nekaj časa počivali, potem pa smo delali naprej do dveh.

Delal sem tudi zunaj, kjer sem pral avtomobile in cisterne. Hodil sem tudi v orodjarno po orodje. Imel sem svojo omaro, kjer sem spravljal delovno obleko po delu in svojo obleko med delom. Imel sem se dobro, čeprav je bilo delo težko. Z delavci sem se razumel zelo dobro. Deset do dveh sem šel domov. Zelo rad bi, da bi še enkrat šli kam na prakso.

Peterka Andrej, 8. a
OŠ Levstikov trg
ZU Janez Levec

BILA SEM V BOLNICI

Dobila sem obvestilo, da moram iti v bolnico v Ljubljano. Imela bom operacijo kolkov. Prvi dan so me sprejeli. Pokazali so mi, v kateri postelji bom spala. Čez pet dni sem bila operirana na kolku. Po operaciji sem ležala v postelji. Potem sem delala telovadne vaje. Mamica me je prišla enkrat obiskat. V bolnici sem bila dva tedna, potem sem šla domov. Doma sem bila še en teden.

Kalan Anica
Novinarski krožek
OŠ Polde Stražišar, Jesenice

OŠ Bratov Černalogar, Idrija

KAKO SMO ZBIRALI PAPIR

Po papir smo hodili k hišam in po hotelih. Največ papirja smo dobili v Kinu Rogaška Slatina. Z Ratanske vasi smo ga pripeljali poln voziček. Marsikje nam ga niso hoteli dati. Zvonko, Jožek, Ivo in Peter so pobegnili od pouka, da so prinesli nekaj papirja. Vozili smo ga skupaj z vozičkom, kadar ga je bilo pa malo smo ga kar nosili. Ko smo šli k zobozdravniku v Tržišče, smo nazaj grede prinesli 60 kg papirja. Takrat smo bili zelo utrujeni. Ko so papir s kontejnerjem odpeljali, smo imeli zbranega 870 kg. Sedaj ga ponovno zbiramo. Mislimo, da bomo še naprej tako uspešni.

Plavčak Srečko, 6. a
OŠ Bratov Simončič
Rogaška Slatina

NAŠA METODA JE V BOLNICI

Metoda je zelo živahna deklica. Zelo rada poje.

Že v drugem razredu jo je začela boleti noga v kolku. Poletne počitnice je preživela v bolnici v Valdoltri. Vrnila se je v šolo in z nami bila v tretjem razredu.

Meseca novembra je zopet morala v Valdoltro. Še vedno je v bolnici. Veliko mislimo nanjo. Pišemo je pisma. Vsak mesec ji pošljemo CICIBAN. Za Novo leto smo ji poslali tudi paket. Pogrešamo jo.

Želimo, da bi se kmalu zdrava vrnila k nam v razred.

Učenci 3. razreda
OŠ Bratov Černalogar
Idrija

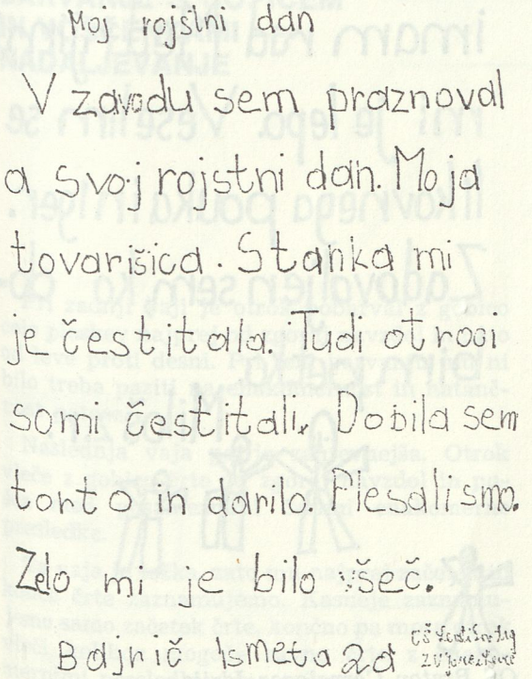

V ŠOLI MI JE LEPO

Na našo šolo sem prišel lani. V prejšnji sem imel težave. Ker sem rad nagajal, me je tovarišica kregala. Tu mi je sedaj lepo. Lažje se učim. Tudi igram se lahko.

Imam prijatelje.

Dimitrij Vidic, 3. r.
OŠ Kozara, Nova Gorica

MOJI PRVI VTISI V OSNOVNI ŠOLI HELENA PUHAR

Bil je petek, ko sem prvič prišel v Osnovno šolo Helena Puhar. Takrat sem bil srečen, ker sem prišel med prijazne otroke. Sošolci so me lepo sprejeli. Bili so veseli, ker sem prišel v njihov razred. Tovarišica je zelo prijazna. Veliko se naučimo. Najljubša predmeta sta mi risanje in telovadba. Najboljši prijatelj je Mirko. S sošolci se dobro razumem. Hrana v šoli je zelo dobro, posebno pa je dobro kosilo.

Gende Boris, 5. r.
OŠ Helene Puhar, Kranj

MOJ PRVI IZDELEK

Sem učenka petega razreda. V šoli smo se učili pletenja. Tako sem se naučila plesti.

V začetku mi ni šlo dobro od rok, sčasoma pa sem se dobro navadila. Odločila sem se, da bom naredila šal. Tovarišica mi je kupila volno. Šal sem delala iz samih desnih pentelj. Ker mi je zmanjkalo volne sem jo morala kupiti sama. Imela sem že veliko narejenega, pa sem se zmotila in sem šal razdrla. Pri pletenju mi pomaga sestra in mama. Doma pletem ob večerih. Kljub temu da sem se zmotila, sem šal dokončala. Svojega prvega ročno izdelanega šala z veseljem ovijem okrog vratu. Vsakemu ponosno povem, da sem ga izdelala.

Sklenila sem, da si bom naredila še brezrokavnik. Upam, da mi bo uspelo.

Andreja Orešnik
5. r. OŠ Ana Gale
Sevnica

PEL NAM JE OTO PESTNAR

Mirsada Smajić,, 7. razred — Vipava

PELJALI SMO SE Z VLAKOM

V petek smo se peljali z vlakom. Šli smo na železniško postajo. Kupili smo vozovnico. Potem smo šli na 1. in 2. peron. Tam sem videla tovorne vlake. Potem smo šli nazaj na prvi peron in smo počakali potniški vlak. Imel je 15 minut zamude. Potem smo se peljali do Javornika. Nazaj v šolo smo se pripeljali z avtobusom.

Ta kratek izlet mi je bil všeč. Drugič bi se rada še dalj peljala.

Mihela Kunčič, 3. r.
Novinarski krožek
OŠ Polde Stražišar
Jesenice

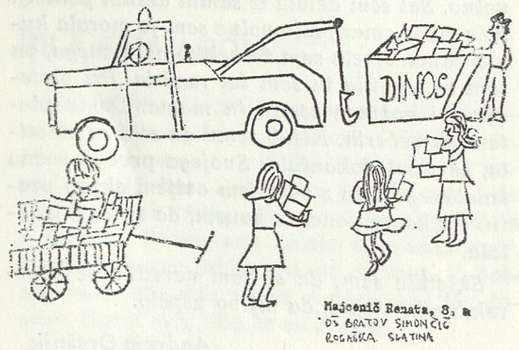

Renata Majcenič, 8. a
OŠ Bratov Simončič, Rogaška Slatina

SPOMIN NA TITA

Tovariš Tito je bil doma v Kumrovcu. Jaz sem že videl njegovo rojstno hišo. Bilo je lepo v njej. Tito je šel v partizane. On se je junaško boril. On je imel rad otroke. Tovariš Tito je hodil po svetu. Imel je zelo rad domovino. Tito je bil v bolnišnici v Ljubljani. 4. maja 1980 pa je umrl. Bili smo zelo žalostni. Tito je za nas veliko dobrega naredil. Pokopan je v Beogradu.

Bevc Jožek,
4. razred, OŠ Ana Gale
Sevnica

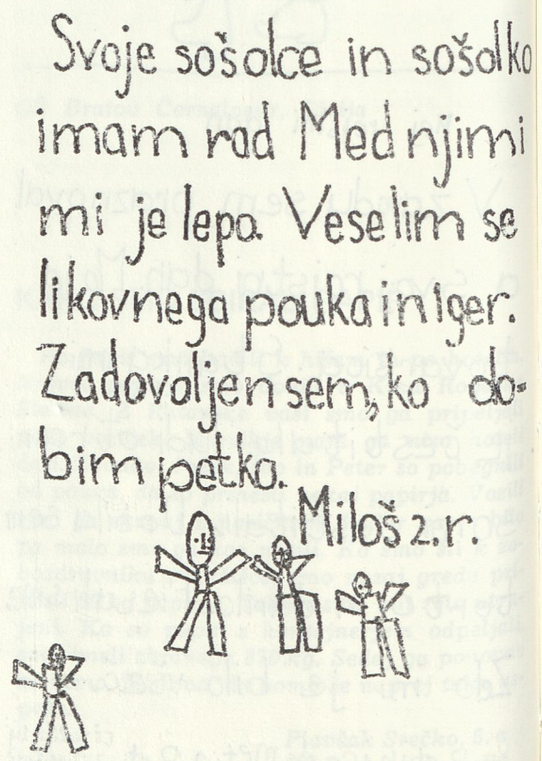

OŠ Bratov Černalogar, Idrija

Privajanje in usposabljanje otrok doma

BARVANJE S ČOPIČEM IN VOŠČENKAMI — NADALJEVANJE

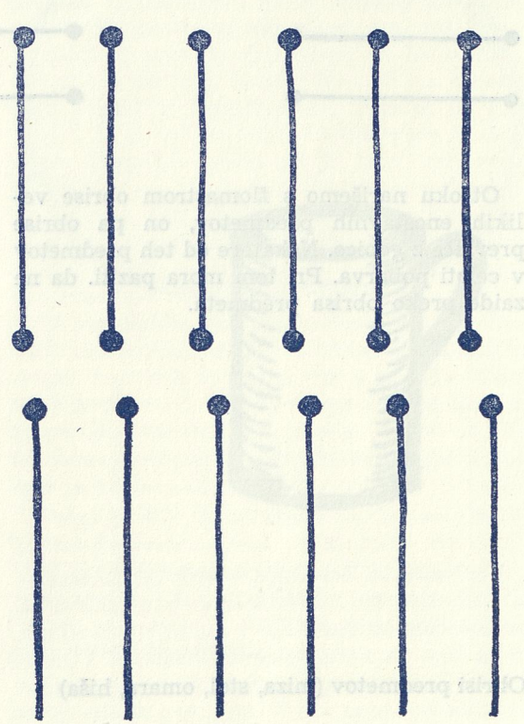

Pri zadnji vaji je otrok pobarval z gobico celo ploskev najprej od zgoraj navzdol in nato od leve proti desni. Pri tem barvanju mu ni bilo treba paziti na enakomernost in natančnost poteze.

Naslednja vaja pa je zahtevnejša. Otrok vleče z gobico črte od zgoraj navzdol in pušča med posameznimi črtami enakomerne presledke.

Ta vaja je težka, zato mu najprej začetek in konec črte zaznamujemo. Kasneje zaznamujemo samo začetek črte, končno pa mora otrok vleči kolikor mogoče ravne črte z enakomernimi presledki samostojno.

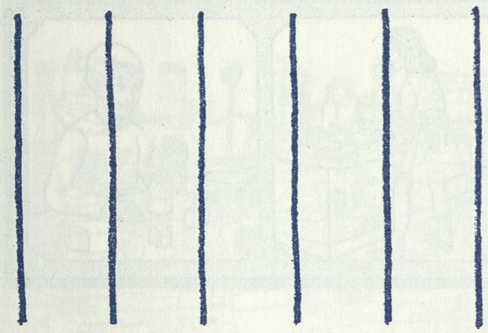

Za vodoravne črte:

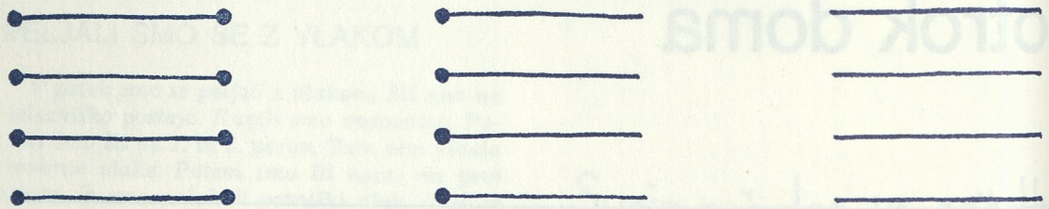

Otroku narišemo s flomastrom obrise velikih enostavnih predmetov, on pa obrise prevleče z gobico. Nekatere od teh predmetov v celoti pobarva. Pri tem mora paziti. da ne zaide preko obrisa predmeta.

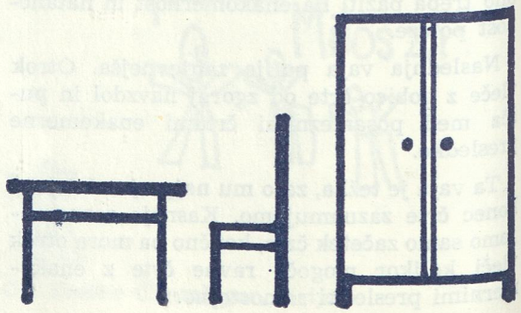

Obrisi predmetov (miza, stol, omara, hiša)

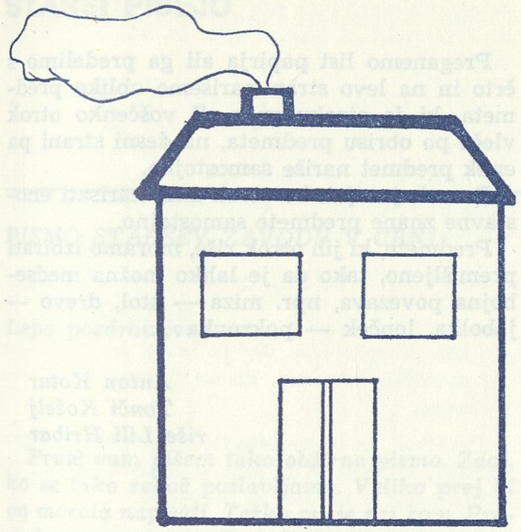

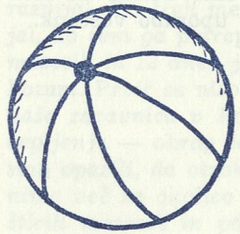

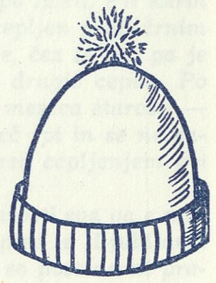

Pobarvani predmeti (jabolko, korenje, žoga, čepica, lonček)

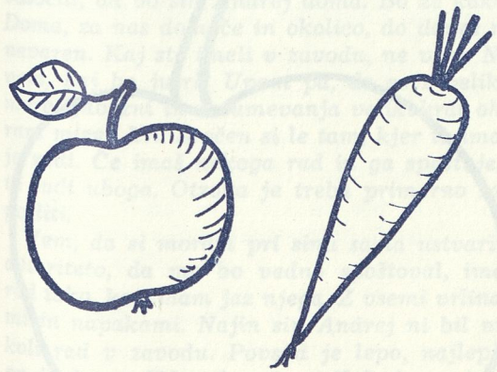

Vse opisane vaje dela otrok tudi s čopičem. Barvanje s čopičem je težje, ker mora otrok narahlo vleči po papirju, zato bodo začetne vaje trajale dalj časa.

UPORABA VOŠČENK

V veri, da delajo prav, mnogi starši otroku dajo svinčnik oziroma barvnik, ker želijo, da bi se otrok čim hitreje naučil risati in pisati. Prav gotovo je to prevelika zahteva za otrokove gibalne in umske sposobnosti. Vse, kar ustvari otrok s svinčnikom ali barvnikom, je neizrazito in za otroka neprivlačno, ker ima rad bolj izrazite polne oblike in žive barve, to pa dosežemo z uporabo voščenk.

Preganemo list papirja ali ga predelimo s črto in na levo stran narišemo obliko predmeta, ki je otroku znan. Z voščenko otrok vleče po obrisu predmeta, na desni strani pa enak predmet nariše samostojno.

Po nekaj vajah bo otrok znal narisati enostavne znane predmete samostojno.

Predmete, ki jih otrok riše, moramo izbirati premišljeno, tako da je lahko možna medsebojna povezava, npr. miza — stol, drevo — jabolka, lonček — pokrovka . . .

Anton Kotar
Tonči Koželj
riše Lili Hribar

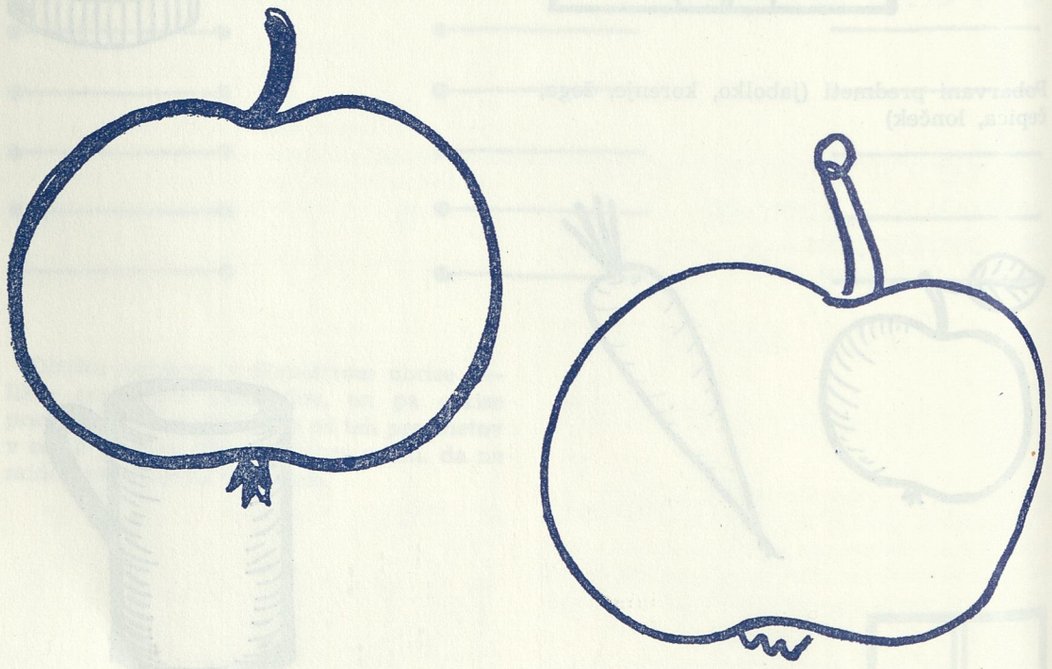

Voščenke so debelejše, mehkejše in puščajo širšo sled kot barvnik. Postopek, ki sva ga priporočala za barvanje z gobico in čopičem, velja tudi za barvanje z voščenkami. Uporabo voščenk pa dopolnjujeva še z naslednjimi vajami:

STARŠI PIŠEJO

PISMO STARŠEV ZAVODU V ČRNI

Lepo pozdravljeni!

Prvič vam pišem tako obširno pismo. Zdaj, ko se tako rekoč poslavljamo. Veliko prej bi ga morala napisati. Težko mi je pri srcu. Premalo se poznamo. Današnji tempo življenja je tako hiter, da ničesar ne utegnemo. Vedno se nam mudi. Zdaj pa k stvari.

Ob zaključku šolskega leta mi je tov. Jožica potožila, da imate v zavodu zadnje čase težave z našim sinom Andrejem. Zato smo se odločili, da bo sin Andrej doma. Bo že kako. Doma, za nas domače in okolico, do danes ni nevaren. Kaj ste imeli v zavodu, ne vem. Ne vem, kaj bo jutri? Upam pa, da se z veliko mero ljubezni in razumevanja velikokrat ohrani mirno kri. Srečen si le tam, kjer te imajo radi. Če imaš nekoga rad in ga spoštuješ, te tudi uboga. Otroka je treba primerno zaposliti.

Vem, da si moram pri sinu sama ustvariti avtoriteto, da me bo vedno spoštoval, imel rad tako, kot imam jaz njega. Z vsemi vrlinami in napakami. Najin sin Andrej ni bil nikoli rad v zavodu. Povsod je lepo, najlepše pa je doma. Kdor dom ima. Naš sin ga ima.

Dragi vzgojitelji!

Težko je biti oče in mati prizadetega otroka. Imeti ga rad kot zdravega. Ali jaz in moj mož ga imava. Rada takega, kot je. Sprejmeva ga z vso ljubeznijo. Saj je najin sin. Rojen iz najine ljubezni.

Najino življenje ni lahko, prej težko. Najin zakon ni idealen, je povprečen. S skupnimi močmi prenašava veselje, težave in skrbi, ki nam jih nalaga vsakdanje življenje.

Najin sin Andrej ni bil rojen po naključju. Bil je zaželen! Ob rojstvu je bil zdrav novorojenček. Do četrtega meseca in pol se je lepo razvijal. Pri treh mesecih se mi je že nasmejal, ko sem ga potrepljala po ličku. Pri štirih mesecih in 12 dneh je bil cepljen proti črnim kozam. Prvič se niso prijele, čez 14 dni ga je naša zdravnica v Postojni drugič cepila. Po cepljenju — okrog šestega meseca starosti — smo opazili, da otrok preveč spi in se ne zanima več za okolico kot pred cepljenjem pri štirih mesecih in pol.

Okrog osmega meseca starosti sva ga z možem prvič peljala na pregled v Ljubljano. Zdravnik nam je rekel, da so posamezni predeli v možganih slabše razviti, poškodovani. Tisto cepljenje proti črnim kozam mu je poškodovalo možgane.

Potem sem hodila s sinom vsak mesec na pregled v Ljubljano na ortopedagoške vaje na otroški centralni dispanzer. Pri treh letih je dobil 30 injekcij. Iskat sem jih šla v Trst, ker se pri nas niso dobile. Malo so mu pomagale. Postal je bolj živahen, obenem pa nemiren. Še to naj omenim. Shodil je pri 14 mesecih. Domačih tablet pa je imel več vrst. Predpisala mu jih je naša zdravnica v Postojni. Moram reči, da je bila dobra. Napotila naju je na različne preglede. Saj ga je ona cepila. Čutila se je sokrivo. Videla je, kako sva z možem nesrečna.

Na vse načine sva si z možem prizadevala, da bi mu pomagala. Dobro leto je hodil tudi v vrtec. Nazadnje je bil sprejet v zavod v Črni na Koroškem. S težkim srcem sva ga dala v zavod. Ni bilo drugega izhoda. Ali pa naj bi bil doma brez vsake perspektive. Za pomožno šolo je bil preveč prizadet.

Dolga je bila doba devet let, ko smo tolikokrat potovali v Črno — 430 km v obe smeri. Z veseljem smo prihajali. V lepem, v dežju in snegu. Niti enega obiska nismo zamudili. Vedno sva prišla k Andreju oba, mož in jaz, pa tudi mlajša sestrica.

Če je najin sin prizadet, mislim, da nisva kriva midva z možem. Kako se ob vsem, tudi

grenkem, razumeva? Do danes kar v redu, rineva naprej. Kaj bo jutri, bomo videli.

Kdo pa ne vzkipi? Vsakdo! Ni tako mirnega leta, da strela ne bi udarila! So pa trenutki, ko človek zaide v duševno stisko, da vzkipi. In tega je več ali manj krivo okolje, v katerem trenutno si. Tudi slabe vremenske razmere vplivajo na otrokovo počutje.

Najin sin Andrej je bil tudi razpraskan, ko je bil manjši. Imel je populjene lase. Torej je bil tudi on žrtev napadov nekega vrstnika v zavodu. Čas prinese svoje. Zdaj, ko je večji, pa se je tudi on uprl. Tako je med otroki, vedno se nekaj cukajo in suvajo.

Pri nas doma fizičnih obračunov ne poznamo. Z določeno mero ljubezni in spoštovanja se kar lepo razumemo.

Marsikaj bi še napisala, cel roman. Kot mati prizadetega otroka sem marsikaj doživela. Marsikdo me je prizadel. Mi starši prizadetih otrok smo zaznamovani. Ampak vsakdo lahko postane zaznamovan. Samo majhna nesreča, pa si revež, za vse življenje prizadet. Nobeden ni tako pameten, da ne bi bil lahko tudi še neumen. Tako mi je rekel zdravnik v Ljubljani, ko sem hodila z Andrejem k njemu.

Prva leta sem velikokrat jokala, ko sem bedela nad sinom. Zdaj poredkoma jokam. Kadar me zadene obdobje krize. Z možem sva se vdala v usodo, ki naju je doletela. Srečna sem, da ima mož sina rad. Velikokrat ga občudujem, kako vse to zmore. Moj mož ima rad otroke. Posebno še svoje. Vsakemu se nasmeji, je usmiljenega srca. Po postavi pa je tak, kot ga vidite, močan kot John Wayne. Vedno je za pravico, krivico prezira.

Za našo družino je skrben mož in oče. Živa bi bila pokopana, če bi ga izgubila. Ne morem si misliti, kako bi se sama borila z otrokoma. V osemnajstih letih zakona sva si z možem postavila čedno pritlično hišico. S štirimi sobami, kuhinjo, hodnikom in kopalnico. Obdaja pa jo cvetje in sadni vrt. Imava avto. In vse to brez posojila. Še nikoli nisva vzela kredita. Če sva imela denar, sva kupila, sicer pa potrpela in počakala, da sva prihranila.

Želim si samo zdravja. Vsak večer molim za srečo in zdravje v družini. Če je bog ali pa ga ni. Neka višja sila pa je nad nami. Naj bo pa mati narava. Naj nam pomaga. Nam staršem prizdetih otrok naj da moči, naj nam lajša trpljenje! V nas je črv, ki nas bo glodal vse življenje.

Iskrena vam hvala za devet let, da ste nam pomagali vzgajati sina Andreja. Marsikaj je pridobil, posebno precej samostojnosti. Devet let delovne dobe imam več. Skupaj 27 let. Še kakšno leto, pa bo pokojnina. In bom preskrbljena. S tem tudi najin sin.

Čas bo prinesel svoje. Morda bodo tudi v Postojni odprli kakšno delavnico pod posebnimi pogoji. Zdaj pa Andrej pridno pomaga pri hišnih opravilih. Saj je že cel fant. Srečen je; povedali smo mu, da ne pojde več v šolo — zavod.

Prosimo, če bi pripravili Andrejčkovo garderobo, kolikor je še ima v zavodu. Prišli jo bomo iskat v soboto, 22. avgusta.

Želela bi, da bi se, ko bomo prišli po obleko, poslovili od tov. Jožice, tov. ravnatelja. In še koga drugega. Oprostite nam, tako smo se odločili in hvala za razumevanje.

Še enkrat: spoštovani vzgojitelji!

Iskrena hvala za vse, kar ste storili za našega sina Andrejčka. Lepo pozdravljeni!

Oprostite pisavi. Sem samo delavka s končano osemletko.

mama in očka prizadetega Andrejčka

Pripis uredništva

Objavljeno pismo v celoti povzemamo iz glasila za usposabljanje mladine Črna na Koroškem »Vezi«.

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

70 LET ZAVODA ZA USPOSABLJANJE JANEZ LEVEC V LJUBLJANI

V letošnjem šolskem letu mineva 70 let od ustanovitve prvih pomožnih oddelkov osnovne šole Prule v Ljubljani.

Namenjeni so bili šolanju otrok z zmanjšanimi sposobnostmi oziroma z nižjo inteligentnostjo. Prvi tovrstni oddelki sploh so bili ustanovljeni leta 1867 v Dresdenu.

Nastajanje posebnih oddelkov za umsko manj razvite otroke je bilo pogojeno s čedalje bolj zahtevnimi učnimi programi, njihov razmah pa je povezan z nastankom testov, s katerimi so ugotavljali mentalno starost otrok in odstopanje od dejanske starosti.

Deželni šolski svet v Ljubljani je že leta 1908 poslal na Dunaj tri učitelje (Ano Lebarjevo, Ivana Dimnika in Ivana Krulca), da bi se na posebnem tečaju usposobili za delo z umsko manj razvitimi otroki.

Od ustanovitve pa do danes lahko po šolski kroniki ugotavljamo razvojne mejnike tako glede učencev, strokovne usposobljenosti kadrov, šolskih prostorov, vključevanja strokovnih delavcev kot tudi zakonskih določil in družbenih teženj.

Za prvo razvojno obdobje od šolskega leta 1911/12 do 1921 je značilno odpiranje prvih oddelkov s 23 učenci do razvoja šestrazrednice v sestavu osnovne šole, na kateri je ravnateljeval Janez Levec, po katerem nosi naš zavod ime. Za ugotavljanje usposobljenosti strokovnih kadrov je bila leta 1920 osnovana izpraševalna komisija.

V svojem drugem desetletju so se oddelki osamosvojili (1924) in šola je dobila samostojno vodstvo. V letih, ki so sledila, so bile izdane naslednje odredbe in poslovniki, ki so urejali življenje in delo šole:

— o sprejemu otrok v šolo,
— o oprostitvi pomožnošolskih otrok od javnih nastopov,
— o ustroju šole za slabo nadarjene otroke,
— o hospitaciji na šoli,
— o sprejemo-izpraševalni komisiji za učence,
— o posebnih tečajih in izpitih za učitelje.

V tretjem razvojnem desetletju se je takratni župan zavzemal za gradnjo nove šole, trenutno prostorsko stisko pa so reševali z odpiranjem oddelkov za Bežigradom, v Polju, v Zgornji Šiški, v Mostah in na Viču. Nove učence so najprej vključili v zbiralni pripravljalni razred, jih opazovali in nato ustrezno razmeščali. Izšel je pravilnik o zdravstvenih pregledih otrok ob sprejemu v pomožno šolo in o dolžnostih zdravnika za nadaljnjo skrb za otroke. Izšel je predpis o vodenju dokumentacije o učencih — osebni popisnici.

V vojnih letih je žica okrog Ljubljane pomenila oviro za redno obiskovanje šole, pred-

vsem za oddaljene učence. Vsakodnevni prehod je bil dovoljen le na posebnih prehodih in s posebnim potrdilom. Zato je razumljiv upad števila učencev od 144 (1940. leta) na 104 (l. 1946).

Šolsko leto 1951/52 in naslednje desetletje pomeni bistven premik v skrbi za umsko manj razvite, v razumevanju njihovih potreb, in pričetek celostne obravnave. Pomožna šola se je preimenovala v posebno šolo, priključil pa se ji je tudi internat; zato se je ustanova preimenovala v Vzgojni zavod Janeza Levca. Sodelavci so postali: psiholog, honorarni logoped, profesor za korektivno gimnastiko in honorarni psihiater. Pouk telesne in tehnične vzgoje so prevzeli za ti področji usposobljeni delavci. V skrbi za poklicno usposabljanje absolventov šole je bila leta 1953 ustanovljena knjigoveška delavnica, v kateri se vsako leto usposobi nekaj novih knjigoveških delavcev, učenci sedmih razredov opravljajo tam delovno prakso, v njej pa so na delovni terapiji tudi tisti absolventi šole, ki se zaradi bolezni oziroma zelo znižanih duševnih sposobnosti ne morejo redno zaposliti.

Od leta 1960, ko je bil sprejet pravilnik o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v duševnem in telesnem razvoju, se v šolo sprejemajo učenci le na osnovi izvida in mnenja komisije. Od leta 1963 dalje je na šoli urejena služba socialnega delavca.

Od ustanovitve pa do leta 1965 so šolo obiskovali vsi duševno prizadeti otroci, ne glede na stopnjo prizadetosti. Vendar pa za zmerno in teže duševno prizadete ta obravnava ni bila najbolj ustrezna. Zato so bili ustanovljeni oddelki za delovno usposabljanje. V njih se zmerno prizadeti otroci usposabljajo za kasnejšo vključitev v delavnice pod posebnimi pogoji. Istega leta so bili ustanovljeni tudi oddelki podaljšanega bivanja in poklicni razredi.

Za sedmo desetletje obstoja šole je značilen trend upadanja števila novih učencev. Vzrok temu je družbena težnja po integraciji — vključitvi mejno inteligentnih otrok v redne osnovne šole. Poleg teh pa na rednih osnovnih šolah ostajajo tudi mnogi laže umsko manj razviti učenci. Zmanjšanje števila učencev in odprtje nove šole za Bežigradom, zgrajene iz sredstev prvega samoprispevka mesta Ljubljane, je za večino učencev omogočilo prehod na enoizmenski pouk.

Naslednja razvojna stopnja, ki pa sodi v šele prihajajoče obdobje, je prehod na celodnevno osnovno šolo.

Po kroniki je listala
Tereza Žerdin

DVAJSET LET ŠOLE V NOVI GORICI

V novembru 1981 smo v Novi Gorici praznovali 20-letnico OŠ s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom. Na stežaj smo odprli vrata lepe šole, v katero smo povabili nekdanje delavce, vse strokovnjake, ki z nami sodelujejo, predstavnike družbenopolitičnih organizacij, starše, občane in druge ljudi, ki poznajo naše delo ali pa so ga morda tokrat prvič videli.

Šola je bila en sam razstavni prostor. Izdelke učencev smo razstavili tudi v izložbenem oknu Trgovske hiše v centru Nove Gorice.

Imeli smo svečano proslavo. Učenci so pripravili recitacije, ki so tematsko prikazovale upor, borbo, svobodo in domovino. Naš recital sta povezovala pevski zbor šole in učenka glasbene šola Nova Gorica. Ob koncu pa so učenci OŠ Milojke Štrukelj, OŠ Ob Kornu in OŠ Solkan popestrili naš program s folklornimi, ritmičnimi in plesnimi točkami. Naši učenci so se dolgo pripravljali na to proslavo, veliko so vadili. Pred tako številnim avditorijem so namreč mnogi med njimi nastopili prvič in prav zato so bili še bolj ponosni, da so imeli priliko pokazati širši javnosti, kaj znajo. Po končani proslavi je sledil ogled šole. Nato smo v družbi vseh, ki so se odzvali našemu vabilu, obudili spomine na 20-letno delo.

Šola je začela delovati 1961. leta v prostorih OŠ Milojka Štrukelj. Vsako leto je bilo več učencev in tako je bilo nujno, da se je 1. 9. 1964. leta preselila šola v lastne prostore — nekdanje goriške zapore, ki so ji bili le začasno dodeljeni. Tudi z najnujnejšimi adaptacijami ni bilo mogoče objekta funkcionalno tako usposobiti, da bi učencem, staršem in delavcem dajal sprejemljiv vtis šole. Toda tudi v te prostore smo vnesli življenje, toplino in medsebojno povezanost, ki so bistveni elementi uspešnega usposabljanja. V šolskem letu 1963/64 je šola še razširila svojo dejavnost: odprla je oddelek za delovno usposabljanje. Tako je bilo poskrbljeno tudi za usposabljanje srednje duševno prizadetih na našem območju.

Od leta 1971 smo začeli aktivno delovati za zagotovitev ustreznejših prostorov. V tem pogledu smo imeli polno podporo občanov kot tudi družbenopolitičnih organizacij in ustanovitelja. Zato je bila vključena tudi izgradnja naše šole v srednjeročni program investicij za obdobje 1971—1975. V letu 1972 je bila že določena sedanja lokacija šole. Do realizacije programa ni prišlo. Zastavljena gradnja se je prenesla v naslednje srednjeročno obdobje. V tem obdobju je bil v občini uveden samoprispevek in bili smo vse bliže uresničitvi dolgoletne želje.

Leta 1976 pa je majski potres poškodoval tudi poslopje naše šole. Strokovna komisija je ugotovila, da so razpoke v zidovju in razmajani temelji prenevarni, da bi se lahko v takšnih prostorih pouk nadaljeval. Naše delo smo potem prenesli v osnovne šole po vsej občini. Gostovali smo tudi v gasilskem domu, glasbeni šoli, srednji zdravstveni šoli in prostorih Delavske univerze. To so bile v razvoju šole najtežje delovne razmere. Pedagoški delavci so se dnevno vozili v različne kraje, se prilagajali številnim kombinacijam pouka in samo upali, da tako stanje ne bo trajalo dolgo.

V takih razmerah so vsi občani, še posebno starši, učenci in delavci šole z navdušenjem sprejeli vest, da so delovni ljudje iz bratske republike Bosne in Hercegovine sprejeli odločitev, da zgradijo novo Posebno šolo v Novi Gorici. Tedaj je steklo dogovarjanje. Zgrinjali smo se okrog idejnih načrtov in kar nismo mogli verjeti, da bo naše vzgojno-izobraževalno delo prav kmalu zaživelo v sodobno urejeni šolski stavbi. Šola je bila zgrajena v osmih mesecih in vanjo smo se vselili 17. 3. 1978. leta. Ob odprtju je šola dobila tudi novo ime. V sebi čutimo veliko čast in ponos, da je šola dobila ime po legendarni, herojski Kozari. Ponovno so se izkazali jugoslovanska solidarnost, bratstvo in enotnost; ponovno so se utrdile bratske vezi in stkala nova poznanstva.

Delo šole je v novih prostorih polno zaživelo. Številni obiski domačih in tujih gostov potrjujejo, da so tudi sodobni prostori eden od bistvenih pogojev za razvijanje bolj sodobnih oblik usposabljanja in da torej prispevajo k bolj uspešnemu vključevanju absolventov v integrirano okolje združenega dela.

V letu 1981 pa smo si ob mednarodnem letu invalidov zastavili še druge pomembne naloge. Sklenili smo, da bomo mladim ljudem več povedali o našem delu in naših učencih. Pedagoški delavci so pripravili predavanja za učence vseh OŠ v občini Nova Gorica. Mladi ljudje so nas poslušali, nam zastavljali zanimiva vprašanja in izrazili željo, da bi se o teh problemih radi še pogovarjali. Mladi obrazi so bili iskreni, nepokvarjeni in zato verjamem, da so bile tudi njihove želje pristne.

V tem letu smo navezali še posebno pristne odnose z učenci nove osnovne šole OB KORNU. Z našimi sosedi sodelujemo tudi na kulturnem in športnem področju.

Posodili smo literaturo in izdelke učencev, da so jih razstavili na nekaterih šolah.

Organizirali smo pogovore s profesorji srednjih šol usmerjenega izobraževanja, kjer so vključeni naši nekdanji učenci. Skupno smo skušali reševati začetne težave in nudili tem učencem pomoč pri učenju.

Uvedli smo predmetni pouk na višji stopnji. Nenehno korigiramo učni načrt, izboljšujemo, iščemo, stratka: hočemo v korak s časom, kot so to delavci naše šole vedno želeli. Zato vsem, ki so delali, in vsem, ki še nadaljujejo delo na naši šoli, iskrena hvala!

Milojka Srebrnič Györfi

V MARIBORU BOMO GLASOVALI ZA TRETJI SAMOPRISPEVEK

Mesto Maribor in njegovi ljudje so trenutno naravnani predvsem na eno vsebino: SAMOPRISPEVEK. Časopis Večer in delegatsko glasilo mesta Delegat polnijo izjave občanov in propagandni material za samoprispevek z usmeritvijo: TUDI JAZ BOM GLASOVAL, tudi jaz bom prispeval!

Referendum bo v nedeljo, dne 13. junija 1982. S sredstvi zbranimi s samoprispevkom bo financirana gradnja Osnovne šole s prilagojenim učnim programom, Otroški dom, Otroška bolnica in Vzgojno varstvena ustanova v novem naselju.

Skupna investicijska vrednost objektov znaša 731,784.100 din. To vsoto bodo zbrali ljudje s samoprispevkom, ki bo uveden za obdobje petih let, od 1. julija 1982 do 30. junija 1987.

Samoprispevek utemeljujemo z naslednjim:

— odločitev za 3. samoprispevek je pomembna odločitev v petletnem razvoju,

— odločitev je tembolj smotrna vpričo zaostritve ekonomskih razmer,

— dosedanja prispevna stopnja iz II. samoprispevka ostane nespremenjena,

— ugodno klimo in naklonjenost ljudi spodbuja utemeljen program: osnovna šola, vrtec, zdravstvo,

— gradili bomo za otroke z motnjami v duševnem in telesnem razvoju — ob spoznanju, da dosedanje visoke strokovne dosežke že zavirajo neprimerni prostorski pogoji.

Na predvečer samoprispevka prirejajo športniki vseh osnovnih šol s prilagojenim učnim programom v SRS športne igre. Svečanosti bodo potekale v Mariboru na Trgu svobode, tekmovanja pa na športnem stadionu. Učenci vseh mariborskih osnovnih šol vedo za športne igre učencev s prilagojenim učnim programom. Tisti iz občine Rotovž jim bodo tudi omogočili nočitve in prijateljska srečanja. O poteku teh iger bomo v Našem zborniku še poročali.

T. P.

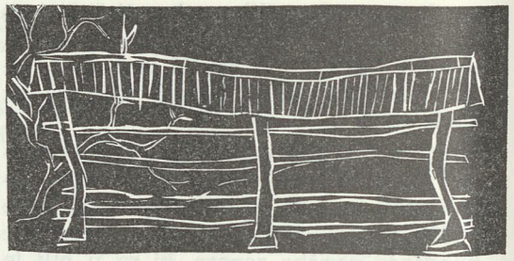

POROČILO O RAZISKOVALNI NALOGI INTEGRACIJA MEJNIH IN LAŽE UMSKO MANJ RAZVITIH UČENCEV V OSNOVNE ŠOLE

Beseda INTEGRACIJA je v zadnjih letih tudi pri nas postala zelo popularna, tako med defektologi kot med starši umsko manj razvitih otrok. Čisto na kratko jo lahko označimo kot težnjo po vključitvi laže umsko manj razvitih otrok v redne osnovne šole. Ta težnja se je k nam prenesla iz drugih držav, kjer je stanje posebnega šolstva kot tudi družbenega razvoja drugačno kot pri nas.

V sosednji Italiji so posebne šole preprosto ukinili. Naj z enim primerom samo nakažemo posledice te hitre odločitve. Slovenski prvi razred v Trstu obiskuje samo šest učencev, vendar je med njimi tudi mongoloidni deček. Razred je po izjavah razredničarke izredno dobro opremljen z raznimi učili in didaktičnim materialom. Razen enkrat tedensko je v razredu dnevno po dve uri še ena učiteljica, ki dela z imenovanim dečkom individualno. Kljub tem izjemno ugodnim razmeram so tako mati kot obe učiteljici obupane zaradi svoje nemoči in iščejo strokovno pomoč v ljubljanskem svetovalnem centru.

Na Švedskem pomeni integracija lokacijsko združevanje posebnih oddelkov z rednimi osnovnimi šolami in predšolskimi ustanovami, medtem ko jih v samem procesu pouka ne združujejo.

V ZDA zmanjšujejo odstotek otrok, ki obiskuje posebne šole, saj je bil le-ta posebno v kulturno slabše razvitih območjih zelo visok (celo do 24 %).

V SR Sloveniji letos obiskuje osnovno šolo s prilagojenim programom 1,89 % vseh šoloobveznih otrok. Po teoretičnih predvidevanjih je laže umsko manj razvitih otrok 2,14 %. Skoraj polovica naših učencev se najprej vpiše v redno osnovo šolo. V šolskem letu 1979/80 je osnovno šolo obiskovalo 228 razvrščenih mejno inteligentnih učencev z raznimi spremnimi motnjami in laže umsko manj razvitih. Za večino teh se starši niso mogli odločiti za prešolanje.

Skupina defektologov je tri leta delala raziskavo, s pomočjo katere smo primerjali rezultate vzgoje in izobraževanja razvrščenih učencev, ki so obiskovali redno osnovno šolo (OŠ), z učenci osnovne šole s prilagojenim programom (OŠPP). V raziskovalni vzorec je bilo vključenih 305 učencev. Iz 76 OŠ smo v eksperimentalno skupino zajeli 134 učencev, ostali pa so bili v kontrolni skupini iz OŠPP. Obe skupini smo strukturno izenačili po spolu, starosti, diagnozi — stopnji inteligentnosti, po zaposlenosti očetov, tipu družine in socialnem stanju družine.

Raziskavo smo osnovali na preverjanju znanja v štirih osnovnih izobraževalnih predmetih s pomočjo nalog objektivnega tipa (preprostih testih znanja), na vprašalnikih, s katerimi smo zbirali mnenja učencev, staršev in učiteljev o obliki šolanja, o njihovem počutju, o odnosu do sošolcev, učiteljev in šolskih predmetov, o učenju, preživljanju prostega časa in interesnih dejavnostih. S posebno metodo, imenovano sociometrična, pa smo ugotavljali še socialni položaj otrok v razrednih skupnostih, njihovo mesto med drugimi otroki. Vse rezultate smo statistično obdelali.

Pri preverjanju znanja smo izhajali iz programa OŠPP za predmete: računstvo, slovenski jezik, spoznavanje narave in družbe do 4. razreda in ločena predmeta spoznavanje narave in spoznavanje družbe za učence od 5. do 8. razreda.

Pri statistično obdelanih rezultatih govorimo o statistično pomembnih in statistično nepomembnih razlikah v rezultatih. Med statistično nepomembne rezultate spadajo tisti, pri katerih je razlika tolikšna, da jo lahko štejemo za slučajno. Statistično pomembne razlike pa so tolikšne, da zanje lahko trdimo s 95 % ali 99 % verjetnostjo, da niso nastale slučajno, v našem primeru, da so posledica usposabljanja učenca v redni ali pa v posebni osnovni šoli.

Osnovni rezultati primerjave rezultatov prevrejanja znanja:

— Iz računalniške obdelave podatkov je razvidno, da so učenci, ki obiskujejo OŠPP, dosegli 26,5 % boljše rezultate kot učenci na OŠ. Ta primerjava se nanaša na vse učence in na vse predmete. Dobljena razlika ni dovolj velika, da bi jo lahko imeli za statistično pomembno.

— Primerjava rezultatov znanja za učence od 1. do 4. razreda v učni uspešnosti ne pokaže pomembnih razlik, čeprav so učenci OŠPP dosegli 10,9 % boljše rezultate.

— Statistično pomembno boljše rezultate so dosegli učenci OŠPP od 5. do 8. razreda. Od učencev, ki obiskujejo redno OŠ, so dosegli za 39,4 % boljše rezultate.

— Statistično pomembno boljše rezultate so dosegli učenci OŠPP od 5. do 8. razreda. Od učencev, ki obiskujejo redno OŠ, so dosegli za 39,4 % boljše rezultate.

Na osnovi teh rezultatov lahko zaključimo, da šolanje na OŠPP rodi pozitivne rezultate le po večletnem usposabljanju oziroma da razvrščeni učenci v redni OŠ delno še lahko sledijo pouku na razredni stopnji, ustavi pa se jim, ko preidejo na predmetni pouk. Žal pa je za mnoge učence prešolanje na tej stopnji že prepozno, ker se pri otroku nakopičijo čustveni konflikti, ki imajo često za posledico tudi deformacijo učenčeve osebnosti.

— Pri spremljanju rezultatov iz razreda v razred od prvega dalje smo ugotovili, da se rezultati iz leta v leto počasi, toda vztrajno izboljšujejo v prid OŠPP.

Za vernejši prikaz uspešnosti usposabljanja bi morali raziskavo v naslednjih letih dopolniti še s primerjavo o tem, kako se bodo eni in drugi učenci znašli kasneje v življenju.

— Rezultate znanja smo primerjali tudi po posameznih predmetih. Najboljše rezultate (statistično pomembne) so učenci OŠPP dosegli iz računstva, iz spoznavanja narave in spoznavanja družbe. Ti rezultati so bili kar za 36 % do 55 % boljši. Samo za 16 % boljše rezultate so dosegli učenci od 1. do 4. razreda pri spoznavanju narave in družbe. Najslabši rezultati so bili doseženi iz slovenskega jezi-

ka. Učenci OŠPP so bili boljši le za 6 %. S temi nalogami smo ugotovili, da je bila modernizacija računstva zelo uspešna, da pa se bomo morali še posebej potruditi pri izboljšanju pouka iz slovenskega jezika. Posebno pomanjkljivost smo opazili pri pisnem izražanju.

— V raziskavo so bili vključeni učenci z diagnozo mejne inteligentnosti s spremnimi motnjami in učenci, ki imajo v izvidu komisije za razvrščanje diagnozo lažje umske manj razvitosti. Pri primerjavi rezultatov znanja so bili sicer boljši mejno inteligentni učenci, vendar razlike v znanju niso bile statistično pomembne.

S pomočjo vprašalnikov smo spoznali naslednja mnenja učencev, staršev in učiteljev (navajam jih samo nekaj):

— v OŠPP sta učencem najljubša predmeta računstvo in tehnična vzgoja, vtem, ko v OŠ prav ta dva predmeta najbolj odklanjajo.

— Učenci OŠ imajo manj prostega časa, več se učijo in več pomagajo doma pri delu. Pri učenju jim v večji meri pomagajo starši, bratje in sestre ter sošolci. Učitelji jim, razen pri dopolnilnem pouku, ne morejo nuditi posebne pomoči.

— Noben učitelj posebej ne omenja diferenciacije in individualizacije pouka, kar lahko pomeni, da v danih razmerah teh načel vzgoje in izobraževanja v redni osnovni šoli ni možno uresničevati.

— Kar zadeva odnos sošolcev do umsko manj razvitih sošolcev v redni OŠ, tako učenci sami kot njihovi starši menijo, da so še kar dobri in da imajo njihovi otroci zadosti prijateljev.

Glede tega so mnenja učteljev drugačna, prav tako so drugačni rezultati sociometrične metode, ki je osvetlila odnos drugih otrok do razvrščenih.

— Samo eden izmed staršev učencev OŠPP je nad šolanjem svojega otroka zelo razočaran. Odnos drugih staršev do posebnega izobraževanja je pozitiven. Ugotavljamo pa, da se s prešolanjem otroka na OŠPP razbremenijo skrbi in večina jih prepusti nadaljnjo skrb za otroka šoli.

— Starši, ki so svoje otroke pustili na OŠ, so v večini prepričani, da ravnajo prav, na njihovo mnenje pa vplivajo sorodniki in znanci. Zdi se jim, da ima njihov otrok tako več možnosti za zaposlitev, čeprav se zavedajo, da ne bodo končali osemletke.

Rezultate, ki smo jih dobili s sociometrično metodo, smo povsem pričakovali.

Učenci, ki obiskujejo redno OŠ, so med svojimi zdravimi sošolci malokdaj zaželeni družabniki, še pogosteje so v družbi nezaželeni. Le malo je med njimi takih, ki imajo v razredu prijatelje, dosti pa jih je osamljenih, izoliranih.

Švedski sociolog, Martin Söder, ki se je osem let ukvarjal z vprašanjem duševne prizadetosti in integracije kot njen veliki zagovornik, je za Unesco Curier (1981) izjavil, da so v želji, da bi bile duševno prizadete osebe avtomatično sprejete v normalno okolje, spregledali resnični svet.

Tereza Žerdin

Branko Kavčič, 8. razred
OŠ Bratov Černalogar, Idrija

PRILOGA

USPOSABLJANJE ZA DELO LAŽJE DUŠEVNO MANJRAZVITE POPULACIJE V LJUBLJANI Z VIDIKA NJIHOVIH SPOSOBNOSTI IN MOŽNOSTI ZA ZAPOSLITEV

I. IZOBRAŽEVANJE DUŠEVNO MANJ RAZVITIH OTROK

Za obravnavo problemov izobraževanja duševno manjrazvitih otrok smo se odločili zaradi visokega deleža, ki ga ta populacija zavzema v populaciji otrok in mladine z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ter zaradi specifičnih problemov, ki jih v SRS imamo z izobraževanjem te populacije po končanem osmem razredu in vključevanjem v zaposlitev.

Ko govorimo o duševno manjrazviti populaciji mislimo pri tem na lažje duševno manjrazvito populacijo,[2] ki ima tako zmanjšanje sposobnosti za umsko delo, da ne more biti uspešna pri rednem vzgojno-izobraževalnem delu in potrebuje zato posebne oblike usposabljanja. (Orientacijski inteligenčni kvocient — IQ 51—70). Izjemoma pa se v to populacijo vključujejo tudi otroci, ki zaradi specifičnih duševnih sposobnosti ali naravnanosti ne morejo slediti delu v osnovni šoli. (Otroci na meji normalnih sposobnosti.)

V tabeli 1 je ta populacija predstavljena pod št. 10 in 11. Zastopanost obeh kategorij: lažje duševno prizadeti in mejni je v številu podobna. Obe kategoriji sta vodeni po isti zakonodaji in sta podvrženi enakim oblikam izobraževanja. Zato jih v nadaljevanju ne bomo več ločevali.

Tabela 1 — RAZVRŠČENI OTROCI V SRS 1976—1980[1]

Št.	Vrsta in stopnja motnje	Leto 1976	1977	1978	1979	1980
1	2	3	4	5	6	7
1.	Slepi	15	15	16	15	14
2.	Slabovidni	35	30	37	17	13
3.	Gluhi	30	39	32	27	26
4.	Naglušni	63	55	38	32	37
5.	Otroci z govor. in glas. motnjami	56	25	14	8	15
6.	Otroci z drugimi telesnimi motnjami	173	138	111	75	44
7.	Težko umsko manjrazviti	65	57	49	56	45
8.	Težje umsko manjrazviti	118	106	80	82	73
9.	Zmerno umsko manjrazviti	471	435	427	116	122
10.	Lažje umsko manjrazviti	562	624	543	532	529
11.	Mejno umsko manjrazviti	723	713	588	509	491
12.	S kombiniranimi motnjami	—	—	—	—	86
13.	Prosta skupina	90	111	90	99	—
14.	Vedenjske in osebnostne motnje	—	—	—	86	132
	Skupaj 1—14	2401	2348	2025	1654	1627
	Skupaj lažje in mejno manjrazviti 10, 11	1285	1337	1131	1041	1020
	Delež lažje in mejno manjrazvitih 10—11: 1—14	0,54	0,57	0,56	0,63	0,63

[1] Vir: Zavod SRS za statistiko.

[2] Člen 3 Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Uradni list SRS, 1977/18.

Pomembno pa je upoštevati še naslednja dejstva: v strokovni literaturi trdijo, da je v kategorijo duševno manjrazvitih uvrščeno približno 3 % celotne populacije. Naši podatki kažejo, da je te populacije manj, čeprav je opazno, da se je njen delež gibal do leta 1977 v podobnih okvirih (od 2—3 %). Z letom 1977 pa se je ta delež bistveno znižal. Gre za spremembo PRAVILNIKA O RAZVRŠČANJU IN RAZVIDU OTROK, MLADOSTNIKOV IN MLAJŠIH POLNOLETNIH OSEB Z MOTNJAMI V TELESNEM IN DUŠEVNEM RAZVOJU, ki je do leta 1977 razvrščal tudi otroke z IQ 70—90. Po spremembi Pravilnika pa se ta populacija vključuje v izobraževanje v osnovno šolo.

Ta situacija je še jasneje razvidna iz tabele 2.

Tabela 2 — GIBANJE RAZVRŠČENIH OTROK V SRS PO LETIH 1976—1980[3]

Leto	Vsi razvrščeni otroci v SRS		Lažje in mejno manjrazviti v SRS	
	abs. št.	I_b 1976 = 100	abs. št.	I_b 1976 = 100
1	2	3	4	5
1976	2401	100	1285	100
1977	2348	97	1337	104
1978	2025	84	1131	88
1979	1654	69	1041	81
1980	1627	68	1020	79

Izobraževanje in usposabljanje lažje duševno manjrazvitih otrok se v SRS izvaja na osnovi Zakona o izobraževanju in usposabljanju otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Uradni list SRS, 19/1976), Samoupravnega sporazuma o nalogah in obveznostih pri izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Uradni list SRS, 11/1978), Zakona o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb (Uradni list SRS, 9/1976) ter Zakona o usmerjenem izobraževanju (Uradni list SRS, št. 11-716/1980).

Vpis v 1. in 8. razred osnovih šol s prilagojenim programom prikazujemo v tabeli 3. Do leta 1977 so se te šole imenovale Posebne osnovne šole. Zaradi primerjave prikazujemo tudi število vpisov v iste razrede osnovnih šol. Tudi iz te tabele je razviden znižan vpis v 1. razred od šolskega leta 1976/77 dalje.

Višje število vpisanih v 8. razred je zaradi velikega števila prešolanih otrok iz osnovnih šol v šole s prilagojenim programom v kasnejših (najpogosteje 2.—3. razred).

Tabela 3 — GIBANJE VPISA V OSNOVN EŠOLE IN ŠOLE S PRILAGOJENIM PROGRAMOM V SRS V ŠOLSKIH LETIH 1969/70—1980/81[4]

Št.	Šolsko leto	Vpis v 1. razred			Vpis v 8. razred		
		OŠ	POŠ	% 4 : 3	OŠ	POŠ	% 7 : 6
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	1969/70	28.872	464	1,60	21.399	344	1,60
2.	1970/71	28.826	466	1,61	21.873	409	1,86
3.	1971/72	28.465	542	1,90	21.699	440	2,02
4.	1972/73	29.165	536	1,83	21.901	468	2,13
5.	1973/74	29.360	521	1,77	22.412	487	2,17
6.	1974/75	28.414	470	1,65	22.873	512	2,23
7.	1975/76	27.849	450	2,61	24.739	620	2,50
8.	1976/77	27.603	361	1,30	24.679	668	2,70
9.	1977/78	27.050	380	1,40	26.062	730	2,80
10.	1978/79	27.513	328	1,19	25.189	663	2,63
11.	1979/80	28.272	337	1,19	26.654	696	2,61
12.	1980/81	28.345	332	1,17	26.654	613	2,29

[3] Vir: Zavod SRS za statistiko.

[4] Vir: Organizacijska poročila RKVI.

Po končanem obveznem šolanju z zaključenimi osmimi razredi šole s prilagojenim programom imajo otroci možnost vpisa v[5] prilagojene programe za tiste poklice, dela oziroma naloge, ki jih take osebe lahko opravljajo glede na svoje telesne in duševne sposobnosti...[6] Lahko pa se program za usposabljanje mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju dopolni tako, da obsega tudi vsebine, ki omogočajo razširjenje splošne izobrazbe na podlagi prilagojenega programa osnovne šole...

Glede na prej omenjeno dejstvo, da se v šolah s prilagojenim programom po letu 1977 izobražuje populacija z zmanjšanimi sposobnostmi kot v preteklih letih, je otrok, ki lahko nadaljuje jo izobraževanje po 42. členu Zakona o usmerjenem izobraževanju (v skrajšanih programih) malo. Za večino otrok je potrebno izkoristiti določbo 64. člena in podaljšati splošne vsebine za 6 mesecev ali celo dlje. Pri tem pa še vedno ostaja problem usposabljanja za delo v prilagojenih programih (ki jih še ni), kajti ni mogoče pričakovati, da bo ta populacija tudi po podaljšanih splošnih vsebinah zaključila skrajšane programe po 42. členu Zakona o usmerjenem izobroževanju.

Predno prikažemo rešitve, ki smo jih v SIS za zaposlovanje Ljubljana oblikovali v letu 1982 skupno z organizacijami v katerih se usposabljajo otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, bomo prikazali dosedanje oblike reševanja usposabljanja za delo duševno manjrazvitih.

II. USPOSABLJANJE ZA DELO LAŽE DUŠEVNO MANJ RAZVITIH OTROK DO LETA 1982 V LJUBLJANI

Uvodoma moramo poudariti, da se je v SRS ta populacija različno obravnavala, odvisno od obstoječe mreže šolskih centrov ali poklicnih šol in potreb združenega dela.

Nekatere šole s prilagojenim programom so otroke vključevale v 2-letne poklicne šole (poklici 3. st. zahtevnosti), nekatere so izvajale svoje prilagojene programe, večinoma neverificirane, večina otrok pa se je vključevala direktno v proces dela.

Vzgojni zavod Janeza Levca, kjer se šola večina tovrstne populacije iz mesta Ljubljane in okolice, je v sodelovanju s SIS za zaposlovanje in delovnimi organizacijami izzvalo za absolvente šole 2-letne neverificirane prilagojene programe za naslednje poklice II. st. zahtevnosti:

— kovinar,
— ličar,
— tapetnik,
— knjigovez,
— prešivalec v tekstilni industriji,
— prešivalec v obutveni industriji (verificiran program),
— pomočnik-kuhar,
— pomočnik avtomehanik.

Program vseh usmeritev se je izvajal s prilagojenim teoretičnim poukom, ki je vseboval splošna in strokovna znanja ter z usposabljanjem z delom v OZD, ki so ga izvajali za to delo usposobljeni kadri.

Poklicno usmerjanje v navedene usmeritve se je izvajalo na osnovi:

— interesov posameznika (preverjenih s testi in praktičnim delom v 7. in 8. razredu),
— psiho-fizičnih zmožnosti posameznika (preverjenih z vidika sposobnosti izraženih s testnim inštrumentarijem, šolskim uspehom, zdravniškim pregledom),
— na osnovi objektivnih možnosti, to so prej navedeni programi.

Proces usposabljanja za delo v teh programih smo natančneje opazovali pri dveh generacijah. Opazovali smo napredovanje tako v teoretičnem kot praktičnem delu s pomočjo različnih lestvic sodb (ki smo jih izdelali v ta namen) ter z objektivnimi merili kot so spremljanje kvantitete in kvalitete dela z vidika doseganja norme in obvladovanja števila operacij in števila faz v procesu dela.

V nadaljevanju navajamo samo pomembne ugotovitve.

Tabela 4 — ABSOLVENTI ŠOLE V VZJL V PROCESU USPOSABLJANJA ZA DELO

Letnik rojstva	Spol		Globalni IQ izmerjen z Wechsler-Bellewe			št. napotenih na usposablj.
	M	Ž	do 60	61—70	71—80	
1960—1962	5	4	5	3	1	9
1963—1965	18	14	1	12	19	32
Skupaj	23	18	6	15	20	41

[5] Vir: Zakon o usmerjenem izobraževanju Uradni list SRS, 11-716/1980, 42. člen.

[6] Vir: Zakon o usmerjenem izobraževanju Uradni last SRS, št. 11-716/1980, 64. člen.

Pri podatkih o starosti učencev vidimo, da gre tudi za učence, ki so večkrat ponavljali posamezne razrede šole s prilagojenim programom in končno uspešno zaključili 8. razred.

Učenci, ki 8. razreda niso zaključili, so pa končali šolsko obveznost se usposabljajo po drugih predpisih in niso predmet tega opazovanja.

Vse rezultate svojih opazovanj navajamo v nadaljevanju. Zavedamo se nizkega numerusa opazovane populacije, zato teh spoznanj ne moremo posploševati, lahko pa trdimo da veljajo za populacijo absolventov 8. razreda VZJL. Ker Zavod izobražuje večji del lažje duševno manjrazvite populacije za mesto Ljubljana in okolico, lahko trdimo, da dobljeni rezultati veljajo za tovrstno populacijo v mestu Ljubljana.

Tabela 5 — ABSOLVENTI 8. RAZREDA VZJL V PROCESU USPOSABLJANJA PO STROKI IN USPEŠNOSTI

Št.	Stroka	Globalni IQ spol M	Ž	do 60	61—70	71—80	Uspeh v 8. razredu 2	3	4	5	Uspeh da	ne	Skupaj	Odstotek uspešnosti 12 : 14
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	Kovinarska	4	0	0	1	3	1	3	—	—	4	0	4	100
2.	Ličarska	4	0	0	4	0	1	3	—	—	4	0	4	100
3.	Tapetniška	4	0	2	0	2	1	2	1	—	4	0	4	100
4.	Knjigoveška	4	3	2	3	2	4	2	1	—	3	4[a]	7	0,43
5.	Prešivalska — tekstil	0	10	1	2	7	1	6	2	1	8	2[b]	10	0,80
6.	Kuharska	2	3	0	2	3	0	3	2	0	4	1[c]	5	0,80
7.	Avtomehanična	2	0	0	0	2	—	—	2	—	2	—	2	100
8.	Prešivalska v obutveni industriji	3	2	1	3	1	1	4	—	—	5	—	5	100
	Skupaj	23	18	6	15	20	9	23	8	1	34	7	41	0,83[d]

Legenda:

a) od 4 neuspešnih je
1 oseba ocenjena kot nesposobna za delo,
2 osebi preusmerjeni v kuharsko stroko — uspešno zaključili,
1 oseba preusmerjena v delo telefonista — uspešno zaključila.

b) od 2 neuspešnih je
1 oseba preusmerjena v dela transportnega delavca — uspešno zaključila,
1 oseba preusmerjena v dela prešivalca v obutveni industriji — uspešno zaključila.

c) 1 neuspešen je preusmerjen v dela pomožni mehanik koles — uspešno zaključil.

d) končna uspešnost je po preusposobitvah v samem procesu usposabljanja 99 %.

Osebni dohodek zdravih delavcev je v letu 1980 za 32 % višji od dohodka invalidnih, v letu 1981 pa za 8 %. Ta razlika lahko pomeni nižjo storilnost invalidov zato smo preverjali tudi delovno dobo obeh skupin.

Pod pojmom uspešno zaključil usposabljanje razumemo dejstvo, da se je oseba po zaključenem usposabljanju zaposlila v delovni organizaciji na nalogah za katere se je usposabljala.

Ugotavljamo pa naslednje:

— Neuspešnost je močna v knjigoveški stroki, kjer je delo po mnenju vseh oseb, ki so ocenjene kot neuspešne (ne glede na njihove sposobnosti) proces dela preveč monoton.

— uspešnost je izrazita pri delih, kjer je tempo dela diktiran in ni prepuščen odločitvam delavca, ne glede na večjo ali manjšo sestavljenost dela.

— Uspešnost na visoko normiranih delih (prešivalec v tekstilni stroki) je možna samo pri populaciji, ki izkazuje visoke ročne spretnosti — tudi fine spretnosti prstov, ki se odražajo v natančnosti gibov.

Analiza[7] korelacije med sposobnostmi in delovno uspešnostjo nam kaže naslednje rezultate:

— Pomemben faktor, ki vpliva na razvoj delovne uspešnosti je faktor časa. Relacija med variabilama delovna uspešnost in čas usposabljanja je statistično pomembnejša pri čim daljšem času trajanja usposabljanja je merjena.

— Faktor čas pomembno vpliva na razvoj ročnih spretnosti, ki jih ocenjujemo kot pomembne sposobnosti posameznika za opravljanje del v poklicih druge st. zahtevnosti. Ročne spretnosti so v statistično pomembni korelaciji s časom usposabljanja. Ta trditev pa ne velja za fine prstne spretnosti izražene s testom BTI kot natančnost gibov.

— Med mentalnimi sposobnostmi, izraženimi z IQ in delovno uspešnostjo je statistično pomembna korelacija.

— Zveza med ročnimi spretnostmi in mentalnimi sposobnostmi je izrazito šibka.

V času opazovanja smo ugotovili, da mladina v teoretskem delu dosega nizke rezultate, da pa vseeno rada prihaja v šolo, ker izostankov skorajda ni bilo. Rezultati dela so bili v prvem letu usposabljanja v obsegu 20—30 % norme, v drugem letu pa ti rezultati dokaj hitro napredujejo tako, da po končanem usposabljanju oziroma v zadnjem mesecu le-tega dosegajo v povprečju 100 % normo. V prvem letu usposabljanja obvladajo učenci največ 2 operaciji, kasneje pa napredujejo do največ 4 operacije. V knjigoveški stroki se kažejo drugačni trendi in sicer v prvem letu dosegajo učenci 60—70 % norme, v drugem letu pa počasneje napredujejo do 100 %.

Iz vidika možnih poklicev za katere v Ljubljani usposabljamo populacijo lažje duševno manjrazvitih že vrsto let ugotavljamo naslednje:

— Za vse navedene poklice so visoke kadrovske potrebe.

— Izbor je izrazito ločen na moške in ženske poklice.

— Izbor je ozek in ne zadovoljuje lažje duševno manjrazvite populacije.

S spremljanjem poklicnih želja, ugotavljamo, da si delež te populacije želi usposobiti se za dela:

— v zdravstvenih storitvah,
— v otroškem varstvu,
— v frizerski stroki,
— v elektrikarstvu.

Glede na delovne navade, ki so pri tej populaciji izrazito opazne, smo prepričani, da bi bili v teh programih uspešni. Dosedanji sistem šolstva pa jim tega ni omogočal.

[7] Analiza usposabljanja duševno manj razvitih in duševno bolnih. Marinka Mifteraj, Željka Toličič — SIS za zaposlovanje Ljubljana 1982. (Seminarska naloga na III. st. VŠDO Kranj, mentor dr. Milan Jurina.)

II. PREVERJANJE REZULTATOV USPOSABLJANJA LAŽE DUŠEVNO MANJRAZVITIH Z VIDIKA USPEŠNOSTI PRI DELU

Populacijo duševno manjrazvitih obravnavamo v okviru socialnega varstva s statusom kategorizirana mladina, kasneje, pred vstopom v usposabljanje pa s statusom invalida. V odnosu do invalida, torej tudi te mladine, veljajo postulati, da gre za socialno kategorijo ljudi, ki jim je potrebna pomoč in usmiljenje družbe, ne pa da gre za ekonomsko upravičeno naložbo v usposobitev delavca, da lahko opravlja svoje delo skladno s svojo preostalo delovno sposobnostjo.

Iz ekonomskega vidika sta usposabljanje invalidov v SFRJ (kolikor nam je poznano) obravnavili le dipl .oec. Franca Vehover — Ponikve SRS in dr. Gustav Vlahov, Beograd.

V SIS za zaposlovanje Ljubljana smo prepričani, da je potrebno usposabljanje invalidov obravnavati v sklopu splošne problematike izobraževanja in zaposlovanja v naši družbenoekonomski ureditvi. Tak način obravnavanj je invalidom zagotovljen z Ustavo in z Resolucijo ZKS in ZKJ.

Z namenom, da ugotovimo uspešnost invalidov v procesu dela smo opazovali usposobljene lažje duševno manjrazvite na delih ličar, pomožni avtomehanik, kovinar in tapetnik. Vsa opazovana populacija je končala prej opisane programe in se zaposlila. Zaradi izenačenosti delovnih pogojev, norme ter prejemanja dohodka so izbrali tovrstno populacijo le v eni delovni organizaciji. To je »AVTOMONTAŽA« Ljubljana. Uspešnost dela smo spremljali z vidika osebnega dohodka, absentizma in fluktuacije. Vse tri pokazatelje smo opazovali v skupini invalidnih delavcev ter v skupini zdravih delavcev. Obe skupini smo oblikovali po kriteriju istih delovnih nalog, kar pomeni, da smo invalidnemu delavcu (lažje manjrazvitemu, ki je zaključil proces usposabljanja) poiskali par zdravega delavca (sprejetega na dela in naloge z razpisom).

a) *Primerjava osebnega dohodka zdravih in invalidnih delavcev*

Čas opazovanja v obeh skupinah je 1. 1. 1980 do 30. 3. 1981. Skupino invalidnih delavcev, ki šteje 21 delavcev bomo za potrebe analize imenovali eksperimentalno skupino, skupino zdravih delavcev pa kontrolno skupino.

Tabela 6 — NETO OD EKSPERIMENTALNE IN KONTROLNE SKUPINE

Zaposleni	Neto osebni dohodek 1980	1981	I_{b-80}	I_{b-81}
zdravi	2,248.706,50	998.882,55	132	108
invalidni	1,708.975,05	928.778,50	100	100
razlika	539.731,45	70.104,05	32	8

Tabela 7. DELOVNA DOBA EKSPERIMENTALNE IN KONTROLNE SKUPINE V LETU 1981

Zaposleni	Delovna doba v letih do 1	od 1—5	od 5—10	od 10—15	od 15—20	nad 20
kontrolna skupina	0	9	5	3	3	1
eksperimentalna skupina	7	9	5	0	0	0
skupaj	7	18	10	3	3	1

V AVTOMONTAŽI izplačujejo visoke dodatke na delovno dobo in še posebej dodatek na stalnost v delovni organizaciji. Zato je utemeljeno spoznanje, da je razlika v dohodku v korist zdravih delavcev pogojena prav iz teh dveh razlogov. Zaradi zanesljivejše slike smo primerjali še izobrazbeni nivo obeh skupin.

Tabela 8 — IZOBRAZBENI NIVO EKSPERIMENTALNE IN KONTROLNE SKUPINE

Izobrazba	Zdravi	Invalidni	Povprečni dohodek/mesec zdravi	invalidni
Nekvalificirani	13	9	13.105,98	10.240,32
Polkvalificirani	8	12	11.372,96	12.821,49
Skupaj	21	21	24.478,94	23,061,81

Če izračunamo še bazni indeks ugotovimo, da je povprečen osebni dohodek zdravih delavcev s statusom nekvalificirani delavec za 27 % višji od dohodka invalidnih delavcev. Tega podatka ne moremo jemati kot signifikantnega, ker smo ugotovili, da gre v skupini zdravih delavcev za delavce v višjo kronološko starostjo in daljšo delovno dobo, na osnovi česar so si pridobili pravico do dodatka na minulo delo in dodatka na stalnost.

Iz vsega dosedaj navedenega lahko zaključimo, da osebni dohodek kot smo ga posneli ni ustrezen kazalec za prikazovanje storilnosti delavcev, oz. razlik v njej. Razlike, ki smo jih dobili bi brez natančnejše analize lahko napačno odslikale stanje. Nedvomno bi bil boljši pokazatelj neto ali bruto osebni dohodek očiščen vseh dodatkov.

Z dodatno analizo pa lahko zaključimo, da med storilnostjo zdravih in invalidnih delavcev ni pomembnih razlik.

b) *Primerjava absentizma zdravih in invalidnih delavcev*

Opazovani sta isti dve skupini v istem času. V obeh skupinah ni bilo drugih izostankov kot bolezenskih.

Tabela — 9 BOLNIŠKI STALEŽ V EKSPERIMENTALNI IN KONTROLNI SKUPINI

Zaoosleni	Bolniški stalež v urah 1980	1981	skupaj	I_{b-80}	I_{b-81}	I_b Skupaj
Zdravi	1672	880	2552	85	112	93
Invalidi	1966	786	2752	100	100	100
Razlika	— 294	94	— 200	— 15	12	— 7

Tabela 10 — NADOMESTILO OSEBNEGA DOHODKA IZPLAČANO KONTROLNI IN EKSPERIMENTALNI SKUPINI V ČASU BOLEZNI

Zaposleni	Nadomestilo OD 1980	1981	skupaj	I_{b-80}	I_{b-81}
Zdravi	52.336,75	40.512,70	92.849,45	82	127
Invalidni	63.985,35	38.019,45	95.004,55	100	100
Razlika	— 11.648,35	2.493,25	— 3.155,10	— 18	27

Bolniški stalež je v obeh letih manj koristila skupina zdravih delavcev. Gre za 7 % razliko, ki nedvomno ni pomembna. Vendar smo natančneje pregledali bolniški stalež vseh opazovanih delavcev in ugotovili, da je med zdravimi 14 % več delavcev kot med invalidnimi, ki v bolniški niso bili. V času trajanja pa med obema skupinama ni pomembnih razlik.

Jasno je, da ima bolniški stalež svoj vpliv na dohodek delavcem. Ker po staležu dominira skupina invalidnih delavcev, je to tudi eden od razlogov za nižji osebni dohodek te skupine. V tabeli 10 prikazujemo nadomestilo osebnega dohodka izplačanega obema skupinama, v tabeli 11 pa pogostost bolniškega staleža v obeh skupinah.

Če opazujemo podatke o bolniškem staležu v letu 1980 in 1981 vidimo, da so invalidni delavci v letu 1981 bili dalj časa odsotni zaradi bolezni kot zdravi. Podatek za prvo četrtletje pa to ugotovitev izpodbija, saj so v tem času invalidni delavci manj bolni kot zdravi.

Tabela 11 — POGOSTNOST BOLNIŠKEGA STALEŽA EKSPERIMENTALNE IN KONTROLNE SKUPINE V LETU 1980 V URAH

Pogostnost staleža	Delavci v abs. št. Zdravi	Invalidni	Delavci v % Zdravi	Invalidni
Brez bolniške	10	7	47,63	33,34
1—24 ur	1	1	4,76	4,76
25—64 ur	2	4	9,32	19,05
65—128 ur	4	4	19,05	19,05
129—240 ur	1	2	4,76	9,52
241—336 ur	1	2	4,76	9,52
336—392 ur	2	1	9,52	4,76
Skupaj	21	21	100	100

Zaključimo lahko, da je opazovano obdobje prekratko za ugotavljanje objektivnega stanja, vendar je iz povzetka obeh let mogoče sklepati, da ne gre za pomembne razlike med obema skupinama.

c) *Fluktuacija zdravih in invalidnih delavcev*

Opazovana je ista skupina zdravih in invalidnih delavcev v istem času.

Tabela — 12 kaže, da so invalidni delavci zvestejši svoji prvi delovni organizaciji. Ta ugotovitev pa potrjuje tudi naša prejšnja spoznanja, da je proces adaptacije v delovno okolje pri vseh invalidih, torej tudi pri lažje duševno manjrazvitih, daljši kot pri zdravih delavcih in zato ne iščejo nepotrebnih sprememb.

Tabela 12 — FLUKTUACIJA ZDRAVIH IN INVALIDNIH DELAVCEV

Št. zaposlitev	Abs. št. zdravi	invalidni	% zdravi	invalidni
1. zaposlitev	12	18	57,14	85,72
2. zaposlitev	5	2	23,82	9,52
3. zaposlitev	1	1	4,76	4,76
4. zaposlitev	2	0	9,52	0
5. zaposlitev	0	0	0	0
6. zaposlitev	1	0	4,76	0
Skupaj	21	21	100	100

Fluktuacija invalidnih delavcev je nižja kot fluktuacija zdravih delavcev.

Povzemamo vsa tri poglavja in zaključujemo:

1. Storilnost zdravih in invalidnih delavcev, merjena z osebnim dohodkom je enaka.

2. Absentizem invalidnih delavcev je nekoliko, vendar nepomembno višji od absentizma zdravih delavcev.

3. Fluktuacija invalidnih delavcev je nižja od fluktuacije zdravih delavcev.

Res pa je, da je bil čas opazovanja za kakršnokoli posploševanje prekratek, da je numerus prenizek in da je osebni dohodek neočiščen vseh dodatkov, neustrezen kazalec za merjenje storilnosti. Kljub vsem navedenim pomanjkljivostim pa trdimo, da so to prvi numerični podatki, ki govore o storilnosti invalidov v združenem delu, v našem primeru gre za lažje duševno manjrazvite, ne z vidika njihovih psihofizičnih lastnosti ampak samo z vidika rezultatov dela, to je tistega najpomembnejšega področja, ki jih izenačuje z zdravo populacijo.

Kljub vsem pomanjkljivostim smo s to analizo spoznali, da je usposabljanje za delo te populacije ne le naša zakonska obveznost, temveč ekonomsko upravičeno razvijanje kadrov v pripravi za kadre v funkciji, po dr. Jovi Brekiću.

IV. ZAKLJUČKI

Na osnovi vseh navedenih spoznanj:

— usposobljeni lažje duševno manjrazviti so v procesu dela enako uspešni kot »zdravi« delavci,

— po končani osnovnošolski izobrazbi populacija duševno manjrazvitih za uspešno delo potrebuje dvoletni program usposabljanja, ki se izvaja v kombinaciji teoretični del in usposabljanje z delom, saj je analiza pokazala, da ta populacija doseže zahtevane rezultate šele v zadnjem delu drugega leta usposabljanja,

— samo usposobljen invalidni delavec, to je tudi lažje duševno manjrazvit se lahko enakovredno vključuje v delo v združenem delu.

V SIS za zaposlovanje Ljubljana smo se odločili, da na osnovi 64. člena Zakona o usmerjenem izobraževanju za populacijo absolventov šole s prilogojenim programom izvidemo naslednje programe:

— elektrikar, poklic II. zahtevnostne stopnje,

— kartonažer, poklic II. zahtevnostne stopnje,

— strežnik v zdravstvu, poklic II. zahtevnostne stopnje,

— negovalec v zdravstvu, poklic II. zahtevnostne stopnje,

— mehanik in biro mehanik, poklic II. zahtevnostne stopnje,

— kovinar, poklic II. zahtevnostne stopnje;

Za vse navedene poklice obstojajo visoke nepokrite kadrovske potrebe v združenem delu mesta Ljubljane in ožje okolice, tako v letnih in srednjeročnih potrebah po kadrih.

Vsi programi bodo dvoletni, pri čemer je ohranjena fleksibilnost programa do te mere, da bodo tisti, ki bodo program obvladali hitreje, se lahko prej zaposlili oz., da se program podaljša za tiste udeležence, ki ga v programiranem času ne bodo osvojili. Vpise v programe bodo objavili kar pomeni, da bomo vanje vključevali tudi ostale iskalce zaposlitev, ne po kriteriju vrste invalidnosti pač pa po kriteriju psiho-fizičnih sposobnosti in interesov pozameznikov.

Pomembnost ustrezne poklicne orientacije je jasna, kajti samo z ustrezno izbranimi udeleženci bomo zagotovili uspešnost usposabljanja po navedenih programih. Vsi programi se bodo začeli izvajati v septembru 1982 leta. Prepričani smo, da bodo sredstva, ki jih bomo vložili v pripravo za programe ter v njihovo izvajanje ekonomsko upravičene naložbe, programi sami pa ena izmed možnih oblik reševanja problema usposabljanja in zaposlovanja lažje duševno manjrazvitih.

prof. Marinka Mifteraj
SIS za zaposlovanje Ljubljana

DAN ŠOLE — PRIMER SODELOVANJA IN POVEZOVANJA

Že četrto leto pomeni 17. marec praznik učencev in delavcev Osnovne šole s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom Kozara iz Nove Gorice, praznik, ki pomeni vzgojni in socialni smoter v procesu razvijanja otrokove osebnosti in pripadnosti samoupravni socialistični skupnosti jugoslovanskih narodov.

Program praznovanja se je odvijal pod geslom: dan odprte šole; zanj smo razposlali vabila v KS in vsako gospodinjstvo in še posebej na osnovne šole mesta Nove Gorice: Solkan, M. Štrukelj in Ob Kornu.

Učenci in gostje so najprej prisluhnili interni radijski šoli z naslovom Kozara. Obudili smo spomin na dogodke iz NOB in še posebej na slavno bitko herojske Kozare. Memoracije, recitacije in pesmi, ki opevajo kalvarijo Kozare, so presunljivo pritegnile pozornost otrok. Tako je bil ponovno dodan kamenček k mozaiku bratstva in enotnosti naših narodov in norodnosti.

Osrednji del dneva je bila prireditev ex tempore na temo Moje okolje-dom-šola in Kozara. Sodelovali so vsi učenci šole in učenci OŠ Solkan, M. Štrukelj Nova Gorica in Ob Kornu Nova Gorica. Zavzetost in spretnost otrok pri ustvarjanju likovnih del z uporabo različnih tehnik sta pripomogla k svojskim in neponovljivim stvaritvam, ki so bile po kulturnem programu nagrajene.

Ustvarjalnost naših učencev so bogato dopolnili tudi učenci gostujočih osnovnih šol. Velikega doprinosa učencev sosednjih šol ne vidimo samo v njihovih stvaritvah, ampak v novi obliki povezovanja in sodelovanja med osnovnimi šolami in osnovno šolo s prilagojenim programom. Zato gre vse priznanje vodstvom in mentorjem sosednjih osnovnih šol, ki s polnim razumevanjem redno in zavzeto iščejo in podpirajo različne oblike sodelovanja in povezovanja.

Vsi sodelujoči so ob tem prazniku poslali pismo Izvršnemu svetu socialistične republike Bosne in Hercegovine, polno iskrene zahvale za podarjeno šolo.

Franc Vodopivec

SREČANJE STARŠEV PRIZADETIH OTROK

Minulo soboto, 20. 3. 1982 je bilo v okviru Društva za pomoč duševno prizadetim v občini Žalec srečanje staršev zmerno prizadetih otrok iz celjske regije, ki imajo otroke v zavodu v Črni na Koroškem. Omeniti moram, da to ni bilo prvo srečanje v Žalcu. Vabljeni so bili tudi starši — člani Društva, ki imajo laže prizadete otroke, vključene v OŠ Ljuba Mikuš s prilagojenim programom, strokovni sodelavci IO Društva in starši otrok, ki niso še nikamor vključeni. Program srečanja je obsegal ogled COŠ Ljuba Mikuš, filme s predavanjem in pogovor.

Posebno starši zmerno prizadetih otrok, ki so bili prvič v prostorih osnovnošolskega centra, so bili navdušeni nad prostori in možnostmi za vsestranski razvoj laže prizadetih otrok v občini Žalec. Predavanje in predvajanje filmov je vodil avtor tovariš Jan Ulaga, predstavnik Republiške zveze društev za pomoč duševno prizadetim SR Slovenije.

Prvi filmski posnetek je govoril o delavnicah pod posebnimi pogoji v raznih slovenskih krajih. Prikazal je delo in prizadevanje zmerno prizadetih, ki hočejo biti in ki so koristni naši družbi. Seveda se delo odvija pod strokovnim vodstvom mentorjev.

Drugi film je prikazal delo enotedenskega seminarja v Črni na Koroškem, ki je vsako leto organiziran za starše zmerno prizadetih otrok, ki pa niso vključeni v noben zavod ali ustanovo.

Pod strokovnim vodstvom defektologov, logopeda in raznih drugih strokovnjakov je prikazana obravnava in delo s takšnimi otroki. Starši so takšnih seminarjev posebno veseli, saj se pogosto čutijo strokovno nemočne in neuspešne.

Na koncu so starši v prijateljskem pogovoru izmenjali mnenja in izkušnje o svojih nadvse ljubljenih otrocih ter se razšli z željo po skorajšnjem ponovnem srečanju.

Posebno me je ganila misel starejšega očeta: »Srečen sem, da v svoji nesreči nisem sam!«

Danica Puncer

DO ZA PROIZVODNJO IN PROMET KLJUČAVNIC TER OKOVJA
66271 DEKANI PRI KOPRU SLOVENIJA-JUGOSLAVIJA

lama®

PROIZVODNI PROGRAM:

ključavnice in ključi
pohištvene spone
držala poklopnih vrat
spojno okovje
zaskočniki, zapahi, nosilci in drobno okovje
kolesa in noge
dekorativno okovje

Telefon: (066) h. c. 54 100
direktor 54 163
izvoz-uvoz 54 183
prodaja 54 025
nabava 24 282
telex: 34183
yu lama

TEKSTIL LJUBLJANA
TOZD

MOTVOZ IN PLATNO

GROSUPLJE
Telefon: h. c. 771 311

Izdelujemo kvalitetne polipropilenske tkanine za embaliranje izdelkov tekstilne, kemične in prehrambene industrije, vreče za krompir, čebulo, povrtnino, moko, sladkor in razna semena.
Poleg motvozov in vrvi iz konoplje izdelujemo tudi motvoze in vrvi iz polipropilena.

Se priporočamo!

RIKO

Ribniška kovinska industrija
RIBNICA na Dolenjskem

TOZD RIKOSTROJ
TOZD RICOMAG
TOZD Proizvodnja komunalne opreme
Ljubljana, Litijska

PROIZVODNI PROGRAM

— Oprema za vzdrževanje cest
— Hidravlični nakladalci — kamionski, traktorski
— Hidravlične stiskalnice za odpadne kovine in nekovine
— Oprema za letališča

Ribniška kovinska industrija »RIKO«

Tel. centrale: 861 611
direktor: 861 040
komerciala: 861 132
Telegram: »RIKO« RIBNICA
Telex: 31 482 YU RIKO

Predstavništvo »RIKO« Beograd
Lješka 43, BEOGRAD
Telefon: (011) 541 642, 533 845

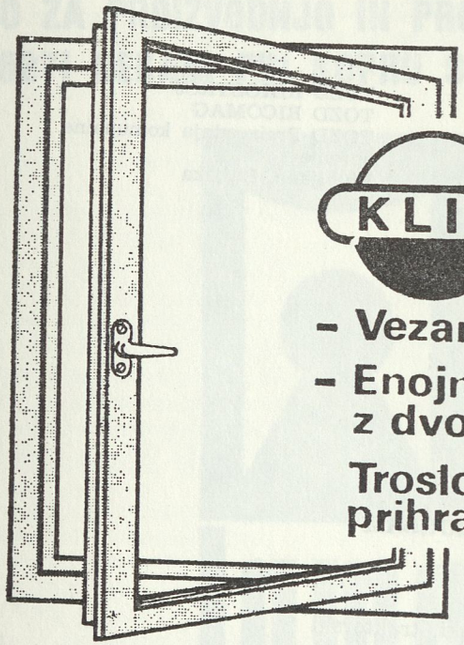

KLI LOGATEC

- Vezana okna in balkonska vrat
- Enojna okna in balkonska vrat z dvo in troslojno zasteklitvijo

Troslojna zasteklitev – 35 % prihranka energije

KTK

MELAMIN KEMIČNA TOVARNA KOČEVJE

priporoča svojim cenjenim kupcem:

MELAPAN — dekorativne plastične laminate za industrijo pohištva,

MELAFILME — folije za oplemenitenje lesnih tvoriv,

TERMOFLEX — impregnirana platna za čevljarsko industrijo,

KOMELOLE — butilirane melaminsko — formaldehidne smole za industrijo premaznih sredstev

PREPRIČAJTE SE O KVALITETI NAŠIH IZDELKOV.

LESNA INDUSTRIJA LITIJA

PLEXIGLAS extr.

— plošče

— svetila

— finalni proizvodi iz plexiglasa

proizvaja še:

— stavbno in ploskovno pohištvo

— plemenite furnirje

— žagan in decimiran les

n. sol. o.

tel. n. c. (061) 88 511

telegram »lesna litija«

61270 Litija

telex 31644 yulil

INKOP

PROIZVAJAMO:

— LESTVICE

— LIKALNE MIZE

— ŠOLSKO POHIŠTVO

— OPREMO ZA KOPALNICE

— NOTRANJO OPREMO ZA TRGOVINE

Naslov: Reška cesta 15, **61330** Kočevje
Telefon: h. c.: (061)851-711
Telegram: INKOP Kočevje
Železniška postaja: Grosuplje
Žiro račun: SDK 51300-601-10014

INKOP

INDUSTRIJA KOVINSKE OPREME — KOČEVJE

IMP
LJUBLJANA

promont
n. sol. o.
ljubljana
klima
montaža
temeljna
organizacija,
o. sub. o.
61001 ljubljana, Črnuče
pot k sejmišču
jugoslavija
telefon
(061) 347 261
telex
31348 yu imp
telegram imp
p. p. 011

KOVINOPLASTIKA LOŽ

o sol. o.
INDUSTRIJA KOVINSKIH IN PLASTIČNIH IZDELKOV

POŠTA: 61386 STARI TRG PRI LOŽU — TELEFON: 707 010 — ŽELEZNIŠKA POSTAJA RAKEK
— TELEGRAM: KOVINOPLASTIKA LOŽ — TELEX: 31-588 YU LOŽ

SOLIDNA IZDELAVA, SE PRIPOROČAMO!

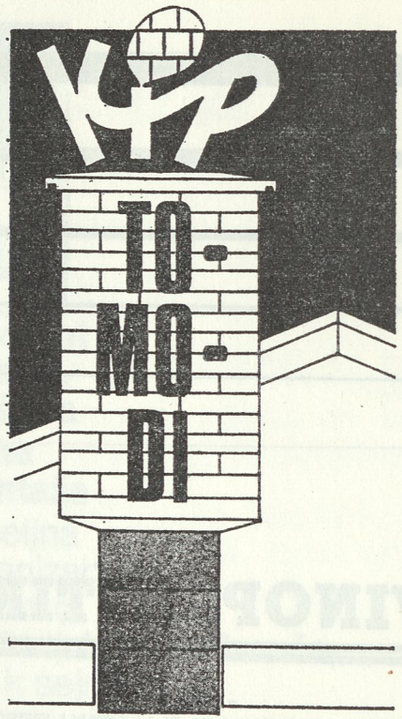

TOPLI
MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

Uporablja se za peči in kotle od 4.000 do 100.000Kcal/h

bag

Informacije in strokovni nasveti:
MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 Ljubljana, Opekarska 13
Tel.: 22-113, 20-641,
Telex: 31420 YU KIP

Fla-Vor-Aid

hp **droga**
PREHRAMBENA INDUSTRIJA n.sol.o. PORTOROŽ

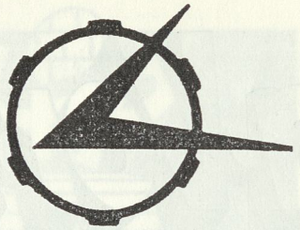

PROIZVODNI PROGRAM:

— prikolice in polprikolice ter kiper prikolice in polprikolice

— prikolice in polprikolice za prevoz kontejnerjev

— cisterne za prevoz prašnatih materialov in tekočin

— avto mešalci za beton

— betonarne — prevozne in stabilne

— stabilni silosi, pretovarne postaje in oprema za pnevmatski transport prašnatih materialov

— oprema za transport in skladiščenje živinske krme

ITAS — Industrija transportnih sredstev in opreme — 61330 KOČEVJE, Reška c. — TELEFON: (061) 851 511 — TELEX: 34-147 — PREDSTAVNIŠTVA: Beograd, Zmaj Jovina 7/1, telefon (011) 636 821; Zagreb, Mrazovičeva 5, telefon (041) 441 727; Ljubljana, Trg Komandanta Staneta 4, telefon (061) 57 512 — KONSIGNACIJSKA SKLADIŠČA REZERVNIH DELOV: Beograd, ATP Staro Sajmište, telefon (011) 327 787; Skopje, »Mašinopromet« Črna gora, telefon (091) 34 849; Zagreb, »Transportkomerc«, telefon (041) 446 860; Titograd, »Crna Gora Impex«, telefon (081) 23 842; Sarajevo, »Autodubrava« Zagreb, telefon (071) 217 555

V vsako domačo lekarno

Za vnetja, odrgnine, manjše rane, tuširanje dlesni in afte Medexovo PROPOLIS tinkturo, lahko kupite v lekarnah ali večjih trgovinah

hp medex p.o.
ljubljana, jugoslavija

za svež
in bleščeč nasmeh

Vademecum
kozmetika
KRKA

NAŠ ZBORNIK

1982, leto 15, št. 4

glavna tema:
učenje pisanja in branja srednje duševno prizadetih

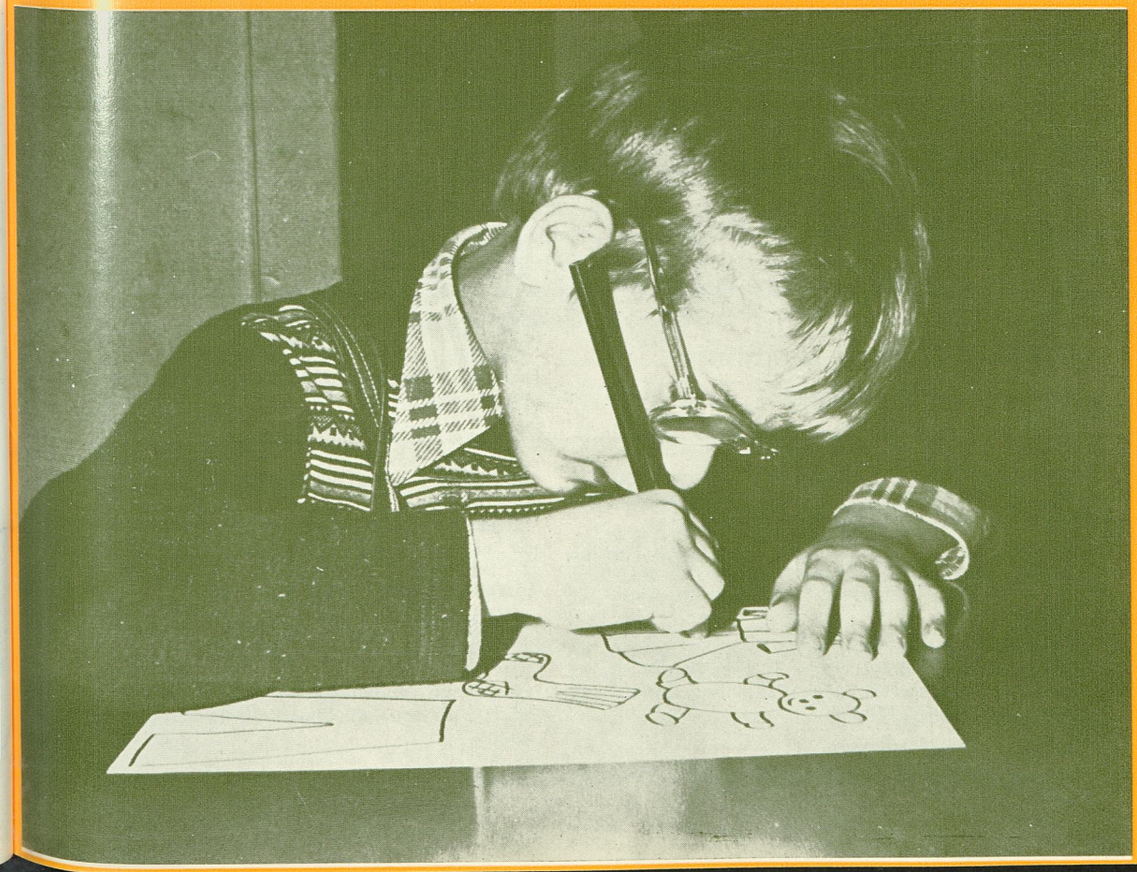

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 15 — ŠT. 4 — AVGUST 1982

VSEBINA

Gradimo — *Jan Ulaga* 1

POTA MOŽNOSTI

Želja staršev srednje duševno prizadetih otrok po učenju pisanja in branja — nekaj pomembnih ugotovitev iz raziskovalne naloge — *dr. Ante Kotar* 2
Učenje pisanja in branja pri srednje umsko prizadetih — *Ante Kotar* in *Tonči Koželj* 5
Učenje pisanja in branja v zavodu v Črni na Koroškem — *Silva Fužir, Marjana Fajmut, Duša Brumen* 9

STARŠI PIŠEJO

Spoštovani člani kolektiva zavoda za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem — *Anica Stancar* 11

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

Tantadruj — *Ciril Kosmač* 13

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO . . . 18

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

Sprehodi in igre na prostem — *Ante Kotar, Tonči Koželj* 23

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

Estetski kazalec uspešnosti — *Sandi Sitar* 26
Mariborska delavnica pod posebnimi pogoji po petih letih delovanja in nekatera zapažanja — *Ivan Dvoršak* 2
Delavnica pod posebnimi pogoji z domskim varstvom v Črni na Koroškem — *Marijan Lačen* 2
V drugačnih razmerah velik podobnosti — *Jan Ulaga* 3
14. republiške športne igre osnovnih šol s prilagojenim programom — *Tanja Plemenitaš* 3
Pet let delovanja ŠSD Kekec — *Albin Stanta* 3
Posvet o vključevanju psiho-fizično prizadete mladine v taborniško organizacijo — *Mirko Brulc* 3
Bilo je lepo — *Angelca Suster* 3
Predstavljamo se vam — *Valentin Kralj* . . 3

CONTENTS

The main theme of the present issue deals with teaching or training the moderate mentally retarded children to write and read. Experts dr. Kotar and T. Koželj enlightened expectations of parents on one side and objective possibilities on another. Also they present how to teach some elements of writing and reading. Special teachers of institution Črna na Koroškem are giving their experience on the same subject.
We continue with instructions for practical work with a handicapped child at home — this time about activities on the playground with sand.
Last but not least, there follow the news from associations and institutions, among them report from our first home for adult moderate mentally handicapped.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Antonija Habjan, dr. Anton Kotar, Antonija Koželj, Martin Mencej, Marija Mrčela, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Jan Ulaga

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Za člane je letna naročnina vračunana v članarini

Za nečlane je letna naročnina . . . . 100,00 din
Za ustanove in delovne organizacije . . 150,00 din
Za dijake in študente . . . . . 60,00 din
Posamezna številka stane . . . . . 25,00 din

Številka žiro računa 50102-678-50022, pošilja se na nasov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je glasilo oproščeno temeljnega davka od prometa proizvodov

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

GRADIMO

Končno! Vsem, ki smo vrsto let spremljali in po svojih močeh pomagali pri preskakovanju neštevilnih ovir v pripravah na gradnjo »tretjega zavoda«, se je sredi junija le odvalil kamen od srca — zaropotali so stroji na gradbišču v Dragi pri Igu.

Bralcem Našega zbornika prav gotovo ni potrebno ponovno utemeljevati, kako potreben je zavod za varstvo in usposabljanje zmerno, težje in najtežje duševno prizadetih otrok. Vemo tudi, da bo prvih 104 mest v novem zavodu v trenutku polnih, saj ima samo Zavod dr. Marjana Borštnarja v Dornavi mnogo več nerešenih prošenj. Zato kljub vsem težavam in omejitvam ne smemo odstopiti od izgradnje zavoda v polni kapaciteti 240 mest. Morda pa je še važneje iskati nove, alternativne oblike, ki bi izpolnile praznino in pomagale družinam s težje prizadetimi otroki. Predvsem tistim, ki otroka ne želijo oddati v zavod, tudi če bi to možnost imeli. To pa je predvsem naloga vseh, ki se združujejo v društvih za pomoč duševno prizadetim — staršev, strokovnih delavcev in drugih.

Gradimo zavod, gradimo tudi nov, naravnejši odnos do duševno prizadetih in njihovih staršev. Vse več ljudi ve za te probleme, vse manj je nepotrebnega in škodljivega skrivanja ter bežanja v svoj lastni, sčasoma izkrivljeni svet. Čas, ki ne dopušča več novih investicij, nas bo morda prisilil k iskanju drugačnih, cenejših, pa tudi naravnejših rešitev varstva duševno prizadetih.

Jan Ulaga

pota možnosti

ŽELJA STARŠEV SREDNJE DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK PO UČENJU PISANJA IN BRANJA

Z dovoljenjem vodstva Zavoda za usposabljanje Janeza Levca in staršev srednje duševno prizadetih otrok, ki so vključeni v oddelke za delovno usposabljanje v Jaršah, sem pred štirimi leti zaključil raziskovalno nalogo, s katero sem želel ugotoviti uspešnost pisanja srednje duševno prizadetih otrok. V raziskavo je bilo vključenih 80 otrok. V uvodnem delu naloge sem prikazal tudi želje staršev po učenju pisanja. Da sem res temeljito spoznal te želje staršev, sem starše vseh 80 otrok poprosil za pogovor. Na pogovor so vsi starši pristali in vsi so bili pripravljeni odgovarjati na vprašanja tako, kot čutijo. Starše sem izbral tako, da so bili v vzorec vključeni starši vseh stopenj izobrazbe in različni po socialnem položaju.

Vsi starši so odgovarjali na enaka vprašanja, postavljena po enakem zaporedju. Pogovori so bili zelo zanimivi in čutil sem, kako zelo so starši srednje prizadetih otrok potrebni svetovanja pri razreševanju težav, ki jih pomeni prizadeti otrok v družini. Pri mnogih je bilo kar težko pogovor usmerjati na vprašanja in odgovore, ki so se nanašala na opismenjevanje njihovih otrok.

Staršem sem zastavil naslednja vprašanja:

1. Kaj menite o tistem delu programa za delovno usposabljanje, ki zadeva šolsko znanje?

2. Zakaj želite, da se vaš otrok uči pisanja in branja?

3. Do kakšne mere želite, da bi se vaš otrok opismenil?

4. Kaj ste že sami storili v zvezi s pisanjem in branjem?

5. Kaj predlagate glede na program v zvezi s pisanjem in branjem?

Z izjemo dveh staršev so vsi zelo naglo odgovorili na prvo vprašanje, da je v programu za delovno usposabljanje premalo pisanja in branja. V teh odgovorih je bilo čutiti tudi očitke strokovnjakom, ki so program za delovno usposabljanje sestavljali. Starši menijo, naj se črta igranje, risanje, petje in tudi del raznega ročnega dela. Pisanju in branju se mora posvetiti več časa. Otroci so po njihovem mnenju mnogo preveč v telovadnici, na sprehodih in na dvorišču. Pri učenju pisanja in branja bi morali biti učitelji bolj strogi, pa bi bil uspeh vidnejši. Ena izmed mater je celo dejala, da njen otrok ne bo nikoli znal pisati in naj ga tedaj s čim zaposlimo, ko drugi, ki so boljši kot njen, pišejo.

Večina staršev je bila pri drugem vprašanju v zadregi in so se pravzaprav znašli šele ob dodatnih vprašanjih, da je pač nujno za življenje, da zna človek vsaj nekaj prebrati in napisati. Nekateri odgovori se mi zdijo tako zanimivi, da jih navajam v celoti, čeprav so mi mnogi starši na koncu le priznali, da je pomembno, koliko je otrok usposobljen za delo v delavnicah pod posebnimi pogoji, saj samostojno ne bo mogel živeti, kar pa zadeva branje in pisanje, mu bodo pomagali starši in kasneje skrbniki ali delavci v ustanovah, kjer bo živel, ko bo nekoč ostal sam.

Odgovori staršev, ki so vztrajali, da se morajo otroci učiti pisanja in branja:

a) Vprašanje je odveč. Menda ste toliko pametni, da veste, da ni mogoče živeti, če človek ne zna pisati in brati.

b) Sin hodi v srednjo tehnično šolo in bo izobražen. Kaj bodo rekli ljudje, če sestrica ne bo pismena?

c) Moj otrok mora znati pisati in brati, da bo lahko živel.

č) Sama ne znam brati ne pisati in ne morem povedati, kako hudo je za vsako stvar prositi sosede, ki potem vse vedo o tebi.

d) Mora se naučiti pisati in brati, da ga ne bodo goljufali, ko ne bo več mene.

e) Zelo ga zanima pisalni stroj in bi se lahko naučil strojepisja, zato ga v Jaršah morajo naučiti pisati.

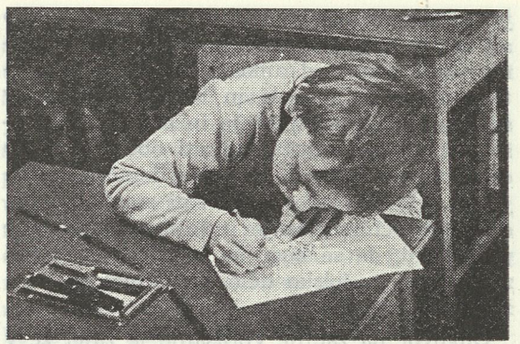

f) V tovarni, kjer delam, so mi rekli, da ga bodo vzeli v službo, če bo znal vsaj malo pisati in brati.

g) V naši družini smo vsi pametni, in osramočeni bomo pred sorodniki, če otrok ne bo pismen.

h) Nič me ne skrbi, če ne zna pisati. V puberteti se bo spremenil in takrat se bo hitro naučil, kar bo tukaj zamudil.

Pri tem drugem vprašanju je zelo pomembna misel mnogih staršev, da bi se otrok čimbolje delovno usposobil.

Pri tretjem vprašanju so se starši odgovoru izmikali. Nič čudnega, saj je odgovor težaven, težko določljiv za manj ali bolj izobražene starše. Večina staršev meni, da bi morali otroci pač znati nekaj prebrati in napisati, pa ne vedo točno kaj. Morda naslove, napise, imena, televizijske napise i. p. Brez izjeme vsi starši želijo, da se otroci naučijo podpisati s tiskanimi črkami, in če se le da, tudi s pisanimi črkami, da znajo napisati svoj naslov, sedem staršev pa vztraja pri zahtevi, da se njihovi otroci opismenijo v celoti.

Pri četrtem vprašanju so se vsi starši zelo razgovorili. Ugotovil sem, da bi se starši vsemu odpovedali, samo da bi otrok imel vse tiste pripomočke, ki kakorkoli pripomorejo, da bi se otrok naučil brati in pisati. Vseh 80 otrok brez izjeme ima doma na voljo barvice, flomastre, svinčnike, zvezke, slikanice, papirje, knjige itd. Dvaindvajset staršev od osemdesetih uči svoje otroke skoraj dnevno pisanja in branja, kar pa, kot sami pravi-

jo, se jim ne obnese. Otroci mnogo pozabijo ali vse in se upirajo staršem pri šolskem učenju. Šest otrok od anketiranih ima inštruktorje samo za pisanje in branje, 11 staršev sploh ne uči otrok pisanja in branja, 51 staršev uči otroke brati in pisati občasno, če so otroci razpoloženi, če jim čas dopušča ali če jih otroci sami prosijo. Mnogi starši menijo, da so otroci za učenje v šolskem smislu še premajhni, da se bodo še razvili in pokazali zanimanje za šolsko delo, pa četudi so stari že preko 10 let.

Odgovor na zadnje vprašanje je zajet že v prvih štirih odgovorih, na koncu pa starši enotno predlagajo za vse srednje prizadete, naj bo v programu za delovno usposabljanje več šolskega programa; s tem so pravzaprav mnogi zanikali tisto, kar so v pogovoru menili, da je namreč najbolj pomembna stopnja delovne usposobljenosti.

Starši srednje duševno prizadetih otrok si pravzaprav niso na jasnem, kaj je za njihove otroke pomembno, kaj bodo v življenju delali in v kakšnem okolju bodo živeli, kakšno vrednost ima zanje delovna usposobljenost in kakšno vrednost ima zanje neko mehanično osvojeno znanje, ki ni uporabno, zato bomo v reviji Naš zbornik posvetili največ prostora kompliciranosti in zahtevnosti procesa branja in pisanja.

NEKAJ POMEMBNIH UGOTOVITEV IZ RAZISKOVALNE NALOGE

Na osnovi zbranih podatkov in izdelkov otrok sem s statističnimi metodami prišel do pomembnih ugotovitev, ki zadevajo učenje pisanja in branja srednje duševno prizadetih otrok. Ugotavljal sem sposobnosti pri prepisu črk, prepisu besed in prepisu stavkov ter pri nareku črk, nareku besed in nareku stavkov. Torej so bile tri težavnostne stopnje.

V raziskovalni nalogi sem ugotavljal različne zveze, kot so npr.:

— stopnja usposobljenosti in uspešnost pri pisanju in branju;

— stopnja socializacije in uspešnost pri pisanju in branju;

— stopnja umskega razvoja in stopnja socializacije;

— stopnja umskega razvoja in stopnja usposobljenosti;

— stopnja socializacije in stopnja usposobljenosti;

— stopnja govornega razvoja in uspešnost pri pisanju in branju;

— stopnja umskega razvoja in uspešnost pri pisanju in branju.

Pomembna ugotovitev te raziskovalne naloge je tesna povezanost med stopnjo umskega razvoja in uspešnostjo pri pisanju in branju. Vse naštete in še druge zveze, ki sem jih ugotavljal, so pokazale zelo majhno povezanost in odvisnost, z drugimi besedami povedano: čim višji je pri otroku umski razvoj, tem večja je uspešnost pri učenju pisanja in branja.

Otroci, ki so pri učenju pisanja in branja pokazali nizko uspešnost, so v mnogih primerih pokazali visoko stopnjo socializacije in usposobljenosti.

Za otroka je torej pomembno, da ga socializiramo in usposobimo za delo v delavnicah pod posebnimi pogoji, ne pa da ga za vsako ceno učimo pisanja in branja, ker na ta način izgubljamo čas za smotrno delovno usposabljanje.

Ante Kotar

UČENJE PISANJA IN BRANJA PRI SREDNJE UMSKO PRIZADETIH

V slovenski in jugoslovanski literaturi ni raziskav, ki bi se nanašale na učenje branja in pisanja srednje umsko prizadetih otrok. Prav tako tovrstnih raziskav ni mogoče zaslediti niti v tuji literaturi. Zato so metode učenja pisanja in branja pri srednje umsko prizadetih v Sloveniji prepuščene posameznim strokovnjakom, ki usklajajo metode dela na delovnih sestankih in seminarjih. Osnova in vodilo specialnim pedagogom, ki delajo v oddelkih in zavodih za delovno usposabljanje, je program za delovno usposabljanje, ki vključuje tudi učenje branja in pisanja. Program je potrdil strokovni svet SRS.

V osnovni šoli s prilagojenim predmetnikom in učnim programom (prej: posebna šola), kjer se usposabljajo laže umsko prizadeti otroci, uporabljajo prilagojeno fonomimično metodo, pri kateri otrok na podlagi ilustrirane zgodbe pridobi glas in črko. Ta metoda je kombinirana s kretalno metodo, ki zahteva, da otrok istočasno, ko spozna in osvoji glas, nakaže tudi kretnjo, s katero glas ponazori ali nakaže obliko črke.

Ta metoda se je nekoliko poenostavljena prenašala tudi v oddelke in zavode za delovno usposabljanje. Posamezni specialni pedagogi so poizkušali tudi z nekaterimi drugimi prilagojenimi metodami, vendar so se izkazale kot neuspešne, ker so bile pretežke in prekomplicirane.

Otroci, ki obiskujejo osnovno šolo s prilagojenim programom, se opismenijo do take mere, da berejo čitanke in druge učbenike in tudi razumejo, sestavljajo in berejo šolski časopis, prepisujejo in pišejo po nareku, pišejo obnove in proste spise, berejo mladinsko literaturo, poljudne revije in časopise.

Zavedati se moramo, da so sposobnosti srednje umsko prizadetih bistveno nižje, zato ne moremo govoriti o opismenjevanju v šolskem smislu in pričakovati uspehov, ki jih dosegajo laže umsko prizadeti v osnovni šoli s prilagojenim programom. Laže umsko prizadeti se po končanem usposabljanju vključijo v redne delovne organizacije, srednje umsko prizadeti pa so sposobni samo za dela v delavnicah pod posebnimi pogoji. Danes je znano, da so delovne zmogljivosti srednje umsko prizadetih zelo omejene, prav tako je tudi znano, da so še v večji meri omejene sposobnosti za učenje pisanja in branja. (Računskih sposobnosti pa srednje umsko prizadeti nimajo, ker ne posegajo v pojmovno mišljenje, ki ga računanje zahteva.) Pri usposabljanju srednje umsko prizadetih se moramo ozirati na delo, ki ga bo kasneje ta mladostnik opravljal, in na okolje, v katerem bo živel. Jasne nam morajo biti potrebe mladostnika in odraslega in to nam mora biti vodilo pri učenju branja in pisanja. In še pri takem postopku so razlike, saj mnogi od njih za učenje branja in pisanja nimajo nobenih sposobnosti.

Srednje umsko prizadeti se bodo na delovnem mestu in v okolju, v katerem se bodo gibali, srečevali z raznimi opozorili, napisi, naslovi, kot so: vhod, izhod, WC, jedilnica, dvigalo, prehod prepovedan, vstop ni dovoljen, 1. nadstropje, klet, lekarna, postaja, avtobusna postaja, kaditi prepovedano, ne trkaj itd. Vse navedene in podobne napise v otrokovem okolju učimo v času usposabljanja po načelu: od lažjih k težjim oziroma od bližnjih k daljnim. Čeprav otrok črk še ne pozna ali jih pozna samo nekaj, ga kljub temu učimo prepoznavati te napise. Otrok mora vsak napis velikokrat vidno zaznati in ga prepisati, ne da bi poimenoval posamezne črke. Napis mora videti v različnih okoljih, npr. napis POSTAJA vidi na avtobusnem postajališču, na železniški postaji, napisano na tabli, napisano na papirju. Po večkratnem vidnem zaznavanju tega napisa in utrjevanje skozi več let si bo otrok napis zapomnil in kasneje v življenju prepoznal in vedel, da je to postaja. Mnogim mladostnikom so dostopni tudi razni naslovi, napisi pod slikami, imena pod slikami in nekateri napisi na televizijskem ekranu pri oddajah, ki jih radi gledajo. Ob oddajah, ki so na sporedu vedno ob določe-

nem času, se otrok nauči tudi prepoznavati čas na uri. V dnevnem časopisju in revijah najdemo primerne informacije za naše otroke in mladostnike, npr: Vremenska napoved za jutri; Športne prireditve — smučanje, drsanje, plavanje, nogomet itd. Javna obvestila: Odvažamo papir, Zbiramo oblačila, Zaklepajte vrata. Na tem nivoju bodo prizadevni starši in pedagogi razširjali obseg znanja in ga utrjevali.

PRIPRAVA NA VAJE ZA BRANJE IN PISANJE

Čim je otrok vključen v oddelke ali zavod za delovno usposabljanje, večina staršev pričakuje, da se bo pričel učiti tudi branja in pisanja. To pričakovanje je mnogo preuranjeno. Strokovnjaki menijo, da je zdrav 6-letni otrok šele na stopnji priprave za pisanje, srednje umsko prizadet otrok pa stopnjo priprave na učenje branja in pisanja doseže morda šele po nekaj letih usposabljanja. Zdrav otrok že v 1. razredu osvoji branje in pisanje, saj preide pripravo na branje in pisanje že v mali šoli. Otrok v osnovni šoli s prilagojenim programom pa doseže to stopnjo šele po končanem 3. razredu. Pri srednje duševno prizadetih se učenje branja in pisanja samo z velikimi tiskanimi črkami osvaja in uri skozi vsa leta usposabljanja.

Priprava na pisanje se začne z vajami za orientacijo v prostoru. Ko se otrok vključi v usposabljanje, ne zna odpreti ali zapreti vrat, predala, ne zna položiti torbice pod mizico, ne zna primakniti stolčka k mizici ali postaviti neki predmet na določeno mesto.

Od teh splošnih vaj za orientacijo preidemo na orientacijo na ploskvi, ki je navadno mizica, individualni flanelograf, risalni list. Na mizico polagamo različne materiale: lesene paličice, ploščice različnih oblik, trakove ipd. Vse to otrok polaga najprej prosto, potem po vzorcu in končno samostojno.

Podrobna navodila za te vaje so bila napisana v Našem zborniku.

Že pri prvih vajah opazimo, da so sposobnosti otrok zelo različne. Preden damo otroku v roke pisalni pribor, ga moramo naučiti prijema. Otrokova roka je nerazgibana, okorna, zato moramo biti posebno pozorni, da se bo naučil pravilno držati pisalo. Prvo pisalo nikakor ne sme biti svinčnik ali barvnik, pač pa bomo pričeli z debelimi mehkimi voščenkami, ki puščajo sled na papirju že z majhnim pritiskom. Za voščenkami damo otroku debele flomastre in končno barvnike in svinčnik.

Taka postopnost je nujna zato, da si otrok razgiblje zapestje in prste, razvije občutek za pritisk s pisalom na ploskev in da se nauči organizirano izpolniti oziroma izrabiti prostor.

To učenje za orientacijo in za ravnanje s pisalom traja več let. Otroci, ki pri tem niso uspešni, se verjetno ne bodo naučili pisati z velikimi tiskanimi črkami.

VAJE ZA PISANJE

Otrok ni sposoben oblikovati črk. V strokovni litreaturi nekateri avtorji priporočajo za zdrave otroke osvajanje elementov, iz katerih so sestavljene črke, in šele nato preidejo na obravnavo glasu in črke. To priporočilo pa je za srednje umsko prizadete v celoti veljavno. Otrok se bo sprostil, če bo lahko z mehko voščenko prosto vlekel po veliki ploskvi papirja in opazoval sled, ki jo pušča voščenka. Od tega čečkanja preidemo na risanje krožne črte po narisani predlogi po vzorcu in nato samostojno. Velikost kroga se postopoma manjša do kroga v omejenem črtovju. Naslednje vaje so ravne črte v različnih položajih od navpične od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor, preko vodoravne od leve proti desni do poševne od spodaj navzgor proti desni in od zgoraj navzdol proti desni ter od zgoraj navzdol proti levi. Preidemo na risanje lokov: zgornjih, spodnjih, desnih in levih, saj so elementi več črk. Priporočljiva je tudi vodoravna in navpična vijugasta črta.

Podrobna navodila in razčlenjene vaje so opisane v delovnem zvezku Vaje za pisanje, avtor dr. Ante Kotar.

UČENJE PISANJA IN BRANJA

Že v uvodu je bilo omenjeno, da posebnih metod za učenje pisanja in branja za srednje umsko prizadete otroke ni. Primer postopka, ki ga tu navajamo, je nastal na osnovi večletnih izkušenj praktikov. Teorija pa, kot je znano, nastaja na osnovi prakse. Vedno moramo otroka naučiti najprej glas, nato šele črko. Do vsakega glasu moramo priti preko neke vsebine.

Primer postopka za pridobitev glasu in nato črke A.

Z otroki se ob ilustraciji, na kateri sta narisana ata in mama ob mizi v kuhinji ali sobi, pogovarjamo: Kdo je na sliki? Ata, mama, Kaj dela ata, mama? Ata sedi. Mama šiva. Naučili se bomo pesmico:

»A, A, A, ata je doma! A, A, A, mama je doma!« Pri petju poudarjamo glas A. Učitelj z otroki poje pesmico, nato jo pojejo posamezni otroci. Učitelj vpraša: »Kaj najbolj slišimo v tej pesmici? A, A, A.« Artikulacijo glasu A utrdimo pri vseh otrocih. Nato pa na najbolj enostaven način otrokom povemo, da bomo A napisali.

Učitelj napiše na tablo veliko črko A in jo ponazori s kretnjo. Otroci to ponavljajo za njim. Otroci morajo črko velikokrat vidno zaznati in tudi gibalno dojeti njeno obliko. S prstom vlečejo večkrat po črki, ki jo je napisal na tablo učitelj.

Pridobljeno črko sestavljamo in oblikujemo na različne načine. Na klopi ali flanelografu sestavljamo črko s paličicami, s papirnatimi trakovi, nastavljamo z zrnjem, zamaški, gumbi po narisani obliki črke in jo oblikujemo iz plastelina, žice in debelejše vrvice. Sledi pisanje črke. Na preganjen list papirja napiše učitelj na levo stran črko, po kateri otrok večkrat vleče, nato pa jo po vzorcu na desno stran napiše. To otrok večkrat ponavlja. Ko zna otrok črko samostojno napisati, preidemo na črtovje. Začetne črke v vrsti napiše učitelj, otrok pa samostojno nadaljuje. Pri vseh fazah osvajanja črke otrok artikulira glas.

Zaradi učenja vezave še primer za pridobitev glasu in črke M. Ilustracija zgodbice, ki prikazuje deklico Metko, ki liže med. Gladi

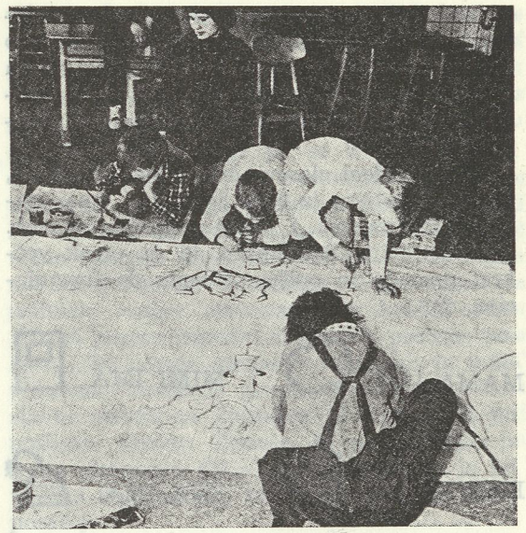

se po trebuščku in pravi: M M M, kako je dober!

Otroci zgodbico ponovijo, pri čemer jih učitelj usmerja na bistvo zgodbe — glas M. Vsi otroci ponavljajo, kar je rekla Metka, in se pri tem gladijo po trebuščku: M M M! Sledi utrjevanje v artikulaciji glasu in kretnje. Postopek za učenje pisanja vseh črk je enak.

Opisani postopek za učenje glasu in črke je nujno potreben, da si bo otrok glas in črko zapomnil. Vsak drug način je mehaničen in otroku ne bo koristil. Mnogi starši uče že predšolskega otroka pisanja črk, kar pa nima nobene vrednosti. Ob takem učenju otroci posamezne črke samo mehanično rišejo. Psihološki proces učenja začetnega branja in pisanja je zelo kompliciran za zdravega otroka, starši srednje umsko prizadetih pa ga zelo poenostavljajo.

Takoj po prvih dveh glasovih in črkah preidemo na vezavo. Če je le mogoče, naj ima že prvi zlog pomen, npr.: AM pravi mama, ko da dojenčku jesti, MU pravi krava, ME pravi kozliček ... Brž ko je možno, pa preidemo na dvozložne besede MAMA, MIMA, MIMI ... Učitelj napiše zlog na tablo in ga skupaj z otroki bere; sočasno uporablja kretnje, ki so jih otroci spoznali ob učenju glasu ali črke. Kretnje uporabljamo, če so otroku

v pomoč, če ga bremenijo, jih opustimo. Glasove in črke pridobivamo zelo počasi. Prvo leto učenja bomo spoznali 3 do 5 črk in jih vezali v zloge, besede in zelo enostavne stavke, ki jih bomo dopolnili z narisanim predmetom.

Ko so utrjeni glasovi, črke, zlogi in besede, ki so sestavljene iz 2 do 5 črk (mi, ima, mama, Ema, imam...), takoj sestavimo stavek. Ob ilustraciji ali aplikatu, ki ga otrok večkrat opazuje in opiše, pridemo do formulacije, npr.:

MAMA IMA

MIMI IMA

EMA IMA

EVA IMA

MIMA IMA

IMAM

Ta obseg snovi bodo otroci osvojili približno v dveh letih s tem, da bodo te besede oziroma stavke brali in prepisali s table. V primeru, da te stavke tudi narekujemo, moramo narekovati samo po črkah in to posameznikom in ne celotni skupini.

Nekateri otroci preko te stopnje znanja ne bodo mogli, zato z njimi vadimo samo pisanje imena in priimka eventualno celega naslova, kar bomo vadili do konca usposabljanja. Otroci, ki se ne bodo mogli naučiti kaj več brati in pisati, pa lahko kljub temu uspešno napredujejo na področju socializacije in delovne vzgoje, tako da bodo dobro pripravljeni za delo v delavnicah pod posebnimi pogoji.

Ko otroci v letih usposabljanja osvajajo nove glasove in črke, sestavljamo zelo enostavne stavke, ki jih učitelj napiše na tablo, otroci pa jih berejo in prepisujejo. Nekaj primerov:

JANI PIJE.
MIHA JAHA.
TINE POJE.
EMA IMA MILO.
META LOVI PUTO.
MIHA JE V HLEVU.

Po večkratnem branju posameznih stavkov otroci ne berejo več, ampak znajo stavek na pamet, zato imena v posameznih stavkih zamenjujemo. Kontrola za logično branje stavkov je tudi spremljanje branja s fonomimičnimi znamenji. Te stavke dobimo s pomočjo ilustracije ali dramatizacije.

Poudarjava, da bodo preko druge zahtevnostne stopnje prišli le posamezni učenci. Z učenci, ki bodo obstali na tem nivoju, vadimo pisanje celega naslova in branje različnih napisov, ki so v otrokovi okolici in so zanj pomembni.

Z najbolj sposobnimi pridobimo v letih usposabljanja vse glasove in črke, ki jih ima naša abeceda. V okviru področja Spoznavanja okolja osvajajo otroci znanje iz različnih učnih enot, npr.: Naša družina, Jesen, Obrtniki, Pomlad, Promet itd. po programu delovnega usposabljanja. To snov otroci osvajajo več let, saj se posamezne učne enote od stopnje do stopnje ponavljajo in razširjajo.

Na osnovi pridobljenega znanja učitelj pridobi z otroki za vsako učno enoto nekaj stavkov, ki izražajo njeno bistvo.

Učne enote: Družina, Jesen, Obrtniki:

ATA JE V SLUŽBI.
MAMA JE DOMA.
NEDA JE V ŠOLI.
DRAGO SPI.

SEDAJ JE JESEN.
ZUNAJ JE HLADNO.
DANES DEŽUJE.
VSI IMAMO DEŽNIKE.

ZIDAR ZIDA HIŠO.
KROJAČ ŠIVA OBLEKO.
PEK PEČE KRUH.
MIZAR DELA OMARO.

S takimi in podobnimi stavki utrjujemo in ohranjamo otrokovo znanje. Vzporedno s tem uporabljamo Prvo berilo V šolo radi hodimo. Mladostnik mora imeti stalno spodbudo za branje, ker bo v nasprotnem primeru to, kar se je naučil, pozabil.

Ante Kotar
Tonči Koželj

UČENJE PISANJA IN BRANJA V ZAVODU V ČRNI NA KOROŠKEM

V zavodu v Črni na Koroškem delamo po programu za delovno usposabljanje. Program zajema štiri osnovna področja. Eno od področij je splošna poučenost, ki vključuje tudi učenje pisanja in branja.

Učenje pisanja in branja srednje duševno prizadetih je dolgotrajen proces, ki zahteva individualne metodične postopke. Glede na otrokove sposobnosti je obseg učenja pisanja in branja zelo omejen. Kljub temu pa se v zavodu trudimo, da bi v okviru sposobnosti, ki jih kažejo posamezniki, tudi na tem področju dosegli čim večje uspehe. To je namreč tudi velika želja vseh staršev.

Pred vajami za pisanje in branje izvajamo več let različne aktivnosti za razvijanje orientacije v prostoru, na ploskvi in na papirju. Te aktivnosti so vključene v vsa področja usposabljanja, posebno pa v gibalno vzgojo, likovno vzgojo, vaje čutil in delovno vzgojo. Ob tem uporabljamo različne materiale: pripomočke za gibalno vzgojo, pribor za likovno vzgojo, lesene ali plastične paličice, ploščice, papirne trakove, žico, volno, glino, plastelin...

Intelektualne in motorične sposobnosti srednje duševno prizadetih otrok so na taki stopnji, da se ne morejo naučiti pisati in brati. Učimo jih le v toliki meri, kolikor otroci zmorejo.

Opismenjevanje poteka sistematično od vaj za pisanje, napisovanja imena in priimka, naslova in drugih pomembnih besed oziroma napisov iz okolice do napisovanja krajših stavkov — kot najvišje možne mere.

Vaje delamo več let načrtno in sistematično. Koristno uporabljamo navodila za vaje pisanja in delovni zvezek. Tako hkrati razvijamo otrokove ročne spretnosti, kultiviramo otrokove gibe in jih naučimo uporabljati pisala.

Zaradi nizkih sposobnosti se srednje duševno prizadeti otroci ne morejo naučiti pisati in brati, vendar pa se trudimo, da bi osvojili nekatere pomembne napise, ki so potrebni za orientacijo v ožjem in širšem okolju. Po sistemu postopnega pridobivanja mehanično osvojijo zaporedje črk in vidno sliko napisa. Predvsem se naučijo napisati ime in priimek, naslov stanovanja in kraja, osvojijo pa napise trgovin, avtobusne postaje, pošte... To učenje poteka v skupinah in individualno. Nekateri prepisujejo krajše enostavne stavke na dopisnice in kartice, ki jih pošiljajo domov. Znanje, ki ga osvojijo, je treba ohranjati. Če s tem prenehamo, je bil vloženi trud zaman, ker otroci osvojeno hitro pozabijo.

Otroci, ki imajo toliko razvite sposobnosti, da jih lahko delno opismenimo, pridobivajo glasove in črke, ki jih vežejo v besede. Glasove in črke utrjujemo z branjem in pisanjem v različnih zvezah. Otrók, ki to zmorejo, je v zavodu zelo malo.

Zaradi različnih sposobnosti otrok smo sestavili posebne skupine, s katerimi delamo po različnih zahtevnostnih programih.

V prvo skupino smo vključili otroke, za katere menimo, da bo učenje branja in pisanja smotrno. Delo z njimi je poglobljeno. Program zajema predvsem vaje za pisanje, urjenje govorilnih organov in razvijanje glasovnega govora. Pri nadaljnjem učenju pisanja in branja imamo dve skupini. V prvo smo vključili otroke, ki so začeli s pridobivanjem glasov in vzporedno z velikimi tiskanimi črkami. Postopno smo prišli na pisanje imen in priimkov, naslovov in drugih besed, ki pogosto nastopajo v otrokovem okolju. Druga skupina je vključevala mladostnike, ki zaključujejo delovno usposabljanje. Njihove sposobnosti so dopuščale bolj zahteven program. Obsegal je branje in pisanje besed in stavkov, prepis, krajši narek, pisne odgovore na vprašanja, pisanje dopisnic in razglednic in napisovanje kratkih stavkov iz spoznavanja okolja.

Za to dejavnost je bilo potrebno veliko motivacije in spodbud, vsekakor pa tudi otrokova lastna aktivnost in pripravljenost za

učenje branja in pisanja. Vemo pa, da otrok, ki mu vsiljujemo neko dejavnost, za katero ni sposoben, pri delu ni sproščen in ga ne bo z veseljem opravljal, kar pomeni, da ne bo uspešen.

Od vključitve otrok v zavod do zaključnega usposabljanja nas vodi želja staršev, da bi se njihovi otroci naučili pisati in brati. Starši kljub našim prizadevanjem le počasi dojemajo, da je učenje pisanja in branja za srednje duševno prizadete prezahtevno in manj pomembno. Ne moremo pa zanikati, da naše želje često ne sovpadajo z njihovimi. Tako je naša reakcija nekoliko čustveno naravnana, vendar moramo probleme racionalizirati in tako distancirati čustveni pristop od strokovnega.

Silva Fužir
Marjana Fajmut
Duša Brumen

RAZVOJNA ODDELKA POSTOJNE IN GORNJE RADGONE NA LETOVANJU

Na pobudo Zveze društev za pomoč duševno prizadetim sta društvi za pomoč duševno prizadetim iz Gornje Radgone in iz Postojne letos prvič organizirali letovanje razvojnih oddelkov. Za realizacijo je poskrbela Vzgojnovarstvena organizacija Postojna ob pomoči delovne organizacije Javor iz Pivke, ki nam je dala na razpolago svoj počitniški dom v Piranu.

Letovali smo od 21. do 28. junija s šestimi otroki iz Postojne in s petimi iz Gornje Radgone. Otroke so spremljale štiri pedagoške delavke.

Otroci so že v prvih dneh premagali strah pred vodo, iz dneva v dan jih je več samostojno plavalo z rokavčki. Čas, ko nismo bili v vodi, smo izkoristili za nabiranje školjk, lepih kamenčkov in za igro. Dneve smo zaključevali s sprehodi, s piknikom, plesom, z veselim toboganom in z drugimi družabnimi igrami. Lepo doživetje za otroke je bila vožnja s čolnom, saj se je večina peljala prvič. K prijetnemu letovanju je pripomoglo lepo vreme in zelo dobra hrana, za katero je skrbela gospodinja VVO Postojna.

Ugotavljamo, da je bilo letovanje vsestransko koristno. Otroci so se zbližali, sprostili, uživali v igri, v vodi, v pesku, v domu samem in v njegovi lepi okolici. Nekaj otrok je prvič videlo morje. Pedagoške delavke smo si izmenjale izkušnje, ki bodo obogatile naše nadaljnje delo s prizadetimi otroki. Delo je bilo zelo odgovorno in zahtevno, kljub temu pa smo uživale ob pogledu na dobro razpoložene in srečne otroke.

Ob slovesu smo si zaželeli, da se naslednje leto ponovno srečamo, hkrati pa se zahvaljujemo vsem, ki so kakorkoli prispevali k realizaciji letovanja.

Andreja Šabec
Marjeta Horvat

STARŠI PIŠEJO

SPOŠTOVANI ČLANI KOLEKTIVA ZAVODA ZA DELOVNO USPOSABLJANJE MLADINE V ČRNI NA KOROŠKEM!

Z letošnjim šolskim letom 1981/82 se kot za mnoge otroke zaključuje usposabljanje tudi za mojo hčerko Irmo. Hčerka ne bo prejela spričevala samo za štirinajstletno delovno usposabljanje v vašem zavodu, ampak bo spričevalo življenjskega pomena zanjo; vanj je vtkanih ne malo vaših humanih prizadevanj, osebnih naporov, žrtev in ljubezni, da je z vašo vztrajnostjo iz majhne nebogljene deklice zraslo dekle, ki se je usposobilo vsaj do stopnje, da bo zmogla delati v delavnici pod posebnimi pogoji.

Pred štirinajstimi leti sem se z veliko muko celo leto osebno premagovala in pripravljala, da dam hčerko v zavod. Dosledni, vztrajni in človeški vplivi srčno dobre ravnateljice kranjske posebne osnovne šole tov. Anke Zevnikove so mi bili takrat in tudi poslej zvesta opora in spodbuda.

Iskreno bom zapisala, kako sem si takrat razlagala, kako danes razumem besedo »zavod« ali »dom«. Beseda zavod mi je vzbujala podobo hiralnice, hiše, v kateri človek, četudi mlad, preživotari do svojega prenehanja. Zato mi je zvenela beseda zavod v Črni na Koroškem res dobesedno črno. Že ime kraja me je odvračalo od odločitve. Danes pa lahko trdim, da je Črna na Koroškem zame najlepši človeški kraj na svetu.

Bili so to časi, ko sem si življenje šele krojila, ko sva ostali s hčerko sami in to z namenom, da bi živeli skupaj, ne glede na moje napore, trud in delo.

Prizadevala sem si, da ne bi na kakršenkoli način mojih bremen občutila moja delovna organizacija, ki nama je rezala vsakdanji kruh. Nemalokrat sem skrivaj ponoči opravljala svoje službene obveznosti in še pred službo vodila hčerko v predšolsko in kasneje v šolsko varstvo. Imela sem izredno razumevajoče in dobre sodelavce in požrtvovalne tovarišice tako v vrtcih kot kasneje na posebni osnovni šoli v Kranju. Hčerkina bolezen pa je zahtevala vse večje napore, ki jih sama resnično ne bi zmogla daljši čas.

Končno sem se le odločila dati hčerko v zavod z mučnim občutkom, da delam hčerki neodpustljivo krivico. Danes pa lahko z gotovostjo trdim, da bi bila storila nepopravljivo škodo njej in sebi, če bi jo bila obdržala doma.

V stavbi, nekoč bolnici, ki stoji v prijazni soteski črnjanske doline pod mogočnimi koroškimi planinami, se odvija življenje velike družine otrok, ki v svojem malem svetu — prešerno in razigrano črpajo znanje in ljubezen od ljudi, ki zaslužijo vse priznanje in so za zgled po vsej naši domovini in tudi onstran meje. Starši lahko s ponosom ugotavljamo in iskreno priznamo, da vsega tega, kar so naši otroci deležni prav v zavodu v Črni na Koroškem, ne bi pridobili nikjer drugje.

Ko sem pred leti prvikrat hčerko peljala v Črno, se mi je zdelo, da je bila zame ta pot najdaljša in dotlej najtežja v življenju. Po nekaj kratkih obiskih in srečanjih tako s hčerko kot z njenimi tovarišicami in tovariši sem ugotovila, da hčerka že zna sama zavezati čeveljčke, predvsem pa me je presenečalo in veselilo njeno dobro počutje, kar mi je dajalo poguma in volje, da sem s svojo odločitvijo storila res pravi korak. Kajti s še tako velikim prizadevanjem vse svoje življenje doma ne bi zmogla in znala nuditi hčerki tistega, kar je napravila iz nje vaša dosledna in vztrajna vzgoja v času njenega usposabljanja v zavodu.

Po kapljicah se je nabiralo znanje, kar je razumljivo, spodbude za krepitev njene volje in poslušnost (vestnost) pa je gotovo dajala tudi najina stalna zveza po telefonu in srečanja; v vseh letih namreč nisem zamudila nobenega obiska. Posebno vrednost pa ima tudi njen arhiv, ki ga vsake počitnice vestno dopolnjujeva in urejava, saj vsebuje več kot 4000 kartic; prva nosi datum 27. 8. 1968. Obema pomeni veliko dragocenost, saj je sestavljen iz najinih drobnih misli in čustev.

Pionirsko delo v zavodu je opravila tovarišica Štandekerjeva, takratna ravnateljica zavoda v Črni, ki zasluži veliko priznanje in spoštovanje. Mnogo solz se je posušilo v njenih toplih dlaneh in mnoge bojazni so odgnale njene iskrene besede, ki ji jih ni nikoli zmanjkalo. Toda čas in nuja sta usmerila njeno pot drugam, vendar zavod z dobrimi ljudmi je ostal. Dobil je nov polet sposobnih mladih moči in zato nadaljnja vzgojna pot ni potekala z nič manjšim uspehom. Rezultati truda in dela se vedno kažejo na uspehih. In ti so vidni, v vseh koncih so sevale iskrene želje in skrb, da bi čimbolj olajšali delo in življenje gojencev in jih z največjo doslednostjo in vztrajnostjo usposobili za življenje, odvisno pač od duševne zaostalosti gojencev.

Tisti starši, ki so prvi prestopili prag zavoda v Črni s svojim otrokom in ki so kasneje odhajali, lahko s ponosom trdijo, da so se delovne in življenjske razmere nasploh otrokom-gojencem v zavodu v zadnjih letih spremenile v njihov prid.

Marsikateremu gojencu pomeni zavod v Črni res pravi dom — tistim, ki jim je kruta usoda odpisala oba starša, ali tistim, ki starše sicer še imajo, pa ne čutijo dolžnosti, da bi vsaj nekajkrat v letu pogledali, kako živi njihov otrok v zavodu! Ko bi se zavedali, koliko grenkobe doživljajo njihovi otroci, kadar obiščejo svoje otroke drugi starši, in koliko otrokom vsaka prihajajoča druga mati pomeni tudi njim mamo, četudi to ni, bi prav gotovo za tisti dan odložila izlet ali odložljivo nalogo in prišla k svojemu otroku, saj se na dan obiskov vsi otroci veselijo staršev že od rane ure zjutraj. Tovarišice in tovariši — delavci zavoda posvečajo mnogim takim otrokom še posebno pozornost, in kar je prijetno presenetljivo, celo domov jih peljejo na obisk k sebi, da jim je dan vsaj malo lepši, bogatejši!

Poklic učitelja, ki vzgaja skromnega, a zahtevnega duševno prizadetega otroka, je resnično težak, zahteva veliko mero srčnosti, vzdržljivosti, vztrajnosti, požrtvovalnosti, razumevanja in ljubezni. Res je, vsi hodimo na delo zato, da zaslužimo za kruh, toda v vašem poklicu delo nikoli ni plačano v tolikšni meri, kot je vzgojitelj dejansko obremenjen z delom, saj nikoli ne miruje.

Duševna prizadetost otrok je različna, toda razumevanje ljudi, ki so jim naši otroci zaupani, je vedno enako in pošteno. To sem dosledno ugotavljala vseh štirinajst let. Ljudje, ki skrbijo za naše otroke, se ne spreminjajo, spreminjajo se pa generacije gojencev in staršev, ki z različnimi pogledi spremljajo življenje v zavodu.

Zato mi dovolite, da se vsem nekdanjim in sedanjim delavcem zavoda za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem iskreno zahvalim za ves vaš trud z iskreno željo, da bi bili tudi vi vedno veseli vsakega skromnega uspeha otroka, ki je z vašim humanim delom postal tudi del vas!

Posebej globoko pa čutim dolžnost, da se zahvalim za vsa prizadevanja in požrtvovalnost, ki stę jih z združenimi močmi posvečali vseh štirinajst let v delovno usposabljanje moje hčerke Irme.

Hvaležna Irmina mama
Anica Štancar

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

TANTADRUJ

Ciril Kosmač

(nadaljevanje)

V

Tantadruj je obstal pod obokom in z njim so nehote obstali tudi ostali trije. Bila je noč in v mrzli mesečini je bil trg prostran kot puščava. In bil je tudi prav tako prazen. Nikjer ni bilo več nobene stojnice, kakor bi jih veter odpihal z blagom in sejmarji vred. Samo na drugem koncu je še stal vrtiljak. Toda ni bil več pisan in živ in prešerno glasen, kakršen je bil čez dan, ko je noro vrtel vriskajočo mladino. Zdaj je bil podoben nekakšnemu velikanskemu črnemu okostnjaku, ki je izgubil svojo lobanjo in je zato z razširjenimi rokami brezupno onemel v nočnem vetru.

Veter je bil oster in jezen. Vrtinčil je prah in smeti in kose papirja, ki so se zibali v zraku kakor velike umazane snežinke. Pravzaprav se je vse zibalo. Zibale so se starinske, okovane svetilke nad gostilniškimi vrati in zibale so se plašne sence, ki so jih metale po trgu. Zibale so se obledele veje starega kostanja in pod njim so se na tleh zibale črne čipke, ki so jih te skrotovičene veje tkale s svojimi sencami. In ker so se zibale veje, se je nad njimi zibal tudi mesec, ki je visel izpod neba. Bil je res krvav in ne več popolnoma okrogel, in visel je nizko, kakor bi nad praznim sejmiščem svetil še edini, neugasli, a že obtolčeni lampijon.

»Gremo!« je tako odločno zagrmel Luka, da jih je odmev njegovega glasu skoraj vrgel izpod oboka. Postavili so se v gosjo vrsto in jo ubrali čez trg. Prvi je cingljal Tantadruj, drugi je hodil Matic, ki je tiščal pod pazduho na pol ostrgano palico, tretji se je zibal koščeni Furlan Rusepaticis in opletal z dolgimi rokami, zadnji je korakal Luka Božorno-boserna; korakal je tako trdo, da se je včasih izpod njegove lesene noge, ki je bila okovana s konjsko podkvijo, ukresala iskra. Molče in resno so odšli v dolgo zimsko noč, kakor bi nesli od zbeganih ljudi, ki so jih pustili za sabo, usodno sporočilo ali potrebno tolažbo novemu človeku, ki šele čaka na življenje tam nekje v daljnem jutru.

Po dolgem so premerili trg, zavili okrog črnega vrtiljaka in se nato začeli vzpenjati po klancu proti cerkvi. Ko so šli mimo župnišča, so se ozrli v razsvetljena okna, ki so tako toplo žarela, kakor bi bilo za njimi zaprto zlato sonce.

»Tantadruj, zakaj ni bila prava!« je očitajoče vzdihnil norček.

Nihče mu ni odgovoril. Molče so zavili navkreber proti široki polici, kjer je bilo vse, kar je bilo kaj vredno: njive in travniki, pokopališče s cerkvico in Hotejčev dom.

Na polici je bil veter že skoraj burja. In kako je bil oster! Rezal je do kosti. Nesrečniki so se stisnili v lopo pokopališke cerkvice, da bi se v zatišju oddahnili, preden jo mahnejo čez odprta polja k Hotejcu.

Tantadruj se je zamaknil v pokopališče, ki je bilo v tej čisti mesečni noči kljub mrazu tako lepo in vabljivo. Visoke ciprese so se upogibale v vetru kakor velike sveče in namesto plamenov so na vseh koncih gorele zvezde. Pod njimi se je belila pot in ob poti beli kamni s pozlačenimi napisi.

»Tantadruj, vse zvonce imam!« je vzdihnil norček.

Nihče ni odgovoril. Bilo je, kakor bi veter odnesel njegove besede, zato je vzdihnil nekoliko glasneje:

»Tantadruj, zdaj bi res lahko umrl!«

Še so vsi molčali. Zato pa se je po premolku prijazno oglasil Matic Enaka Palica in žalostno ponovil zadnje besede:

»Bi lahko umrl!...«

»Pha!« je sitno prhnil Furlan. »Raus e patacis, repa in krompir!«

»Mir!« je Luka jezno zagrmel vanj. »Zakaj pa ne bi umrl, a? Zakaj ne bi umrl?«

Furlan je molčal, in ker je molčal, je spet odgovoril Matic:

»Zakaj ne bi umrl?«

»Zakaj ne bi?« se je še bolj razburil Luka, ki je bil dobrega srca in se mu je Tantadruj smilil. »Ta župnik je nor!«

»Tantadruj, bili so štirje župniki!« je povedal norček.

»Štirje!« se je začudil Luka. »Štirje župniki? Štirikrat nori!«

»Tantadruj,« se je tožeče oglasil norček, »rekli so, počakaj, da odbije tvoja ura.«

»Ura?« je poskočil Luka. »Kakšna ura? Ali imaš ti uro?«

»Tantadruj, nimam!« je veselo odvrnil norček. »Nikdar nisem imel nobene ure!«

»No, vidiš! Rad bi vedel, zakaj potem govorijo o uri!«.

»Tantadruj, ne vem!« je zastokal norček, kakor bi bil kriv.

»Treba je vprašati!« je zamrmral Luka. »Jutri boš šel in boš vprašal!«

»Tantadruj, bom šel,« je rekel norček, nato pa se je spet potožil: »In potem so rekli, vsak mora trpeti, preden pride do jame.«

»Trpeti?« je vprašal Luka. »Ali še nisi trpel?«

»Tantadruj, ne vem.«

»Hja?« se je popraskal Luka. »Nemara pa si.«

»Tantadruj, nemara pa sem,« se je oddahnil norček.

»Toda zakaj je treba trpeti, če hočeš priti do jame?« se je Luka spet razburil. »Zakaj pa je treba trpeti, če smo že prišli!«

»Tantadruj, smo že prišli?« se je začudil norček.

»Jama je tam!« je zagrmel Luka in zmagoslavno pokazal na pokopališče.

»Tantadruj, jama je tam!« je veselo vzdihnil norček.

»Jama je tam!« je pribil Luka. »In če je še ni, jo izkopljemo, pa pobožno-soserna!«

»Tantadruj, če je ni, jo izkopljemo!« se je navdušil norček in stopil izpod zvonika.

»Kam pa greš?« je vprašal Luka.

»Tantadruj, k jami!« je srečno odgovoril.

»Ne! je odbil Luka. »Jutri. Zdaj gremo k Hotejcu spat!«

»Tantadruj, bomo šli pa potem spat, ko bom umrl!« je zaprosil norček.

»No, dobro!« je popustil Luka. »Bomo šli pa potem spat. Saj to bo hitro!«

»Pha!« je prhnil Furlan. »Raus e patacis —«

»Tiho!« je Luka zagrmel vanj. »Zdaj gremo na svet kraj!«

»Svet kraj!« je glasno ponovil Matic Enaka Palica, ki se je ustrašil gromkega Lukovega glasu.

Stopili so izpod zvonika, odprli zarjavela pokopališka vrata, ki so zaškripala v tečajih, in molče stopili po široki poti med cipresami, ki so šumele v vetru in se priklanjale. Na koncu poti so se obrnili na levo mimo mrtvaške nice — in glej, kar nenadoma so se znašli pred jamo, pred sveže izkopano jamo.

»Tantadruj, jama!« je zavzeto vzkliknil norček in obstal.

»Jama!« je zagrmel Luka in ponosno dodal: »Ali nisem rekel?«

»Tantadruj, jama!« se je srečno oddahnil norček. »Ležem in umrem.«

»Ležeš in umreš, pa božorno-boserna!« je zagrmel Luka.

»Pha!« je prhnil Furlan. »Raus e patacis —«

»Ti si nor!« je siknil Luka. »In zdaj bodi tiho!«

»Bodi tiho!« je prestrašeno ponovil Matic Enaka Palica.

In bilo je tiho. In ker je bilo predolgo tiho, se je Luka obrnil k Tantadruju:

»No, ali bo kaj?«

»Tantadruj,« je trznil norček, kako bi se zdramil iz lepih sanj, »župnika moram vprašati, če je prava.«

»Če je prava?« je užaljeno zagrmel Luka.

»Tantadruj, saj mora prej povedati župniku!« je opravičujoče zastokal norček.

»Pha!« je zaničljivo prhnil Furlan.

»Tiho!« je odločno zagrmel Luka. »Če mora vprašati!«

»Mora vprašati!« je hitro ponovil Matic.

»In vprašal bo takoj!« je odločil Luka. »Kar zdaj gremo k župniku, pa božorno-boserna!«

»Tantadruj, gremo!« se je tako veselo zasukal norček, da so živo zacingljali njegovi zvonci.

Obrnili so se, šli s pokopališča in se spustili nazaj s police. Po prstih so se približali župnišču, po prstih so stopili do okna in pogledali skozi reže priprtih temnic in ostrmeli so, da jim je zaprlo sapo, zakaj soba je bila vsa zlata. Zlat je bil Kristus na steni, temno zlata je bila knjižna omara in zlati so bili napisi na hrbtih knjig. Na mizi je stal zlat svečnik s šestimi roglji, v njih so bile bledo zlate debele voščenke, ki so gorele z živimi zlatimi plameni. Temno zlate so bile pečene goske na podolgovatem krožniku z zlato obrezo, bledo zlata je bila sredica maslene pogače in temno zlata njena skorja. Zlate rožice so bile na steklenici in na kozarcih in sončno zlato je bilo vino, ki se je svetilo v njih. Okrog mize so sedeli župniki in njih okrogli obrazi so bili škrlatno zlati; s temeni so se naslanjali na steno, zapirali oči in odpirali usta, da so se jim svetlikali zlati zobje, ter prepevali s polnimi temno zlatimi baritoni:

»Oo-ooo ... Oo-ooo ...«

»Tantadruj, ali so srečni?« je vprašal norček.

»Pha!« je zaničljivo prhnil Furlan. »Raus e patacis, repa in krompir!«

»Mir!« je zagrmel Luka. »Ti si nor!«

Župniki so na mah nehali peti. Odprli so oči, počasi zasukali glave ter pogledali tako začudeno in tako strogo, da se je Tantadruj ustrašil. Planil je od okna, da so zacingljali vsi zvonci, in se pognal v beg. Za njim so odskočili tudi ostali trije. Tekli so, kolikor so jim dale noge. Ustavili so se šele za cerkvenim obzidjem. Potuhnili so se za debelo murvo in čakali, kaj bo.

Težka vrata župnišča so se odprli in širok pas zlate luči se je v snopu razgrnil po dvorišču. Potem se je v tistem snopu prikazala mogočna črna senca. Zamajala se je, kakor bi pometala pred pragom, in nato strogo poklicala:

»Tantaradra!«

Tantadruj se je stresel in se premaknil, kakor bi se hotel vrniti.

»Ne nori!« je rekel Luka in ga potegnil k sebi.

»Tantaradra!« je senca zaropotala glasneje in bolj strogo.

»Pha!« je zaničljivo prhnil Rusepaticis.

»Tiho!« je zagrmel Luka. »Župnik je zdaj hud!«

»Zdaj hud!« je preplašeno potrdil Matic in se stisnil k Luki.

»Tantaradra!« je še enkrat, in po glasu sodeč nepreklicno zadnjič, poklicala senca. »Če si, se oglasi in stopi sem! Če te ni, potem daj mir!«

Tantadruj se je spet premaknil.

»Daj mir!« je ukazal Luka in ga potegnil nazaj.

Senca se je še enkrat in zelo hudo zamajala, nato pa počasi izginila. Z njo je izginil tudi snop zlate luči in vrata so se s treskom zaprla.

Nesrečniki so se glasno oddahnili in nekaj časa molčali. Potem pa je norček obupano zastokal:

»Tantadruj, kako bom zdaj vprašal, ali je prava?«

»Je že prava!« je jezno zagrmel Luka. »Ali ni rekel, da je treba priti do jame?«

»Tantadruj, tako je rekel,« se je oddahnil norček.

»No, potem je prava!« je pribil Luka. »In zdaj se vrnemo in te pokopljemo!«

»Tantadruj, pokopljete me in bom umrl!« je zadovoljno rekel norček in se kar obrnil navkreber.

»Umrl!« je ponosno zagrmel Luka. »Umrl pa božorna-boserna!«

»Pažornoserna!« je srečno ponovil Matic Enaka Palica.

Vrnili so se na polico in zavili na pokopališče.

Veter je bril še bolj ostro in črne ciprese so se priklanjale skoraj do tal. Tantadruju pa je bilo čudno toplo pri srcu. Spomnil se je tistih treh svetlo sivih golobov, ki so dopoldne stopicali pred cerkvijo in nato vsi srebrni odleteli poševno v nebo. Zdaj pa se je tisoče prav takšnih golobov v mogočnem loku poševno spuščalo z neba. V nenehnem srebrnem traku so leteli nizko med črnimi cipresami, ki so kar drhtele v živem vetru njihovih kril. S toplimi puhastimi trebuščki so se skoraj dotikali Tantadrujeve glave, nato pa spet v mogočnem loku poševno drseli v nebo. Tako jasno je videl, kako hitijo nad njegovo glavo, da mu sploh ni bilo treba pogledati kvišku.

»Tantadruj, koliko jih je!« je veselo vzkliknil in poskočil, da so zacingljali vsi njegovi kravji zvonci.

»Nikar ne nori!« ga je pokaral Luka. »Tukaj smo na svetem kraju.«

Tantadruj se je zresnil in se ozrl kvišku. Golobov ni bilo več. Pomislil je, da so zdaj že nad domačo vasjo, zato se je spomnil hrome Jelčice.

»Tantadruj,« se je obrnil k Luki, »ali boš povedal Jelčici, da sem umrl?«

»Seveda bom, kadar bom šel mimo,« je prikimal Luka. »Ali zdaj tam kaj zidajo?«

»Tantadruj, nič ne zidajo.«

»No, kadar bodo zidali in bom šel tam mimo, bom že povedal, je mirno rekel Luka.

»Tantadruj, boš videl, kako bo vesela. Tudi ona bi rada umrla.«

»Je že prav!« je suho zaključil Luka, ki je bil že nestrpen. »Tukaj je jama.«

»Tantadruj, tukaj je!« je srečno prikimal norček. »In zdaj?«

»Zdaj se kar spusti noter!« je rekel Luka.

»Tantadruj, ali ne bomo nič zapeli?«

»Revežem nikdar ne pojejo!« je zviška odbil Luka.

»Ne pojejo!« je mrmraje potrdil Matic Enaka Palica.

»Tantadruj, samo malce bi zapeli!« je prosil norček.

»Pha!« je prhnil Furlan. »Raus e patacis, repa in krompir!«

»Tiho!« je zagrmel Luka. »Prav lahko bi malo zapeli, a je preveč mraz!«

»Tantadruj, Jelčica pravi, da petje ogreje!« ga je skušal navdušiti norček.

»Jelčica je še otročja!« je odbil Luka.

»Tantadruj, vsi pravijo, da je pametna!« ga je očitajoče zavrnil norček.

»No, če bi tako rad pel, bomo pa potem zapeli,« se je omehčal Luka.

»Tantadruj, a potem ko bom umrl?« je veselo vprašal.

»Potem ko boš umrl,« je prikimal Luka. »Zdaj se mudi. Saj vidiš, da je pozno. Hotejc bo hud. Ti se kar v jamo spravi!«

»Tantadruj, saj že grem!« je ubogljivo rekel norček, hitro sedel na rob jame in nato bliskovito zdrsnil vanjo.

Luka se je sklonil nad temo in nestrpno spraševal:

»No, kako je? Kako je?«

»Tantadruj, kako je toplo!« je srečno vzkliknilo iz teme.

»Toplo?« se je začudil Luka. »Li ni vetra?«

»Tantadruj, prav nobenega vetra ni.«

»Počakaj, grem pogledat!« je rekel Luka. Spustil se je v jamo, počepnil in zadovoljno ugotovil:

»Res je, nobenega vetra ni.« Nato pa je ponosno zagrmel: »Ali nisem zmeraj govoril, da je treba zidati navzdol, malo po ravnem, potem pa naravnost v zemljo!«

»Naravnost v zemljo!« je navdušeno ponovil Matic Enaka Palica.

»Tantadruj, zdaj pa pojdi ven, da bom legel,« je norček nestrpno rekel Luki. Spustil se je na kolena in se začel pripravljati, da bi se zleknil, pa ni imel kam položiti glave.

»Matic, poišči kamen!« je ukazal Luka. »Lep kamen!«

»Lep kamen!« je ubogljivo ponovil Matic in ga tudi takoj poiskal.

Luka je kamen položil, kakor je treba, in zlezel iz jame. Počakal je nekaj trenutkov, nato pa je vprašal:

»Ali že ležiš?«

»Tantadruj, ležim.«

»No, potem pa začnimo!« je ukazal Luka, zgrabil prgišče zmrzle zemlje in jo vrgel v jamo. Rusepaticis in Matic sta storila prav tako. Tedaj se je skoraj prestrašeno oglasilo iz dna:

»Tantadruj, zvoniti smo pozabili!«

»Res je!« je pritrdil Luka. Obrnil se je k Maticu in ukazal: »Matic zvonit! Z vsemi tremi pa božorno-boserna!«

»Pažornoserna!« je ubogljivo prikimal Matic Enaka Palica, se pri priči obrnil, skoraj stekel k cerkvici, pograbil za vrvi in s svojimi močnimi rokami razmajal vse tri zvonove.

(se nadaljuje)

STARŠI — STROKOVNI DELAVCI — PRIJATELJI DUŠEVNO PRIZADETIH

na zalogi imamo še knjižice

MONGOLIZEM

dr. Retta, najnovejši priročnik naše izdajateljske dejavnosti. Avtor se že vrsto leta na Dunaju ukvarja z mongoloidnimi otroki in odraslimi ter svoje izkušnje predstavlja v knjižici, ki bo zanimiva tudi za razumevanje drugih duševno prizadetih;

MOJ OTROK JE DRUGAČEN

dr. Marije Eggove, ki je še vedno resnični »kažipot staršem, vzgojiteljem in prijateljem duševno prizadetih otrok«, kakršen je podnaslov te drobne, a vsebinsko zelo bogate knjižice;

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

znane pisateljice Pearl S. Buckove, ki je sama imela teže duševno prizadeto hčerko;

KO OTROK ODRASTE V MLADOSTNIKA

je prevod knjižice, ki jo je izdalo Združenje staršev duševno prizadetih v ZDA in daje napotke, kako pomagati duševno prizadetim pri njihovem nelahkem odraščanju;

FANTJE IN DEKLETA MED SEBOJ

je prav tako prevod priročnika, izdanega ob mednarodnem simpoziju na temo spolnosti duševno prizadetih in skuša celovito prikazati to izredno občutljivo področje;

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROKA DOMA

je zbirka povsem praktičnih napotkov o delu z otrokom doma, kot jih že dalj časa objavljamo v srednjem delu Našega zbornika.

Vse knjižice lahko po nizki ceni naročite pri upravi Našega zbornika, Samova 9, Ljubljana.

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

IZ GLASILA OŠ DR. M. ROSTOHARJA— KRŠKO

Dan velike metle na naši šoli

V četrtek 7. I. 1982 smo imeli Dan velike metle. Učenci od 1. do 7. razreda so očistili okolico naše šole. Učenci 8. razreda pa smo morali pobirati papirčke od naše šole do banke. V to akcijo smo šli trije: Lito, Zvonko in jaz. Bila je še tema, ko smo prišli v šolo. Vzeli smo vrečke in koš ter šli v akcijo. Sošolec Lito se je jezil, ker je bilo veliko papirčkov. Nabrali smo jih tri koše. Ko smo pobirali, smo srečali cestarja Albina. Vprašal nas je, kaj delamo. Povedali smo mu, da imamo na naši šoli Dan velike metle. Mi mladi mu bomo malo olajšali delo. Cestar Albin je bil vesel. Po opravljenem delu smo bili vsi zadovoljni. Želim, da bi akcijo čiščenja še organizirali.

Joško Zorenč,
8. razred

Moja mama peče kruh

Pri nas doma na vasi imamo krušno peč. V njej peče moja mama kruh. Velikokrat kupimo kruh v trgovini, če mama nima časa, da bi ga spekla doma. Ko začne mama peči kruh, najprej preseje belo pšenično moko. Potem si pristavi kvas in naredi testo. V testo za kruh da: moko, sol, kvas, mleko, jajčka, doda tudi malo limonine lupine, da kruh lepše diši. To je boljši kruh. Potem testo gnete toliko časa, da postane gladko. Pri peči ima že pripravljena dva peharja. V peharju je prt, potresen z moko. Notri da testo, ki vzhaja. Med tem časom, ko testo vzhaja, mama zakuri v peči z dračjem in drvmi. Ko drva pogorijo in ostane samo žerjavica, vzame mama v roke zmočeno omelo in pripravi prostor za kruh. Testo daje v peč z loparjem, ki ga potrosi z moko, v skodelici pa ima raztepen jajček, s katerim premaže hlebce. Kruh se peče eno uro. Med tem, ko se kruh peče, prijetno diši po kuhinji. Ko je kruh pečen, ga takoj ne smemo jesti, ker vroč ni zdrav za želodec. Če hruha ne pojemo, se posuši. Takega mi shranimo in porabimo za domače živali.

Tudi jaz pomagam mami, kadar peče kruh.

Milka Dovjak,
8. razred

Tudi jaz sem bila delavka v tovarni

Na delovni praksi sem bila v tovarni »Lisca« na Senovem. Tovarna Lisca je velika, lepa in nova. Tovarna ima veliko strojev. V Lisci je veliko delavk in nekaj delavcev. Delavke so oblečene v halje in copate. V Lisci delajo steznike, nedrčke in hlače. Jaz sem pomagala delavkam razrezovati različne dele steznikov. Na nedrčke sem natikala naramnice. Pomagala sem parati in popravljati etikete. Delo mi je bilo zanimivo. Pri paranju sem morala biti vestna.

Irena Flis,
8. razred

Anica Kiler, l. r. OŠ Dr. Mihajla Rostoharja, Krško

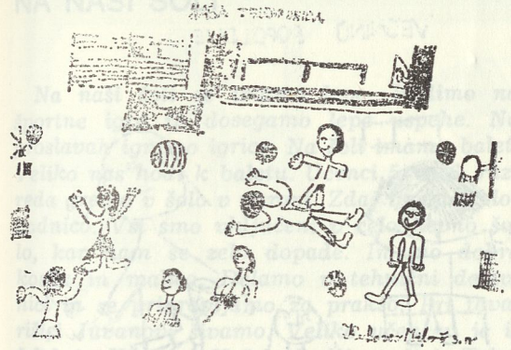

Miloš Kukovec, 3 r., OŠ Dr. Slavko Grum, Zagorje ob Savi

KAKO NA PTUJU ZBIRAMO PAPIR

Star papir zbiramo zato, da varujemo gozdove. Papir zbiramo vse šole. Iz starega papirja bodo naredili nov papir.

Tinka Kramberger, 6. a

Vse šolsko leto zbiramo star papir. Nabrali smo ga 6490 kg. Stari papir moramo zbirati zato, ker ga rabimo za novi papir. Skupščina občine Ptuj nam je dala že veliko starega papirja. Star papir smo odpeljali na odpad. Zanj smo dobili 21.200 dinarjev. Denar ima pionirska organizacija. 900 din je plačala za gledališče, nekaj denarja pa bo prispevala za izlet.

Zvonko Potočnik, 6. a

V šoli smo začeli že lani zbirati star papir. Učenci smo prinesli zelo malo papirja. Potem so nam dovolili na občini, da lahko hodimo tja nabirat odpadni papir. Tam so imeli veliko papirja. Vsak mesec smo z njim napolnili keson in zanj dobili precej denarja. Denarja pa še nismo veliko porabili. Porabili smo 900 din za gledališče, porabili pa bomo nekaj denarja še za izlet. Na izlet se bomo peljali okrog Pohorja.

Slavko Forstnerič, 6. a

SREČANJE S PISATELJICO KRISTINO BRENKOVO

Jaz zelo rada berem. Vsa leta že tekmujem za bralno značko. Tudi letos sem prebrala že več knjig. Zelo rada berem kratke zgodbe. Letos sem prebrala Košček sira, Dolga pot, Pšenica najlepši cvet, Prva domovina, Babica pripoveduje, Čarovnica Čirimbara, Naše živali, Pikapolonica in druge. Večino teh knjig je napisala Kristina Brenkova, ki nas je letos obiskala.

Pred prihodom smo naš pionirski kotiček okrasili z ilustracijami njenih zgodbic. Na začetku srečanja so naši gojenci nastopali s prizorčkom, ki ga je ona napisala. Pripovedovala nam je o težkih časih med vojno. Takrat so bili ljudje večkrat lačni. Njo je sovražnik tudi zaprl. Bila je prijateljica Franceta Bevka. Naštela nam je njene knjige. Bila je vesela, ker radi beremo njena dela. Čeprav je že stara, ima še vedno lep obraz.

Pri odhodu so ji otroci podarili za spomin na srečanje semenko in rože. Mi bomo še nadalje brali njena dela. Takih srečanj si še želimo.

Maja Predović, 4. b r.
OŠ Janko Premrl-Vojko, VIPAVA

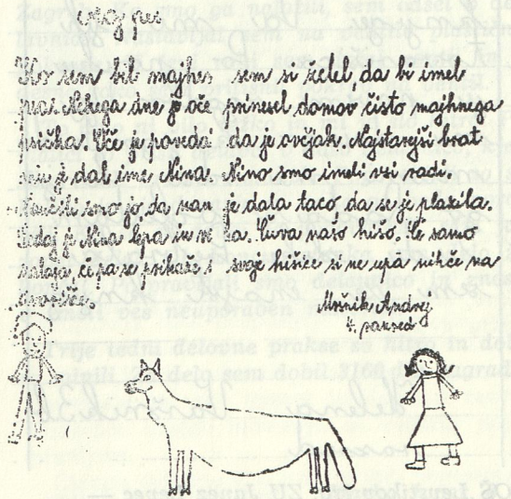

OŠ Postojna, PO

BILI SMO V ČRNOMLJU

Zelo sva bila vesela, ko naju je tovarišica mentorica PO izbrala za izlet v Belo Krajino — v Črnomelj, kjer je bil zbor pionirjev vse Jugoslavije, ob 40. obletnici te organizacije.

Avtobus smo okrasili in se dobre volje odpeljali preko Litije, Bogenšperka in Novega mesta v Črnomelj. Priključili smo se ostalim pionirjem in v koloni po glavni cesti odšli do stadiona. Tam je bila osrednja proslava. Za kosilo smo dobili partizanski golaž in dober kruh. Nato smo si ogledali razstavo črnomeljskih pionirjev v šoli. Popoldne so po vsem stadionu nastopale skupine pionirjev in tudi Zagorjani smo se jim priključili. Bilo je lepo, le vreme nam je od časa do časa ponagajalo in bili smo tudi malo mokri.

Niko in Radovan,
učenca OŠ dr. Slavko Grum
Zagorje ob Savi

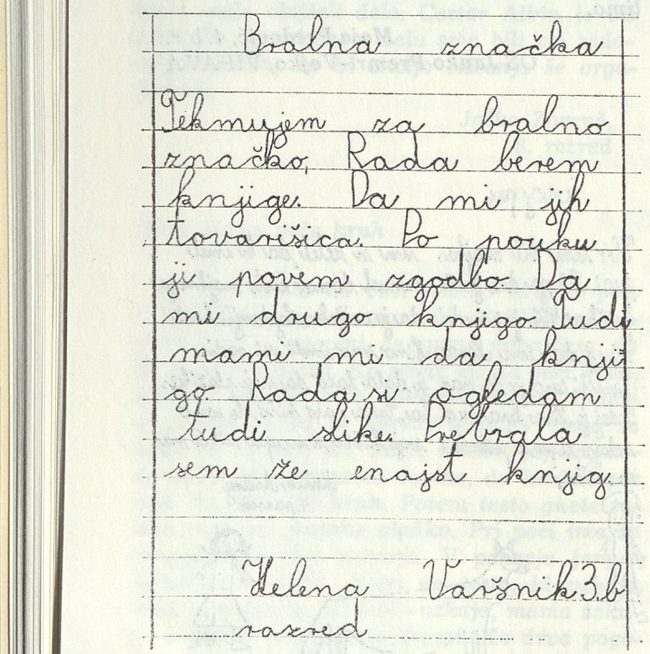

OŠ Levstikov trg, ZU Janez Levec — Ljubljana

OŠ Postojna, PO

VESEL DOGODEK

V nedeljo 31. 3. 1982 me je oče presenetil. Ko sva z bratom igrala nogomet, me je poklical. Mislil sem, da me bo kregal. Pa mi je rekel, da je zajkla skotila mlade. Takoj sem stekel v hlev. Hotel sem jih pogledati. Oče mi je rekel, da se jih ne smem dotakniti. Drugo jutro jih je zajkla odnesla na drugo mesto.

Ta dan je bil zame srečen dan.

Sead Hodžić, 6. a,
VZ E. Vatovec, Strunjan

NA NAŠI ŠOLI

Na naši šoli se imamo lepo. Hodimo na športne igre in dosegamo lepe uspehe. Na proslavah igramo igrice. Na šoli imamo balet. Veliko nas hodi k baletu. Učenci 5. in 6. razreda gremo v šolo v naravi. Zdaj imamo telovadnico. Vsi smo vključeni v celodnevno šolo, kar nam se zelo dopade. Imamo dobra kosila in malico. Delamo v tehnični delavnici in se pripravljamo za prakso. Pri tovarišici Juvanovi šivamo. Veliko učencev je iz Izlak in Kisovca. V šolo hodijo tudi iz Trbovelj. Vsi smo prijatelji.

Rajan, 6. r.,
OŠ dr. S. Grum,
Zagorje ob Savi

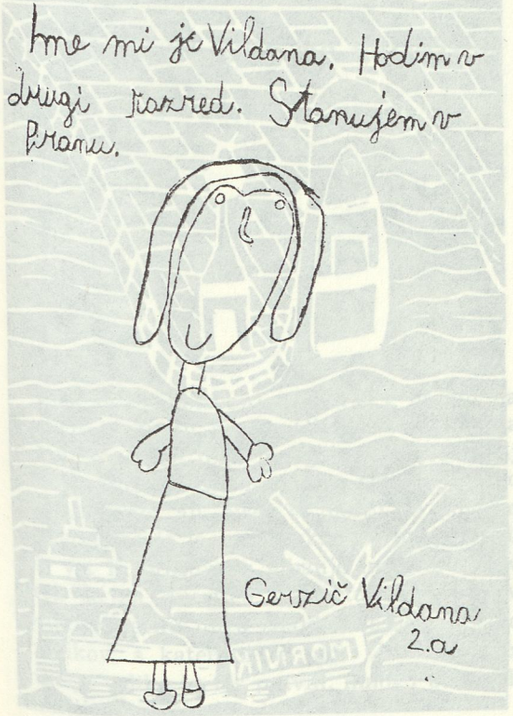

70 LET ŠOLE

V ponedeljek nismo imeli pouka. Imeli smo proslavo. Nastopili smo v Mestnem gledališču. Bili smo lepo oblečeni. Vsi smo imeli rumena krila in barvaste mikice. Na koncu smo še zaplesali. Ljudje so nam dolgo ploskali. Tovarišice so bile vesele, ker se nismo nič zmotili. Po proslavi smo lahko odšli domov.

Metka Zajc, 3. b,
OŠ Levstikov trg,
ZU Janez Levec

V KOVINI ŠMARTNO

Danes sem delal zadnji šiht. Ko sem prišel k delavnici, je pripeljal tovornjak. Morali smo ga naložiti z dokončanimi ventili za v Zagreb. Ko smo ga naložili, sem odšel v delavnico. Nastavljal sem na ventile plastične pokrove. V levi roki sem držal ventil in z desno roko sem pritisnil pokrov na ventil.

To delo ni bilo težko in mi je šlo hitro. Po malici so prišli delavci v našo delavnico, kjer smo imeli kratek sestanek. Pogovarjali so se koliko imajo denarja in kako ga bodo porabili. Ko so se drugi še pogovarjali, sem jaz zopet delal. Ob koncu setanka sem delo že končal. Pospravljali smo delavnico in znesli v smeti ves neuporaben material.

Trije tedni delovne prakse so hitro in dobro minili. Za delo sem dobil 3160 din nagrade.

Marko Joger, 8. r.

DAVID

Kdo se ne bi spomnil mirnega in resnega Davida! Vedno je bil bolj ubogljiv in zanesljiv pri opravljanju nalog kakor sestra Jožica, ki je bila po značaju bolj živahna od brata.

Oba sta že dokončala šolanje pri nas.

»Kje si zaposlen?« sem ga vprašala ob prvem srečanju. »Delam pri Kraškem zidarju že eno leto. Zaposlil sem se takoj — še isto leto, ko sem bil tam na delovni praksi.« »Kaj delaš? Kakšno delo opravljaš?« Odgovoril mi je zadovoljno: »Opravljam delo stavbnega kleparja. Obiskujem I. letnik kovinarske šole v Novi Gorici in to v zimskem času.« »Pri delu uporabljaš tudi orodje in stroje?« »Prav ste povedali. Uporabljam kladivo in vrtalni stroj. Na gradbišču nameščam žlebove na strehe.« »Koliko nagrade dobivaš za opravljeno delo?« Po krajšem pomisleku je dejal: »Prejemam po 2500 din vajenske nagrade.«

»Kdaj si pa v šoli?« »V šoli sem štiri mesece in to pozimi.« Povedal je še to, da sestra Jožica dela v obratu Iskre v Sežani in sicer pri vrtalnem stroju.

Še malo sva poklepetala. Rahel stisk roke in David je šel, da obišče še tovariše, ki so ga pred leti poučevali, ga spodbujali in mu želeli, da bi se čim lepše vživel in vključil v svet odraslih.

David je že polnoleten in ga čaka še vojaščina, mnogo kasneje pa morda še ustvaritev lastne družine.

Prof. Štefanija Cvitan

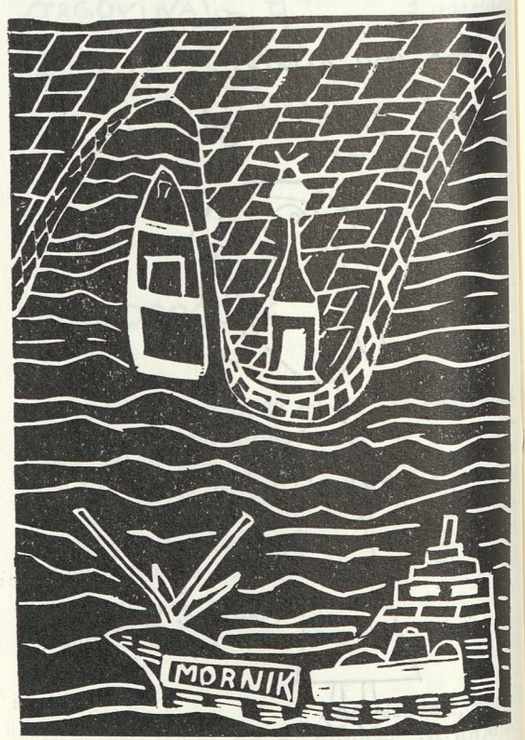

Privajanje in usposabljanje otrok doma

SPREHODI IN IGRE NA PROSTEM

Vsak otrok potrebuje gibanje v naravi na svežem zraku in soncu. Otroci, ki živijo na deželi, so glede tega mnogo na boljšem, saj so na svežem zraku in soncu, brž ko pridejo iz stanovanja ali hiše. V mestu je povsem drugače, saj je le malo takih, ki imajo okoli hiše vrt in prostor za gibanje in igro. Zdrav otrok se na dvorišču, na vrtu, travniku, v gozdu, v parku hitro znajde. Najde druščino vrstnikov, s katerimi se igra. Zdravi otroci poznajo veliko iger s pravili, mnogo pa si jih izmislijo tudi sami.

Duševno prizadeti otroci so v drugačnem položaju. Pravil iger ne razumejo, zato se v igro zdravih ne vključijo, in kadar se, ne morejo v igri sodelovati in ostanejo ob strani. Vsi starši duševno prizadetih otrok želijo, da bi bili njihovi otroci v okolju sprejeti, še posebej v družbo otrok. Da bi to vsaj delno dosegli, morajo svojega otroka čimprej načrtno vključevati v družbo in igro zdravih otrok. Če se bo prizadeti otrok pogosto srečeval z zdravimi vrstniki, ga bodo sprejeli medse in mu pri navezovanju stikov in dalje pri igri pomagali, seveda, če ne gre za teže prizadetega otroka. Zdravih otrok pa ne smemo prepogosto obremenjevati, ker imajo tudi igre, v katere se prizadeti ne more vključiti. Vse to velja tudi za bratce in sestrice prizadetega otroka. Starši pogosto grešijo, ko zaradi pomanjkanja časa prepuščajo prizadetega otroka v varstvo bratcu ali sestrici vsak dan; s tem mu kratijo njegov prosti čas, ki ga nujno potrebuje za svoj telesni in duševni razvoj. Posledice takega ravnanja so večkrat nepopravljive.

Otroka peljemo čim prej in čim pogosteje v naravo. Na deželi bo to najpogosteje dvori-

šče, vrt in sadovnjak, v mestu pa park, igrišče v parku, in če je mogoče, bližnji gozd.

Kamorkoli gremo z otrokom, ga bomo spodbujali h gibanju in aktivnosti. Če gre za otroka, ki je komaj shodil ali ima še težave pri hoji, mu bomo pomagali, da se bo obdržal na nogah, in mu omogočili, da bo prijemal kamenčke, pesek, plodove, travo, rože. Tako se bo pogostoma spoznaval z naravo in sam postajal aktiven. Ob tem, ko prijema različne predmete in jih gleda, polaga, prelaga, meče..., naj ga starši govorno spodbujajo, npr.: Poberi kamenček! Daj kamenček na klop! Odtrgaj rožico! Daj rožico meni! S ponavljanjem takih situacij otrok spoznava vedno več predmetov in je vse bolj aktiven, kar pripomore k njegovemu gibalnemu in umskemu razvoju.

IGRE V PESKOVNIKU ALI NA PESKU

Igre v peskovniku ali na pesku so za vse otroke zelo privlačne. Ob prvem stiku s peskom se otroci še ne bodo igrali, pač pa bodo po pesku brskali in ga presipavali. Ko bo otrok pesek občutil in spoznal, mu damo kanglico in lopatko. Kanglica in lopatka naj bosta plastični, da se otrok ne poškoduje.

S kanglico in lopatko marsikateri otrok ne bo vedel kaj početi. Kanglico bomo postavili predenj, pokazali mu bomo, kako se drži lopatka, kako se z lopatko zajema pesek in kako se pesek strese v kanglico.

Pri tem delu vodimo otrokovo roko toliko časa, dokler ni samostojen. Kanglico bo otrok napolnil do vrha, pesek potlačil, mi pa mu bomo pomagali kanglico obrniti. Tudi to vadimo toliko časa, da kanglico napolni in obrne samostojno. Kasneje uporablja otrok poleg kanglice še posodice in modelčke, če tega nimamo, je uporabna plastična embalaža od jogurta, sirov, kreme itd.

Napolnjene posodice otrok obrača na pesku ali pa na deščici in tako »peče potičke«. Potičke bodo lepše, če bo pesek nekoliko vlažen.

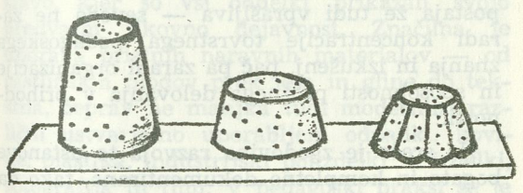

Potičke so različnih oblik in velikosti. To bomo izkoristili tako, da bomo z otrokom primerjali potičke po velikosti, po obliki in ugotavljali enakost.

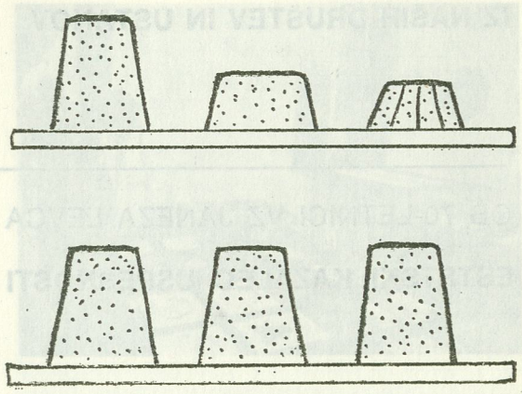

S pomočjo staršev naj otroci z rokami oblikujejo kupčke različnih velikosti, delajo jamice in poti. Zahtevnejše oblikovanje v peskovniku se nadaljuje v šoli pod vodstvom specialnega pedagoga.

Ante Kotar
Tonči Koželj

OB 70-LETNICI VZ JANEZA LEVCA

ESTETSKI KAZALEC USPEŠNOSTI

Pogosto naletimo na trditev, da celovite sposobnosti ni mogoče razviti in vzdrževati brez ustreznega deleža s kulturnega, posebej z estetskega področja. Vendar pa je občasno še potrebno to trditev dokazovati in predvsem ponavljati; vendar velja to bolj za širšo družbo kot za njen posebni del, ki ga označujemo z izrazi duševna prizadetost, manjša razvitost in podobno. Tu si je estetska komponenta pridobila že povsem trdno mesto, kar velja tako za področje usposabljanja kot tudi za preverjanja stopnje usposobljenosti. Vzrok tej naprednosti je nedvomno v blokiranosti raznih drugih, predvsem racionalnih kanalov, in v sorazmerni odprtosti za lepo. Prvine likovne, besedne, glasbene in gledališke umetnosti so zato močno navzoče na vseh treh ravneh usposabljanja duševno manj razvitih. Tako ni zgolj naključje izbora, da se je z njimi predstavila tudi naša največja ustanova s tovrstno vzgojno dejavnostjo — VZ Janeza Levca ob svoji 70-letnici.

Sedemdeset let — to je obdobje človeškega življenja, v tem času se zamenjajo tri generacije. Izredno veliko je število pomembnih zgodovinskih dogodkov, ki so v tem času temeljito spremenili življenje in svet. Osrednja slovenska ustanova za vzgojo duševno prizadete mladine je v tem času prerasla pionirske začetke in se je razvila v pedagoškega orjaka; njegova dejavnost je lahko drugim za zgled, obenem pa obsežnost te ustanove postaja že tudi vprašljiva — seveda ne zaradi koncentracije tovrstnega pedagoškega znanja in izkušenj, pač pa zaradi organizacije in sposobnosti prožnega delovanja v prihodnosti.

Na srečo je zgodovina razvoja te ustanove bogato in kompletno dokumentirana, tako da je mogoč študij, ki bo nedvomno lahko ponudil še dodatna spoznanja za podlago prihodnjemu delu. V dopolnilo tej dokumentaciji je tudi zgledno sestavljena in urejena prigodna publikacija: 70 let Zavoda za usposabljanje Janez Levec. S tekočo problematiko pa se seznanja naša javnost sproti iz sorazmerno pogostih prispevkov v javnih občilih. Ti prispevki so se seveda stopnjevali in najbolj pomnožili prav ob proslavah 70-letnice v zadnjem majskem tednu. Tedaj se je VZ Janeza Levca predstavil javnosti še z dvema prireditvama, ki sta potrdili izredno visoko stopnjo delovanja te naše specializirane pedagoške ustanove: 24. maja 1982 je bila v dvorani Mestnega gledališča v Ljubljani osrednja proslava, istega dne pa ji je sledilo odprtje razstave (ki je bila nato na ogled do 29. maja) v prostorih Škuc v Stari Ljubljani. Obe prireditvi sta postavili svoje težišče prav tja, kjer se uspešnost dela na tem področju kot sinteza vseh številnih vzgojno-izobraževalnih dejavnikov najbolj učinkovito pokaže in v primeru uspeha tudi dokaže: na področje estetskega.

Vzdušje, ki so ga nastopajoči gojenci ustvarili v dvorani ljubljanskega Mestnega gledališča, je bilo izredno in enkratno. Ves čas odprti oder je bil poln nastopajočih, ki so izvajali zahteven program, v katerega so bili zajeti: plemenita beseda, kultivirani gib, stopnjevan do baleta, pesem in glasba, poleg kostumov in rekvizitov kot klasičnih likovnih prvin pa je bila tu še projecirana slika. Skrbno pretehtane sestavine so pričarale notranjo podobo od narave prikrajšane, pa z družbenim prizadevanjem spet obogatene mlade osebnosti. Ta podoba se skoraj zliva s siceršnjo podobo človeka našega časa — od nje se razlikuje predvsem po večjem deležu v razvoj vloženega dela; kjer pa je vloženega toliko smotrnega dela, tudi rezultat ne more izostati, pa čeprav so izhodiščne razmere manj ugodne.

Marsikaj od povedanega velja tudi za razstavo, kjer so vsi oddelki prikazali svojo predvsem likovno dejavnost. Značilna je uporaba pristnih naravnih materialov — od rastlinskih plodov prek lesa in gline do tekstila, čeprav ne manjka tudi modernih: različni ustvarjalno uporabljeni odpadki, kovine, plastika, industrijski polizdelki in izdelki, fotografija in film. V pedagoški praksi se je na področju duševne prizadetosti že uveljavilo spoznanje, da je delo z materiali, ki jih človeštvo že dolgo obdeluje, in po postopkih, ki imajo bogato tradicijo, že samo po sebi posebna vrednota z dokazljivim pozitivnim delovanjem na izvajalca teh del (učenca in učitelja, združena v učnovzgojnem procesu). To spoznanje pa ne nasprotuje drugemu: da je obdelava modernih materialov po modernih postopkih nujni pogoj za kar najboljše vključevanje v delo. Tudi na področju duševne prizadetosti — in tu še posebej — sta obe komponenti nujni za približevanje zastavljeni viziji celovite osebnosti.

Obe prireditvi, odrska in razstavna, sta dokazali visoko raven delovanja VZ Janeza Levca, potrdili sta spoznanje, da je tradicija — če le-ta pomeni bogate izkušnje za prihodnje delo in ne le tradicionalistično samozadovoljstvo — izredno dragocena osnova za nadaljnji razvoj in da je estetska vzgoja nujen sestavni del in občutljiv kazalec uspešnosti posebnega usposabljanja. Obe prireditvi sta lahko uspeli le zaradi temeljne naravnanosti pedagoškega procesa v neprestano preseganje danosti, zaradi podpore in sprotnega uvajanja inovacijskih idej in prakse, predvsem pa zaradi odprtosti in povezave s splošnim družbenim razvojem in težnjami, kar velja še zlasti za povojno obdobje.

Posredno pa se je ob častitljivem jubileju potrdilo tudi delovanje pedagoškega in spremljevalnega kadra te ustanove. Dandanes se z usposabljanjem, ki gradi pretežno z estetskimi elementi, ukvarjajo že visoko usposobljeni kombinirano specializirani pedagogi, često sami umetniško ustvarjalni, še pogo-

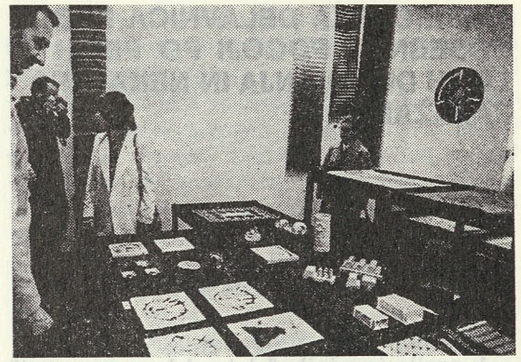

steje pa svojo ustvarjalnost prenašajo na gojence in inducirajo v njih za osebnostni in socialni razvoj prizadetih mladostnikov izredno dragoceno soustvarjalnost. Njihovo delo pa bi ne bilo mogoče, ko ne bi bilo poprejšnje temeljne usposobljenosti od najpreprostejših vsakodnevnih opravil in del dalje — usposobljenost za estetsko kreativnost potrjuje uspešnost temeljnega usposabljanja na najvišji možni ravni. Po tej plati je bila 70-letnica VZ Janeza Levca tiho priznanje za prizadevanja in dolgoletno altruistično delo več generacij pedagoških delavcev in njihovih sodelavcev ne le v jubilejni ustanovitvi, marveč na vseh področjih, kjer se vsak dan bije najbolj humana od vseh možnih bitk: proti vsiljenim razlikam med ljudmi — socialnim, zdravstvenim, biološkim.

Časi so takšni, da včasih navdajajo človeka z malodušjem ali celo pesimizmom. Uspešno premagovanje manjše duševne razvitosti, potrjeno tudi ob 70-letnici VZ Janeza Levca, pa vnaša v našo vsakdanjost realni optimizem: uspešno je mogoče delovati tudi tam, kjer so okoliščine najtežje ...

Sandi Sitar

MARIBORSKA DELAVNICA POD POSEBNIMI POGOJI PO PETIH LETIH DELOVANJA IN NEKATERA ZAPAŽANJA

1. aprila je minilo 5 let, od kar so se prvič odprla vrata 24 varovancem v njihovo delavnico.

V svojem sestavku bi želel na kratko prikazati 5-letno pot delovanja DPP in obenem opozoriti na nekatera nova vprašanja in dognanja, ki so se v tem kratkem času pojavila tako pri delu (način in izbira dela) kot pri varovancih, ki to delo opravljajo.

Skušal bom prikazati celotno 5-letno prizadevno in naporno delo z varovanci v treh poglavjih:

Kakšna je bila DPP na začetku svojega delovanja

Začeli smo delovati s 24 varovanci in nekako prenesli izkušnje tedaj že izkušenega DECA v svoj organizacijski sistem.

Varovanci so opravljali lažja montažna dela za del. organizacijo Strojkoplast in obrezovali s škarjicami gumijasta tesnila za delovno organizacijo GUMARNA. Delali so 3—4 ure na dan, ostali del dneva smo uporabili za rekreacijo, izlete in razne igre. Vmes je bilo več odmorov, najdaljši je trajal pol ure (malica).

Prvo leto je potekalo nekako v preučevanju sposobnosti varovancev. Močno je prevladovala misel, da varovanci kaj več kot trenutno delajo, niso sposobni opraviti oziroma narediti. Dela so bila lažja (npr. privijanje vijakov) in monotona. Zdelo se je, da so še škarjice, s katerimi so obrezovali gumo, preostre zanje. Lahko pride do poškodbe, so nekateri pogosto poudarjali.

Delo je potekalo izključno s poudarkom na varstvu; pri tem je kooperacija predstavljala le nekakšno določeno delovno zaposlitev — okupacijo.

Tukaj bi nehal govoriti o začetku, ki je bil težak, poln različnih mnenj in različno začrtanih poti, od katerih smo izbrali današnjo, o kateri govori naslednje poglavje.

Kakšna je današnja DPP

Prav ob 5. obletnici smo dobili tako zaželene nove prostore in sicer 3 kontejnerje in večje skladišče. Vse se lepo vklaplja s starimi prostori in daje videz večje in lepše delavnice, na katero so varovanci, ki jih je sedaj že 34, resnično ponosni. Seveda pa kljub temu to ni dokončna rešitev, saj bodo prihajali novi varovanci in sedanji prostori bodo že čez leto ali dve ponovno pretesni.

Bolj kot prostor pa je zanimivo delo, ki se vse bolj dopolnjuje in je nazadnje prešlo na stopnjo strojnega dela. Nastali sta dve strojni delavnici, dve montažni delavnici in učna delavnica, v kateri poteka usposabljanje varovanca, ki je v DPP na novo sprejet.

Prejšnjo bojazen pred poškodbo s škarjicami je varovanec z načrtnim prizadevnim delom strokovnega osebja, neprestanim menjavanjem dela in lastno voljo odgnal in tako danes od 35 varovancev že 12 varovancev opravlja dela na dobro zaščitenih in prirejenih strojih. To so stroji splošnega namena, kot so večji vrtalni stroji, ročna štanca, brusilni stroji, prirejen rezalni stroj, varilni stroj za varjenje plastike, vzvodne škarje itd. Delo je v večini prirejeno tako, da iz stroja prehaja v montažno delavnico, kjer ga določena skupina varovancev sestavlja v posamezne elemente ali izdelke. Dela so v večji meri precej zahtevna in se nenehno menjavajo.

Le 3—4 varovanci opravljajo stalno enako delo. Ni pa nobenega varovanca, ki ne bi opravljal nobenega dela.

Z razvojem dela se je podaljšal tudi delovni čas varovancev. Delajo od 5—6 ur, vmes je odmor, zadnjo uro pa imajo sprostitev (svobodna dejavnost).

Ob petkih od 10. ure naprej poteka načrtna rekreacija, večkrat pa se sprehodimo po bližnji okolici. V juniju pa vsako leto pripravimo 7-dnevni izlet na Pohorje.

Ob zaključku si poglejmo rezultat takšnega dela v naslednjem poglavju.

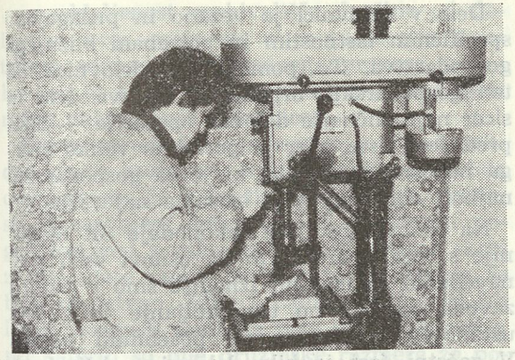

Dušan pri svojem delu

Kakšen je rezultat 5-letnega dela

Opazna je sprememba tako v organizaciji dela z varovanci kot pri napredku varovancev samih.

Delo, ki trenutno poteka v delavnici, je najboljši način socializacije; varovancu je prineslo samostojnost, določena znanja in zaupanje vase. Delo ni več samo delovna okupacija, temveč koristna in glavna aktivnost delavnice. Kooperanti, za katere dela opravljamo, so s kvaliteto dela in — kar je najvažnejše — s hitrostjo zelo zadovoljni. Varovanci delajo celo izdelke, ki jih kooperant IMP TOZD Montaža izvaža v tujino — pri tem mislim na namakalne naprave, katerih posamezne sklope montaže in izdelave nam je IMP zaupal. Posamezni varovanci presegajo tiste meje sposobnosti, ki so bile za to vrsto kategorizacije določene. Imamo primere, da varovanec po svoji hitrosti in kvaliteti ne zaostaja več dosti za delavcem, ki opravlja enako delo v OZD. Vse to se odraža tudi na dohodku, ki ga varovanci s svojim delom ustvarjajo.

Kot primer bi navedel prvo leto pridobljeni dohodek 90.000 din, letošnji dohodek v mesecu aprilu pa je znašal 100.000 din. Mislim, da številke dovolj jasno dokazujejo njihov napredek.

Poleg svojega dela varovanci samostojno nakupujejo v trgovinah, se samostojno sprehajajo po mestu, obiskujejo kino predstave in razne športne prireditve. Trije so člani širšega odbora nogometnega kluba Maribor, katerega nastope redno obiskujejo.

Sedem varovancev obiskuje šahovski krožek z namenom, da se naučijo najosnovnejših pravil šahovske igre.

Med varovanci vladata prijateljstvo in tovarištvo, kar se pogosto odraža pri medsebojni pomoči. Pogosto lahko Mariborčani vidijo varovanca, ki pred seboj poriva voziček, na katerem sedi njegov nepokretni prijatelj, prav tako varovanec. Nihče mu tega ni naročil, sam je spoznal, da si njegov prijatelj želi videti okolico, ki je oddaljena in je sam ne bi dosegel.

Mislim, da se ob takšnih ugotovitvah velja zamisliti; predvsem naj to store tisti, ki so tako načrtno postavljali meje njihovih sposobnosti. Napredek je tu, dokazali so ga varovanci sami, zavedajo se ga njihovi starši, ki se nam zahvaljujejo, mi pa smo ugotovili, da rek »DELO NAREDI ČLOVEKA« velja tudi za naše varovance — delavce pod posebnimi pogoji.

Ivan Dvoršak

DELAVNICA POD POSEBNIMI POGOJI Z DOMSKIM VARSTVOM V ČRNI NA KOROŠKEM

Izhajajoč iz vseh teoretičnih predpostavk kot tudi praktičnih izkustev ugotavljamo, da zmerno in teže duševno prizadete osebe v vseh svojih časovnih obdobjih ostajajo nesposobne za samostojno življenje. To pa pomeni, da celo svoje življenje ostajajo na skrbi staršev, skrbnikov in širšega družbenega varstva.

To širše družbeno varstvo je v SR Sloveniji zakonsko opredeljeno od predšolske vzgoje do vključitve v življenje in delo. To zadnje,

vključitev v življenje in delo, pomeni vključitev v delavnice pod posebnimi pogoji. Delavnice pod posebnimi pogoji, ki so jih po zakonu dolžne ustanoviti občinske skupnosti socialnega skrbstva, so posebni socialni zavodi, ki sprejemajo srednje duševno prizadete osebe v varstvo, v nadaljnje usposabljanje in na delo.

V delavnici prevladuje protektivna funkcija nad produktivno, to pomeni, da v delavnici ni vse podrejeno in prilagojeno samo delovnemu procesu: delo je le sestavni del življenja in dela v delavnici, pri tem pa je potrebno upoštevati še varstvo, prosti čas in rekreacijo. Normalno je in tudi pravilno, da so vsi v delavnici usmerjeni v to, da tudi nekaj naredijo, da so družbeno čimbolj koristni. Pri tem pa morajo biti vedno v ospredju osnovni pedagoški in andragoški principi: delo mora biti prirejeno omejenim sposobnostim varovancev; neizogibno je, da so delovne razmere in delovne naloge takšne, da ustrezajo delovnim zmogljivostim varovancev; princip individualizacije, ki mora biti v delavnici na prvem mestu, narekuje, da je delo prilagojeno posameznikovim sposobnostim tako glede vrste kot tempa dela.

Ker je delavnica socialna ustanova, se njene naloge ne omejujejo samo na zagotavljanje zaposlitvenih možnosti, ampak segajo tudi prek okvira delavnice v varovančevo okolje, kjer živi potem, ko opravi svoje delovne dolžnosti. Tu gre predvsem za to, da se varovancu omogočijo primerne življenjske razmere, da mu je dana možnost socialne participacije v vseh aktivnostih, pač v skladu z njegovimi sposobnostmi.

Kljub temu, da varovanci nimajo statusa delavca (vsaj za zdaj še ne!) in da so v ospredju specifične zahteve, mora delo v delavnici teči po določenem delovnem programu, pravice in dolžnosti določa delovni red, delo se nagrajuje, delovna obveznost je približno 42-urna, varovanci imajo pravico do dopusta itd. Težnja po čimvečji podobnosti z rednim delom lahko samo krepi tiste sestavine zaposlitve, ki delujejo najbolj integrirajoče — idealni cilj pri razvijanju delavnice pod posebnimi pogoji naj bi namreč bil, da bi se le-te razlikovale od običajnih delavnic le v tistih neizogibnih vidikih, ki so posledica specifičnih sposobnosti varovancev.

Delo v delavnici je vezano in prilagojeno specifičnim lastnostim in potrebam bližnjega gospodarstva. To pomeni, da delavnica od teh gospodarskih organizacij dobiva delo in sicer najrazličnejše delovne operacije — faze, predvsem tiste, kjer je potrebno veliko živega neposrednega dela, ki je za gospodarstvo najbolj obremenjujoče oziroma najdražje.

Na osnovi obstoječe zakonodaje SR Slovenije s tega področja in na osnovi vseh prej navedenih strokovnih izhodišč smo v okviru zavoda za delovno usposabljanje 1978. leta ustanovili delavnico pod posebnimi pogoji. V začetni fazi je bila delavnica občinskega značaja; sedaj pa je že prerasla to osnovno funkcijo. Sedaj, po štirih letih delovanja delavnice, lahko ugotavljamo naslednje:

— vsa prej opredeljena strokovna izhodišča za ustanovitev in delo delavnice so se v praksi v takšni ali delno modificirani obliki potrdila;

— v teku razvoja so se odprla številna aktualna vprašanja, o katerih prej nismo razmišljali oziroma jih ni bilo.

Osnovno vprašanje oziroma problem je bil in je še v organizaciji in vodenju časa, ki ga varovanci preživijo zunaj delavnice, po opravljenem delu. Jasno je, da je najbolj smotrno, da varovanci ta čas preživijo v svoji družini. Pri tem pa mora biti družina urejena, socializirana in za prizadeto osebo toplo čustveno zatočišče; poleg tega morajo imeti starši relativno veliko časa, ki ga posvetijo prizadeti osebi za njen nadaljnji čimbolj stimulativni razvoj. Zaradi najrazličnejših vzrokov pa družina vsega tega prizadeti osebi ne more nuditi. Ti vzroki so med drugimi lahko:

— praviloma starši umrejo prej kot otroci; v visoki starosti tudi niso več sposobni opravljati funkcije vodenja, varstva in nege, kar pa je pri tej stopnji duševne prizadetosti stalna naloga;

— zaradi službene ali družbenopolitične aktivnosti, kar postaja pri nas vse bolj pogost pojav; družina — starši ne morejo posvetiti toliko časa prizadeti osebi, kot ga bi potrebovala;

— družina, v kateri vladajo alkoholizem ali druge zasvojenosti, duševna prizadetost, duševna bolezen in asocialno oziroma antisocialno vedenje, praviloma ne more opravljati svoje vzgojne funkcije;

— oddaljenost prebivališča družine od delavnice brez možnosti za organizacijo smotrnega rednega ali izrednega prevoza v delavnico in nazaj domov praktično onemogoči redno obiskovanje delavnice.

Ravno zaradi teh vzrokov so se že od nekdaj iskale možnosti, kje bi lahko prizadete osebe živele, če v družini ni bilo več možnosti. Z razvojem delavnic pod posebnimi pogoji oziroma z ravojem širše družbene skrbi za prizadete osebe pa postaja to iskanje še bolj intenzivno. Zakaj? Zato, ker smo včasih iskali možnosti samo za tiste prizadete osebe, pri katerih so bile družinske razmere že popolnoma nemogoče, na robu tragedije.

Danes pa teh možnosti ne iščemo samo zato, da bi reševali že neko kritično družinsko situacijo, temveč zato, da bi prizadeto osebo čimprej in čimbolj smotrno vključili v življenje in delo, kjer bi lahko izkoristila vse svoje potenciale v razvoju.

Razmišljanja in tudi že praksa je pokazala več različnih možnosti bivanja prizadetih oseb v času, ki ga preživijo zunaj delavnice — poudarjamo, če bivanje v družinskem okolju ni mogoče. Trenutno je praksa v Sloveniji v glavnem takšna:

— vključitev v rejniško družino;
— vključitev v dom za ostarele;
— vključitev v zaprto, polodprto psihiatrično ustanovo;
— vključitev v organizacijo za usposabljanje;
— vključitev v dijaške ali druge domove.

Ni naš namen niti nismo v stanju ugotavljati komparativnih prednosti oziroma pomanjkljivosti posameznih oblik. Dejstvo pa je, da nobena ni idealna in da vsaka vključuje tako pozitivne kot negativne komponente — predvsem pa, da je vsaka izmed njih odraz trenutnih realnih možnosti v posameznem okolju.

Pod vplivom vedno večjega števila absolventov našega zavoda (tj. programa delovnega usposabljanja), ki se niso mogli ustrezno zaposliti, še manj pa vključiti v ustrezno obliko življenja po končanem delu, in pod vplivom vse večjega pritiska staršev in skupnosti socialnih skrbstev, da bi gojenci še dalje ostajali v zavodu, smo ob ustanavljanju delavnice pod posebnimi pogoji začeli razmišljati o oblikah varstva za varovance te delavnice iz drugih občin.

V zadnjih dveh letih smo tako razvili poseben koncept domskega varstva varovancev v delavnici pod posebnimi pogoji — trenutno je to prva in edina takšna oblika v Sloveniji. Tudi to ni idealna oblika; vendar smo pri načrtovanju in oblikovanju ugotavljali veliko več njenih komparativnih prednosti kot pomanjkljivosti. Dveletna praksa nam v glavnem potrjuje začrtane hipoteze!

Osnovni principi, ki so nas vodili pri oblikovanju takšnega načina domskega varstva, so:

— notranja organizacija doma mora biti takšna, da varovance povsem zadovoljuje glede na njihove sposobnosti in specifične osebnostne lastnosti. Varovanec mora dom sprejeti kot svoj dejanski dom in ne sme se porajati želja, da bi rad šel ven (saj dejansko nima kam!). Da pa se to doseže, se je potrebno izogibati vseh oblik, ki bi spominjale na šolo, klasični internat, samski dom ipd.;

— dom mora biti dislociran od delavnice, tako da ne razvijamo tako imenovanega »copatnega« sistema, v katerem človek dneve in mesece ostaja v svojih zaprtih prostorih. Varovanec mora dnevno socialno participirati, pa če tudi je to samo nekaj minut na dan, ko gre na delo in nazaj;

— dom z delavnico mora biti v okviru vseh svojih možnosti in razmer odprt navzven, v svoje okolje: le če bo dom sam ponudil roko svojemu okolju, ga bo le-to tudi sprejelo; zato je brez te predhodne aktivnosti vsako govorjenje, da so prizadete osebe preveč odrinjene, neupravičeno;

— glede na to, da je z ekonomskega stališča dom premajhen, da bi lahko bil samostojno organiziran in se bo torej organizacijsko moral vezati na neko drugo organizacijo, je treba biti previden, da dom ne bi postal le nekakšen podaljšek ali privesek te organizacije. Dom mora imeti kljub enotni formalni organizaciji samostojno notranjo organizacijo življenja in dela. Le tako bodo varovanci dojeli, da so resnično v službi in da se je zanje šola in drugo bolj ali manj neorganizirano ali organizirano življenje končalo.

V tem smislu in v skladu z navedenimi načeli v zavodu že tretje leto oblikujemo domsko varstvo za varovance iz delavnice pod posebnimi pogoji; predvidoma bomo v letu 1983 končali in bo celotna organiziranost zajemala:

— delavnico pod posebnimi pogoji za 60 varovancev,
— dom za moške (s kapaciteto 25),
— dom za ženske (s kapaciteto 15).
(V tej fazi sta urejena delavnica za 30 varovancev in dom za dekleta.)

Objekti za vsako od zgoraj navedenih dejavnosti so med seboj dislocirani in popolnoma integrirani v kraj. Vsakemu od njih (kar je še posebej važno za domova!) je tako zagotovljena popolnoma samostojna notranja organizacija, torej razvijanje specifičnih oblik in vsebin dela; po drugi strani pa vsak korak zunaj stavbe pomeni integracijo varovancev v širše okolje.

Model delavnice pod posebnimi pogoji z domskim varstvom v Črni na Koroškem z njenim dnevnim oziroma letnim življenjskim ritmom je (bo v celoti) torej takle:

— dekleta bivajo v stanovanjski hiši, ki je sestavni del soseske, prav tako fantje; delavnica je dislocirana od obeh domov in vključena v obrtno cono kraja;

— po zajtrku, ki si ga varovanci s pomočjo vzgojitelja praviloma pripravijo sami, gredo na delo v delavnico (od 7. do 13. oziroma 14. ure);

— popoldanski in večerni čas (ter sobote in nedelje) poteka v okviru organiziranega programa doma. Osnovna značilnost tega programa je v tem, da smo ga poizkušali maksimalno oblikovati po vzoru družinskega ritma življenja. To pomeni, naj varovanci delajo to, kar bi delali doma, to, kar vsi delamo doma v prostem času. Iz tega izhajajo naslednje vsebine: urejanje lastnega okolja, osebna higiena, interesne zaposlitve in prosti čas, vključevanje v okolje (trgovina, prireditve, sprehodi itd.);

— izhajajoč iz uvodnih ugotovitev tega članka je domsko varstvo nadomestek za bivanje v domačem okolju. Zato je ena izmed smernic doma tudi v tem, naj bi varovanci čimveč časa preživeli tudi doma, če so za to dani osnovni pogoji (prazniki, dopust in občasne vikende — pri tem je treba upoštevati osebnostne lastnosti varovanca, družinsko situacijo in tudi oddaljenost).

Če bi članek strnili s sicer precej subjektivnim razmišljanjem, koliko smo v praksi dejansko uspeli realizirati zastavljene vsebinske zasnove in s tem za varovance ustvariti primerno obliko življenjske organiziranosti, lahko ugotavljamo naslednje:

— opazovanje in anketa med varovanci nam kažeta, da se le-ti dobro počutijo; da je velika večina dom sprejela za nekaj svojega in da z manjšimi odstopanji ne kažejo težnje, da bi šli ven. Med varovanci, ki so bili prej v našem zavodu (16 od 30), je doživljanje doma precej bolj pozitivno kot zavoda;

— organizacija doma s svojimi mnogovrstnimi vsebinami in oblikami dela varovance motivira in aktivira za delo, za najrazličnejše aktivnosti. Varovanci so v neprestanem gibanju, kar je za zmerno duševno prizadete osebe, pri katerih je stopnja samoiniciativnosti izredno nizka, izredno velikega pomena;

— z najrazličnejšimi oblikami dnevnega vključevanja v okolje je v skladu s sposobnostmi in osebnostnimi lastnostmi varovancev dosežena optimalna integracija v okolje;

— anketa med starši oziroma skrbniki varovancev je pokazala splošno ugotovitev, da so starši zadovoljni z namestitvijo otrok v domu in da v času, ko so otroci doma, ugotavljajo večjo umirjenost in lažjo vodljivost otrok.

Navedene ugotovitve nam brez dvoma potrjujejo, da je opisani koncept domskega varstva srednje duševno prizadetih oseb ena izmed možnosti družbene skrbi za prizadete osebe.

Marijan Lačen

V DRUGAČNIH RAZMERAH VELIKO PODOBNOSTI

Na drugi strani Karavank, v Koroški vasi Ledenice ima Koroški Lebenshilfe enega od treh zavodov za varstvo in zaposlovanje odraslih zmerno in težje duševno prizadetih. Ko so bili v tem letu vzpostavljeni stiki s koroško organizacijo, ki skrbi za duševno prizadete, je skupina delavcev Varstveno delovnega centra Ljubljana, društva za pomoč duševno prizadetim Ljubljana in Zveze društev obiskala tudi to ustanovo.

Zavod je namenjen varstvu in zaposlovanju odraslih duševno prizadetih iz okolice Beljaka. Dnevno je zaposlenih 54 varovancev, od katerih jih 34 stanuje v zavodu tudi preko tedna. Prostor imajo v stari šoli, podarjeni od občine, vendar se pripravljajo na novogradnjo, ki bo omogočala delo 90 do 100 varovancem, prebivanje pa 60. od teh. Zanimivo je, da so vso potrebno dokumentacijo zbrali v enem letu!

Program dela je zelo podoben delu naših DPP v Sloveniji. Tako predvsem iščejo primerna kooperantska dela iz okolice, imajo pa tudi lasten program zaščitenih izdelkov. Nekateri varovanci so zelo prizadeti in jim pomagajo drugi ter inštruktorji, saj odpusta načeloma ni.

Glede kadra velja pravilo, ki naj bi veljalo po vsem svetu — da je najvažnejši primeren odnos do prizadetih in šele potem formalna izobrazba. Zanimivo pa je, da stalnega strokovnega tima zunanjih sodelavcev (npr. psiholog, psihiater, socialni delavec, logoped itd.) nimajo, češ da so tovrstne usluge predrage. Tako poleg rednega zdravstvenega varstva, ki ga financira država, varovanci lahko pridejo le do prostovoljnih-brezplačnih storitev posameznih specialistov v Celovcu.

Priznati pa je treba, da je za socialno varnost odraslih duševno prizadetih materialno dobro poskrbljeno. Vsak namreč dobi od države mesečno 1800 do 2000 šilingov vse do smrti staršev, ko ima pravico do družinske pokojnine. Če so varovanci zavoda, iz te vsote delno (pribl. 80 %) prispevajo k oskrbi — ostalo krije država. Zaposleni varovanci pa seveda dobivajo mesečno nagrado za delo, ki se giblje med 200 in 300 šilingi.

Ogled prostorov nas je prepričal, da trenutno res delajo v skromnih razmerah in da je marsikatera rešitev improvizirana. Kljub temu pa je v delavnicah vladalo tisto prijetno, delavno in vendar sproščeno vzdušje, tako značilno tudi za slovenske delavnice pod posebnimi pogoji.

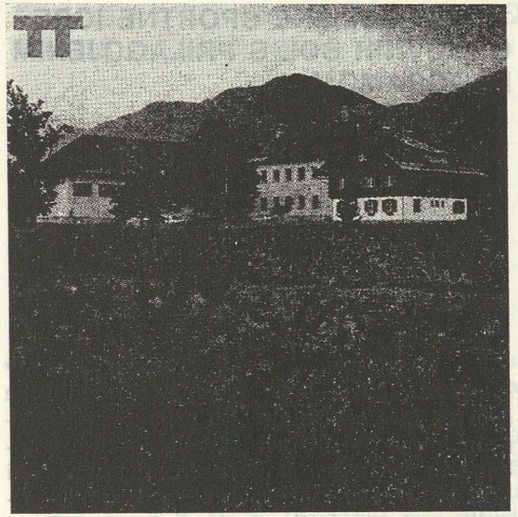

Poleg zavoda v Ledenicah imajo na Koroškem še manjšo delavnico z nekaj posteljami v Celovcu in delavnico v Wolfsbergu, kar je mnogo premalo. Zato načrtujejo poleg omenjene novogradnje še nove delavnice z domom v Celovcu, domske kapacitete v Wolfsbergu in prav tako Spittalu na Dravi. Vsi domovi bodo imeli prostora le do 30 postelj in varovanci bodo morali vsakih 14 dni obvezno vikend preživeti doma ali pri sododnikih, prav tako vse praznike. S temi zavodi bodo bistveno izboljšali sedanje stanje, ki je na Koroškem podobno kot v celotni Avstriji in tudi Sloveniji; ne glede na popolnoma drugačno organiziranost družbene skrbi za duševno prizadete. Ugotavljajo namreč, da je še nekako poskrbljeno za usposabljanje otrok, da jim manjkajo predšolske ustanove, še mnogo več delavnic, največja praznina pa je pri domovih za odrasle, kjer je poskrbljeno le za desetino populacije.

Ločujejo nas visoke gore in še marsikaj, v pristopu do potreb duševno prizadetih pa imamo toliko skupnega, da bomo izmenjavali izkušnje tudi še vnaprej.

Jan Ulaga

14. REPUBLIŠKE ŠPORTNE IGRE OSNOVNIH ŠOL S PRILAGOJENIM PROGRAMOM

»Kolektivu osnovne šole Gustava Šiliha v Mariboru, ki je letos organiziral republiške športne igre osnovnih šol s prilagojenim programom, je treba izreči pohvalo. Pa tudi gradbenemu podjetju Stavbar in Jugoslovanski ljudski armadi, sopokroviteljem današnje prireditve,« je poudaril v svojem govoru na Trgu svobode številnim udeležencem tov. Črtomir Mesarič, predsednik občinske skupščine Maribor-Rotovž.

Republiške športne igre osnovnih šol s prilagojenim programom, štirinajste po vrsti letos, so v Mariboru potekale dva dneva. Športniki iz vseh strani Slovenije, gojenci osnovnih šol s prilagojenim programom, so v Maribor prispeli v petek. Ta dan so obiskali vasico na meji Duh na Ostrem vrhu. Med narodnoosvobodilno vojno so kmetije tod dajale partizanom varno zavetje. Ob 50. obletnici umora Đure Đakovića in Nikole Hečimovića so uredili na Duhu zgodovinski spomenik z večnamensko dvorano. Športniki so položili venec in počastili spomin nekdanjega sekretarja KPJ in njegovega namestnika, ki so ju tukaj ustrelili. Pionirji osnovne šole Gustava Šiliha so pripravili svojim gostom kakovostno in uspelo proslavo. Jugoslovanska ljudska armada pa je gostila s srbskim pasuljem.

Ob šestih zvečer je športnike pričakal slovesno pripravljeni Trg svobode s številnimi Mariborčani. Predvsem moramo tu poudariti, so se slavnostnega začetka iger udeležili starši številnih pionirjev mnogih mariborskih osnovnih šol. Tukaj so starši tudi prevzeli v varstvo in prenočevanje vse športnike in jih naslednji dan spet varno privedli na zbirališče.

Številni gostje in spremljevalci so si na ta dan lahko ogledali mogočno Vinagovo klet in se poveselili in pogovorili v domu Jugoslovanske ljudske armade.

Naslednji dan, v soboto, so se mladi športniki pomerili v atletskih disciplinah, športnih igrah in plavanju. Pred tekmovanjem, ki je bilo v Ljudskem vrtu, je bil otvoritveni del: ekipe so ob spremljavi koračnice prikorakale na tekmovališče, fanfare so oznanile predajo zastava, tekmovalci in sodniki so prisegli, prireditev pa je povezoval napovedovalec. Prvi in drugi dan je slovesnost prenašal tudi radio Maribor, ki je poslušalce sproti seznanjal z dogajanji in rezultati tekmovalcev.

Najboljši so bili Mariborčani, ki so prejeli priznanja in pokale. Lahko si zamišljamo ponosne in srečne nasmehe zmagovalcev in bodrenje številnih gledalcev, aplavz in klice. Pokale in priznanja so poleg Mariborčanov prejeli tudi Dolenjci, Celjani in drugi. Številno občinstvo pa je nagradilo s ploskanjem in bodrenjem tudi tiste tekmovalce, ki so prišli na cilj zadnji, saj je veljalo olimpijsko tekmovalno pravilo: pomembno je sodelovati in ne zmagati.

Mariborska politična javnost in številni družbeni delavci, strokovni sodelavci, mariborski pedagoški delavci, številni gostje in spremljevalci iz Slovenije so s svojo navzočnostjo počastili 14. športne igre, ki so potekale na predvečer odločitve za III. samoprispevek. S sredstvi tega samoprispevka bo zgrajena nova osnovna šola Gustava Šiliha.

K odločitvi Mariborčanov, da so 85 % glasovali za, so nedvomno prispevale tudi naše 14. republiške športne igre.

Dovolite, da kot nekdanja sodelavka OŠ Gustava Šiliha, izrazim tudi osebne čestitke kolektivu te šole za dobro organizirano in uspelo izvedbo tako zahtevne prireditve, kot so športne igre. Prepričana sem, da so športniki, njihovi spremljevalci in vsi udeleženci odnesli s teh iger številne lepe vtise in spomine, pridobili športnega navdušenja, si ogledali lep kos severovzhodne Slovenije z zgodovinskimi spomeniki, se med seboj spoznali in spoprijateljili. S športnimi igrami v podobni obliki je potrebno vsekakor nadaljevati.

Tanja Plemenitaš

PET LET DELOVANJA ŠŠD KEKEC PRI OŠ KOZARA NOVA GORICA

Šolsko športno društvo Kekec je bilo ustanovljeno 30. XII. 1976. leta. Pet let delovanja ni veliko, a dosegli smo precej.

Že pred tem datumom so bili učenci naše šole aktivni, predvsem v nogometu in atletiki, saj že od leta 1969 sodelujemo na republiških športnih igrah. Leta 1964 smo se pričeli aktivno vključevati v občinska tekmovanja v pionirski atletski ligi in tudi v trim akcije. Sedaj pa sodelujemo na vseh občinskih tekmovanjih.

Pionirji in pionirke se vključujejo v nogometni, rokometni, atletski in strelski krožek.

V lanskem šolskem letu smo dosegli že preko štirideset športnih aktivnosti in upamo, da bomo to število še povečali.

Fantje so se v marcu 1981. leta udeležili košarkarskega turnirja v Kranju, dekleta pa rokometnega turnirja v Planini pri Postojni.

Vsako leto odigramo tudi nekaj tekem — nogometnih — z učenci osnovnih šol iz Nove Gorice in Solkana. V tem šolskem letu so naša dekleta odigrala že štiri prijateljske tekme v rokometu z dekleti osnovne šole Ob Kornu. Upamo, da bo takih tekem še več in da se bodo pomerili tudi fantje v malem nogometu.

Sodelovali smo na športno-političnih manifestacijah, kot so: po smučinah IX. korpusa, pohod prijateljstva, kolesarjenje prijateljstva, ob žici okupirane Ljubljane in drugih.

Sodelujemo v vseh atletskih pionirskih tekmovanjih, v smučanju in v plavanju.

Vsako leto organiziramo za vse učence jesenski in spomladanski kros in štiri športne dneve, ki vključujejo naslednje aktivnosti: pohod po poteh goriške fronte, smučanje in in sankanje na Lokvah ali Kobli, obrambni dan šole in v začetku maja pripravimo šport-

ni dan v športnem parku, kjer vsi učenci tekmujejo v teku na 60 m, v skoku v daljavo, v metu žogice in v teku na 600 m. To je obenem izbirno tekmovanje za področne športne igre (PŠI).

Že četrto leto smo vključeni v aktivnosti za pridobitev »športne značke«. Najboljši športni razred pa prejme prehodni pokal.

Vsako leto organiziramo tečaj za neplavalce. Tudi letos smo že začeli tečaj, a je bil prekinjen zaradi popravila bazena. Upamo, da ga bomo lahko nadaljevali v mesecu marcu in aprilu.

Najpomembnejše tekmovanje za našo šolo so vsakoletne PŠI, na katerih se pomerijo naši športniki s športniki osnovnih šol iz Tolmina, Idrije in Vrhpolja. Pomerijo se v štirih atletskih disciplinah, fantje tudi v malem nogometu, dekleta pa v rokometu. Najboljša dva iz vsake discipline in najboljši ekipi v športnih igrah se uvrstijo na republiške športne igre. PŠI so vsako leto v drugem kraju. Lani smo bili mi organizatorji. Naši športniki so osvojili atletski in plavalni pokal. Tudi republiške športne igre se prirejajo vsako leto v drugem kraju Slovenije. Lani so bile v Velenju. Udeležilo se jih je osem naših športnikov. Aleš Doljak je osvojil zlato medaljo v skoku v daljavo, Darko Keber pa srebrno medaljo v teku na 60 m. Na dosedanjih republiških športnih igrah smo osvojili že osem medalj, od tega štiri zlate.

Skozi vse leto je naše delo povezano s točkovanjem športne aktivnosti, učnega uspeha in discipline učencev. Ob koncu šolskega leta so najboljši športniki nagrajeni. Trem najboljšim podelimo medalje in nagrade. Nagradimo pa tudi najboljših deset učencev in učenk in najboljše športnike po razredih. Najboljši športni razred pa prejme prehodni pokal.

Mentor ŠŠD Kekec
Albin Stanta

POSVET O VKLJUČEVANJU PSIHO-FIZIČNO PRIZADETE MLADINE V TABORNIŠKO ORGANIZACIJO

Zveza tabornikov Hrvatske je 3. aprila 82 sklicala na posvet vse, ki na taborniškem področju delajo z mladino, prizadeto v psihofizičnem razvoju. Vabilu smo se odzvali tudi predstavniki Zveze tabornikov Slovenije, natančneje iz Odreda »Rdeča vrtnica«, ki deluje na osnovni šoli s prilagojenim programom KOZARA v N. Gorici. Na posvetu so bili navzoči strokovnjaki, ki se ukvarjajo s fizično, umsko, vidno ali slušno prizadeto mladino. Vsi so podali poročilo o izkušnjah, ki so jih pridobili z delom s prizadeto mladino v taborniški organizaciji.

Tovarišica Anamarija Remiaš iz OŠ Kozara in tov. Mirko Brulc, predsednik ZTO sta prikazala delo v taborniški organizaciji z duševno prizadeto mladino. Izkušnje, ki smo si jih nabrali v enajstih letih, kar obstoji Odred »Rdeča vrtnica« na OŠ Kozara, so bile za vse zbrane pomembne in nekatere bodo vnesli tudi v svoje programe. Vsekakor smo veliko naredili v načrtovanju in prilagajanju programa ZTS za delo s prizadetimi. Zanimivo za udeležence posveta je bilo tudi to, da pri nas vključujemo v tab. organizacijo vse, ki to želijo, in prilagajamo program njihovim sposobnostim (fizičnim, umskim, zdravstvenim in drugim), vtem ko ponekod na hrvaškem v taborniško organizacijo ne sprejmejo takih, ki imajo epilepsijo, revmatična obolenja in drugo. S tako metodo se mi ne strinjamo.

Ves čas posveta je bila neštetokrat omenjena beseda integracija, kar kaže na željo vseh, ki delajo na tem področju, po čimprejšnji integraciji mladine z motnjami v normalno okolje. Naše izkušnje so bile za navzoče zanimive predvsem zato, ker smo jim konkretno (filmi, literatura, kronike itd.) prikazali, da v taborniški organizaciji nismo naleteli na problem pri integriranju prizadetega otroka v normalno okolje. Od vsega začetka so taborniki Odreda »Rdeča vrtnica« tesno sodelovali z vsemi odredi na Goriškem, pobratili so se z odredom iz Maribora. Struge (Makedonija); na letnih taborih, zletih, mnogobojih in drugih akcijah so enakovredni in doživljajo uspehe. Deležni so priznanj in odlikovanj, pravzaprav vsega, kar nam nudi taborniška organizacija. V desetletni praksi nismo naleteli, da bi se starši pritoževali nad tem, da njihov otrok tabori in se srečuje z učencem iz osnovne šole s prilagojenim programom. Na taborih pa ni redek primer, da si tabornik izbere za svojega najboljšega prijatelja prav tabornika iz našega odreda. Zato smo prepričani, da je to tista integracija, o kateri bi morali več razmišljati, integracija, ki je res koristna in potrebna, predvsem pa humana in mnogo bolj kvalitetna od tiste, ki izhaja le iz ukinjanja šol s prilagojenim programom. Tega se zavedajo tudi taborniki — strokovnjaki, ki delajo s prizadeto mladino na Hrvaškem.

Iz posveta izhajajo nekatere ugotovitve, ki jih bom poskusil našteti:

1. Taborniška organizacija je s svojim programom tako zanimiva in koristna, da bi nujno morala delovati v vseh okoljih, kjer delamo s prizadeto mladino. Organizacija je odprta za vse, v vsebini dela je mnogo vrednot, kot so: humanitarnost, iskrenost, tovarištvo, poštenost in podobno, kar v današnjem času vedno bolj pogrešamo in premalo razvijamo.

2. Posamezni entuziasti v taborniški organizaciji si izredno prizadevajo vključiti tudi čim več prizadete mladine v taborniško organizacijo, saj le-ta omogoča razvoj svobodne kreativne osebnosti, organizirano izkoriščanje prostega časa, boj proti škodljivim vplivom, je dopolnilo šolskemu delu, zadovoljuje težnje posameznika po igri, po družabnosti, gibanju, afirmaciji, samostojnosti, premagovanju težav, pa tudi romantiki.

3. V mnogih okoljih — v delovnih kolektivih ni čutiti razumevanja za težave, ki nastajajo pri delu v taborniški organizaciji. Posebej je bil podčrtan absurd, da v 42-urnem delovnem tednu z minutami merijo delo v taborniški organizaciji, ni pa vrednoteno delo, ki ga mentor opravi na vzgojnem področju. Tako si mnogi plačujejo letne tabore, žrtvujejo svoj dopust, čeprav za ta čas razbremenijo delo v zavodu-internatu, 24 ur na dan opravljajo pomembno poslanstvo ne le kot taborniki, ampak tudi kot pedagogi, zamenjujejo starše in še bi lahko naštevali.

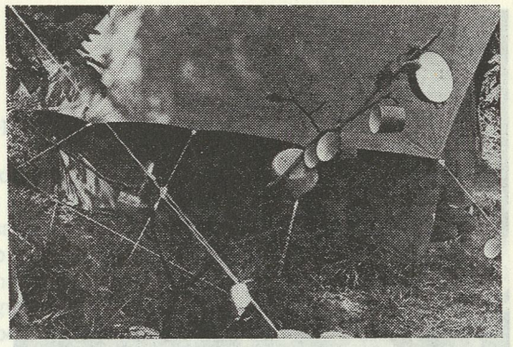

Počitek po kosilu

4. Prizadevanjem, ki jih je pokazala taborniška organizacija, se morajo pridružiti tudi Komite za vzgojo in izobraževanje. Zavodi za šolstvo in seveda tudi financerji. Z delom je potrebno začeti že na kadrovskih šolah, saj gre med drugim tudi za osveščanje, kaj pravzaprav nudi taborniška organizacija.

Na posvetu so nas seznanili tudi s tem, kako se v taborniških organizacijah, kjer vključujejo prizadeto mladino, strokovno lotevajo reševanja težav. Tako ni redko, da se poslužujejo sociogramov na letnih taborih, anket med starši, študentje defektologije pa opravljajo obvezno učno prakso na letnih taborih (primer iz Splita). To pa kaže, da so se v nekaterih okoljih resno lotili dela, kar bo vsekakor rodilo bogate sadove. Vprašanje pa je, kdaj se bomo v Sloveniji toliko osvestili, da bomo tudi storili kaj več, kot smo storili do danes.

Za vse tiste, ki dvomijo, če je taborniška organizacija potrebna, ki ne poznajo našega programa, naj povem, da se o tem lahko prepričajo v svojem kraju, saj v Sloveniji ni mesta, kjer ne bi bilo taborniške organizacije.

Vsi, ki delamo z otroki, se lahko vprašamo, zakaj naj bi bil psiho-fizično prizadet otrok ali mladostnik prikrajšan, da v taborniški organizacij ne bi smel razvijati v življenju. sposobnosti, ki jih bo potreboval v življenju. Priznati moramo, da si te sposobnosti prido-

Ob harmoniki je na taboru vedno veselo

biva tabornik v razmerah, ki zahtevajo določene fizične ali psihične napore, toda prav ti našemu prizadetemu otroku pomagajo in mu nudijo neizmerno zadovoljstvo, da v čisto konkretnih situacijah dosega adekvatna znanja in veščine, saj sodeluje v nadvse humanem procesu socializacije. Zato se tudi v Sloveniji organizirajmo, tako da bomo lahko preko programov, ki nam jih nudi ZTS, načrtno vključevali otroke in mladino z okvarami v psihofizičnem razvoju v naše vrste.

Podoben posvet, kot je bil v Zagrebu, bi bil nujno potreben tudi pri nas; na njem bi združili strokovnjake z vseh področij dela s prizadeto mladino kakor tudi Komite za vzgojo in izobraževanje, Zavode za šolstvo, RIS in druge, ki bi jih podrobneje seznanili z delom taborniške organizacije v Sloveniji.

Mirko Brulc

BILO JE LEPO

Pod streho OŠ Ivanke Uranjek v Celju so tudi Delavnice pod posebnimi pogoji, ki so se preselile k nam iz Centra za rehabilitacijo invalidov Celje. V dveh skupinah je 23 varovancev, ki so v varstvu zaposleni s kooperacijskimi deli in lastnimi izdelki; vključeni so v življenje šole.

V planu DPP imamo tudi letovanje varovancev. Tako smo se že januarja v okviru OŠ dogovarjali z Republiškim odborom RK Slovenije o letovanju na Debelem rtiču. Letovanja v preteklih letih so bila izredno koristna za samostojnost in prilagajanje te mladine.

Posebno doživetje za naše varovance je bila vožnja z vlakom od Celja do Kopra. Nekateri so se peljali prvič z vlakom. Na postaji v Kopru nas je pričakal kombi RK, ki nam je odpeljal potovalke, mi pa smo se pripeljali z avtobusom. Sprejem v zdravilišču in okrevališču Debeli rtič je bil prijazen; obdajalo nas je prelepo okolje z vonjavami okrasnega grmičevja in drevja. Bivali smo skupaj z otroki iz mariborskega vrtca. Lepo smo se razumeli. Naši varovanci so bili kot prerojeni, sproščeni, veseli, vodljivi in samostojni. Starše in dom so malokdaj omenjali. Vreme nam je bilo izredno naklonjeno, saj smo imeli 13 toplih in sončnih dni, dež v ponedeljek pa nam je prinesel le osvežitev.

Večino dneva smo preživeli na sprehodih, igrah na igrišču ob morju, ki se je že tako ogrelo, da smo čofotali po vodi, najboljši plavalci pa so tudi zaplavali. Z barko smo se tudi peljali v Piran in nazaj. Nekateri varovanci so bili prvič na taki vožnji. Med vožnjo so ves čas veselo prepevali.

Hrana je bila kakovostna, dobivali smo veliko čaja in sadja. Niti en varovanec se ni poškodoval ali zbolel.

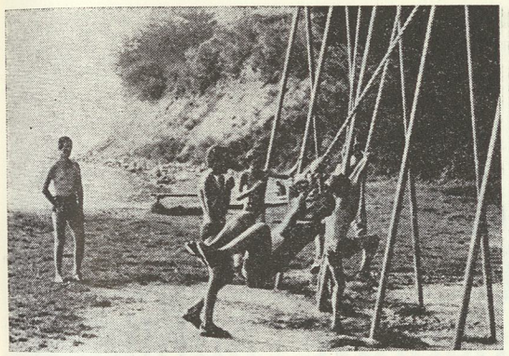

V četrtek, 27. maja 1982 po šesti uri zvečer je bilo na železniški postaji v Celju kar živahno. Starši 20 varovancev iz Delavnic pod posebnimi pogoji v Celju so po 14-dnevnem letovanju pričakovali povratek svojih otrok.

Vsi smo se zagorelih lic srečno vrnili; snidenje s starši je bilo prisrčno, saj so bili nekateri otroci prvič v življenju nekje brez spremstva staršev. Vsi so pokazali več samostojnosti, kot smo pričakovali. To je prijetna izkušnja in spoznanje za nas vse. Vsem, ki so omogočili to letovanje, hvala.

Angelca Šuster

PREDSTAVLJAMO SE VAM:

Na Osnovni šoli dr. Slavko Grum Zagorje, šoli s prilagojenim programom, smo se v medkongresne aktivnosti vključili z organiziranjem DNEVA ODPRTE ŠOLE.

Za vse delovne ljudi in občane so bila 20. aprila 1982 od 7.45 do 15.30 odprta vrata naše šole.

Občani so bili lahko navzoči:
— pri vzgojno-izobraževalnem delu,
— pri interesnih dejavnostih,
— pri izvajanju kulturnega programa ob spominskem dnevu šole,
— na razstavi tehničnih in likovnih izdelkov naših učencev.

Ta dan smo proslavili tudi 17. obletnico samostojnosti šole. Z obiskom občanov nismo bili zadovoljni, saj so prišli ta dan v šolo v največjem številu le starši naših otrok, pogrešali pa smo nekatere predstavnike družbenopolitične skupnosti. Razveselile so nas skupine učencev in učiteljev iz Trbovelj.

To obliko podružbljanja vzgojno-izobraževalnega dela smo letos uvedli prvič — saj se tudi drugod po Sloveniji ta oblika aktivnosti šele uvaja — da bi naše delo in dosežke čimbolj približali širši družbeni skupnosti.

Ko smo na začetku šolskega leta oblikovali letni delovni program, smo v njem zapisali dosti nalog. Na koncu šolskega leta pa ob realizaciji ugotavljamo, da smo poleg načrtovanih, izvedli še nekatere dejavnosti, ki so se nam porajale sproti. Tako so pri tehničnem pouku učenci izdelali vrsto različnih krmilnic, ko so nas prireditelji razstave ptic pevk pozvali k sodelovanju. Prav tako so učenci pri tehničnem pouku izdelali darila za Novo leto in za 8. marec. Ob tem prazniku smo obdarili starejše občanke v Domu starejših na Izlakah. Priključili smo se tudi razstavi ženskih ročnih del v Delavskem domu, po naročilu pa izdelali za Eletkroelement Izlake vizitke za 8. marec. Naš dramski krožek se je ob novem letu predstavil javnosti kar petkrat z glasbno pravljico Zvezdica zaspanka. Gostovali so na pediatričnem oddelku Splošne bolnišnice v Trbovljah, v krajevnih skupnostih Čemšenik in Mlinše, v Delavskem domu v Zagorju in v Domu starejših na Izlakah.

Prepričani smo, da kljub slabim prostorskim razmeram dosegamo lepe uspehe, ker nam je delo z učenci v veselje. Smo optimisti in upamo, da bo našemu problemu prisluhnila širša družbena skupnost in bodo torej tudi naši učenci dobili ustrezne prostore, kot jih imajo njihovi vrstniki na osnovnih šolah.

Valentin Kralj

UNIPAPIR

TOZD PAPIR SERVIS LJUBLJANA
POD JEŽAMI 3

Odkupujemo

— vse vrste starega papirja, časopisov, revij
— gladke in valovite lepenke,
— karton in vse vrste papirne embalaže.

Vse navedeno prevzemamo s svojimi vozili!

Color
MEDVODE

TOVARNA BARV
IN LAKOV
MEDVODE
SLOVENIJA
JUGOSLAVIJA

lesol

- je zaščitno, premazno in konzervno sredstvo za les
- je brezbarven ali pa toniran
- vsebuje dodatke proti gnitju in plesnenju lesa
- uporabljamo ga za notranje in zunanje premaze lesa
- suši se 24 do 30 ur

Tekstilana Kočevje

TEKSTILANA izdeluje za potrošnike odeje vseh vrst in vseh velikosti:

— odeje za standardne postelje,
— odeje srednje širine in dvoposteljne odeje,
— odeje za otroške postelje, košarice in vozičke,
— odeje za kavče, avtomobilske sedeže,
— odeje za dom, za taborjenje in podobne namene
— tafting pregrinjala

Vse informacije dobite pri prodajni službi TEKSTILANE Kočevje. Svoje želje pa nam lahko sporočite tudi prek večjih grosističnih trgovskih podjetij, ki so stalni kupci naših izdelkov.

ELEKTROMEHANIKA
hladilne naprave · ljubljana

celovška 180 b - tel. 556 691 · 557 172

IMOS

35 LET 1946 - 1981 SGP GROSUPLJE

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE GROSUPLJE n. sol. o.
61290 GROSUPLJE, Taborska cesta 13

1. TOZD SPLOŠNE GRADNJE o. sub. o., GROSUPLJE
   61290 GROSUPLJE, Taborska cesta 13
   — Izvaja vse vrste gradbenih objektov, raznovrstna popravila, nadzidave adaptacije, gradi stanovanja za tržišče v usmerjeni gradnji;
2. TOZD KOVINSKO LESNI OBRATI o. sub. o., GROSUPLJE
   61290 GROSUPLJE, Taborska cesta
   — Izdeluje in razvija raznovrstno opažno opremo, manjše gradbene stroje za moderno tehnologijo gradenj. Izdeluje vse vrste jeklenih konstrukcij, opravlja vsa ključavničarska, mizarska, žagarska in druga podobna dela, opravlja tudi celoten remont gradbenih strojev in opreme;
3. TOZD PROJEKTIVNI BIRO o. sub. o. LJUBLJANA
   61000 LJUBLJANA, Trubarjeva 65
   — Izdeluje vse vrste tehnične dokumentacije;
4. TOZD GRADBENI POLIZDELKI — PROIZVODNJA o. sub. o., LJUBLJANA
   61000 LJUBLJANA, Cesta dveh cesarjev 393
   — Proizvaja betonske montažne hale, elemente ter druge betonske izdelke in polizdelke, pridobiva mineralne agregate, proizvaja železobetonske armature, izdeluje lesene opaže;
5. TOZD IGRAD GRADBENIŠTVO o. sub. o., VRHNIKA
   61360 VRHNIKA, Tržaška cesta, blok S-7
   — Izvaja vse vrste gradbenih objektov, raznovrstna popravila, nadzidave in adaptacije, gradi stanovanja za tržišče v usmerjeni gradnji.

VSA DELA IZVAJAMO HITRO IN SOLIDNO

PODJETJE STORITVENIH OBRTI

KOVINAR Kočevje

Reška cesta 23

Podjetje za projektiranje in inženiring **projekt | ing | biro**

61001 ljubljana, parmova 33
telefon 316 171, 317 788
tekoči račun SDK ljubljana 50102-601-20007
poštni predal 126

izdeluje investicijsko in tehnično dokumentacijo za objekte:

— za kmetijstvo,
— industrijo,
— stanovanjsko gradnjo,
— športne in poslovne objekte.

DONIT

KEMIČNA INDUSTRIJA, n. sol. o. MEDVODE
Telefon: (061) 611106 Telex: 31365 YU Donit

filtri za gorivo, zrak in olje in industrijski filtri
absolutni zračni filtri
tesnilni materiali
kovinoplastična tesnila za motorno in drugo industrijo
sintetične smole
mase za stiskanje
tekoča plastika
odpreski iz plastičnih mas in frikcijskih materialov
tehnični laminati
žične in plastične mreže, pletiva in tkanine
sintetična lepila
polirne in brusne paste
elektroizolacijski izdelki
izdelki iz poliestrskih laminatov
elektroimpregnacijski materiali
antene
gumbi
čistilna sredstva
avtokozmetika

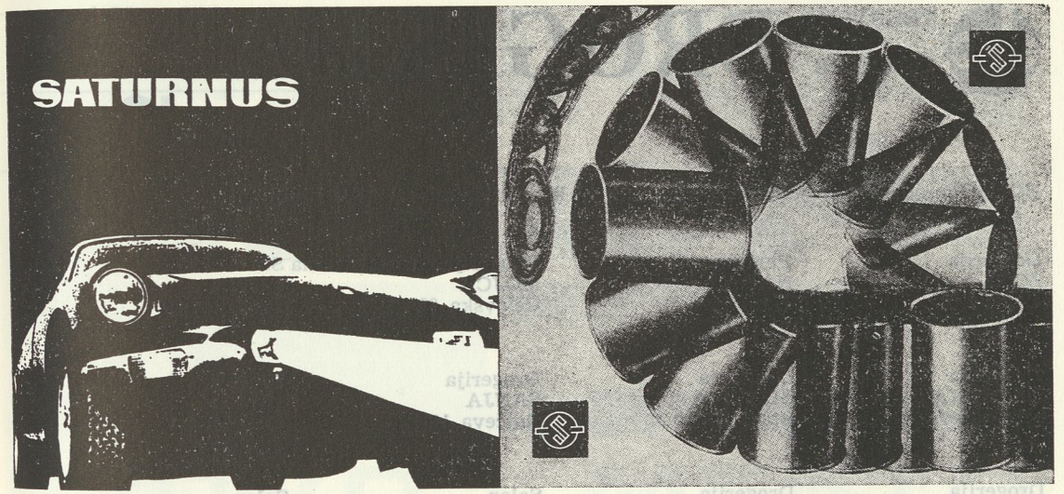

SATURNUS

KOVINSKO PREDELOVALNA INDUSTRIJA
EMBALAŽA
AVTOOPREMA

61001 LJUBLJANA
Ob železnici 16

Telex: Yu Saturnus 31208
Telegram: Saturnus Ljubljana

TOZD Tovarna embalaže:

izdelovanje embalaže vseh vrst,
tiskanje, lakiranje,
izdelovanje plakatov in napisnih ploščic,
izdelovanje prešanih in pločevinastih
izdelkov;

TOZD Tovarna avtoopreme:

izdelovanje svetlobne in druge opreme
za vozila,
izdelovanje predmetov iz plastičnih mas
in umetnih smol,
preizkušanje svetlobne opreme;

TOZD Orodjarna in vzdrževanje:

izdelovanje orodij, strojev in naprav,
opravljanje raznih vzdrževalnih del
za delovno organizacijo in druge
naročnike.

TRGOVSKO PODJETJE

DROGERIJA

Milana Majcna 12
61000 LJUBLJANA

TO Maloprodaja s svojimi poslovalnicami in kozmetičnimi saloni v Ljubljani:

Drogerija ZORKA Čopova 5	Parfumerija NADA Nazorjeva 3	Drogerija in cvetličarna MOJCA Celovška 62	Salon CUTIS Pražakova 8
Drogerija NEVENKA Miklošičeva 30	Drogerija SLAVICA Stari trg 30	Drogerija SANJA Rojčeva 18	Drogerija MAJA Cvetličarna Frizer Trebinjska 1—3
Drogerija in kozmetični salon MAJDA Židovska 1	Drogerija JELKA Titova 75	Salon JANA Celovška 145	Salon MAJDA Židovska 1

TO Plastika, Ljubljana, Milana Majcna 12

Proizvodnja in kooperacija kozmetičnih torbic in galanterijskih izdelkov

Z bogatim asortimentom nudimo našim potrošnikom na drobno in na veliko naslednje skupine blaga:

— galanterijsko blago za osebno nego
— galanterijsko blago in čistilna ter zaščitna sredstva za gospodinjstvo
— potrebščine za friziranje, manikiranje in pedikiranje
— osebni okraski, nakit ter okraski za stanovanje

Velika izbira kozmetike in daril za vsako priložnost.

Vaš obisk pri nas Vas ne bo razočaral.

Loterija Slovenije

Čisti dohodek od iger na srečo,
ki jih prireja
Loterija Slovenije
je namenjen financiranju dejavnosti
socialno humanitarnih organizacij
in organizacij s področja telesne kulture
v Sloveniji.
Zato sodelujte tudi vi v igrah
Loterije Slovenije

»Monter«

KLEPARSTVO,

KLJUČAVNIČARSTVO,

STREŠNO IZOLATERSTVO

61000 Ljubljana

Celovška 180 b — P. P. 42/VII

Telefon 557-851, 557-461

PIONIR

NOVO MESTO

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE

multi sanostol®

vitaminski sirup
enkratna kombinacija
9 vitaminov
+ kalcij

NAŠ ZBORNIK

1982, leto 15, št.5

glavna tema: varstvo težko prizadetih otrok

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM
SLOVENIJE — LETO 15 — ŠT. 5 — OKTOBER 1982

VSEBINA

Ne potrebujemo več deklaracij — *Zdravko Tomažin* 1

POTA MOŽNOSTI

Teže prizadet otrok v domači družini — *Eva Jekovec* 2
Še vedno edini — Zavod dr. Marijana Borštnarja, Dornava — *Jan Ulaga* 5
Dom v Dragi pri Igu (III. zavod) je v gradnji — *Dušan Parazajda* 8
Rejniška družina lahko postane topel dom tudi za težko duševno prizadetega otroka — *Jan Ulaga* 12
Kaj bo ko nas ne bo? — *Maks Perkovič* . . 13
Prostorska problematika duševno prizadetih v SRS — *Olga Rusanova* 15

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

Tantadruj — *Ciril Kosmač* 17

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO . . . 20

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

Igra predšolskega prizadetega otroka . . . 23

STROKOVNJAKI SVETUJEJO

Igra in igrača razvojno prizadetega otroka — *Slavica Pogačnik-Toličič* 26

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

Rojstvo mariborskega društva za cerebralno paralizo — *Erika Udovič-Dovnik* 32
Dobrodošlo razumevanje — *J. U.* 33
Portret delavke — *Božo Malovrh* 34
Naš obrambni dan — *Vida Berdnik* 35
Znanje slovenskega jezika ob vstopu v osnovno šolo s prilagojenim programom na Jesenicah — *Marija Perat* 37
Andreji — *Kolegice* 40
IZ DRUGIH REPUBLIK IN TUJINE . . . 41

CONTENTS

This edition is devoted, first of all, to the problem of care for the profound mentally handicapped. First one of mothers are talking about her doughter at home, next is report from institutions and from the foster family which have accepted profound handicapped child.

Experts Koželj, Kotar and Toličič are presenting to the parents an important role of mental handicapped child play and toys.

In our permanent rubric you will find also articles on the work of our local organizations for the mentally handiccaped and institutions for habilitation. There are some news from Jugoslavia and the world.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Antonija Habjan, dr. Anton Kotar, Antonija Koželj, Martin Mencej, Marija Mrčela, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Jan Ulaga
Odgovorni urednik: Anton Kotar

Za člane je letna naročnina vračunana v članarini

Za nečlane je letna naročnina . . . . 100,00 din
Za ustanove in delovne organizacije . . 150,00 din
Za dijake in študente . . . . . 60,00 din
Posamezna številka stane . . . . . 25,00 din

Številka žiro računa 50102-678-50022, pošilja se na nasov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je glasilo oproščeno temeljnega davka od prometa proizvodov

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

NE POTREBUJEMO VEČ DEKLARACIJ

V zadnjem času — zlasti v letu 1981, ko je bilo mednarodno leto invalidov — smo v Sloveniji veliko razpravljali tudi o problemih duševno prizadetih in njihovih družin. Res je bilo nekaj teh problemov tudi rešenih, ostaja pa še vrsta odprtih vprašanj.

Začela se je gradnja »tretjega zavoda« na Igu pri Ljubljani, v katerega naj bi že prihodnje leto sprejeli prve varovance. S tem bi bila uresničena dolgoletna prizadevanja naše Zveze društev in številnih sodelavcev, da bi le zapolnili vrzel varstva za najtežje prizadete otroke. Kaj bo to pomenilo za družine, ki čakajo tudi več let na sprejem, bodo lahko opisale le one same.

Prav tako še vedno skušamo urediti statusno vprašanje odraslih teže duševno prizadetih, da bi se pravno izenačili z drugimi invalidi. Predvsem je tu potrebna zavzeta aktivnost nas samih pri razpravah o novem zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Glavna tema te številke Našega zbornika je varstvo najteže prizadetih otrok. Le manjši del te skupine bo rešen z že omenjenim zavodom, nikakor pa ne vsi, saj so ti problemi tako veliki in raznoliki, da jih samo z zavodi ne moremo rešiti. Vsak prizadet otrok in z njim njegova družina je svojstven primer in bi ga bilo potrebno posebej analizirati. Pri teh vprašanjih bi morali odigrati večjo vlogo Centri za socialno delo, SIS za socialno varstvo in vsi drugi, ki so zadolženi za to problematiko. Da bi bila tudi širša javnost še bolj obveščena o problemih teh družin oziroma otrok, so nam potrebna društva za pomoč duševno prizadetim, kjer starši sami lahko, s sodelovanjem strokovnih delavcev, največ prispevajo k hitrejšemu razvoju družbene skrbi za duševno prizadete. Ne potrebujemo več deklaracij, ampak konkretno, učinkovito delo. Želimo, da bi vsak član naše družbe doumel, da je rojstvo prizadetega otroka prav tako huda naravna nesreča kot so tiste, za katere vsi solidarnostno prispevamo.

Zdravko Tomažin
predsednik Zveze

pota možnosti

TEŽE PRIZADET OTROK V DOMAČI DRUŽINI

Sprijaznili smo se z dejstvom, da je naš otrok teže prizadet. Ne razumemo še in menda nikoli ne bomo zvedeli, zakaj je iz zdravega novorojenčka v razvoju leta in pol nazadoval v teže prizadetega otroka. Morda po cepljenju, morda po vnetju srednjega ušesa? Morda je bila kal nerazvitosti v njem že pred rojstvom, morda kaj narobe med nosečnostjo? Karkoli, zdaj je tako in nič drugače. Gledati moramo naprej, da bo dobro za otroka in da tudi drugi družinski člani ne bomo preveč težko živeli ob njem. Pripravljeni smo na vse žrtve in odpovedovanja. V zavod ga ne damo, dokler bomo zmogli, ker mislimo, da je pravica vsakega otroka, še posebej bolnega, da živi v družini. Računamo na pomoč družbe ...

Že takoj ob prvih dvomih smo pogrešali pravo vodstvo. Otroka vodimo v otroško posvetovalnico, na dom prihaja patronažna sestra. Pravijo, da je otrok zdrav, le nekoliko počasneje se razvija. Dvomi in skrbi so vse močnejše. Ko je zaostanek ob letu in pol že kar precejšen, otroka vzamejo na pregled na otroško kliniko. Tam potrdijo, kar so prej zanikali. Po diagnozi ga odnesemo domov. Na pregled znova po enem letu, dotlej nobenih navodil, niti na Društvo za pomoč duševno prizadetim nas nihče ne opozori. Čutimo se strašno sami. Kako naj ravnamo z bolnim otrokom, da bo prav? Patronažne sestre sploh ni blizu. Jokajočega otroka skoraj nenehno nosimo na rokah ponoči in podnevi, noče jesti, noče piti. Odkar je bil na kliniki, se boji vsake stvari. Počasi se umirja. Za nasvet sprašujem znano psihologinjo. Zdi se mi brez moči. Usmeri me le prof. dr. Avčin. Torej vendarle najdem nekoga, ki pozna teže prizadete otroke. Ničesar ne obljublja, a razloži nam otrokovo stanje, skuša ga izboljšati. Čutimo se močnejše, čutimo, da pod zdravnikovim vodstvom prav delamo z otrokom. »Naj živi med vami!«, ta nasvet nas vodi.

Otroka ne zapiramo v sobo, nosimo ga po hiši, na sprehod, delamo in živimo z njim in ob njem. Odpovedujemo se vsem malim in večjim življenjskim radostim. Ne hodimo več v gledališče in na koncerte, še manj na izlete in na potovanja, ostale so le radijske oddaje, mirna glasba s plošč, trakov in kaset, ki umirja tudi našega otroka, za televizijo pa že največkrat ni časa. Oče prosi za službo bliže domu, mamo v prosvetni službi razumejo in ji pomagajo, kolikor je mogoče, pa vendarle je še težko. Še teže pa bi bilo ostati samo doma, ves dan misliti samo na bolnega otroka in na negotovo bodočnost. Pomagata stara mama in ostarela teta in varujeta otroka med maminim delovnim časom.

Tritedenske počitnice preživljamo vsako poletje v Kraljevici. Tam se počutimo najboljše. Tudi naš zdravi otrok najde tovariše v igri. Največje odkritje za nas sta preprosta mama s teže prizadetim otrokom in mama s težko prizadetim otrokom. Posredujeta nam svoje izkušnje. Če zmoreta tidve, bomo zmogli tudi mi. Upravnica sestra Levarjeva in glavna sestra Prinčeva razumeta húdo in bodrita. Tudi zdravnica dr. Antonijevičeva, čeprav mlada, zbuja zaupanje.

Nekdo pravi, naj se raje brigamo za zdravega otroka, bolnega pa pustimo — saj tako ne bo nič iz njega. To povem drugim staršem; pravijo, da so tudi oni to že večkrat slišali. Tako lahko govori le tisti, ki ima samo zdrave otroke.

Starši se pritožujemo, da se družba premalo zmeni za naše otroke: za zdrave je dobro poskrbljeno, za laže prizadete tudi, tudi za zmerno prizadete, teže in težko prizadeti pa so povsem pozabljeni. Če jih starši hočemo in uspemo oddati v prenapolnjene zavode, bo družba zanje še kar nekaj prispevala. Če jih obdržimo doma, ne bo dala zanje nič. Sami moramo skrbeti za njihovo varstvo, in če potrebujemo zanje tudi ljudi, jih moramo sami poiskati in sami plačevati, kot da naši otroci niso člani naše družbe in da zanje ne velja zakon o izobraževanju in usposabljanju.

V sedmem letu otrokove starosti pride k otroku mobilna pedagoginja — izšolana medicinska sestra in študentka posebne pedagogike. Prihaja samo po nekaj ur na teden, spoprijateljimo se z njo — našo Emico, znamenje prve družbene skrbi za našega otroka; še sedaj prihaja prostovoljno in nam pomaga. Mobilne pomoči kot organizirane oblike pomoči za teže prizadete otroke že nekaj let ni več, čeprav bi bila tako zelo potrebna! Naš otrok raste, mi zorimo ob njem in se tudi staramo. Zdrava hči dorašča. Odloči se za tak študij, da bo pomagala tudi duševno nezadostno razvitim. Rahlo zmagoslavje čutim ob misli, da so mi nekoč svetovali, naj

bolnega otroka oddam v zavod, da bo bolni otrok slabo vplival na zdravega. Mislim, da se je zgodilo prav nasprotno. Namesto razvajane edinke je zraslo dekle, ki hoče pomagati vsem, ki prenašajo enake težave kot mi. Ne bežati pred težavami, ampak se spoprijeti z njimi in jih premagati!

Boja pa še ni konec. Res smo nekaj dosegli. Povsod po zdravstvenih ustanovah že vedo za naše društvo, za Zbornik, poznajo naše seminarje, kljub temu pa so naši teže in težko prizadeti otroci še vedno odrinjeni. Potrebujemo mobilno službo zanje, potrebujemo strokovnjake, ki bi prišli na naše domove kot dobri strici in tete, nenapovedani, brez uradnosti in drugih formalnosti... Želimo si njihovih nasvetov. Težko nam je, ker naši otroci niso prav nikamor vključeni. Zakaj jih ne bi vpisali v poseben oddelek posebnih šol, njihove sodelavce pa zadolžili »za posebne ure«?

Potrebujemo pa še drugo družbeno pomoč:

Težko je najti varstvo za našega otroka. Mislim, da ima naše društvo prav na tem področju še velike naloge. Povezati bi se moralo s srednjo zdravstveno šolo (v ustanavljanju) z Višjo šolo za zdravstvene delavce in Medicinsko fakulteto, da bi na neki možen način organiziralo vodeno prakso na domu teže in težko prizadetih otrok. Mnoge dijakinje in študentke iščejo zaposlitev prek študentskega servisa, zakaj jih ne bi usmerili na to področje. Tudi društvo vzgojiteljev in posebnih pedagogov bi moralo sodelovati. Govorimo o višku delovne sile, da je preveč višje in visoko kvalificiranih vzgojiteljev, starši teže in težko prizadetih otrok pa težko dobimo koga, ki bi varoval naše otroke med našo odsotnostjo. Seveda pa bi moralo biti to delo organizirano in vodeno. Če bi družba plačevala vzgojo naših otrok v zavodu, zakaj je ne bi še na domovih. In tudi če bi morali starši plačevati sami kot doslej, kar gotovo ni niti malo pravično. Le da bi otrok imel vzgojo, ki jo potrebuje.

V okviru našega društva naj se osnuje sekcija za teže in težko prizadete. Mnogi starši naših otrok odpadajo, ker menijo, da je v Zborniku preveč govora o laže in zmerno prizadetih, teže in težko prizadeti pa so zanemarjeni. Starše je treba seznaniti z njihovimi pravicami. Povedati jim je treba, koliko dni dopusta dobijo zaradi prizadetega otroka tisti, ki so v službah, urediti njihov delovni čas, pomeniti se z njihovo delovno organizacijo, urediti vprašanje plačila strokovnega spremljevalca na seminarju, urediti vprašanje pokojninske dobe in še dodatnih vprašanj.

Marsikatero teh vprašanj bi odpadlo, če bi naši otroci dobili status invalidov.

Starši kar naprej sprašujemo, kako bi laže, hitreje in ceneje dobili avtomobil, ki je nujen v družini prizadetega otroka; kako bi dobili premog, saj so naši otroci stalno le doma in moramo prostore kuriti dodatno ali pa samo zaradi njih. Na Društvu invalidov pa nam odgovarjajo, da to poskrbijo le za svoje člane. Starši teže in težko prizadetih moramo kdaj v bolnico na zdravljenje — kdo bo tedaj skrbel za otroka? Včasih bi šli radi vsaj na enodnevni izlet, morda v sosednjo Avstrijo in v Italijo, da bi spoznali, kako tam poskrbijo za svoje prizadete otroke. Bi to nam lahko omogočili in kdo bi medtem varoval naše otroke?

Nekatera društva so že organizirala ekskurzije na Staro goro pri Gorici, v Črno, v Dornavo. Marsičesa so se starši naučili. Tudi druga društva naj bi sledila njihovemu zgledu. Starši teže in težko prizadetih bi se morali bolj spoznati med seboj, si izmenjati naslove, si dopisovati, pogovoriti o svojih izkušnjah z našimi otroki. Marsikateri naši starši zmorejo in hočejo — za primerno plačilo seveda — sprejeti na počitnice tudi družino prizadetega otroka iz mestnih zidov.

Družine s prizadetimi otroki imamo Kraljevico, ki nam pomeni vedno več. Žal jo vedno bolj ogroža industrija; sicer ima vse pogoje, da nam tako kot doslej in še bolj nudi lepe seminarske počitnice z našimi otroki. Spec. pedag. Silva in Tina sta zaorali ledino, to delo pa je treba spodbujati in negovati. Prevsem naj bodo tega deležni otroci, ki niso sicer vključeni v nobeno ustanovo in nobeno usposabljanje, čeprav se v praksi dogaja tako, da so v Kraljevici ti otroci prepuščeni največ staršem, ker odklanjajo družbo. Ne smemo pa odnehati in jih moramo vedno znova in znova pritegovati in vključevati v igro, pa če je še tako preprosta.

Ali ne bi bilo mogoče za naše otroke usposobiti še kakšno okrevališče v višjih legah? Kaj je z nekdanjo Sv. Ano pod Ljubeljem in z Rakitno? Zaprto in propadajoče?

Zbornik nam veliko pomaga. Želimo si rubriko Naši otroci rastejo, v kateri bi si starši posredovali svoje izkušnje. Lepo, da bo vprašanju teže in težko prizdetih posvečena cela številka, ljubše pa bi nam bilo, da bi bilo v vsaki številki nekaj za vsako kategorijo. Vključujmo v naše društvo tudi doraščajoče brate in sestre naših otrok, naj se še bolj seznanijo z našimi problemi in se jih naučijo reševati; povsem pozabiti ne bodo mogli nikdar svojih sorojencev. Ne smemo pa se tudi preveč odmikati s svojimi težkimi problemi od ostale družbe. Prav je, da se pogovorimo v Zborniku, vendar naj tudi naša osrednja vzgojna revija Otrok in družina seznanja našo družbo z našimi problemi. Ne odmika se jim revija Jana, pa tudi dnevno časopisje poroča o njih. Starši spoznavamo, da vendarle ni več tako neprijetno na cesti tudi s teže prizadetim otrokom, da je vendarle »leto prizadetih« doseglo nekaj novih gledanj in prizadevanj, da bo tudi naše življenje lepše in lažje.

Eva Jekovec

ŠE VEDNO EDINI — ZAVOD DR. MARIJANA BORŠTNARJA DORNAVA

Dornava. Lepa vas blizu Ptuja, čudovit baročni grad. Pa vendar ta beseda mnogim zveni povsem drugače: vsem staršem, ki so imeli ali imajo tam svoje otroke; vsem tistim, ki se za ta korak še ne morejo odločiti; spet drugače specialnim pedagogom in socialnim delavcem. Prav gotovo mnogo drugače tudi tistim, ki so zavod videli pred 10 ali več leti, in tistim, ki so se na lastne oči lahko prepričali, da tudi tukaj ni vse črno in brezperspektivno...

Še vedno edini zavod v Sloveniji, ki obravnava tudi najteže duševno prizadete otroke, ima prostore v spomeniško zaščitenem baročnem gradu. Kljub temu so delavci zavoda uspeli z družbeno pomočjo, predvsem pa z lastnimi silami ustvariti primerne razmere za varstvo otrok, ki so jim zaupani. Veliko breme so prostori, pred stoletji grajeni v povsem druge namene, v katere kljub vsem adaptacijam ne morejo sprejeti več otrok. Najbolj pereč je sprejem težko prizadetih otrok, zato so že pred petimi leti pove-

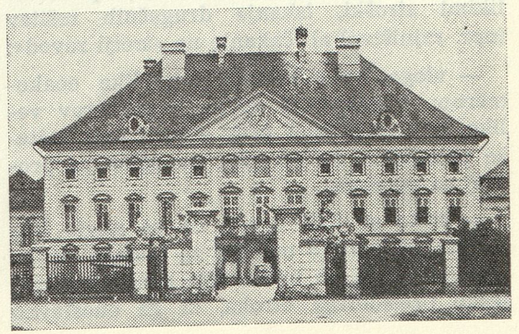

čali in do konca izkoristili vsak kvadratni meter prostora v teh oddelkih. Tako je danes od 308 otrok, kolikor jih je v zavodu, kar 113 nepokretnih — pa tudi med čakajočimi na sprejem so v veliki večini. Prav ta, že leta poznana vrsta na sprejem v zavod Dr. Marijana Borštnarja — edini izhod za številne družine s težko prizadetim otrokom — je bila glavna tema razgovora s tovarišem ravnateljem Klenovškom in socialno delavko Nežko Osredkarjevo. Iz pogovora in podatkov, ki sta jih z razumevanjem posredovala, izhajajo naslednje ugotovitve:

— največji pritisk je za sprejem nepokretnih duševno težko prizadetih otrok, trenutno 59 nujnih primerov, ki bi potrebovali takojšen sprejem;

— nekoliko manj otrok, 27, je duševno težko prizadetih, a pokretnih;

— za zmerno in teže duševno prizadete pokretne otroke čakalne dobe ni, kar je razumljivo tudi zato, ker je odpust mladostnikov manj problematičen;

— čakalna doba se je po letu 1977, ko so povečali kapacitete za nepokretne otroke sicer skrajšala, saj so lahko rešili vrsto najbolj problematičnih primerov, vendar je še vedno povprečno dve leti. Predvsem je odvisna od odpusta starejših, ki sicer v duševnem razvoju ostanejo na otroški stopnji, vendar so glede na dejansko starost premeščeni v zavod za odrasle. Ker pa je tak zavod spet samo eden v Sloveniji — Hrastovec-Trate, se znajdemo v začaranem krogu...

— v zadnjih letih je vlog nekoliko manj, saj na skupnostih socialnega skrbstva že dolgo vedo, da so možnosti za sprejem minimalne. Morda so še drugi vplivi: strah pred velikimi stroški, iskanje drugačnih rešitev (npr. rejništvo) ali čakanje na »tretji zavod«;

— vloge ne pokrivajo republike enakomerno: iz nekaterih občin je primerov veliko, iz drugih, kjer prav gotovo tudi najteže prizadetih ne manjka, pa sploh ni prošenj za sprejem;

— često se tudi zgodi, da se starši leta in leta ne morejo odločiti za oddajo otroka v zavod. V to jih prisili šele nezadržna rast težko prizadetega otroka, ki ga enostavno

Urejanje nasada pred edinim prizidkom ob grajskem poslopju.

ne morejo več obvladati. Tako so npr. letos sprejeli otroka, za katerega so imeli vlogo od leta 1975, starši pa so se odločili šele sedaj, ko je v dvanajstem letu starosti. Koliko notranjih bojev je bilo za to potrebnih, pa vedo samo oni...

V ilustracijo, kako nujne so vloge in kakšne resnične tragedije se v tem času med nami dogajajo, pa še nekaj stavkov, prepisanih iz dokumentacije:

Prvi primer:

Deklica, težko duševno prizadeta, nepokretna, 8 let. Društvo za pomoč duševno prizadetim prosi za sprejem deklice v zavod in navaja, da so člani društva — strokovni delavci večkrat obiskali in svetovali družini, ki živi v zelo slabih razmerah. Mati in deklica sta se tudi udeležili seminarja v Črni. Družina je petčlanska, oče je malo doma, stalno pije. Mati bolna, večkrat v bolnici, fizično in psihično ne zmore več. Vsi otroci so prikrajšani za najosnovnejšo nego, skrb in vzgojo. Kljub zavzetosti sosedov, patronažne službe, socialne službe in članov društva za pomoč duševno prizadetim družina hitro propada...

Drugi primer:

Deček, težko duševno prizadet in gluh, nevodljiv, 10 let. Oba starša sta gluha oz. naglušna, vsi štirje otroci prizadeti. Zasilno živijo na manjši kmetiji, hišo so otroci že

zažgali. Zaposlen le oče, mati ne more več...

Tretji primer:

Deklica, težko duševno prizadeta, nepokretna, 3 leta. Starši otroka odklanjajo, puščajo po bolnicah, ne sodelujejo. Tudi odnosi med zakoncema so nevzdržni. Socialna služba je poskušala z rejništvom, vendar niso dobili primerne rejniške družine. Oče grozi, da bo deklico ubil...

Četrti primer:

Deklica, težko duševno prizadeta, težko pokretna, 10 let. Oče alkoholik, mati je dobila le izmensko delo, zato so deklico že pred štirimi leti začasno sprejeli v vrtec. Pri desetih letih in težki prizadetosti v vrtcu ne more biti več, doma tudi ne...

In tako dalje do šestinosemdesetega primera oziroma devetindevetdesetega, kolikor je vseh nerešenih vlog za sprejem v zavod.

Ponovno je treba poudariti, da je kolektiv zavoda naredil vse — tudi na račun svojih osebnih dohodkov — da bi olajšal stisko, ki jo ilustrirajo zgornji primeri. Dornava, kot največkrat v pogovoru rečemo zavodu, resnično ni kriva, da nekateri otroci še vedno čakajo, da matere ne zmorejo več, da očetje vedno bolj pijejo. Ali smo spet krivi vsi, ki smo gradili poslovne palače, razkošne banke in živeli preko realnih možnosti?

V zavodu izdelan pripomoček omogoča spremembo položaja tudi nepokretnim otrokom

Poleg nege tudi pomoč pri razvoju

Smo bili še premalo vztrajni in prepričljivi v borbi za »tretji zavod«? Kako se je ustanavljal in kako se le-ta gradi, poročamo v tej številki Našega zbornika.

Kolektivu zavoda Dr. Marijana Borštnarja v Dornavi pa se lahko le zahvalimo za resnično nesebično in težko delo in jim ob bližnji trideseti obletnici želimo čimveč svetlih trenutkov, ki jim lajšajo skrb za najtežje prizadete.

Jan Ulaga

DOM V DRAGI PRI IGU (III. ZAVOD) JE V GRADNJI!

Mnogo akcij je za nami in resnično veliko uspehov: razvojni oddelki pri VVZ, delavnice pod posebnimi pogoji, sanacije obstoječih domov, izgradnja posebnih šol, če se omejim samo na najbolj odmevne, in vendarle je bilo največ pozornosti, upanja, bojazni in pričakovanja namenjeno »III. zavodu« oziroma zavodu za varstvo in delovno usposabljanje zmerno, teže in težko duševno nezadostno razvitih otrok in mladostnikov. Ta pozornost je tudi razumljiva, saj ti otroci in ti starši tak dom najteže in najdlje čakajo.

Že ob koncu petdesetih let je bilo ugotovljeno, da zavod v Dornavi še zdaleč ne more reševati sam vseh problemov na tem področju, in tudi to smo vedeli, da dva stara gradova nista za obravnavo duševno nezadostno razvitih najbolj ustrezna rešitev. To je bil tudi razlog, da se je z akcijo za izgradnjo zavoda začelo že leta 1960. Prizadevanja je vodil dr. Marjan Borštnar. Veliko naporov je bilo vloženih in tudi nemalo sredstev, saj je bilo pridobljeno zemljišče in pripravljeni projekti in dovoljenja. Priprave so bile najprej začasno, leta 1965 pa dokončno ustavljene. Vzrokov za to je bilo več in danes niso več pomembni. V zgodovino prizadevanj za izgradnjo novih kapacitet sem posegel zato, ker je najboljša ilustracija vzrokov za našo pozornost in bojazen, s katero smo spremljali dolgotrajne priprave na izgradnjo zavoda v Dragi. Z ustanovitvijo doma v Črni na Koroškem je bil napravljen nov uspešen korak, le generacije teže in težko duševno nezadostno razvitih otrok so čakale dalje.

Leta 1975 se je zopet premaknilo. Zveza društev za pomoč duševno nezadostno razvi-

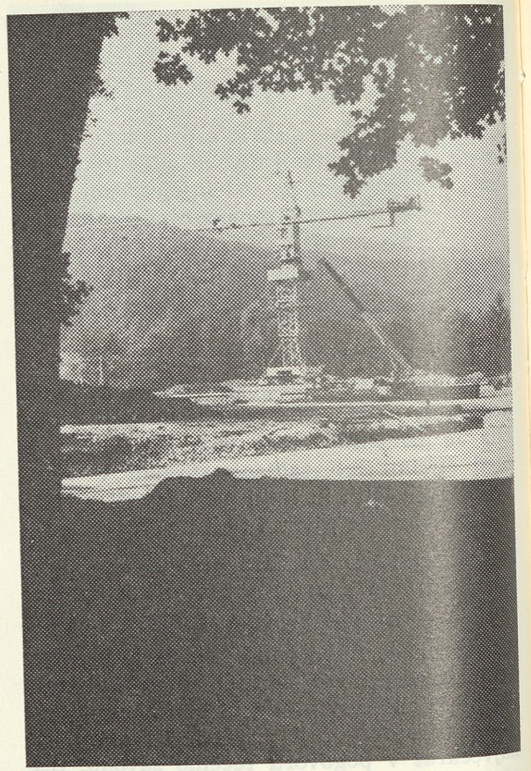

tim je dala pobudo (kdo pa drug), da se za ustanovitev III. zavoda namenijo prostori nekdanje gospodinjske šole v Rodici pri Domžalah. Akcija ni obdorila sadov, ker je te prostore že deloma uporabljala biotehnična fakulteta. Med pripravami na pridobitev prostorov v Rodici je posebna delovna skupina, ki sta jo imenovala Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo in Republiški komite za vzgojo in izobraževanje pripravila strokovno zasnovo za zavod za zmerno, teže in težko duševno nezadostno razvite otroke in mladostnike.

Osnove koncepta so bile naslednje:

— Slovenija neobhodno potrebuje zavod za zmerno, teže in težko duševno prizadete s kapaciteto 250 mest. Taka zmogljivost je kompromis med stroko, ki priporoča manjše zavode, in potrebami, ki so večje.

— Lokacija zavoda naj bo v Ljubljani ali njeni neposredni okolici, ker so že obstoječe kapacitete v severni (Črna) oz. severozahodni (Dornava) Sloveniji.

— Zavod naj bo organiziran tako, da bo maksimalno omogočeno individualno delo in delo v majhnih skupinah, kar je osnovni pogoj za uspeh v delovnem in osnovnem usposabljanju.

— Zavod bo sprejemal zmerno, teže in težko duševno nezadostno razvite otroke in mladostnike, ki so lahko tudi kombinirano moteni; več kot 90 mest naj bo namenjenih za imobilne. Del kapacitet naj služi za občasne sprejeme (čez vikend) za razbremenitev tistih staršev, ki imajo drugače otroke doma.

Te osnovne smernice koncepta so ostale tudi danes nespremenjene.

Kljub neuspehu z Rodico so tekla prizadevanja dalje. Ustanovljen je bil iniciativni odbor za izgradnjo zavoda pod vodstvom tov. Nuše Kerševan, ki je v letu 1976 dosegel, da je bila sprejeta odločitev o izgradnji novega zavoda, ki je planirana za obdobje 1976—1980 v okviru skupnih (republiških) nalog v srednjeročnih planih Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije in Izobraževalne skupnosti Slovenije. Tako je bil imenovan gradbeni odbor, katerega vodstvo je prevzela tov. Dolfka Boštjančič, takrat predsednica IO Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije, pozneje pa predsednica skupščine.

V letih 1976 in 1977 je bila izdelana projektna skica kot osnova za arhitekturo in gradbeništvo. Osnovne značilnosti arhitektonske rešitve so naslednje:

— gradnja naj bo pritlična, ker se tako omogočijo otrokom pogosti izhodi na igrišča;

— osnovna organizacijska enota je mali dom za 32—36 otrok, v katerem je 3—5 skupin (družin);

— zavod naj bo zgrajen v obliki manjšega naselja in nevsiljivo vključen v naravno in urbano okolje;

— zemljišče naj bo čim večje, kar omogoča razkropljenost otrok na igrišču in avtonomnost vsake skupine pri pedagoškem delu in igri.

Osnovni cilji in prednosti, ki jih taka rešitev nudi, so naslednji:

— mali domovi, ki jih je previdenо 8, omilijo negativne posledice velike skupne kapacitete;

— osebje take enote za 32—36 otrok se le redko spreminja, kar omogoča otrokom boljše kontakte, delavcem pa olajša delo;

— razkropljenost otrok na večjem prostoru preprečuje širjenje nalezljivih bolezni, ki so drugače v domovih precej pogostne;

— v primeru nevarnejše nalezljive bolezni ni potrebno za obiske zapirati celega zavoda (karantena), temveč le enoto, kjer se je bolezen pojavila;

— onemogočeno je formiranje velikih skupin, ki so velika ovira za vzgojno delo (spomnimo se odmorov in zbiranja otrok v osnovnih šolah na hodnikih in v večnamenskih prostorih);

— najpomembnejše: omogočeno je individualno delo in delo v majhnih skupinah, ki je prvi pogoj za uspeh.

Neposredno operativno vodstvo pri pripravah za izgradnjo zavoda je prevzela tov. Meta Bele. V letu 1977 in 1978 je bilo izbrano zemljišče v Polju, v neposredni bližini psihiatrične bolnice, pridobljena so bila lokacijska dokumentacija in vsa soglasja. Izpolnjeni so bili vsi pogoji, da bi se pričelo z gradnjo zavoda v jeseni 1979. leta. Takrat je vodstvo nevropsihiatrične bolnišnice in kliničnega centra umaknilo svoje soglasje, ker je bilo to zemljišče potrebno za nadaljnji razvoj bolnice. Vsa dotedanja pri-

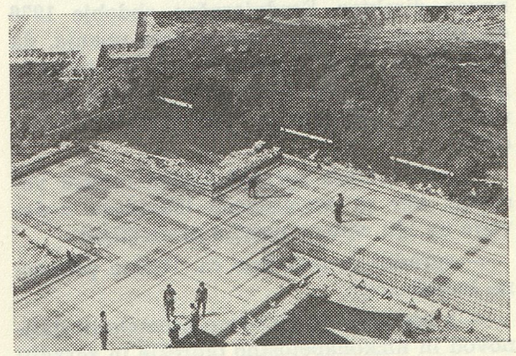

Osnova enega od domov za približno 30 otrok

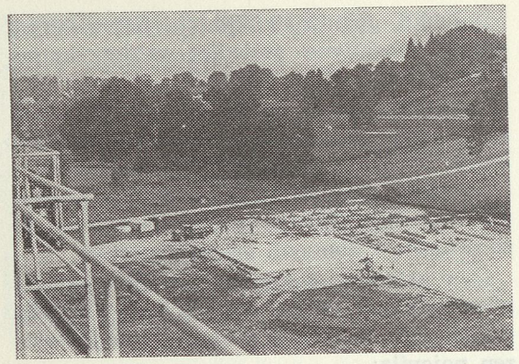

Temeljenje gospodarskih objektov (kuhinja, pralnica itd.) ob vhodu na zemljišče zavoda

zadevanja s pridobivanjem dokumentacije so s tem propadla, in kar je najpomembnejše: zamujen je bil najugodnejši trenutek za pričetek gradnje. Z izrednim prizadevanjem predsednice gradbenega odbora in pomočjo vodstva SO Ljubljana Vič-Rudnik je bila sprejeta odločitev, da bo zavod zgrajen na novi lokaciji v Dragi pri Igu, približno 12 km od Ljubljane. Novo zemljišče bo za delovanje zavoda dokaj ugodno, za začetek gradnje pa je bilo skrajno neugodno, ker je zunaj generalnega urbanističnega plana mesta Ljubljane in komunalno popolnoma neopremljeno, kar je praktično pomenilo začeti od začetka, vendar v težjih razmerah.

Septembra 1979. leta je bila ustanovljena delovna organizacija Zavod za varstvo in delovno usposabljanje — v izgradnji in imenovan direktor. Srednjeročno obdobje 1976 do 1980 se je bližalo koncu brez upanja, da bi gradnjo začeli. V letu 1980 so bile odpravljene vse ovire za izdelavo lokacijske dokumentacije. Sprejete so bile naslednje odločitve:

— zavod mora zgraditi lasten interni vodovod, ker so zmogljivosti lokalnega vodovoda na Igu celo za naselje premajhne;

— zgraditi je potrebno ca. 1000 m primarne kanalizacije;

— z zemljišča je potrebno premakniti daljnovod in nizkonapetostno omrežje in zgraditi novo trafo postajo za potrebe zavoda.

V novem srednjeročnem obdobju je izgradnja III. zavoda ponovno planirana v skupnih nalogah pri Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije v višini 187.000.000 din po cenah iz leta 1980; zbranih je že 60.000.000 din. Izobraževalna skupnost Slovenije pa v obdobju 1981—1985 več ne nastopa kot soinvestitor.

Aprila 1981. leta je bila končno izdelana lokacijska dokumentacija. Junija istega leta je bil sklenjena pogodba za izdelavo izvedbenih projektov. Za izdelavo projektov je bil izbran Projekt Ljubljana, odgovorni projektant pa je ing. arh. Marjan Božič. Avgusta je bilo pridobljeno lokacijsko dovoljenje.

Čas pa ni bil več ugoden za investiranje, ker so se pogoji iz dneva v dan slabšali. Cene v gradbeništvu so v dveh letih zrastle za 100 % in vse manj je bilo upanja, da bi gradnjo sploh začeli. Prišlo je obdobje gospodarske stabilizacije in vse manjše možnosti za naložbe, zlasti v družbene dejavnosti. Vsi ukrepi, ki so bili v tem času sprejeti, so pritisnili tudi na III. zavod. Konec je gradnje na kredit. Pred začetkom gradnje je potrebno zbrati vsa predvidena sredstva s podražitvami vred.

V jeseni 1981. leta je gradbeni odbor sprejel sklep, ki je pomenil obenem tudi zadnjo možnost za začetek gradnje tj. fazno izgradnjo. Do konca leta smo uspeli zbrati 100,000.000 din. Določili smo obseg 1. faze v obsegu, ki ga zmoremo. Investicijski elaborat je pokazal, da je cena 1. faze 210,000.000 din. Kako zbrati manjkajoča sredstva — skoraj nepremagljiva ovira. In vendar smo z velikim napori, prizadevanjem in razumevanjem mnogih ljudi uspeli.

Od oktobra 1981 do maja 1982 je šla gradnja III. zavoda skozi naslednje kontrole in odobritve:

— IO skupnosti socialnega skrbstva Slovenije,

— skupščina Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije,

— Komite za zdravstveno in socialno varstvo Slovenije,

— Komite za vzgojo in izobraževanje Slovenije,

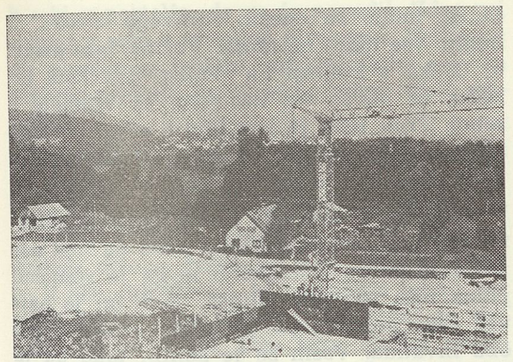

Pogled proti Igu.

— Gospodarska banka,

— Inštitut za ekonomiko investicij pri Ljubljanski banki,

— Služba družbenega knjigovodstva,

— komisija za oceno investicij IS skupščine SR Slovenije.

21. junija 1982 smo »zasadili lopato« na 7,6 ha velikem zemljišču, kjer bo zrastel nov dom za naše otroke. Izvajalec del pa je Splošno gradbeno podjetje Grosuplje, nadzor in inženiring pa vodi Ljubljanski investicijski zavod.

Kaj obsega 1. faza?

Gradimo 3 domove s kapaciteto 104 mesta, kuhinjo, pralnico z garažo, delavnico za delovno usposabljanje, toplotno postajo, komunalne priključke (vodovod, kanalizacijo, trafo postajo, telefon) in zaklonišče.

Kaj je doslej napravljenega?

Očiščeno je zemljišče in odstranjena stara opuščena opekarna, ki je bila na njem. Napravljeni so vsi izkopi, položeni podbetoni in skoraj zaključeno temeljenje. Stojijo zidovi enega od domov in raste že drugi. Prestavljen je daljnovod in zgrajena je trafo postaja. Če bo šlo delo z enakim tempom naprej, bodo vsi objekti pred zimo pod streho.

Kdaj bo 1. faza zaključena?

Terminski plan predvideva, da bo gradnja zaključena do konca oktobra prihodnje leto. To pa pomeni, da bo dom v Dragi čez dobro leto lahko začel sprejemati prve otroke.

Kaj in kako naprej?

Končni cilj poznamo in zavzemati se moramo, da ga bomo uresničili: zgraditi moramo kompleten zavod v skladu z načrtom. Vendar poglejmo, kaj je glede na zaostrene razmere možno. Sodim, da ni pretirano čimprej nadaljevati z 2. fazo, ki bi obsegala še dva domova in prostore za strokovne službe. Tako bi se kapaciteta povečala na 170 mest, zavod pa bi imel vse potrebne elemente.

Dušan Parazajda

REJNIŠKA DRUŽINA LAHKO POSTANE TOPEL DOM TUDI ZA TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETEGA OTROKA

V letu 1981 je bilo v Sloveniji 2596 rejenčkov, otrok, ki so iz takih ali drugačnih razlogov zamenjali svojo naravno družino za drugo — rejniško. Ni podatka, koliko je med temi otroki tudi razvojno motenih, še manj, koliko je težko duševno prizadetih. Poznamo pa celo vrsto rejnic in rejnikov — v Pomurju, v Mariboru in Ljubljani in seveda na domžalsko-moravškem koncu, kjer jih je verjetno največ. Nekateri rejenčki so tam predvsem zaradi neprimernosti naravne družine, pa tudi zaradi usposabljanja, ko rejniške družine pravzaprav nadomeščajo domsko ustanovo. Vsekakor je to še mnogo premalo upoštevana rešitev, saj še tako sodobno urejen in organiziran »internat« ne more nadomestiti družine.

Ker je ta številka Našega zbornika namenjena predvsem varstvu težje prizadetih otrok, smo obiskali rejnico, ki ima v reji kar dva taka otroka. Nelahko vlogo matere dveh prizadetih in dveh zdravih (svojih) otrok je prevzela Sonja Polenšek v Poljanah nad Škofjo Loko. V tem lepem kraju, sicer pa v okolici Škofje Loke drugačnih sploh ni, imajo novo prostorno hišo, kjer sta našla svoj dom tudi Urška in Metod.

Urškini starši žive v Ljubljani, Urška pa že eno leto v Poljanah. Te dni je praznovala 6. rojstni dan, duševno pa še ni prerasla nekajmesečnega dojenčka. Prej je večino časa preživela v bolnicah in v čakanju na sprejem v Dornavo. Rejnica pripoveduje, da je bila v začetku precej nemirna, zdaj pa se je umirila in se včasih celo nasmehne. Seveda potrebuje vso nego, jé le pasirano hrano. Starši imajo še enega, zdravega otroka in hodijo vse manj na obisk. Večino časa preživi Urška v kuhinji na svojem dnevnem ležišču, če pa so vsi na vrtu, jo vzamejo s seboj. Prav tako jo jemljejo s seboj po nujnih opravkih, ko počaka na svojem sedežu v avtu.

Metod je le nekoliko mlajši, slep in zmerno duševno prizadet, kljub temu pa ima neverjetno dobro orientacijo in ga je resnično polna hiša pa tudi okolica. Tudi on je največ časa preživel po bolnicah — starša sta oba invalida. Vsem se je smilil, tako da je prišel sicer razvajen, vzgojno pa nekoliko zapuščen. V začetku je bilo zelo hudo, ker še ni bil čist. Rejnica in mož sta ga navadila na kahlico, tudi igrače ga že bolj zanimajo. Problemi so bili tudi ponoči, ker je vstajal in hodil naokoli. Svetovali so jima mrežo, pa jo je mož odstranil, rekoč »saj ni žival«; raje sta ga nekaj noči lovila po hiši in jemala k sebi v posteljo, da se je navadil. Zdaj spi skupaj v sobi z njunima otrokoma. Urška pa na posebnem ležišču pri rejnikih, ker se večkrat prebuja in jo je potrebno malo potolažiti.

Kako se je sploh začelo? Sedanja poklicna rejnica je bila prej deset let delavka v tovarni. Ko je imela že drugega otroka, se je odločila, da bo ostala doma in varovala še tuje otroke. Namesto treh zdravih otrok so ji ponudili Urško, ki potrebuje toliko več skrbi in nege. Za Urško pa je prišel še Metod... in ni ji žal. Dva taka otroka zahtevata resnično veliko dela, še več pa razumevanja in topline. In pri Polenškovih sta oboje dobila.

Jan Ulaga

KAJ BO, KO NAS NE BO?

To so misli pa tudi besede prenekaterih staršev prizadetih otrok; predvsem to velja za starše težje in težko prizadetih otrok, mladostnikov in odraslih oseb, ki so v domači negi in varstvu. Marsikateri starši, predvsem tisti, ki teh problemov nimajo, se seveda s to mislijo ne ukvarjajo, kajti če imajo zdrave otroke bo šel svet ravno tako naprej; morda bodo živeli še v boljših življenjskih razmerah, kot pa danes. Sprašujemo pa se, kako bo pa poskrbljeno za tiste, ki so popolnoma odvisni od drugih, to pa so težje in težko duševno prizadeti. Res je, da imamo v okviru SRS nekaj zavodov, v katerih skrbijo tudi za težje in težko prizadete osebe, vendar podatki kažejo, da je teh zavodov še vse premalo. Stanje, kakršno je danes, je skrajno zaskrbljujoče. Tudi izgradnja tretjega zavoda na Igu pri Ljubljani ne bo izboljšala stanja do take mere, da bi bili lahko zadovoljni.

Po informacijah, kakršne so nam posredovali, bi morali v okviru SRS zgraditi vsaj 3 take zavode, da bi vsaj delno pokrili današnje potrebe. Zavedati se moramo, da ta problem še ni rešen, če vključimo našo popupalacijo, predvsem teže in težko prizadete, v razne zavode ali domove (delavnice pod posebnimi pogoji, oddelke za delovno usposabljanje, domove upokojencev in ostarelih itd). Ne smemo pozabiti, da je s tem problem samo začasno rešen. Prepričan sem, da bo problem rešljiv samo tedaj, ko ga bo začela reševati celotna družba. Dolžnost nas staršev prizadetih, društev za pomoč duševno prizadetim, ki delujejo v okviru regij in občin pa tudi Zveze društev za pomoč du-

ševno prizadetih SRS pa je, da to celotno družbo osvestimo in ji prikažemo realno stanje; seveda bo treba podatke posredovati tudi v številkah. Izkoristiti bo potrebno vsa javna občila, radio pa tudi televizijo, saj je prav ta v zadnjem času najbolj učinkovita glede osveščanja javnosti. Prepričan sem, da uspeh ne more izostati.

Navedem naj samo nekaj izredno kritičnih primerov v kranjski občini: Dolga in trnova je bila pot, preden smo uspeli preko vseh forumov, da so sprejeli 2 naša otroka v zavod v Dornavo. Pri enem primeru je bilo tako kritično, da ni bilo druge rešitve, kot da je mati ostala doma, čeprav je imela dobro službo. Nikamor ni mogla vključiti svojega prizadetega otroka. Čeprav smo poskušali vsepovsod, tudi na oddelku za delovno usposabljanje, smo ga vključili, vendar smo kmalu ugotovili, da je edina rešitev vključitev v zavod. Uspelo nam je šele po več letih, da so ga sprejeli v Dornavo. Kakšne so bile posledice za celo družino, si niti misliti ne moremo. Tudi pri drugem primeru je bilo podobno glede sprejetja v zavod. Kam vse smo potrkali na vrata, da bi sprejeli našega Igorja, pri katerem je šlo za kombinirano prizadetost, duševna, telesna in popolna slepota. Osebno smo se zglasili v Zavodu v Dornavi (socialna delavka, predsednik društva in oba starša z Igorjem), da bi čim hitreje vključili Igorja v njihov zavod, toda pota so bila zaman; vzrok — prezasedenost. Šele po enem letu nam je uspelo, da so ga končno le sprejeli. Kruta je bila resnica, toda tako je bilo, da je narava poskrbela, da so se kapacitete sprostile. Za obe družini je bilo sicer težko slovo, še posebej to velja za obe materi, toda danes vsi skupaj ugotavljamo, da je bila zares rešitev samo zavod.

Tudi stanje v družini, v kateri živi naša Simona, je zelo težko. Gre za 12-letno Simono z diagnozo: težje prizadeta. Živi skupaj s starši in še dvema sestricama, ki hodita še v šolo. Oče in mati sta oba zaposlena in se menjata v službi, tako da Simona ni nikoli prepuščena sama sebi. Vsi, ki poznamo ta primer, se zavedamo, da je tudi tukaj rešitev za celo družino samo zavod. Seveda pa je vprašanje v kateri zavod, saj vemo, da kapacitet ni.

Primerov, kakršni so navedeni, pa ni malo. Saj jih je samo v Kranju 12 izredno kritičnih. Prav bi bilo, če teh otrok že ne moremo vključiti v zavode, da bi jim nudili več, kot jim nudimo danes. Še posebej velja to za njihove starše, s katerimi prizadete osebe živijo. Z denarno pomočjo, ki jo dobivajo za prizadete, še ni poplačan ves trud, ki ga starši vlagajo pri negi in vzgoji svojih prizadetih otrok. Tudi na tem področju bo potrebno marsikaj spremeniti, še posebej zato, ker vemo, koliko družbo stane zavodska oskrba za eno osebo. Koliko pa nudimo, če je v domači oskrbi? Nič nam ne pomagajo ustavna in zakonska določila in razne resolucije, če so na papirju; treba jih bo uresničiti v praksi. Dolžnost nas vseh je, da več postorimo za duševno prizadete, še za težje in težko prizadete, njihove starše pa razbremenimo skrbi, kaj bo, ko njih ne bo.

Maks Perkovič

PROSTORSKA PROBLEMATIKA DUŠEVNO PRIZADETIH V SRS

Po ocenah Zveze društev za pomoč duševno prizadetim živi v Sloveniji 46.945 duševno nezadostno razvitih oseb. Od teh je 35.325 laže duševno prizadetih, 9320 zmerno in teže duševno prizadetih, 2300 težko duševno prizadetih.

Laže duševno prizadeti otroci so vključeni v vzgojnovarstvene organizacije in šole s prilagojenim programom. Odrasle laže duševno prizadete osebe se vključujejo v življenje in delo brez posebne družbene pomoči. Zmerno, teže in težko duševno prizadetim osebam pa moramo ob družbeni pomoči pravočasno zagotoviti ustrezno bivanje.

Po načelih normalizacije ima vsaka prizadeta oseba pravico:

a) do primernih stanovanjskih prostorov pod posebnimi pogoji glede na stopnjo prizadetosti,

b) do primernih prostorov za osnovno in delovno usposabljanje v okviru individualnih sposobnosti,

c) do primernih prostorov za zdravstveno nega in fizioterapevtsko obravnavo,

d) do primernih prostorov za rekreacijo in kulturno udejstvovanje,

e) do povezave z okolico, predvsem do povezave s svojci, kadar zaradi prizadetosti ne more živeti v domačem okolju.

Zveza društev za pomoč duševno prizadetim in Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani pripravljata ob pomoči Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije in Izobraževalne skupnosti Slovenije večletno raziskovalno nalogo: Prostorska problematika družbene skrbi za varstvo in usposabljanje duševno prizadetih oseb v SRS. Naloga obravnava predvsem prostorsko problematiko zmerno, teže in težko duševno prizadetih v Sloveniji.

Cilj naloge je pripraviti vsa potrebna izhodišča za vključitev specifičnih zahtev bivanja zmerno, teže in težko duševno prizadetih oseb v razvojne plane socialnega in prostorskega planiranja na vseh ravneh.

Iz podatkov Zveze društev za pomoč duševno prizadetim je razvidno, da več kot polovica teže in težko duševno prizadetih *odraslih* oseb ni vključena v ustrezno obravnavo. Za sprejem teže in težko duševno prizadetih *otrok* v domsko bivanje ostaja ca. 200 nerešenih prošenj.

Od 9320 zmerno in teže duševno prizadetih oseb je 834 otrok in 320 odraslih oseb vključenih v obravnavo. Medtem ko pomeni število 834 otrok dve tretjini vseh tovrstno motenih otrok, pa večina odraslih ostaja povsem brez ustrezne obravnave v breme staršev ali sorodnikov. Otroci so vključeni

v varstvo dveh republiških zavodov in v oddelke za usposabljanje pri osnovnih šolah s prilagojenim programom. 380 odraslih oseb tovrstne prizadetosti dela v 17 manjših delavnicah pod posebnimi pogoji.

Težko duševno prizadeti otroci so vključeni v varstvo edinega republiškega zavoda (Dornava). Težko duševno prizadete odrasle osebe sprejema zavod Hrastovec-Trate, ki sprejema obenem tudi duševno bolne odrasle osebe. Zaradi pomanjkanja primernih mest v ustreznih institucijah in zaradi hudega pritiska prostorske stiske je 300 teže in težko prizadetih odraslih oseb zajetih v 22 splošnih socialnih zavodov v povsem neustreznih razmerah. Številčni prikaz obstoječih in manjkajočih mest za obravnavanje duševno prizadetih oseb in prvi izsledki analize obstoječega stanja razmer za bivanje zmerno, teže in težko duševno prizadetih oseb v Sloveniji osvetljujejo to perečo problematiko.

Ugotovimo lahko:

1. neprimerno koncentracijo glede na geografsko lego institucij;

2. prevelike kapacitete zavodov;

3. neprimerno bivanje v nefunkcionalno grajenih starih gradovih, ki ne omogočajo zadovoljivih rešitev (adaptacij).

Poleg velikega pomanjkanja prostora tudi velik del obstoječih prostorskih rešitev ne ustreza humanemu bivalnemu okolju, v kakršnem naj bi živele tudi duševno prizadete osebe vseh stopenj prizadetosti.

Namen in cilj raziskovalne naloge Prostorska problematika družbene skrbi za varstvo in usposabljanje duševno prizadetih oseb v SRS je:

1. podati pregled obstoječega stanja prostorskih rešitev z analizo ustreznosti,

2. podati predlog o načinu bivanja prizadetih oseb in o različnih možnih prostorskih oblikah bivanja glede na vrsto institucije,

3. definirati specifične prostorske zahteve glede na stopnjo in vrsto prizadetosti in glede na starostno stopnjo duševno prizadetih oseb, upoštevajoč izsledke prostorske problematike telesno prizadetih (brez arhitekturnih ovir),

4. določiti izhodišča glede lociranja institucij v širše in ožje okolje,

5. določiti izhodišča glede izbire zemljišča,

6. določiti izhodišča glede optimalnih kapacitet institucij.

Namen raziskave je pospešiti pravočasno vnašanje prostorskih potreb duševno prizadetih v ustrezne plane prostorskega planiranja in doseči koordinacijo socialnega in prostorskega planiranja te problematike na vseh ravneh, od krajevnih skupnosti do republike.

Za uresničitev zastavljenih ciljev bo potrebna vsestranska družbena podpora in razumevanje nas vseh, saj se duševno prizadeta oseba zaradi prizadetosti ne more zavzemati za svoje pravice.

dipl. ing. arh. Olga Rusanova,
nosilka raziskovalne naloge

TUDI UMETNIKI GOVORIJO O NJIH

TANTADRUJ

Ciril Kosmač

(nadaljevanje)

VI

Sredi noči so zadoneli zvonovi. Nenavadni, viharni udarci so se kot skale valili s police in padali na trg. Gostilne so utihnile, roke s kozarci so okamenele na pol poti od mize do ust, oči so debelo zazijale, ušesa z grozo prisluhnila.

»Sodni dan!« je v molk zavreščala Presveta Moštanca.

»Trapa!« je zarohnel Okrogličar in ga sunkovito potisnil pod mizo. »Gori!«

»Gori!« je uradno potrdil stražmojster Dominik Testen in tako ognjevito planil na noge, da se je takoj spet sesedel.

»Gori! Gori! Gori!« so zakričali najrazličnejši glasovi. Vsi so se pognali iz gostilne, se zbegano vrteli po trgu in iskali rdečega petelina. Toda ker ga niso našli, so se kakor na ukaz zapodili proti farni cerkvi. Med njimi se je hrabro opotekal tudi stražmojster, zakaj red in mir sta bila v njegovih rokah. Te svoje dolžnosti se je tako dobro zavedal, da je v preveliki vnemi pozabil v gostilni čelado in sabljo, zato pa je svetil s svojo plešo, mahal z rokami in mogočno hreščal:

»Izpod nog! V imenu postave, izpod nog!«

Vsa okna so se razsvetlila. Iz hiš so drveli na pol oblečeni ljudje, spraševali in vpili. Odgovora seveda ni bilo, zato so se pridružili hrumeči trumi, ki se je valila proti cerkvi. Tam so že stali vsi župniki s klobuki in dolgimi pelerinami kakor štirje velikanski črni spomeniki, cerkovnik pa je v strahu poskakoval pred njimi in kričal:

»Na pokopališču zvoni! Na pokopališču zvoni!«

»Sodni dan! Mrtvi vstajajo!« je v grozi zavreščal Presveta Moštanca.

»Trapa!« je spet zarohnel Okrogličar. »Če ne boš tiho, te bom tako ubrisal, da še na sodni dan ne boš vstal!«

»V imenu postave, red in mir« je uradno zarjovel stražmojster. »Ženstvo zadaj, moštvo spredaj! In zdaj gremo na pokopališče!«

Ukaz je bil tako odločen in tako pogumen, da v trgu niso ostale samo ženske, temveč tudi precej moških, ki so bili ženskam podobni. Junaki pa so se pognali navkreber. Vsi zasopli so prihrumeli na polico, se zakadili proti cerkvici in že od daleč kričali:

»Kje gori? Kje gori?«

Ko so zagledali Matica, ki je zvonil na vse pretege, so najprej obstali in ga debelo pogledali, nato pa so butnili vanj:

»Matic, kje gori?«

»Kje gori?« je prestrašeno ponovil Matiq Enaka Palica.

Prisopihal je stražmojster, zgrabil Matica za rame in ga stresel ter uradno zagrmel:

»V imenu postave, kje gori?«

Matic je od strahu spustil vrvi in pokazal proti pokopališču.

Zdaj je stražmojster debelo pogledal in onemel. Nato so vsi onemeli in se ozrli v črne ciprese, ki so vršale v vetru. Za njimi ni bilo videti nobenega ognja.

»Ali gori?« je po premolku vprašal stražmojster.

»Ni videti.«

»Ni videti,« je potrdil stražmojster, se obrnil k Maticu in strogo zarohnel:

»Zakaj si zvonil?«

»Zvonil,« se je stresel Matic in pokazal proti pokopališču.

»Hej, kje so pa drugi norci?« se je zdaj spomnil Okrogličar. »Kje je Luka? Kje je Rusepatacis? In kje je Tantadruj?«

»Tantadruj,« je ponovil Matic in spet pokazal proti pokopališču.

Možje so glasno zajeli sapo, stražmojster pa je vprašal:

»In kaj delajo tam?«

»Delajo tam,« je prestrašeno ponovil Matic.

Možje so se spogledali in spet ozrli v črne, grozeče ciprese, toda nihče se ni premaknil. Naposled pa je stražmojster le pokazal, kaj je uradna dolžnost in kaj pogum. Potegnil je Matica predse, ga obrnil proti pokopališču in uradno ukazal:

»V imenu postave, naprej!«

»Postave naprej!« je prestrašeno ponovil Matic in se hitro prestopil. Možje so tiho stopili za njim. Ko so prišli med ciprese, ki so grozeče vršale v vetru n se sklanjale nadnje kakor razbičana grešna bitja, se je od mrtvašnice naprej oglasilo cingljanje kravjih zvoncev, nato pa nenavaden tercet. Angelski glas in dva basa, prvi poln in gromovit, drugi skrhan in nestanoviten, so z velikim zanosom zapeli Tantadrujevo pesem:

»Na nebu je-e sonce,
na zemljici mraz . . .«

Možje so obstali kakor okameneli, Matic pa je mirno korakal naprej po beli peščeni poti.

»Stoj!« je zahropel stražmojster.

Matic je obstal in se obrnil.

»V imenu postave, povej zakaj pojejo!« je uradno zahreščal stražmojster.

»Pojejo,« je prestrašeno vztrepetal Matic in z roko pokazal proti mrtvašnici.

Stražmojster je še enkrat zahropel in za njim je zahropela vsa dolga moška vrsta. Potem si je obrisal potno plešo, se zravnal in z grobim glasom takole oznanil:

»Možje, moja dolžnost je, da grem naprej, vi pa — kakor veste!«

Za njim je pritrdilno zamrmralo. Stražmojster se je izprsil in stopil za Maticem. Možje so se tiho premikali za njim. Šli so po prstih, počasi in potuhnjeno, kakor bi se bližali nevarni zveri. Ko so prišli do mrtvašnice, je bila pesem pri kraju. Samo polni bas, ki je ob zanosu najbrž pozabil, da je pesmi že konec, je še enkrat gromovito zabobnel:

»Ju-u-hu-u ju-u-hu-u
ju -hu-hu-hu-huj . . .«

Matic je zavil na levo, in ko je obstal pri Luki in Rusepaticisu, sta že klečala na tleh in z rokami hitro metala mrzlo zemljo v jamo.

»Božorno-boserna!« je zagrmel Luka in po vojaško pozdravil.

Stražmojster je od presenečenja komaj izdavil:

»V imenu postave, kaj delate tukaj?«

Še preden sta utegnila odgovoriti, se je veselo oglasilo iz jame:

»Tantadruj, zdaj sem umrl!«

»Kaj? Kaj?« je jecljal stržmojster in se tako nevarno zamajal, da bi padel v jamo, če ga ne bi zgrabile močne Okrogličarjeve roke.

»Kaj je? Kaj je? je završalo iz ozadja.

»Norčka so živega pokopali!«

»O groza!« je zavreščal Presveta Moštanca, »Zgrabite jih! Zgrabite jih!«

»Tiho!« je zagrmel Luka. »Tukaj smo na svetem kraju!«

»Tako je!« je pribil stražmojster, ki je že prišel k sebi. »In naj se nihče ne meša v moje posle! V imenu postave, držite jih!« je pokazal v Luko, Rusepaticisa in Matica. Nato se je obrnil k jami in uradno pozval Tantadruja: »V imenu postave, vstani!«

»Tantadruj, jaz sem zdaj umrl!« se je uporno oglasilo iz jame.

»V imenu postave, vstani!« je stražmojster zvišal glas.

»Tantadruj, prišel sem do jame in sem umrl!« je trmasto vztrajal norček, ne da bi se ganil.

Stražmojstra je ta neubogljivost tako razkačila, da se je zamajal in zarjovel:

»V imenu postave, iz jame ven!«

»Kdo rjove na njivi večnega počitka?« je zdaj zagrmelo za možmi.

Hitro so se razmaknili in pripravili pot vsem štirim župnikom, ki so v dolgih pelerinah stopili naprej kakor štirje velikani. Stražmojster se je zravnal, kolikor je bilo v njegovih močeh, po vojaško pozdravil in uradno sporočil:

»Pokorno javljam, da so norci norčka zakopali!«

»Saj je še živ!« je hitro povedal Okrogličar.

»Živ je,« je pritrdil stražmojster, »toda noče iz jame!«

Župnik ga je odpahnil, se obrnil k jami in strogo vprašal:

»Tantadruj, kaj pa je zdaj to?«

»Tantadruj, prišel sem do jame in sem umrl!« je odgovoril norček. »Saj bo prava?«

»Ooo! . . .« so v zboru zategnili tuji župniki in zmajali z glavo.

»Ne, ne bo prava!« je odbil domači. »Če ležeš v jamo, ne umreš, temveč si samo zasut!«

»Tantadruj, samo zasut!« je brezupno zastokal norček.

»Zasut! In zdaj vstani!«

Tantadruj je glasno zajokal, a je vseeno vstal in možje so ga potegnili iz jame.

Župnik je vzdihnil in si obrisal znojno čelo, nato se je spet zavil v pelerino in ukazajoče rekel:

«Vrnimo se zdaj k cerkvi!«

Spustili so se s police in se zbrali na ploščadi pred cerkvijo. Župniki so se postavili v vrsto kot sodniki, in domači je ukazal pripeljati vse štiri nesrečnike.

»To, kar ste nocoj storili,« jim je strogo rekel, »je velik, zelo velik greh!«

»To je zločin in odgovarjali bodo po postavah!« je pribil stražmojster.

»Pha!« je zaničljivo prhnil Furlan. »Raus e patacis, repa in krompir!«

»Kaj?« je zarohnel stražmojster in skočil naprej.

»Ti si nor!« je Luka zagrmel vanj.

»Dominik, ne nori!« ga je poklical župnik.

Stražmojster se je umaknil, župnik pa je dvignil roko in požugal:

»Da mi nikdar in nikjer več ne stopite na pokopališče! Ste razumeli?«

»Razumeli pa božorno-boserna!« je zagrmel Luka.

»Pažornoserna,« je prestrašeno ponovil Matic Enaka Palica.

»Tako!« je prikimal župnik. »In zdaj se boste razšli. Vsak po svoji dolini.«

»Gospod župnik!« se je zdaj oglasil Hotejec in se prerinil naprej. »Pustite jih nocoj meni, da se pogrejejo in prespijo!«

»Hotejec, saj imaš prav,« je priznal župnik. »Toda oglasil si se prepozno. Kar sem rekel, sem rekel!«

»Saj lahko prekličete.«

»Nikdar ne preklicujem!« ga je strogo zavrnil župnik. »Kar sem rekel, sem rekel! Zdaj se bodo razšli in vsak bo šel po svoji dolini. Ti Luka ob Soči navzgor!«

»Navzdol!« se je odločno uprl Luka. »Navzdol pa božorno-boserna!«

»Dobro, navzdol!« je popustil župnik. »Boš šel pa ti navzgor,« se je obrnil k Furlanu.

»Pha!« je prhnil Rusepatacis. »Raus e patacis, repa in krompir!«

»Ti, Matic, boš šel ob Bači domov!«

»Ob Bači domov,« je ubogljivo zamomljal Matic Enaka Palica.

Ti pa,« se je obrnil k norčku, »ob Idrijci in tudi domov!«

»Tantadruj, domov!« je skoraj zajokal norček.

»In zapomni si še nekaj!« je z globokim glasom rekel župnik. »Ti sploh ne boš umrl!«

»Tantadruj, sploh ne bo umrl?« je tako vztrepetal norček, da so zacingljali vsi njegovi zvonci.

»Ne!« je pribil župnik. »Če boš še hotel umreti, sploh ne boš umrl.«

»Tantadruj, saj ne bom več hotel umreti!« je zajokal norček in se s sklenjenimi rokami pognal proti njemu. »Saj ne bom več hotel umreti!«

»Ali res ne?« je vprašal župnik.

»Tantadruj, ne, ne več!« je odkimal norček in takoj nato z novim upanjem v glasu vprašal: »Ali bom potem umrl?«

»No, potem bomo videli!« je milostno rekel župnik. »Zdaj pa se razidite in mir z vami! In razidite se tudi vi,« se je obrnil k svojim faranom, »in hvalite boga, da ni bilo kaj hujšega!« Nato je pokimal svojim sobratom in vsi so slovesno odšli v župnišče.

Štirje nesrečniki so se napotili vsak v svojo smer, ženske so izginile v hiše, moški pa so se spustili na trg. In spet so se napolnile gostilne in spet so zahrumele, zakaj nenavadni dogodek je bil dovolj velik vzrok, da so lahko novi štefani romali na mizo.

Župniki so se vrnili v zlato sobo z zlato lučjo in zlato toploto. In ko je kuharica prinesla steklenico zlatega, zavretega vina, dišečega po cimetu in nageljnovih žbicah, so se spet nasmehnili. Nalili so si kozarce, si pogreli prste, usta in želodce. Zlomili so vsak svoj kos temno zlate pogače in zmleli košček bledo zlate sredice. Potem pa so se spet s temeni naslonili na steno, zaprli oči in odprli usta ter zapeli s polnimi, temno zlatimi baritoni:

»Oo-ooo . . . Oo-ooo . . .«

In medtem ko so župniki peli v zlati sobi in so v zakajenih gostilnah pili in hrumeli kmetje in bajtarji, trgovci in obrtniki, hlapci in dekle, prekupčevalci in mešetarji, mladi in stari, so že daleč tam zunaj, vsak po svoji prazni dolini, šli štirje norci. Zmrzla zemlja jim je zvenela pod nogami in mrzel mesec jim je svetil z neba, zakaj zimsko nebo je bilo jasno in jutro še daleč.

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RISEJO

NA TRGATVI — PROIZVODNI DAN

Zjutraj smo se odpravili na trgatev v Vitovlje. Peljali smo se z avtobusom. Pri kmetu smo dobili zajtrk. Po zajtrku smo šli v kombi in se odpeljali v vinograd. Dobili smo vsak svoje orodje in posodo ter začeli smo trgati. Delali smo hitro. Ob deveti uri smo imeli malico. Po malici smo nadaljevali z delom. Pri trgatvi so nam pomagali tudi ljudje pri katerih smo trgali in učitelji, ki so nas še posebej vzpodbujali pri delu.

Pohvalili so nas, da smo bili pridni. Čas je hitro mineval. Ob dveh smo se odpeljali na kmetijo. Tam smo pojedli kosilo. Po kosilu smo pohiteli na avtobus in se odpeljali v Novo Gorico. Trgatev je bila za nekatere prvo spoznanje, kakšno je delo na kmetiji. Upam, da bomo šli še kdaj na trgatev, ker smo se izkazali.

Žižmond Bojan
OŠ Kozara, Nova Gorica

MOJI ZAJČKI

Jaz imam šestnajst zajcev. Eni so bele, eni črne, sive in lisaste barve. Po dežju jim ne smem dati mokre trave. Dobijo tudi malo suhega kruha. Na vsaka dva dni jim očistim zajčnik.

Včasih zajca zakoljemo in pojemo.

Stane Petrič, 4. b
ZU Janez Levec, Ljubljana

PRED POUKOM

Zjutraj ob sedmih grem v šolo. V jutranjem varstvu poslušamo plošče in plešemo. Nato delamo naloge. Ko končamo naloge, se igramo s punčkami. Potem dekleta 4. razreda plešemo račke in druge plese. Ko se varstvo konča, gremo v šolo.

Brigita Vangoš, 4. b
ZU Janez Levec, Ljubljana

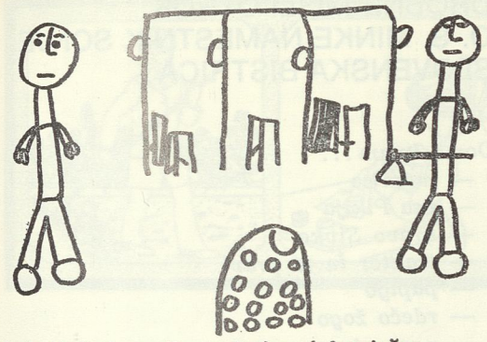

Andrej Jazbec: Na praksi pri kurjaču

ZDUM Črna na Koroškem

JESEN

Zjutraj je na travniku rosa. Sadje je že dozorelo. Z dreves odpada jesensko listje. Kmalu bomo odšli v vinograd in obirali grozdje. To bo veselo. V naravi ni več cvetja.

Marija Lesjak, 6. r
OŠ Pohorski odred, Slov. Konjice

Sedaj je jesen. Na polju pospravljamo poljske pridelke. Doma smo dobili telička. Je zelo lep. Spi pri kravi. Ata ga vsak dan krmi. Grem ga večkrat pogledat in pobožat. Ko bo star en mesec, ga bomo prodali. Tudi sadje smo začeli obirati in stiskati. Jesen je res lepa.

Hermina Pušnik, 5. r
OŠ Pohorski odred, Slovenske Konjice

Zelo se veselim jeseni, ker dozori zadje. Na polju pulimo repo, korenje in krmilno peso. Lomili smo koruzo. V gozdu nabiramo kostaj in gobe. Z mamo pripravljava ozimnico. Vlagava papriko, kumare in gobe.

Renata Kamplet, 4. r
OŠ Pohorski odred, Slov. Konjice

TUDI V TISKARNI JE DOSTI DELA

Delam v majhni tiskarni v Šmartnem. Danes zjutraj sem prišla v službo že pred šesto in sem takoj začela z delom. Vezala sem uradne liste. Na sredini sem dala uradni list narazen in odstranila sponke. Razgrnjene liste sem natančno zlagala na kup. Šele ob dvanajstih sem dobila drugo delo. Na liste sem prilepljala hrbtenico. Uradni list in hrbtenico sem mazala z lepilom, navpično, položila trak na hrbet in pritiskala s prsti po celi površini, da je lepilo dobro prijelo.

Kmalu je bil čas za kosilo. Šla sem v trgovino po sendvič in ga pojedla. Ko je bilo konec odmora, sem nadaljevala z delom. Zopet sem lepila liste na hrbtenico. Ko sem končala, sem morala vso delavnico pomesti in zložiti vsako stvar na svoje mesto. Danes mi je šefinja povedala, da zadnji teden pri njih ne bom mogla delati, ker bodo belili vse prostore. Dala mi je 2000 din.

Nadfaluši Ivi, 8. r
OŠ Dušan Kveder-Tomaž, Litija

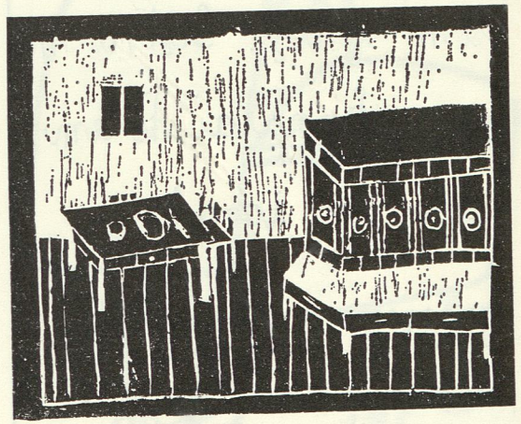

Alojz Zadravec, OŠ Cvetko Golar, Ljutomer

PRETEKLOST MOJEGA KRAJA

Živim v Mirnu. V času vojne je bila naša vas požgana. Zato so se morali moja mama, babica in dedek preseliti v Štandrež. Tam so ostali do konca vojne. Nato so se vrnili domov v Miren. Bilo je žalostno, ker je bilo vse uničeno. Vse hiše je bilo treba popravljati in na novo sezidati. Sedaj je Miren lepa vas.

Marušič Rajko, 5. r
OŠ Kozara, Nova Gorica

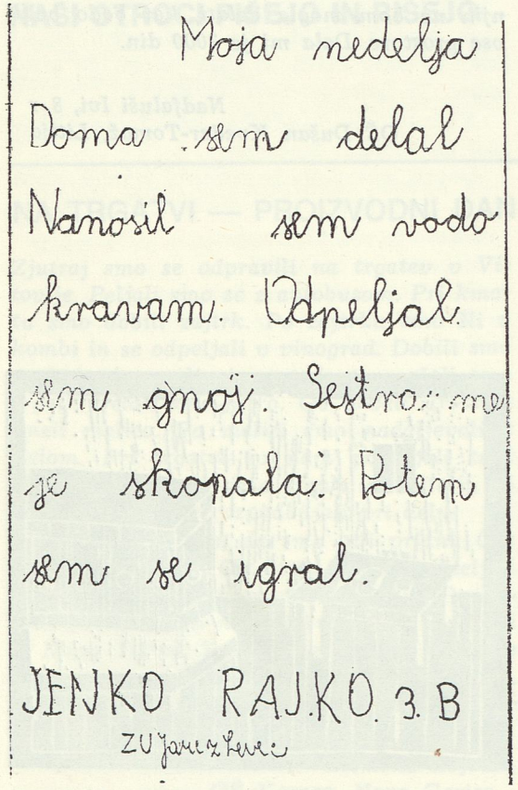

ZU Janez Levec, Ljubljana

DROBNE MISLI OTROK O. Š. MINKE NAMESTNIK SONJE SLOVENSKA BISTRICA

Doma imam ...
- *mamico*
- *psa Pikija*
- *kravo Sivko*
- *traktor in to pravi*
- *papigo*
- *rdečo žogo*
- *nove rjave zavese*

I. vzgojna skupina
— gojenci od 7—8 let

V domu pogrešam ...
- *moje staro kolo*
- *mamico in bratca*
- *svojega psička*
- *našega velikega petelina*
- *pravo kosilnico*
- *mojo veliko skodelico*

— staro jablano na dvorišču

II. vzgojna skupina
— gojenci od 8—9 let

Privajanje in usposabljanje otrok doma

IGRA PREDŠOLSKEGA PRIZADETEGA OTROKA

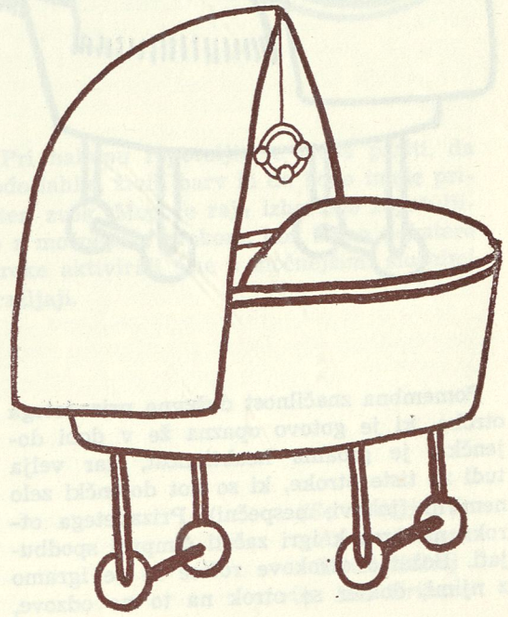

Za vsakega otroka je igra zelo pomembna dejavnost. Zasledimo jo že pri dojenčku. Dojenček leži v košari ali posteljici in z ročicami sega po nožicah. To mu zbuja občutek ugodja, kar izraža z dobrovoljnim grgranjem. Enako prijetna mu je igra s prstki rok. Že v prvih mesecih življenja mu mama priveže živobarvne in različno oblikovane ropotuljice na vrvico, ki je na dosegu njegovih rok pritrjena na vozičku ali košarici. Dojen-

ček je gibalno aktiven, zato udarja ob ropotuljice, katerih prijeten zvok ga usmeri k zavestnemu udarjanju po tej zvočni igrački.

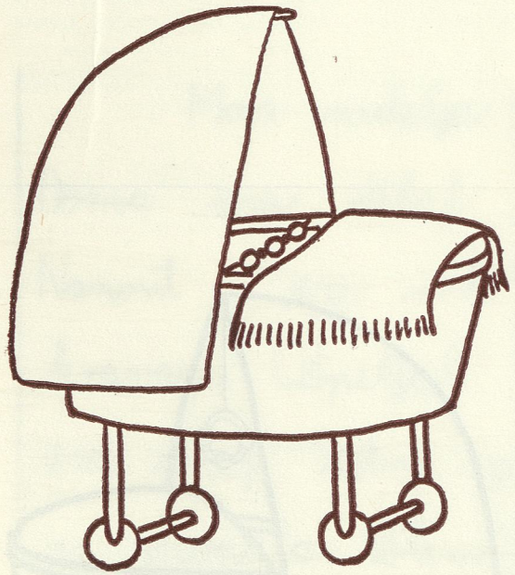

Pomembna značilnost duševno prizadetega otroka, ki je gotovo opazna že v dobi dojenčka, je gibalna neaktivnost, kar velja tudi za tiste otroke, ki so kot dojenčki zelo nemirni (jokavi, nespečni). Prizadetega otroka moramo k igri začeti čimprej spodbujati. Božamo otrokove ročice in se igramo z njimi, dokler se otrok na to ne odzove, se pravi, da prime za naš prst, da sega po svojih nožicah, če mu pomagamo. Otrok po ropotuljici, ki visi ali je pritrjena na košarici, sam ne bo segel. Na začetku bo mama nihala z visečo ropotuljico oziroma udarjala ob ropotuljice, nanizane na vrvici, toliko časa, da bo otroka pritegnil zvok. Kasneje bo zaznal tudi nihanje oziroma premikanje teh živobarvnih igrač. V drugi fazi bo mama prijela otrokovo ročico in z njo udarjala po viseči ropotuljici, da bo nihala. Otrok bo ob tej igri imel občutek ugodja, in če se bo igra ponavljala, se bo sčasoma začel sam igrati. Z ropotuljicami, ki so nanizane na vozičku ali na košarici, se bo otrok igral šele, ko bo sedel.

Naslednja je prav gotovo ročna ropotuljica, za katero lahko trdimo, da bo otroku ljubša, če bo lahka, če bo imela za otrokovo ročico primerno držalo, živo barvo in prijeten zvok. Po taki ropotuljici bo dojenček rad segel in se njo igral.

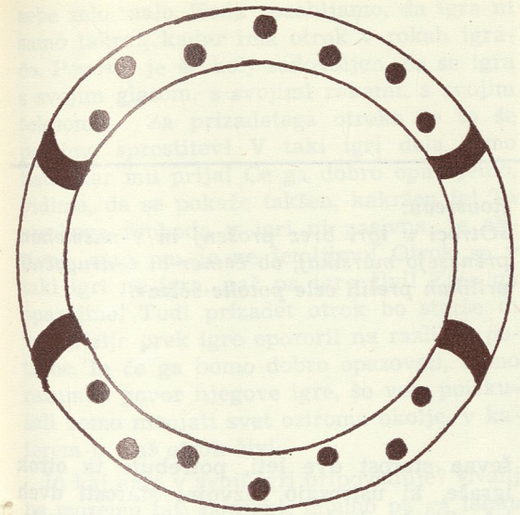

Postopek za igranje z ročno ropotuljico je enak, le da moramo otroka naučiti prijema. Mama bo otroku naravnala prstek okoli držala ropotuljice za pravilni prijem, nato bo obsegla otrokovo roko s svojo in bosta skupaj mahala z ropotuljico. Pri večini otrok bo treba to dolgo časa ponavljati, preden bo otrok sam prijel in zadržal ropotuljico v roki. Šele kasneje bo otrok sam segel po ropotuljici in se igral z njo.

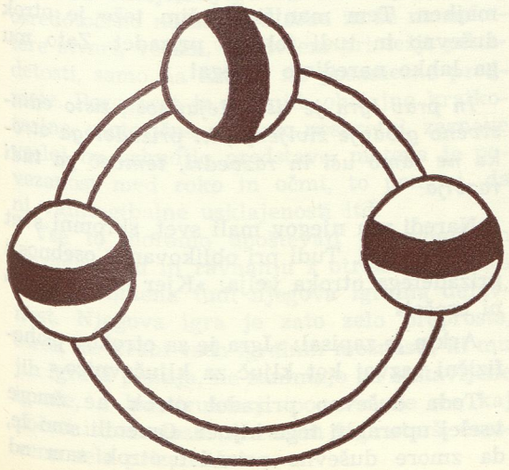

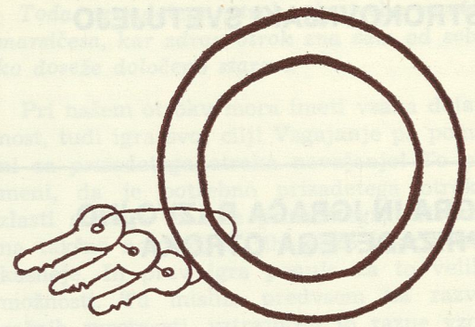

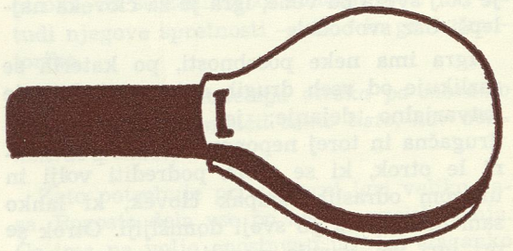

Pri nakupu ropotuljic je treba paziti, da bodo lahke, živih barv in da bodo imele prijeten zvok. Mogoče raje izberemo ropotuljice z močnejšim zvokom, ker bomo nekatere otroke aktivirali šele z močnejšimi slušnimi dražljaji.

(Se nadaljuje)

Anton Kotar
Tonči Koželj
riše Lili Hribar

STROKOVNJAKI SVETUJEJO

IGRA IN IGRAČA RAZVOJNO PRIZADETEGA OTROKA

Rousseau:
»Otroci v igri brez prošenj in z nasmehom prenesejo marsikaj, ob čemer bi v drugačnih prilikah prelili cele potoke solza«.

Strokovnjaki danes bolj kot kdajkoli poprej poudarjajo, da igra pomeni otroku življenje! Znan pesnik je to resnico še lepše izrazil: »Igra je bolj zdrava od mleka, igra je bolj sveža od vode, igra je za človeka najlepši dar svobode!«

Igra ima neke posebnosti, po katerih se razlikuje od vseh drugih dejavnosti. Igra je ustvarjalno dejanje; je enkratna, vsakič drugačna in torej neponovljiva! V igri otrok ni le otrok, ki se mora podrediti volji in ukazom odraslih, ampak človek, ki lahko sam misli, dela po svoji domišljiji. Otrok se pri igri uči, vzgaja, razvija, spoznava svet, razvedri in sprosti. Igra tudi pomaga otroku v njegovih težavah, še več, igra otroka tudi zdravi.

Če se je otrok premalo igral, pogreša to vse življenje. To občuti tudi kot primanjkljaj, kot krivico, ki mu je bila storjena.

Ali jo doživlja tako tudi razvojno prizadet otrok? To je vprašanje, o katerem danes razni strokovnjaki veliko razmišljajo.

Čeprav je igra duševno prizadetega otroka zanj prav isto, kakor pri zdravem otroku, je potrebno, da okolje pokaže zanjo večje razumevanje, zlasti pa spoštovanje.

Prizadeti otrok se igra tako, kot mu narekujejo njegove spretnosti, sposobnosti, predvsem pa stopnja njegovega psihomotoričnega razvoja. Zato je nujno, da starši upoštevajo mnenje strokovnjaka, ki jih opozori, kolikšna je otrokova duševna zmogljivost. Na primer: Če je pri petletnem otroku duševna starost dve leti, potrebuje ta otrok igrače, ki ustrezajo razvojni starosti dveh let. Otroka bodo takšne igrače pritegnile, poizkušal se bo v igralnih možnostih in bo zadovoljen!

Razvoj duševno prizadetega otroka pa ni samo omejen, možen le do neke stopnje, temveč je tudi otežen. Ne poteka sam od sebe, ampak le z veliko in skrbno pomočjo.

Duševno prizadet otrok, predvsem teže nerazvit, se sam od sebe nauči zelo malo ali skoraj nič! To je tudi ena izmed pomembnih razlik med duševno normalno razvitim in prizadetim otrokom. Zdrav otrok je sam dovolj dejaven, da posega v okolje, ki ga obdaja, se uči in okolje tudi spreminja!

Svet duševno prizadetega otroka pa je majhen. Tem manjši je, čim teže je otrok duševno in tudi telesno prizadet. Zato mu ga lahko naredimo lepega!

In prav igra je tista dejavnost, tisto edinstveno gibanje življenja, ki prizadetega otroka ne samo uči in razvedri, temveč ga tudi razvija.

Naredi mu njegov mali svet, skromni svet lep in srečen. Tudi pri oblikovanju osebnosti prizadetega otroka velja: »Kjer ni igre, tam ni sreče!«

Arkin je zapisal: »Igra je za otrokov psihofizični razvoj kot ključ za ključavnico.«

Toda duševno prizadet otrok ne zmore vselej uporabiti tega ključa. Omenili smo že, da zmore duševno prizadet otrok sam od sebe zelo malo. Toda pozabljamo, da igra ni samo takrat, kadar ima otrok v rokah igračo. Pogosto je še bolj zadovoljen, če se igra s svojim glasom, s svojimi rokami, s svojim telesom ... Za prizadetega otroka je to še posebna sprostitev! V taki igri dela samo tisto, kar mu prija! Če ga dobro opazujemo, vidimo, da se pokaže takšen, kakršen je! Ta otrokova svoboda v igri ni pasivna, je aktivna, zato mu je ne jemljimo! Otrok se v taki igri ne igra, pač pa igro živi! Zato ga opazujmo! Tudi prizadet otrok bo starše in vzgojitelje prek igre opozoril na različne potrebe. In če ga bomo dobro opazovali, bomo razumeli govor njegove igre, še več: poizkušali bomo menjati svet oziroma okolje, v katerem ta naš otrok živi.

In kaj nam v svoji igri pripoveduje? »Nanj ne moremo biti ponosni, imamo pa ga lahko radi!« V našega otroka ne moremo po mili volji kopičiti znanja in svojih zahtev, lahko pa ga čustveno oplemenitimo z našo ljubeznijo. In prizadeti otrok nam jo vrača v večji meri, kot smo mu jo dali!

Namen tega našega razmišljanja, dragi starši, pa je tudi v tem, da duševno prizadetemu otroku naredimo v igri in z igro lepši svet.

Vedeti moramo najprej, da je prizadeti otrok v bistvenih črtah drugačen od običajno telesno in duševno razvitega otroka.

Zaznavanje prizadetega otroka je po večini zelo zoženo, ne zanima se dovolj ali zelo malo za okolje, njegovo zanimanje je bolj osredotočeno na samega sebe in še na nekatere stvari, včasih, predvsem pri težji prizadetosti, samo na hrano, na posamezne predmete. Pozornost je pri njih običajno kratkotrajna, motorično so hudo nespretni, zaznave vselej ne vzbudijo predstave, motena je povezanost med roko in očmi, to pomeni, da ni vidno-gibalne usklajenosti itd.

Vse to moramo upoštevati pri vzgojnem prizadevanju in ravnanju z otrokom. Zaradi tega je motena tudi njegova igralna dejavnost. Njegova igra je zato zelo preprosta, otrok ne izrabi vseh igralnih možnosti, ki mu jih igrača ponuja, ne zanimajo ga sestavljene igrače, s konstruktorji pogosto ne ve kaj početi itd. Pogosto so zaradi tega starši čustveno zelo prizadeti.

Toda prizadetega otroka je treba naučiti marsičesa, kar zdrav otrok zna sam od sebe, ko doseže določeno starost!

Pri našem otroku mora imeti vsaka dejavnost, tudi igra svoj cilj! Vzgajanje pa pomeni za prizadetega otroka navajanje! To pomeni, da je potrebno prizadetega otroka, zlasti srednje in teže prizadetega, privaditi na takšne navade, ki jih lahko obdrži tudi kasneje. In prav igra ponuja za to veliko možnosti. Tu mislim predvsem na razvoj ročnih spretnosti, vztrajnosti in razne vzorce gibanja. Oglejmo si na primer preprosto igrico »nabiranje listov v gozdu«; vidimo, da je s to igro povezana množica dejavnosti. Otrok mora opazovati, z ročicami trgati listke, občutiti njihovo obliko, debelino, mehkobo. Vsak izmed listkov ima tudi drugačno obliko, barvo ... Ta igra je zanj prijetna, še bolj pa poučna. Čeprav je enostavna, navaja otroka, da se zanima za zunanji svet. Uri pa tudi njegove spretnosti — fino in grobo motoriko.

Ob učenju prizadetega otroka pa moramo vedeti, da se bo naučil samo tisto, kar velikokrat ponavlja.

Zato potrebuje pri sleherni igri veliko časa. Pogosto dela vse po načelu preizkušanja. Če ima na voljo enostavno igračo, vlaganko ali vtikanko, bo dolgo poizkušal, v katero luknjico bo vložil žebljiček ali kocko. Isto lahko vidimo na sprehodu, če zabodemo palico v zemljo, otroku pa pokažemo, kako naj nanjo natika odtrgane kostanjeve ali hrastove liste. Mnogokrat bo zaradi nespretne roke zgrešil palico ali pa mu bo list padel iz roke! Zato mu pustimo dovolj časa in ga ne priganjajmo! Vedeti moramo tudi, da je za prizadetega otroka težko »držati cilj pred očmi«, zato mu je potrebno pomagati. Prav je, da tudi pri igri-učenju postavljamo pred prizadetega otroka laže dosegljiv cilj. Še posebej pa je pomembno, da starši in vzgojitelji otroka gledajo in ga ustrezno motivirajo, da dokonča začeto igrico.

Večina duševno prizadetih otrok ima zelo pomanjkljivo pozornost. Le-to pa je potrebno na poseben način razvijati. Pozornost najbolje negujemo v igri! Kako?

Poprej smo omenili smukanje lističev na sprehodu. To je zelo koristna igra za vzpostavljanje pozornosti, še prav posebej zato, ker je povezana z gibanjem. Narava ponuja otroku več priložnosti za učenje, privajanje in navajanje kot najboljša igrača. Pomislimo samo na igro s peskom in vodo, na zbiranje raznih oblik kamenja, storžev in drugih sadežev. Otrok vse to prijema v roke, občuti različne kvalitete, različne oblike, šume in zvoke. Seveda prizadeti otrok osvaja ta naravna bogastva zelo počasi. Toda če uživa, ko pobere smrekov storž, ga opazuje in s prstki tipa po luskinah, smo lahko z uspehom zelo zadovoljni. Pogosto se otrok v to svoje početje močno zatopi in ga ne zanima, kaj bo iz tega nastalo. Uživa samo v občutenju hrapavosti smrekovega storža. Vedeti moramo, da nekateri srednje in teže prizadeti otroci nikoli ne pridejo dlje od tega početja, pri drugih pa je to le ena izmed razvojnih stopnic. Zato v igri prizadetemu otroku ne smemo nikoli nalagati storitev, za katere ni sposoben, kajti sicer bo prav gotovo odpovedal.

Morda bo za starše koristen tudi tale napotek: Preden se loti kakršnegakoli dela, zaposlitve ali igre, naj se prizadeti otrok najprej seznani z materialom, ki mu ga damo. To so lahko preproste igrače ali drug naravni material. Z njim naj se najprej igra po svoje in uporablja pri tem desnico ali levico. Če pa želimo otroka z določeno igro česa naučiti, ga moramo učiti samo ene reči hkrati. Šele ko obvlada to stvar tako dobro, da mu ni več potrebno misliti nanjo, lahko pričakujemo od njega naslednji korak. In koraki do uspeha pri duševno prizadetem otroku so zelo majhni.

Pogosto otrok tudi z najbolj enostavno igračo, táko, ki ustreza njegovi duševni starosti, ničesar ne naredi. Mnogokrat ima igračo samo v roki, jo vedno enako, brezciljno suče, ob tem po svoje uživa. Tudi tako obliko otrokove igre je treba spoštovati. Prizadeti otrok se po svoje zabava, sprošča razne napetosti, na ta način si tudi naredi svoj mali svet privlačen. Pogosto se tako igra tudi pri hranjenju. Z žlico nerodno zajema juho in jo poliva, ob tem pa uživa. Nič ne pomaga, če vztrajamo, naj ne razliva juhe.

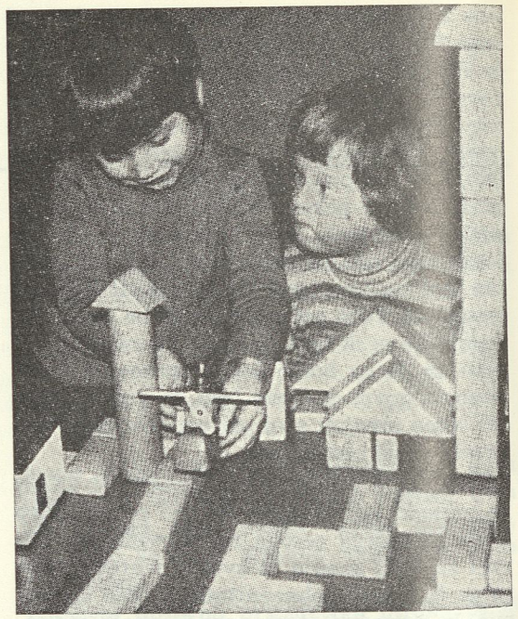

Otrok ima dovolj opraviti že s tem, da najde z žlico svoja usta.

Če prizadetemu otroku uspe pri igri že manjša stvar, ga je potrebno za to pohvaliti. Naš otrok potrebuje več pohvale kot drugi, ker se ob raznih aktivnostih naglo utrudi in ker je njegovo zanimanje za preizkušanje v igri razvito le v neznatni meri. In če pred kupom tudi najpreprostejših kock ničesar ne naredi, ga ne oštejmo.

Omenili smo že, da je pri prizadetem otroku pogosto motena vidno-gibalna usklajenost. Zato tudi srednje težko prizadeti otrok težko sestavi iz kock stolpič, čeprav ima že pet ali več let. Užival pa bo, če mu kdo od odraslih, morda starejši bratec ali sestrica, zgradil preprosto hišico iz kock. Ker zgledi vlečejo, bo čez nekaj časa tudi sam poizkušal sestavljati, čeprav se mu bo le redko posrečilo postaviti kocko vrh kocke.

Pogosto ima prizadeti otrok le majhno težnjo po spoznavanju in udejstvovanju!

Starši svojega otroka zelo dobro opazujejo in ga tudi radi primerjajo z enako starimi sovrstniki. Ob tem pa kaj hitro vidijo razlike v razvoju:

— fantek ima že tri leta in je še zelo neroden v hoji;

— punčka ima že pet let, pa se ne zanima za igrače;

— Anka je že pred vstopom v šolo, pa samo čečka;

— Jurček ima šest let in z lego kockami gradi samo ceste;

— Metka je stara štiri leta in ne pokaže zanimanja za igrače . . .;

— Ivo ima 10 let; vsako igračo ali tudi drug predmet prime v roke in ga samo suče . . .;

— Anastazija ima devet let. Igra se tako, da igračo prime in jo vrže od sebe. Uživa, če ji jo drugi pobirajo . . .

Če smo pazljivo prebrali opisane primere, smo kaj hitro videli, da so naštete razne oblike igre razvojno prizadetega otroka. Izkušen psiholog lahko na osnovi opazovanja otrokove igre že dodobra ugotovi, na kateri razvojni stopnji je prizadeti otrok! *Igra je torej pomembni pokazatelj, na kateri stopnji je otrokov psihomotorični razvoj!*

Zdrav otrok iz dneva v dan igraje osvoja prostor, govor, gibanje in barve. Za prizadetega otroka tega naravnega šolanja ni. On se sicer igra, igra se skromno in se zaigra. Zato mu je potrebno pomagati. S primernimi igračami in igrami se more tudi prizadeti otrok do neke mere navaditi na smotrno dejavnost!

Kako?

Proces učenja, vključen v pridobivanje znanja in raznih spretnosti, pomeni za duševno prizadetega otroka večje težave kot pomnjenje. Zato moramo razne dejavnosti — tudi igralne — nenehno ponavljati, ker se drugače »izbrišejo«.

Med prizadetimi in normalno duševno razvitimi otroki so pri učenju velike razlike. Prizadetemu otroku je potrebno dati veliko možnosti za vajo in nenehno podkrepitev. Na isti način si otrok osvaja tudi razne igralne možnosti. Za primer si oglejmo natikanje koleščkov na paličico: Duševno narmalno razviti otrok bo izredno hitro dojel, na kakšen način mu bo to najhitreje uspelo. Prizadeti otrok pa potrebuje za to veliko časa. Pravi način bo ugotovil po načelu poizkušanja in zmote. Ko zmore otrok natakniti en koleščck vrh drugega, mu dajmo šele palico, da bo koleščke natikal nanjo. V začetku pustimo vrstni red vnemar, šele kasneje usmerimo otrokovo pozornost na to, da so koleščki različni. Šele ko otrok to zna, lahko zahteve stopnjujemo. Pogosto to traja zelo dolgo. Vedeti moramo tudi, da prizadeti otrok ni vedno sposoben dojeti, kako se enostavna igrača uporabi, včasih celo ne ve, kaj bi z njo počel. Poprej omenjene koleščke za natikanje vzame iz škatle, jih razmeče po tleh, nosi v usta ali pa jih na vedno enak način suče v svojih rokah. Kako naj jih pravilno uporabi, ga je potrebno šele naučiti. Pri tem je pogosto treba njegove roke dolgo in potrpežljivo voditi. Pri srednje in teže duševno prizadetem otroku je včasih potrebno nekaj let, da ga česa naučimo.

Pozabljamo pa še na dodatne težave prizadetega otroka, ki tudi zaviralno delujejo na njegovo igro. Prenekateri izmed teh otrok je močno občutljiv, jokav, nemiren, nasilen . . . Vse to se tudi močno kaže v njegovi igralni dejavnosti, in to ne samo v odnosu do igrač, temveč tudi v igri s samim seboj in z drugimi. Če hočemo zmanjšati te duševne napetosti, moramo upoštevati naslednje:

— tudi duševno prizadeti otrok ima veliko potrebo po priznanju ob svoji revni igri;

— otrok želi, da ga kdo »zaščiti«, da ga ima rad in da se počuti varnega ob svoji igri;

— prizadetemu otroku je potrebno dati tudi pri igri veliko možnosti za sproščanje njegovih najrazličnejših napetosti;

— otrok želi razumevanja vseh družinskih članov;

— rad ima tudi druge igralne tovariše.

Novejše študije po svetu so pokazale, da je čustvena in socialna stabilnost duševno prizadetega otroka zelo odvisna od tega, kakšen odnos ima družina do njega. Čustvenega življenja prizadetega otroka ne pogojuje njegova inteligentnost, temveč je rezultat odnosa starši — otrok. Okrnjeno je zlasti takrat, kadar so starši močno storilnostno usmerjeni. Pred otroka postavljamo prevelike zahteve v vsakdanjem življenju, predvsem pa v igri! Zato močno osiromašijo otrokovo čustvovanje in socialno zrelost. Pozabljajo, da otrok kasni v splošnem dozorevanju, da ima zato

težave pri govoru, hoji, predvsem pa pri igri.

Za duševno prizadetega otroka je najpomembnejša zgodnja pomoč — vzgoja v obliki igre!

In kakšne naj bi bile te igre in igrače?

Omenili smo že, da je velika večina duševno prizadetega otroka hudo nespretna v motorični odzivnosti, to je v grobi in fini motoriki. *Gibanje pa je življenje,* zato je urjenju in negovanju te spretnosti potrebno posvetiti veliko pozornosti. Še prav posebej je to pomembno za prizadetega otroka v prvih letih razvoja. Duševno prizadeti otrok je v tem obdobju gibalno zelo miren. Zato mu dajmo veliko možnosti za igre v gibanju. Če je prevečkrat v stajici, je njegov življenjski radij omejen. Motorične spretnosti so tudi pomembne za kasnejše življenje na vseh področjih. Tudi pri enostavni igri prizadetega otroka moramo gledati, da je igra usmerjena tako, da mu pomaga obdržati ravnotežje, držo telesa, lokomocijo, koordinacijo oz. skladnost roka-oko.

Na raznih razvojnih stopnjah organiziramo doma ali v razvojnem oddelku vrtca — VVO — igre tako, da ima otrok veliko možnosti za gibanje, hojo, tek, preskakovanje, skakanje, posnemanje gibov raznih živali, mačke, račke, črva ... Za premagovanje ovir je zelo pomembna hoja po gozdu, med koreninami, grmiči ... Na otroka zelo ugodno vpliva, če ga ob teh dejavnostih spremljamo s pesmijo ...

Večina prizadetih otrok se težko znajde v prostoru. Vzroki tega še danes niso povsem raziskani, povezani pa so pogosto s funkcijo možganov. Otroku lahko že zelo zgodaj veliko pomagamo, če se z njim na razne načine igramo: otrok posnema gibanje odraslega, igraje ga naučimo, da se orientira na svojem telesu, na obleki, v prostoru. Svojega medvedka ali ninico naj išče v postelji, pod mizo, na stolu, pri oknu ...

Fino motoriko in koordinacijo roke-oči lahko urimo v raznih oblikah igre: z metanjem žoge, zapenjanjem gumbov, pobiranjem drobnih kamenčkov, luščenjem graha, pobiranjem borovih iglic ...

Starši in vzgojitelji zelo razmišljajo, kakšno igračo bi dali otroku, da bi se veliko naučil in tudi razvedril. Kljub temu, da so police v trgovinah z igračami polne, je za našega otroka le malo izbire.

Zato za prizadetega otroka priporočamo tudi priložnostne igrače. Za igro je primerna skoraj vsa majhna embalaža iz papirja ali plastike. Pomembno je, da jo otrok vzame v roko, da jo ogleduje, raziskuje, občuti trdoto, mehkobo materiala, barvo in da z njo poizkuša po svoje kaj narediti.

Če s praznimi vrečami, tulci ali plastičnimi lončki udarja po površini, proizvaja tudi razne zvoke. Vse to ugodno deluje na njegova čutila. Otrok prisluhne, zato poizkuša ponavljati gibe, da spet zasliši zvoke. Ta material lahko tudi brez škode raztrga in ob tem uri ročne spretnosti in svojo moč.

Menimo, da je največ možnosti za zdravo igro prizadetega otroka v naravi. Z opazovanjem in prijemanjem na sprehodu po gozdu, parku, travniku, ob vodi otrok najbolj občuti, kaj je vlažno, gladko, hrapavo, mehko, trdo itd. Vse to občuti igraje, ko pobira kamenje, trga listke in rožice, lomi vejice, pobira kamenje, tiplje drevesno lubje, skozi prstke sipa pesek, puli travo ...

Take igre so zanj prijetne, hkrati pa tudi koristne za njegov vsestranski razvoj. Tako otrok uri in razvija svoje tipalne, slušne, vonjalne in druge občutke. Seveda pa je prizadetega otroka na vse to potrebno opozoriti. Pogosto mu celo moramo dati v roke kamenčke raznih oblik ali voditi njegovo ročico po vlažnem mahu ... Le s tako vodeno in usmerjeno igro se pri prizadetem otroku vzpostavijo tako imenovane senzo-motorične asociacije.

Pri prizadetem otroku je potrebno zelo paziti, da se nova izkustva vežejo na že pridobljena. To pomeni, da mora otrok najprej obvladati prejšnjo dejavnost, šele nato se uči nove. Za to bo seveda porabil veliko časa. Včasih je potrebno več let, da se nauči vsega, kar potrebuje za svoje življenje.

Ob svobodni in vodni igri prizadetega otroka ne smemo pozabiti na govor. Večina duševno nerazvitih in zaostalih otrok je bolj ali manj prizadet tudi v govornem razvoju. Pogosto je delni vzrok v organski prizadetosti govorilnih organov, toda kljub temu lahko otroku pomagamo. Vsak otrok se že zelo zgodaj rad igra s svojim glasom. Prisluhnimo mu, poizkušajmo ga v tem spodbujati.

Z otrokom se veliko pogovarjajmo! Po svoje naj nam razloži svojo igro! Če ne zmore z besedami, lahko to stori tudi s kretnjami ail gibom telesa! Otrok naj v igri telesa prisluhne tudi raznim šumom, ropotom ... Dajmo mu preproste zvočne igračke, s katerimi lahko sam proizvaja zvok. Naučimo ga prisluhniti raznim glasovom, zvokom, šumom v naravi ... Ugodno je, da jih, če je za to duševno zrel, tudi sam oponaša. Še prav posebej smo lahko zadovoljni, če se otrok prične pogovarjati s svojimi igračami ali pa posnemati različne šume in zvoke iz okolja.

Duševno prizadeti otrok rad posluša glasbo in se ob tem tudi pomiri. Ne sprejema je tako kot zdrav otrok: vsebino-ritem-melodijo. Sprejema jo kot igro glasov, igro zvoka!

Pripomniti pa moramo, da so nekateri duševno prizadeti otroci zelo muzikalni. V trgovinah za glasbene instrumente danes dobimo tudi veliko enostavnih instrumentov za otroke, ki so tonsko čisti. Le-ti so pogosto zanimivi tudi za duševno prizadetega otroka.

Naj še omenimo, da ima duševno nerazviti otrok raje glasbo, ki jo igrajo v njegovi navzočnosti, kot pa samo posredovano glasbo. Zato s premislekom dovoljujemo otroku poslušati radio in gledati televizijo.

Z igro in izkušnjami, ki jih v igri dobijo, se duševno nezadostno razviti otroci postopoma tudi socializirajo, kar pomeni, da laže živijo in zaživijo z drugimi! Torej je igranje tudi zdravilo. Pomaga jim pri vsestranskem razvoju, jih razvedri in tudi uči. Čeprav je igra duševno prizadetega otroka skromna, pogosto nam ničesar ne pokaže, jo spoštujmo. Otroku pomeni veliko, prav toliko kot hrana in naša ljubezen. Pomaga mu, da se nauči spoznavati svet, v katerem živi. Še več, igra pomaga prizadetemu otroku, da živi!

Zgodilo se bo, da bodo sadovi naših prizadevanj ostali majhni. Dali bomo otroku igrače, ga spodbujali, a on nam bo za vse to vrnil samo nasmeh. Duševno nerazviti otroci, še prav posebej teže nerazviti, so kljub našim prizadevanjem majhni plamenčki. Nad njimi moramo vselej držati svojo varujočo roko. Tudi pri igri!

Z zgodnjim ustreznim vplivanjem prek igre, ki nam jo svetuje strokovnjak, lahko zelo ublažimo ali pa celo odpravimo posledice raznih odklonov pri razvojno motenem otroku!

prof. Slavica Pogačnik-Toličič

ROJSTVO MARIBORSKEGA DRUŠTVA ZA CEREBRALNO PARALIZO

Odkar smo pričeli v Mariboru sistematično zgodaj odkrivati in obravnavati otroke s cerebralno paralizo, smo strokovnjaki čutili potrebo, da združimo svoje moči s starši teh otrok pa tudi z drugimi, ki se ukvarjajo s to problematiko na področju severovzhodne Slovenije.

Način dela v društvu je že prekaljen, dobro znan in uspešen na drugih področjih prizadetosti. V Mariboru odlično teče delo v Mariborskem društvu za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, pa tudi v Medobčinskem društvu za pomoč slepim in slabovidnim.

Prizadetost otroka s cerebralno paralizo je svojstvena, zato se tudi težave in problemi teh otrok razlikujejo od tistih z drugimi oblikami prizadetosti.

Naj povzamem definicijo otroške možganske paralize. To ni bolezen v običajnem smislu besede, temveč je stanje — posledica motnje v razvoju centralnega živčnega sistema (možgan) že v času nosečnosti, ob porodu ali v poporodnem oz. kasnejšem otrokovem razvoju. Vse pogosteje se tem vzrokom pridružujejo še prometne nesreče. Prav med našimi najmlajšimi so pogostne v obliki težkih poškodb glave. Posledice takšnih poškodb so često usodne, neredko v obliki trajne telesne invalidnosti.

Vodilno znamenje možganske paralize pri otroku je izguba kontrole ravnotežja in motnje v sposobnostih njegovega gibanja najrazličnejših stopenj: od otrok, ki so povsem nepokretni, do takšnih, ki hodijo s težavo, ali pa takšnih, pri katerih je telesna motnja laiku komaj opazna. Navzoča je lahko le telesna prizadetost ali pa se ji pridruži še duševna manjrazvitost, epilepsija in razne druge motnje.

Toda ni moj namen razpredati na dolgo in široko o cerebralni paralizi. Toliko se mi je zdelo potrebno omeniti zato, da bo dovolj jasno, kako raznoliki so problemi teh otrok in njihovih družin. V pomoč pri naših prizadevanjih, da se organiziramo na našem Štajerskem koncu v društvo za cerebralno paralizo, nam je bilo Gorenjsko društvo za cerebralno paralizo, ki že od leta 1976 uspešno deluje in ima svoj sedež v Kranju.

Ustanovni občni zbor, tj. »rojstni dan« našega društva je bil dne 17. 6. 1982 v prostorih novega zdravstvenega doma Maribor, TOZD Varstvo žensk, otrok in mladine. Zbralo se je lepo število staršev in strokovnjakov. Pridružili so se nam tudi funkcionarji gorenjskega društva, ki so prikazali zanimive filme o delu s starši prizadetih otrok v koloniji. Dr. Tatjana Veličkovič je dodala temu zanimivo predavanje. Nato smo sprejeli statut društva, v katerem so zajete naloge društva. Naj naštejem le nekatere:

— populariziranje temeljnega cilja društva, to je integracija te kategorije invalidov v normalno življenje;

— prizadevanje za učinkovito in kvalitetno organizirano zdravstveno in drugo strokovno pomoč;

— organizacija varstva prizadetih otrok;

— seznanjanje najširše javnosti s specifično problematiko prizadetih otrok;

— skrb za izoblikovanje ustreznega odnosa do otrok in odraslih s cerebralno paralizo pa tudi družin, iz katerih otrok izhaja;

— preučevanje stanja organiziranosti in materialnih možnosti za nudenje tovrstne pomoči, sodelovanje s pristojnimi organi pri sprejemanju ustreznih sklepov oziroma ukrepati v okviru možnosti in pristojnosti;

— neposredna pomoč prizadetim pri njihovem šolanju, usposabljanju (vključitev v vrtec, zavod), in pri zaposlitvi;

— organiziranje kolonij za primerne športne aktivnosti (smučarski tečaj, plavalni tečaj, itd.);

— pomoč staršem prizadetih otrok;

— sodelovanje z ustreznimi občinskimi, republiškimi, zveznimi in drugimi organi in organizacijam, katerih torišče direktno in indirektno zadeva vprašanje varstva prizadetih oseb;

— organizacija in vodstvo različnih akcij, katerih namen je uresničitev ciljev društva, prirejanje raznih strokovnih predavanj, prireditev solidarnostnega značaja, izdajanje literature, katere namen je popularizirati delovanje društva in njegovo družbeno utemeljenost.

Na koncu smo izvolili potrebne organe društva in sprejeli sklep, da se vključimo v Zvezo društev za cerebralno paralizo SR Slovenije.

Zbor je trajal skoraj 3 ure, vendar smo vsi vztrajali do konca. Razšli smo se zadovoljni, obogateni z novimi spoznanji, in z željo po ponovnih snidenjih.

Dr. Erika Udovič-Dovnik

DOBRODOŠLO RAZUMEVANJE

S posredovanjem predsednika Društva za pomoč duševno prizadetim Ljubljana tovariša Iva Škofa je nemška firma Groz-Beckert podarila društvu pletilne stroje. S temi bodo delali varovanci oz. delavci delavnic pod posebnimi pogoji v Mengšu, ki so jih v septembru prevzeli v uporabo. Ob tej priliki je predsednik ljubljanskega društva dejal:

»Danes smo se zbrali na tej skromni slovesnosti, da proslavimo nov, svetel trenutek v našem življenju in razvoju, ko smo z razumevanjem in pomočjo drugih pridobili nova sredstva za delo v vaši delavnici.

Da se omogoči našim otrokom razvoj in smisel življenja, je osnovna potreba, da se njihovo življenje odvija v družbi ki vsakemu omogoča izbiro možnosti dela in izkoriščanje prostega časa, in da ga družba pri tem v celoti podpre. Mi vsi poizkušamo našim otrokom, za katere smo odgovorni, dajati impulze in možnosti za dostojno življenje v skupinah. Hkrati pa se tudi trudimo, da se iz vsakega od njih zgradi kolikor mogoče samostojna osebnost. Drug važen aspekt v življenju je najti smisel v delu in ga tudi razumeti. Zato je naša želja in tudi dolžnost, da dogradimo in dopolnimo ta pomembni člen v verigi med zaposlenostjo v naših Centrih in zavarovanih delovnih mestih posameznikom s predpripravami na kasnejše delo, v kolikor toliko normalnih delovnih procesih. Pri tem nista pomembni samo ročna spretnost in

iznajdljivost otroka, enako pomembni so tudi njegov odnos do dela, pridnost, vzdržljivost in čut za izpolnitev njemu zadanih nalog. Izredno pomembno nalogo imajo pri tem seveda tudi vzgojitelji, ker je v prvi vrsti od njih odvisno, ali bodo ti delovni poizkusi uspeli ali ne. Važna pa je tudi temeljita predpriprava na vsak nov delovni proces, ki mora biti prilagojen sposobnostim naših otrok.

Ob tej priliki bi želel poudariti, da dosegamo izredno veliko razumevanje za naše delo, razvoj in uspeh na tem področju tudi zunaj naših meja, kar priča tudi to, da nam je firma GROZ-BECKERT, Ebingen poklonila te stroje brezplačno. Izrazila je željo, da se z njimi delovna terapija naših otrok razširi na nova področja in popestri njihovo vsakodnevno življenje do visoke starosti.

Te stroje izročam vašemu centru s prisrčno željo nas vseh, da vam bodo dobro koristili, da bodo vaši gojenci uživali pri delu z njimi in dosegali lepe uspehe, na katere bodo oni in mi ponosni in ki bodo zopet ena stopnica pri našem skupnem upanju v svetlejšo bodočnost naših prizadetih otrok in njihovih staršev.«

J. U.

PORTRET DELAVKE

V glasilu delavcev DO Iskra Telematika Kranj smo zasledili prijeten zapis, ki ga v celoti objavljamo. Hkrati naj ta primer spodbudi še koga, sa je »tovarniški« tisk pri nas zelo razširjen.

Damjana bo letos stara 16 let. V Iskro je prišla pred letom dni, ko je v Kranju dokončala šolo s prilagojenim učnim programom. Najprej je bila na praksi v oddelku za tiskanje plošč tiskanega vezja. Pozneje se je vrnila na delovno usposabljanje in se končno redno zaposlila v tem oddelku.

Kar malce nerodno ji je bilo, ko sem jo obiskal na delovnem mestu. Oči, skrite za očali, so me radovedno opazovale. Pa sva se lepo pogovorila in še nekaj fotografskih posnetkov sva napravila, tako da se bo videlo kakšno delo opravlja.

Povedala mi je, da je bila prve dni kar malo prestrašena. Tovarna se ji je zdela tako velika, da bi se lahko zgubila v njej. Pa še to jo je skrbelo, kakšno delo bo dobila in kako ga bo opravljala.

Kup težav in vprašanj je bilo torej pred Damjano, ki je šele zapustila šolske klopi. Res je sicer, da je imela v šoli tehnični pouk, toda delo v tovarni je vse nekaj drugega.

Vendar je bil njen strah povsem odveč.

Niko Car, vodja oddelka za sitotisk tiskanega vezja pravi:

»Damjano so delavci lepo sprejeli. Danes že samostojno opravlja večino del, ki so ji zaupana. Skrbi za to, da imajo sodelavci vedno na razpolago dovolj čistilnih sredstev za čiščenje strojev, s katerimi tiskajo plošče. Občasno pa jim prinaša in odnaša plošče, ki jih tudi sama strojno polira in razigljuje ali pa jih vlaga v peč za sušenje in pečenje. Lahko rečem, da določena dela opravlja prav tako učinkovito in kvalitetno kot ostali sodelavci.«

Vodja proizvodnje tiskanega vezja Jože Nadižar dodaja:

»Menim, da se je Damjana že povsem vživela v delo. Pričakujem celo, da bi ščasoma lahko prevzela še nekaj dodatnih del in nalog.«

Vodje in sodelavci so torej zadovoljni z njenim delom. Pa tudi sama je vesela, da je našla pri njih razumevanje in spodbudo pri premagovanju začetnih težav. Posebno s sodelavko Pavlo se dobro razumeta.

Radovednost me je gnala še naprej. Kaj pa zaslužek?

»Sedem tisoč dinarjev in nekaj čez dobim vsak mesec,« mi pove. »Denar porabim v glavnem za obleko, nekaj dajem staršem za hrano, pa tudi na varčevanje nisem pozabila.«

Damjana si torej sama reže svoj kos kruha. Življenje je zanjo postalo lepše, kot je mogoče kdaj pričakovala sama ali celo tisti, ki so skrbeli zanjo takrat, ko je še obiskovala osemletko. Veliko lažje bo premagovala težave, ki jih s sabo prinaša življenje.

Tega mnenja je tudi Maks Perkovič iz Iskre. Kot predstavnik kranjskega društva, katerega naloga je med drugim vključevanje absolventov šole s prilagojenim učnim programom v delovno usposabljanje na zaposlovanje, pravi:

»Čas in okolje delata za učence, ki končajo to šolo, zato nikoli ne smemo biti neučakani ali preveč črnogledi. Damjana se je hitro vključila v novo okolje, celo hitreje, kot smo pričakovali. Vsekakor je v podobnih primerih izredno pomembna tesna povezava med starši, šolo in našim društvom. Če pa se k temu pridruži še razumevanje delovne organizacije in sodelavcev, potem na uspeh ni treba predolgo čakati.«

Božo Malovrh

NAŠ OBRAMBNI DAN

Tisto, kar smo 25. septembra 1982 delavci OŠ Minka Namestnik-Sonja ter predstavniki KS dr. Jagodič — lahko videli, bi v nekaj besedah rekli, da so pionirji in mladinci omenjene šole sprejeli široko zasnovo splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.

Akcija NNNP je bila višek letošnjih aktivnosti v smislu prometne in požarne varnosti.

Pionirji, mladinci in delavci šole so ob alarmu požarne nevarnosti v manj kot minuti zapustili brez panike šolsko poslopje. Zatem so si v večnamenskem prostoru ogledali zanimive filme iz prometne varnosti.

Sledilo je tekmovanje razrednih skupnosti na temo: »Pionir v prometu«. Vsi učenci, tako nižje kot višje stopnje, so pokazali razveseljive rezultate, kar pa je rezultat sistematične obravnave snovi tako pri pouku kot pri krožku.

Učenci višje stopnje (6.—8. razred), so tekmovali tudi v spretnostni vožnji kolesarjev v prometu. Komisija, ki je ocenjevala njihovo vožnjo je sicer ugotovila, da dobro poznajo prometne predpise, vendar je njihova vožnja po cesti površna (vožnja po sredini cestišča, malomarno dviganje rok). To so napake, ki jih bodo morali učenci čimprej odpraviti.

Po končanem preverjanju znanja o prometu, so se internatski učenci namestili v svoje bivalne prostore. Ponovno jih je presenetil alarm o požarni nevarnosti. Tudi tokrat so se gojenci mirno in disciplinirano umaknili iz internata na varno mesto. Na nesrečo so se zataknila vrata dnevne sobe. Vendar so se učenci znašli in jih nasilno odprli.

Med tem časom se je pionirska gasilska četa šole (ki je pred kratkim osvojila na občinskem tekmovanju 1. mesto) ustrezno aktivirala, obvestila o požaru milico in gasilsko društvo. V najkrajšem času so prišli gasilci GD Slovenska Bistrica na pomoč pionirski četi. Tako so si vsi učenci šole ogledali demonstracijo gašenja.

Tudi tokrat so učenci dokazali, da imajo dovolj znanja, da so v nepredvidenih situacijah pripravljeni in sposobni vtkati svoje umske in fizične moči ter zmožnosti. Ta dejstva delavce šole spodbujajo, da iščejo nove vsebine, nove oblike in metode angažiranja. Samo takšen pionir — samoupravljalec bo kos mnogim nalogam v izgradnji in obrambi domovine.

Za uspešno akcijo pa delavci šole izrekamo zahvalo za pomoč in sodelovanje naslednjim:

— GD Slovenska Bistrica, posebej še gasilcu, tov. Vinku Kolarju

— KS dr. Jagodič, posebej tov. Vlaju Pavloviću

— Garnizonu JLA Slov. Bistrica, posebej majorju, tov. Begu Turoviću.

Vida Berdnik

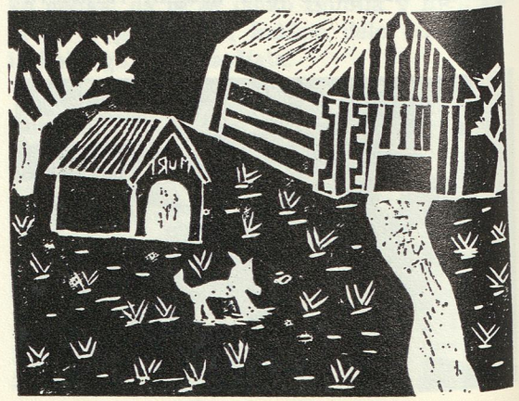

ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA OB VSTOPU V OSNOVNO ŠOLO S PRILAGOJENIM PROGRAMOM NA JESENICAH

Jesenice so bile do nedavnega mesto z zelo močnim doseljevanjem delavcev, predvsem iz drugih republik. Ti so s seboj privedli tudi svoje družine z otroki. Logično je, da se ti niso takoj znašli v svojem novem okolju. Predvsem jezik jim je delal težave. Te težave pa so se potem na različne načine odrazile tudi na uspešnosti otrok v šoli in celo potencirale morebitno umsko zavrtost prvošolčkov do take mere, da je bilo potrebno prešolanje na OŠ s prilagojenim programom.

Sum o takem vplivu naj podkrepe naslednji podatki:

V občini Jesenice je 84,74 % Slovencev, v samem mestu Jesenice, kot ocenjujejo, pa je Slovencev samo še 67,02 %. Starejše družine iz drugih republik se pogosto vračajo domov, tako da lahko rečemo, da so priseljenci (migrantje) v povprečju mlajši od staroselcev. To stanje že jasno kaže pregled prvošolčkov na osnovnih šolah. Slovencev je v celotni občini v prvem razredu 71,24 % (podatki za leto 1980), medtem ko jih je na šolah v mestu Jesenice le 64,26 %. V istem letu pa je v prvi razred OŠ s prilagojenim programom prišlo 50 % slovenskih otrok, kar je 0,93 % slovenske populacije. Drugih 50 % otrok pa znaša kar 2,94 % svoje populacije. Taka razlika pa je že pomembna, da se nad njo zamislimo.

Res je, da je socialni status pri migracijskih družinah slabši. Res je tudi, da je izobrazba teh staršev nižja in stanovanjske razmere neugodne in tudi to je res, da v migracijskih družinah po večini v družinskem krogu ne govore slovensko. Vse to vpliva na tako visok procent — vprašanje pa je seveda, kolikšen je delež učnega jezika za slabši napredek.

Eden od pokazateljev učnega uspeha so šolske ocene. Seveda se poprečje suče v vseh razredih približno enako visoko, ker se tudi učitelj pri ocenjevanju prilagaja razredu. Zato sem pregledala ocene prvošolčkov v osnovni šoli s prilagojenim programom. Te prvošolčke pa sem ločila na dve skupini, Slovence in Neslovence. Da sem dobila kolikor toliko zadovoljivo število ocen, sem pregledala več generacij od 1976 do 1980 in te rezultate primerjala z ocenami na osnovni šoli Tone Čufar Jesenice (velikost skupin OŠ Tone Čufar: Slovenci 34 ocen in Neslovenci 34 ocen) in na osnovni šoli s prilagojenim programom (Slovenci 8 ocen in Neslovenci 14 ocen).

Osnovna šola s prilagojenim programom Jesenice:

Slovenski jezik:
Slovenci: poprečna ocena 3,88 (Sigma 0,93)
Neslovenci: poprečna ocena 2,71 (Sigma 1,44)
Spoznavanje narave in družbe:
Slovenci poprečna ocena 3,87 (Sigma 0,60)
Neslovenci: poprečna ocena 2,93 (Sigma 1,28)
Matematika:
Slovenci poprečna ocena 4,00 (Sigma 1,00)
Neslovenci: poprečna ocena 2,93 (Sigma 1,66)

Vzorec je bil premajhen, da bi statistično dokazali bistveno razliko ocen. Toda slovenski otroci le kažejo v poprečju boljše ocene kot njihovi neslovenski vrstniki.

Toda na osnovni šoli Tone Čufar smo te razlike lahko tudi statistično potrdili na vzorcu 34 prvošolčkov; razlike so največje prav pri slovenskem jeziku.

Osnovna šola Tone Čufar Jesenice:
Slovenski jezik:
Slovenci: poprečna ocena 4,03 (Sigma 0,76)
Neslovenci: poprečna ocena 2,68 (Sigma 0,86)
Spoznavanje narave in družbe:
Slovenci: poprečna ocena 3,85 (Sigma 0,92)
Neslovenci: poprečna ocena 2,97 (Sigma 0,79)
Matematika:
Slovenci: poprečna ocena 3,82 (Sigma 0,93)
Neslovenci: poprečna ocena 3,00 (Sigma 0,86)

Ti rezultati ne smejo zbuditi zmotnega mišljenja, da bi bila kaka skupina bolj ali manj razumna od druge, samo verjetno je prav jezik tista ovira, ki daje v poprečju nižje re-

zultate. Z leti se rezultati popravijo; na to opozarja prav izboljšanje poprečnih ocen neslovenskih otrok v primerjavi s slovenskimi v kasnejših razredih. Do tretjega razreda osnovne šole se na prilagojenem programu stanje že umiri in razlike izginejo.

Ocene iz slovenskega jezika:

Slovenci: prvi razred 3,88; drugi razred 3,40; tretji razred 3,50.

Neslovenci: prvi razred 2,71; drugi razred 3,25; tretji razred 3,33.

To daje slutiti, da v šoli hitreje napredujejo Neslovenci oziroma da po nekaj letih šolanja pri njih jezikovni primanjkljaj izgine.

Da bi ugotovili, ali slabše ocene izvirajo iz neznanja slovenskega jezika ali iz slabe splošne razgledanosti, sem sestavila nekak besednjak, kjer so učenci določili 20 besed. Tu so se med učenci OŠ s prilagojenim programom najbolje odrezali Romi. Poznali so največ besed. Pri določanju besed so med učenci OŠ s prilagojenim programom dosegli neslovenski otroci v poprečju boljše rezultate kot slovenski otroci. (Te razlike pa niso statistično pomembne.)

Ko sem isti test dala malim šolarjem, se je zgodilo prav nasprotno. Slovenski otroci v mali šoli so bili pri določanju pomena besed bistveno boljši od neslovenskih vrstnikov (razlika je bila tudi statistično pomembna).

Poskusila sem tudi s testom pridevniških nasprotij in rezultati so bili podobni, samo da Slovenci zanikajo z ne (bel — nebel, svoboden — nesvoboden), Neslovenci pa v glavnem z besedico ni (bel — ni bel, svoboden — ni svoboden).

Poskušila sem še s testom zaporednih asociacij. Učencem sem velela, naj naštevajo živali. Odgovore sem snemala na magnetofon in nato zapisovala število odgovorov. Stanje nam najbolje prikazuje graf. Za primerjavo pa sem testirala še dve skupini malih šolarjev iz vrtcev. Graf najlepše prikazuje stanje.

V novem okolju se mnogo migrantskih otrok ne znajde; v poprečju dosegajo nižje rezultate, na te rezultate pa vpliva med drugim tudi neznanje učnega jezika. To neznanje jezika pa je lahko taka dodatna motnja, da mora biti učenec napoten v osnovno šolo s prilagojenim programom, čeprav po drugih pokazateljih tjakaj ne sodi. V tem grmu verjetno tiči vzrok, zakaj so pri določanju pomena besed, pri naštevanju pridevniških nasprotij in pri naštevanju živali neslovenski otroci na šoli s prilagojenim programom pred slovenskimi sovrstniki.

Tudi ocene se do konca nižje stopnje izravnajo in razlike ne občutijo več tako boleče.

Problem je še vedno vključevanje prevelikega števila otrok iz neslovenskega okolja na osnovno šolo s prilagojenim programom. Rešili bi ga mogoče lahko z zgodnjim vključevanjem v vrtce in s podaljšano malo šolo za vse tiste, pri katerih opazimo, da ne razumejo slovenskega jezika.

Marija Perat

KOMULATIVNO ZAPOREDJE ARITMETIČNIH SREDIN NAŠTETIH ŽIVALI PRIMERJAVA MED VRTCEM IN OŠ „POLDE STRAŽIŠAR"

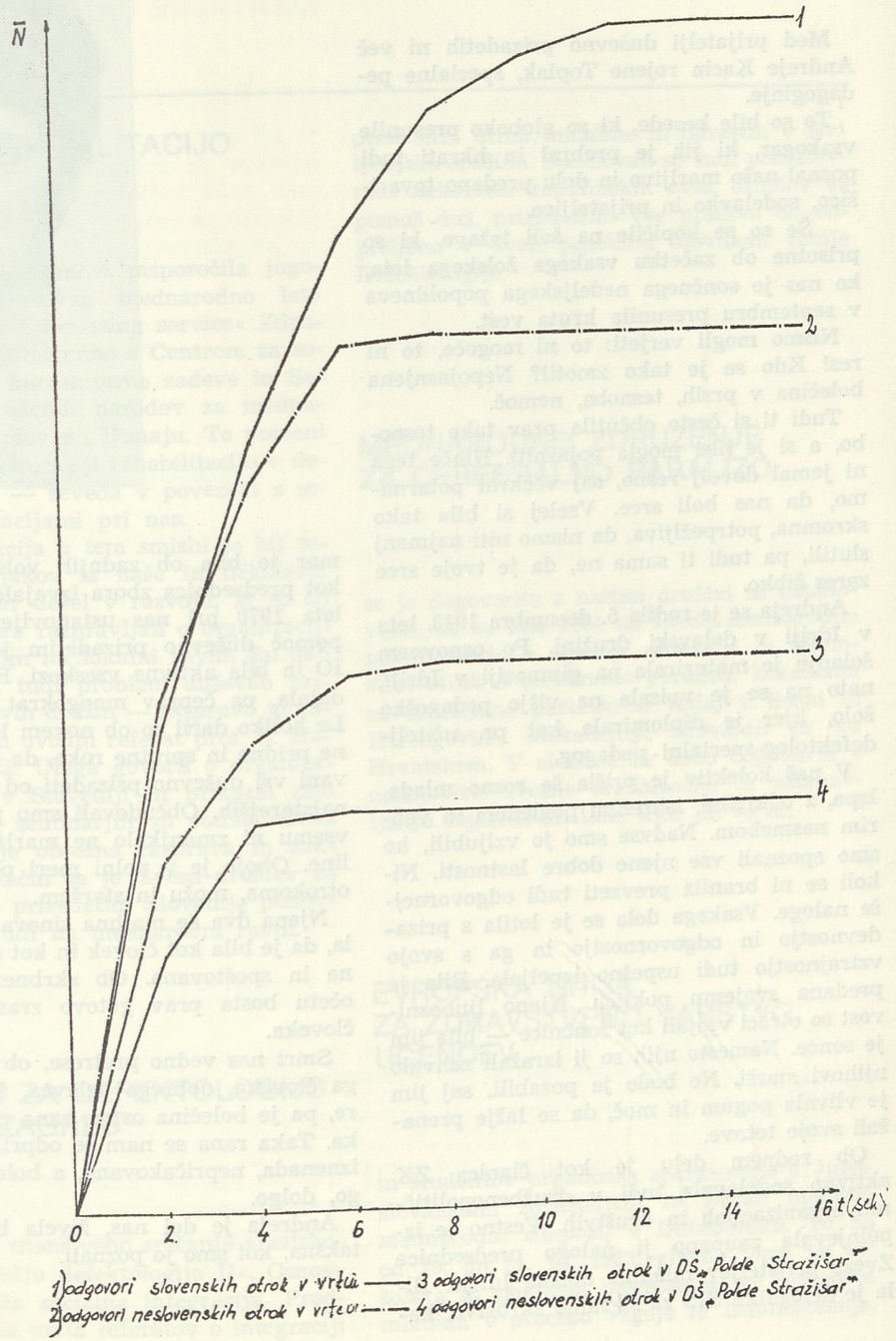

1) odgovori slovenskih otrok v vrtcu —— 3 odgovori slovenskih otrok v OŠ „Polde Stražišar"
2) odgovori neslovenskih otrok v vrtcu —— 4 odgovori neslovenskih otrok v OŠ „Polde Stražišar"

ANDREJI

Med prijatelji duševno prizadetih ni več Andreje Kacin rojene Toplak, specialne pedagoginje.

To so bile besede, ki so globoko presunile vsakogar, ki jih je prebral in hkrati tudi poznal našo marljivo in delu predano tovarišico, sodelavko in prijateljico.

Še so se kopičile na šoli težave, ki so prisotne ob začetku vsakega šolskega leta, ko nas je sončnega nedeljskega popoldneva v septembru presunila kruta vest.

Nismo mogli verjeti: to ni mogoče, to ni res! Kdo se je tako zmotil? Nepojasnjena bolečina v prsih, tesnoba, nemoč.

Tudi ti si često občutila prav tako tesnobo, a si je nisi mogla pojasniti. Nihče tega ni jemal dovolj resno, saj večkrat potarnamo, da nas boli srce. Vselej si bila tako skromna, potrpežljiva, da nismo niti najmanj slutili, pa tudi ti sama ne, da je tvoje srce zares šibko.

Andreja se je rodila 5. decembra 1948. leta v Idriji v delavski družini. Po osnovnem šolanju je maturirala na gimnaziji v Idriji, nato pa se je vpisala na višjo pedagoško šolo, kjer je diplomirala kot pr. učitelj-defektolog-specialni pedagog.

V naš kolektiv je prišla še rosno mlada, lepa, z odkritim, iskrenim pogledom in vedrim nasmehom. Nadvse smo jo vzljubili, ko smo spoznali vse njene dobre lastnosti. Nikoli se ni branila prevzeti tudi odgovornejše naloge. Vsakega dela se je lotila s prizadevnostjo in odgovornostjo in ga s svojo vztrajnostjo tudi uspešno izpeljala. Bila je predana svojemu poklicu. Njeno ljubeznivost so otroci vpijali kot sončnice — bila jim je sonce. Namesto njih so ji izražali zahvalo njihovi starši. Ne bodo je pozabili, saj jim je vlivala pogum in moč, da so lažje prenašali svoje težave.

Ob rednem delu je kot članica ZK aktivno sodelovala tudi v družbenopolitičnih organizacijah in društvih. Vestno je izpolnjevala zaupano ji nalogo predsednice Zveze prijateljev mladine občine Idrija. Bila je delegatka SIS za socialno skrbstvo, kamor je bila ob zadnjih volitvah izvoljena kot predsednica zbora izvajalcev. Ko je bilo leta 1970 pri nas ustanovljeno društvo za pomoč duševno prizadetim je postala članica IO in bila aktivna vseskozi. Rada se je razdajala, pa čeprav mnogokrat zelo utrujena. Le koliko daril so ob novem letu zavile njene pridne in spretne roke, da so bili obdarovani vsi duševno prizadeti od najmlajših do najstarejših. Občudovali smo jo, da ji kljub vsemu ni zmanjkalo ne marljivosti ne topline. Oboje je v polni meri poklanjala tudi otrokoma, možu in staršem.

Njena dva še majhna sinova bosta izvedela, da je bila kot človek in kot delavec cenjena in spoštovana. Ob skrbnem in dobrem očetu bosta prav gotovo zrasla v poštena človeka.

Smrt nas vedno pretrese, ob smrti mladega človeka, dobrega delavca, žene in matere, pa je bolečina ostra, rana posebej globoka. Taka rana se nam je odprla sedaj. Tako iznenada, nepričakovano, a bolelo bo še dolgo, dolgo.

Andreja je del nas, živela bo med nami takšna, kot smo jo poznali.

Kolegice

IZ DRUGIH REPUBLIK IN TUJINE

ZAVOD ZA REHABILITACIJO

v Ljubljani je na osnovi priporočila jugoslovanskega odbora za mednarodno leto invalidov postal »Supporting service« Združenih narodov sporazumno s Centrom za socialni razvoj in humanitarne zadeve in Sekretariatom Združenih narodov za mednarodno leto invalidov na Dunaju. To pomeni pomagati pri organizaciji rehabilitacije v deželah v razvoju — seveda v povezavi s sorodnimi organizacijami pri nas.

Prva večja akcija v tem smislu je bil seminar strokovnjakov iz naše in nekaterih razvitih dežel ter dežel v razvoju, ki so od 11. do 21. otkobra razpravljali o organizaciji pomoči prizadetim na lokalni ravni. En dan je bil posvečen tudi problem duševno prizadetih in njihovih družin — razpravo je vodil in podal tudi uvodni referat prof. S. Mašović. Nato je J. Ulaga govoril o organizaciji tega dela v Sloveniji in prikazal zelo uspešen film o seminarjih za starše »Črna 1977«. Sledila je obsežna razprava in zaključki. Na ta način se je Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije ponovno afirmirala tudi na mednarodni ravni.

FAKULTETA ZA DEFEKTOLOGIJO UNIVERZE ZAGREB

je organizirala znanstveno srečanje »raziskovanje na področju defektologije II«. Osnovna tema je bila socialna integracija. Predstavljena je bila vrsta referatov o integraciji prizadetih otrok, mladine in odraslih v življenjsko sredino. Sodelovali so tudi predstavniki nekaterih republiških zvez društev za pomoš duš. prizadetim. Vse gradivo bo objavljeno v dveh posebnih številkah revije Defektologija.

MEDNARODNO ZDRUŽENJE ZA CEREBRALNO PARALIZO

se je dogovorilo z našimi društvi in ustanovami, da bo leta 1984 na Bledu mednarodno posvetovanje o zgodnji detekciji in dignostiki otrok s cerebralno paralizo. Združenja za cerebralno paralico so sedaj v Bosni in Hercegovini, Makedoniji, Sloveniji in na Hrvatskem. V oktobru se bodo dogovorili o ustanovitvi zvezne organizacije in ustanavljanju republiških tam, kjer jih še ni.

EVROPSKA UNIJA ZA ZDRAVSTVENO VARSTVO UČENCEV

in študentov organizira sporazumno z Jugoslovanskim združenjem za šolsko mladino mednarodni simpozij v Dubrovniku. To bo od 19. do 21. 10. 1983, glavne teme pa so: šolska in poklicna orientacija ter prizadeta mladina v procesu vzgoje in izobraževanja.

MEDNARODNA ORGANIZACIJA DELA (ILO)

pripravlja dopolnitev Priporočila o profesionalni rehabilitaciji invalidov iz leta 1955. Vse države podpisnice, tudi SFRJ, so dobile besedilo in naj bi se opredelile do konca oktobra. Predvsem bi bilo potrebno Priporočilo dopolniti z novejšimi spoznanji in cilji v kritičnem položaju zaposlovanja invalidov po vsem svetu.

VI. KONGRES MEDNARODNEGA ZDRUŽENJA ZA RAZISKOVANJE MENTALNE RETARDACIJE

je bil avgusta v Torontu. Preko 2000 udeležencev je poleg plenarnega dela sodelovalo v 30 večjih in 10 manjših skupinah! Gradivo na osnovno temo prihodnost duševne prizadetosti bo izšlo v letu 1983.

Sulejman Mašović

IMOS Instalacije·grosuplje p.o.
GROSUPLJE, ADAMIČEVA 51 – TELEFON: 772–233 – TELEX: 32114 YU INSTGR
TEKOČI RAČUN: 50130–601–31182

STARŠI — STROKOVNI DELAVCI — PRIJATELJI DUŠEVNO PRIZADETIH

na zalogi imamo še knjižice

MONGOLIZEM

dr. Retta, najnovejši priročnik naše izdajateljske dejavnosti. Avtor se že vrsto let na Dunaju ukvarja z mongoloidnimi otroki in odraslimi ter svoje izkušnje predstavlja v knjižici, ki bo zanimiva tudi za razumevanje drugih duševno prizadetih;

MOJ OTROK JE DRUGAČEN

dr. Marije Eggove, ki je še vedno resnični »kažipot staršem, vzgojiteljem in prijateljem duševno prizadetih otrok«, kakršen je podnaslov te drobne, a vsebinsko zelo bogate knjižice;

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

znane pisateljice Pearl S. Buckove, ki je sama imela teže duševno prizadeto hčerko;

KO OTROK ODRASTE V MLADOSTNIKA

je prevod knjižice, ki jo je izdalo Združenje staršev duševno prizadetih v ZDA in daje napotke, kako pomagati duševno prizadetim pri njihovem nelahkem odraščanju;

FANTJE IN DEKLETA MED SEBOJ

je prav tako prevod priročnika, izdanega ob mednarodnem simpoziju na temo spolnosti duševno prizadetih in skuša celovito prikazati to izredno občutljivo področje;

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROKA DOMA

je zbirka povsem praktičnih napotkov o delu z otrokom doma, kot jih že dalj časa objavljamo v srednjem delu Našega zbornika.

Vse knjižice lahko po nizki ceni naročite pri upravi Našega zbornika, Samova 9, Ljubljana.

Svilanit

KAMNIK

Izdeluje:

frotir brisače

frotir plašče

modne kravate

rute za narodne noše

šale

totra

Tovarna pozamenterije in izdelkov iz plastičnih mas,

LJUBLJANA – Trpinčeva 39

Nudi najširšo izbiro vezalk za obutev in prvovrstne elastike. Proizvajamo tudi popoln asortiment PVC in polietilenskih cevi za vodovod, kanalizacijo in drenažo. Zahtevajte naše prospekte in cenike!

labod

TOVARNA OBLAČIL NOVO MESTO

— MOŠKE SRAJCE
— ŽENSKE ŠPORTNE BLUZE
— MOŠKE OBLEKE
— DAMSKE PLAŠČE
— DAMSKE KOSTUME

PRIPOROČAMO NAŠE KVALITETNE IZDELKE

Trak

MENGEŠ

TOVARNA TRAKOV IN ELASTIKE

priporoča kupcem svoje kvalitetne izdelke:

— vse vrste tkane elastike
— svileno in nylon elastiko za perilo
— vrvice, trakove, okrasne trakove in drugo

INTERTRADE

Podjetje za mednarodno trgovino — International trade corporation

Moše Pijadejeva 29
61001 **LJUBLJANA**

ISKRA

ELEKTRIČNO ROČNO ORODJE

KRANJ
SAVSKA LOKA 4

ISKRA

TELEMATIKA

KRANJ
SAVSKA LOKA 4

NAŠ ZBORNIK

1982, leto 15, št. 6

glavna tema: povezovanje z okoljem

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 15 — ŠT. 6 — DECEMBER 1982

VSEBINA

POTA MOŽNOSTI

Kaj nam leto bo prineslo — otroci . . . 2
Premagati predsodke — *Jan Ulaga* 3
Kako smo osveščali javnost v letih razvoja OŠ s prilagojenim programom v Gornji Radgoni — *Cilka Dimec-Žerdin* 4
Vrata zavoda odprta — *Zmaga Prošt* . . . 9
Šola in družbeno okolje — *Franc Vodopivec* 12
Sprejeli so nas 14
Osnovna šola Helena Puhar Kranj — *Silva Lebar* 15
Dan odprte šole v oddelkih za delovno usposabljanje v Jaršah — *Marica Brglez, Irena Destovnik* 16
Tesna povezava s krajevno skupnostjo — *Vida Berdnik* 17
Velenjsko društvo se samoupravno vrašča v družbeno življenje svoje občine — *Tea Devič* 18
Kaj učenci prvega razreda usmerjenega izobraževanja vedo o duševni prizadetosti — *Marija Perat* 20

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

Igra predšolskega prizadetega otroka — *A. Kotar, T. Koželj* 23

STARŠI PIŠEJO 27

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO . . . 31

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV . . . 34

IZ DRUGIH REPUBLIK IN TUJINE . . . 37

CONTENTS

This edition of our Publication is first of all devoted to the problem of integration the mentally handicapped in the society. Special schools and institutions, parents of the mentally handicapped are presenting how they are trying to enlight the problems of children or adults with mental handicap. Also our societies for the mentally handicapped are reporting theirs activities on the same problem. Very interesting is a short study what students in the normal school know about mental retardation.

Experts T. Koželj and A. Kotar are continuing with practical advises to the parents — this time about "soft toys" for small children.

As this is the last edition in this year, publisher wish all our readers — friends of persons with the mental handicap all the best in the new year 1983!

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Antonija Habjan, dr. Anton Kotar, Antonija Koželj, Martin Mencej, Marija Mrčela, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Jan Ulaga

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Za člane je letna naročnina vračunana v članarini

Za nečlane je letna naročnina . . . . 100,00 din
Za ustanove in delovne organizacije . . 150,00 din
Za dijake in študente . . . . . 60,00 din
Posamezna številka stane . . . . . 25,00 din

Številka žiro računa 50102-678-50022, pošilja se na nasov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je glasilo oproščeno temeljnega davka od prometa proizvodov

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

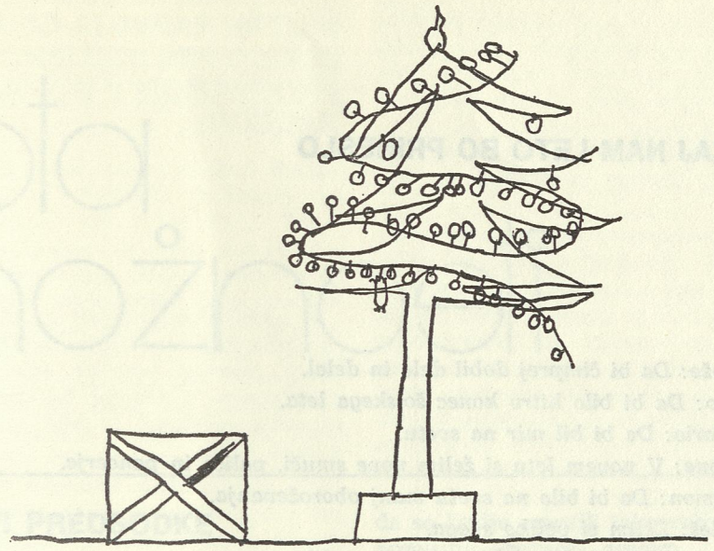

Vsem našim otrokom – velikim in malim, staršem, rejnicam in rejnikom, strokovnim delavcem in drugim prijateljem duševno prizadetih želimo veliko sreče v letu 1983

predsedstvo Zveze in uredništvo

KAJ NAM LETO BO PRINESLO

Jože: Da bi čimprej dobil delo in delal.
Iso: Da bi bilo hitro konec šolskega leta.
Mario: Da bi bil mir na svetu.
Tone: V novem letu si želim nove smuči, palice in pancerje.
Simon: Da bi bilo na svetu manj oboroževanja.
Aleš: Želim si veliko snega.
Roman: Da bi bilo malo snega in veliko sonca.
Marko: Veliko rib, ker sem ribič.
Iso: Da bi naša šola imela igrišče.
Andrej: Da bi bilo čim manj nesreč.
Simon: Da bi v naši ulici zgradili igrišče.
Marko: Da ne bi bilo onesnaženih voda.
Roman: Da ne bi bila hrana tako draga.
Andrej: Da bi zjutraj lahko dalj spal.
Franci: Da bi ne bilo poplav.
Želim si moped.
Tone: Želim si novo hišo.
Iso: Da bi večkrat igrali z deklicami košarko.
Olga: Da bi se deklice na šoli manj kregale med seboj.
Iso: Veliko ljubezni.
—: Da se mama in oče ne bi toliko prepirala.
Andrej: Da ne bi bilo nobenega potresa.
Olga: Sreče in zdravja za vse!

otroci COŠ Blaž Ostrovrhar

Škofja Loka

poti možnosti

PREMAGATI PREDSODKE

Ni lahko biti drugačen. Še posebno, če je ta drugačnost povezana z nejasnimi, pa globokimi predsodki, ki se le težko umikajo razumevanju. To lahko vsak dan občutijo invalidi, duševno prizadeti, njihovi starši, pa tudi vsi tisti, ki z njimi kakorkoli delajo. V tej številki Našega zbornika poizkušamo prikazati vsaj delček tistega, kar so in še doživljajo ljudje, ki usposabljajo duševno prizadete ter kako se trudijo, da bi jih okolica poznala in pravilno razumela.

Predvsem začetki dela z duševno prizadetimi so zahtevali in še zahtevajo, kjer se na novo začenja, zelo veliko notranje energije, strpnosti in samopremagovanja — saj se trudiš za nekoga, ki te odklanja in tudi širše okolje je polno vseh mogočih odporov. Le redki ljudje so dovolj močni, da plujejo proti toku v prepričanju, da se bo ta tok sčasoma umiril ali celo obrnil. Ni bilo malo primerov, da so ljudje opustili tako nehvaležno delo in prepustili »bojišče« drugim.

Začenja pa se vedno znova — za vsako družino je spoznanje o prizadetosti otroka težka preizkušnja in začetek povsem novega obdobja. Kot vedno bo potrebno najprej prizadetega otroka sprejeti v družini, nato pa postopno povedati, pojasniti, pokazati, vključiti v bližnjo okolico, med sorodnike in prijatelje... Vsi ti pa običajno, prav tako kot starši, ne vedo o duševni prizadetosti ničesar. Večina se sicer nejasno spominja, da so že nekaj slišali o »defektnih«, invalidnih ali duševno bolnih otrocih, pa so tako neprijetne misli raje opustili. Tudi v današnjem času si kljub resničnemu napredku in vsaj delnemu prodoru tovrstnih informacij v sredstva javnega obveščanja ne smemo domišljati, da je osveščenost ljudi, ki z duševno prizadetimi niso v dnevnem stiku, kaj veliko boljša. Zato je ena od prvih in stalnih nalog tako društev za pomoč duševno prizadetim, kot tudi zavodov za usposabljanje primerno obveščanje in osveščanje najširše javnosti. Ob tem pa zavodi — od razvojnih oddelkov pri vrtcih, do delavnic za odrasle — opravljajo še eno pomembno nalogo, na neprisiljen način se vključujejo v življenje in delo svojega kraja. To je tudi ena izmed poti v tisto pravno integracijo, ko ni cilj imitacija »normalnega« življenja prizadete osebe, ampak to, da okolica tudi motenega otroka ali odraslega sprejme takega, kakršen je.

Načini sodelovanja zavodov z okolico ter osveščanje javnosti o problematiki duševno prizadetih so seveda različni in tudi tu velja, da večje prizadevanje rodi boljše rezultate. Marsikaj je odvisno tudi od krajevnih prilik — velikosti kraja, organiziranosti zavodov in osnovnih šol, tradicije, aktivnosti društva za pomoč duševno prizadetim in drugega.

V tej številki zbornika so opisane aktivnosti le nekaterih zavodov, društev ali posameznikov — izkušnje ostalih pa so verjetno podobne. Vendar je to le enostranski pogled. Še mnogo bolj zanimivo bi bilo izvedeti, kako drugi občutijo prisotnost in povezanost z »našimi« ustanovami, kolektivi, društvi, starši in otroki. Le delno je to razvidno iz prispevka Marije Perat, celovitejši pregled pa bomo poizkusili podati v eni od prihodnjih številk. Že sedaj vabimo vse bralce, da razmišljajo o tem, kdo in kako bi nam lahko predstavil odnos okolice do duševno prizadetih in vseh, ki skrbijo zanje. Morda pa bomo celo ugodno presenečeni?

Jan Ulaga

Včasih komu spodrsne ...

KAKO SMO OSVEŠČALI JAVNOST V LETIH RAZVOJA OSNOVNE ŠOLE S PRILAGOJENIM PROGRAMOM V GORNJI RADGONI

O osveščanju javnosti ne morem pisati, če ne prikažem kratkega zgodovinskega pregleda razvoja osnovne šole s prilagojenim programom v Gornji Radgoni. Naj mi ne zamerijo sodelavci, če bom del tega opisovala v prvi osebi.

Ko je bila 1953. leta ustanovljena skupina ortopedagogika pri VPŠ v Ljubljani, me je vprašal tov. Mihael Veršič, okrajni inšpektor za radgonsko področje, če bi bila pripravljena študirati defektologijo. Dejal je, da je na našem področju mnogo defektnih otrok, ki jih nihče ne obravnava. Po končanem študiju naj bi nekje na področju ljutomerskega okraja začela delo z duševno prizadetimi učenci.

Ko sem 1955. leta diplomirala, je bil ljutomerski okraj ukinjen, mene pa so dali na voljo občini Gornja Radgona. Svet za šolstvo me je poslal za eno leto na »uvajanje« na takratno Pomožno šolo v Maribor. V okviru sveta za šolstvo je bil sprejet sklep, da bo v šolskem letu 1956/57 začel delo prvi oddelek posebne šole v Gornji Radgoni. (Zanimivo je, da je naš svet za šolstvo v tistem času govoril o posebnem oddelku, posebni šoli, čeprav je bil uradni naziv »pomožna šola«.) Že v juniju 1956. leta je bilo v zapisniku sveta za šolstvo: »Ta oddelek bi bil istočasno kot nekak hospitacijski razred, v katerem bi lahko dobili potrebno pomoč učitelji elementarnih razredov osnovnih šol.« Omenim naj še to, da je bil dejansko mišljen samo en oddelek, v katerega bi vključevali duševno prizadete učence, jih po enem letu dali nazaj na osnovno šolo in sprejeli druge v obravnavo. Na ustanovitev samostojne šole v tej fazi ni nihče niti pomislil. S tako zamislijo se po prvem uradnem pogovoru nikakor nisem strinjala in s tem trenutkom se je začela naša prva pot »osveščanja javnosti« — v tem primeru najprej odgovornih ljudi na občini, svetu za šolstvo, okrajnem ljudskem odboru, ki na noben način ni hotel pristati, da bi bila šola že z enim oddelkom samostojna. (Pa je postala — odločba o ustanovitvi šole nosi datum: 10. 1. 1957.)

V tistih prvih dneh dela v Gornji Radgoni bi bila tako potrebovala strokovno pomoč, kakor nikdar več v življenju. Pisala sem nekaterim ljudem iz naše stroke, naj pridejo in mi pomagajo preko začetnih težav, pa ni mogel nihče priti. Zato sem začela popolnoma sama, pri sebi nekoliko negotova, pred javnostjo samozavestna. Vedela sem, kaj hočem, poznala sem pot, dvomila pa sem v način svojega dela. Pri tako težkih, življenjsko pomembnih nalogah mora mladi človek imeti neko moralno oporo, neko ozadje, h kateremu se lahko vrača, kjer lahko črpa vedno novih moči. Mlademu prosvetnemu delavcu je to lahko dober ravnatelj, ki ga jaz nisem imela. Nikdar se nisem v letu dela na osnovni šoli opirala na drugo avtoriteto, nikdar mi ni v razredu nihče drug »delal« discipline, vendar sem ob težko vzgojljivem razredu na osnovni šoli morala imeti zavest, da bi mi jo lahko, če sama ne bi zmogla. Če sem tako čutila ob delu z razredom, kako bom zmogla to na šoli, ko se bodo vsi obračali le name, ko bom morala šolo postavljati na trdne temelje v kraju, kjer o njej nihče nič ne ve, kjer govorijo o njej kot o »razredu za norce«, sem se često spraševala.

Prišla sem na neko šolo preizkušat učence prvih in drugih razredov, ki so bili evidentirani za prešolanje na »pomožno šolo«. Zakonske osnove za prešolanje ni bilo, komisij za razvrščanje tudi ne. Ko sem ravnatelju razložila, za kaj gre, me je peljal v razred in me tako predstavil učencem: »To je tovarišica iz Gornje Radgone. Zdaj boste vsi, ki niste pridni in nič ne znate, šli z njo v pisarno.« Pogledala sem po razredu in videla predvsem v zadnjih klopeh velike, vprašujoče in zbegane očke učencev ...

V prvem letu obstoja šole nisem imela s starši prizadetih toliko težav kot kasneje, ko se je s svojimi komentarji vključila širša javnost. V tistem prvem letu obstoja še niso vedeli, za kaj pravzaprav gre. S sleherno družino svojih učencev sem imela celo leto osebni kontakt. Starši so bili zadovoljni, ko so videli, kako radi hodijo otroci v šolo in z veseljem delajo domače naloge. Spomnim se očeta, ki mi je dejal: »Prej sem ga moral s šibo naganjati v šolo, zdaj pa ga ne morem zadržati doma niti takrat — ko bi ga nujno potreboval.« Potem je nastopila reakcija javnosti — mislim tistih staršev, ki so imeli otroke v redni osnovni šoli. V goricah, pri delu na kmetijskem kombinatu, na Elradu in drugod so se matere in očetje pogovarjali o »pomožnem razredu« kot o »razredu za nore« in s tem sprožili pri starših prizadetih otrok hud odpor do prešolanja. Ogorčeni so zahtevali, naj njihove otroke damo nazaj na osnovno šolo, »naj rajši šest let sedijo v prvem razredu«, samo da ne bodo pri nas.

Ob takih nastopih so se nekateri očetje za korajžo napili in prišli z namenom, »da nam bodo že pokazali«. Mirno lahko rečem, da se je bilo potrebno v prvih petih letih boriti za vsakega posameznega učenca, ki smo ga sprejeli na posebno šolo. Ko sem nekoč po takem mučnem, bučnem pogovoru nadaljevala pouk in čutila, da se mi trese glas, da mi srce hitreje utripa, sem si dopovedovala, da otroci tega ne smejo čutiti, da ne smem tako prizadeto reagirati, da je to nujen razvojni pojav in da bo prišel čas, ko bodo starši to šolo sprejeli za svojo. Mi vsi, ki smo živeli in delali za njihove otroke, smo razumeli njihovo skrb in bolečino, čeprav so nas v svoji nevednosti mnogokrat hudo prizadejali.

Če danes vrednotim delo in težave preteklih let, sem trdno prepričana, da je bila pot razvoja šole v vseh ozirih neprimerno lažja od prehojene poti osveščanja javnosti, ki kontinuirano poteka še danes. Sicer je težko ločevati eno od drugega. V tem sestavku ni možno navesti vsega, kar je bilo storjenega, da bi ljudje občine in regije v vseh okoljih z razumevanjem sprejeli usposabljanje duševno prizadetih otrok v njim primernih institucijah. Navedla bom nekaj najbolj značilnih oblik dela z javnostjo:

— Najtesnejše stike smo navezali s starši duševno prizadetih otrok. Informirali smo jih o naših programih, o poteku usposabljanja, jim govorili o vzrokih prizadetosti, o

možnosti vključevanja v življenje in delo. Vabili smo jih na proslave, razstave, izlete, obiskovali smo jih na domovih tudi v času, ko nismo imeli strokovnih služb in ne avtomobilov. Često so starši prišli k pouku in se sami prepričali o delu z učenci. Ob vsaki priliki smo jim pokazali delavnico tehničnega pouka, ki je bila zanje najbolj zanimiva. V kasnejših letih smo v program dela z njimi vključevali tudi druge strokovnjake — pedagoge, zdravnike, psihiatre, medicinske sestre, prometnike itd. Dopolnilo ustni besedi so bili filmi o usposabljanju, o športnih dosežkih njihovih otrok, o delovni praksi v organizacijah združenega dela, o plavalnih tečajih, organizaciji likovnih kolonij itd.

— Drugo najobsežnejše delo je bilo s starši na osnovnih šolah naše občine. Leta in leta smo predavali na roditeljskih sestankih osnovnih šol po vseh šolskih centrih naše občine. Skušali smo jim približati duševno prizadetega otroka, jih seznaniti z oblikami usposabljanja, jim prikazati njih vključitev v življenje in delo in vplivati nanje, da bi s svojimi izjavami ne oteževali življenja staršem prizadetih otrok. Tudi ta predavanja so spremljali filmi, če je le bilo možno. Na vsaki šoli smo predavanje po nekaj letih ponovili, ko se je menjala generacija staršev.

— Da bi osveščanje javnosti bilo čim popolnejše, smo se povezali z Delavsko univerzo Gornja Radgona, ki je leto za letom organizirala šolo za starše in šolo za življenje (v te je bila vključena predvsem mladina na vasi — bodoči očetje in matere). Predavanja niso bila samo v centrih osnovnih šol, temveč tudi v najmanjših vaških zaselkih, gasilskih domovih, zadružnih domovih ... Vsako leto smo tu sodelovali tudi defektologi in sicer obvezno s temo, ki je bila povezana z usposabljanjem duševno prizadetih otrok. Po ustanovitvi oddelkov za delovno usposabljanje smo v predavanja vključevali tudi tematiko srednje duševno prizadetih in usposabljanje drugih kategorij razvojno motenih otrok in mladostnikov. Često smo tudi ta predavanja spremljali s filmi.

— Spomnim se, da smo posebno prva leta izkoristili vsako priložnost za informiranje javnosti. V povezavi s krajevnimi skupnostmi, ki so organizirale proslave ob dnevu žena po vaseh, sem nekaj let zaporedoma imela predavanja prav na ta dan. Uvodoma je bilo predavanje, nato kratek kulturni program in potem pogostitev s plesom. Večkrat je bilo predavanje v gostilniškem prostoru, npr. v Rožičkem vrhu ali v gasilskem domu ali v opuščeni šoli na vasi (Orehovci, Murščak).

— V program osveščanja smo zajeli tudi starše vzgojnovarstvenih ustanov. Predavali smo na njihovih roditeljskih sestankih in predavanja spremljali s filmi.

Preko teh oblik dela s starši cele občine na vseh starostnih stopnjah smo želeli doseči predvsem to, da bi razumeli stisko, v kateri so starši duševno prizadetega otroka, ko ga je potrebno vključiti v šolo s posebnim programom. Želeli smo, naj spoznajo, da so prizadeti otroci lahko zelo koristni člani naše družbe, če jih pravočasno vključimo v usposabljanje, jih praktično vodimo po dolgi poti usposabljanja do uspešne vključitve v življenje in delo.

Iz tega dela s starši in mladino naj omenim en primer. Prišla sem na neko šolo in imela predavanje v okviru delavske univerze za mladino. V začetku niso pokazali nobenega zanimanja. Sedeli so tako, da so imeli noge na stolih, se pogovarjali in kadili. Kmalu so noge neopazno zginjale s stolov, pogovori so ponehali, v sobo so prišli tudi tisti, ki so ostali v predsobi. Ob koncu pa so spraševali še in še ...

— Veliko pozornost smo posvečali informiranju učiteljev osnovnih šol. Zelo pomembno je bilo, kako prav oni gledajo na usposabljanje prizadetih otrok, kako jih pripravljajo na prešolanje. V letih razvoja sem imela v radgonskih elementarkah čudovite sodelavke in prijateljice. Leta in leta smo obdržali dobre odnose tudi z vsem pedagoškim osebjem radgonske občine, zadnja leta predvsem s sodelovanjem strokovnih delavcev naše šole z osnovnimi šolami. V radgonski občini ni kolektiva osnovne šole, ki ne bi bil v okviru internega študija poslušal predavanja z našo tematiko. Bila sem še zelo mlada defektologinja, ko sem predavala učiteljskemu sindikatu cele radgonske občine. Navzoči so bili tudi vsi ravnatelji šol in »nadzorniki« za naše področje. Govorila sem z zanosom, polna mladostnega poleta in vere v svoje delo. Hotela sem ogreti predvsem mlaje prosvetne delavce in jih tudi navdušiti za študij defektologije, saj sem bila takrat še edini defektolog v občini. Po predavanju je prišla k meni zelo dobra elementarka in priznana kulturna delavka. Toplo mi je stisnila roko in rekla: »Ves čas sem vas med predavanjem gledala in si mislila: kako škoda vas je za te otroke!« Kaj vse je bilo potrebno storiti, da prosvetni delavci ne bi mislili, »da nas je škoda za te otroke«.

— S predavanji učiteljskim kolektivom nismo ostali samo v mejah naše občine. Odzvali smo se vsakemu vabilu v regiji in zunaj nje. Teh vabil v letih obstoja šole ni bilo malo.

— Preko zavoda za šolstvo smo imeli predavanja o usposabljanju duševno prizadetih otrok in delu komisij za kategorizacijo na aktivu vseh ravnateljev osnovnih šol Pomurja.

— Podobna predavanja so bila na aktivih strokovnih delavcev, zdravstvenih delavcev, predavanja preko organizacije RK itd.

— Presenetila nas je pobuda videmske osnovne šole, ki je želela, naj pridemo in o usposabljanju duševno prizadetih otrok govorimo učencem osmih razredov osnovne šole z utemeljitvijo, da bodo vsi bodoči starši, ki se bodo v življenju na neki način srečali z razvojno motenim otrokom.

— Zadnja leta je na področju osveščanja javnosti opravilo pomembno vlogo tudi društvo za pomoč duševno prizadetim. Prav zaradi skrbi za odrasle duševno prizadete osebe je osveščanje prodrlo v vsako našo vas. Omenim pa naj zelo uspešno obliko: organizacija ekskurzij za člane društva. Bila so leta, ko so šli na tako ekskurzijo po trije avtobusi iz naše male občine. Na tak način so si razne kategorije občanov ogledale precej naših zavodov v Sloveniji in tudi zunaj nje.

Po osmih letih obstoja šole smo povprašali za mnenje o njej naše vidne družbenopolitične in strokovne delavce in starše.

Navajam nekaj odgovorov:

Tovarišica Marija Levarjeva, predsednica občinske skupščine Gornja Radgona:

...»Z ozirom na vlogo in naloge, ki jih opravlja, ji moramo dati posebno mesto v našem družbenogospodarskem razvoju. Šola je ves čas delovala tudi navzven. Široki javnosti je pojasnjevala pomen vzgoje slabše razvitih otrok in to preko svojih prosvetnih delavcev, preko sveta za šolstvo, sveta za varstvo družine in občinske skupščine. Z leti se je posrečilo odvrniti nezaupanje, ki so ga ljudje imeli.

»Kaj vas ni škoda za te otroke...«

...Glede na mesto, ki ga naša javnost priznava posebni šoli, je zlasti pomembno, da ljudje na zborih volilcev zahtevajo, naj se odprejo oddelki posebne šole tudi v drugih krajih naše občine.«

Tovarišica Marica Korošec, direktorica banke in predsednica šolskega odbora posebne šole:

...»Prva leta po ustanovitvi je bil obstoj šole zelo problematičen. Največje težave so povzročali sami starši prizadetih otrok. Nikakor se niso mogli sprijazniti s tem, da se je njihov otrok prešolal iz redne šole v pomožno šolo. To so imeli za neko zapostavljanje in sramoto, ker so po mnenju javnosti imeli to šolo za ‚šolo norcev.'

...Danes, ko je šola uzakonjena, tudi preimenovala se je v posebno osnovno šolo, ni nobenega problema več s starši. Pa ne, da bi jih do tega privedel zakon, ki grozi s sankcijami, do tega jih je privedlo spoznanje, prepričanje ...«

Tovariš Jože Bezjak, ravnatelj Glasbene šole v Gornji Radgoni in nekdanji predsednik sveta za šolstvo:

...»Prepričan sem, da smo z ustanovitvijo posebne osnovne šole v Gornji Radgoni iz-

datno zadostili vsaj delu velikega dolga, ki nam ga nalaga socialistični humanizem. Pot do ustanovitve šole je bila zelo trda. Spremljal sem precej natančno vrsto težav na tem terenu, ki je bil poln ekonomskih in političnih nasprotij. Končno je dobila ta šola najbolj zanesljivo oceno, kakršno daje samo ljudstvo s tem, da je posebno šolo sprejelo tako, kakor sprejema vse, kar mu daje občutek varnosti, napredka in boljšega življenja.«

Tovariš Mihael Veršič, nekdanji inšpektor osnovnih šol OLO Ljutomer za radgonsko področje:

...»Ko smo v takratnem radgonskem okraju ugotavljali umrljivost šolskih otrok, smo se srečevali z dejstvom, da je največ učencev, ki v osmih letih obveznega šolanja niso dokončali takratne obvezne šole, zaostalo v nižjih razredih, predvsem v prvem in drugem razredu. Na večini šol so bile tudi takrat strokovno najboljše učne moči na elementarni stopnji. Ob njihovem prizadevanju bi lahko napredoval vsak duševno normalno razvit otrok.

... Posebna osnovna šola je nudila ustrezno pomoč tudi učiteljem osnovnih šol na takratnem radgonskem področju. Učitelji, posebno elementarci, so prihajali hospitirat na posebno šolo, šola pa jim je nudila pomoč tudi z nasveti za delo z duševno prizadeto mladino.«

Tovarišica Ida Bezjak, učiteljica I. razreda:

...»Z ustanovitvijo posebne šole se je delo v elementarnem razredu osnovne šole bistveno izpremenilo. Učnovzgojno delo je postalo bolj uspešno, učitelj je imel lažje stališče. Odpadli so tudi nekateri vzgojni problemi, ki so se pojavljali pri večletnih ponavljalcih.«

Mnenje matere duševno prizadete deklice:

»Če ne bi bilo posebne šole, bi bila naša T. primorana ostati v osnovni šoli. Sedela bi pač nekaj let v prvem, nekaj let v drugem in po srečnem naključju bi zaključila osnovno šolo v tretjem razredu.

... Čudili smo se, kako to, da prav v šoli nič ne zna, ko pa je v praktičnem delu zelo bistra... V kratkem času dela v posebni šoli pa so se pokazala druga znamenja — simpatija do učiteljev, duševna vedrina, skrb za šolo, zanimanje za učenje.

... Pa ne samo umske izobrazbe, koliko vzgojnega, za življenje potrebnega bodo ti otroci odnesli iz šole, bi lahko napisala cele strani. Da pa imajo enako mnenje tudi drugi starši, sem sama doživela na nekem roditeljskem sestanku...«

Navedla sem nekaj najbolj značilnih oblik dela pri osveščanju javnosti v radgonski občini. Enkratno je bilo to delo, kot je enkratno življenje. Te poti ni možno nikdar več ponovno prehoditi. Ko to pišem, mislim predvsem na prvih petnajst let razvoja šole. Danes dela na področju skrbi za razvojno motene otroke in mladostnike niz služb, zelo aktivno je društvo za pomoč duševno prizadetim. V pomoč nam je zakonodaja s tega področja, rezultati večletnega osveščanja se kažejo na vsakem koraku. Danes je naše delo neprimerno lažje, kot je bilo v prvih letih razvoja.

Družbi smo dali in še dajemo svoj delež vsak po svojih močeh in niti en sam trenutek te prehojene poti nismo mislili, da nas je škoda »za te otroke«. Še več: »tem otrokom« dolgujemo zahvalo, da smo prav zaradi dela z njimi tudi sami postajali boljši, bogatejši...

Cilka Dimec-Žerdin

VRATA ZAVODA ODPRTA

Duševno prizadete običajno dobro poznamo le starši in strokovni delavci. Kako naj bi drugi vedeli, kakšni so, kaj zmorejo, kako žive, kaj potrebujejo, če bi jih zaprli med štiri stene in ne bi spregovorili o njih, jih ne bi popeljali v svet zdravih ljudi?

Tudi mi, v Črni, smo kmalu spoznali, da mora ustanova, v kateri se usposabljajo duševno prizadeti, poleg tega, da jim zagotovi najboljše življenjske razmere in izvaja program usposabljanja po najsodobnejših metodah in oblikah dela, nepretrgoma sodelovati s starši in seznanjati javnost s problematiko duševno prizadetih, družbeno skrbjo zanje ter tako spreminjati miselnost in odnos ljudi do duševno prizadetih. Tako je obveščanje javnosti o dosežkih duševno prizadetih in njihovi zmožnosti vključevanja v širše okolje vse bolj aktualna in pomembna naloga našega zavoda.

Vrata zavoda so odprta. Zato, da bi se otroci in mladoletniki, ki so nam zaupani, v skladu s svojimi sposobnostmi, potrebami in interesi čimbolj enakopravno vključili v družbeno okolje. Zato, da bi jih zdravi ljudje spoznali, jih razumeli, jim pomagali. Da bi jih sprejeli kot enakovredne člane človeške skupnosti.

Ker je strokovno delo zavoda usmerjeno v prizadevanje, da bi gojenci dosegli čim večjo stopnjo socializacije, redni program delovnega usposabljanja iz leta v leto dopolnjujemo z novimi vsebinami in oblikami vključevanja gojencev v širše okolje (glej članek: Oblike socializacije gojencev zavoda v Črni, NZ, 1982, št. 2). Gojenci se tako uveljavljajo, preverjajo sami sebe, privajajo se na raznovrstne situacije in se srečujejo z različnimi ljudmi. Vse oblike vključevanja gojencev v najrazličnejše dejavnosti v kraju hkrati pomenijo tudi oblike vključevanja in povezovanja zavoda kot ustanove v življenje kraja. Pomenijo pa tudi oblike osveščanja in obveščanja krajanov o problematiki prizadetih otrok in mladostnikov.

Koliko smo uspeli v našem kraju, v naši občini, kakšno je sodelovanje zavoda z okoljem, ilustrirajo naslednje utečene oblike in vsebine.

Gojenci zavoda redno obiskujejo kulturne prireditve v Črni. Tako sedijo med krajani na proslavah, z osnovnošolci gledajo filmske predstave, se smejijo lutkam. Na proslavah tudi aktivno sodelujejo z glasbenimi, glasbeno-ritmičnimi točkami in recitacijami.

Krajani Črne, zlasti mlajši, se z njimi srečujejo na delovnih akcijah in športnih TRIM tekmovanjih. Oznojeni od dela s krampom in lopato si podajajo iz rok v roke steklenico s sokom, razdelijo si malico in ugotavljajo, kdo je več in bolje naredil. Prijateljske vezi med njimi se spletajo tudi, ko se pomerijo v TRIM kolesarjenju, plavanju in hoji. Vsi so enako veseli, ko uspešno premagajo ovire do cilja. Vsi dobijo enake značke in priznanja.

O uspešnosti in ustvarjalnosti naših gojencev prepričujejo občane ravenske občine tudi razstave njihovih izdelkov. V izložbah trgovin od Raven do Črne, v skupnih prostorih železarne na Ravnah in rudnika v Mežici, v avlah osnovnih šol nam radi odstopijo prostor in pomagajo pripraviti razstavo. Zanimanje za razstavo, občudovanje izdelkov je

Srečanje z učenci OŠ Prežihov Voranc na Ravnah na Koroškem

veliko. Toda tu občani še ne dobijo celotnega vtisa o prizadetih.

Delavci iz različnih organizacij združenega dela spoznavajo naše gojence v času delovne prakse, ko so štirinajst dni v letu njihovi sodelavci. Ni skrivnost, da morajo delavci, ob katerih delajo naši fantje in dekleta, večkrat ponoviti navodila, večkrat pokazati postopek dela, jih pogosto spodbujati, da vztrajajo, dokler delo ni opravljeno. Ko ob koncu »šihta« ocenijo in ovrednotijo opravljeno delo, pa so nemalokrat še tako skeptični delavci - mojstri začudeni.

O doseganju norme ne moremo govoriti, lahko pa visoko ovrednotijo ves vloženi trud, prizadevanje in vztrajanje, ki so kljub počasnosti, manjši spretnosti pri ravnanju z orodjem in predmeti dela, dali spodbudne rezultate. Spoznanje, da duševno prizadeti zmorejo nekaj narediti, predvsem pa, da to hočejo in želijo, pomeni veliko za delavce, ki z lahkoto strežejo strojem in presegajo normo. In pot k razumevanju prizadetih, njihovih potreb in zmožnosti se odpira.

Odpira pa se vedno znova tudi takrat, ko različne skupine obiskovalcev obiščejo in si ogledajo zavod. Iz leta v leto jih je več. Prihajajo osnovnošolci z bližnjih šol, srednješolci medicinske usmeritve, študentje pedagoške, socialne in zdravstvene usmeritve, pedagoški delavci različnih šol, strokovni delavci centrov za socialno delo, mentalno-higienskih dispanzerjev in sorodnih ustanov. Redni gostje so tudi člani nekaterih socialnohumanitarnih organizacij in starši nevključenih duševno prizadetih otrok, ki so na seminarjih Zveze v Črni.

Ob teh srečanjih v uvodnem pogovoru delavci zavoda prikažemo problematiko duševno prizadetih in družbeno skrb zanje, spregovorimo o obstoječih in utečenih oblikah usposabljanja in zaposlovanja prizadetih otrok, mladostnikov in odraslih. Podrobneje jim orišemo sposobnosti srednje prizadetih in program delovnega usposabljanja in jih seznanimo z organizacijo življenja in dela v naši hiši. Sledi ogled zavoda, ki pomeni pravzaprav obisk gojencev in neposredno srečanje z njimi. Mnogi obiskovalci ob teh prisrčnih stikih dobijo prvo in si ustvarijo pravo podobo o duševno prizadetih, ki je potrebna za ustrezno sprejemanje in primeren odnos do njih. Ko se polni vtisov poslavljajo, postavljajo najrazličnejša vprašanja o tem, kako je to in ono urejeno za gojence, kaj še načrtujemo. Nekateri celo naglas razmišljajo o sebi, o svojem odnosu do njih. Odkrito povedo, da si niso predstavljali, kaj vse zmorejo in s kakšnim veseljem delajo prizadeti otroci in mladostniki.

Tako odrasli, ki se moramo kljub novim pozitivnim, spodbudnim spoznanjem krepko potruditi, da spremenimo globoko zakoreninjena negativna stališča, nemalokrat predsodke o duševno prizadetih.

Otroci, vrstniki naših gojencev, ki obiskujejo OŠ Črna na Koroškem in OŠ Prežihovega Voranca ter OŠ Koroških jeklarjev z Raven na Koroškem teh težav nimajo. To nam potrjujejo izkušnje zadnjih desetih let, saj so osnovnošolci teh šol vsako leto naši gostje.

O »drugačnih« otrocih jim prvi spregovorijo pedagogi v razredu. Predstavijo jim skupino prizadetih otrok, orišejo značilnosti njihovega razvoja in omejene možnosti za razvoj; seveda povedo svojim učencem tudi nekaj o usposabljanju in zaposlovanju duševno prizadetih.

Ko pridejo v Črno na obisk, je treba le nekaj uvodnih besed in že se ulije reka mladih po vseh prostorih zavoda. Kakor v panju je, toliko si imajo povedati, toliko pokazati, razložiti. Od kod si doma, koga imaš doma, ali imaš prijatelje, so najpogostejša vprašanja. Naši gojenci zatrjujejo, da imajo prijatelje, prepričujejo jih, da je tukaj tudi »šola«. Naučiš se delati.

Da, imajo prijatelje, pa ne samo v zavodu. Naši gojenci imajo dobre prijatelje — zdrave vrstnike na vseh treh šolah. Že več let zapored jih osnovnošolci vabijo v goste, posvetijo se jim cel dopoldan. Pripravijo jim kulturni program, popeljejo jih po učilnicah in kabinetih, jih pogostijo in obdarijo. Cel program steče, kakor je bilo dogovorjeno z učitelji — mentorji. Odrasli, pedagoški delavci, učitelji zdravih in prizadetih otrok občudujemo njihovo neposrednost, nenarejenost. So bolj ali manj glasni, bolj ali manj okorni, bolj ali manj radovedni. Med njimi ni mostov, ni razdalj. Sklenemo, da bomo sodelovanje šol z zavodom ohranili, ga poglobili in še popestrili z drugimi oblikami srečanj. Zato, da bomo zdrave otroke seznanili s prizadetimi. Zato, da bodo prizadeti dobili mlade prijatelje. Da jih bodo razumeli in sprejeli, jim pomagali, tudi ko odrastejo in gredo vsak svojo pot.

Takšna prijetna doživetja se vtisnejo našim gojencem v spomin kot pozitivne izkušnje o ljudeh. Čim več bo takšnih izkušenj, bolj bodo odprti, zaupljivi, bolj bodo pogumni pri navezovanju stikov z ljudmi v domačem kraju in povsod, kamor bodo prišli. Kaže, da bodo gojenci zavoda v Črni pripravljeni na to. Lahko smelo trdimo, da je tudi bližnje okolje pripravljeno. Koliko in kako jih bo pripravljeno sprejeti okolje, kamor se bodo vrnili? Odgovor je preprost: toliko, kolikor bomo vsi, ki živimo in delamo z njimi, obveščali in osveščali zdrave ljudi, jim posredovali vsa naša spoznanja o prizadetih.

Ta naloga ni lahka. Ne bomo rešili in razvozlali vsega naenkrat. Saj so Črnjani pred 15 leti tudi nasprotovali ureditvi takšnega zavoda v prostorih nekdanje knapovske bolnišnice. Danes mislijo in čutijo drugače. Morda so nekateri celo ponosni nanj.

Osveščanje in obveščanje javnosti o vsem, kar je v prid duševno prizadetim, je dolgotrajen proces.

Čim bolje jih bomo poznali, tem bolj bodo naši.

Zmaga Prošt

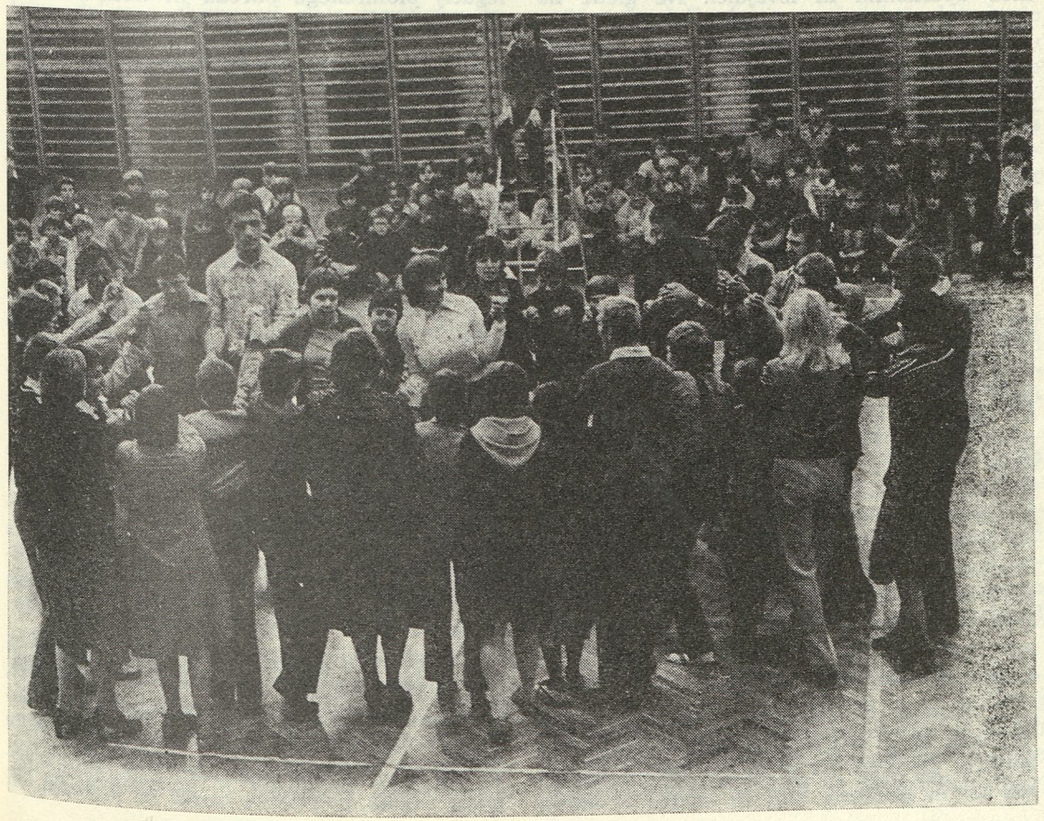

ŠOLA IN DRUŽBENO OKOLJE

Odpiranje šole v družbeno okolje je naša pomembna usmeritev že dolgo vrsto let. Načelo odpiranja šole intenzivno in uspešno izpolnjujemo že od leta 1978, ko je šola dobila nove ustrezne prostore.

Če je šola hotela imeti potreben vpliv na okolje, je nujno morala prisluhniti občanom, staršem, skratka: družbenim potrebam. Le tako so se ustvarjale in se nadalje tkale vezi med uporabniki in izvajalci. Ne glede na zakon o osnovni šoli, zakon o svobodni menjavi in zakon o združenem delu ter na smernice za delo in življenje v osnovni šoli smo morali pravočasno uvideti družbeno nujnost odpiranja in vključevanja v družbeno okolje; za našo šolo je to DPS občine Nova Gorica.

Da bi bil v svojem poročilu prepričljiv, moram navesti področja tovrstne aktivnosti:

1. *Dan odprte šole.* Od 17. marca 1978, ko je bila šola izročena svojemu namenu, je svet šole sprejel sklep, da se 17. marec praznuje kot dan šole. Vsako leto ima ta oblika odpiranja šole drugačno vsebino in obliko. Ob odprtem dnevu šole so vabljeni učitelji osnovnih šol na hospitacije, občani si ogledajo šolo in učnovzgojni proces, prav tako si dejavnost šole ogledajo strokovne službe sorodnih dejavnosti. Zelo uspešno poteka ex tempore, katerega se udeležijo tudi učenci osnovnih šol. To so manifestacije medsebojnega spoznavanja in sodelovanja, medsebojnega spoštovanja, prijateljstva in odpravljanja različnosti in zapiranja med osnovnimi šolami in našo šolo.

2. *Proslave in prireditve* pomenijo drugo možnost, ki jo ima šola za medsebojno sodelovanje. Že vrsto let prihajajo učenci osnovnih šol in glasbene šole, ki skupaj z našimi učenci sodelujejo v programu. Na takih prireditvah učenci navezujejo stike in poznanstva in premagujejo predsodke, tabuje ipd. o drugačnosti, posebnosti učencev in šole s prilagojenim programom.

3. *Tekmovanja in akcije* so oblike, ki dajejo možnosti enakovrednega vključevanja otrok naše šole z drugimi šolami v občini. Poiskati je potrebno vse možnosti, ki nam omogočajo uveljavljanje odprtosti šole v družbeno okolje. To ni potreba osnovnih šol, ampak življenjski in družbeni interes naše šole. Če samo naštejemo nekaj takih primerov, ki se vrstijo vsako leto: tekmovanja v pionirski atletski ligi v okviru ŠŠD, pohodi po poteh goriške fronte, pohodi po smučinah IX. korpusa, kolesarjenje prijateljstva po ulicah Gorice (Italija) in Nove Gorice.

Prav tako se vrstijo prijateljske rokometne in nogometne igre z osnovnimi šolami srečanja tabornikov, taborjenja, obiski delegacij pionirskega odreda in ZSM med šolami na pionirskih konferencah.

Vse to pomeni, da se naš učenec v času vzgojnoizobraževalnega procesa tudi usposablja za integrirano življenje po končani osnovni šoli ali na prvi stopnji usmerjenega izobraževanja. Naš učenec je vse bolj enakopravno sprejet med vrstniki drugih šol. Razumljivo je, da mora biti tovrstno sodelovanje pripravljeno vnaprej in zajeto v letni program. Zgrešeno bi bilo in nasprotni učinek bi dosegli, ko bi se na vseh področjih vključevali z osnovnimi šolami, tudi če ni nobenih možnosti za enakovredno sodelovanje. V takih primerih se dogovorimo z organizatorjem, da prilagodi kriterije otrokovim zmogljivostim. Tak primer pomeni ekipno tekmovanje osnovnih šol v SLO in DS, ki se vsako leto odvija na naši šoli, in tekmovanje v prometu Kaj veš o prometu. Če želim strniti naša prizadevanja, moram poudariti, da stalno iščemo vse dane možnosti vključevanja v življenje in delo šole naše učence, kot se to odvija na drugih osnovnih šolah.

4. Prav tako pomembno področje odpiranja šole pomeni *odprtje šolske zobne ambulante, ambulante za fizioterapijo, ambulante za razvojno motene otroke in oddelka osnovne šole* — vse v prostorih naše šole. Tako smo omogočili veliko frekvenco otrok in odraslih, ki obiščejo šolo, se srečujejo z našimi učenci in delavci, spoznavajo življenje šole, razmere, rezultate dela ipd. Tovrstne obravnave so deležni učenci naše šole, osnovnih šol in odrasli.

Poleg tega se srečujejo s šolo tudi občani pri uporabi večnamenskega prostora za plesne vaje, za zbore in sestanke DPO v KS, proslave in prireditve, za pevske vaje, za rekreacijo delavcev OZD idr. Za to dejavnost in sodelovanje s KS je šola prejela srebrni znak OF.

Skozi vse leto pa se vrstijo obiski strokovnih skupin, obiski delegacij iz obmejnih občin, iz Italije, iz strokovnih združenj sociologov iz Zagreba in iz drugih krajev Jugoslavije.

Šola nudi tudi prostore za seje in seminarje, ki jih organizira Zavod za šolstvo OE Nova Gorica.

Tako ugotavljamo, da so prizadevanja celotne delovne skupnosti dala pozitivne rezultate na vseh področjih in oblikah aktivnega sodelovanja in odpiranja šole v širše družbeno okolje. Zavedamo se, da se kakršna koli zaprtost ali togost negativno odraža v okolju. Šola, ki je edina s prilagojenim programom v občini, mora slediti družbenim težnjam in usmeritvam in to veliko prej in po možnostih obširneje kot druga osnovna šola. Saj se vsaka naša kasnost v družbenem okolju zaznava kot zaostajanje ali zapiranje specifičnega področja osnovnega šolstva. Zato so v tem pogledu osnovne šole v boljšem položaju; če namreč ena šola od 13, kolikor jih je v občini, zaostaja v dejavnosti še ne označuje nazadovanja osnovnega šolstva, ker gre drugih 12 s časom naprej.

Pri tem moram še posebej naglasiti pripravljenost naših strokovnih delavcev, ki so ob letu invalida pripravili številna predavanja za učence in delavce osnovnih šol in razstavo strokovnega gradiva, revij in izdelkov naših učencev v osnovnih šolah.

Ob uvedbi usmerjenega izobraževanja smo uspešno sodelovali z Lesarskim šolskim centrom. Z razgovori in s konkretnimi predlogi smo premoščali težave pri vključevanju naših absolventov v SKR program usmerjenega izobraževanja. V letošnjem šolskem letu pa je šola odprla oddelek skrajšanega prilagojenega programa za absolvente osnovnih šol s prilagojenim programom.

V šolskem letu 1981/82 smo opravljali mobilno strokovno specialno pedagoško svetovanje v VVO M. Ribičič v Novi Gorici. Pri organizaciji le-te so sodelovali: pediatrična služba Zdravstvenega doma Nova Gorica, Zavod za šolstvo SRS OE Nova Gorica in Center za socialno delo Nova Gorica.

Kljub povedanemu ne moremo mimo dejstva, da so nam bile z novo šolo dane materialne možnosti za izvedbo in izpolnjevanje takšne usmeritve delovanja šole. Prav gotovo bi si v prejšnjih razmerah, ko je šola delovala v nekdanjih goriških zaporih, tolikšne aktivnosti in odpiranja ne mogli zagotoviti. Ne smemo tudi pozabiti, da je mikrolokacija šole v mestu zelo pomembna. To smo z razumevanjem vseh dejavnikov v občini tudi dosegli, da je šola v centru mesta in neposredno lahko sodeluje z osnovno šolo.

Mogoče drži, da je za kolektiv lagodneje delovati v zaprtem sistemu, toda takšna orientiranost je kratkoročna in pomeni žaganje veje, na kateri sedi celotna dejavnost šole.

Je že res, da je odprta šola izpostavljena tudi neizprosno kritični presoji naše dejavnosti, toda to v končni posledici tudi utrjuje družbeni pomen obstoja same šole in seveda sili delavce šole v nenehno izpopolnjevanje svojega dela in iskanje novih oblik in metod za stalen dvig kvalitete dela.

Če nas bo takšna usmeritev vodila pri našem delu še nadalje, verjetno ne bomo našli družbenih organov in institucij, ki bi ugovarjali obstoju in nadaljnjemu razvoju organizacij za usposabljanje v SR Sloveniji.

Za zaključek naj navedem rezultate, ki jih posredno opažamo. Predvsem moram poudariti, da je osveščenost občanov o enakovrednosti in pomembnosti delovanja osnovne šole s prilagojenim programom vse večja. V pogovornem jeziku se ne omenja več »posebna šola«, »pomožna šola«, temveč se je uveljavil naziv OŠ Kozara ali kratko Kozara.

Prav tako opažamo, da se je ustavilo vsakoletno upadanje vpisa učencev in je že nekaj let konstanten. Strokovne službe različnih dejavnosti so spoznale pomembnost takšne organiziranosti in skrbi za prizadetega otro-

ka; polemika in gonja v zvezi z integracijo je upadla ali je celo odpravljena.

Vedeti moramo, da je kolektiv v zadnjih nekaj letih prenašal veliko breme odgovornosti pri družbenem uveljavljanju svojega dela.

Bili smo sami. Toda prepričani v to, da opravljamo družbeno pomembno in naporno delo, smo s svojo zavzetostjo prepričali tudi posamezne strokovnjake, ki so nasedali idealiziranim rešitvam usposabljanja.

Danes se stvari postavljajo na bolj realna tla. Tudi družbenopolitična aktivnost članov delovne skupnosti, ki ni v ničemer zaostajala za aktivnostjo drugih osnovnih šol, je doprinesla k pravilni družbeni osveščenosti organizacij, skupnosti in društev.

Franc Vodopivec

SPREJELI SO NAS

Osnovna šola s prilagojenim programom Dušan Poženel Laško je v šolskem letu 1981/82 prešla na celodnevno obliko dela. Šola kot družbena vzgojno-izobraževalna organizacija načrtno in sistematično spodbuja in razvija učence v svobodne, samostojne in celovite osebnosti, torej osebnosti, ki bodo zmožne izpolnjevati naloge naše družbe. In prav celodnevna oblika dela s svojim vsebinsko bogato razvejanim vzgojno-izobraževalnim programom omogoča oblikovanje takšne osebnosti kot tudi večjega povezovanja z okoljem.

V vseh letih obstoja je šola bolj ali manj uspešno iskala stike z okolico. Večkrat smo naleteli na nerazumevanje, pojavljala so se tudi vprašanja, če je taka organizacija sploh potrebna. Z uspešnim delom učiteljev in učencev, s predstavitvijo našega dela okolju so postali takšni pomisleki vse redkejši, danes pa že prevladuje mnenje, da je le v takšni obliki možno »našega otroka usposobiti za življenje«.

Vedeti moramo, da so poti, načini in oblike povezovanja naše specifične populacije z okoljem drugačne, težje; dosti več truda je potrebno vložiti, da nas okolica sprejme takšne, kot smo.

Če se osredotočimo na bistvene oblike povezovanja z okoljem, bi omenili tako občasne kot sistematične, ker menimo, da so ene in druge zelo pomembne, pa tudi zato, ker občasne oblike postajajo vse bolj stalne.

Tako ob novem letu pripravimo program za upokojence in ostarele v našem kraju. Bili so nam zelo hvaležni in veseli, da smo se spomnili nanje. Mi pa smo z obrazov ljudi prebrali, da smo opravili veliko nalogo.

Na podoben način smo razveselili ostarele v domu v Loki, ki smo jih obiskali ob dnevu žena. Marsikatera solza se je zalesketala v očeh žena, kdo ve, kam so jih popeljale misli, morda na dom, ko so bile še mlade in srečne sredi svojih otrok.

Ob novem letu pa smo razveselili z lutkovno predstavo najmlajše iz VVZ Laško in osnovne šole Laško.

Vsako leto pripravimo v počastitev dneva mladosti razstavo, kjer učenci prikažejo svoje delo pri pouku tehnične vzgoje in interesnih dejavnosti. Letos smo svoje izdelke prikazali v izložbenih oknih trgovin v Laškem. Veliko ljudi nam je izreklo priznanje, tako učencem kot učiteljem. Prav tako sodelujemo na drugih razstavah v občini.

Povezovanje z OZD v kraju poteka zelo uspešno. Vsako leto se vključujemo v proizvodno delo z učenci 7. in 8. razreda, letos pa kot družbeno koristno delo opravljamo v sklopu delovne organizacije BOR Laško določene delovne operacije na izdelkih za široko potrošnjo.

Še bi lahko naštevali oblike sodelovanja z društvi, klubi in družbenopolitičnimi organizacijami v kraju, vendar menimo, da so oblike osveščanja okolja, da bi sprejemalo naše otroke, še bolj pomembne.

Tako imamo organizirane skupne aktive s svetovalnimi delavci in razredniki osnovnih

šol in VVZ, kjer izmenjujemo izkušnje, skupaj z Društvom za pomoč duševno prizadetim občine Laško organiziramo predavanja o problematiki prizadetih otrok.

Rezultati dolgoročnega, načrtovanega in navsezadnje požrtvovalnega dela delavcev šole in članov društva za pomoč duševno prizadetim občine Laško so tu, okolica je sprejela naše otroke takšne, kot so: moteni, teže prilagodljivi, skratka drugačni, vendar NAŠI.

OSNOVNA ŠOLA HELENA PUHAR KRANJ

V OŠ Helena Puhar v Kranju že vrsto let odpiramo vrata zunanjim obiskovalcem, ki izražajo željo, da bi nas prišli obiskat in pogledat, kako poteka usposabljanje naših učencev in varovancev.

Vsako leto nas obiščejo študentje prvih letnikov Visoke šole za organizacijo dela, zadnji dve leti pa tudi dijaki Pedagoške gimnazije iz Kranja. Po ogledu šole in oddelka za delovno usposabljanje nekaterih obiskovalci vpišejo v knjigo vtisov svoja mnenja.

Nekaj vam jih posredujemo:

OBISK NA ODDELKU ZA USPOSABLJANJE

Jutro. V mrazu smo hiteli proti oddelku za delovno usposabljanje — negotovi, kajti nihče ni vedel, kaj vse bomo videli tam. Takoj ko smo stopili v prijazen prostor, smo opazili, da je opremljen z lepimi ročnimi izdelki. Vendar to ni bila učilnica. Ko pa smo stopili v prvo učilnico, nihče ni gledal, kako je opremljena, temveč smo z neko tesnobo gledali učence. Vsi smo vedeli, da je to oddelek za srednje duševno prizadete in bili smo kar malo presenečeni, saj nismo pričakovali toliko veselja v teh otrocih. In v tistem trenutku nas je prešinila misel, da takemu otroku ne moreš veliko pomagati, zato pa mu lahko življenje narediš veliko lepše. Vsi smo bili ob prvem pogledu na takšnega otroka pretreseni in velika večina od nas meni, da ne bi mogla opravljati poklica specialnega pedagoga, saj mora narediti vse, da zna otrok napisati vsaj svoje ime. Ob pogledu na prizadete otroke in odrasle ljudi, smo prvi hip mislili, da niso sposobni ničesar narediti, a ko smo videli, kaj vse narede, smo samo strmeli. Ti izdelki verjetno pomenijo tem ljudem mnogo več kot le navaden izdelek, saj jim dajo občutek, da so tudi oni sposobni nekaj narediti, pa čeprav z učiteljevo pomočjo.

Ob pogledu na delo pedagoga pa smo spoznali, da taki otroci potrebujejo mnogo več razumevanja in ljubezni kot drugi. In takrat smo si bili vsi edini, da je to delo humano, občudovanja vredno in predvsem zahteva celega človeka; že majhen uspeh pomeni njim in otrokom velik korak naprej.

Vsak človek bi moral spoznati, da sreča ni le kup denarja, ampak da je lahko človek srečen tudi takrat, ko zna napisati svoje ime.

Tako kot smo že po oddelku hodili vsi brez besed, smo zatopljeni vsak v svoje misli odhajali v šolo.

Na šoli in na oddelku za delovno usposabljanje imamo vsako leto tudi odprti dan šole, na katerega vabimo poleg predstavnikov javnosti in šol tudi starše, ki si lahko neposredno ogledajo proces usposabljanja.

Silva Lebar

DAN ODPRTE ŠOLE V ODDELKIH ZA DELOVNO USPOSABLJANJE V JARŠAH

V Zavodu za usposabljanje Janez Levec — v oddelkih za delovno usposabljanje Jarše usposabljamo 126 zmerno in teže umsko manj razvitih otrok od 7. do 18. leta starosti. Usposabljamo otroke iz vseh ljubljanskih občin; 27 otrok pa imamo iz občin zunaj Ljubljane, ki bivajo med tednom v rejniških družinah.

Usposabljanje poteka v treh razvojnih stopnjah po Programu za delovno usposabljanje, ki ga je sprejel strokovni svet za vzgojo in izobraževanje SR Slovenije leta 1978.

Razvijamo otrokove psihofizične dispozicije do največje možnosti, urimo spretnosti, razvijamo delovne navade, otroke navajamo na prilagajanje v ožjem in širšem okolju. Skratka, vzgajamo, učimo in usposabljamo jih tako, da bi se čim laže in čim boljše vključili v življenje in v delavnice pod posebnimi pogoji, kjer so naši mladostniki zaposleni po končanem usposabljanju.

Naša ustanova je bila ves čas od svojega začetka odprtega tipa za vse ljudi, ki so se želeli seznaniti z delom oddelkov. V Jaršah je bil že nekaj let še posebej organiziran dan odprte šole.

V preteklem letu, v letu invalidov, smo še bolj razširili osveščanje okolice z našo dejavnostjo. Sistematično smo obveščali ljudi in poslali vabila na osnovne, srednje in višje šole, na občinske in krajevne skupnosti, osnovnim organizacijam sindikata in organizacijam združenega dela. Povabili smo na sestanek socialne delavke iz ljubljanskih in nekaterih območnih občin; ogledni dan smo izkoristili še za pogovor z njimi o skupni problematiki.

Sodelovali smo z RTV:

Nekaj dni pred dnevom odprtih oddelkov je bila na RTV — pri obzorniku kratka oddaja o naših oddelkih in povabilo na ogled.

Tudi v radijski oddaji smo govorili o delu naših otrok in ob tej priložnosti povabili občane na ogled ustanove.

Obiskali so nas novinarji Glas Ljubljane in Vala 202. Govorili in pisali so naših otrocih in tako širili krog osveščanja.

Oddelke za delovno usposabljanje v Jaršah so si ogledali: učenci štirih osnovnih šol, otroci VVZ Jarše, dijaki viške in poljanske gimnazije, vzgojiteljske šole, šole za medicinske sestre, višje šole za socialne delavce, predstavniki krajevnih skupnosti, delovnih organizacij in še mnogo posameznih občanov.

Vsem skupinam smo prikazali delo delovne enote od začetka do danes in jih seznanili z življenjem, delom in zmogljivostjo naših otrok. Zaradi velikega zanimanja smo ogled ustanove podaljšali še za en dan. To je bil vsekakor napor za otroke in učitelje. Vendar se nam zdi ta oblika primerna in zelo potrebna, če pomislimo, da nas je na novo spoznalo preko 2000 ljudi.

Prav je, da nas spoznajo, ker je zares že čas, da nas okolica sprejme takšne, kot smo, da naši otroci in starši ne bi več doživljali začudenih pogledov ali celo neumestnih pripomb. Zato smo bili še posebno zadovoljni, da nas je obiskalo največ mladih ljudi, saj moramo prav pri njih pričeti vzgajati humani odnos do njihovih prizadetih vrstnikov.

Vsi, ki so nas obiskali, so nam potrdili, da je osveščanje ljudi s populacijo duševno manj razvitih otrok nujno. Prepričani smo, da bi lahko dosegli več pravic za naše otroke, če bi jih ljudje, ki odločajo o njih, poznali.

Druga oblika širšega obveščanja so bile razstave v delovnih organizacijah.

Izdelke naših otrok smo razstavljali:

V Celju — Vse za otroka, v knjižnici — Dom španskih borcev v Mostah, na gospodarskem razstavišču in v Rotovžu ob mednarodnem letu invalidov, v Ljubljanski banki, v Jugobanki, na Zavodu za šolstvo in v ŠKUC ob 70-letnici ZUJL.

Na nekaterih razstavah smo imeli stalno dežurstvo, kjer so naši prosvetni delavci dajali pojasnila o usposabljanju naših otrok in mladostnikov.

Stalna oblika spoznavanja in izmenjava medsebojnih izkušenj v Jaršah pa so mednarodni in medrepubliški obiski in vsakoletni enodnevni seminar zdravnikov iz Slovenije.

V zadnjem času pa uvajamo še sklicevanje nekaterih sestankov zunanjih družbenopolitičnih organizacij z ogledom oddelkov.

Na pobudo članov sveta staršev v Jaršah smo se odločili, da bomo imeli že v prihodnjem mesecu dan odprtih oddelkov. Posebej bomo povabili zdravstveni kader iz zdravstvenih domov ljubljanskih občin, predstavnike ISS, predstavnike občinskih skupnosti mesta Ljubljane in prosvetne delavce osnovnih šol.

Starši želijo, da bi nas spoznalo čimveč ljudi prav sedaj, ko potekajo v okviru republike priprave in razgovori, da bi se pravica — status invalida za duševno prizadete otroke — vnesla v invalidsko-pokojninski zakon. Naš mladostnik mora biti preskrbljen, ne pa še vedno prepuščen (često že bolnim in onemoglim) staršem, za katere je to zelo težka psihična in fizična obremenitev. Zato vsi nestrpno čakamo, da bo naš otrok dobil svoje mesto v zakonu, ki se pripravlja.

Marica Brglez
Irena Destovnik

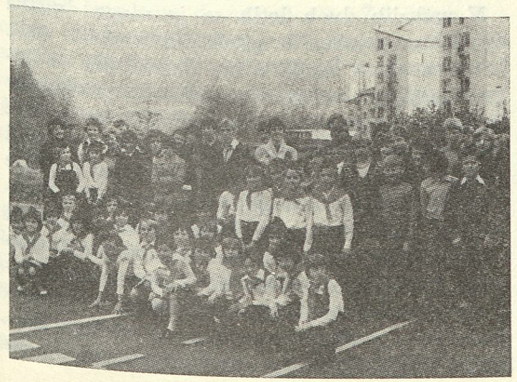

TESNA POVEZAVA S KRAJEVNO SKUPNOSTJO

Pedagoški zbor OŠ Minka Namestnik-Sonja iz Slovenske Bistrice si že nekaj let pod vodstvom tovarišice Milice Klokočovnik prizadeva, da bi širši javnosti kar se da natančno prikazali usposabljanje laže duševno prizadetih otrok.

Ugotavljamo, da se z razvojem družbenih odnosov do prizadetih otrok v zadnjem času miselnost v naši občini spreminja. In to v pozitivni smeri.

Zunanji sodelavci, predvsem pa starši otrok, so že spoznali, da sicer ni takšnih pedagoških prijemov, da bi otroci postali »poprečni«. Pač pa so opazili, da otroci korak za korakom, počasi vendarle napredujejo in da jih mnogi v domačem okolju začenjajo jemati vsakdanje, tovariško.

Vsako leto prikazujemo usposabljanje laže duševno prizadetih otrok širšemu okolju z naslednjimi vsebinami:

1. Strokovna povezava z učitelji OŠ in vzgojitelji VVZ je zelo učinkovita ob dnevu odprte šole. Vsebina odprtega dne je:

a) hospitacijski nastopi (namen: učiteljem in vzgojiteljem prikazati metodično didaktično delo v oddelkih za usposabljanje laže duševno prizadetih otrok);

b) prikaz programa predpoklicnega usposabljanja (zunanji predstavniki imajo možnost ogleda te dejavnosti pri pouku in ob predvajanju filma Delovni dan našega učenca);

c) na odprtem dnevu šole so najbolj prisrčna srečanja s pionirji — delegati OŠ naše občine. Tudi pionirji se seznanijo z načinom dela v naši OZU — tako pri pouku kot v interesnih dejavnostih. Seznanijo se tudi s programom dela PO in skupaj iščejo nove oblike še tesnejšega sodelovanja;

d) s predstavniki družbenopolitičnih organizacij izvedemo problemsko konferenco. Seznanimo jih s problematiko laže duševno prizadetih otrok v naši občini. Največkrat se že na sami konferenci izkristalizirajo rešitve.

2. Na področju interesnih dejavnosti, kar je prispevalo k socialni integraciji otrok v širšem okolju:

a) Velikokrat prihajajo v urejeno šolo ali internat osnovnošolski vrstniki. Največkrat se pomerijo v športnih aktivnostih. Naj omenim, da je naša OZU vsako leto organizator tekmovanja v streljanju z zračno puško, igre med dvema ognjema in atletike malih šol.

Posebno zabavni so tako imenovani »petkovi popoldnevi«, kjer se redno srečujejo gojenci internata in pionirji KS dr. Jagodič in KS Pohorski odred.

b) Naši varovanci se uspešno povezujejo in udeležujejo preko likovnih natečajev v občini (npr. Vančkova kolonija) in natečajih v slovenskem merilu.

c) S kulturnimi programi in razstavami sodelujejo na proslavah KS, v OZD in DPO.

3. Tesna povezava je tudi z VVZ Oton Župančič Slov. Bistrica. Vzgojiteljica razvojnega oddelka je vključena v naš aktiv za nižjo stopnjo.

4. V času zimskih počitnic bo naša OZU pripravila v povezavi s CSD predavanje za vse elementarke, učiteljice 2. razredov OŠ in vzgojiteljice predšolskih skupin. Tema predavanja: Razvrščanje otrok in delo v organizacijah za usposabljanje.

5. Vsi pionirji in delavci naše šole smo vključeni v pionirsko zadrugo. Skupaj z zunanjimi sodelavci vcepljamo ljubezen do dela, do zemlje.

Pionirji se kot kooperantje povezujejo:

a) s KK TOZD lastna proizvodnja — v najemu imajo 50 arov zemlje. Pridelujejo hrano za domsko kuhinjo. Pri istem kombinatu si pionirji planinci s trganjem grozdja prislužijo denar za realizacijo svojega programa;

b) s tovarno olja — kjer gojijo bučnice.

Širše okolje ima do naše organizacije za usposabljanje pozitiven odnos, kar se izraža predvsem:

a) pri nudenju raznih materialov za predpoklicno usposabljanje (les, aluminij, valovita lepenka itd.);

b) pri hitrejšemu reševanju vprašanj delovne prakse, počitniškega dela in zaposlitve;

c) pri reševanju raznih socialnih vprašanj (letovanje, plačilo šolskih potreščin socialno ogroženim otrokom, nabava garderobe itd.).

Vida Berdnik

VELENJSKO DRUŠTVO SE SAMOUPRAVNO VRAŠČA V DRUŽBENO ŽIVLJENJE SVOJE OBČINE

Velenjsko Društvo za pomoč duševno manj razvitim osebam Velenje je bilo ustanovljeno pred petnajstimi leti. Ves čas obstoja ima društvo sedež na OŠ s prilagojenim programom, ker so operativni delavci v IO društva pač ortopedagogi.

Šele v zadnjem času si prizadevamo pridobiti čimveč staršev — članov društva v izvršni odbor.

V zadnjih dveh letih se je vloga društva nekoliko spremenila glede na vsebino dela. Društvo nima zgolj vloge pobudnika in sofinanserja pri reševanju socialnih problemov duševno prizadetih oseb v občini, temveč se ustvarjalno in strokovno vključuje v okoliš občine Velenje. Program društva vsebuje tudi konkretne naloge pri povezavi z razvojnim oddelkom pri VVZ Velenje. Starši razvojno motenih otrok iz razvojnega oddelka so člani društva in so preko vzgojiteljice (ortopedagoginje) seznanjeni s programom in z realizacijo programa našega društva. Vzgojiteljica iz razvojnega oddelka je članica IO društva in je obenem posrednica med starši in društvom. V šolskem letu 1981/82 so se vsi starši otrok iz razvojnega oddelka udeležili začetnega seminarja v Črni na Koroškem. O seminarju so se pohvalno izrazili in se bodo z veseljem še naprej udeleževali tovrstnega izobraževanja. Dvema staršema je društvo uredilo plačan enotedenski dopust preko delavskega sveta njihove DO. V obeh primerih je delavski svet z razumevanjem odobril dopust.

Vsi starši otrok iz razvojnega oddelka so tudi naročniki na revijo Naš zbornik. Pravijo, da ga radi berejo in da se marsičesa naučijo z branjem te revije.

Preko društva rešujemo tudi njihove probleme, ki so socialne ali pravne narave. Seveda ne društvo samo, temveč skupaj s strokovnimi službami in z ustreznimi SIS. Seznanili smo jih, da je v našem skupnem interesu zaščititi pravice razvojno motenih otrok in njihovih staršev.

Od strokovnih služb, ki so od ustanovitve društva do danes največ pomagale društvu, je prav gotovo socialno skrbstvo Velenje.

Prvi rezultati sodelovanja med društvom in razvojnim oddelkom pri VVZ so spodbuda za ugodnejšo vključevanje razvojno motenih otrok pri njihovem nadaljnjem kompleksnem usposabljanju. Takega mnenja so tudi njihovi starši, ki se ne počutijo več osamljeni pri reševanju svojih specifičnih problemov. Preko delegatskega mesta v SIS soc. skrbstva, ki ga ima društvo, pa jim je dana možnost neposrednega sodelovanja pri oblikovanju socialne politike občine Velenje.

Za sistematične oblike povezovanja v OŠ v občini še nismo dovolj storili. Že dolgo si želimo vsi, ki se ukvarjamo z duševno manj razvitimi otroki, da bi vplivali na osveščenost občanov in še posebej na učitelje in učence osnovnih šol. Morda je eden od objektivnih razlogov, da še nismo poizkusili s sistematično obliko povezovanja denimo s strokovnimi predavanji oziroma z razširjenimi sestanki za okroglo mizo ali s problemskimi konferencami, ker je zelo težko dobiti ustrezne predavatelje. S tem pa ni rečeno, da tovrstne povezave ne bomo uvedli. V mednarodnem letu invalidov, tj. leta 1981, je tov. ortopedagoginja z OŠ XIV. divizije s prilagojenim programom in obenem predsednica Društva za pomoč duševno manj razvitim osebam Velenje pripravila za OŠ pri razredni uri referat Razvojno moteni otroci.

Srečanje absolventov za novo leto

Dejavnosti OŠ s prilagojenim programom so v občinskem merilu tako intenzivne, da je tudi tu morda iskati vzrok za zmanjšano sodelovanje društva. V omenjene dejavnosti so vključeni člani IO društva in tako to delo poteka pod drugim naslovom. Te dejavnosti pa so: tradicionalna jesenska razstava za vse osnovne šole; vsakoletna razstava ročnih del, tehničnih izdelkov in likovnih izdelkov na javnem prostoru za občane mesta Velenja; vsakoletne proslave za 8. marec v KS in za patronat nad PO in organizirane delovne akcije v KS.

Že dve leti je društvo organiziralo novoletno srečanje absolventov OŠ s prilagojenim programom. Udeležba je bila razveseljiva glede na število vabljenih. Obakrat smo organizirali kulturno-zabavni program in jim podarili skromna novoletna darilca. To obliko združevanja nekdanjih učencev bomo obdržali za stalno nalogo društva. Prav tako pa je že dolgoletna naloga društva, da vsako zimo nabavi obleko in obutev za socialno ogrožene otroke.

Do pred dvema letoma je društvo zbiralo denar za svoje delovanje s članarino in s prodajo lastnih koledarjev. Letos bo že drugo leto, da urejamo finansiranje društva po samoupravno dogovorjeni poti z ustreznimi

Delček razstave ročnih izdelkov učencev OŠ XIV. divizije Velenje

SIS otroškega varstva, socialnega skrbstva, socialnega varstva, zdravstvene skupnosti, zavoda za zaposlovanje in za vzgojo in izobraževanje. Vsem omenjenim SIS pošiljamo ovrednoten delovni program. Vse SIS še niso odgovorile na naš dopis, vendar se bomo z njimi še dogovarjali o njihovem deležu pri sofinansiranju društva. Zavedamo se, da je od naše aktivnosti odvisno, kako hitro se bodo problemi finansiranja društva reševali.

Odnos do otrok je odnos do prihodnosti človeštva in zato smo optimisti.

Tea Devič

KAJ UČENCI PRVEGA RAZREDA USMERJENEGA IZOBRAŽEVANJA VEDO O DUŠEVNI PRIZADETOSTI

Zaradi spleta specifičnih okoliščin sem poprosila učence prvih razredov usmerjenega izobraževanja v Železarskem izobraževalnem centru na Jesenicah, da me anonimno pisno vprašajo vse, kar bi radi zvedeli o mentalni retardaciji.

V anketo so bili zajeti učenci naravoslovno-matematične usmeritve in bodoči kovinarji, metalurgi in elektrikarji. Na voljo so imeli dobrih pet minut časa, vendar čas pisanja ni bil strogo omejen. Vprašanja jim niso bila sugerirana in ne številčno omejena, saj sem samo v kratkem uvodu osvetlila pojav mentalne retardacije s stališča, da duševno prizadete osebe različnih starosti srečujemo v vsakdanjem življenju. Ne moremo tudi izključiti možnosti, da lahko čez nekaj let kateri od njih postanejo starši duševno prizadetega otroka. Zato je prav, da bi se pogovorili kaj več o duševni prizadetosti z vseh vidikov — posebno pa s tistih, ki jih bodo učenci nakazali s svojimi vprašanji. Tisti učenci, ki še niso razmišljali o teh problemih, ki niso znali ničesar vprašati, so morali oddati prazen listič.

Poudariti moram, da v prostem pogovoru mladostniki kaj dosti ne sprašujejo in ne znajo spraševati o problemih duševno prizadetih oseb s kakršnegakoli stališča. Žal je večina učencev neprizadeta in brezbrižna do duševno prizadetega občana; verjetno zato, ker so premalo seznanjeni z življenjem in delom duševno prizadetih oseb. Zanimiva je tudi ugotovitev, da je zanimanje učencev za probleme MR različno glede na izbiro programa usmerjenega izobraževanja, kajti največ zanimanja so pokazali učenci, ki so se usmerili na štiriletne programe, manj pa učenci triletnih programov:

— največ so spraševali učenci matematično-naravoslovne usmeritve,

— manj učenci kovinsko-predelovalne in metalurške usmeritve (ti učenci se razdele po zahtevnosti programov šele v drugem letu šolanja),

— najmaj pa učenci elektro-energetske usmeritve, tj. učenci triletnega programa usmerjenega izobraževanja.

Iz te obče radovednosti se že kaže nekakšna selekcionirana radovednost mladine za določene probleme — oziroma lahko govorim o različni vedoželjnosti, ki pa je pogoj za osvajanje novih vednosti in znanj. Železarski izobraževalni center edini v jeseniški občini vsebuje skrajšane programe kovinsko-predelovalne in metalurške usmeritve. Vanje se vključujejo tudi učenci osnovnih šol s prilagojenimi programi. Če pa hočemo, da se bodo ti učenci integrirali v novo okolje in kot enakovredni vrstniki drugim učencem dokončali šolanje, je njihovim sošolcem potrebno razložiti, da le-ti niso duševni bolniki, niti »manjvredni« občani. Za boljšo integracijo je potrebno ustvariti nekakšno startno osnovo, na podlagi zanimanj pojasniti pojav mentalne retardacije. Pojavljajo se težnje, da učenci zahtevnejših programov ne najdejo srednje poti v ocenjevanju sošolcev, ki se šolajo pod isto streho: kaj radi precenjujejo ali podcenjujejo sposobnosti sošolcev različnih programov usmerjenega izobraževanja. Povedati jim je treba, da ne podcenjujemo nikogar, ker prav vsakogar, ki hoče in zmore delati, naša družba potrebuje.

I. Po številu vprašanj o mentalni retardaciji je bilo na posameznih vzgojnoizobraževalnih programih stanje takšno:

VIP	mat.-nar. pr.		metalurški pr.		kovin.-pred. pr.		elektro-energ.	
Štev. vprašanj	f	%	f	%	f	%	f	%
0	0	0,00	7	7,07	6	18,75	9	33,33
1	4	12,90	30	30,30	13	40,63	13	48,15
2	5	16,13	35	35,35	5	15,63	5	18,52
3	6	19,35	20	20,20	8	25,00	—	—
4	7	22,58	7	7,07	—	—	—	—
5	6	19,35	—	—	—	—	—	—
6 in več	3	9,68	—	—	—	—	—	—
skupaj	31	100	99	100	32	100	27	100

Od vseh učencev (N = 189) je le eden napisal celo dvanajst vprašanj. Iz velike večine vprašanj je bilo razvidno, da srednješolci ne ločijo duševne bolezni od mentalne retardacije. Poglejmo tabelo:

Program	mat.-nar.		kov.-pred.		metalurški		elektro	
	f	%	f	%	f	%	f	%
A	9	29,03	31	31,31	9	28,13	5	22,22
B	9	29,03	38	38,38	15	46,88	15	55,56

A — Število in odstotek učencev, pri katerih je iz vprašanj vidno, da ne ločijo duševne bolezni od duševne prizadetosti.

B — Število in odstotek učencev iz vrstice A, povečan za tiste učence, ki niso ničesar vprašali.

II. Vsebinsko so vprašanja o mentalni retardaciji precej različna, vendar se dajo združiti v smiselne celote. Ob vprašanjih bom v oklepajih navedla število vprašanj vzgojno-izobraževalnih programov:

— N pomeni matematično — naravoslovno usmeritev,
— K predstavlja kovinarje,
— M so metalurgi,
— E pa elektrikarji.

a) Prvi splet vprašanj se tiče *vzrokov duševne prizadetosti,* pri čemer je veliko takih, kjer zamenjujejo duševno bolezen z duševno prizadetostjo:

Kje so vzroki za duševno prizadetost?
Zakaj se rodi duševno prizadet otrok?
Ali lahko duševna prizadetost nastane tudi pozneje?
Slede vprašanja ugibanja:
— Ali je to posledica uživanja drog, tablet, napačne vzgoje?
— Ali je prizadetost dedna?
— Ali je morda vzrok v živčni prenapetosti?
Rezultat ankete teh vprašanj: N 20, K 25, M 14, E 4.

b) Druga skupina vprašanj se nanaša na *zdravljenje duševne prizadetosti:*

Je to stanje, ki ga je možno ozdraviti (ali vsaj izboljšati)?
Kako take ljudi sploh zdravijo?
Pa še dve specifični vprašanji:
Kakšni so operativni posegi pri zdravljenju?
Poznate tak primer, da bi kdo ozdravel?
Rezultati so naslednji: N 14, K 18, M 10, E 2.

c) Tretja skupina vprašanj načenja *socio-ekonomske odnose* družbe do prizadetih oseb in narobe:

Kakšen je odnos družbe do duševno prizadetih (ali imamo pri nas razumevanje za duševno prizadete)?
Kakšne so pri nas ugodnosti za duševno prizadete osebe?
Rezultati: N 10, K 8, M 2, E 0.
Kakšen je vpliv družine in kako družina reagira v zvezi s prizadetim članom v družini?
Kakšen je odnos staršev in kako vpliva rojstvo prizadetega otroka na mater?
Zakaj nekateri starši zavračajo svoje prizadete otroke?
Ali duševno prizadet otrok bolj čustvuje in potrebuje večja čustva kot otrok, ki ni duševno prizadet?
Rezultati so: N 3, K 4, M 2, E 0.
V ta sklop vprašanj sodijo tudi vsa vprašanja *o zaposlovanju* duševno prizadetih oseb:
Kje se lahko zaposlijo?
Za katera dela so sposobni?
Ali so zmožni za psihično delo?
Ali delajo v TOZD ali samo v posebnih delavnicah?
Rezultati: N 8, K 22, M 5, E 0.
Zanimajo se še za izobraževanje in možnost vpisa na srednje šole in kje se vzgajajo: doma ali v zavodih.
Rezultati: N 4, K 12, M 7, E 0.
V prenekaterih vprašanjih anketiranci nakazujejo *odklonilen odnos* občanov do duševno prizadetih in hočejo vedeti, ZAKAJ tako.
Kako pripraviti občane, da bi duševno prizadete sprejeli medse?
Zakaj se iz njih nekateri norčujejo in jih zapostavljajo?
Rezultati: N 3, K 8, M 0, E 0.
V zvezi z omenjenimi vprašanji navezujejo zanimanje za *psihični svet* duševno prizadetih:
Kakšen je svet duševno prizadetih ljudi?
Kako bi se počutili, če bi bili zdravi?
Kaj najraje delajo?
Se zavedajo svojega stanja?
Ali so sposobni misliti, čustvovati?
Kako se počutijo, ko jih imajo ljudje za nore?
Kaj oni mislijo o nas, ki smo vsega zmožni?
Rezultati so: N 12, K 29, M 4, E 3.
Nekaj je tudi vprašanj, ki označujejo *vključevanje* duševno prizadetih v »normalno« življenje in kakšne so težave pri tem:
Rezultati: N 8, K 6, M 2, E 1.

d) Manj vprašanj je bilo podanih v zvezi z *definiranjem duševne* prizadetosti in drugih pojmov v zvezi z anketo:
Rezultati: N 3, K 16, M 1, E 1.

e) Posamezna vprašanja pa so še:
Kako je zanje poskrbljeno, ko nimajo več svojcev?

(Nadaljevanje na strani 26)

Privajanje in usposabljanje otrok doma

IGRA PREDŠOLSKEGA PRIZADETEGA OTROKA

(Nadaljevanje)

Do sedaj je otrok v košari ali v posteljici samo ležal. Prej ali slej pa začne dvigati glavico, kar pomeni, da bo kmalu sedel. Ko otrok samostojno sedi, ga občasno posadimo v stajico najprej za kratek čas, postopoma pa za dalj časa. Zaradi trdnejše opore otroka zadaj in ob straneh obložimo z blazinami. To mu da tudi občutek večje varnosti. Še večji občutek varnosti pa da otroku mama s svojo prisotnostjo, torej otroka v stajici ne puščamo samega. Imamo oglate lesene in okrogle mrežaste stajice. Vsaka od teh stajic ima svoje prednosti in tudi pomanjkljivosti. Lesena stajica je stabilnejša, predvsem kar zadeva lesene pokončne letvice, za katere se otrok prijema in s sigurnostjo dviga. Če otrok pade, se v tej stajici ob letvice udari in tudi koti mu delajo težave. Mrežasta stajica je na oko bolj prijetna, zgornji obroč je oblazinjen,

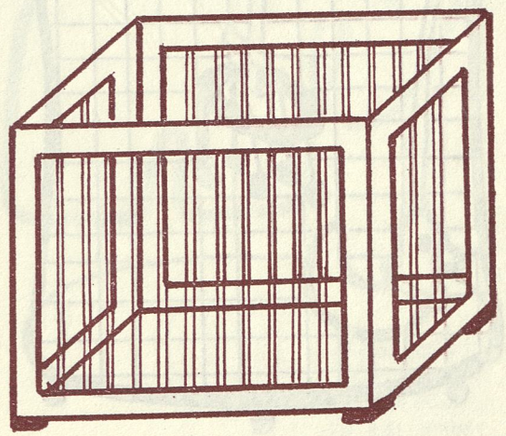

mreža ni nevarna, ne daje pa otroku trdne opore in občutka varnosti pri poizkusih vstajanja. Kakršnokoli stajico smo kupili za otroka — pod stajice mehko pogrnemo.

Če smo stajico otroku prijetno uredili, bo za otroka prijeten kotiček, v katerem se bo rad zadrževal. Kljub temu pa je govorni kontakt z mamo še vedno potreben. Otrok ne bo zadovoljen in ne bo aktiven, če mu bomo stresli v stajico k nožicam kup igrač. Te igrače bo samo razmetal in če mu jih ne bomo takoj pobrali nazaj, bo z jokom silil iz stajice. Uporabili bomo razne ropotuljice, ki jih je imel v košari in vozičku, dopolnili pa jih bomo še z drugimi igračami.

Otrokovo aktivnost bodo vzbudile igrače, ki visijo od zgornjega roba stajice. Nekatere so mu na doseg rok, druge pa ne. Igrače morajo biti živih barv in morajo imeti prijeten zvok. Vsaka igrača mora biti posebej privezana na debelejšem traku. Trak ne sme biti dvojen in ne sme imeti zank, kar je nujno zaradi varnosti otroka. Otrok bo najprej zadovoljen z igračami, ki so mu na doseg rok. Te igrače bo spoznaval, ko jih bo gledal, premikal, prijemal s prsti in z ustnicami in

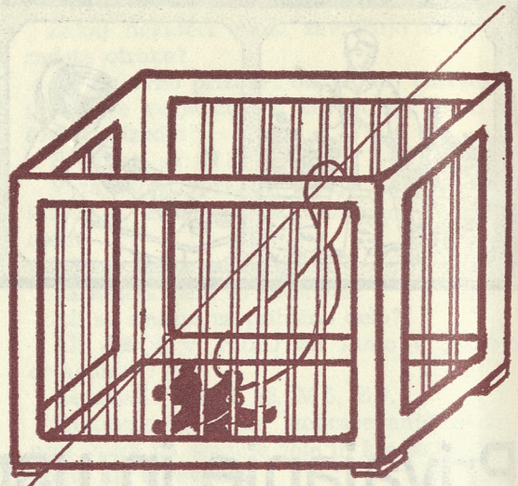

poslušal. Sčasoma ga bodo začele zanimati oddaljene igrače, tiste, ki visijo pred njim in nad njim. Mama opazuje otroka kako željno sega po odmaknjeni igrači. Pri tem ga spodbuja in če sam ne more do igrače, mu pomaga. Ta faza gibalnega razvoja je važna, ker se otrok začne plaziti, sede odrivati in ob opori dvigati.

Vsak otrok želi ljubkovalno igračo, ker čuti po njej potrebo. Znano je, da so ljubkovalne igrače za otrokov čustveni razvoj potrebne.

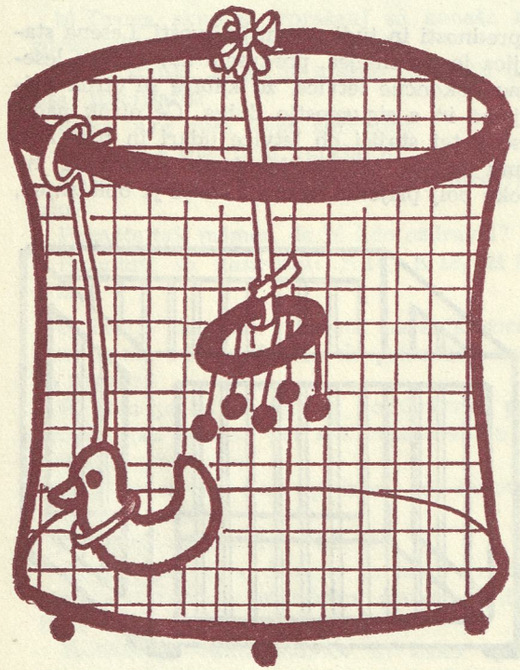

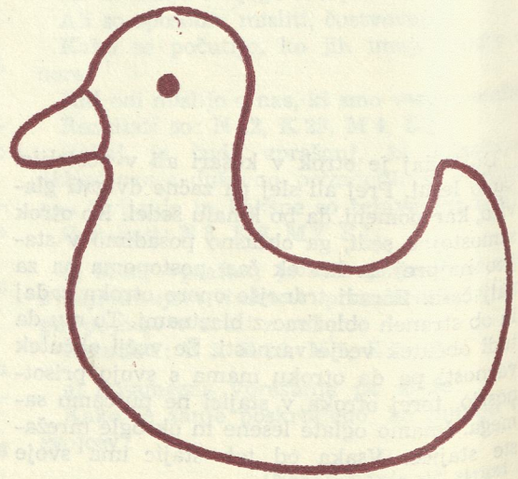

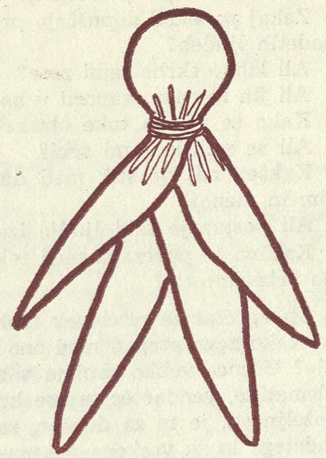

Otroku ne bomo kupovali dragih ljubkovalnih igrač, saj se bo še morda bolj navezal na doma izdelano igračo. npr. lutko, zajčka, medvedka, kužka itd. Navodila za izdelavo takih igrač najdemo v različnih revijah. Izdelamo pa jih lahko tudi brez navodila. Otroku bomo dali več ljubkovalnih igrač, med katerimi si bo sam izbral najljubšo. S to igračo ga položimo zvečer v posteljo. Pri ljubkovalni igrači je pomembna velikost in material, iz katerega je izdelana. Igrača naj bo velika do 30 cm in iz mehkega materiala: flanela, žamet, dlakaste sintetične tkanine, volna in klobučevina.

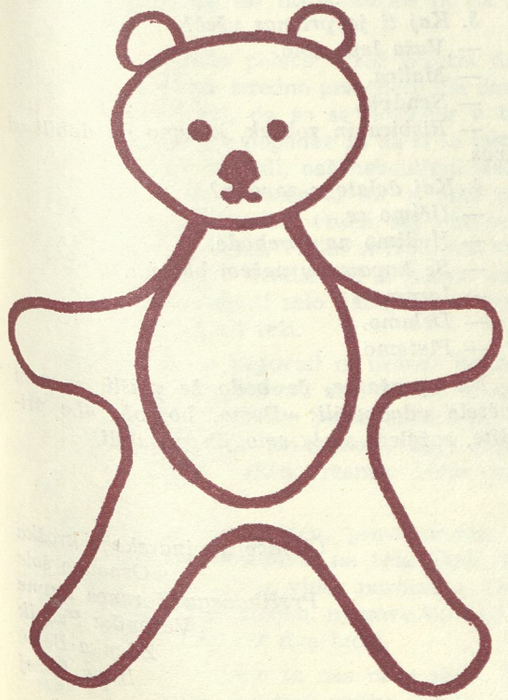

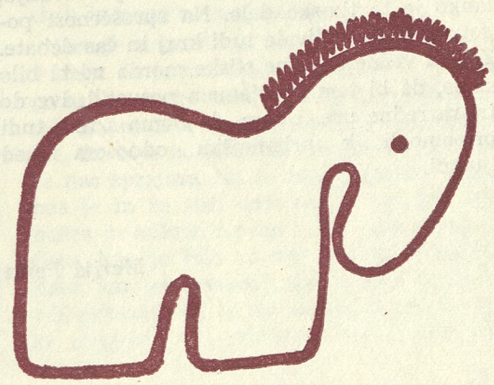

(Se nadaljuje)
Anton Kotar
Tonči Koželj
riše Lili Hribar

Kdo mora dati privoljenje za zdravljenje?
Zakaj ponekod dopuščajo preiskave na prizadetih ljudeh?
Ali lahko skrbe sami zase?
Ali jih moramo zapreti v bolnice?
Kako se vzgaja take otroke?
Ali se smilijo sami sebi?
Kakšen naj bo stik med duševno prizadetim in menoj?
Ali postanejo taki ljudje izobčenci?
Kakšna je povezava med telesno in duševno prizadetostjo?

Ob vprašanjih se človek lahko zamisli: Kaj res tako zeva prepad med eno in drugo stranjo? Učence veliko zanima v zvezi s to problematiko, vendar če se vse konča le pri vedoželjnosti, je to za družbo, za duševno prizadetega in za vsakega posameznika vse premalo.

Vprašanja so tu, splošna podoba vedenja o problemih v zvezi z mentalno retardacijo je prikazana z učenci prvih letnikov usmerjenega izobraževanja nekega kraja. Naslednji korak je odvisen od aktivnosti posameznikov in društev za pomoč duševno prizadetim osebam. Na osnovi teh vprašanj bodo učenci z zanimanjem in sodelovanjem spremljali predavanja, pogovore in podobne oblike dela o mentalni retardaciji. Ni nujno, da ves splet vprašanj sloni na posameznem predavanju, lahko je to timsko delo. Na sproščenost pogovora bosta vplivala tudi kraj in čas debate. Zaradi večne časovne stiske morda ne bi bilo slabo, da bi tem problemom posvetili dve do tri razredne ure. Upam, da bomo s tem tudi pripomogli k pristnejšim odnosom med ljudmi.

Marija Perat

VPRAŠALI SMO — ODGOVORILI SO:

Tudi letos so nas obiskali gojenci iz Zavoda za delovno usposabljanje mladine iz Črne na Koroškem. Celo leto so se morali truditi, da so nas lahko obiskali, saj so se na obisk pridno pripravljali s programom.

Odšli so v učilnice, da so videli, kako poteka delo pri nas. Med malico smo jim postavili nekaj vprašanj. Bili so zelo boječi, zato so na vprašanja kratko odgovarjali.

1. Od kod si doma?
— Iz Celja.
— Iz Ptuja.
— Iz Ljubljane.
— Iz Prevalj.

2. Ali si vesel, da si prišel na našo šolo?
— Ja, zelo sem vesel.
— Da, vesel.
— Sem.
— Da, zelo.

3. Kaj ti je pri nas všeč?
— Vaša lepa šola.
— Malica.
— Sendvič.
— Risbica in robček, ki smo ga dobili od vas.

4. Kaj delate v zavodu?
— Učimo se.
— Hodimo na sprehode.
— Se kopamo v našem bazenu.
— Igramo se.
— Delamo.
— Pletemo.

Na vprašanje, če bodo še prišli, so nam veselo odgovorili: »Bomo, bomo!« »Le pridite, zaželeni ste!« smo jih povabili.

Članice novinarskega krožka
Osnovne šole
Prežihovega Voranca Ravne
Veronika Pušnik
Zdenka Božič
Irena Rožej

STARŠI PIŠEJO

MOJA PRIPOVED

Prišla je lepa in topla pomlad, najlepša pomlad mojega življenja. Vse se je začelo prebujati, tako v rastlinskem in živalskem svetu. Tudi v meni se je prebudilo novo življenje, nova sreča, novo pričakovanje za našo družino. Bili smo izredno srečni, živeli smo še le v pričakovanju novega člana. Veliko smo se pogovarjali, ugibali, ali bo deček ali deklica, vsak od nas je gojil svojo skrito željo, midva za fantka, hčerka pa si je želela sestrico. Končno smo si bili edini, da je vseeno, samo da bo otrok zdrav in da bo vse v redu.

Potem je prišlo poletje, vroč poletni dan, dan, ki nas je vse izredno presenetil. Še danes ne morem verjeti, da so se bolečine v trebuhu spremenile v popadke in da si se takrat prezgodaj rodil ti mali, naš nebogljeni sinko. Tako majcen in drobcen si bil, a tako zelo ljubek. Tako smo te bili veseli, saj smo se te vsi tako močno želeli. Težko si izbojeval svoj boj za življenje, a vendar bil si junak, začel si rasti in se razvijati zelo hitro, saj si moral dodati k svoji mali teži.

Skrbno smo te negovali in hranili podnevi in tudi ponoči, opazovali smo te, ko si spal, veliko si spal in pridno jedel, gradili in kovali smo načrte za prihodnost, kajti takrat še nismo slutili, kakšno resnico bomo izvedeli.

Naš fant je bil priden, pravi možak pri hrani, hitro je pridobival na teži. Tudi drugače se je razvijal na videz normalno, bil je zelo živahen in nasmejan, njegove velike lepe oči so zrle v svet kot dve lučki.

Potem so se začele za nas prve skrbi. Nenadoma je začel naš fant veliko jokati, spati skoraj ni več mogel, ne ponoči in ne podnevi. Nosila in stiskala sem ga k sebi, ga tolažila in ljubkovala, a fant je jokal in jokal. Takrat sem se spraševala, zakaj jokaš, kaj te boli, kaj ti je, katera hrana ali sokovi ti škodujejo. A kljub temu si rastel in se razvijal v krepkega fantiča.

Vse bolj in bolj sem te opazovala in kritično primerjala s tem, kaj je zmogla tvoja starejša sestrica v teh mesecih. Razlike so bile vedno bolj občutne, začelo me je skrbeti, da le ni kaj narobe.

Tedaj so nas začele obhajati zle slutnje, mrzlično sem začela prebirati knjige in vso dosegljivo literaturo o razvoju in morebitnih okvarah otrok, spraševala druge mamice, kaj bi v tem času moral dosegati in česa ne, saj sem razne podrobnosti iz hčerkinega detinstva že nekoliko pozabila. Vendar prepad med tistim, kar bi moral in kar je naredil, je postajal vse večji, v meni so se porajali nepopisen strah, nemoč, pa tudi še večja skrb in nega za mojega sina.

Druge mamice so me tolažile, da je vse v redu, da je pač malo bolj pozen kot hčerka, pa saj so fantje tako in tako bolj pozni. A ta tolažba ni bila dovolj, strah nas je tako načel, da smo poklicali zdravnika in ga prosili, če nas sprejme. Bil je zelo prijazen, razumel nas je in še tisti dan nas je sprejel. Bil je nežen in odkrit, na lep način nam je povedal tisto, kar je bilo za nas nekaj nemogočega, tisto, kar je pomenilo, da za našo družino ni več prihodnosti, ni več sonca, za nas so samo še megleni, sivi, deževni dnevi, polni solza, obupa.

Takrat nisem marala ljudi, nikogar, nobenih besed, še manj tolažbe, usmiljenja in pomilovanja. Zvedeli smo namreč resnico, morda samo del resnice, da je naš otrok drugačen od drugih, drugačen od njegove sestrice, drugačen od vseh drugih otrok. Ta »drugačen« je prinesel v našo družino nepopisno žalost, razočaranje, obup in nemoč. Edino orožje so bile solze, pa tudi te

v silnih potokih niso mogle odnesti težkega bremena, ki se je zrušilo na nas. Nihče od zdravnikov nam takrat ni povedal dokončne resnice o njem; to so nam postopoma povedali, dokončno verjetno še danes ne.

Niso povedali in prav je tako, kajti v človeku je toliko volje, toliko upanja, tudi takrat, ko sam opaziš, da verjetno ne bo veliko uspeha. Vendar je upanje na jutri, jutri je še en nov dan, mogoče bo takrat posijalo sonce.

Danes živimo z resnico, da naš fant verjetno nikoli ne bo hodil, nikoli ne bo samostojen, da bo vedno odvisen od nas in drugih. Nesrečni smo zaradi tega, vendar imamo našega sina radi, venomer je nasmejan in kaže, da je srečen med nami. Vemo, da ve in čuti, da ga imamo radi, da je naš, lahko rečemo, da je kljub temu, da je prizadet, srečen, saj ima okrog sebe ljudi, ki ga imajo radi, ki ga sprejemajo takšnega, kot je. Ima izredno dobro in čustveno sestrico, ki ga ima rada, ki ga je vzljubila takšnega, kot je, čeprav si je vendar bolj kot vse na svetu želela zdravo sestrico ali bratca, da bi se z njim lahko igrala.

Živimo dalje, čeprav je v naše srce zarezana globoka rana. Ni lahko imeti prizadetega otroka in se z njim srečevati z radovednimi pogledi. V naših srcih ni več mesta za veselje, naše oči žalostno zrejo v svet, a ljubezen je tista, ki drži človeka pokonci, ljubezen do otroka, ki smo si ga tako srčno želeli.

Kljub vsemu moramo reči, da smo uspeli: imamo ga radi takšnega, kot je, ne pričakujemo več od njega tistega, česar ne zmore in nikoli ne bo zmogel, v veselje nam je njegova dobra volja in nasmeh, ki pomeni hvala za vse skrbi, trpljenje in odrekanja... Imamo zdravo hčerko, na katero smo ponosni, na kateri gradimo, a našega fanta imamo lahko samo radi, ljubezen in pozornost pa je edino, kar mu lahko damo.

mamica

MOJ VSAKDANJIK S PRIZADETIM OTROKOM

Mineva četrto leto, odkar sem zaradi prizadetosti svojega triletnega otroka morala pustiti službo, da bi se tako izognila neprestanim bolniškim izostankom. Obrisala sem si solze in se z vso potrpežljivostjo lotila nalog vsakega posameznega dne. Danes vsak dan bolj čutim, da bi se morala zahvaliti ljudem in družbi, ki mi omogoča, da svojemu otroku lahko sama stojim ob strani. Večkrat sem že nameravala napisati prispevek v Naš zbornik, pa je vedno ostalo samo pri želji. Tokrat sem se le odločila, da bi dala poguma še drugim.

Na začetku so bili vsi dnevi enako težki, posebej zato, ker so mi ljudje na vsakem koraku govorili: »Ne bodi neumna! Uničila se boš. Ta tvoj otrok mora v zavod.« No, pa se je končno obrnilo na bolje. Dobila sem podporo od Zavoda za zaposlovanje in lahko ostala pri otroku. Navadila sem se na to, da nimam mirne minute, na številne bolezni in težave. Hudo mi je le še takrat, kadar se na cesti kdo pomilovalno ozre na naju. Moja največja nagrada pa je, kadar mi kateri od strokovnjakov reče, da žrtve niso zaman in da je Dominik le napredoval.

Letos sem se udeležila seminarja za starše in otroke v Kranjski gori. Spoznala sem mnogo ljudi, ki imajo enake probleme, in dobila novih moči za naprej. Čeprav sem se za obisk seminarja težko odločila, sem se vrnila nadvse zadovoljna in vabim tudi druge, da se ob podobni priložnosti ojunačijo in se ga udeleže. Organizatorji so se zelo potrudili, da bi nam vsaj en teden odvzeli breme in nam omogočili oddih.

Vsem, ki mi kakorkoli pomagajo, da svoj naporni dan z Dominikom laže preživiva, se prisrčno zahvaljujem.

Hvaležna mama

LETOVALI SMO V KRANJSKI GORI

V začetku julija smo lep sončen teden preživeli v Porentovem domu v Kranjski gori.

Z izredno pozornostjo nas je sprejela družina SEDEJ, ki ima ta dom v najemu.

Dobra hrana, lepo vreme, prijetna okolica, vse je pripomoglo, da so se starši in otroci iz vseh koncev Slovenije dobro počutili. Letovanja so se udeležile družine s prizadetimi in zdravimi otroki iz Nove Gorice, Kranja, Metlike, Slovenske Bistrice, Škofje Loke in Kamnika.

Bili smo kot velika družina, ki se je ob prostem času zbirala na terasi dóma in si izmenjavala izkušnje.

V prostem času pravim zato, ker smo sicer vsak dan hodili na sprehode v bližnjo okolico Kranjske gore. Peljali smo se tudi z avtobusom na malo daljše izlete: na Bled, v Vrata, Rateče, Podkoren.

Tov. Milan Hafner, ki je vodil skupino, je dobro poskrbel tudi za poživitev letovanja. Otroci so nam namreč poleg iger z žogo pripravili tudi kratek spored, kjer so vsak po svojih močeh zapeli ali zrecitirali pesmice.

Ob tej priliki smo doživeli izredno presenečenje: Slučajno je takrat na terasi dóma sedela manjša skupina tujih gostov in prisluhnila izvajanju naših prizadetih otrok.

Vsa ganjena je starejša tovarišica iz te skupine ob koncu s solzami v očeh plačala vsakemu od nastopajočih sladoled. Ob tem se mi je porajala misel, ali nismo starši prizadetih otrok preveč zaprti, ali se morda le ne sramujemo, da ljudje ne bi videli, kako malo se lahko naučijo naši otroci. Prepričana sem, da bi kljub majhnemu besednemu zakladu, kljub težki izgovarjavi in napakam, ki jih naši otroci imajo, lahko razveselili s podobno prireditvijo občane v Domu upokojencev ali morda na proslavah ob 8. marcu, ne samo v posebni šoli ali zavodu, pač pa tudi v krajevnih skupnostih. Zdi se mi, da bi s tem naše otroke bolj približali zdravim občanom...

Zelo smo bili v Kranjski gori veseli tudi na koncu, ko so nas gostitelji zelo pohvalili in izrazili željo, naj še pridemo. Vsi udeleženci smo postali med seboj veliki prijatelji in vsi smo si želeli, da se prihodnje leto ponovno srečamo — v Kranjski gori.

Pavla

SMEH IN SONCE V UMAGU

Polno drobnih in srečnih trenutkov bi želel človek spraviti na papir, da bi sestavil podobo nekega prijetnega doživetja. Tako nežno in lépo je bilo to srečanje s starši in otroki v Umagu. Prvič smo se srečali, prvikrat si stisnil roke, da bi se spoznali. Pa vendar ni bilo potrebno mnogo besedi.

Veliko dobre volje, njihove in moje želje za dobro počutje so se izlile v eno pesem, ki nas je spremljala vse dni našega bivanja v počitniškem domu Induplati Jarše od 7. do 14. 9. 1982. Teden srečnih dni, teden čudovitih spoznanj in uric topline.

Vsako jutro nam je prineslo nekaj novega, ali sonce ali zdrav smeh ali oboje. Drobne

Smo res vsi?

želje smo poizkusili uresničevati in iz teh vsakodnevnih nalog ali obveznosti, če jih sploh lahko tako imenujem, so se opletale v prijetne urice skupnega bivanja ob morju.

Pravzaprav sem bila zadovoljna, da se lahko posvetim enkrat predvsem staršem. Vedno in povsod so oni tisti, ki nosijo veliko odgovornost in goje željo, da bi bilo njihovim otrokom lepo, kar najlepše. In jim tudi je. Pri tem pa ti zlati starši nemalokrat pozabljajo nase, na svoje življenje ali na proste urice, ki jim pripadajo. Zato je bila moja velika želja razvedriti jih in sprostiti njihove delovne roke, večkrat preutrujene misli in razmišljanja.

In verjetno nas je prav pesem najbolj zbližala in nas družila iz večera v večer, vse v eno družino. Skupaj smo bili, mi in otroci; včasih smo še celo malce potegnili v noč.

Vsako jutro so me pozdravljali prijazni obrazi in kako jim ne bi človek vračal tudi nasmeha in dobre volje.

Sedaj, ko to pišem, imam te prijazne obraze pred očmi; vsak je imel svojo zgodbo. Zgodbo, ki jo je napisalo življenje in ki jo piše dalje. Pa vendar zmaguje volja in želja!

Zato ne pozabljajmo na starše in jih poskušajmo vsaj enkrat na leto ali v kratkem srečanju med letom razbremeniti te velike naloge. Naj posije sonce čimvečkrat v njihovo prezaposleno hišo skrbi, naj smeh razvedri njihove obraze in pesem združi v srečen dan...

Darja Mozetič

HVALA VSEM, POSEBNO VZGOJITELJEM V NAŠI DELAVNICI

Preteklo bo leto dni, odkar smo v Novem mestu dobili delavnico, kjer delajo naši otroci. Zaposlenih je petnajst iz bližnje okolice, pa tudi bolj od daleč, saj prihajajo na delo peš, z avtobusom in z vlakom. Med njimi je tudi moja hčerka, ki to pot sama opravi vsak dan kar peš. V vasi ima tudi kolegico, tako da pot hitreje mine.

Moram reči, da sem presrečna in zelo zadovoljna, da je tudi moj tretji otrok zaposlen, predvsem pa v varstvu in vzgoji pri vzgojiteljih. Ko sem letos nepričakovano zbolela in morala v bolnico v Ljubljano, mi je delavnica bila še bolj v pomoč. Zelo težko bi namreč za ta čas dobila varstvo za hčerko.

Všeč mi je, da v delavnici delajo več vrst del. Največ pakirajo robčke za Krko, poleg tega pa tudi razna ročna dela, kot so prtički, broške, razne obeske za steno in še kaj. Po možnosti bodo te izdelke tudi prodajali, s tem pa pridobili tudi kakšen zaslužek.

Starši se bomo vsak mesec srečali v delavnici in se pogovorili o vsem, kar bi koga zanimalo. Prizadeti pa nas ne bi smelo kaj, saj moramo biti dvakrat srečni, da so odprli delavnico in sprejeli naše otroke na delo.

Mislim, da so vsi starši zadovoljni in da se lahko v njihovem imenu ob prvi obletnici delavnice preko našega zbornika prisrčno zahvalim vsem vzgojiteljem za požrtvovalno delo in napredek naših otrok!

Helenčina mamica

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

POMAGALI SMO NA KMETIJI

Dan pionirjev smo proslavili delovno. Šli smo pomagat na kmetijo, kjer je doma naša sošolka Rozika. Z nami so bili tudi učenci 7. b razreda OŠ. Vsi smo pomagali grabiti travo, spravljali smo travo v silos in ličkali smo koruzo. Dobili smo tudi malico: kruh, grozdni čaj, grozdje in buhtelj. Gospodar kmetije nas je pohvalil, ker smo pridno delali. Pohvale smo bili zelo veseli. Tako smo si pridobili prve delovne ure v tem šolskem letu.

Učenci 7. razreda OŠPP
na OŠ Radlje ob Dravi

O. Š. POHORSKI ODRED — SLOVENSKE KONJICE:

Pomoč starejšim ljudem

Pomagam sosedu, ki je bil ranjen pri partizanih. Večkrat mu pomagam pri delu. Grem tudi v trgovino namesto njega. Nasekam mu drva in jih znosim v kuhinjo. Večkrat ga vprašam, kako je bilo pri zartizanih. Pripoveduje mi partizanske zgodbe in da je bil ranjen v nogo. Hodi le s pomočjo palice. Vsak dan gre malo na sprehod, nato mora počivati.

Jože Vivod,
7. razred

Moja pomoč

Večkrat pomagam starejšemu možu, ki nima ene roke. Ima majhno hišo s slamo krito. V hiši nima vode. Nosi jo iz vodnjaka. Vsak večer mu nesem mleko. Večkrat zakurim namesto njega in skuham kaj malega. Pozimi odmetavam sneg s poti. Ko zapade veliko snega, se mož preseli k nam.

Jože Gaber,
6. razred

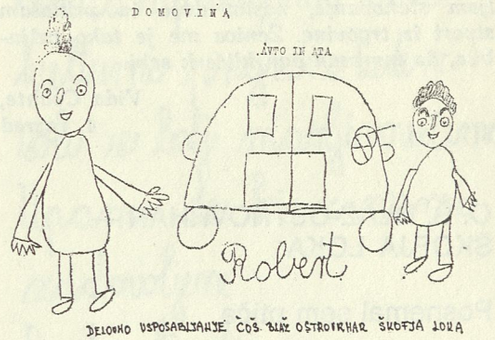

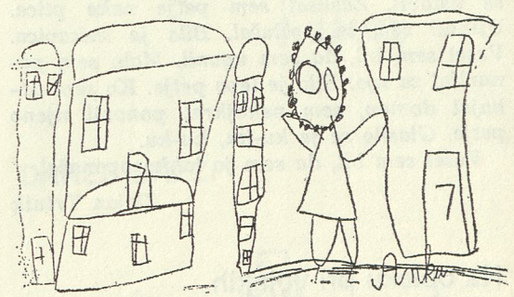

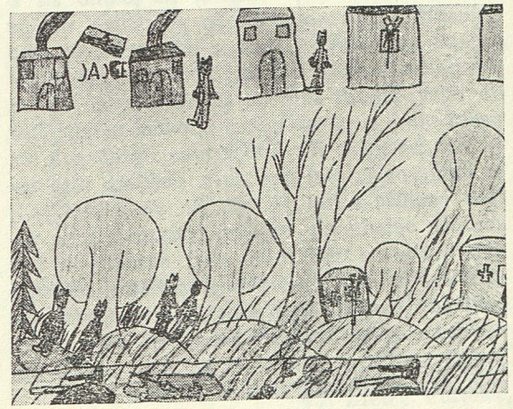

Robert Medved, ZU Janez Levec, Ljubljana

Pomagam ženici

V vasi imamo staro ženico. Živi sama v revni hišici za gozdom. Večkrat sem jo opazovala, kako nosi drva in si pospravlja okoli hiše. Mama me je prosila, naj ji grem pomagat. Vsak dan hodim k njej, ji pospravljam stanovanje, nosim drva in prinašam stvari iz trgovine. Ženica me je tako vzljubila, da me vsak dan kliče k sebi.

Vida Cvahte,
4. razred

O. Š. BLAŽ OSTROVRHAR — ŠKOFJA LOKA

Posnemal sem ptiča

Nekega dne sem šel v gozd. Na stezi sem se ustavil. Zaslišal sem petje neke ptice. Utihnil sem in poslušal. Bila je kukavica. Vesel sem bil, da sem uganil. Malo sem ponavljal za njo. Bilo je lepo petje. Ko sem odhajal domov, sem nekajkrat ponovil njeno petje. Glasilo se je ku-ku, ku-ku.

Vesel sem bil, da sem jo lahko oponašal.

Dejan Trtnik

Na obisku pri vojakih

22. decembra praznujejo vsi vojaki svoj praznik. Zato smo sklenili, da bomo šli v vojašnico. Ko smo prišli do vojašnice, nas je sprejel vodja. Peljal nas je po stavbi, da smo si ogledali orožje. Videli smo vse od pištol do pušk. Hodili smo od mize do mize in pri vsaki nam je vojak nekaj povedal o tem, kar je bilo na mizi. Na koncu smo vpraševali, če je katerega še kaj zanimalo. Dekleta niso toliko poslušala kot fantje. So pa toliko bolj zavzeto ogledovale vojake. Nazadnje smo videli, kako se zaščitimo pred okužbo in kaj vzamemo s seboj, ko gremo v hribe. Šli smo tudi na dvorišče. Tam smo videli topove, minobacače in mitraljeze. Fantje so radi preizkušali orožje, nekateri si ga niso upali. Ko smo si vse ogledali, smo se vrnili v šolo.

Olga Jelovčan

COŠ Blaž Ostrovrhar, Škofja Loka

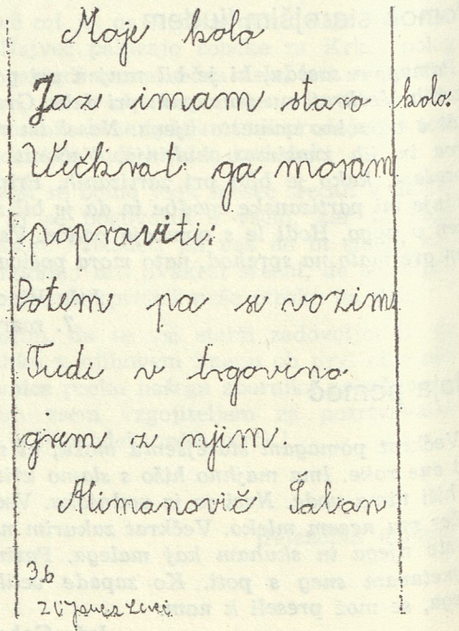

ZU Janez Levec, Ljubljana

O. Š. KOZARA — NOVA GORICA

Preteklost mojega kraja

Živim v Mirnu. V času vojne je bila naša vas požgana. Požgali so jo Nemci. Tudi naša hiša je bila požgana. Zato so se morali moja mama, babica in dedek preseliti v Štandrež. Tam so ostali do konca vojne. Nato so se vrnili domov v Miren. Bilo je žalostno, ker je bilo vse uničeno. Vse hiše je bilo treba popravljati in na novo sezidati. Sedaj je Miren lepa vas.

Rajko Marušič,
5. razred

Na trgatvi — proizvodni dan

Zjutraj smo se odpravili na trgatev v Vitovlje. Peljali smo se z avtobusom. Pri kmetu smo dobili zajtrk. Po zajtrku smo šli v kombi in se odpeljali v vinograd. Dobili smo vsak svoje orodje in posodo in začeli smo trgati. Delali smo hitro. Ob deseti uri smo imeli malico. Po malici smo nadaljevali z delom. Pri trgatvi so nam pomagali tudi ljudje pri katerih smo trgali in učitelji, ki so nas še posebej spodbujali pri delu. Pohvalili so nas, da smo bili pridni. Čas je hitro mineval. Ob dveh smo se odpeljali na kmetijo. Tam smo pojedli kosilo. Po kosilu smo pohiteli na avtobus in se odpeljali v Novo Gorico. Trgatev je bila za nekatere prvo spoznanje, kakšno je delo na kmetiji. Upam, da bomo šli še kdaj na trgatev, ker smo se izkazali.

Bojan Žižmond

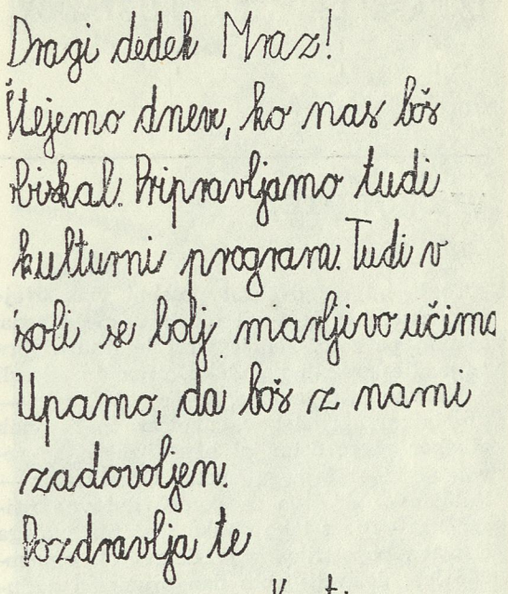

DANES SNEŽI

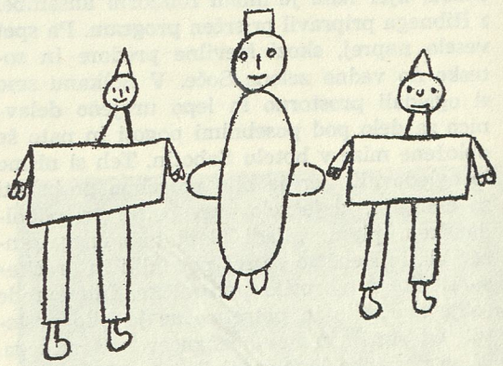

Danes sneži. Po malici smo šli na igrišče. S tovarišico Sonjo smo se kepali in delali sneženega moža. Ko sneži, je lepo.

Mirzet Seferagić,
VZ Elvire Vatovec,
Strunjan

VEČ KOT IZLET

To je bil res dvakrat posebni vlak. Najprej zato, ker je vozil mimo voznega reda, še bolj pa zato, ker je vozil le ljudi dobre volje. Res so bili na vlaku otroci in odrasli z duševno prizadetostjo, pa še več drugih — sorodnikov, prijateljev, znancev in ta vlak nikakor ni predstavljal bega izoliranih »revežev« iz običajnega sveta. Organizator — ljubljansko društvo za pomoč duševno prizadetim — je s tako obliko srečanja svojega članstva popestrilo svojo dejavnost, omogočilo lep, doživetij poln dan družinam z duševno prizadetimi, predvsem pa spontano predstavilo svojo moč in množičnost. Če se toliko ljudi, ki kljub vsem razlikam nosijo podobno breme, dogovori za družbeno akcijo, rezultati ne morejo biti majhni.

Vzdušje na vlaku je bilo res prijetno, kot običajno med prijatelji ali dobrimi znanci. Za krajši čas je bila vožnja prekinjena na Bledu, kjer nam je mladi folklorni ansambel z Ribnega pripravil prisrčen program. Pa spet veselo naprej, skozi številne predore in soteske do vedno zelene Soče. V Solkanu smo si ogledali prostorno in lepo urejeno delavnico za delo pod posebnimi pogoji in nato še obložene mize v hotelu Sabotin. Teh si nismo le ogledovali, ker je bilo potrebno poskrbeti za energijo, ki je zelo prav prišla pri popoldanskem plesu. Mladi člani zabavnega ansambla iz Renč so se res potrudili in »račke« so si skoraj zbrusile perutničke. Mimogrede se je zvečerilo in potrebno se je bilo posloviti od starih in novih znancev z Goriškega, ki so nas tako lepo sprejeli.

Vse do Ljubljane pesem ni utihnila, selila se je iz vagona v vagon, bila morda včasih malo neuglašena, pa vendar čista. Velika družina se je razšla z namenom, da se ob podobni priložnosti spet zbere na izletu, ki je bil mnogo več, kot le izlet.

J. U.

Rajko je namesto sprevodnika delil značke

Prva postaja »družinskega« vlaka

Poleg sonca so nas pričakali še godci in plesalci v narodnih nošah, pa tudi predstavniki domačega društva za pomoč duševno prizadetim

Razveselile so nas tudi ovčke

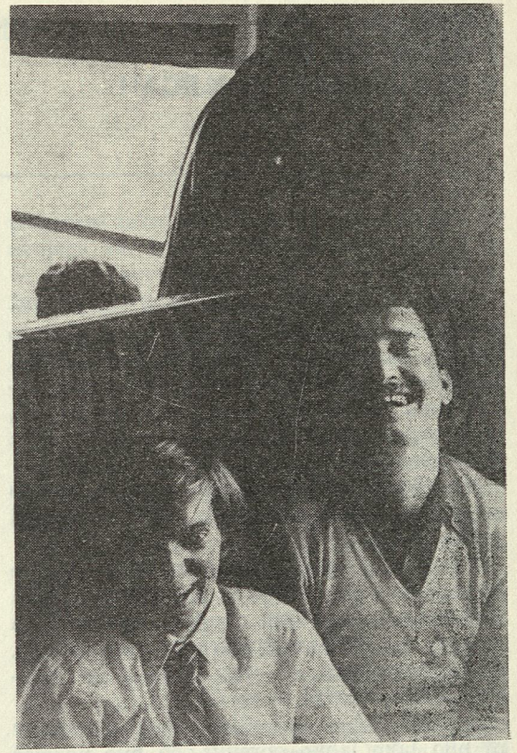

Prijatelja

Pred delavnico v Novi Gorici

DRUŽINSKO VARSTVO PRIZADETIH OTROK V SLOVENSKIH KONJICAH

Že konec lanskega leta se je v našem društvu pokazala potreba, da bi se organiziralo varstvo za teže in težko prizadete otroke. Takratna predsednica društva je potrebo takoj vzela kot nalogo, ki se je moramo lotiti, in to nalogo smo vnesli v naš program dela za letošnje leto.

Na občnem zboru društva smo to nalogo v programu tudi potrdili in začeli realizirati zadane naloge.

Povedati moram, da so se pri tem pokazale izjemne človeške odlike in prizadevanja ljudi v skupnosti otroškega varstva, nekdanje in sedanje predsednice društva in vseh drugih, ki so pripomogli, da smo kljub vsem težavam lahko opravili to akcijo.

A kljub dobro zastavljeni akciji te naloge ni bilo tako lahko opraviti. Ni bilo namreč mogoče računati na dodaten oddelek za prizadete otroke v okviru obstoječega vrtca, ker v njem ni nobenih prostorov, saj v preteklem petletnem obdobju niso bili zgrajeni dodatni prostori za jasli in varstvo predšolskih otrok. Zaradi tega je bilo dogovorjeno s Skupnostjo otroškega varstva, da bo v okviru otroškega varstva otrok v starosti do dveh let, ki se organizira v občini, vsaj ena družina namenjena za varstvo teže prizadetih otrok.

Tedaj pa se je našla mamica, ena izmed mamic, ki ima tako veliko in bogato srce, da se je odločila za družinsko varstvo teže prizadetih otrok. Naj povem, da je to mamica, ki je po vsem trudu in trpljenju, pa tudi veselju, ki ga ima s svojim 12-letnim prizadetim sinom in dvema zdravima hčerkicama, pripravljena razdajati tudi drugim otrokom ljubezen, toplino in nežnosti in tako pomagati drugim mamicam, da bodo lahko ostale v službi in v tem času imele otroke na varnem.

Lahko povem, da je to prva takšna oblika varstva v Sloveniji, da ima ta mamica izredno voljo, moč in energijo za nego in pomoč otrokom, ki sami ne zmorejo kaj dosti, ki zahtevajo veliko potrpljenja, ljubezni in nežnosti.

Tako smo prebrodili vse začetne težave in resnično oktobra tega leta začeli z organiziranim družinskim varstvom otrok. Poleg svojega sina ima naša mamica — varuška v varstvu še dva fantka, stara dve leti. Zjutraj jih vsa nasmejana sprejme v varstvo, nato jih nahrani, se z njimi ukvarja, jih spravi spat. Nato dela kar se da hitro, da bo do takrat, ko se zbudijo, kosilo nared. Nato še kosilo, nekaj nežnosti in naši junaki pričakajo svoje mamice veseli in nasmejani.

Odkrito moram povedati, da sem včasih do solz ganjena, ko vidim, kako jih naša varuška stiska k sebi, kako jim poje in se pogovarja z njimi, saj je zame največja sreča, ko vidim, da imajo tudi drugi radi našega otroka, tako kot ga imamo mi.

Mamica enega od fantov

IZ DRUGIH NAŠIH REPUBLIK IN TUJINE

ČLOVEK ŽELI BITI V DRUŽBI PRIJATELJEV

Prve dni decembra smo imeli v Ljubljani gosta iz Kanade Petra Čekuto, ki je direktor organizacije za pomoč duševno prizadetim v Oshawi. Po starših Slovenec se je spoznal z našimi predstavniki že na svetovnem kongresu na Dunaju, letos pa je zastopal Kanado na svetovnem kongresu v Nairobiju. Sprejel je naše vabilo, da se ob povratku iz Afrike ustavi v Ljubljani in nas na kratko seznani z dejavnostjo društev v Kanadi in morda še z novicami s kongresa, kjer naših udeležencev ni bilo.

Dvorano ljubljanskega Commerca so napolnili člani mestnega društva, pa tudi gostje iz drugih krajev Slovenije, starši, strokovnjaki, študentje in drugi prijatelji duševno prizadetih. Vse je presenetil izredno tekoč in čist slovenski jezik, v katerem nam je gost predstavil delo njihove organizacije.

Oshawa je manjše mesto blizu Toronta, ki pa ima izredno razvito organizacijo za duševno prizadete. To je pravzaprav društvo staršev in prijateljev duševno prizadetih, ki pa ima svoje oddelke, enote, zavode, delavnice in domove, v katerih skrbi za duševno in kombinirano prizadete zmerne, težje in težke stopnje. Zato imajo 140 stalno zaposlenih in celo vrsto pogodbenih delavcev, pa še več prostovoljcev — predvsem gospodinj in študentov. Ker je skrb za duševno prizadete urejena in obvezna, večino potrebnih sredstev zagotavlja država, nekaj ustvarijo s prodajo izdelkov delavnic pod posebnimi pogoji, z nabiralnimi akcijami, pa tudi s prispevki staršev in samih duševno prizadetih. Tu je potrebno takoj pojasniti, da vsi prizadeti od svojega 18. leta dobivajo denarno pomoč in če so v oskrbi društva z njo — ostane jim žepnina — prispevajo k stroškom.

Društvo je bilo ustanovljeno leta 1953 in je veliko prispevalo k razvoju sistema za duševno prizadete. Do velikih sprememb je prišlo od leta 1970 dalje s tako imenovanim procesom »normalizacije«. Starši in drugi so zahtevali, da se ukinejo velike ustanove, azili in bolnice, kjer je bilo na tisoče prizadetih skoro od rojstva do smrti, pomešani duševno prizadeti in duševno bolni. Začeli so s tem, da so prizadete otroke vključili v redni šolski sistem in danes so le izjemoma najtežje prizadeti še izven tega — kar pa mora po državnem zakonu biti urejeno najkasneje do leta 1985. To pa seveda ne pomeni, da bodo ti otroci postavljeni pred enake zahteve kot njihovi vrstniki. Osnovna misel je, da imajo tudi najteže prizadeti pravico biti v družbi ter da imajo možnost individualnosti in izbire različnih oblik usposabljanja ter življenja. Kljub neverjetni številki več tisoč organizacij za duševno prizadete v Kanadi še vedno obstajajo tudi državna zavetišča za duševno prizadete. Prvobitni Indijanci pa žive popolnoma sami zase, v segregaciji, ki so si jo menda izbrali sami.

Društvo Oshawa in okolica (približno 150 tisoč prebivalcev) skrbi v raznih oblikah za 350 duševno prizadetih. Kakšne možnosti imajo? Otroci oziroma njihovi starši uživajo že takoj od rojstva podporo v obliki svetovanja, zdravstvenega varstva in pomoči na domu. Predšolski otroci so — podobno kot pri nas — vključeni v razvojne oddelke pri vrtcih. Samo šolanje poteka delno v integriranih oblikah v osnovni šoli, delno — za teže prizadete pa v njihovih dnevnih centrih. Za nekatere otroke imajo tudi manjše domove oziroma stanovanja in rejništvo. Razne oblike »mobilne« službe pomagajo staršem pri negi otroka na domu ter varstvu za krajši ali daljši čas.

Odraslim nudijo predpoklicni trening, iščejo zaposlitev v običajnih delovnih okoljih ali v delavnicah pod posebnimi pogoji. Predvsem imajo veliko delavnico, kjer izdelujejo lesene igrače in jih prodajajo v lastnih prodajalnah. Za bivanje odraslih najemajo stanovanja ali hiše, kjer z manjšo ali večjo pomočjo uslužbencev (odvisno od sposobnosti prizadetih) žive manjše skupine do 4 ljudi, izjemoma 6 ali 7. To je v Kanadi nekoliko laže kot pri nas, ker je stanovanj in hiš dovolj — le najemnina je visoka.

Financiranje vseh teh oblik je večinoma zagotovljeno s strani države (80 % do 100 %, odvisno od oblike varstva, starosti in prizadetosti), starši in sami prizadeti prispevajo bolj simbolične zneske. Vendar tudi državni prispevki ne pritekajo sami od sebe, saj se mora društvo vsako leto znova boriti za njih ali se celo zadolžiti. Že omenjene akcije zbiranja denarja pa imajo poleg finančnega rezultata predvsem namen osveščanja javnosti o problematiki duševno prizadetih. Poleg skrbi za ostarele je to področje najvišja postavka socialnega skrbstva in vsi ostali invalidi skupaj dobivajo mnogo manj, ker so sposobni sami ustvarjati. Sicer pa so duševno prizadeti (teže in težko) izenačeni s telesnimi invalidi, torej imajo »status« urejen.

Gost iz Kanade nam je na kratko predstavil še potek svetovnega kongresa organizacij za duševno prizadete, ki je bil pred nekaj dnevi v Nairobiju, glavnem mestu Kenije. Glavna tema je bila SODELOVANJE (partnership) v dveh smislih. Prvič kot ustvarjanje in širjenje javnega mnenja o sposobnostih ljudi z duševno prizadetostjo, drugič pa v smislu izmenjave izkušenj in pomoči razvitejšega sveta »tretjemu svetu«. Ustanovljena je bila tudi Pan-Afriška zveza društev.

Po predavanju smo lahko ponovno ugotovili, da na bistvena vprašanja gledamo zelo podobno, da so problemi družin skoro enaki — reševanje teh pa je seveda odvisno od objektivnih okoliščin v celotni družbi. Pa tudi od aktivnosti, ki često lahko nadomesti morda skromnejše materialne pogoje. Vsekakor bomo obdržali tesnejše stike tudi z društvom iz Oshawe, kar ne bo težko preko rojaka Petra Čekute, ki se je ljubeznivo in po domače odzval našemu vabilu.

Jan Ulaga

4. KONGRES SPECIALNE PEDAGOGIKE V LINZU V AVSTRIJI

V Linzu v Avstriji je bil od 10. do 12. junija t. l. kongres »zdravstvene« (Heilpädagogik) oziroma specialne pedagogike. V treh dneh, kolikor je trajal kongres, so se zvrstili številni referati iz tematike o vzgoji in izobraževanju otrok z motnjami v razvoju, številni pa so bili tudi prispevki iz problematike rehabilitacije in habilitacije z medicinskega, psihološkega in sociološkega aspekta. Delo kongresa je potekalo plenarno in v skupinah, ki so bile formirane glede na vrsto motenj telesnega in duševnega razvoja.

F. Wurst in R. Bieler sta se v uvodnem referatu naslonila na delo in pomen že umrlih pedagogov, zdravnikov, psihologov in drugih strokovnjakov, ki so razvijali specialno pedagogiko v preteklosti, opozorila pa sta tudi na razkorak med teoretiki in prakso, med idejami in realizacijo idej ter na razvojni proces pedagoške znanosti danes. Med uvodnimi referati je bil tudi prispevek M. Hochleitnerjeve Integracija — ugodna priložnost za razvojno ovirane otroke. Osrednja misel tega prispevka je bila integracija različnih strok v skrbi za osebe z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Avtorica je menila, da je prvi korak v integraciji povezovanje in združevanje različnih strok.

Več prispevkov in filmov je bilo tudi s področja specialnih didaktik in metodik, kjer se je ves čas prepletala misel in bila prikazana vsebina »kaj otroci z motnjami v razvoju znajo« in ne »tega pa ti otroci ne znajo, ne zmorejo«.

Izredno zanimivi so bili tudi prispevki humanitarnih društev, ki so v Avstriji eden od najpomembnejših dejavnikov in se pogosto združujejo ob geslu Pomagajte prizadetim! Več tém je zajemalo družinsko vzgojo, kjer se delo z otrokom povezuje med starši in različnimi strokovnjaki.

Zaključni del kongresa je bil namenjen prihodnjemu razvoju specialne pedagogike; v okviru le-tega so bili prikazani razvojno-raziskovalni projekti z multidisciplinarno zasnovanostjo.

Angelca Žerovnik

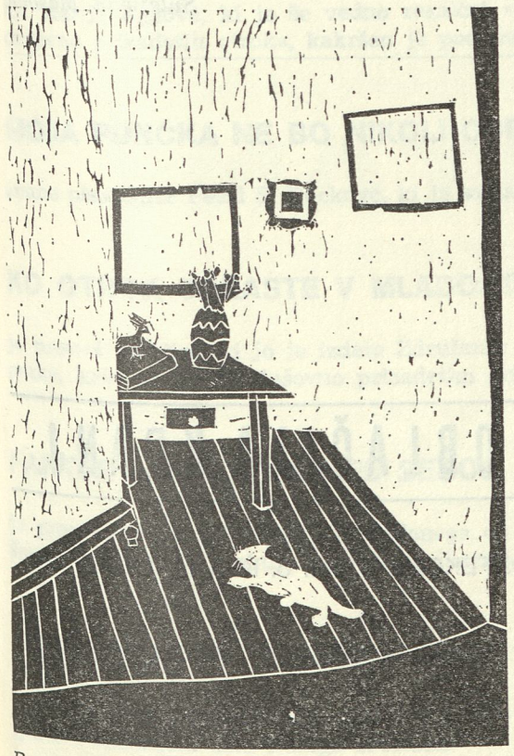

Bruno Fartek, OŠ Prekmurske brigade, Murska Sobota

DRUGO ZNANSTVENO SREČANJE RAZISKOVANJE NA PODROČJU DEFEKTOLOGIJE

Od 6. do 8. oktobra 1982 je Fakulteta za defektologijo organizirala znantsveno srečanje z naslovom Raziskovanje na področju defektologije. Drugo znanstveno srečanje je bilo organizirano v Zagrebu na Fakulteti za defektologijo. Delo je potekalo plenarno in v treh sekcijah. Prva sekcija je obravnavala tematiko vzgojno-izobraževalne integracije otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju, druga sekcija, integracijo oseb z motnjami in socialno okolje, tretja sekcija pa je obravnavala komunikacijske probleme oseb z motnjami v razvoju. V plenarnem delu in v sekcijah je bilo prebranih 92 prispevkov, kar kaže na zelo razgibano in številno raziskovalno delo na področju defektologije.

Prikazani so bili različni projekti in raziskave od bazičnih raziskav do operativnih raziskovalnih prispevkov. Iz prikaza razvoja defektološke znanosti je bilo mogoče razbrati, da je raziskovanje potekalo od individualnih raziskav preko timskih raziskav vse do projektno in programsko zastavljenega raziskovalnega dela. Problematika, ki je bila prikazana, zajema različne vsebine: od stališč do integracijskih procesov, objektivnih in subjektivnih predpostavk integracije, oblik individualizacije in notranje diferenciacije do diagnostičnih in terapevtskih dosežkov pri motnjah v telesnem in duševnem razvoju. Številni raziskovalni prikazi prispevajo k poznavanju oseb z motnjami vida, sluha, govora, telesne invalidnosti, motenj vedenja in osebnosti, duševne prizadetosti in k poznavanju različnih bolezni kot primarnih in sekundarnih motenj razvoja.

Srečanje številnih raziskovalcev iz vse Jugoslavije pa je tudi omogočilo izmenjavo mnenj in raziskovalnih iskušenj. Skupna ugotovitev in pobuda za nadaljnje raziskovalno delo je bilo tesnejše sodelovanje med republikami.

Angelca Žerovnik

ŠE NEKAJ KRATKIH NOVIC

Tretji defektološki dnevi, ki jih je organizirala Defektološka fakulteta novembra v Beogradu so bili predstavljeni številni referati s področja genetike in diagnostike. V sekciji za duševno prizadetost je bilo kar 13 prispevkov. Ob tej priliki so počastili tudi 35 let izobraževanja defektologov v Srbiji in podelili priznanja.

Sekcija zvezne organizacije defektologov za duševno prizadete je skupno s sekcijo za osebnostno motene organizirala posvet v Arandželovcu na temo novejše metodologije v diagnostiki in usposabljanju.

Posvet o usposabljanju mladine z večjimi težavami je bil oktobra v Opatiji. Organizator, Zavod za šolstvo SR Hrvatske, je posvetil največ pozornosti srednje prizadetim otrokom. Med zaključki so predvsem zahteve za vsestranske pogoje — zakonske, kadrovske in materialne, ki bi omogočile hitrejši razvoj tega področja in pomagale tudi ustvarjati pozitivnejša stališča do te skupine otrok.

Zveza društev za pomoč d. p. Hrvatske je z akademijo, razstavami in skupščino proslavila svojo 25-letnico. Ob tej priložnosti bodo izdali tudi posebno svečano številko glasila »Naš prijatelj«.

Srečanje organizacij za varstvo duševno prizadetih je bilo oktobra v Specijalnom domu za decu i omladinu »25. maj« v Kutini. Na dnevnem redu so bile predvsem teme v zvezi z aktualnimi problemi razvoja zavodov, kadrovskih in ekonomskih vprašanj.

Sulejman Mašović

GORENJSKA OBLAČILA KRANJ

PODJETJE ZA PROIZVODNJO ŽENSKE KONFEKCIJE n. sol. o. KRANJ, C. JLA 24a

STARŠI — STROKOVNI DELAVCI — PRIJATELJI DUŠEVNO PRIZADETIH

na zalogi imamo še knjižice

MONGOLIZEM

dr. Retta, najnovejši priročnik naše izdajateljske dejavnosti. Avtor se že vrsto let na Dunaju ukvarja z mongoloidnimi otroki in odraslimi ter svoje izkušnje predstavlja v knjižici, ki bo zanimiva tudi za razumevanje drugih duševno prizadetih;

MOJ OTROK JE DRUGAČEN

dr. Marije Eggove, ki je še vedno resnični »kažipot staršem, vzgojiteljem in prijateljem duševno prizadetih otrok«, kakršen je podnaslov te drobne, a vsebinsko zelo bogate knjižice.

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

znane pisateljice Pearl S. Buckove, ki je sama imela teže duševno prizadeto hčerko;

KO OTROK ODRASTE V MLADOSTNIKA

je prevod knjižice, ki jo je izdalo Združenje staršev duševno prizadetih v ZDA in daje napotke, kako pomagati duševno prizadetim pri njihovem nelahkem odraščanju;

FANTJE IN DEKLETA MED SEBOJ

je prav tako prevod priročnika, izdanega ob mednarodnem simpoziju na temo spolnosti duševno prizadetih in skuša celovito prikazati to izredno občutljivo področje;

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROKA DOMA

je zbirka povsem praktičnih napotkov o delu z otrokom doma, kot jih že dalj časa objavljamo v srednjem delu Našega zbornika.

Vse knjižice lahko po nizki ceni naročite pri upravi Našega zbornika, Samova 9, Ljubljana.

TOSAMA

DOMŽALE

61230 DOMŽALE p. p. — VIR, ŠARANOVIČEVA 35
TELEFON: H. C. 721511, 721535
TELEGRAM: »TOSAMA«
TELEX: 31196 YU TOSAMA

Priporoča svoje kvalitetne izdelke:

— sanitetni material
— izdelke za prvo pomoč in CZ
— izdelke za nego dojenčkov
— izdelke za žensko higieno

TITAN

TOVARNA KOVINSKIH IZDELKOV IN
LIVARNA N. SOL. O. KAMNIK

proizvaja:

— fitinge črne in pocinkane,
— ključavnice navadne in cilindrične,
— obešanke navadne in cilindrične,
— vezi za smuči »Tyrolia«,
— motorne mesoreznice in drobilnike za orehe,
— ulitke iz temprane litine za avtomobilsko, strojno in elektro industrijo,
— TKM ventile za enocevni sistem centralnega ogrevanja

Cenjenim potrošnikom priporočamo naše renomirane izdelke.

domplan

urbanizem, stavbna zemljišča, investicijski inženiring in stanovanjsko poslovanje
št. žiro rač. 51500-601-10579

Kranj — Cesta JLA št. 14 | telefon 21875, 24440 | poštni predal 24

»ALPLES« INDUSTRIJA POHIŠTVA ŽELEZNIKI

PROIZVAJAMO:

— sestavljivo pohištvo TRIGLAV in LJUBLJANA za opremo dnevnih sob, spalnic in mladinskih sob,
— sistem DRAVA za ureditev otroških in mladinskih sob ter predsob,
— masivne klubske mize in karnise,
— ohišja za televizijske aparate,
— leseno embalažo in elemente stavbnega pohištva,
— transportne naprave in stroje za finalno lesno proizvodnjo.

alples

alpina®

TOVARNA OBUTVE n. sol. o.

TOZD obutev n. sub. o.
TOZD prodaja n. sub. o.

ŽIRI, 64226, Strojarska 2
tel.: 064 69 461
telex: 34622

ljubljanska banka

Ljubljanska banka TBG
poslovna enota
v Škofji Loki
zagotavlja sodobno,
učinkovito in zanesljivo
bančno poslovanje

rašica

tovarna pletenin ljubljana,
n. sol. o.

TELEFON: 345 361
TELEX: 31-496 YU RAŠICA
TELEGRAM: RAŠICA LJUBLJANA
ŽELEZNIŠKA POSTAJA: VIŽMARJE (REJON 53)
ŽIRO RAČUN: 50104-601-26523

Rašica, tovarna pletenin Ljubljana proizvaja kvalitetne, modne in praktične baby, otroške, ženske in moške pletenine, v katerih se boste počutili udobno in sproščeno

Svilanit

KAMNIK

Izdeluje:

frotir brisače
frotir plašče
modne kravate
rute za narodne noše
šale

ISKRA

KIBERNETIKA

KRANJ
SAVSKA LOKA 4

SLOVENSKE ŽELEZARNE

VERIGA n.sol.o.

LESCE ▫ ALPSKA 43

tovarna verig, vijakov, odkovkov, orodij, pnevmatsko-hidravličnih naprav, industrijske opreme in meril
TELEFON: H. C. 064/75-140 — TELEX: 34 535 YU VERIGA — TELEGRAM: VERIGA LESCE — BANKA: SDK RADOVLJICA

PROIZVODNI PROGRAM:

VERIGE

Tehnične:
za dvigala in potezne naprave, za elevatorje in transporterje, bremenske eno in več stremenske, sidrne za rečno in morsko ladjevje, za vlek in signalne naprave.

Za široko potrošnjo:
metrske, ploske, sukane in patent, opremljene za živino, vprego in strojne naprave, avto snežne, terenske in zaščitne verige.

Kot specialni program izdelujemo ognje- in kislinoodporne verige in posebno odporne proti obrabi.
Vse gornje verige izdelujemo po standardu ali posebni zahtevi kupca.
Dobavljamo v naravno črni, svetlo čiščeni, črno lakirani, galvansko ali toplo cinkani izvedbi. Za verige izstavljamo atest o preizkusu.

VIJAKI
lesni, stojalni, sponski, kolesni, kovinski, krovni.

KOVICE
za pločevino, ograje, sode, tečajne.

RAZCEPKE

ŽIČNIKI
specialni, ladijski, navadni. Izven rednega programa izdelujemo vse specialne vijake in kovice po načrtih.
ODKOVKI — pomorska oprema: škopci, omče, vrvni locnji, natezne matice, žične spone, odkovki po naročilu.

KOVAŠKI DELI
verižni obodi, kavlji, vezni elementi za transporterje, elevatorje in dvigala, kovaški deli po dogovoru — risbi.

INDUSTRIJSKA OPREMA
elementi industrijske pnevmatike in hidravlike, delovni in udarni cilindri, razvodniki in armature v širokem spektru, pnevmatske in hidravlične naprave, male stiskalnice, specialni stroji in naprave, naprave za merjenje in regulacijo fluida, bimetalni termometri.
Vsi projekti fluidne tehnike.

almira

modne pletenine

RADOVLJICA

Proizvajamo žensko in moško vrhnjo trikotažo ter lažja vrhnja oblačila

Industrijske prodajalne:

v Radovljici:	Linhartov trg 3 Jalnova ul. 2
v Novi Gorici:	Leninova ul. 11
na Jesenicah:	Cesta Maršala Tita 34
BLED:	PARK HOTEL
BOHINJ:	Mencingerjeva 3

SOZD ZDRUŽENA PODJETJA STROJEGRADNJE ZPS LJUBLJANA o. sub. o.

KLADIVAR – ŽIRI

telefon:

n. c.	(064) 69 300
	69 314
	69 315
	69 336
direktor	69 306
telex:	34-505 YU KLADI

PROIZVODNI PROGRAM:

Hidravlične komponente
Hidravlični preoblikovalni stroji
Elektromagneti
Vibratorji
Indikatorji
Orodjarski zatiči

POSLOVALNICE:

— Lip Bled na REČICI — BLED
telefon (064) 77 161, 77 162

— Lip Bled v MURSKI SOBOTI, Cvetkova 19
telefon (069) 22 941, 22 942

— Lip Bled na zagrebškem velesejmu
Bulevar Borisa Kidriča 2
telefon (041) 523 066

lip bled
lesna industrija
64260 bled
ljubljanska c.32

telefon: 064 — 77 661
telegram: lip bled
telex: 34 525 yu lipex

PROIZVODNI PROGRAM:

- NOTRANJA VRATA
- VHODNA VRATA
- GARAŽNA VRATA
- OBLOGE
- ISO-SPAN
- POHIŠTVO

odprta obzorja

dva set let društvene skrbi za duševno prizadete v sloveniji

zveza društev za pomoč duševno prizadetim slovenije

odprta obzorja

dvajset let društvene skrbi za duševno prizadete v sloveniji

zveza društev za pomoč duševno prizadetim slovenije ljubljana 1983

Uredniški odbor: Tone Brejc, Mile Budič, Tomaž Jereb, Anica Kuhar, Martin Mencej, Pavel Smolej, Jan Ulaga
Besedilo: Jan Ulaga
Fotografije: Borko Radešček, Jan Ulaga, Edi Masnec in drugi
Risbe: Marija Smolej
Oblikovanje: Pavel Smolej in Jan Ulaga
Priloga: Tomaž Jereb
Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je publikacija oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

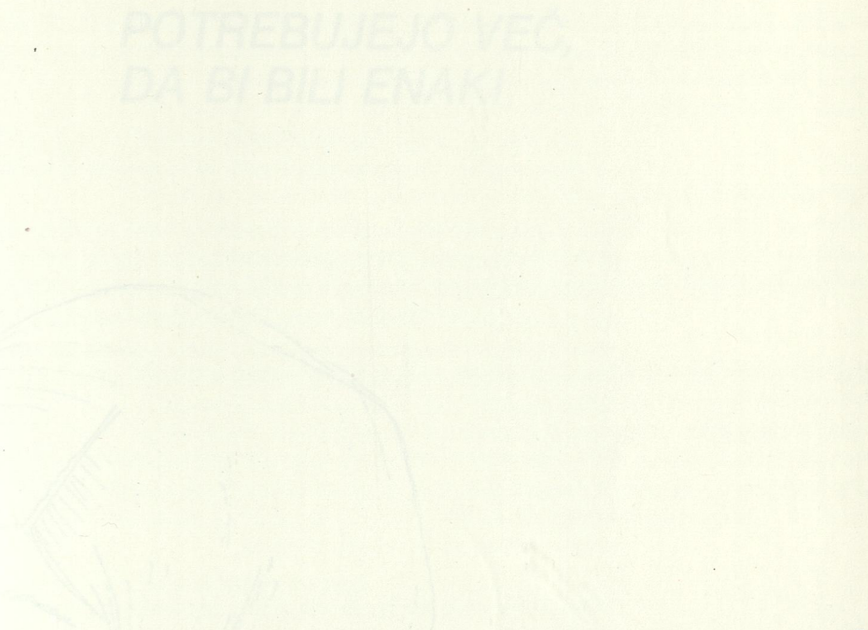

Pregled vsebine

Potrebujejo več, da bi bili enaki 5
Komu pomagajo društva in zveza društev za pomoč duševno prizadetim 9
Čemú društva in zveza društev 15
Pomagati čimprej 19
Šolanje – pravica in dolžnost 27
Ne otroci, ne odrasli, ne delavci in ne invalidi 35
Družina z duševno prizadetim članom 43
Kakšen je torej pri nas položaj človeka z duševno prizadetostjo danes 59
In kakšen naj bi bil njihov jutri 61
Kje se v posameznih slovenskih občinah ukvarjajo z duševno prizadetimi 65

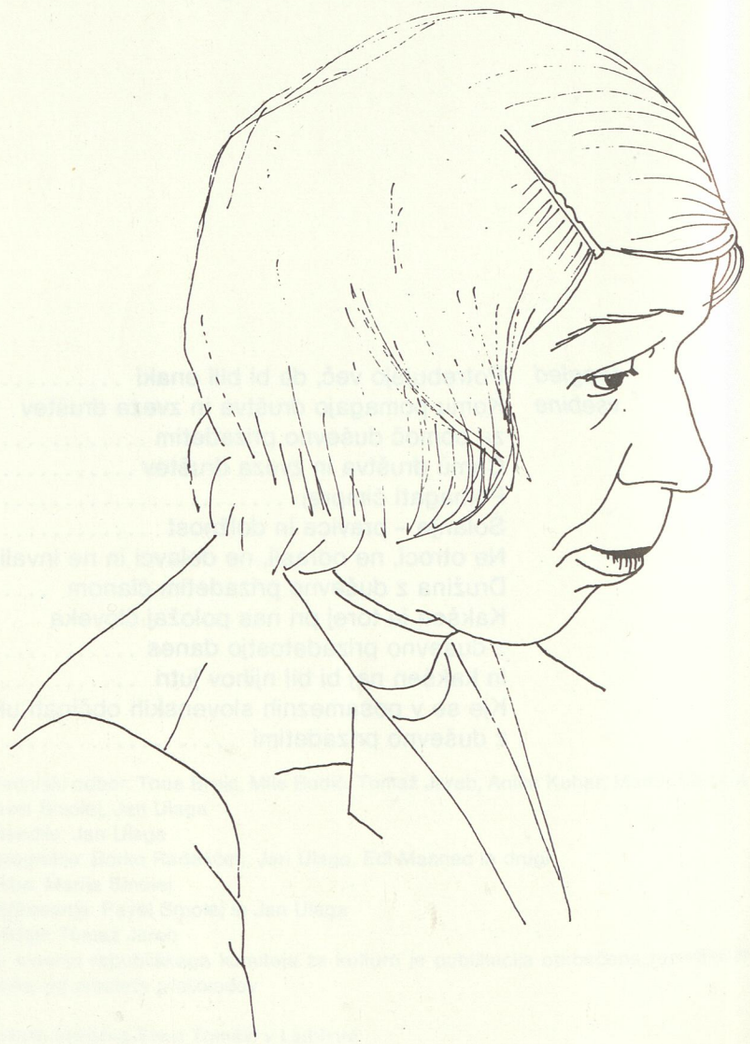

POTREBUJEJO VEČ, DA BI BILI ENAKI

Uvod *Bil je topel poletni večer. Sedeli smo v travi in se veselo pomenkovali. Sosed je neprestano hodil s praznim poličem v zidanico, boječ se, da nam zaradi suhega grla ne bi zmanjkalo besed.*

Tedaj je od spodaj, s ceste prišel grozljiv krik, ki se je hip zatem spremenil v pretresljiv jok. Planili smo pokonci.

»Da ni umor?« je Tone pomislil na najhujše.

Stekli smo po strmali k cesti, pripravljeni, da pomagamo ljudem v nesreči. Pa ni bilo nikogar na cesti in tudi drugod ne. Otroški plač je utihnil; zajela nas je tišina, ki ji je mrak dajal zloveščo pomen.

»Prepozno: zločin se je zgodil!« je spet zatarnal Tone.
Pohiteli smo do samotne kmetije, da bi povprašali gospodarja, če ve, kaj se je zgodilo.

Petrač je stopil pred nas ves nasmejan:
»Nič hudega ni, fantje! Lovec je ustrelil mačka, ker je mislil, da je potepuški . . .«

»Mojega najljubšega prijatelja je ubil,« je prišel iz veže žalosten glas, ki se je čez čas spremenil v zatajevan jok.

Bila je osemnajstletna Petračeva hčerka. Sedela je v nalašč zanjo urejenem naslanjaču, z nekakšnim pasom pripeta, da se ji telo – vse živo na mrtvih nogah – ne bi preveč nagnilo naprej.

»V kak dom bi jo dali, pa ne pridemo na vrsto,« je potožil kmet.
»V dom, v dom,« je ponavljala Pavla. »Prijateljico bi rada . . .«

»Pridna je, zlate roke ima,« jo je pohvalila mati. »Ampak samota jo ubija. Mi smo na polju, ona pa sama doma. Samota še zdravega ubije . . .«
»Stric, pomagajte mi v dom,« je dekle spet zajokalo. Bila je kot velik otrok v čudni zibki. Gledala me je z žalostnimi, široko razprtimi očmi.
»Tam bom dobila voziček, da se bom sama peljala na otroško igrišče,« je dejala, ko smo se poslavljali od Petračeve družine. »Tu pa mi še mačka ne pustijo . . .«

Bilo je pred desetimi leti. Spoznal sem stisko staršev: radi so imeli hčerko, preveč radi, da bi dopustili samoti, da jo počasi ubija. Kmalu jim je uspelo, da je šla v dom. Ko so prebirali njena pisma, polna živih opisov veselih doživetij, so jokali od sreče.

»Zdaj je vsa živa, dokler je bila doma, je bila mrtva,« nam je skozi solze pravila mati.

Toda ni vsem staršem dano, da bi doživeli ponovno rojstvo svojega »velikega otroka«. Premalo je domov. Zdaj gradimo tretjega, ampak to bo še vedno malo . . . Sicer pa ne gre samo za domove. Eva Jekovec je v peti številki lanskoletnega zbornika lepo napisala, kaj vse bi bilo treba storiti. Predvsem bi bilo treba več dobre volje, zlasti pri ljudeh, ki še vedno ne vedo, kaj je hùdo. Resnica je, da je vsak duševno prizadet otrok ali odrasel svojstven primer, vreden ne samo starševske ljubezni, temveč tudi vse skrbi družbe. Veliko je že narejenega, še več pa bo treba še storiti. Zlasti teže duševno prizadeti potrebujejo več, da bi bili enaki. Za to niso dovolj samo deklaracije, potrebno je konkretno in učinkovito delo, kot pravi Zdravko Tomažin, predsednik zveze društev za pomoč duševno prizadetim. V okviru Socialistične zveze delovnega ljudstva kot »matice društev« moramo ustvariti gibanje, ki bo zajelo vse aktivnosti – od domov in delavnic ali dnevnih centrov do organizirano vodene prakse na domu, od vzgojnovarstvenih ustanov in šol s prilagojenimi programi do prostorskega načrtovanja, da bi bolj upoštevali zahteve bivanja prizadetih. V to gibanje bi morali v večji meri vključiti tudi mladino, ki – kakor je zapisano v tem zborniku – niti ne ve za svoje vrstnike, prav tako polne mladosti in številnih malih želja.

Velika večina teže duševno prizadetih oseb je povsem odvisna od svojih staršev in sorodnikov. Nepravično bi bilo omejiti skrb družbe le na

socialno skrbstvo. Izenačiti bi jih morali z invalidi; zdaj, ko pripravljamo nov pokojninski zakon, je priložnost za to. Takšno solidarnost predpisuje tudi naša ustava. Ne pozabimo matere, ki je vsa nesrečna rekla: »Ne bojim se za otroka, ki samo telesno raste, dokler sem živa. A kaj bo, ko mene ne bo več . . .«

Starše moramo rešiti te čustvene in socialne stiske. Res še nismo materialno bogata družba, moramo pa biti bogatejši po zavesti in morali. Saj niti ne gre toliko za sredstva, vsaj velika ne, kolikor gre za več dobre volje in solidarnosti. Po teh vrednotah se moramo dvigniti visoko nad meščanske industrijske družbe.

Ob 20-letnici organiziranega delovanja društev za duševno prizadete v Sloveniji želim v imenu Socialistične zveze delovnega ljudstva čestitati vsem aktivistom, strokovnjakom, logopedom, pedagogom, predvsem pa staršem prizadetih otrok. Veliko ste storili, največ, kar ste mogli! Od vas ne moremo zahtevati več, kot dajete, lahko pa storimo še marsikaj, da se vam bodo pridružili tisoči novih aktivistov.

Še enkrat: hvala vam.

Franc Šetinc,
predsednik rep. konference
SZDL Slovenije

KOMU POMAGAJO DRUŠTVA IN ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM

Kdo so duševno prizadeti

Predvsem otrokom in odraslim s težjo duševno prizadetostjo, njihovim staršem, sorodnikom ali skrbnikom, pa tudi laže duševno prizadetim otrokom in mladostnikom, skupaj približno sto tisoč Slovencem, ki potrebujejo razumevanje in pomoč.

Duševna prizadetost se kot naravna zakonitost pojavlja v vsakem narodu in v vseh časih, po mnenju Svetovne zdravstvene organizacije pri 2 do 3 % prebivalstva. Gre za manj razvite duševne sposobnosti in s tem večjo odvisnost od drugih, ki traja pri težjih stopnjah vse življenje. Ker ne gre za bolezen, ampak stanje, tudi ne poznamo »zdravila« – lahko pa veliko naredimo za izboljšanje s pravočasno in primerno vzgojo. Duševno prizadetost ljudje večkrat zamenjujejo z duševno boleznijo, ki pa je drugačna motnja duševnosti in lahko doleti tudi zelo bistrega človeka.

Največ duševno prizadetih je le laže motenih v duševnem razvoju. Vzroki za to so lahko prirojena šibkejša sposobnost, slabe možnosti duševnega razvoja v prvih letih življenja ali pa povezava enega in drugega. Predšolski laže duševno prizadeti otroci se tako malo razlikujejo od bistrejših vrstnikov, da jih tudi strokovnjaki le težko prepoznajo in jih ni potrebno vključiti v posebno organizirane oblike varstva in vzgoje. To bi bilo celo napačno, saj v igri med bolj iznajdljivimi otroki lahko tudi sami hitreje napredujejo.

V šolskem letu 1981/1982 je obiskovalo osnovne šole s prilagojenim programom in predmetnikom 4154 učencev ali 1,9 % vseh slovenskih osnovnošolcev.

Enakovredno vključevanje v življenje in delo je cilj, ki ga je velika večina absolventov teh šol do sedaj dosegla.

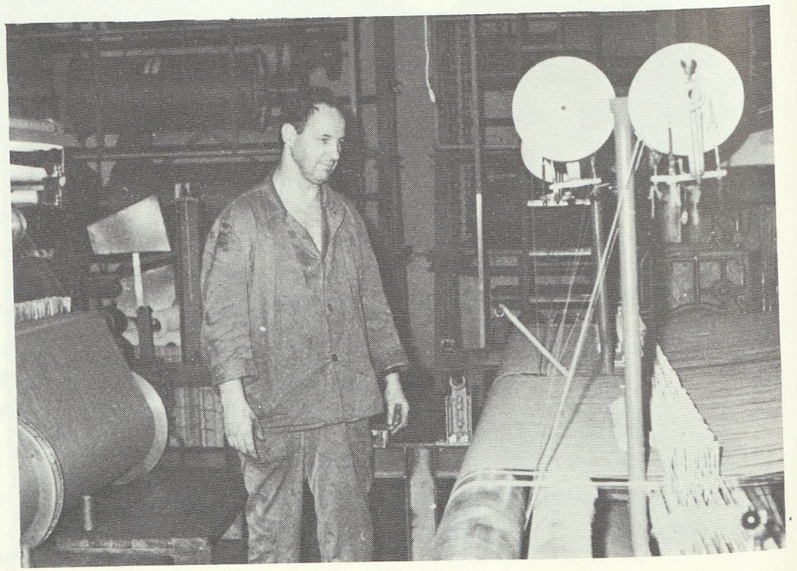

Šolanje laže duševno prizadetih otrok pa je zaradi drugačnih potreb organizirano v osnovnih šolah oz. oddelkih s prilagojenim učnim programom. Ta je prilagojen predvsem razvijanju tistih znanj, spretnosti in navad, ki so potrebne za samostojno življenje in delo. Zadrževanje teh otrok v običajnih osnovnih šolah – čeprav z najboljšimi nameni staršev ali pedagogov – je v škodo otroku, saj pomeni zanj stalno neuspešnost, slabo počutje v šoli in doma, kar lahko povzroči hude težave pri odraščanju in kasneje pri iskanju zaposlitve.

Odrasli laže prizadeti se vključijo v samostojno življenje in delo in ne potrebujejo posebne družbene pomoči. Nekoliko teže se znajdejo le tisti, ki imajo dodatne težave npr. z vidom, sluhom itd; tem pa poleg staršev pomagajo skupnosti za zaposlovanje in skupnosti socialnega skrbstva.

Zmerno in teže duševno prizadetih je sicer mnogo manj – po oceni jih je v Sloveniji 6 do 9 tisoč – vendar je prizadetost tolikšna, da vse življenje potrebujejo pomoč. Največkrat so vzrok genetske spremembe (npr. »mongoloidi«), porodne ali druge možganske poškodbe in bolezni.

Predšolski otroci potrebujejo posebno skrb strokovnjakov, ki naj poteka v razvojnih oddelkih pri otroških vrtcih. V letu 1982 je bilo v te oddelke vključenih 208 otrok, kar je le manjši del, zato je potrebno posebno v manjših krajih iskati še druge oblike npr. pomoč na domu.

Šolanje teh otrok poteka v zavodih (Črna na Koroškem in delno Dornava pri Ptuju) ali v oddelkih za delovno usposabljanje pri osnovnih šolah s prilagojenim programom. V času 8- do 10-letnega usposabljanja si otroci pridobijo osnovne socialne in delovne navade, ki jim omogočajo delno vključevanje v običajno okolje. Večina teh otrok v Sloveniji ima že danes možnost usposabljanja pod primernim strokovnim vodstvom.

Odrasli zmerno in teže duševno prizadeti potrebujejo stalno pomoč, ki še vse preveč sloni na njihovih hitro ostarelih starših in premalo na ustavno in zakonsko opredeljeni pomoči širše družbene skupnosti. V delavnicah za delo pod posebnimi pogoji opravljajo enostavna kooperantska dela in ob tem doživljajo lastno vrednost, starši pa so vsaj delno razbremenjeni stalne skrbi za »večne otroke«. V delavnicah dela v letu 1983 437 teh ljudi, velika večina pa je še vedno odvisna izključno od staršev ali sorodnikov. Odprt je tudi problem njihovega življenja po smrti staršev ali skrbnikov, saj primernih domov še nimamo.

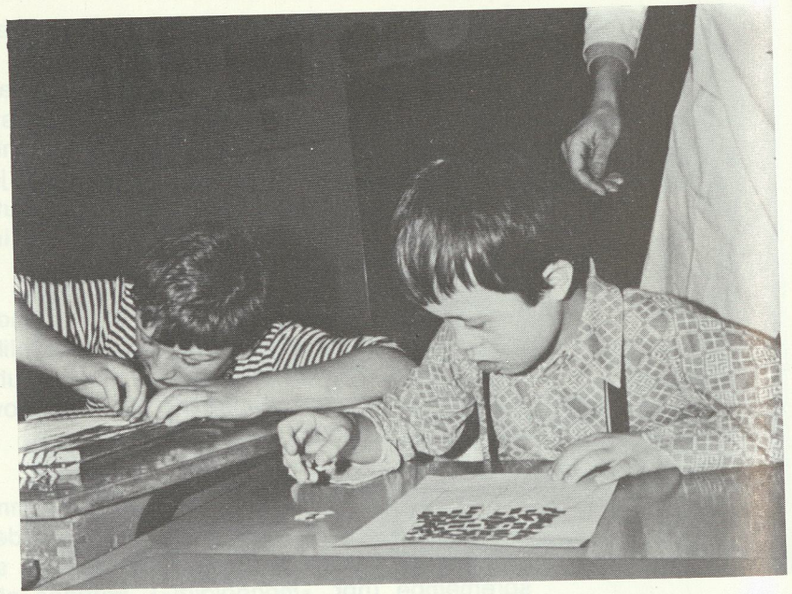

Igra kot učenje, učenje kot delo, delo kot igra. 820 otrok se v šolskem letu 1982/1983 usposablja za vsaj delno samostojno življenje.

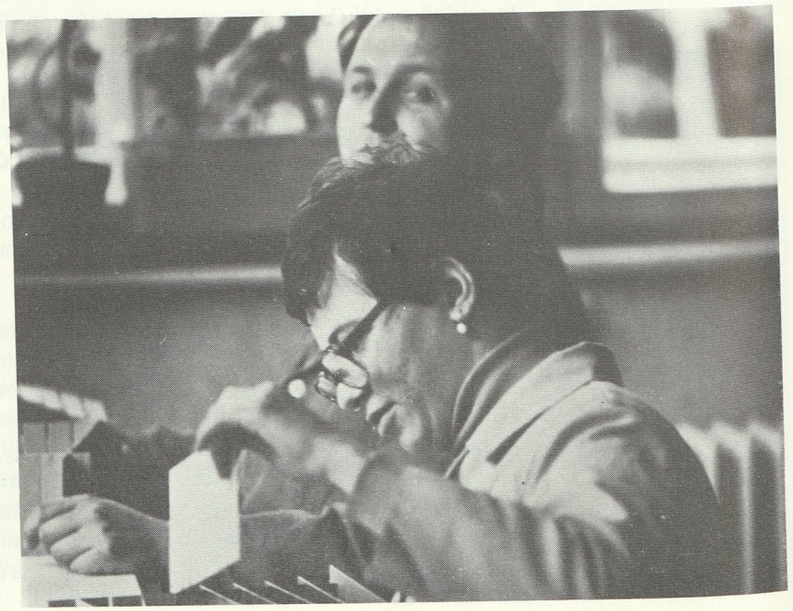

Izredno hitra rast delavnic pod posebnimi pogoji v zadnjih nekaj letih je omogočila mnogim prizadetim ljudem primeno zaposlitev in varstvo.

Težko duševno prizadeti ostanejo kljub telesni rasti vse življenje na stopnji dojenčka. Večinoma so tudi telesno prizadeti in so vse življenje povsem odvisni od nege in varstva v posebnih zavodih ali doma.

Otroci, ki potrebujejo le varstvo, imajo še vedno edino Zavod dr. Marjana Borštnarja v Dornavi, v gradnji pa je zavod na Igu pri Ljubljani, ki bo sprejel tudi tako prizadete otroke. Čeprav teh otrok ni veliko, čakajo na sprejem v zavod po več let in so nekatere družine v izjemno velikih težavah.

Odrasli težko prizadeti so v še slabšem položaju, saj Slovenija nima zavoda, ki bi bil namenjen prav njim. Res jih je nekaj našlo streho v splošnih ali posebnih socialnih zavodih, vendar to ne ustreza ne njim ne ostalim varovancem – ostarelim ali duševno bolnim ljudem.

Duševno prizadeti so v preteklih zgodovinskih obdobjih delili svojo težko usodo z drugimi osebami, ki so bile prizadete, težko bolne, ostarele ali kako drugače »na dnu« družbe. Različne družbene ureditve in filozofije so različno obravnavale te člane skupnosti, od fizičnega uničevanja do odrivanja v zaprte ustanove, nikdar pa niso bili upoštevani kot enakopravni člani s posebnimi potrebami. V skladu s temeljnimi izhodišči socialistične družbene ureditve je položaj prizadetih v Jugoslaviji in Sloveniji povsem drugačen. Namen te informacije je prikazati ta položaj preko aktivnosti društev in Zveze društev za pomoč duševno prizadetim ob njihovi dvajsetletnici.

Ustava socialistične republike Slovenije

»Invalidni otroci in drugi težje prizadeti občani imajo pravico do usposobitve za življenje in delo;

Družbena skupnost ustvarja pogoje za usposobitev ter ustrezno zaposlitev občanov, ki niso popolnoma zmožni za delo;

Občani, ki niso zmožni za delo, in nimajo potrebnih sredstev za preživljanje, imajo pravico do pomoči družbene skupnosti v obsegu, ki jim zagotavlja socialno varnost.«

Edvard Kardelj: Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

»Svobodno in prostovoljno združevanje in povezovanje delovnih ljudi in občanov v družbene organizacije in združenja za uresničevanje njihovih vse bolj raznovrstnih materialnih, kulturnih in drugih interesov in potreb postaja sestavni del procesa osvobajanja dela v socialistični družbi v enaki meri, kakor postaja tudi družba razvitejša. Raznovrstne oblike tega združevanja so izraz obstoja demokratičnega pluralizma interesov delovnih ljudi in občanov.

Tudi za te oblike združevanja veljajo temeljna načela samoupravnega sistema, združevanje pa po svoje prispeva k nadaljnjemu razvoju teh načel in jih bogati z novimi elementi in predstavlja enega izmed dejavnikov, ki prispeva h graditvi človeka kot svobodne in celovite osebnosti . . .«

ČEMÚ DRUŠTVA IN ZVEZA DRUŠTEV

Prostovoljno družbeno delo za duševno prizadete

Pri razvijanju socialistične družbe ima velik pomen svobodno in prostovoljno združevanje občanov v družbene organizacije in društva. Kot eno od značilnosti svobodnega demokratičnega odločanja določajo to dejavnost vsi temeljni družbeni dokumenti: ustavna načela, resolucija 9. kongresa ZKS, programske osnove in statut SZDL Slovenije, 3. konferenca Zveze sindikatov Slovenije, zakon o društvih in drugi.

Še zlasti pomembno in učinkovito je povezovanje in združevanje ljudi na osnovi neposrednih interesov in potreb delovnih ljudi in občanov skladno z družbenimi interesi v okolju, kjer človek in njegova družina živi in dela, to je v delovni organizaciji, krajevni skupnosti in občini.

Na demokratičnih osnovah svobodnega združevanja v okvirih SZDL se povezujejo v organizacije s posebnimi družbenimi interesi in cilji tudi invalidi različnih vrst. Duševno prizadeti se ne združujejo sami, zato pa se v njihovem lastnem in skupnem interesu združujejo njihovi starši in tisti družbeni in strokovni delavci (pedagogi, socialni, zdravstveni itd), ki žele s prostovoljnim družbenim delom prispevati k še hitrejšemu napredku družbene skrbi za duševno prizadete.

Republiško društvo za pomoč duševno prizadetim je bilo na pobudo staršev in specialnih pedagogov ustanovljeno leta 1963 in se je kmalu uvrstilo med glavne pobudnike razvoja sistematične skrbi za duševno prizadete v Sloveniji, posredno pa tudi v drugih republikah

Na poletnih seminarjih se vsako leto zvrsti več staršev in otrok.

in pokrajinah. Vodstvo republiškega društva in kasneje Zveze je s pomočjo cele vrste sodelavcev, staršev, specialnih pedagogov in drugih organiziralo številne društvene akcije, od posvetovanj strokovnjakov do oblik neposrednega dela s starši in duševno prizadetimi, ki so imele močan vpliv na razvoj tega posebnega družbenega področja. Nekatere pobude so sčasoma postale del celovitega sistema – npr. delavnice za delo pod posebnimi pogoji, razvojni oddelki pri vzgojnovarstvenih ustanovah, seminarji za starše, periodična in občasna založniška dejavnost in drugo.

Aktivnost društev in njihove Zveze je v veliki meri prispevala k temu, da postaja družbena skrb za prizadete otroke in odrasle vse bolj sestavni del temeljev planov družbenega in socialnega razvoja občin in republike. V samoupravnem sistemu se tudi oblikuje prava družbena vloga organizacije, ki v imenu duševno prizadetih oziroma staršev opozarja na njihove težave in si prizadeva za praktično izpeljavo ustavnih določil glede posebnega varstva, preko združevanja zainteresiranih občanov pa organizira in izvaja svoje društvene oblike dela

Od krajevne skupnosti do federacije

Društva, ki poznajo potrebe duševno prizadetih, seznanjajo in pridobivajo za reševanje problemov prizadetih oz. njih staršev delavce v organizacijah združenega dela in občane v krajevnih skupnostih in s pomočjo delegatskih odnosov skrbe za to, da bo družbena skrb za prizadete v skladu z našimi spoznanji in možnostmi čimbolj učinkovita. Vseh 40 občinskih in medobčinskih društev dela izključno na prostovoljni nepoklicni osnovi, sredstva za svoje programe pa pridobivajo preko interesnih skupnosti.

Vsa občinska društva se združujejo v že omenjeno Zvezo, ki je naslednica republiškega društva. Programi Zveze so organizacijsko, finančo in kadrovsko zahtevnejši, zato ima za opravljanje svoje dejavnosti zaposlene stalne delavce: sekretarja, strokovnega delavca-defektologa, računovodjo in administratorko. Za članstvo društev, pa tudi za druge zainteresirane izdaja Zveza revijo Naš zbornik in občasne publikacije; ta dejavnost bo podrobneje prikazana kasneje.

Izvajanje programov Zveze in posredno tudi društev v največji meri omogočajo sredstva Loterije Slovenije, za izvajanje določenih programov pa se vsako leto dogovarja tudi z ustreznimi republiškimi interesnimi skupnostmi družbenih dejavnosti.

Zveza društev je tudi članica Sveta organizacij za pomoč duševno prizadetim SFRJ, kjer sodelujejo vse Zveze ostalih republik in pokrajin; preko njega je tudi članica ustreznih mednarodnih organizacij.

V razvojnih oddelkih pri vrtcih je bilo leta 1982 zajetih 208 otrok, poleg teh pa so težje prizadeti predšolski otroci tudi v nekaterih drugih zavodih: Dornavi in drugje.

POMAGATI ČIMPREJ

Pravočasna pomoč je vedno veliko vredna, še toliko bolj, če gre za varstvo in vzgojo razvojno motenega otroka, ki ga je narava že tako prikrajšala. Lahko pa začnemo še mnogo prej – pri preprečevanju prizadetosti. Zveza društev za pomoč duševno prizadetim je že leta 1969 pripravila veliko in pri nas prvo posvetovanje, posvečeno duševni prizadetosti. Veliko pozornosti je bilo v prispevku strokovnjakov pediatrične klinike posvečeno prav problematiki preprečevanja in zgodnjega odkrivanja.

Od takrat do danes je bilo – največkrat na pobudo Zveze in društev za pomoč duševno prizadetim – storjeno marsikaj. Tako je zelo pomembna ustanovitev registra ob rojstvu ogroženih otrok, uvedba sistematičnih zdravstvenih pregledov vseh 3-letnih otrok, ustanavljanje mentalno higienskih oddelkov pri otroških dispanzerjih, poizkusi pomoči na domu s tako imenovano mobilno službo, ustanavljanje razvojnih oddelkov za motene otroke pri vzgojnovarstvenih ustanovah itd.

Danes lahko starši spremljajo morebitno rizično nosečnost oziroma se že pred tem pogovorijo s strokovnjaki. Tudi sam porod, ki le izjemoma še poteka zunaj bolnišnice, spremljajo zdravstveni delavci, ki naj bi šibkejšega ali takojšnje posebne pomoči potrebnega otroka vpisali v poseben seznam. To pa pomeni, da ga strokovnjaki tudi vnaprej skrbno spremljajo. Seveda je to

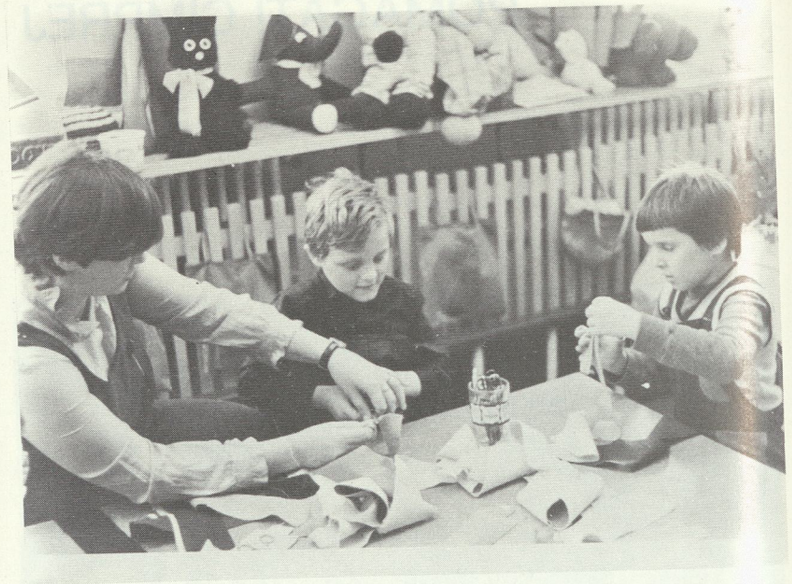

spremljanje odvisno od možnosti – strokovnih, kadrovskih, časovnih in drugih, zato se v posameznih regijah razlikuje in povsod še ne moremo biti z njim zadovoljni. Prav tako je z obveznimi sistematičnimi – ne le zdravstvenimi – pregledi vseh 3-letnih otrok, ki naj bi pomenili še eno od možnosti zgodnjega odkrivanja in čim hitrejše pomoči razvojno motenim otrokom in staršem.

Ob tem je potrebno omeniti še veliko, a premalo upoštevano vlogo patronažne službe. Prav te zdravstvene delavke prve pridejo v otrokovo družino in lahko veliko storijo pri osveščanju staršev glede njihovih realnih pričakovanj in odnosov do otroka. Zato so izredno pomembne članice naših društev.

Vsi zdravstveni delavci, ne le porodničarji, pediatri, patronažne sestre in drugi, tudi nemedicinski delavci v oddelkih za mentalno higieno bi morali več narediti pri orientiranju in usmerjanju staršev; ti namreč doživljajo ob rojstvu prizadetega otroka že dovolj hudih čustvenih, socialnih in drugih pretresov in imajo pravico vsaj do korektne informacije, kam se lahko še obrnejo po nasvet in pomoč. Vemo pa, da se ta pot vedno začne, včasih pa, žal, tudi konča pri zdravstvenih službah.

Razvojni oddelki v VVO pomagajo otrokom in staršem

Kmalu se starši srečajo s problemom varstva in vzgoje razvojno motenega predšolskega otroka. Če vemo, kako zelo pomembna so za duševni in socialni razvoj prav prva leta življenja, in če pomislimo na to, da mora moteni otrok čimbolj razviti vsaj tiste zmožnosti, ki jih ima – za to pa potrebuje mnogo več pomoči kot drugi otroci, potem je ta problem mnogo več kot le problem varstva. Kot vsi delavci tudi ti starši prispevajo k razvoju in delovanju otroških vrtcev, ki največkrat nimajo razvojnih oddelkov. Ne morejo pa zaradi varstva kar ostati doma, čeprav se tudi to dogaja. Vendar je še bolj kot varstvo pomembna primerna vzgoja. Zato je na pobudo Zveze društev republiška skupnost otroškega varstva že pred nekaj leti dala razvoju teh oddelkov poseben poudarek, sprejemu teh otrok pa prednost. Že pred tem pa so ob razumevanju te skupnosti in posameznih vzgojnovarstvenih ustanov – spet na pobudo društev in Zveze – začeli rasti »razvojni oddelki« za motene predšolske otroke pri VVO.

Kljub skrbnim pripravam in uspešnemu delu prvih enot je bilo potrebno glede razvojnih oddelkov pri VVO sprejeti strokovna in družbena izhodišča za njihovo nemoteno delo. Zveza društev se je dogovorila in pripravila skupno z republiško skupnostjo otroškega varstva leta 1978 posvet, na katerem so bila predlagana izhodišča tudi sprejeta.

Kaj me hecaš, tovarišica!

Glavna prednost tako organiziranega varstva je, da so tudi prizadeti otroci (s pedagoško optimističnega stališča smo uveljavili naziv »razvojno moteni«) del velikega kolektiva svojih vrstnikov in le delno, zaradi specifičnega programa pač, občasno v svoji mali skupini. Ta oblika dela je izredno napredna in humana, tako da spada v svetu med najboljše rešitve. Kljub temu pa povsod le ne gre povsem brez težav – še vedno je premalo povezave med zdravstvom in otroškim varstvom in prihaja občasno do navideznega »pomanjkanja otrok«, čeprav je stvar le v pomanjkanju ustrezne evidence. To pa je zopet področje dela naših društev, ki z neformalnim povezovanjem lahko združijo prizadevanja ene in druge strokovne službe ali skupnosti.

Tudi strokovne delavke – specialne pedagoginje v razvojnih oddelkih so še vedno preveč prepuščene same sebi; morda ni čudno, da prav v Mariboru, ki ima najdaljšo tradicijo in kjer so te pedagoginje strokovno vezane na osnovno šolo s prilagojenim programom, ne prihaja do tovrstnih težav. Tudi sicer, glede na prej omenjeno povezavo z zdravstvom, je Maribor primer uspešnega in odgovornega skupnega dela.

Vse povedano velja predvsem za zmerno in teže prizadete otroke. Laže duševno prizadetih v predšolskem obdobju še ne smemo razvrščati, saj gre za zelo majhna odstopanja, ki so lahko posledica manj spodbudnega okolja ali trenutno upočasnjenega razvoja. Tudi takemu otroku bi morali v običajni skupini v VVO občasno pomagati strokovni delavci – specialni pedagog, psiholog, logoped itd., nikakor pa ga ne smemo vključevati v razvojni oddelek, namenjen zmerno prizadetim.

Žal so v najslabšem položaju težko prizadeti, saj jih VVO praviloma ne morejo sprejeti, drugih oblik varstva razen v prepolnem Zavodu dr. Marijana Borštnarja v Dornavi in redkih izjem rejništva pa ni! V gradnji je sicer zavod na Igu pri Ljubljani, ki bo lahko sprejel tudi nekaj teh otrok, vendar prav na tem področju naša društva čaka še zelo veliko dela.

Poleg razvojnih oddelkov še druge oblike pomoči

Vse pogostejša oblika pomoči predšolskemu duševno prizadetemu otroku in predvsem njegovim staršem so poletni seminarji, ki jih za te družine organizira Zveza društev. Od prvega poizkusa na Okroglem pri Kranju leta 1975, ko je bilo vključenih v enotedenski program predavanj, svetovanj, dela z otroki, pa tudi sprostitve in rekreacije (predvsem izmenjave izkušenj med samimi starši) 20 otrok in nekaj več staršev, so seminarji zavzeli obseg, ki komaj še omogoča neprofesionalno izvedbo. Več o tem delu Zveze in društev v poglavju o položaju družine s prizadetim članom.

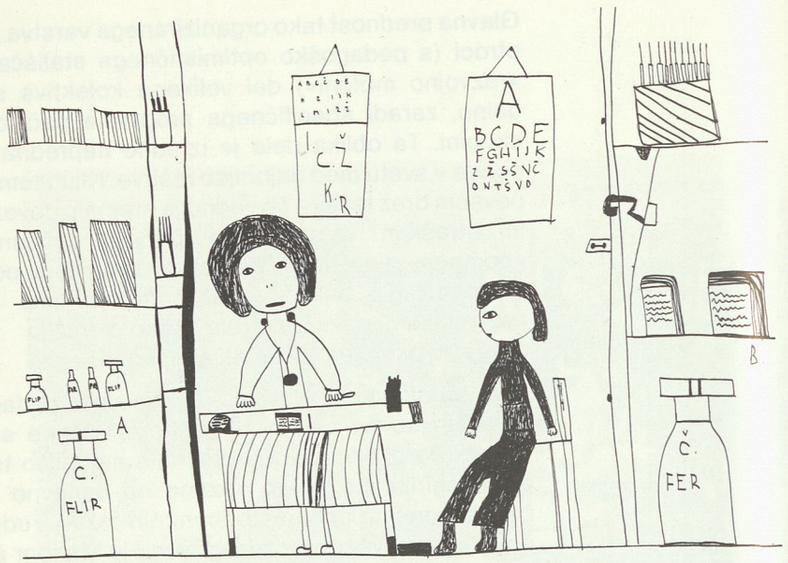

»Pri zdravnici« narisala Zumra Čejvanović, OŠ M. Langus, Radovljica

Tudi tako imenovana mobilna služba, ko strokovnjaki obiskujejo prizadetega otroka na domu in svetujejo staršem, lahko pomeni dragoceno pomoč pri vzgoji otroka, je pa brez pravega »nosilca« in jo le občasno izvajajo naša društva za pomoč duševno prizadetim s pomočjo zavodov za usposabljanje, zdravstvene službe ali skupnosti socialnega skrbstva.

Razvrstitev – otrok ima prednost

Večina staršev zmerno, teže in težko duševno prizadetih otrok spozna vso nespremenljivo resnico že v predšolskem obdobju. Spozna tudi, da je možno polno živeti tudi s tem otrokom in da se je vredno truditi za realno postavljene cilje. Le nekaterim – včasih tudi po zaslugi strokovnjakov, ki nimajo dovolj poguma, da bi jim pošteno povedali resnico – pa pomeni nujno potrebno strokovno razvrščanje njihovega otroka med razvojno motene še eno bolečo preizkušnjo pred vstopom v šolanje oziroma delovno usposabljanje. Mnogo težje je to spoznanje za starše laže duševno prizadetih, saj morda sami niti ne opazijo razlik, ki sicer res niso velike, za duševni in socialni razvoj pa so izredno pomembne. Razvrščanje postopno le postaja tisto, kar že dalj časa želijo strokovni delavci in tudi naša organizacija: proces daljšega opazovanja otroka, ki ima namen izključno v korist otrokove prihodnosti predlagati način šolanja, včasih pa tudi bivanja v tem času (npr. rejništvo ali zavod zaradi prevelike oddaljenosti ali neprimernosti družine).

Najteže prizadetim otrokom se tudi z razvrstitvijo nič ne spremeni na bolje – edini zavod ima dolgo vrsto čakajočih na sprejem, starši pa v času, ko jih imajo doma, praviloma ne dobivajo razen simbolično povišanega otroškega dodatka ničesar . . .

Stara »posebna šola« in nova OŠ Kozara v Novi Gorici – komentar ni potreben.

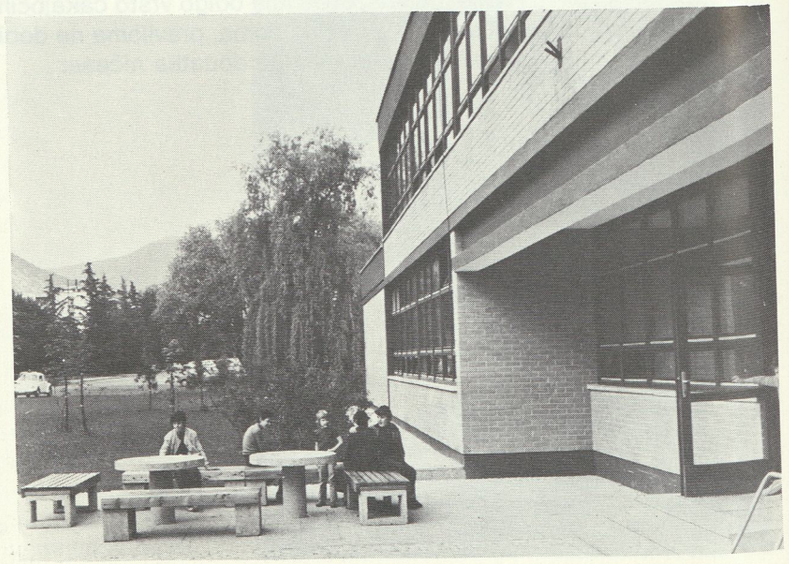

ŠOLANJE – PRAVICA IN DOLŽNOST

Od »pomožne« do osnovne šole s prilagojenim predmetnikom in programom

Šolanje duševno prizadetih otrok ima pri nas v Sloveniji že več kot 70-letno tradicijo. Od takrat pa do danes je bil glavni namen pomagati »manj nadarjenim« otrokom, jim s posebno metodiko in s pomočjo specialnih pedagogov posredovati tisto znanje, ki ga bodo v življenju potrebovali. Temu namenu se v sedanji družbeni ureditvi pridružuje še načelo enakopravnosti, ki naj tudi duševno prizadetemu omogoči neodvisno, čimbolj samostojno življenje in delo v njegovi naravni okolici.

Po osvoboditvi je bil razvoj posebnega šolstva izredno hiter in je ob ustanovitvi prvih društev za pomoč duševno prizadetim dosegel že precejšen obseg in kakovost. Nato je tekel nekaj časa vzporedno z razvojem društev za pomoč duševno prizadetim, saj so se le-ta ustanavljala pri šolah, ki so bile (in so marsikje še vedno) glavno žarišče družbene skrbi za duševno prizadete v svoji občini. Pa tudi društva so v prvem obdobju skrbela predvsem za učence teh šol, za izboljšanje njihovega položaja, za urejanje zaposlovanja absolventov, za opremo šolskih kuhinj in delavnic, športne igre in letovanja ... Sčasoma so društva spoznala svojo mnogo širšo družbeno vlogo, osnovne šole s prilagojenim programom pa so ostale glavne sodelavke društev in izvajalke družbene skrbi za laže in tudi zmerno duševno prizadete otroke. V zadnjih letih se je velika večina osnovnih šol s prilagojenim programom (prej »posebne šole««, še prej pa »pomožne«) otresla tudi podedovanih neprimernih ali celo nevarnih prostorov, v katerih je večina delovala in razvijala uspešno strokovno in humano delo.

Tudi v OŠ V. Pavliča Hrastnik se učijo za življenje.

Kuharski tečaj na OŠ H. Puhar Kranj.

Glede na odnos do otrok, staršev, sodelovanja z okolico in izvenšolskega dela z učenci lahko trdimo, da so te šole že vrsto let pred razvojem celodnevne šole vsebovale veliko njenih dobrih strani.

Kljub sedanji vraščenosti šol s prilagojenim programom v okolje pa opažamo, da ostaja na običajnih osnovnih šolah včasih več, včasih manj razvrščenih laže prizadetih otrok. To se sicer dogaja največkrat iz dobronamernosti, vendar je v končnih posledicah za otroka zelo škodljivo, saj ne zmore zahtev te šole, posebno še na predmetni stopnji pouka. Dogaja se, da otrok kljub neznanju na nižji, razredni stopnji, napreduje iz razreda v razred, k temu pripomorejo nekritični učitelji, vztrajni starši in drugi pritiski. Vendar otrok, ki dnevno doživlja neuspeh ali celo posmeh sošolcev, ob tem pa še dodatno učenje in pritiske staršev, kaj lahko razvije poleg prirojene slabše učljivosti še osebnostne in vedenjske motnje. Ko se na predmetni stopnji vse skupaj dokončno zruši, je takega otroka oziroma že mladostnika težko kam vključiti – v šoli ne gre več, za prešolanje na šolo s prilagojenim programom je tudi prepozno, nadaljnje šolanje ni možno, pa tudi zaposlitev je ob vseh teh motnjah, brez pravega znanja in delovnih navad težko dobiti . . .

Usmerjeno izobraževanje absolventov osnovnih šol s prilagojenim programom je še v razvoju in še ni mogoče govoriti o rezultatih. Težave, ki se kažejo sedaj, opozarjajo tudi društva za pomoč duševno prizadetim, da bodo še več storila za primerno poklicno izobraževanje in zaposlovanje absolventov šol s prilagojenim programom.

Cilj je vključitev v življenje in delo

Z vključitvijo v primerno zaposlitev se laže duševno prizadeti polnopravno vključijo v življenje družbene skupnosti in ne potrebujejo več posebne pomoči. Društva, šole, skupnosti za zaposlovanje in socialno skrbstvo lahko sicer nekaj časa še spremljajo to njihovo »odraščanje«, vendar skrajno taktno in pazljivo. Cilj vsega dela z otrokom je bil vendar prav ta, da se mlad človek, delavec in občan enakopravno vključi v okolje, ne glede na to, v katero šolo je hodil, in ga sprejme takšnega, kot je. Tudi zato ne moremo in ne smemo pričakovati, da bi starši nekdanjih učencev osn. šol s prilagojenim programom ostali člani naših društev. Če je bilo delo dobro opravljeno, jim morda društvo ni več potrebno – razen če želijo pomagati kot vsakdo, ki ga ta problematika zanima.

Kako so se razvijali poleg zavodov v Črni in Dornavi tudi oddelki za delovno usposabljanje pri šolah za laže duševno prizadete:

	1969		1974		1982	
	oddel-kov	otrok	oddel-kov	otrok	oddel-kov	otrok
1. Ljubljana	5	54	8	102	8	102
2. Maribor	3	20	4	44	7	58
3. Nova Gorica	1	6	3	20	2	13
4. Kranj			2	22	4	24
5. Škofja Loka			1	9	2	12
6. Idrija			1	4	1	4
7. Homec (Domžale, Kamnik)			1	8	D 3	19
					K 1	4
8. Celje			1	10	1	8
9. Strunjan (D = Divača)			1	8	4	20
					D 2	12
10. Titovo Velenje			1	6	1	5
11. Novo mesto			1	6	3	19
12. Kamna gorica (R = Radovljica)			1	11	3	30
					R 1	6
13. Vrhpolje pri Ajdovščini					1	6
14. Dobrna pri Celju					8	54
15. Črnomelj					1	6
16. Gornja Radgona					2	11
17. Hrastnik					2	11
18. Jesenice					1	8
19. Krško					1	5
20. Lenart					1	13
21. Lendava					3	14
22. Ljutomer					2	11
23. Murska Sobota					2	15
24. Ormož					1	7
25. Ptuj					3	24
26. Sevnica					1	5
27. Slovenj Gradec					1	8
28. Tolmin					1	8
29. Mirna na Dolenjskem					1	7
30. Zagorje ob Savi					2	10
Skupaj	9	80	24	250	116	820

Tudi delovno usposabljanje je del osnovne vzgoje in izobraževanja

Glede šolanja zmerno in teže duševno prizadetih otrok so že daleč časi, ko je tudi v Sloveniji, celo med strokovnjaki, veljalo, da ni smotrno. Danes so ti otroci prav tako kot vsi drugi vključeni v sistem obvezne vzgoje in izobraževanja, seveda prilagojen njihovim sposobnostim. Prav gotovo ni naključje, da je hiter razvoj oddelkov in zavodov za delovno usposabljanje, kot se imenuje šolanje te skupine otrok, potekal prav v času živahnega delovanja društev in Zveze društev za pomoč duševno prizadetim, saj je to tista populacija, ki očitno potrebuje posebno družbeno pomoč in pri kateri tudi starši hitreje in odločneje poprimejo za delo.

Že leta 1968 je republiško društvo aktivno sodelovalo pri ustanovitvi zavoda za delovno usposabljanje v Črni na Koroškem, tri leta kasneje pa organiziralo strokovni družbeni posvet o problematiki zmerno in teže prizadetih v Sloveniji; na njem so bila sprejeta izhodišča, ki so se kasneje potrdila tudi v praksi. Podoben posvet, ki je preverjal izvajanje dogovorjenih osnov, je bil sklican tri leta kasneje. Ob tem pa praktična, tudi materialna pomoč nikakor ni bila zanemarjena – poleg prostorskega in vsebinskega izgrajevanja zavodov v Dornavi in Črni je bila poglavitna skrb namenjena razvoju oddelkov za delovno usposabljanje pri takratnih posebnih šolah. Kljub organizacijskim težavam, ki se občasno pojavijo zaradi relativno majhnega števila otrok, so oddelki zaživeli kot napredna, v okolje vključena, otrokom in staršem približana oblika.

Vsebinsko pomemben premik pomeni sprejem programa za delovno usposabljanje, ki pomeni v jugoslovanskem merilu prvi sistematični začetek vsestranskega načrtovanega dela z zmerno in teže prizadetimi otroki. Ob pomoči specialnih pedagogov in drugih strokovnih delavcev tako v 8- do 10-letnem šolskem obdobju postanejo iz nebogljenih malčkov mladi ljudje, sposobni pod delnim vodstvom živeti in delati med nami.

Najteže prizadeti otroci pa še čakajo

Varstvo – o šolanju edino pri teh otrocih res ne moremo govoriti – težko duševno prizadetih tudi v šolski starosti ni drugačno od varstva predšolskih otrok. Še vedno edini Zavod dr. Marijana Borštnarja, ki se je sicer zelo razvil v materialnem in vsebinskem smislu, ne more sprejeti vseh otrok, ki bi tovrstno varstvo potrebovali. Vse od ustanovitve zavoda v Črni dalje, ko je postalo jasno, da prostora še vedno ni dovolj, je Zveza društev iskala rešitve tudi za najteže prizadete otroke. Kar precej objektivnih, pa tudi subjektivnih ovir je bilo potrebno premostiti, da se je končno le v lanskem letu začel graditi nov zavod na Igu pri Ljubljani, ki bo še to

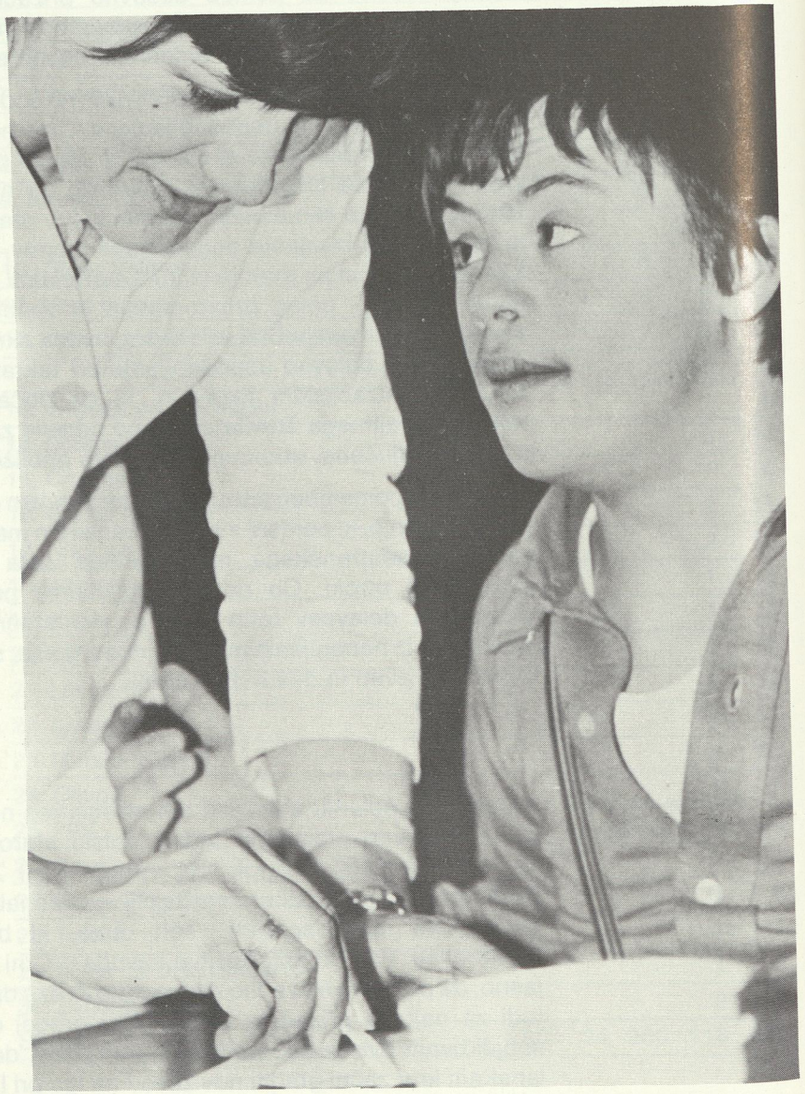

leto – in ne smemo dovoliti, da bi še kaj »prišlo vmes« – lahko sprejel prve otroke. Tudi delegati združenega dela v republiških in občinskih skupščinah socialnega skrbstva so ob sprejemanju družbenih planov ekonomskega in socialnega razvoja spoznali pomen te izjemne investicije, ki je ena od redkih, na tem področju pa sploh edina, ki se še nadaljuje.

Draga pri Igu – upanje za mnoge težko prizadete otroke in njihove starše. Vendar še vedno ne za vse, posebne nege potrebnih je več, kot bo prostora v tem zavodu

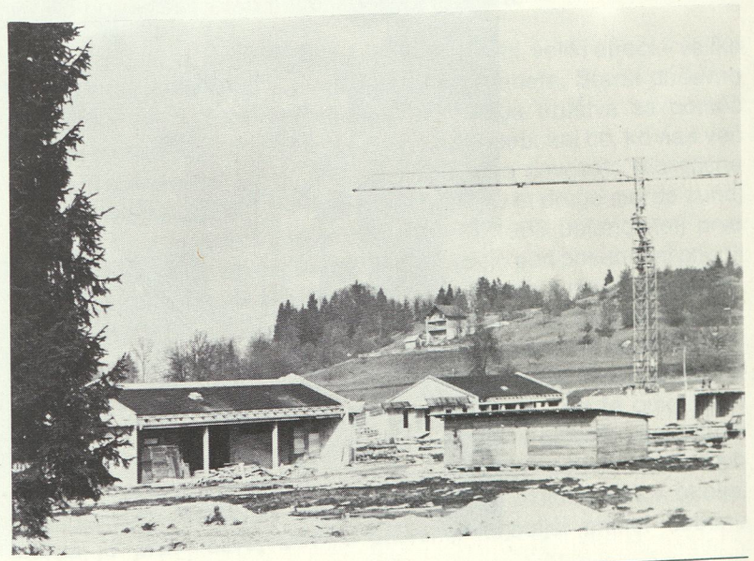

NE OTROCI NE ODRASLI, NE DELAVCI IN NE INVALIDI

Pa vendar so odrasli duševno prizadeti ljudje vse to in še mnogo več. Pri tem mislimo na zmerno in teže duševno prizadete, saj se laže prizadeti enakovredno vključijo v okolje in ne potrebujejo več naše posebne skrbi, najteže prizadeti, ki rastejo le telesno, pa vedno potrebujejo vso nego majhnega otroka.

Ljudska modrost »majhni otroci – majhne skrbi, veliki otroci – velike skrbi« velja še mnogo bolj za duševno prizadete. Starši duševno prizadetih so že takoj ob ustanovitvi prvega društva za pomoč duševno prizadetim poznali svojo najhujšo skrb: kaj bo, ko nas več ne bo. Tudi glede tega je republiško društvo povezalo teoretična znanja s praktično akcijo – čeprav je bilo eno in drugo morda zunaj njegove pristojnosti. Tako je bilo že leta 1968 ustanovitelj prve slovenske in jugoslovanske delavnice za delo pod posebnimi pogoji (DPP), kjer so se zaposlili odrasli zmerno in teže duševno prizadeti. Ker so bili takrat oddelki za delovno usposabljanje šele na začetku in usposobljenih mladostnikov še ni bilo, so se najprej zaposlili tisti, ki so brez ustreznega predhodnega usposabljanja živeli doma. Na osnovi tujih in domačih izkušenj je bil kasneje – na že omenjenih posvetih - sprejet koncept take delavnice, ki v glavnih usmeritvah velja še danes in je bil deležen mnogih pohval tudi tujih strokovnjakov glede na svojo humanost in vključenost v okolje. Morda je prav razvoj DPP v Sloveniji najboljši primer izredne

Napetost pred tekmo.

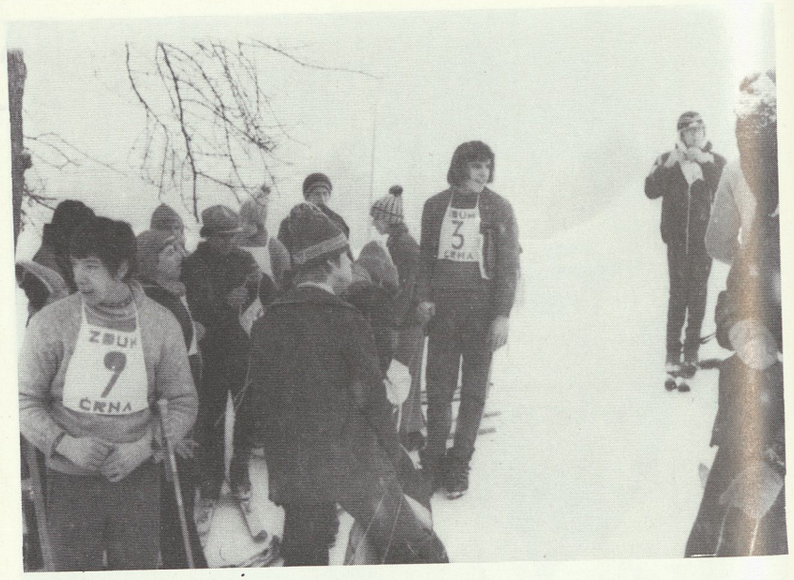

Organizirati je potrebno tudi prosti čas.

aktivnosti društev za pomoč duševo prizadetim, ki so skupno z občinskimi skupnostmi socialnega skrbstva z malo sredstvi in veliko zavzetostjo v nekaj letih uspele ustanoviti DPP skoraj po vsej republiki. Ob tem se je razvijal tudi strokovni koncept delavnic, ki naj bi sčasoma prerasle v centre za varstvo in zaposlovanje odraslih zmerno in teže prizadetih.

Delavnice naj postanejo centri za življenje in delo

Centri za odrasle zmerno in teže prizadete bi morali tem ljudem omogočiti vse tri bistvene prvine življenja vsakega človeka: delo, bivanje in prosti čas. Osnovni cilj bodočih centrov in sedanjih DPP je ohranjanje in razvijanje celovite osebnosti človeka z duševno prizadetostjo. To najlaže dosežemo s koristnim delom, ki je osnovna potreba vsakega človeka; pri tem pa je predvsem potrebno spoštovati njegovo osebnost. Prizadeti varovanec ali delavec, predvsem pa človek ne sme biti niti izkoriščan niti preveč zaščiten v nekem nenaravnem okolju in odnosu.

Delo v DPP ali centrih poteka v posebnih razmerah, za katere so najbolj značilne: znižana in menjajoča se produktivnost (približno 20 do 25 % povprečne), velike medsebojne razlike, ozek izbor del glede na pomanjkanje ročnih in umskih sposobnosti, težje prilagajanje novim delom, višji odstotek odsotnosti in drugi. Vse to pa ne preprečuje, da se ne bi našlo dovolj primernih kooperantskih del za zunanje naročnike, pa tudi programa lastnih izdelkov, ki je namenjen predvsem zaposlovanju v primerih, če nepredvideno zmanjka kooperantskega dela. Pri obeh programih gre za relativno samostojno in učinkovito enostavno delo, često omogočeno s prilagojeno tehnologijo in v DPP nastalih, preprostih, a učinkovitih pripomočkih. Vsak varovanec oz. delavec mora menjati čimveč različnih del, da ne bi ob ponavljanju le nekaj gibov še bolj otopel – mnenje, da so monotona dela primerna za te ljudi so pošteni strokovnjaki že davno opustili. Vsekakor mora imeti razvijanje sposobnosti (ali vsaj ohranjanje) prednost pred produktivnostjo. Vendar tudi v tem ne smemo pretiravati, da ne bi prišlo do »podaljšane šole«; pred seboj imamo vendar odrasle ljudi, ki zmorejo in hočejo delati. Za vsa dela pa velja, da kljub manjši količini kakovost ne sme biti vprašljiva, sicer bi pogodbena dela kaj hitro izgubili.

Prosti čas je zelo važen element življenja tudi za človeka z duševno prizadetostjo, čeprav si ga sami teže organizirajo. Pomagajo jim tudi v DPP, še bolj pa naj bi jim pomagali v bodočih centrih. Različne oblike rekreacije hkrati pomenijo tudi naravne položaje za ohranjanje in razvijanje tistih telesnih, duševnih in socialnih dejavnosti, ki jih bodo ti ljudje potrebovali v kasnejšem življenju brez staršev.

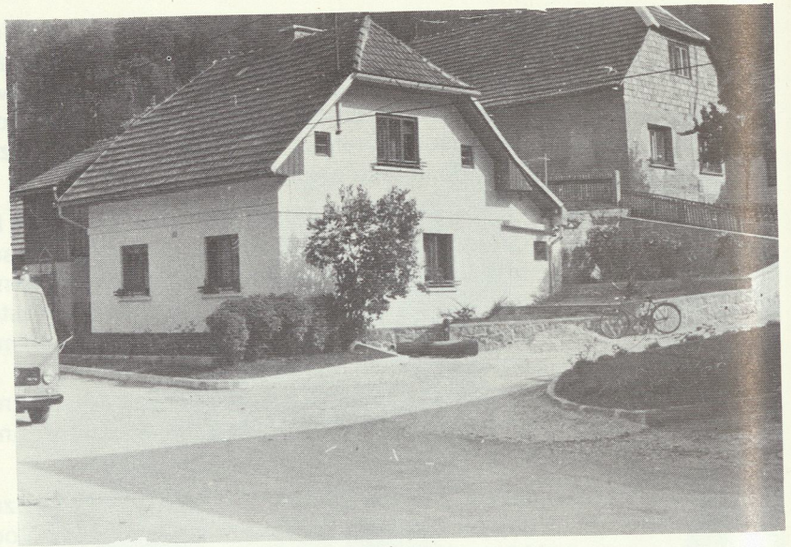

Prijeten dom skupine odraslih deklet v Črni na Koroškem – primerna oblika bivanja v običajnem okolju in z občasno pomočjo »od zunaj«.

Zmaga Prošt

Klepet

Obiskale so me stare znanke: Avgusta, Bojana, Danijela, Irma, Jasna, Jožica, Kristina, Lučka, Nežka, Majda, Marjeta, obe Pavli, Slavka in Verica, ki živijo v dekliškem domu delavnice pod posebnimi pogoji.

»Zdravo! Zdravo!«
»Zdravo, dekleta! Se vam mudi?«
»Malo časa še imamo. Na kosilo bomo počakale.«
»Kaj pa je danes z vami? Vaši lasje so tako . . .«
»V bazenu smo bile.«
»Bom spet lepša kot ti. Jutri greva z Verico k frizerju!«
»Meni bo naredila frizuro Majda, kar doma.«
»Lepo, da skrbite za svojo zunanjost.«
»Poglej, kako sem shujšala. Včeraj smo se tehtale. Samo en kos kruha pojem pri večerji.«
»Koliko pa pri zajtrku?«

Kaj pa potem, ko staršev ne bo več

Prav problem domskega življenja zunaj družine je v Sloveniji – pa tudi v svetu – danes najbolj pereč. Zaradi ugodnih življenjskih razmer tudi prizadeti živijo vse dlje, njihovi hitreje ostareli starši pa postopno odhajajo ali ne zmorejo več, ker že sami potrebujejo pomoč. Nekaj izkušenj z bivanjem teh ljudi v splošnih socialnih zavodih oz. domovih za starejše občane dokazuje, da bi bilo tako bivanje primerno le s pogojem, da bi bili organizirani posebni oddelki prav za duševno prizadete (vendar ne skupno z duševno bolnimi, kot se to ponekod sedaj dogaja, saj so njihove značilnosti in potrebe povsem različne), s svojim osebjem in programom. Prve izkušnje v Črni na Koroškem in mnoge podobne v svetu dajejo prednost delno samostojnemu življenju manjših skupin v hišah ali stanovanjih sredi običajnih sosesk. Verjetno bi bilo uspešno tudi rejništvo v primerni družini. Vsekakor DPP že danes občutijo ta problem in načrtujejo tudi domsko varstvo, ki naj bi ostalo v čim manjših in bolj integriranih enotah. Vsaka večja koncentracija bi pomenila korak nazaj.

Glede na že omenjena strokovna in družbena stališča decentralizacije in humanizacije, pa tudi na geografske (kar pomeni prometne) značilnosti Slovenije vse kaže, da bi bile v perpektivi najboljše regionalne ustanove – centri oz. zaenkrat DPP z manjšimi dislociranimi enotami. V domskih enotah bi stalno živeli ljudje brez staršev, občasno pa tisti, ki zaradi prometnih zvez ali dodatne prizadetosti ne bi mogli dnevno prihajati na delo. Ti bi morali obvezno vse vikende in praznike preživeti pri starših v svojem naravnem okolju. Občasno pa bi tak dom sprejel tudi varovance, katerih starši bi bili bolni ali iz drugih razlogov nekaj časa odsotni.

Današnjih 22 delavnic bi se moralo postopoma, v okvirih materialnih možnosti in drugih krajevnih razmer, razvijati v dnevne centre, da bi sčasoma prišli do optimalne mreže ustanov, ki bi lahko poskrbele za nepretrgano družbeno skrb in varno zavetje odraslih z zmerno in težjo duševno prizadetostjo.

Vse navedeno bo mnogo laže uresničljivo, ko bo dosežena zakonsko določena pomoč družbene skupnosti staršem pri vzdrževanju teh »odraslih otrok«. To je problem priznanja posebnega statusa odraslih teže duševno prizadetih, ki danes še vse preveč bremenijo le svoje starše; več o tem v poglavju o položaju družin s teže duševno prizadetim članom.

Zveza društev je podpirala in po svojih močeh sodelovala tudi pri analitičnih in raziskovalnih nalogah na tem področju; tako je v teku raziskava FAGG Prostorska problematika družbene skrbi za zmerno, teže in težko d. p. v SRS, ki že med potekom prinaša praktično uporabne podatke o položaju teh ljudi v Sloveniji. Čeprav

»Danes je Pavla kuhala, jaz sem prinesla kruh in mleko.«
»Zjutraj lahko več pojemo, ker potem pospravljamo hišo.«
»Pa še na šiht gremo popoldan.«
»Bi spet prišle stanovat v zavod?«
»O, to pa ne.«
»Nismo več male. Šolo smo končale«
»Kar ti bodi v zavodu. Pri nas je bolj lepo.«
»In kdaj je najlepše pri vas doma, dekleta?«
»Zvečer!«
»Kaj pa počnete takrat?«
»Poslušamo radio.«
»Gledamo televizijo.«
»Se pogovarjamo.«
»Pletemo.«
»Gledamo revije.«
»Pa tudi skregamo se, če kaj ni prav.«

Klub v Idriji ima kljub slabim pogojem najdaljšo tradicijo.

imamo obdelan šele manjši del republike (Gorenjsko, Koroško in delno Primorsko in Notranjsko) lahko že potrdimo domnevo, da za veliko večino prizadetih družbena skupnost še ne uresničuje ustavno določene »posebne skrbi« in so le-ti v izključni oskrbi staršev, sorodnikov ali skrbnikov.

O problematiki odraslih teže duševno prizadetih je v nekaj tematskih številkah pisal tudi Naš zbornik, sredstva javnega obveščanja pa so pisala ali prikazovala predvsem delavnice za delo pod posebnimi pogoji – največkrat o VDC Ljubljana, Centru v Mengšu, o DPP Maribor, DPP Črna, DPP Sevnica in drugih.

Posebna oblika dela so tudi klubi za odrasle teže duševno prizadete, ki so ponekod nastali na pobudo društev za pomoč duševno prizadetim in začasno delno nadomeščajo DPP. Programe klubov izvajajo specialne pedagoginje OŠPP, financirajo pa jih skupnosti socialnega skrbstva. Najdaljšo tradicijo ima klub v Idriji, v Postojni je že prerasel v delavnico, delujeta tudi klub v Gornji Radgoni in najmlajši v Trebnjem.

Najteže prizadeti odrasli pa še čakajo . . .

In kaj lahko napišemo o odraslih najteže duševno prizadetih? Enako, če ne še slabše, kot za težko prizadete otroke. Zavoda za te ljudi v Sloveniji sploh ni, le v posebnem socialnem zavodu Hrastovec-Trate so našli streho med duševno bolnimi varovanci. Posamezniki so tudi v splošnih socialnih zavodih, večina pa doma. Skupnost socialnega skrbstva Slovenije je sicer načrtovala izgradnjo manjšega zavoda v te namene, vendar te rešitve verjetno še ne bo kmalu in bo potrebno družinam s tako prizadetimi pomagati drugače.

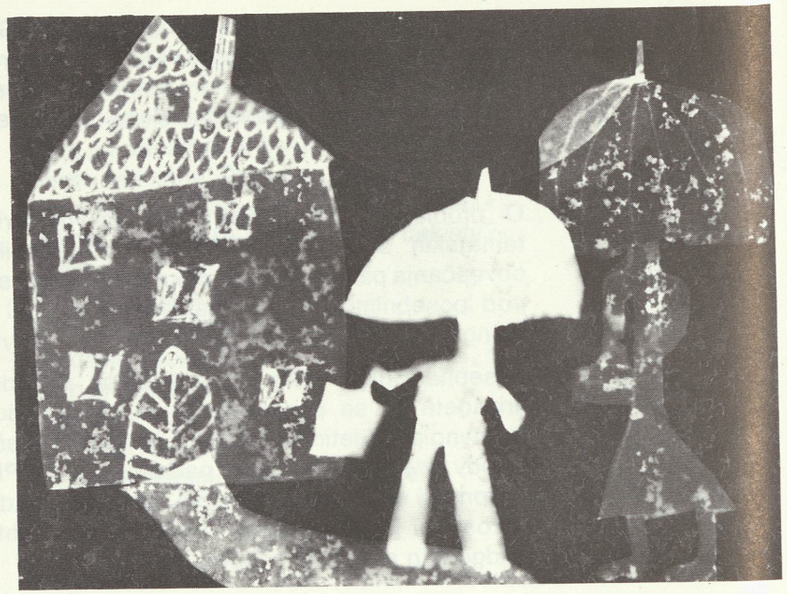

»Pogovor pod dežnikom« narisal Robert Ivnik, OŠ. J. Levca, Ljubljana

DRUŽINA Z DUŠEVNO PRIZADETIM ČLANOM

Kaj pa je tebe treba bilo . . .

Rojstvo teže prizadetega otroka pomeni za vsako družino morda najhujšo preizkušnjo. Starši so prestrašeni, razočarani, nepoučeni in le težko sprejmejo otroka takšnega, kot je. Ta proces traja različno dolgo in je odvisen od mnogih okoliščin v družini in zunaj nje.

Prvi, h katerim se starši obrnejo po nasvet in pomoč, so zdravstveni delavci in tudi ti so, tako kot velika večina ljudi, vse premalo seznanjeni s problematiko duševno prizadetih. To velja že za strokovno znanje, še mnogo bolj pa za poznavanje družbenega položaja, ki bi jim omogočalo starše napotiti na ustrezne naslove in jim dati upanje, da je poskrbljeno tudi za te otroke. Tudi sami zdravstveni delavci občutijo to pomanjkljivost in jo skušajo odpraviti s posameznimi predavanji in osebnim vključevanjem v neposredno delo občinskih društev.

Starši večjih prizadetih otrok, ki so sami občutili in že konstruktivno premagali krizo, ki se pojavi ob rojstvu drugačnega otroka, bi lahko mlajšim staršem veliko pomagali, ko bi le z njimi prišli v stik. Zato bomo morali dati vsem novim staršem možnost, da čimprej pridejo do ustreznih informacij, čeprav jih v obdobju prvega šoka morda niti ne bodo iskali oziroma jih bodo celo zavračali.

Ko družina preboli prvo krizo, začne za številne nepričakovane probleme iskati rešitve že mnogo širše in bolj konstruktivno. Takrat

Od 48 udeležencev prvega seminarja na Okroglem pri Kranju smo v letu 1982 prišli že do 812 staršev in otrok v raznih oblikah seminarjev in letovanj

Andrejčkova mama

Iz seminarskega dnevnika:

Prvič smo se z družino in tudi s staro mamo udeležili seminarja za naše ljube, ne povsem zdrave otroke. Zares sem zadovoljna, še več, odnesla sem veliko koristnega. Tako od dobrih strokovnjakov, kot tudi od drugih staršev.

Na kratko naj povem, da sem bila z vso organizacijo, strokovno pomočjo in varstvom zares zadovoljna, morda celo presenečena. Saj do tega seminarja skoraj nisem bila navajena take pozornosti in pomoči. Vem, da bo naše življenje od tega seminarja dalje prijetnejše.

Želela bi, da bi vse matere s sorodnimi težavami zvedele o prizadetosti svojega otroka na čim bolj primeren – človeški in ne zgolj strokovni način, čeprav realno. Ti strokovnjaki naj bi tudi bili prvi, ki bi znali matere napotiti k društvu za pomoč duševno prizadetim.

Iskrena hvala za vse z željo, da bi se že kmalu v takem sestavu ponovno srečali!

je tudi najboljša priložnost, da se starši včlanijo v občinsko društvo za pomoč duševno prizadetim, kjer spoznajo še druge starše s podobnimi ali še večjimi problemi; tako sčasoma iz prizadetih opazovalcev postanejo aktivni društveni delavci.

Aktivni posamezniki so prvi pogoj za aktivnost društva, ki ima z ustrezno organiziranostjo prav pri nas največje možnosti odločanja: prvič zaradi samoupravnega delegatskega sistema – mnogo staršev duševno prizadetih otrok je bilo in je med delegati občinskih SIS družbenih dejavnosti pa tudi na vodstvenih funkcijah organov teh skupnosti, največkrat na področju socialnega skrbstva, varstva ali otroškega varstva; drugič pa zaradi neodvisnosti društev od organizacij, ki izvajajo varstvo, usposabljanje in zaposlovanje.

Poletni seminarji – olajšanje in učenje

Pri osveščanju staršev in pri njihovem vključevanju v aktivno reševanje svojih problemov in podobnih problemov drugih preko društev za pomoč duševno prizadetim je potrebno omeniti zadnja leta zelo pomembno vlogo tako imenovanih poletnih seminarjev. To obliko je Zveza poizkusno izvedla leta 1975 na Okroglem pri Kranju za eno skupino, nato pa vsako leto za 4 do 6 skupin. Enotedensko skupno bivanje približno dvajsetih družin s prizadetim otrokom in strokovnih delavcev različnih profilov ima več namenov: spoznavanje in izmenjava izkušenj med starši, predavanja oz. razgovori, ki imajo namen staršem dati čimveč spoznanj o otroku, sebi, odnosih in v družini in do prizadetega ter ostalih otrok; praktični prikaz specialno pedagoškega dela z otrokom, predvsem metod in tehnik, izvedljivih tudi doma; sprostitev in rekreacija staršev, ki se morda že od rojstva prizadetega otroka niso nikjer zares sprostili. Izkušnje teh seminarjev, katerim smo v zadnjih treh letih poleg osnovnega v Črni na Koroškem dodali še nadaljevalnega na Pohorju, so zelo pozitivne. Mnogi starši šele na seminarjih spoznajo vso resnico, predvsem pa mnoge druge podobne družine. Zgodi se, da so živeli v istem kraju, se srečevali na cesti ali drugje, pa niso vedeli, koliko skupnega imajo, ali pa se spletejo trajne vezi med starši iz povsem različnih krajev Slovenije. Vsi so v času seminarja seznanjeni tudi z družbeno skrbjo za duševno prizadete v Sloveniji in v njihovem okolju ter s svojo vlogo v društvih.

Mnogi tudi kasneje postanejo aktivni člani domačega društva in posredujejo svoje izkušnje še drugim.

Omeniti je potrebno izjemno aktivnost strokovnih in društvenih delavcev v Mariboru, ki glede na že omenjeno povezanost zdravstva, otroškega varstva, izobraževanja in društva vsako leto organizirajo samostojno skupino mladih staršev oziroma družin.

Glasilo »Naš zbornik« naj bi našlo pot tudi izven članstva, med prosvetne delavce, zdravnike, socialne delavce in druge

Poleg seminarjev organizira Zveza s pomočjo občinskih društev tudi letovanje družin s prizadetim članom, pomaga s specialno pedagoškim kadrom družinam, ki so na zdravljenju v Kraljevici, organizira varstvo med počitnicami in spodbuja letovanja razvojnih oddelkov, klubov, DPP in drugih. Za nekatere od teh oblik npr. letovanje ob morju ali na Gorenjskem Zveza organizira in delno sofinancira bivanje v primernih objektih – sindikalnih počitniških domovih, ki so na voljo pred glavno sezono ali po njej ter tudi vodje in sodelavce (fizioterapevt, spec. pedagog) vsake skupine družin, pri drugih oblikah, kjer letujejo otroci oz. varovanci s svojimi pedagogi in inštruktorji, pa Zveza le pomaga pri organizaciji. Nekatera društva skupno z organizacijami za usposabljanje samostojno organizirajo oblike letovanj, šole v naravi in podobno.

Tudi tiskana beseda lahko pomaga

Veliko vlogo pri osveščanju in izobraževanju staršev ima tudi tiskana beseda. Republiško društvo je že leta 1968 začelo izdajati svoje glasilo Naš zbornik, namenjeno staršem, strokovnim delavcem in drugim, ki jih zanima problematika duševno prizadetih. Prva leta je revija izhajala v 1500 do 2000 izvodih štirikrat letno, nato šestkrat letno. Da bi prišla res v prave roke, smo leta 1975 začeli zbornik pošiljati vsem članom občinskih društev in se dogovorili, da je naročnina vključena v članarino občinskega društva. Naklada se je takoj dvignila na 6000, danes pa jo tiskamo v 8500 izvodih – kar je za Slovenijo in razmeroma ozko tematiko lep uspeh. Revijo prejemajo tudi vse občinske skupnosti otroškega varstva, socialnega skrbstva, večina zdravstvenih domov, številne šole in drugi, predvsem pa starši in strokovni delavci - člani društev za pomoč duševno prizadetim. Mnogi starši se redno oglašajo s prispevki in predlogi, zelo priljubljeni so tudi praktični napotki za vzgojo prizadetih otrok.

Poleg stalnih rubrik je vsaka številka Našega zbornika namenjena neki glavni temi, ki jo skušamo čimbolj vsestransko, objektivno in razumljivo prikazati. Najbolj aktualne teme se pojavijo tudi večkrat, saj lahko pomenijo primerne ali tudi manj primerne rešitve zelo dragocene izkušnje za druge, ki se šele lotevajo podobnih nalog v svojem okolju. Tako je revija spremljala razvoj oddelkov za naše otroke pri VVZ, rast seminarjev za starše in letovanj, razmah koncepta in ustanavljanje delavnic za delo pod posebnimi pogoji, vse težave in izgradnjo tretjega zavoda, borbo za status odraslih duševno prizadetih in vse druge pomembnejše akcije Zveze in občinskih društev.

Marsikaterim staršem z najteže prizadetim otrokom pomeni zbornik tudi skoro edino vzpodbudo in pomoč.

iz pisma bralke – matere

»Zbornik nam veliko pomaga. Želimo si rubriko Naši otroci rastejo, v kateri bi si starši posredovali svoje izkušnje. Lepo, da bo vprašanju teže in težko prizadetih posvečena cela številka, ljubše pa bi nam bilo, da bi bilo v vsaki številki nekaj za vsako kategorijo. Vključujmo v naše društvo tudi doraščajoče brate in sestre naših otrok, naj se še bolj seznanijo z našimi problemi in se jih naučijo reševati; povsem pozabiti ne bodo mogli nikdar svojih sorojencev. Ne smemo pa se tudi preveč odmikati s svojimi težkimi problemi od ostale družbe. Prav je, da se pogovorimo v Zborniku, vendar naj tudi naša osrednja vzgojna revija Otrok in družina seznanja našo družbo z našimi problemi. Ne odmika se jim revija Jana, pa tudi dnevno časopisje poroča o njih. Starši spoznavamo, da vendarle ni več tako neprijetno na cesti tudi s teže prizadetim otrokom, da je vendarle »leto prizadetih« doseglo nekaj novih gledanj in prizadevanj, da bo tudi naše življenje lepše in lažje.«

Jaz sem Jožek in čakam na malico

Še pred začetkom izdajanja stalne revije je takratni republiški odbor natisnil tudi prvi priročnik za starše Moj otrok je drugačen dr. Marije Eggove. Temu so sledili še: Pearl S. Buck: Moja punčka ne bo nikoli odrasla; M. Komanova: Duševno nerazvit otrok doma in v šoli; Dr. I. Arko, F. Flerin, Gradišar, M. Štukl: To zmore tudi moj otrok; prevod skupinskega dela Ko otrok odraste v mladostnika, prav tako »Fantje in dekleta med seboj«; Dr. A. Rett; Mongolizem; vsak od njih staršem in strokovnjakom po svoje na poljuden način podaja izkušnje domačih in tujih avtorjev.

Za prikaz posameznih problemov ali splošnega položaja duševno prizadetih v Sloveniji je Zveza izdala samostojno ali v sodelovanju z drugimi organizacijami še številna gradiva – od zbornika strokovnih prispevkov s posveta leta 1969, gradiv z vseh naslednjih posvetov, brošur in zloženk, plakatov in informacij ter poročil, nekaj od teh tudi v angleškem jeziku.

Dve informaciji v kratki in pregledni obliki sta bili namenjeni delegatom SIS družbenih dejavnosti, ki obravnavajo tudi problematiko duševno prizadetih; tiskani sta bili v nakladah po 30.000 izvodov in preko društev razdeljeni na ustrezna mesta.

Poleg založniške dejavnosti je potrebno omeniti še izdelavo filmov: Črna 1977 – o poletnih seminarjih (avtorja B. Radešček in J. Ulaga), Zmerno prizadeti v Sloveniji – o sistemu družbene skrbi za to populacijo od VVZ do DPP (ista avtorja) in več filmov o delavnicah oziroma delu VDC – Ljubljana. Vsi filmi so barvni, tonski, S 8 mm, dolgi od 25 do 35 minut; mnogokrat so jih predvajali na sestankih, posvetih, društvenih zborih, šolah in ob drugih prilikah. Zveza je sodelovala tudi pri izdelavi drugih filmov npr. zavoda v Črni, o VVZ v Mariboru itd. z namenom, da bi z njimi prodrli tudi v javnost preko TV Ljubljana. To nam sicer ni uspelo, vendar pa so novinarji le prikazali nekaj krajših informativnih oddaj tudi s tega področja. Precej več razumevanja je pokazal radio, tako v Ljubljani na vseh programih kot tudi lokalne radijske postaje.

Še premalo se sliši o nas in naših otrocih

Sredstva javnega obveščanja so v zadnjih letih le našla nekoliko več prostora za duševno prizadete in njihove starše oziroma družine. To velja tudi za lokalne časopise in glasila OZD, kjer pa je ta delež še bolj odvisen od aktivnosti lokalnih društev. Tak primer dela je npr. glasilo tovarne Iskra Kranj oz. društva v Kranju.

Poleg doslej naštetih oblik obveščanja in osveščanja javnosti so posredno namenjene boljšemu položaju duševno prizadetih in njihovih staršev tudi številne druge, ki jih največkrat organizirajo skupno naša društva in organizacije za usposabljanje duševno

»Krmim živino« narisal Franci Pretnar OŠ M. Langus, Radovljica

prizadetih. Omenimo naj samo številne prireditve, razstave, nastope, športne in druge igre, dneve odprtih šolskih ali zavodskih vrat in druge oblike, ki hkrati pomenijo aktivno vključevanje prizadetih v življenje in delo okolice. Morda velja posebej omeniti razstave izdelkov otrok v razstavnih prostorih, avlah ali jedilnicah večjih OZD, ki so hkrati z obvezno prakso posredno razjasnile marsikatero vprašanje nepoučenih in zelo verjetno posredno vplivale tudi na zaposlovanje absolventov osnovne šole s prilagojenim programom.

Kako skupnost pomaga družinam že sedaj in česa še pogrešamo

Stiska staršev s teže prizadetim otrokom je mnogostranska: čustvena, socialna v smislu stikov z ljudmi – sorodniki, sosedi, prijatelji, sodelavci in neznanci na cesti, v ambulanti itd, je tudi »organizacijska« – kje in kako dobiti varstvo za tega otroka, kaj bo s šolanjem in podobno, in navsezadnje tudi ekonomska, saj vzdrževanje, nega in vzgoja prizadetega otroka tudi po tej plati prinaša drugačne zahteve.

Že pri porodniškem dopustu imajo matere s teže prizadetimi otroki pravico do podaljšanega dopusta. Ta, podaljšana nega pa ne more in ne sme biti za mater edina možnost; ustvariti je potrebno ustrezne razmere za družbeno varstvo, ki bi materam omogočilo opravljanje svojega dela in jih s tem vračale v običajne človeške stike. Tako razbremenjena mati tudi otroku lahko nudi več zdravih čustev, ki jih vsak otrok – še mnogo bolj pa prizadeti – potrebuje v najnežnejši dobi.

Otroški dodatek je za razvojno motene otroke nekoliko povišan v večini slovenskih občin, dobivajo ga seveda starši, ki so glede na družinske dohodke upravičeni do njega. Le v nekaterih občinah je uspelo društvom ob razumevanju skupnosti otroškega varstva, da dobivajo ta dodatek vsi starši ne glede na dohodke.

Uspehi in težave razvojnih oddelkov pri VVZ za predšolske motene otroke so bile že opisane, še vedno pa večina otrok te možnosti nima. Poleg usposabljanja staršev na seminarjih bi bilo za te družine potrebno organizirati ustrezno pomoč na domu. To bi bila predvsem mobilna specialno-pedagoška služba, pa tudi povsem praktična pomoč v obliki občasnega varovanja otroka, zdravstvena nega in svetovanje. Poleg strokovnih bi se lahko v nekatere oblike vključevali tudi prostovoljni laični sodelavci društev (npr. študentje in drugi).

Staršem teže prizadetih otrok pomagajo društva in Zveza posredno še na druge načine. Tako npr. je že pred leti potekala akcija za večje razumevanje problemov teh staršev v OZD, kjer so zaposleni. Zveza

Vesela družba staršev, ki se pred nekaj dnevi še niso poznali, zdaj pa bi ostali kar skupaj

je posredovala pri Zvezi sindikatov Slovenije, občinska društva pa pri občinskih in osnovnih sindikalnih organizacijah. Predvsem naj bi podaljšali letni dopust za delavce – starše teže duševno prizadetih otrok, kar je v mnogih primerih že prišlo v samoupravne akte OZD. Še pomembnejše kot nekaj dni dopusta pa je seveda spoznanje, da ti delavci živijo in delajo s številnimi nerešenimi problemi, ki jih največkrat navzven ne kažejo, in zato bolj kot pomoč potrebujejo razumevanje.

Ne zahtevamo več kot drugi, le pomagajte nam biti v enakem položaju

Že več let veljajo za občane, ki vzdržujejo prizadetega družinskega člana, določene davčne olajšave in prilagojeni kriteriji pri družbeno denarnih pomočeh. Primer drobnega, a pomembnega posredovanja Zveze in društev v korist staršev je bilo utemeljiti in doseči pravico do višjega števila bencinskih bonov za prevoz prizadetih otrok, še pred tem pa je podobno veljalo za izjeme v odloku »par-nepar« v prometu osebnih avtomobilov. Posamezna društva so s primernim in vztrajnim prikazovanjem položaja teh družin dosegla še marsikaj drugega v svojih občinah; npr. družbeno denarno pomoč za vse, ki imajo doma teže ali težko prizadetega otroka oziroma odraslega, olajšave pri nekaterih občinskih prispevkih, brezplačni prevoz v mestnem prometu, pomoč socialnega skrbstva pri plačilu stroškov letovanja in podobno.

Poseben problem je prispevek staršev k oskrbi otrok, ki so v zavodih. Čeprav mnenja glede tega še vedno niso enotna, je Zveza zavzela stališče, da k oskrbi (nikakor pa ne vzgoji in izobraževanju!) otroka v zavodu prispevajo svoj delež tudi starši, vendar je potrebno pri tem upoštevati vse stroške, ki jih družina s tem otrokom kljub vsemu ima, in razmere, v kakršnih živi. Nikakor ne smejo biti starši s prizadetim otrokom, ki potrebuje zavodsko varstvo, še dodatno obremenjeni s stroški, ki jih ne bi imeli, če bi bil otrok zdrav.

Tako malo je treba . . .

Predvsem tistim družinam, ki imajo otroke ali odrasle teže prizadete v domačem varstvu, je namenjena še posebna skrb večine društev za pomoč duševno prizadetim. Te družine, ki so glede skrbi za prizadetega člana največkrat prepuščene same sebi, vsaj enkrat na leto vodilni člani društva obiščejo ali pokličejo skupaj – navadno v prostore šole s prilagojenim programom. Ker se to največkrat dogaja pred novim letom, jih tudi pogostijo, pripravijo nastop učencev in razgovor, pa tudi kakšno skromno in praktično darilo. Mnogim, premnogim staršem ali rejnikom po Sloveniji to srečanje pomeni edini stik z družbeno skrbjo za prizadete člane skupnosti. Ko smo pred šestimi leti organizirali preko Zveze in društev prvo evidentiranje duševno prizadetih po občinah in krajevnih

Stanko je med tistimi, ki zna napisati precej več, kot svoje ime.

MOJE DELO V DELAVNICI 7. 12. 82

JAZ SEM V D.P.P. DELAVNICI ŽE 3 CELA LETA TA ČETRTO MI ŽE TEČE OD 25 SEPTEMBRA NAPREJ.
TU V DELAVNICI JE ZELO LEPO IN PRIJETNO VSAK MESEC DOBIM NAGRADO IN MI DA TOV. NA BANKO. NEKAJ PA SPROTI PORABIM TA NAGRADA PA PRIDE OD TISTEGA DELA KO GA OPRAVLJAM. TAKO DA MI TOVARIŠ NASTAVI NA STROJ UŽNICI TOČNO DOLŽINO IN NABRUSI NOŽ IN JAZ SAMO REŽEM DELAM PA POTISKAČE ZA ŽELEZARNO RAVNE. IN TO DELO NA STROJ UŽNICI JE MENI ZELO VŠEČ IN ZELO SE MI DOPADE. DELAL PA SEM ŠE VELIKO DRUGIH DEL KI SEM JIH TU DI ZELO RAD OPRAVLJAL DELAL SEM TUDI ZABOZDE IN ZASKOČNIKE PILIL KI JIH JE BILO ČEZ 40 ALI ČEZ 100 TISOČ ZA SPILIT IN SEM TISTE SAM OPRAVIL V POL LETA. PRVE DVE LETI SMO DELALI SAMO ZJUTRAJ KO NAS JE BILO MAJN IN JE NAS IMEL TOVARIŠ KOMPREJ JANI IN TOVARIŠ SIMON SEDAJ IMASTA PA NAS ŽE TA DRUGO LETO TOVARIŠ PRAPROTNIK JANKO IN TOVARIŠ GREGOR DANILO TAKO DA SEDAJ DELAMO EN TEDEN ZJUTRAJ EN TEDEN PA POPOLDAN TU V DELAVNICI BOM POSKUSIL OSTATI ŠE KAKIH 10 ALI PA 15 LET KER JE TU RES ZELO LEPO IN FAJN IN SE MI LEPO DOPADE TUKAJ ZDAJ BOM PA KONČAL

IME IN PRIIMEK
STANKO G.

skupnostih, so imeli takratni obiski specialnih pedagogov, socialnih delavcev, patronažnih sester in drugih članov društev po domovih tudi velik družbeni pomen – saj so bili marsikje prvi znanilci boljše skrbi tudi za te ljudi in so bili pri družinah največkrat tudi tako sprejeti.

Urediti položaj – status – odraslih težе duševno prizadetih!

Položaj odraslih težе duševno prizadetih, njihovih ostarelih staršev in drugih članov družine je najtesneje povezan s »statusom« teh ljudi. Kot je bilo že rečeno, niso niti odrasli niti otroci, niti delavci niti upokojenci, niti zdravi niti invalidni – pa vendar vse to hkrati in še mnogo več. Največkrat je družina tista, ki skrbi za vse potrebe »večnega otroka«, razen za zaposlovanje tistih, ki so že v delavnicah pod posebnimi pogoji in redkih v socialnih zavodih zaprtega tipa. Vsakdo si lahko zamišlja, kakšno breme je za starše otrok, ki potrebuje varstvo vse svoje življenje, po drugi strani pa ima potrebe odraslega človeka. Zato Zveza društev za pomoč duševno prizadetim v imenu staršev – pa tudi drugih trezno razmišljujočih ljudi – že tako dolgo in tako vztrajno zagovarja ureditev primernega statusa odraslih težе duševno prizadetih. Že na posvetu republiškega društva leta 1971 je bil sprejet sklep, naj se pri takratnem Republiškem sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo pripravi revizija ustrezne zakonodaje. Sklepi, imenovanja delovnih komisij pri različnih upravnih in samoupravnih organih so se vrstili iz leta v leto brez uspeha.

Zveza društev je oblikovala konkretne predloge, jih utemeljevala in doživljala podporo javnosti in družbenih dejavnikov – Socialistične Zveze delovnega ljudstva, Zveze sindikatov in drugih, pa kljub temu še do danes ta »status« ni določen. Seveda bi bilo nepravilno trditi, da v naši družbi že danes te osebe nimajo določene oblike materialne in socialne varnosti. Vendar moramo povedati, da jo imajo v materialnem pogledu šele po smrti staršev (družinska pokojnina), seveda če so bili starši predhodno zaposleni oz. upravičeni do osebne pokojnine. Tudi soc. skrbstvo z oblikami družbene denarne pomoči pomaga odraslim duševno prizadetim, ki so brez staršev. Vendar gre največkrat za azilsko oskrbo, ki pa je le skrajna oblika življenja in v večini primerov sploh ni ustrezna.

Zato si Zveza in društva za pomoč duševno prizadetim ter mnogi delegati v SIS socialnega varstva, sledeč tudi sprejetim stališčem RK SZDL in Zveze sindikatov, vztrajno prizadevajo za končno rešitev problema tako, kot je v našem sistemu solidarnosti rešeno vprašanje socialne varnosti drugih oseb, ki si zaradi zmanjšane ali izgubljene zmožnosti za delo niso sposobni zagotavljati sredstev za življenje.

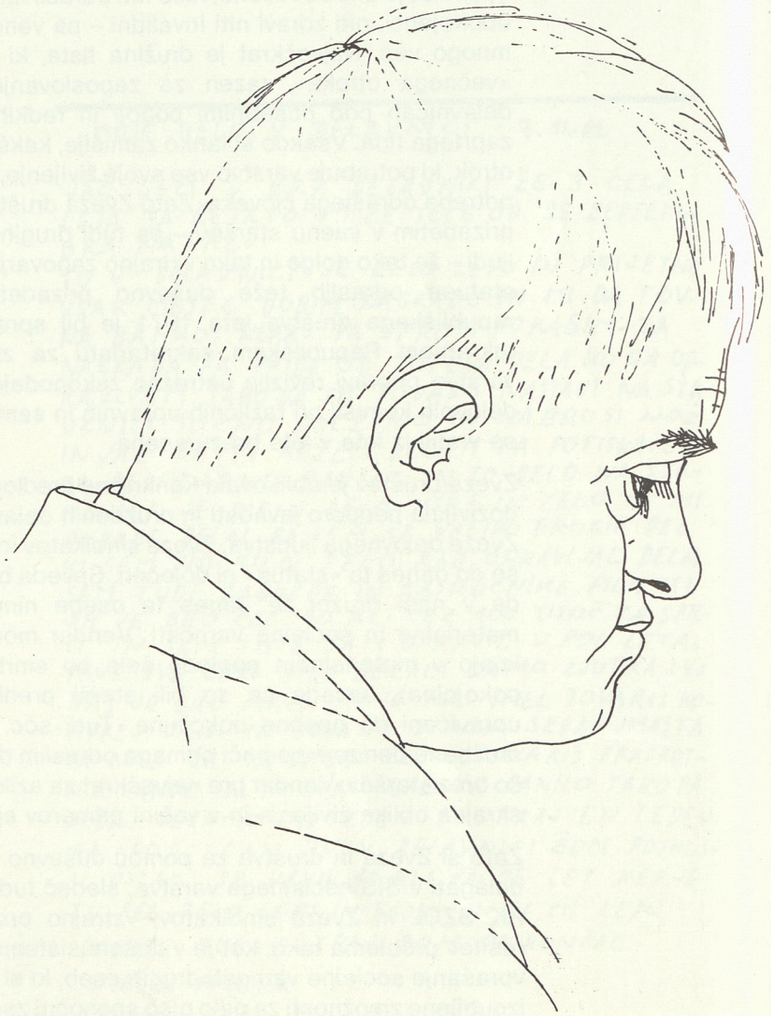

Gre torej za določeno moralno vprašanje, ki temelji na spoznanju, da duševno prizadeti otrok ali odrasla oseba ni »socialni problem« družbe, temveč da je tudi duševna prizadetost ena od oblik invalidnosti.

Zato je z družbenega vidika nesprejemljivo teže duševno prizadetim osebam odrekati status invalida in s tem pravico do osebne invalidnine v sistemu invalidsko-pokojninskega zavarovanja.

Zveza, društva in njihovi delegati si bodo zato v delegatskem sistemu tudi vnaprej prizadevali, da bi bili v Skupščini SR Slovenije ob spremembah Zakona o pokojninsko-invalidskem zavarovanju, ki je sedaj v razpravi, sprejeti konkretni predlogi Zveze in tako tem osebam priznana invalidnina, ki bi jim zagotavljala vsaj najnujnejša materialna sredstva za življenje. Le tako bi tudi pri nas uspešno in v skladu s socialistično solidarnostjo rešili vprašanje socialne varnosti teže duševno prizadetih oseb.

Delavci v združenem delu, ki v našem sistemu oblikujejo socialno politiko in združujejo dohodek za njeno uresničevanje, bodo prav gotovo odločili tako, da bo tudi to vprašanje v sistemu solidarnosti uspešno rešeno. Strokovne službe, ki pripravljajo zakonske predloge, pa so jim dolžne posredovati vse pripombe, ki so bile že doslej izoblikovane za dokončno rešitev toliko časa odprtega vprašanja socialne varnosti odraslih teže duševno prizadetih.

Status sam po sebi seveda ne bo urejal življenjskih problemov odraslih duševno prizadetih, v mnogočem pa bo olajšal vključevanje le-teh v organiziran sistem družbenega varstva. Društvom za pomoč duševno prizadetim bodo ostale številne naloge organiziranja vseh oblik rekreacije, združevanja in vključevanja v okolje in drugih oblik prostovoljnega dela z duševno prizadetimi na ravni občine, krajevne skupnosti, soseske, doma ali družine, kjer ta človek živi.

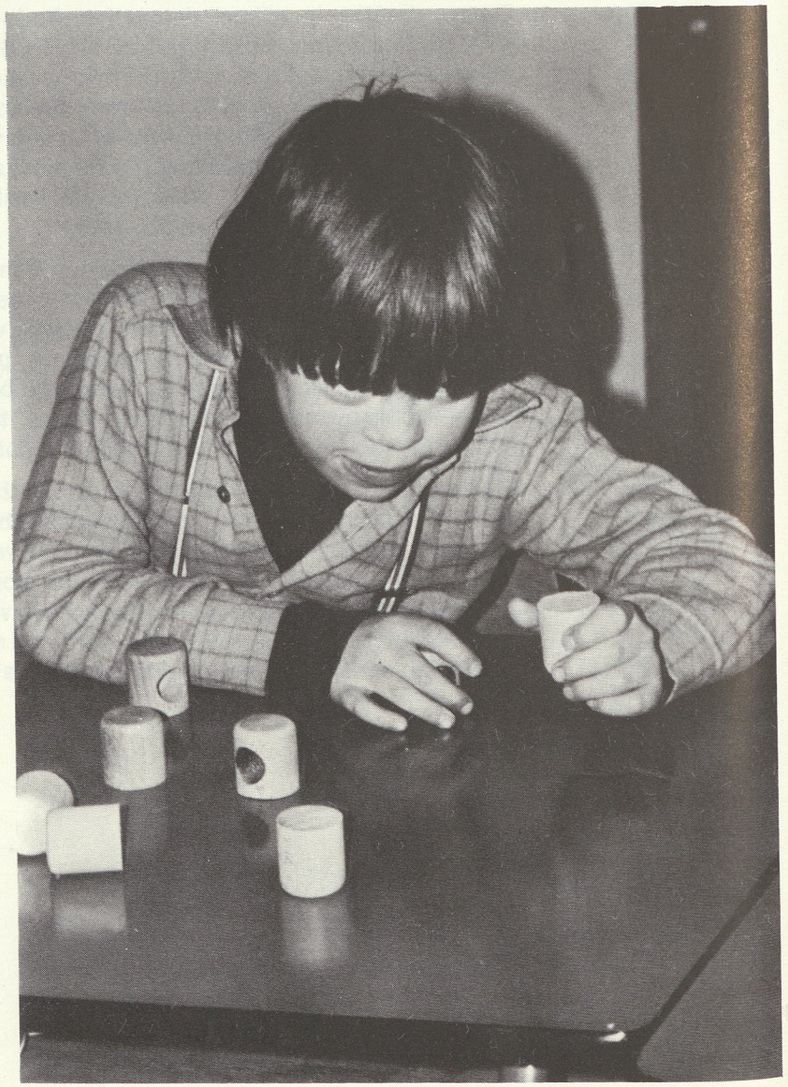

KAKŠEN JE TOREJ PRI NAS POLOŽAJ ČLOVEKA Z DUŠEVNO PRIZADETOSTJO DANES

Če ga primerjamo s položajem, kakršen je bil včasih in je še danes nasploh v svetu – zelo dober; gledano s stališča uresničevanja ustavnih določil – dober, vendar še v marsičem pomanjkljiv; gledano z očmi staršev – v načelu dober, v vsakdanji praksi pa marsikje oziroma za marsikoga še slab, če upoštevamo splošno razvitost Slovenije.

Imamo napredna in humana družbena izhodišča, nekatere izredno napredne rešitve, dovolj dobrega kadra skoro vseh strok in seveda starše, ki so taki kot vsi starši, le da je njihova starševska vloga mnogo težja in daljša. Imamo pa tudi društva za pomoč duševno prizadetim, ki lahko v svojih okoljih naredijo zelo veliko, če so le pravilno usmerjena in organizirana in če jih vodijo zavzeti in vztrajni ljudje. Morda je iz te informacije, pripravljene ob 20-letnici delovanja društev in njihove republiške zveze v Sloveniji, razvidno njihovo delo, prikazano preko razvoja in stanja družbene skrbi za duševno prizadete v tem obdobju in danes.

Še bolj pomembno pa je, če je njihovo delo in delo vseh, ki so se posvečali duševno prizadetim, pustilo pozitivne sledove v prizadetih ljudeh, jim omogočile lepši včeraj, danes in jutri.

Študija možnih oblik varstva, usposabljanja, zaposlovanja in bivanja težje duševno prizadetih – iz raziskovalne naloge »Prostorska problematika družbene skrbi za zmerno, težje in težko duševno prizadete v SR Sloveniji«.

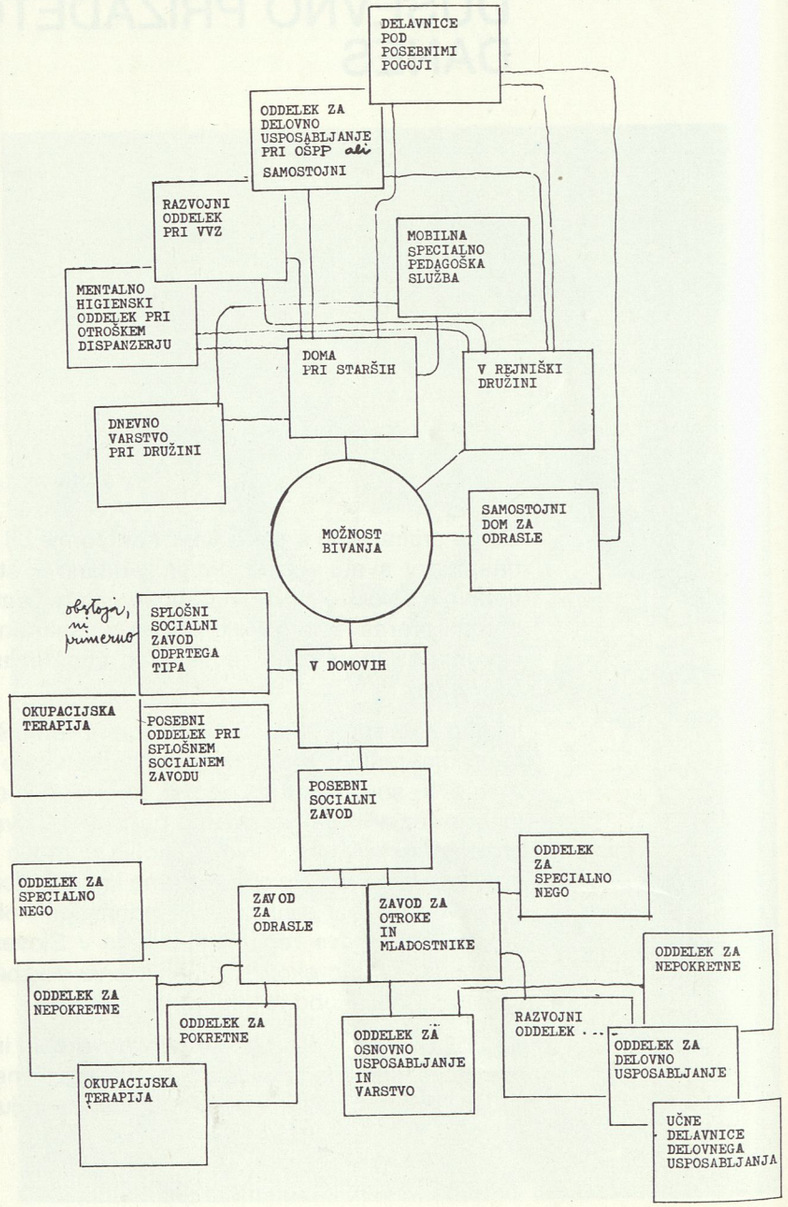

. . . IN KAKŠEN NAJ BI BIL NJIHOV JUTRI

Položaj otroka ali odraslega človeka z duševno prizadetostjo pri nas torej že danes ni neprimeren in resnično ne manjka veliko, da bi bil lahko še boljši – primeren družbeni ureditvi in stopnji razvitosti socialistične republike Slovenije. Včasih je potrebno le prave besede ob pravem času ali nekoliko dobre volje in prizadevnosti, da se rešijo na videz zelo zavozlani problemi. Rešitve, ki jih že danes ponujajo naša društva – prostovoljno delo, nepoklicne oblike dela z duševno prizadetimi, iskanje takih načinov, ki ne zahtevajo velikih investicij, ampak zavzeto delo, optimizem in odgovornost . . ., vse to bo jutri še pomembneje.

Stalna naloga vseh bo prav gotovo tudi v bodoče obveščanje javnosti o položaju in odnosih do duševno prizadetih in njihovih staršev ali skrbnikov. Več bo potrebno storiti predvsem v izobraževanju mladine, ki danes večinoma sploh ne ve za svoje vrstnike, sicer motene v razvoju, vendar prav tako polne mladosti in svojih malih želja. Bolje bo treba pripraviti za reševanje teh problemov bodoče pedagoge, zdravnike, pravnike, arhitekte in druge.

Tudi brez temeljitih posegov v načrtovanju varstvenih, izobraževalnih in socialnih zavodov, enot, oddelkov ne bo šlo. Predvsem vlada velika praznina na področju skrbi za najteže prizadete.

Pravno praznino pomeni »status« odraslih ljudi s težjo duševno prizadetostjo, nedorečenega je še mnogo o delu in razvoju centrov oziroma delavnic za delo pod posebnimi pogoji . . .

Društva za pomoč duševno prizadetim in njihova zveza bodo prav gotovo še tudi vnaprej ostali tista pozitivna družbena sila, ki bo predvsem v imenu staršev, pa tudi vseh drugih humanih ljudi skrbela za stalen napredek družbene skrbi za tiste člane skupnosti, ki potrebujejo več, da bi bili lahko enakopravni. To je njihova pravica in naša dolžnost.

Športni dan

Spis

Šli smo v Tivoli. Tam so bili otroci in ~~tovrašice~~ tovarišice. Preveč je drselo. Sanke so kar dirjale. Bala sem se. Vozila sem se s tovarišico.

DUŠICA

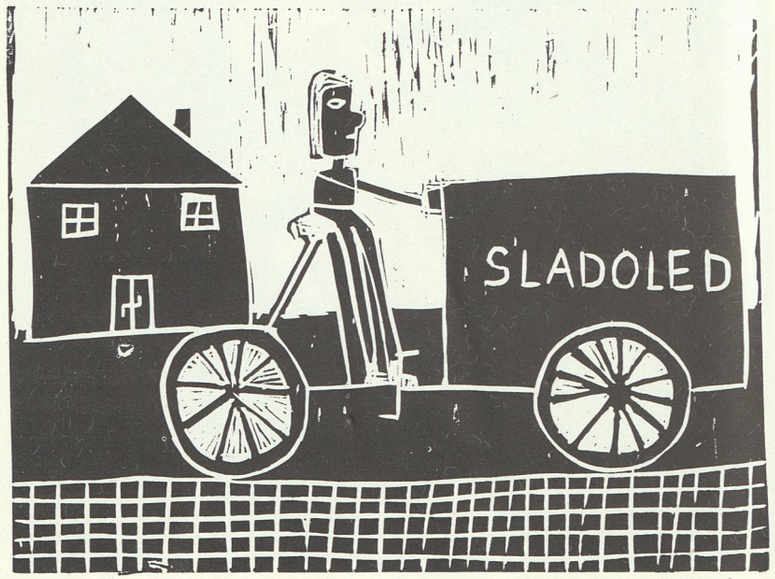

PRILOGA: KJE SE V POSAMEZNIH SLOVENSKIH OBČINAH UKVARJAJO Z DUŠEVNO PRIZADETIMI

Okrajšave:

DPP – Delavnica pod posebnimi pogoji

OŠ – Osnovna šola

ZD – Zdravstveni dom

VVO – Vzgojno varstvena organizacija

OSSS – Občinska skupnost socialnega skrbstva

DPDP – Društvo za pomoč duševno prizadetim

1. **AJDOVŠČINA**

Društvo: v ustanavljanju

VVO – razvojni oddelek:

OŠ s prilagojenim programom: Vzgojni zavod Pavla Rušta, Vrhpolje pri Vipavi

Oddelki za delovno usposabljanje:

DPP: Ajdovščina, Goriška c. 25

Center za socialno delo: Ajdovščina, Titov trg 5

Mentalno higienska služba pri ZD:

2. **BREŽICE**

Društvo: DPDP Cesta padlih borcev 15, Brežice

VVO – razvojni oddelek:

OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Bratov Ribnikar Brežice, Levstikov trg 18

Oddelki za delovno usposabljanje:

DPP:

Center za socialno delo: OSSS Brežice, Cesta prvih borcev 11

Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Brežice

3. **CELJE**

Društvo: DPDP Celje, Zavod Ivanke Uranjekove, Oblakova ul. 15, Celje

VVO – razvojni oddelki: VVO Anice Černejeve – 3 oddelki, Kajuhova5, Celje

OŠ s prilagojenim programom: OŠ Ivanke Uranjek, Oblakova ulica 5, Celje
Oddelki za del. usposabljanje: OŠ Ivanke Uranjek, Oblakova ul. 15, Celje
DPP: Celje, Oblakova ulica 5
Center za socialno delo: Celje, Gregorčičeva 6
Mentalno higienska služba pri ZD: pri Zdravstvenem centru Celje

4. **CERKNICA**

Društvo:
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom:
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: Cerknica, Partizanska 1
Mentalno higienska služba pri ZD:

5. **ČRNOMELJ**

Društvo: DPDP, OŠ Milka Šobar Nataša, Kurirska pot, Črnomelj
VVO – razvojni oddelek: predšolski oddelek pri OŠ Milka Šobar-Nataša, Črnomelj
Šola s prilagojenim programom: OŠ Milka Šobar-Nataša, Kurirska pot, Črnomelj
Oddelki za delovno usposabljanje: pri OŠ Milka Šobar-Nataša, Črnomelj
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Črnomelj, Na utrdbah 24
Mentalno higienska služba pri ZD:

6. **DOMŽALE**

Društvo: DPDP, OŠ Olge Avbelj, Homec, Bolkova 54, Radomlje
VVO – razvojni oddelek: VVO Domžale, Ljubljanska ulica
Šola s prilagojenim programom: OŠ Olge Avbelj, Homec, Bolkova 54, Radomlje
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Olge Avbelj, Homec
DPP: Center za usposabljanje in varstvo invalidnih oseb Mengeš, Ropretova pot 1
Center za socialno delo: OSSS Domžale, Ljubljanska 36
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Domžale

7. **DRAVOGRAD**

Društvo:
VVO – razvojni oddelek:
Šola s prilagojenim programom: oddelki pri OŠ Neznanih talcev, Dravograd
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Dravograd
Mentalno higienska služba pri ZD:

8. **GORNJA RADGONA**

Društvo: DPDP, OŠ Janka Šlebingerja, Maistrov trg 2, Gornja Radgona
VVO – razvojni oddelek: VVO Gornja Radgona
Šola s prilagojenim programom: OŠ dr. Janka Šlebingerja, Gornja Radgona
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ dr. Janka Šlebingerja, Gornja Radgona
DPP: Začasno »Klub« pri OŠ dr. Janka Šlebingerja
Center za socialno delo: Gornja Radgona, Partizanska 9
Mentalno higienska služba pri ZD:

9. **GROSUPLJE**

Društvo: DPDP, OORK Kolodvorska 2, Grosuplje
VVO – razvojni oddelek:
Šola s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Luis Adamič, Grosuplje
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Grosuplje, Taborska 2
Mentalno higienska služba pri ZD:

10. **HRASTNIK**

Društvo: DPDP Hrastnik, OŠ Vitka Pavliča, Log 18, Hrastnik
VVO – razvojni oddelki: VVO Hrastnik
Osnovna šola s prilagojenim programom: OŠ Vitka Pavliča, Hrastnik
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Vitka Pavliča, Hrastnik
DPP: v ustanavljanju
Center za socialno delo: OSSS Hrastnik, Log 19, Hrastnik
Mentalno higienska služba pri ZD:

11. **IDRIJA**

Društvo: DPDP Idrija, OŠ Jožeta Mihevca, Idrija, Prelovčeva 2
VVO – razvojni oddelek: VVO Štefke Majnik, Idrija
OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Jožeta Mihevca, Idrija
Oddelki za delovno usposabljanje: Oddelki pri OŠ Jožeta Mihevca, Idrija
DPP: deluje »Klub« pri DPDP Idrija
Center za socialno delo: Idrija, Staneta Rozmana 2
Mentalno higienska služba pri ZD:

12. **ILIRSKA BISTRICA**

Društvo:
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Dragotin Kette, Ilirska Bistrica
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: Ilirska Bistrica, Bazoviška 12
Mentalno higienska služba pri ZD:

13. **IZOLA**

Društvo: DPDP obalnih občin, Izola, Veluščkova 4
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: VZ Elvire Vatovec, Strunjan
Oddelki za delovno usposabljanje: VZ Elvire Vatovec, Strunjan
DPP: Izola, Veluščkova 4
Center za socialno delo: Izola, Veluščkova 4
Mentalno higienska služba pri ZD:

14. **JESENICE**

Društvo: DPDP Jesenice, OŠ Polde Stražišar, Pot železarjev 12, Jesenice
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Polde Stražišar, Pot železarjev 12, Jesenice
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Polde Stražišar, Jesenice
DPP: Jesenice, Ledarska 2
Center za socialno delo: Jesenice, Cesta Maršala Tita 65
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Jesenice

15. **KAMNIK**

Društvo: DPDP Domžale-Kamnik, OŠ Olga Avbelj, Homec, Bolkova 54, Radomlje
VVO – razvojni oddelek: pri VVO Anton Medved, Kamnik
OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Olga Avbelj, Homec – v Kamniku
Oddelki za delovno usposabljanje: Oddelki pri OŠ Olga Avbelj, Homec – v Kamniku
DPP: Center za usposabljanje in varstvo invalidnih oseb, Ropretova pot 1, Mengeš
Center za socialno delo: Kamnik, Titov trg 9
Mentalno higienska služba pri ZD:

16. **KOČEVJE**

Društvo: DPDP Kočevje, OŠ Ljubo Šercer, Kočevje, Reška 6
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Slavko Šlander, Kočevje
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: Kočevje, Ljubljanska 26
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Kočevje

17. **KOPER**

Društvo: DPDP obalnih občin, Izola, Veluščkova 4
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom: VZ Elvire Vatovec, Strunjan
Oddelki za delovno usposabljanje: VZ Elvire Vatovec, Strunjan
DPP: Koper, Šmarska 3
Center za socialno delo: Koper, Trg revolucije 4/II
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Koper

18. **KRANJ**

Društvo: DPDP Kranj, OŠ Helene Puhar, Kidričeva 51, Kranj
VVO – razvojni oddelek: pri OŠ Helene Puhar
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Helena Puhar, Kranj
Oddelki delovnega usposabljanja: OŠ Helena Puhar, Kranj
DPP: Kranj, Stritarjeva 7
Center za socialno delo: Kranj, Trg revolucije 1
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Kranj

19. **KRŠKO**

Društvo: DPDP Krško, DPP Leskovec pri Krškem
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ dr. Mihajlo Rostohar, Krško
Oddelek za delovno usposabljanje: OŠ dr. Mihajlo Rostohar, Krško
DPP: Leskovec pri Krškem
Center za socialno delo: Krško, Cesta krških žrtev 14
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Krško

20. **LAŠKO**

Društvo: DPDP Laško, OŠ Dušan Poženel, Valvazorjev trg 2, Laško
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Dušan Poženel, Laško
Oddelek za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Laško, Borisa Kraigherja 2/b
Mentalno higienska služba pri ZD:

21. **LENART**

Društvo:
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Lenart
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Lenart, Trg svobode 7
Mentalno higienska služba pri ZD:

22. **LENDAVA**

Društvo: DPDP Lendava, OŠ Jože Kramar-Juš, Kovačeva 13, Lendava
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Jože Kramar-Juš, Lendava
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Jože Kramar-Juš, Lendava
DPP:
Center za socialno delo: Lendava, Partizanska 120
Mentalno higienska služba pri ZD:

23. **LITIJA**

Društvo: DPDP Litija, OŠ Dušan Kveder-Tomaž, Litija, Rozmanov trg
VVO – razvojni oddelki: pri VVO Litija
OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Dušan Kveder-Tomaž, Litija
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: Litija, Parmova 8
Mentalno higienska služba pri ZD:

24. **LJUBLJANA-MESTO**

Občine: Center, Vič-Rudnik, Šiška, Moste-Polje, Bežigrad
Društvo: DPDP Ljubljana, Samova 9, Ljubljana
VVO – razvojni oddelki: VVO Ciciban Bežigrad
VVO Angelca Ocepek – Moste
VVO Litostroj – Šiška
VVO Sonje Vidmar – Vič-Rudnik
VVO Ane Ziherl – Center
OŠ s prilagojenim programom: Zavod za usposabljanje Janez Levec, Ljubljana
OŠ s prilagojenim programom, Levstikov trg 1
OŠ s prilagojenim programom, Dečkova 1/a
Oddelki za delovno usposabljanje: Zavod za usposabljanje Janez Levec – enota Jarše, Šmartinska 96
DPP: Varstveno del. center Ljubljana, Kržičeva 9, enote: Šiška, Moste, Bežigrad
Domsko varstvo: VDC Ljubljana, Zvezna ulica
Center za socialno delo: Bežigrad, Podmilščakova 24
Center – Resljeva 18
Vič-Rudnik – Tržaška 2
Moste-Polje – Ob Ljubljanici 36/a
Šiška – Celovška 195
Mentalno higienske službe pri ZD: pri ZD Ljubljana – enota Center, Ulica Stare pravde 2
pri ZD – enota Šiška, Derčeva 5
pri ZD – enota Moste, Prvomajska 5
pri ZD – enota Vič, Postojnska 24
pri ZD – enota Bežigrad, Kržičeva 10

29. **LJUTOMER**

Društvo: DPDP Ljutomer, OŠ Cvetko Golar, Ljutomer, Ulica Cvetka Golarja
VVO – razvojni oddelek:

OŠ s prilagojenim programom: OŠ Cvetko Golar, Ljutomer
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Cvetko Golar, Ljutomer
DPP:
Center za socialno delo: Ljutomer, Slavka Osterca 14
Mentalno higienska služba pri ZD:

30. **LOGATEC**

Društvo:
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom:
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Logatec, Nova vas 15
Mentalno higienska služba pri ZD:

31. **MARIBOR-**

vse občine: Pobrežje, Tabor, Ruše, Tezno, Pesnica, Rotovž
Društvo: DPDP Maribor, Maistrova 8a, oz. OŠ Gustav Šilih, Maribor, Rotovž
VVO – razvojni oddelki: VVO Boris Peče – Pesnica
VVO Pobrežje – Pobrežje
VVO Ivan Glinšek
VVO Tezno
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Gustav Šilih, Maribor, Rotovž in oddelki pri OŠ Jakobski dol, Pesnica, Malečnik, Pobrežje, Ruše
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Gustav Šilih, Maribor
DPP: »Bodočnost«, Dalmatinova 1, Maribor
Center za socialno delo: Maribor, Dvoržakova 5 in OSSS Pobrežje, Ulica Štrauhovih 2, Tabor, Moše Pijade 22, Ruše, Trg vstaje 9, Tezno, Heroja Staneta 1, Pesnica, Heroja Staneta 1, Rotovž, Heroja Staneta 1
Mentalno higienska služba pri ZD: dispanzer za psihohigieno pri ZD Maribor

37. **METLIKA**

Društvo: DPDP za Belo Krajino, OŠ Milka Šobar-Nataša, Črnomelj, Kurirska pot
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom:

Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Metlika, Trubarjeva 27
Mentalno higienska služba pri ZD:

38. **MOZIRJE**

Društvo:
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Mozirje
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Mozirje
Mentalno higienska služba pri ZD:

39. **MURSKA SOBOTA**

Društvo: DPDP Murska Sobota, OŠ Prekmurske brigade, Trstenjakova 77, Murska Sobota
VVO – razvojni oddelki: VVO Murska Sobota
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Prekmurske brigade, Mursa Sob.
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Prekmurske brigade, Murska Sobota
DPP:
Center za socialno delo: Murska Sobota, Alija Kardoša 2
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Murska Sobota – Rakičan

40. **NOVA GORICA**

Društvo: DPDP Nova Gorica, OŠ Kozara, Kidričeva 35, Nova Gorica
VVO – razvojni oddelki: pri OŠ Kozara
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Kozara, Kidričeva 35, Nova Gorica
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Kozara, Nova Gorica,
DPP: Gorica, Solkan, Klanec
Center za socialno delo: Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 1
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Nova Gorica

41. **NOVO MESTO**

Društvo: DPDP Novo mesto, OŠ Dragotin Kette, Novo mesto, Šmihel
VVO – razvojni oddelki: VVO Novo mesto

OŠ s prilagojenim programom: OŠ Dragotin Kette, Šmihel
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Dragotin Kette, Nov mesto, Šmihel
DPP: Novo mesto, Šmihel
Center za socialno delo: Novo mesto, Glavni trg 7
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Novo mesto

42. **ORMOŽ**

Društvo: DPDP Ormož, Vrazova ulica 4, Ormož
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Stanka Vraza, Ormož
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Stanka Vraza, Ormož
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Ormož, Sklibrova 17
Mentalno higienska služba pri ZD:

43. **PIRAN**

Društvo: DPDP obalnih občin, Veluščkova 4, Izola
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom:
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Piran, Župančičeva 2
Mentalno higienska služba pri ZD:

44. **POSTOJNA**

Društvo: DPDP Postojna, OŠ Postojna – posebni oddelki, Prekomorskih brigad 4
VVO – razvojni oddelki: VVO Postojna
OŠ s prilagojenim programom: oddelki pri OŠ Postojna
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP: Postojna
Center za socialno delo: OSSS Postojna, Gregorčičev drevored 11
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Postojna

45. **PTUJ**

Društvo: DPDP Ptuj, OŠ dr. Ljudevita Pivka, Raičeva 2, Ptuj
VVO – razvojni oddelki: pri VVO Ptuj
OŠ s prilagojenim programom: OŠ dr. Ljudevita Pivka Ptuj, Raičeva 2
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ dr. Ljudevita Pivka, Ptuj
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Ptuj, Ormoška cesta 15
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Ptuj

46. **RADLJE OB DRAVI**

Društvo: v ustanavljanju
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Radlje
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: Radlje ob Dravi, Mariborska 7
Mentalno higienska služba pri ZD:

47. **RADOVLJICA**

Društvo: DPDP Radovljica, p. p. 63
VVO – razvojni oddelki: pri VVO Radovljica – enota Bled
OŠ s prilagojenim programom: Zavod Matevža Langusa, Kamna gorica, oddelki v Radovljici
Oddelki za delovno usposabljanje: Zavod Matevža Langusa, Kamna gorica, oddelki v Radovljici
DPP: Radovljica
Center za socialno delo: Radovljica, Kopališka 10
Mentalno higienska služba pri ZD:

48. **RAVNE NA KOROŠKEM**

Društvo: DPDP Ravne, ZDUM Črna na Koroškem
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: Osnovna šola Juričevega Drejčka, Ravne
Oddelki za delovno usposabljanje: ZDUM Črna na Koroškem
DPP: Črna
Center za socialno delo: Ravne na Koroškem, Čečovje 12/b
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Ravne

49. **RIBNICA**

Društvo: DPDP Ribnica, Center za socialno delo Ribnica, Gorenjska 9
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Jože Petek, Ribnica
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: Ribnica, Borenjska 9
Mentalno higienska služba pri ZD:

50. **SEVNICA**

Društvo: DPDP Sevnica, OSSS Trg svobode 13 a, Sevnica
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Ane Gale, Sevnica
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Ana Gale, Sevnica
DPP: Sevnica
Center za socialno delo: Sevnica, Trg svobode 13 /a
Mentalno higienska služba pri ZD:

51. **SEŽANA**

Društvo: DPDP Sežana, Center za socialno delo, 1. maja 1
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: VZ Elvire Vatovec, Strunjan, oddelki v Divači
Oddelki za delovno usposabljanje: VZ Elvire Vatovec, Strunjan, oddelki v Divači
DPP:
Center za socialno delo: Sežana, 1. maja 1
Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Sežana

52. **SLOVENJ GRADEC**

Društvo: DPDP Slovenj Gradec, OŠ Šercerjeva 11, Slovenj Gradec
VVO – razvojni oddelki:
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Lenčka Mrzlak, Slov. Gradec
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Lenčka Mrzlak, Slov. Gradec
DPP: v okviru DPDP deluje »Klub«
Center za socialno delo: Slov. Gradec, Celjska 21
Mentalno higienska služba pri ZD:

53. **SLOVENSKA BISTRICA**

Društvo: DPDP Slovenska Bistrica, OŠ Minka Namestnik-Sonja, Partizanska 20
VVO – razvojni oddelki: VVO Oton Župančič, Slov. Bistrica
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Minka Namestnik-Sonja, Slov. Bistrica
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: Slov. Bistrica, Kolodvorska 10
Mentalno higienska služba pri ZD:

54. **SLOVENSKE KONJICE**

Društvo: DPDP Slov. Konjice, OŠ Dušana Jereba, Liptovska 11, Slovenske Konjice
VVO – razvojni oddelek: Organizirano družinsko varstvo
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Dušana Jereba, Slov. Konjice
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Slovenske Konjice, Partizanska 9
Mentalno higienska služba pri ZD:

55. **ŠENTJUR PRI CELJU**

Društvo:
VVO – razvojni oddelek:
OŠ s prilagojenim programom:
Oddelki za delovno usposabljanje:
DPP:
Center za socialno delo: OSSS Šentjur pri Celju
Mentalno higienska služba pri ZD:

56. **ŠKOFJA LOKA**

Društvo: DPDP Škofja Loka, Podlubnik 281, Škofja Loka
VVO – razvojni oddelek: VVO Škofja Loka
OŠ s prilagojenim programom: OŠ Blaž Ostrovrhar, Škofja Loka
Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ Blaž Ostrovrhar, Šk. Loka
DPP: Škofja Loka
Center za socialno delo: OSSS Škofja Loka, Poljanska 2
Mentalno higienska služba pri ZD:

57. **ŠMARJE PRI JELŠAH**

Društvo: DPDP Rogaška Slatina, OŠ Bratov Simončič, Izletniška ulica 15, Rogaška Slatina

VVO – razvojni oddelki:

OŠ s prilagojenim programom: OŠ Bratov Simončič, Rogaška Slatina, oddelki v Šmarjah pri Jelšah, Podčetrtku

Oddelki za delovno usposabljanje:

DPP:

Center za socialno delo: OSSS Šmarje pri Jelšah

Mentalno higienska služba pri ZD:

58. **TOLMIN**

Društvo:

VVO – razvojni oddelek:

OŠ s prilagojenim programom: Posebni vzgojno-izobraževalni zavod – Tolmin

Oddelki za delovno usposabljanje: Posebni vzgojno-izobraževalni zavod – Tolmin

DPP:

Center za socialno delo: OSSS Tolmin, Gregorčičeva 2/2

Mentalno higienska služba pri ZD:

59. **TRBOVLJE**

Društvo: DPDP Trbovlje, OŠ Trbovlje, Keršičeva 50, Trbovlje

VVO – razvojni oddelek: VVO Trbovlje

OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Trbovlje, Keršičeva 50, Trbovlje

Oddelki za delovno usposabljanje:

DPP: v ustanavljanju

Center za socialno delo: OSSS Trbovlje, Ul. 1. junija 4

Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Trbovlje

60. **TREBNJE**

Društvo: DPDP Trebnje, OŠ Mirna, Mirna na Dolenjskem

VVO – razvojni oddelek:

OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Mirna

Oddelki za delovno usposabljanje: Oddelki pri OŠ Mirna

DPP: pri DPDP deluje »Klub«

Center za socialno delo: Trebnje, Gorjev trg 4

Mentalno higienska služba pri ZD:

61. **TRŽIČ**

Društvo:

VVO – razvojni oddelek:

OŠ s prilagojenim programom:

Oddelki za delovno usposabljanje:

DPP:

Center za socialno delo: OSSS, Trg svobode 18, Tržič

Mentalno higienska služba pri ZD:

62. **TITOVO VELENJE**

Društvo: DPDP Titovo Velenje, OŠ XIV. divizije, Kidričeva 19, Titovo Velenje

VVO – razvojni oddelek: pri VVO Titovo Velenje

OŠ s prilagojenim programom: OŠ XIV. divizije, Kidričeva 19, Titovo Velenje

Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ XIV. divizije, Titovo Velenje

DPP:

Center za socialno delo: Titovo Velenje, Kidričeva 23

Mentalno higienska služba pri ZD: pri ZD Titovo Velenje

63. **VRHNIKA**

Društvo:

VVO – razvojni oddelki:

OŠ s prilagojenim programom: Oddelki pri OŠ Janez Mrak, Vrhnika

Oddelki za delovno usposabljanje:

DPP:

Center za socialno delo: Vrhnika, Cankarjev trg 8

Mentalno higienska služba pri ZD:

64. **ZAGORJE OB SAVI**

Društvo: DPDP Zagorje, OŠ dr. Slavko Grum, Cesta 9. avgusta 48, Zagorje ob Savi

VVO – razvojni oddelki:

OŠ s prilagojenim programom: OŠ dr. Slavko Grum, Zagorje, Cesta 9. avgusta 48

Oddelki za delovno usposabljanje: OŠ dr. Slavko Grum, Zagorje

DPP: v ustanavljanju

Center za socialno delo: OSSS Zagorje, Levstikova 4

Mentalno higienska služba pri ZD:

65. **ŽALEC**

Društvo: DPDP Žalec, Velenjska 9, Žalec

VVO – razvojni oddelki:

OŠ s prilagojenim programom: OŠ Ljuba Mikuš, Žalec

Oddelki za delovno usposabljanje:

DPP:

Center za socialno delo: OSSS Žalec

Mentalno higienska služba pri ZD:

376,3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM R SLOVENIJE
LJUBLJANA 2
SOŽITJE
inv.št. R 51

zveza društev za pomoč
duševno prizadetim slovenije,
61000 ljubljana, samova 9

